

שבוע פרשת יתרו

(09 - 15 February 2025)

י"א - י"ז שבט תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִגְגָךְ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׂמִים
 וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמֹתֶם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׂמִים עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבָבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ יְשׂאֲתִי אֶת עֵינַי
הַיֹּשֵׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינַי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינַי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבֻרָתָהּ
כִּן עֵינַיִנוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חָנְנוּ
יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבַּת שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגָּאִי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזִי חַיִּים בְּלַעֲנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזִי הַמּוֹם
שִׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזִי עֵבֶר עַל־
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשִׁנֵּיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּח יּוֹקְשִׁים
הַפֶּח נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלָטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

סוף זמן קידוש לבנה, יום רביעי בערב, י"ד שבט

אגרות קודש

ב"ה, ז' טבת, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מז' חנוכה, וכפי בקשתו נשלח המענה מבלי לחכות על התור.

בו שואל שמזדמן הצעות טובות וגם מצוינות בהנוגע לענייני שידוכין, והאם יש להתחשב במה שנמצא באיזה ספרים בהנוגע לחשבון השמות וכו'.

הנה, אנו אין לנו אלא דברי רבותינו בכגון דא, ומיוסד על מה שנאמר תמים תהי' עם ה' אלקיך, ובענייני שידוכין ביחוד - עליהם נאמר, ומה' אשה משכלת, הרי צריך להוסיף בענייני תורה ומצות ולדון בההצעה בהנוגע לשמירת הדת וענייני' שתהי' אשה משכלת יראת ה', ומאן דלא קפיד בכל האמור בס' שמזכיר פשיטא ופשיטא דלא קפדין עמי', ובפרט שבהנוגע לספרים כאותם שמזכיר במכתבו, הנה צ"ע רב אם הם בר סמכא, ואפשר שלא נאמרו אלא למקומם ועדתם וכו' וכו', ובמכש"כ מאזהרות רבי יהודא החסיד שבכמה מסעיפיו אומרים כהני"ל, שלא נאמרו אלא לזרעו, אף שר"י החסיד סמכו אבות הקבלה ידיהם עליו, ואם אפילו בשנים קדמוניות אמור כל הני"ל - עאכז"כ עתה שכמה העלמות והסתרים בענייני שידוכין - שמלבד הציוויים המיוחדים של ר"י החסיד וכיו"ב אין להקפיד כלל. ובאם ההצעה טובה ומצוינת ע"פ תורה ויראת שמים יגמור, ויה"ר שיהי' בשעה טובה ומוצלחת.

בברכה.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 226..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
227..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
230..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 235..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 236..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 237..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 238..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 240..... ספר המאמרים - תרפ"ט
241..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
243..... מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי.
244..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 69..... ילקוט לוי יצחק על התורה
72..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
182..... נביאים וכתובים.
193..... עין יעקב - מסכת ברכות.
245..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
246..... חומש לקריאה בציבור.
253..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
254..... לוח זמנים.
255..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה בחודש השלישי, יום ה' פ' יתרו,
חמשה עשר בשבט, ה'תשל"ד 5
ד"ה וישמע יתרו כהן מדין חותן משה,
ש"פ יתרו, ח"י שבט, ה'תשמ"ה 14

התוועדיות

- שיחות יום ה' פ' יתרו, ט"ו בשבט, ה'תשל"ד 22
שיחת שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשד"מ 36

לקוטי שיחות

- פרשת יתרו, כרך נו, א 57
פרשת יתרו - כרך נו, ב 64

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת יתרו 73
לוח לתהלים היומי 95
תניא יומי 96
לוח 'היום יום' 110

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם 113
שלושה פרקים ליום 117
פרק אחד ליום 162
ספר המצוות 179

לימוד מזהלוק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת מכות/שבועות 184
גמרא עם ביאור - מסכת סנהדרין 194
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 227

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה, בפרשת השבוע, פרשת יתרו:

1 **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, בחודש סיון
2 שהוא השלישי מחודש ניסן, החודש הראשון, **בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר**
3 **סִינַי**¹. **וַאֲתָא בְּגִמְרָא**², **כְּתִיב הֶקָא** כתוב כאן **בַּיּוֹם הַזֶּה**

4 **בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי**, ו**כְּתִיב הַתָּם**³

5 וכתוב שם, בחומש שמות, לגבי מצות

6 קידוש החודש **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם**

7 **רֵאשׁ חֳדָשִׁים**, מה להלן כשם

8 ששם שכתוב 'החודש הזה' הוא **רֵאשׁ**

9 **חֹדֶשׁ**, ראש ניסן, אף כָּאן שכתוב

10 'ביום הזה' הוא **רֵאשׁ חֹדֶשׁ**, ראש

11 חודש סיון. ו**יָדוּעַ הַדְּיוּק**⁴ השאלה

12 **מָה שְׁנֵאָמַר** בפסוק זה **בַּיּוֹם הַזֶּה**

13 **סָתָם** מבלי לפרט באיזה יום מדובר

14 **(וְצָרִיף לְלִמּוּד מַגְזִירָה שָׁנָה**

15 **שֶׁהוּא רֵאשׁ חֹדֶשׁ**⁵ כדברי הגמרא

16 שהובאו לעיל) **וְלֹא נֶאֱמַר** בכתוב

17 **בַּפִּירוּשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ** ?

18 **וְהִנֵּה בְּרִשִׁי מִפְּרֵשׁ דְּמָה**

19 **שֶׁכְּתוּב בַּיּוֹם הַזֶּה**⁶ הוא כדי

20 **לְלַמֵּד שְׂיִהְיוּ דְבָרֵי תוֹרָה**

21 **חֲדָשִׁים עֲלֶיךָ כְּאֵילוּ הַיּוֹם**

22 'ביום הזה' נִיתְּנוּ. ו**צָרִיף לְהַבִּינְךָ**,

23 **דְּפִירוּשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה כְּפִשְׁטוֹ**

24 הוא ש**בַּיּוֹם הַזֶּה קָאֵי מְכוּוֹן עַל**

25 **רֵאשׁ חֹדֶשׁ סִינַי**, ו**לְהַפִּירוּשׁ**

26 **שְׂיִהְיוּ דְבָרֵי תוֹרָה חֲדָשִׁים**

27 **עֲלֶיךָ כּוּ' בַּיּוֹם הַזֶּה קָאֵי מְכוּוֹן**

28 **עַל כָּל יוֹם דְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה**

29 והרי אלו שני פירושים שונים, ואף

ביאור בדרך אפשר

31 הפכיים, ואיך שניהם מתיישבים יחד? **גַּם צָרִיף לְהַבִּינְךָ (כְּהַדְּיוּק** כפי

32 ששואלים **בְּכַמְהָ דְּרוּשִׁים**⁷ מאמרי חסידות), **אֵיךְ אֶפְשָׁר** איך יתכן

33 לדרוש מהארס **שְׂיִהְיוּ דְבָרֵי תוֹרָה בְּכָל יוֹם כְּחֲדָשִׁים**, ועל אחת

34 **כַּמָּה וְכַמָּה חֲדָשִׁים** ולא רק 'כחדשים' אחר **שֶׁכְּבָר נִיתְּנָה הַתּוֹרָה**

35 לפני יותר **מְשַׁלְּשֵׁת אֲלָפִים**

36 **שָׁנָה** ?

37 **וְלְכַאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאָר זֶה עַל**

38 **פִּי הַמְּבּוֹאֵר בְּהַדְּרוּשִׁים דְּבוּר**

39 **הַמִּתְחִיל הַמִּתְחִילִים בַּפְּסוּק זֶה**⁸

40 **כְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב**⁹ לגבי עשרת

41 הדברות שנאמרו במעמד מתן-תורה

42 **וַיְדַבֵּר אֲלֵקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים**

43 **הָאֵלֹהִים לְאֹמְרוֹ**, דְּתִיבַת לְאֹמְרוֹ

44 **בַּפְּסוּק זֶה פִּירוּשָׁה** לא כמו

45 במקומות אחרים שמפרשים 'לאמר'

46 למסור את הדברים לאחרים אלא כאן

47 המילה 'לאמר' פירושה הוא

48 **שְׁלִימוּד הַתּוֹרָה (כָּל הַדְּבָרִים**

49 **הָאֵלֹהִים הֵינּוּ כָל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה) יְהִיָּה**

50 **בְּאֹפֶן דְּלֹאמְרוֹ**, לְחִזּוּר

51 **הַדְּבָרִים שֶׁהַקְּבָ"ה אוֹמֵר**

בס"ד. יום ה' פרשת יתרו,

חמשה-עשר בשבט ה'תשל"ד*

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם, בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי¹.

וַאֲתָא בְּגִמְרָא², כְּתִיב הֶקָא בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר

סִינַי, ו**כְּתִיב הַתָּם**³ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ

חֳדָשִׁים, מָה לְהֵלֵן רֵאשׁ חֹדֶשׁ, אָף כָּאן רֵאשׁ

חֹדֶשׁ. ו**יָדוּעַ הַדְּיוּק**⁴ מָה שְׁנֵאָמַר בַּיּוֹם הַזֶּה סָתָם

(וְצָרִיף לְלִמּוּד מַגְזִירָה שָׁנָה שֶׁהוּא רֵאשׁ חֹדֶשׁ)⁵

וְלֹא נֶאֱמַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. וְהִנֵּה בְּרִשִׁי מִפְּרֵשׁ

דְּמָה שֶׁכְּתוּב בַּיּוֹם הַזֶּה⁶ הוא שְׂיִהְיוּ דְבָרֵי תוֹרָה

חֲדָשִׁים עֲלֶיךָ כְּאֵילוּ הַיּוֹם נִיתְּנוּ. ו**צָרִיף לְהַבִּינְךָ**,

דְּפִירוּשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה כְּפִשְׁטוֹ הוא שְׂבַיּוֹם הַזֶּה קָאֵי

עַל רֵאשׁ חֹדֶשׁ סִינַי, ו**לְהַפִּירוּשׁ שְׂיִהְיוּ דְבָרֵי תוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֶיךָ כּוּ' בַּיּוֹם הַזֶּה**

קָאֵי עַל כָּל יוֹם דְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה. **גַּם צָרִיף לְהַבִּינְךָ (כְּהַדְּיוּק בְּכַמְהָ דְּרוּשִׁים)**⁷,

אֵיךְ אֶפְשָׁר שְׂיִהְיוּ דְבָרֵי תוֹרָה בְּכָל יוֹם כְּחֲדָשִׁים ועל אחת כַּמָּה וְכַמָּה חֲדָשִׁים

אֶחָד שֶׁכְּבָר נִיתְּנָה הַתּוֹרָה יוֹתֵר מְשַׁלְּשֵׁת אֲלָפִים שָׁנָה. ו**לְכַאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאָר**

זֶה עַל פִּי הַמְּבּוֹאֵר בְּהַדְּרוּשִׁים דְּבוּר הַמִּתְחִיל זֶה⁸ **כְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב**⁹ **וַיְדַבֵּר**

אֲלֵקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֹהִים לְאֹמְרוֹ, דְּתִיבַת לְאֹמְרוֹ **בַּפְּסוּק זֶה פִּירוּשָׁה** הוא

שְׁלִימוּד הַתּוֹרָה (כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֹהִים) יְהִיָּה בְּאֹפֶן דְּלֹאמְרוֹ, לְחִזּוּר הַדְּבָרִים

(* המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויצא לאור בקונטרס כ"ב שבט – תשנ"ו. 1) פרשתנו (יתרו) יט, א. 2) שבת פו, ב. 3) בא יב, ב. 4) רד"ה זה בתו"א ריש פרשתנו. תקס"ז (סה"מ תקס"ז ע' קמו). תו"ח פרשתנו שסו, ב [ח"ב רנא, א]. תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' פח). 5) בפרש"י כאן "ביום הזה – ב"ר"ח. ומוזה שאינו מביא הגז"ש שבמס' שבת שם, מוכח, שזה מובן מהכתוב עצמו. וכפירושו הספורנו "ביום הזה – ביום החודש" (וראה ראב"ע כאן). אבל גם לפי פירושו זה יש מקום להדיוק דהול"ל באחד לחודש – ראה פקודי מ, ב. שם, יז. ועוד. 6) בפרש"י שם: "לא הי' צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה". ובד"ה בחודש השלישי ה'תש"ב בתחלתו (סה"מ ה'תש"ב ע' 99) "טעם אומרו ביום הזה סתם ולא נתפרש באיזה יום .. כפירש"י כו". 7) סה"מ תרס"ה ס"ע רלה [ע' שנט]. עטר"ת ע' תלת. תרפ"ה ע' ריא. ה'ש"ת ע' 116. וראה לקו"ת ש"ה"ש מב, א. א. 8) תו"א שם סז, א. סה"מ תקס"ז שם ע' קמט. תו"ח שם שע, ב [ח"ב רנג, ב]. סה"מ תרנ"ה שם ע' צא"ב. 9) פרשתנו כ, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עֲכָשְׁוֹ, כְּמוֹ שְׁכַתוּב¹⁰ בַּתְּהִלִּים תַּעַן לְשׁוֹנֵי אֲמַרְתָּךְ, שֶׁהַתּוֹרָה
2 הִיא אֲמַרְתָּךְ אִמְרָה שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵלָּא שְׁלֹשׁוֹנֵי שֶׁל הָאָדָם
3 הַלּוֹמֵד תּוֹרָה תַּעַן פְּעוּנָה אַחַר הָאוֹמֵר. וְלִכֵּן מָה לְהִלָּן כֶּסֶם
4 שֶׁבַמִּתְּ-תּוֹרָה כֹּאשֶׁר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר 'אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' בְּנֵי
5 יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּאִימָה וּבִירְאָה כו'
6 אַף פָּאן כו'¹¹, כִּךְ צָרִיךְ לְהִיטֵב גַּם
7 בַּעַת לִימּוֹד הַתּוֹרָה שֶׁל כָּל אָדָם בְּכָל
8 זְמַן (כְּדַבְּרֵי הַגְּמָרָא "... וְהוֹדַעְתָּם לְבַנִּיךְ
9 וּלְבָנֵי בְּנִיךְ, וְכָתִיב בְּתוֹרָהּ וְכָתוּב
10 אַחֲרָיון יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ
11 בְּחֻרּוֹב, מָה לְהִלָּן בְּאִימָה וּבִירְאָה
12 וּבִרְתָּתָּ וּבִזְעֵי אָף כִּי כָאן בְּאִימָה וּבִירְאָה
13 וּבִרְתָּתָּ וּבִזְעֵי" כִּי בְּלִימּוּדוֹ
14 הַתּוֹרָה כִּשְׁהָאָדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה
15 עֲכָשְׁוֹ הַקְּב"ה אוֹמֵר הַדְּבָרִים
16 הָאֵלֶּה עֲכָשְׁוֹ, בְּאוֹתוֹ הָאוֹפֵן
17 מִמָּשׁ כְּבִשְׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה. וְגַם
18 זֶה צָרִיךְ בִּיאוֹר, דְּכִינֵן וְכִינֵן
19 שְׁדַבְּרֵיו שֶׁל הַקְּב"ה חַיִּים
20 וְקַיִימִים לְעַד לְנֹעַח בְּלִי שׁוּם
21 שִׁינּוּי¹², מָה מִיתוֹסֵף
22 וּמִתְחַדֵּשׁ בְּזֶה שְׁאוּמְרָם
23 עֲכָשְׁוֹ (בַּעַת לִימּוּד הָאֲדָם)
24 עוֹד פַּעַם¹³ לְגַבֵּי אִמְרֵיהֶם בַּפֶּעַם
25 הַרְאֵשׁוֹנָה, בַּעַת מִתְּ-תּוֹרָה. ?
26 (ב) וְיִוְבֵן זֶה בְּהַקְּדִים דְּאִיתָא
27 מוּבָא בַּמְדְּרָשׁ¹⁴, כְּמִשְׁלַל עַל עֵינֵן
28 מִתְּ-תּוֹרָה מְשַׁל לְמִלְךָ שְׁגֹזֵר
29 גּוֹרֵה וּפְקוּדָה וְאָמַר בְּנֵי רוּמֵי
30 שֶׁנִּשְׁמַצָּא בַּמָּקוֹם גְּבוּהָ לֹא יִרְדּוּ
31 לְסוּרְיָא שֶׁנִּשְׁמַצָּא בַּמָּקוֹם נְמוּךְ וּבְנֵי
32 סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ לְרוּמֵי, כִּי
33 כְּשֶׁבְרָא הַקְּב"ה אֵת הָעוֹלָם
34 גְּזַר וְאָמַר כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בַּתְּהִלִּים
35 הַשְּׁמַיִם שְׁמַיִם לְה' וְהָאָרֶץ
36 נְתַן לְבְנֵי אָדָם¹⁵, וְהַנִּמְצָאִים
37 בְּשִׁמְיָם לְמַעְלָה לֹא יִרְדּוּ אֶרֶץ לְמַטָּה,
38 וְהַנִּמְצָאִים בָּאָרֶץ לְמַטָּה לֹא יַעֲלוּ
39 לְמַעְלָה, וְאַחַר כֵּךְ כְּשֶׁבִּיבְּקֵשׁ הַקְּדוּשׁ-

בְּרוּךְ-הוּא לִיתֵן הַתּוֹרָה מִהַשְּׁמַיִם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים בָּאָרֶץ בֵּיטֵל
הַגְּזִירָה וְאָמַר שֶׁכַּעַת הַתְּחַתּוּנִים יַעֲלוּ לְעֵלְיוֹנִים וְהַעֲלִיּוֹנִים
יִרְדּוּ לְתַחְתּוּנִים, וְאֲנִי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעִצְמוֹ הַמִּתְחַלֵּל לְדַת
מִהַעֲלִיּוֹנִים לְתַחְתּוּנִים, שְׁנַאֲמַר¹⁶ וַיִּרְדַּ הַנְּוִי עַל הַר סִינַי וְכָתִיב¹⁷
וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֵל
הַנְּוִי הַיֵּינוּ עֲלֵיהָ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.
וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהַגִּילּוֹי אֵלְקוֹת
מִלְּמַעְלָה, 'עֲלִיּוֹנִים' בְּעוֹלָם לְמַטָּה,
תַּחְתּוּנִים שֶׁהִיא בִּשְׁעַת מִתֵּן
תּוֹרָה (שׁוּזוֹ הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
יְרִידַת הָעֲלִיּוֹנִים לְתַחְתּוּנִים,
שֶׁעַל זֶה נִאֲמַר הַכְּתוּב הַנּוֹכַח וַיִּרְדַּ
הַנְּוִי עַל הַר סִינַי) הִיא גִילּוֹי
אֵלְקוֹת בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
הַיֵּינוּ שֶׁהַגִּילּוֹי שֶׁל הָאֵלְקוֹת
בְּעוֹלָם בַּעַת מִתְּ-תּוֹרָה הִיא מִצַּד
הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, וְהַמְשָׁה
הָעוֹלָם עִצְמוֹ לֹא הִיא כְּלִי
לְזֶה¹⁸, 'הַמְשָׁה', לֹא הִיא כְּלִי רֹאוּי
לְקַלוֹט וְלַהַכִּיל אֶת הַגִּילּוֹי מִלְּמַעְלָה
וְעֵינֵן הַתְּחַתּוּנִים יַעֲלוּ
לְעֵלְיוֹנִים הוּא¹⁹ שְׁבַמִּתֵּן
תּוֹרָה גִּיתֵן הַכַּח שֶׁהַעֲבוּדָה
דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁלֹאֲחֵרֵי מִתֵּן
תּוֹרָה תִּפְעוּל בְּהָעוֹלָם שִׁנּוּי
וַיִּכּוֹן עַד שִׁיְהִיָּה כְּלִי לְאֵלְקוֹת.
וְכַמְבּוֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר²⁰, דְּזֶה
שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֵׂה
בִּירוּר הַפְּרֻדָּת הַטּוֹב מֵהֵרַע וְהַעֲלָאוֹ
וְזִיכּוּף עֵידוֹן בְּהַדְּבָרִים הַגְּשִׁמִּיִּים
שֶׁבְּעוֹלָם שְׁבֵהֶם נַעֲשִׂית
הַמִּצְוָה, וְעַד שֶׁבְּכַמְּהָ עֵינֵינִים
נַעֲשִׂים הֵם (הַדְּבָרִים הַגְּשִׁמִּיִּים
שֶׁבְּעוֹלָם) חִפְצָא שֶׁל מִצְוָה,
הוּא עַל יְדֵי נְתִינַת כַּח

(10) תהלים קיט, קעב. (11) ברכות כב, א. (12) ולהעיר מסה"מ תרנ"ה שם. (13) ראה עד"ז סה"מ תרס"ה וה"ש"ת שבהערה
(14) 7. (15) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד. (16) תהלים קטו, טז. (17) פרשתנו יט, כ. (18) משפטים כד, א. (19) סה"מ
תרמ"ג ס"ע פד ואילך. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקל [ח"ד ע' אירסא] ואילך. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"ח ע' 24. (20) ראה
לקו"ש שם. (21) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. הדרן על הש"ס (תשמ"ט) ס"ה ואילך (תורת מנחם – הדרנים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מְיוֹחֶדֶת שְׁנֵיתָנָה בְּמַתַּן תּוֹרָה. דְּכִינּוֹן שְׁהַמְצוּוֹת (רְצוֹנוֹ שֶׁל
 2 הַקֶּבֶ"ה) וְהַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם (שְׂפָהֶם נִעְשִׂים הַמְצוּוֹת) הֵם
 3 רְחוּקִים זֶה מִזֶּה בְּאֵינן עֲרוּף לְגַמְרִי, וְאֵין כָּל יַחַס וְהַשׁוּאָה בֵּין רִצְוֹנוֹ
 4 שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְדַבְרִים הַגִּשְׁמִיִּים לְכֹן, בְּכַדִּי שְׁהַמְצוּוֹת יִפְעָלוּ
 5 שִׁינּוּי בְּהַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם
 6 וְיִבְרְרוּ וְיִזְכְּכוּ אוֹתָם הוּא דְּוָקָא עַל
 7 יְדֵי בִיטוּל הַגְּזִירָה וְהַמְחִיצָה
 8 שֶׁבֵּין הָעֲלִיוֹנִים (מְצוּוֹת)
 9 וְהַתְּחַתּוֹנִים (הַדְּבָרִים)
 10 (שֶׁבְּעוֹלָם) וְדַבֵּר זֶה נִפְעַל וְנִתְחַדַּשׁ
 11 בְּמַתַּן-תּוֹרָה שְׁאוּ בִטְלָה הַגְּזִירָה
 12 שֶׁלְעִיּוּנִים לֹא יִרְדוּ לַמְטָה וְתַחַתּוֹנִים לֹא
 13 יַעֲלוּ לַמַּעֲלָה, וְנִיתַן הַכּוּחַ לַחֲבֵר בֵּין
 14 עֲלִיוֹנִים וְתַחַתּוֹנִים.
 15 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ
 16 לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, דְּזֶה שֶׁעַל
 17 יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה נִעְשָׂה
 18 שִׁינּוּי (רוממות²¹ ועילוי)
 19 בְּהָאֲדָם הַלּוֹמְדָה, וְעַד שֶׁהוּא
 20 הָאֲדָם הַלּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה לַמְטָה
 21 בְּעוֹלָם הַזֶּה מֵתְּאַחַד עִם חֻמְתּוֹ
 22 שֶׁל הַקֶּבֶ"ה²² (כמבואר בספר
 23 הַתְּנַיִן: "... כְּשֶׁאֲדָם יוֹדֵעַ וּמְשִׁיג
 24 בְּשִׁכְלוֹ פֶסֶק זֶה כְּהַלְכָה הָעֲרוּכָה
 25 בְּמִשְׁנֵה אוֹ גִּמְרָא אוֹ פּוֹסְקִים הֵרִי זֶה
 26 מְשִׁיג וְתוֹפֵס וּמְקִיף בְּשִׁכְלוֹ רִצְוֹנוֹ
 27 וְחֻמְתּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה דְּלִית מַחֲשָׁבָה
 28 תְּפִיסָא בֵּיה וְלֹא כִרְצוֹנוֹ וְחֻמְתּוֹ כִּי
 29 אִם בְּהַתְּלַבְּשׁוֹתָם בְּהַלְכוֹת הָעֲרוּכוֹת
 30 לְפָנָיו וְגַם שִׁכְלוֹ מְלוּבֵשׁ בְּהֵם וְהוּא
 31 יַחֲדוּ נִפְלָא שְׁאֵין יַחֲדוּ כְּמוֹהוּ וְלֹא
 32 כְּעֲרֻכוֹ נִמְצָא כָּל בְּגִשְׁמִיּוֹת הַחַיּוֹת
 33 לְאַחֲדִים וּמִיּוֹחֲדִים מִמֶּשׁ מְכַל צַד
 34 וּפְגִיעָה..."), הוּא עַל יְדֵי שֶׁבְּמַתַּן
 35 תּוֹרָה נִעְשָׂה בִיטוּל הַגְּזִירָה
 36 וְהַמְחִיצָה שֶׁבֵּין חֻמְתּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה (עֲלִיוֹנִים) וְשִׁכְלָה
 37 הָאֲדָם (תַּחַתּוֹנִים) שֶׁמִּצַּד עֲצָמָם חֻמְתּוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְשִׁכְלָה

הָאֲדָם הֵם שֶׁלֹּא בְּעֵרָךְ זֶה לֹזֵה אֲלֵא שְׁבַמְתַּן-תּוֹרָה נִיתַן הַכּוּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיבוּר
 בֵּינֵיהֶם.
 ג) וְהִנֵּה בְּמַעֲלָה וּמַטָּה (עֲלִיוֹנִים וְתַחַתּוֹנִים) הָאֲמוּרִים לְעִיל
 שְׁנֵי פִירוּשִׁים (עֲנִינִים). פִּירוּשׁ (עֲנִין) אַחַד מְעַלָּה וּמַטָּה בְּמִקּוֹם
 (מִקּוֹם גְּשָׁמִי אוֹ מִקּוֹם רוּחָנִי)
 חֵינּוּ בַחֲנִינָה וְדִרְגָה, וְעֲנִין זֶה
 דְּמַעֲלָה וּמַטָּה בְּמִקּוֹם שְׂרָשׁוּ
 הוּא מִהֲקֵנוּ כְּמִבּוּאָר בְּתוֹרַת הַסּוּד,
 בְּתַחֲלִילָה הִיָּה הָאוֹר הָאֱלוּקִי אֵין-סוּף
 מִמֶּלֶא אֶת כָּל הַמְצִיאוֹת וְלֹא הִיתָה
 נִתְיַנֵּן מִקּוֹם לְעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים
 מוּגַבְלִים, וְאַחַר כֵּךְ סִילַק הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
 הוּא אֶת אוֹרוֹ הַגְּדוֹל הַבְּלִי-גְבוּל, עַל
 הַצַּד, וְזֶהוּ הַצְּמִצּוּם הָרִאשׁוֹן, וְאַחַר
 מִכֵּן חֲזַר וְהֵאִיר אוֹר דַּק וּמְצוּמָצֵם
 הַנִּקְרָא אוֹר הַקּוֹ. דְּבָאֵם הֵיָתָה
 הַהִמְשָׁכָה מֵאוֹר אֵין סוּף הַבְּלִי
 גְבוּל בְּעֲצָמוֹ (שְׁלֹא עַל יְדֵי הַקּוֹ
 שֶׁהוּא אוֹר מְצוּמָצֵם) הָיוּ כָּל
 הָעוֹלָמוֹת בְּשׁוּהָ²³ כִּי מִצַּד הָאֵין
 סוּף אֵין חִילוּקֵי דִרְגוֹת, וְלִכֵּן מַעֲלָה
 וּמַטָּה לְפִי פִירוּשׁ זֶה, לַמַּעֲלָה בְּמִקּוֹם
 וְלַמְטָה בְּמִקּוֹם, שׁוֹרְשׁוֹ מִהֲקֵנוּ.
 וְעוֹד פִּירוּשׁ בְּמַעֲלָה וּמַטָּה,
 שֶׁכְּלָלוֹת עֲנִין הַהִתְחַלְקוֹת
 (מַעֲלָה וּמַטָּה דְּמִקּוֹם) עֲצָם
 הִרְבּוּ שִׁישְׁנָם חִילוּקֵי דִרְגוֹת שׁוֹנוֹת
 נִקְרָא בְּשֵׁם מַטָּה, כִּי מַעֲלָה
 הוּא לְמַעֲלָה מִהַתְחַלְקוֹת כִּי
 בְּאוֹר אֵין סוּף אֵין הַגְּבּוּלוֹת וְאֵין חִילוּקֵי
 דִרְגוֹת. וְכִיְדוּעָ²⁴ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
 בְּפִירוּשׁ הַמְּאָמָר²⁵ הַמּוּבָא בְּזוּהַר
 אוֹר אֵין סוּף מֵאִיר וּמִתְגַּלָּה
 וּמִתְעַלָּה לְמַעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין
 קִץ וְלַמְטָה מַטָּה עַד אֵין
 תְּכִלִּית, דְּלַמְטָה מַטָּה הוּא הָאוֹר הָאֱלוּקִי שֶׁבְּכַחֲנֵיתָ גְבוּל,
 הָאוֹר כְּפִי שֶׁהוּא לְאַחַר הַצְּמִצּוּם שֶׁהוּא שְׂרָשׁ הַקּוֹ הָאוֹר הַדַּק שֶׁחֲזַר וְהֵאִיר

על הרמב"ם וש"ס ס"ע תזו ואילך). (21) ראה פסחים סח, ב "אי לאו האי יומא דקא גרים (יום דמ"ת) כמה יוסף איכא בשוקא", ובפירוש"י שם "שלמדתי תורה ונתרוממותי". ובלקו"ש שם (ע' 214), דהשינוי שנעשה בהאדם הלומד תורה, שמתעלה ומתרומם, נתחדש ב"האי יומא" דמ"ת. וראה הדרן הנ"ל הערה 31 (תורת מנחם שם ס"ע תיח ואילך). ואכ"מ. (22) תניא פ"ה. (23) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' מט ואילך [ס"ע סז]. תער"ב ח"ב ע' תתקכ [ח"ד ע' א'רמז] ואילך. סה"מ ה'תש"ח ע' 160 ואילך. (24) המשך תרס"ו ע' קפט [רנא]. ובכ"מ. (25) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט – מ, ב). ז"ח יתרו לד, סע"ג. וראה תורת מנחם סה"מ ניסן ע' קעא ואילך. ע' קפ ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לאחר הצמצום הראשון (שֵׁשׁ בו ב'קו' בַּהֶעֱלֵם הַהֶתְחַלְקוֹת

2 דְּמַעְלָה וּמִטָּה, שָׁהֵם ה'מעלה' ו'מטה' כפי שהם ב'קו' הַשְּׂרָשׁ

3 דְּמַעְלָה וּמִטָּה שְׁבַעֲלֻמּוֹת), וְלִמְעָלָה מַעְלָה הוּא אֹר אֵין

4 סוּף הַבְּלִי גְבוּל, שְׂרָשׁ הַסּוֹכֵב הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל אֹר ה'סוכב' כל עלמין,

5 האור הבלי-גבול, שהארתו בעולמות

6 אינה בהתלבשות פנימית אלא בדרך

7 'סוכב' ו'מקיף' שְׁלֹמְעָלָה

8 מֵהֶתְחַלְקוֹת וּלְכֵן אֹר ה'סוכב' כל

9 עלמין מאיר בכל העולמות ובכל

10 הנבראים בשוה.

11 וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּזָה שְׁבַמְתָּן תּוֹרָה נַעֲשֶׂה הַחִיבוֹר

12 נַעֲשֶׂה הַחִיבוֹר דְּמַעְלָה

13 וּמִטָּה, עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, הוּא

14 בְּשֵׁנֵי הָעֲנִינִים האמורים לעיל הן

15 מעלה ומטה במקום והן מעלה מטה

16 למעלה מהתחלקות והתחלקות כפי

17 שממשיך ומבאר. הַחִיבוֹר דְּמַעְלָה

18 וּמִטָּה שְׁבַעֲלֻמּוֹת (מְקוֹם),

19 דְּבַכְלָלוֹת הוּא הַחִיבוֹר

20 דְּאֲצִילוֹת שהוא בבחינת 'מעלה'

21 וּבְרִיאָה יִצְרָה וַעֲשֶׂה²⁶ שהם

22 בבחינת 'מטה', וְגַם הַחִיבוֹר

23 דְּאֹר הַבְּלִי גְבוּל האור האין סוף

24 שְׁלֹמְעָלָה מַעְלָה מַעְלָה עִם הָאֹר

25 הַמְצוּמָצֵם אֹר ה'קו' שְׁבַעֲרָף

26 הַעוֹלָמוֹת, וְכִידוּע²⁷ שְׁעִנְנֵן

27 הַמְצוֹת (שְׁלֹאֲחֵרֵי מִתָּן

28 תּוֹרָה) הוּא שְׁעַל יָדָם נַעֲשֶׂה

29 ?חוד וחיבור קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא

30 הקדוש-ברוך-הוא, האור האין סוף

31 וְשִׁכְנִיתִיָּהּ, ושכינתו, האור

32 הַמְצוּמָצֵם היורד לשכון בעולמות

33 (כמבואר בספר התיא: "יתכין ליחד

34 ולדבקה בו יתברך מקור נפשו האלהית

35 ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח

36 פיו יחברך הנקרא בשם שכינה על שם

37 ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותו ולקיימן והיא המשפעת בו

38 כח הרבוך הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו,

39 ויחוד זה הוא על ידי המשכת אור אין סוף ברוך הוא למטה על ידי עסק

40 התורה והמצוות שהוא מלוכב בהן ויתכין להמשיך אורו יתברך על מקור

נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן... וזהו פירוש לשם יחוד קודשא בריך הוא

ושכינתיה בשם כל ישראל") ?חוד וחיבור סוכב וממלא כן שבאור

ה'ממלא כל עלמין, האור המצומצם לפי ערך הנבראים ומאיר בהם

בהתלבשות פנימית, תהיה התגלות והארה מאור ה'סוכב' כל עלמין, אור אין

סוף, הבלי גבול.

וְהִנֵּה עֲנִינֵן זֶה הַמְבוּאָר לַעִיל

שְׁבַמְתָּן הַחִיבוֹר דְּמַעְלָה וּמִטָּה

עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים שְׁבַמְתָּן תּוֹרָה

נְכַלֵּל גַּם הַמַּעְלָה שְׁלֹמְעָלָה

מֵהַגְּדָר דְּמַעְלָה וּמִטָּה

שְׁבַעֲלֻמּוֹת, וּנְפַעַל גַּם הַחִיבוֹר עִם

הורגה העליונה שלמעלה מהתחלקות

מעלה ומטה הוא הן בְּנוֹגַע

לְהַנְתִּינֵת פֶּחַ שְׁהִיתָה בְּמִתָּן

תּוֹרָה עַל הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה

וּמְצוֹת שְׁלֹאֲחֵרֵי מִתָּן תּוֹרָה

(הַתְּחַתּוֹנִים הַמְצִיאֹת הַגִּשְׁמִית

יַעֲלוּ לְעֲלִיּוֹנִים וְתַחְדוֹר בְּהֵם

קדושה אלונית עליונה), שְׁעַל יָדֵי

עֲבוֹדַת הַתְּחַתּוֹנִים יוֹמְשֵׁף

(אֹר הָאֲצִילוֹת שהוא אור נעלה

ביותר, למעלה מדרגות האלוקות

שבעולמות בריאה-יצירה-עשיה

וְאֹר הַסּוֹכֵב וְיִתִּירָה מוֹז שִׁיּוּמֶשֶׁךְ

אֹר ה'סוכב' כל עלמין שהוא אור בלי

גבול המאיר בכל העולמות בשוה

וְעַד לְאֹר הַבְּלִי גְבוּל שְׁלֹפְנֵי

הַצְּמִצּוּם (הַשְּׂרָשׁ דְּאֹר

הַסּוֹכֵב) וְיִתִּירָה מוֹז שְׁעַל יָדֵי עֲבוֹדַת

הַתְּחַתּוֹנִים יוֹמְשֵׁךְ אֲפִילוּ מֵהָאֹר הָאֵין

סוּף שְׁלֹפְנֵי הַצְּמִצּוּם, וְהֵן בְּהַחִיבוֹר

דְּמַעְלָה וּמִטָּה (הָעֲלִיּוֹנִים

יָרְדוּ לַתְּחַתּוֹנִים) שְׁהִיָּהּ

בְּשַׁעַת מִתָּן תּוֹרָה גּוֹפָא עֲצֻמו

שגם בזה החיבור הוא גם עם ה'מעלה'

שלמעלה מהגדרים של 'מעלה'

ר'מטה, כפי שממשיך ומבאר. דְּהִנֵּה יָדוּע²⁸ בתורת

החסידות שְׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מִזְּמַן וּמְקוֹם, שְׁלֹכְנֵן כָּל

הַעוֹסֵק בְּתוֹרַת קִרְבַּן עוֹלָה בְּכָל זְמַן וּבְכָל מְקוֹם כְּאִילוּ הַקְּרִיב

עוֹלָה²⁹ אֶף שְׂאִינוּ בְּזִמְנֵן וּמְקוֹם הַהֶקְרָבָה³⁰ ולכן החיבור בין

ההתחלקות דְּמַעְלָה וּמִטָּה, שָׁהֵם הַשְּׂרָשׁ דְּמַעְלָה

וּמִטָּה שְׁבַעֲלֻמּוֹת), וְלִמְעָלָה מַעְלָה הוּא אֹר

הַבְּלִי גְבוּל, שְׂרָשׁ הַסּוֹכֵב שְׁלֹמְעָלָה מֵהֶתְחַלְקוֹת.

וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּזָה שְׁבַמְתָּן תּוֹרָה נַעֲשֶׂה הַחִיבוֹר

דְּמַעְלָה וּמִטָּה, הוּא בְּשֵׁנֵי הָעֲנִינִים. הַחִיבוֹר

דְּמַעְלָה וּמִטָּה שְׁבַעֲלֻמּוֹת (מְקוֹם), דְּבַכְלָלוֹת

הוּא הַחִיבוֹר דְּאֲצִילוֹת וּבְרִיאָה יִצְרָה וַעֲשֶׂה²⁶,

וְגַם הַחִיבוֹר דְּאֹר הַבְּלִי גְבוּל שְׁלֹמְעָלָה

מַעְלָה עִם הָאֹר שְׁבַעֲרָף הַעוֹלָמוֹת, וְכִידוּע²⁷

שְׁעִנְנֵן הַמְצוֹת (שְׁלֹאֲחֵרֵי מִתָּן תּוֹרָה) הוּא שְׁעַל

יָדָם נַעֲשֶׂה ?חוד קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיָּהּ,

?חוד סוכב וממלא.

וְהִנֵּה עֲנִינֵן זֶה שְׁבַמְתָּן הַחִיבוֹר דְּמַעְלָה וּמִטָּה

שְׁבַמְתָּן תּוֹרָה נְכַלֵּל גַּם הַמַּעְלָה

שְׁלֹמְעָלָה מֵהַגְּדָר דְּמַעְלָה וּמִטָּה שְׁבַעֲלֻמּוֹת,

הוּא הן בְּנוֹגַע לְהַנְתִּינֵת פֶּחַ שְׁהִיתָה בְּמִתָּן תּוֹרָה

עַל הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמְצוֹת שְׁלֹאֲחֵרֵי מִתָּן תּוֹרָה

(הַתְּחַתּוֹנִים יַעֲלוּ לְעֲלִיּוֹנִים), שְׁעַל יָדֵי עֲבוֹדַת

הַתְּחַתּוֹנִים יוֹמְשֵׁף (אֹר הָאֲצִילוֹת וְ) אֹר הַסּוֹכֵב

וְעַד לְאֹר הַבְּלִי גְבוּל שְׁלֹפְנֵי הַצְּמִצּוּם (הַשְּׂרָשׁ

דְּאֹר הַסּוֹכֵב), וְהֵן בְּהַחִיבוֹר דְּמַעְלָה וּמִטָּה

(הָעֲלִיּוֹנִים יָרְדוּ לַתְּחַתּוֹנִים) שְׁהִיָּהּ בְּשַׁעַת מִתָּן

תּוֹרָה גּוֹפָא. וְהִנֵּה יָדוּע²⁸ שְׁהַתּוֹרָה

הִיא לְמַעְלָה מִזְּמַן וּמְקוֹם, שְׁלֹכְנֵן כָּל הַעוֹסֵק

בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאִילוּ הַקְּרִיב עוֹלָה²⁹ אֶף שְׂאִינוּ

בְּזִמְנֵן וּמְקוֹם הַהֶקְרָבָה³⁰.

(26) ראה ס"מ תרמ"ג ע' עה. המשך תער"ב ח"א ע' רנ [ח"ב ע' שלט ואילך]. ובכ"מ. (27) תניא פמ"א (נח, א). המשך תרס"ו ע' לו [נא]. שם ע' נה [עה]. ועוד. (28) לקו"ת במדבר יג, א-ב. קונטרס עץ החיים פ"ב. ובכ"מ. (29) מנחות בסופה. שו"ע אדה"ז אור"ח מהדו"ת סוף ס"א. מהדו"ק שם ס"א. הלי' ת"ת פ"ב ס"א. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 413 הערה 25 ובשו"ע ת"ת (30) לכאורה הי' מקום לקשר זה עם מרז"ל (ראה מדרש תהלים ז, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 'עליונים' ו'תחתונים' שנפעל במתן-תורה הוא עם דרגת האלוקות שלמעלה
 2 מכל הגדרים וההגבלות, כולל גם למעלה מההגדרות של 'מעלה' ו'מטה'.
 3 (ה) וְהָנָה אֶף שִׁירֵידַת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה וְעֲלִיית הַתַּחְתּוֹנִים
 4 לְמִעֲלָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, וְעַד שֶׁהָיוּ בְּפוּעַל בְּשָׁנֵי
 5 זְמַנִּים שׁוֹנִים, דִּירֵידַת הָעֲלִיּוֹנִים
 6 לְמִטָּה 'ירר ה' על הר סיני' הִיָּתָה
 7 בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה עֲצֻמוֹ,
 8 וְעֲלִיית הַתַּחְתּוֹנִים לְמִעֲלָה
 9 וְאֵל מִשָּׁה אִמְרוּ עֲלֵה' הִיָּתָה לְאַחֲרֵי
 10 מִתֵּן תּוֹרָה, מְכַל מְקוֹם, כִּינֹן
 11 שִׁירֵידַת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה
 12 הִיָּתָה (ג) הַתַּחֲתָה
 13 (וְהַנְּתִינַת כַּח) עַל עֲלִיית
 14 הַתַּחְתּוֹנִים, וְכַמְאֲמַר רַז"ל
 15 הַשְּׁקוּד־שִׁירֵידַת הַתַּחְתּוֹנִים וְאֵנִי
 16 הַמִּתְחִיל דְּכָל זֶה, וַיֵּשׁ בְּכַךְ רִמּוֹ
 17 לְאִמּוֹר לְעֵיל שִׁירֵידַת הָעֲלִיּוֹנִים הִיא גַם
 18 הַתַּחֲתָה שֶׁל עֲלִיית הַתַּחְתּוֹנִים לְכֹן,
 19 הִיָּתָה הִירֵידָה שֶׁל הָעֲלִיּוֹנִים
 20 מִלְּמַעֲלָה לְמִטָּה בְּאֹפֶן שֶׁבְּשַׁעַת
 21 מַעֲשֵׂה פְּעֻלָּה בְּהַתַּחְתּוֹנִים
 22 וְכַבֵּר אִזּוֹ הִיָּתָה לִירֵידַת הָעֲלִיּוֹנִים
 23 הַשְּׁפַעָה עַל הַתַּחְתּוֹנִים (אֶף עַל פִּי
 24 שְׁעִיית הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעֲלָה הִיָּתָה אַחַר
 25 כֵּן, לְאַחַר מִתֵּן-תּוֹרָה).
 26 וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה
 27 דְּאִיתָא³¹ מִבְּאֵר בּוֹהַר וּבְמִדְרָשִׁים
 28 שֶׁהַקּוֹל דְּעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת הִיָּה
 29 נִשְׁמַע מְכַל אַרְבַּע רוֹחוֹת
 30 הָעוֹלָם מִזֶּרֶחַ, מִמַּרְבֵּי, צִפּוֹן וּדְרוֹם
 31 וּמִלְּמַעֲלָה וּמִלְּמַטָּה, כִּי
 32 הַגִּילּוּי דְּאִזּוֹר אֵין סוּף

1 (ה) וְהָנָה אֶף שִׁירֵידַת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה וְעֲלִיית
 2 הַתַּחְתּוֹנִים לְמִעֲלָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים,
 3 וְעַד שֶׁהָיוּ בְּשָׁנֵי זְמַנִּים, דִּירֵידַת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה
 4 הִיָּתָה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, וְעֲלִיית הַתַּחְתּוֹנִים
 5 לְמִעֲלָה הִיָּתָה לְאַחֲרֵי מִתֵּן תּוֹרָה, מְכַל מְקוֹם,
 6 כִּינֹן שִׁירֵידַת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה הִיָּתָה (ג)
 7 הַתַּחֲתָה (וְהַנְּתִינַת כַּח) עַל עֲלִיית הַתַּחְתּוֹנִים,
 8 וְכַמְאֲמַר רַז"ל וְאֵנִי הַמִּתְחִיל דְּכָל זֶה, לְכֹן, הִיָּתָה
 9 הִירֵידָה בְּאֹפֶן שֶׁבְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה פְּעֻלָּה
 10 בְּהַתַּחְתּוֹנִים. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה דְּאִיתָא³¹
 11 שֶׁהַקּוֹל דְּעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת הִיָּה נִשְׁמַע מְכַל אַרְבַּע
 12 רוֹחוֹת הָעוֹלָם וּמִלְּמַעֲלָה וּמִלְּמַטָּה, כִּי הַגִּילּוּי
 13 דְּאִזּוֹר אֵין סוּף שֶׁלְּמַעֲלָה מִגְּדָר מְקוֹם (לְמַעֲלָה
 14 גַם מִהַגְּדָר דְּמְקוֹם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהַקְוֹן) שֶׁבְּהַקּוֹל
 15 דְּעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת פְּעַל בְּהַמְקוֹם (שְׁבוּ נִשְׁמַע
 16 הַקּוֹל) שִׁיָּהִי לְמַעֲלָה מִהַמְקוֹם³². וְלְכֹן, אֶף
 17 שֶׁהַמְקוֹם שְׁבוּ הִיָּה הַקּוֹל הִיָּה מְקוֹם מְסוּיִים,
 18 נְכַלְלוּ בוּ כָּל הַשְּׁשָׁה קְצוֹת. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, שְׁעַל
 19 דְּרָף זֶה הוּא בְּנוֹגַע לְזִמְן, שֶׁהַזְּמַן שְׁבוּ נִתְּנָה
 20 תּוֹרָה הִיָּה לְמַעֲלָה מִהַזְּמַן, וְנְכַלְלוּ בוּ כָּל הַמְּשָׁף
 21 הַזְּמַן. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר דְּזֶהוּ מִהַטְּעָמִים עַל זֶה שֶׁמִּתֵּן תּוֹרָה הִיָּה רַק פְּעַם אַחַת וְלֹא
 22 יָהִיָּה עוֹד פְּעַם³³, כִּי בְּהַזְּמַן דְּמִתֵּן תּוֹרָה נְכַלְלוּ כָּל הַמְּשָׁף הַזְּמַן כּוּלוֹ. וְעַל דְּרָף
 23 זֶה הוּא בְּנוֹגַע לְרֵאשׁ חֲדָשׁ סִינֹן שְׁאֵז נִשְׁלְמָה הַהֲכָנָה לְמִתֵּן תּוֹרָה³⁴, שְׁפִיּוֹם

מט, א) שהתורה קדמה לעולם, כי גדר העולם הוא מקום וזמן (שעיהיה"א פ"ז – פב, א), וכיוון שהתורה קדמה לעולם היא למעלה מזמן ומקום. וע"פ הידוע (המשך תע"ב שבהערה 23) שהגדר דזמן ומקום הוא לא רק בעולם עצמו אלא גם בהאור שבערך העולמות, וכנ"ל (סעיף ג) שבאור הקו ישנם הענינים דמעלה ומטה (מקום) וקדימה ואיחור (זמן), שהם השרש דמקום וזמן שבעולמות, יש לומר, דזה שהתורה היא למעלה מזמן ומקום הוא לפי ששרשה הוא באו"ס שלפני הצמצום, ויתירה מזו, שבהאור שלפני הצמצום גופא, שרש התורה הוא בעצמות או"ס שלמעלה מהאור השייך לעולמות. ומזה מובן שכירידת העליונים למטה שבנתנת התורה נכלל גם אור הבל"ג שלמעלה מהגדר דמעלה ומטה שבעולמות. אבל סיום מרז"ל זה שקדמה אלפיים שנה – שולל פ"י זה. (31 תקי"ז תכ"ב (סד, ב), הובא בתניא פל"ו (מו, א). וראה נחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. 32) וע"ד מקום ארון אינו מן המדה (יומא כא, א. וש"ג). וראה ד"ה באתי לגני ה'תשל"ל (תורת מנחם סה"מ שבט ע' שלה) ס"ג, ובהערה 22 שם. (33 סה"מ תר"ם ח"א ע' קעט. ע' רפד. תרמ"א ע' תיב. תרמ"ז ע' פז. תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג [לב]. שם ע' תקמו [תשיט]. תע"ב ח"א ע' שסו [ח"ב ע' תקב]. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. ה'תש"ט ע' 57. ועוד. 34) תו"א פרתנו סז, סע"ג. תו"ח שם שעג, א [ח"ב רנה, ב].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וההוספה בזה שהקדוש-ברוך-הוא אומר אותם עוד פעם עכשיו בעת לימוד
 2 האדם, והביאור הוא **כִּי זֶה שְׁהַדְיָבוֹר דְּמַתַּן תּוֹרָה יִשְׁנֹו בְּכָל זְמַן**
 3 **הוא מצד הלימוד של האדם**, שהוא הפועל זאת, וכמו שנתבאר
 4 **לְעִיל (סְעִיף ה') דָּוָה שְׁהַגִּילֹוי דְּמַתַּן תּוֹרָה פְּעַל בְּהַזְמַן שָׁבוּ**
 5 **נִתְּנָה תּוֹרָה שְׁיִהְיֶה כְּלוּל בּוּ**
 6 **בּוֹמֵן** של מתן-תורה **כָּל הַמְּשָׁף**
 7 **הַזְמַן** הוא **בְּכַדִּי שְׁהַגִּילֹוי**
 8 **דְּמַתַּן תּוֹרָה יִהְיֶה הַהֲתַחֲלָה**
 9 **וְהַנְּתִינָת כַּח עַל עֲלִיית**
 10 **הַתַּחְתּוֹנִים, עֲבוֹדַת הָאָדָם.**
 11 **וְלִכֵּן** כיון שהגילוי במתן-תורה היה
 12 **הַתַּחֲלָה** ונתנית כוח לעבודת האדם,
 13 **הַדְיָבוֹר דְּהַקְבָּ"ה שְׁפָא עַל**
 14 **יְדֵי לִימוּד הָאָדָם** הוא **נְעֻלָה**
 15 **יֹאמֵר** מאשר הדיבור של הקדוש-
 16 **בְּרוּךְ-הוא מצד עצמו, ללא הלימוד**
 17 **שעל ידי עבודת האדם.**
 18 **וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, דְּכִמּוּ שְׁבִיּוֹם**
 19 **הָזֶה כְּפִשּׁוּטוֹ שְׁקָאֵי** שמכוון על
 20 **רֹאשׁ חוֹדֶשׁ, הוּא רַק מוֹלַד**
 21 **הַלְבָּנָה,** ובעת המולד הלבנה היא
 22 **נְקוּדָה בְּלָבָד, וְאַחַר כֵּן הִיא**
 23 **הוֹלֶכֶת וּמִתְגַּדֶּלֶת עַד לַיּוֹם**
 24 **הַחֲמִשָּׁה עָשָׂר** בחודש **שָׁבוּ**
 25 **קְיִימָא**
 26 **בְּאַשְׁלִימוּתָא³⁵,** עומדת הלבנה
 27 **בשלימותה על דרך זה הוא**
 28 **בְּיִשְׂרָאֵל, שְׁבַעַת מַתַּן תּוֹרָה**
 29 **שְׁהִיָּה בְּמַדְבַּר סִינִי, הִיָּה**
 30 **הַהֲתַחֲלָה** של עבודת בני ישראל,
 31 **וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּישְׂרָאֵל**
 32 **לְאַחֲרֵי זֶה וּלְאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה**
 33 **הֵם הוֹלְכִים וּמִתְגַּדֶּלִים** עוד
 34 **ועוד, וְעַד שְׁבִימֵי דְּוֹד³⁶ וּבִימֵי**
 35 **שְׁלֹמֹה הִיָּה** עם ישראל במצב נעלה
 36 **ובשלימות, מצב של קְיִימָא**
 37 **סִיְהָא בְּאַשְׁלִימוּתָא³⁵** כמובא
 38 **בוהר ובמדרש. וְעֵינְקָר הַמִּילֹוי**
 39 **וְהַשְׁלִימוּת** של בני ישראל **יִהְיֶה בְּדָא דְּמִלְכָא מְשִׁיחָא,** בדורו
 40 **של מלך המשיח שְׁאָז יִהְיֶה** כלשון הכתוב בתהילים **וְיִרְדְּ** ומלך המשיח
 41 **ימשול מִמֵּם עַד יָם וּמִנְהָר עַד אֲפְסֵי אֲרָץ³⁷,** וברוחניות, יהיה גילוי

1 שהוא בחינת בטול ממטה למעלה אור אין סוף ברוך הוא הסובב כל עלמין
 2 להיות השפעת אור אין סוף ברוך הוא ממש שורה ומתגלה למטה כמו למעלה
 3 דהיינו כמו בטול הלבנה לאור השמש ממש. וזהו בחדש השלישי לצאת בני
 4 ישראל מארץ מצרים ביום הזה כו' כי בצאת ישראל ממצרים התחילו לספור
 5 ספירת העומר כמו שכתוב שבעה
 6 שבועות חספר לך. והם הכנה להיות
 7 קבלת התורה בשבועות. דהיינו להיות
 8 גילוי אור אין סוף ברוך הוא למטה
 9 כמו למעלה בבחינת בטול אליו יתברך
 10 לאמר אחר מה שיאמר הוא ולהיות
 11 דבר ה' ממש בתוך בני ישראל בעסק
 12 תורתם. ובשבוע ה' ביום ג' בו הוא
 13 כאילו כבר נכנסה כל השבוע ונעשו אז
 14 ישראל מוכנים ועומדים לקבל בחינת
 15 בטול זה. והיה אז מולד הלבנה שהוא
 16 גילוי אור אין סוף ברוך הוא אחר בטול
 17 הלבנה אליו. ולכן נקרא ביום הזה סתם
 18 כי יום היינו אור וגילוי כמו שכתוב
 19 ויקרא אלהים לאור יום, והיינו גילוי
 20 ואהבה שבבחינת בטול אליו
 21 יתברך..."), **שְׁבִיּוֹם זֶה נְכַלֵּל כָּל**
 22 **מְשָׁף הַזְמַן שְׁלֹאֲחֲרֵי זֶה. וְזֶהוּ**
 23 **הַמְּשָׁף דְּשָׁנֵי הַפִּירוּשִׁים**
 24 **דְּבִיּוֹם הָזֶה, שְׁקָאֵי** שמכוון על
 25 **רֹאשׁ חוֹדֶשׁ סִיּוֹן וְשְׁקָאֵי**
 26 **ושמכוון על פל יום, והכתוב**
 27 **מלמד שדברי התורה צריכים להיות**
 28 **חדשים כאילו ניתנו היום, ובתחילת**
 29 **המאמר נשאלה השאלה ששני**
 30 **פירושים אלה הם שונים והפכיים זה**
 31 **מזה, והביאור הוא כִּי בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ**
 32 **סִיּוֹן דְּשָׁנָת מַתַּן תּוֹרָה נְכַלְלוּ**
 33 **כָּל הַיָּמִים שְׁלֹאֲחֲרֵי זֶה.**
 34 **(ו) וְעַל פִּי זֶה הַמְּבוּאָר** לעיל אודות
 35 **הפעולה וההשפעה של הגילוי האלוקי**
 36 **במתן-תורה (עליונים ירדו לתחתונים)**
 37 **על עבודת התחתונים (תחתונים יעלו**
 38 **לעליונים) יֵשׁ לְבָאָר הַהוֹסְפָה**
 39 **וְהַחֲדִישׁ שֶׁל הַדְיָבוֹר דְּהַקְבָּ"ה (אֲמַרְתָּךְ) בְּעַת לִימוּד**
 40 **הָאָדָם עַל הַדְיָבוֹר שְׁהִיָּה בְּמַתַּן תּוֹרָה,** ובתחילת המאמר נשאלה
 41 **השאלה, כיון שדבריו של הקדוש ברוך הוא חיים וקיימים לעד, מה החידוש**

(35) ראה זהר ח"א קנ"א. רעה, סע"ב. רמג, סע"א. ח"ב פה, א. רטו, א. ח"ג מ, ב. מו, א. וראה שמו"ר פט"ו, כו. (36) ראה לקו"ש ח"ח ע' 24 הערה 26. 37) תהלים עב, ח. ולהעיר, שע"פ המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אחר⁴², דָּזָה שֶׁהַתּוֹרָה (שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מִהָעוֹלָם) יָרְדָה
 לְמִטָּה וּפּוֹעֲלֶת וַיֵּשׁ לָהּ הַשְּׂפֵעָה בְּהַמְטָה, הוּא עַל יְדֵי שְׁנֵי מִשְׁפָּחִים
 בָּהּ מְהַעֲצָמוֹת, שֶׁהוּא נוֹשֵׂא הַפְּכִים וְלִגְבִּיּוֹ לֹא קִיּוּמוֹת כֻּלָּל
 הַהֲגֵדוֹת שֶׁל 'מַעֲלָה' וְרַמְטָה, וְלִכְּנַס מִצַּד הַמִּשְׁכַּת הָעֲצָמוֹת שֶׁבַתּוֹרָה, הִרִי אֵף
 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעַלָּה מִהָעוֹלָם, הִיא
 פּוֹעֶלֶת בִּמְטָה.
 (ח) וְזָהוּ⁴³ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּכְּתוּב
 בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי גו' בַּיּוֹם הַזֶּה
 בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי, מִדְּבַר
 מְלִשׁוֹן דִּיבּוּר, וְנִקְרָא מִדְּבַר
 בְּתוֹסֶפֶת מ' לְהוֹרוֹת שֶׁהַדִּיבּוּר
 הוּא בְּכִיטוּל כְּעוֹנָה אַחֵר
 הַקּוֹרָא (כְּמִבּוֹאֵר בְּאֲרוֹכָה
 בְּהַדְרֹשִׁים זֶה לְשׁוֹנוֹ בַּתּוֹרָה
 אור': "נִקְרָא מִדְּבַר בְּתוֹסֶפֶת מ' כִּי הֵמ'
 הוּא מֵאֲתוֹת הָאֲמִי"וֹ שֶׁהוּן לְהַקְטִין
 הַעֲנִין כְּלוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ בַח"י דְּבוּר כַּפְּנֵי
 עֲצָמוֹ רַק בַּחֲנִינָה שֶׁכֵּכֵר נִדְּבַר דִּהִינּוּ
 שֶׁהַדְּבוּר הוּא בַּחֲנִינָה בְּטוֹל דְּבוּר ה'
 הַמְדַּבֵּר בּו'), וְעַל יְדֵי זֶה שְׁלִימוֹד
 הַתּוֹרָה הוּא מִתּוֹךְ בִּיטוּל לְאִלּוּקוֹת
 נַעֲשֶׂה סִינִי כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא שֶׁנִּקְרָא
 'סִינִי' עַל שֵׁם שֶׁיָּרְדָה שְׁנֵאָה
 לְאוֹמֹת הָעוֹלָם⁴⁴.
 דְּכִשְׁלִימוֹד הַתּוֹרָה הוּא
 בְּכִיטוּל אֲזִי הִיא הַתּוֹרָה נַעֲשִׂית
 (עוֹז לְנַפְשׁ הָאֱלֹקִית וְ) תוֹשִׁיָּה

אלוקות כָּכָל מְקוֹם בְּשׂוּהָ, וְעַד לְוִימְלָא כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
 הוּא אֵת כָּל הָאֲרֶץ³⁸, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב תְּהִלִּים מִיְלּוּי בְּתַכְלִית
 הַשְּׁלִימוֹת כָּכָל הָאֲרֶץ בְּשׂוּהָ.

(ז) וְהִנֵּה מִבּוֹאֵר בְּהַדְרֹשִׁים³⁹, מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת
 עוֹז⁴⁰ וְתוֹשִׁיָּה⁴¹, עוֹז תּוֹקֵף
 וְחוֹזֵק לְנַפְשׁ הָאֱלֹקִית וְתוֹשִׁיָּה
 חֲלִישׁוֹת לְנַפְשׁ הַבְּהֵמִית. וְזֶה
 שֵׁישׁ בַּתּוֹרָה שְׁנֵי עֲנִינִים אֶלָּה
 (אֵף שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּעֲנִינִים
 גְּשָׁמִיִּים וְאֵם כֵּן לְכַאוּרָה אֵיךְ הַתּוֹרָה
 פּוֹעֶלֶת פְּעוּלָה רֹחֲנִית) הוּא, כִּי
 מְקוֹר הַתּוֹרָה וְיִסּוּדָהּ הוּא
 בְּאוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא
 כְּעֲצָמוֹ וּבְכְבוֹדוֹ וְנִגְלִיּוֹ
 בַּחֲנִינָה זֶה דְּתוֹרָה כִּפִּי שֶׁהַתּוֹרָה
 הִיא בְּעֲצָמוֹת הָאִלּוּקוֹת הוּא
 כְּשֶׁלִּימוֹד הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם
 הוּא בְּכִיטוּל, וְאִינוּ אֵלָּה כְּעוֹנָה
 אַחֵר הַקּוֹרָא. וַיֵּשׁ לְזוֹמֵר,
 דְּשִׁנֵּי הָעֲנִינִים דְּעוֹז וְתוֹשִׁיָּה
 שֶׁבַתּוֹרָה הֵם גַּם דּוּגְמַת שְׁנֵי
 הָעֲנִינִים דְּלַעִיל (סְעִיף ד'
 הַתּוֹרָה הוּא עַל דְּרָף וְיִדְתָּ וְהִמְשַׁכְתָּ הַתּוֹרָה
 לְמִטָּה, וְזֶה שֶׁהַתּוֹרָה מִתְּשֵׁת כַּח הַנְּפֵשׁ הַבְּהֵמִית
 הוּא עַל דְּרָף הַנְּתִינָתָה כַּח דְּמִתְּנָתָה עַל עֲלִייתָ
 הַתְּחַתּוֹנִים. וְזֶה שֶׁמְקוֹר הַתּוֹרָה הוּא מְאוֹר אֵין
 סוֹף בְּרוּךְ הוּא, שֶׁלְּכֵן יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי הָעֲנִינִים דְּעוֹז
 וְתוֹשִׁיָּה, הוּא עַל דְּרָף הַמְּבּוֹאֵר בְּמְקוֹם אַחֵר⁴²,
 דָּזָה שֶׁהַתּוֹרָה (שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מִהָעוֹלָם) יָרְדָה לְמִטָּה בְּהַמְטָה, הוּא
 עַל יְדֵי שְׁנֵי מִשְׁפָּחִים בָּהּ מְהַעֲצָמוֹת, שֶׁהוּא נוֹשֵׂא הַפְּכִים.
 (ח) וְזָהוּ⁴³ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּכְּתוּב
 דִּיבּוּר, וְנִקְרָא מִדְּבַר בְּתוֹסֶפֶת מ' לְהוֹרוֹת שֶׁהַדִּיבּוּר הוּא בְּכִיטוּל
 כְּעוֹנָה אַחֵר הַקּוֹרָא (כְּמִבּוֹאֵר בְּאֲרוֹכָה בְּהַדְרֹשִׁים), וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה סִינִי
 שֶׁיָּרְדָה שְׁנֵאָה לְאוֹמֹת הָעוֹלָם⁴⁴. דְּכִשְׁלִימוֹד הַתּוֹרָה הוּא בְּכִיטוּל אֲזִי הִיא
 נַעֲשִׂית (עוֹז לְנַפְשׁ הָאֱלֹקִית וְ) תוֹשִׁיָּה הוּא עַל דְּרָף הַמְּבּוֹאֵר בְּמְקוֹם

שְׁנֵי מִשְׁפָּחִים (קוֹבֵץ מִכְּתָבִים אוֹדוֹת גּוֹדֵל עֵרֶךְ אֲמִירַת תְּהִלִּים. אֲגֵרוֹת-קוֹדֵשׁ כ"ק אֲדַמּוֹר מוֹהַר"צ ח"א ע' לֵא. ח"י ס"ע נג.
 סה"מ י"א נִיסָן בַּתְּחִלָּתוֹ) – אוֹמְרִים מְזַמְּרֵי עַב שֶׁבַתְּהִלִּים חָחֵל מִי"א נִיסָן תְּשִׁל"ג עַד י"א נִיסָן שָׁנָה זֹאת דִּאֲמִירַת הַמֵּאֲמָר
 (תְּשִׁל"ד). (38) תְּהִלִּים שֵׁם, יט. (39) תו"א פִּרְשָׁנוּ סו, סע"א וְאֵילֶךְ. סה"מ תְּקִס"ז שֵׁם ע' קָמָה וְאֵילֶךְ. תו"ח שֵׁם שִׁטְט, ב
 וְאֵילֶךְ [ח"ב רִנָּה, א]. סה"מ תְּרַנְּנָה ע' צ וְאֵילֶךְ. (40) מִדְּרַשׁ תְּהִלִּים ח, ג. וִיקְרִי פִּל"א, ה. מְכִילֵתָא בְּשִׁלַּח טו, ב. יל"ש שֵׁם
 רִמּוֹ רִמְד. שֶׁשִׁיר פ"א, ד. פ"ב, ג. (41) סְנַהֲדְרִין כו, ב. (42) רָאָה הַדְּרָן הַנִּל"ס ט (תּוֹרַת מִנְחָם שֵׁם ע' תְּכָא וְאֵילֶךְ), וּבַהֲעֵרוֹת
 שֵׁם. (43) בַּהֲבָא לְהֵלֶן – רָאָה תו"א שֵׁם סז, סע"ג וְאֵילֶךְ. סה"מ תְּקִס"ז שֵׁם ע' קִנְב. תו"ח שֵׁם שַׁעַג, ב [ח"ב רִנָּה, ב] (וְרָאָה
 שֵׁם שַׁעַב, ב [שֵׁם רִנָּה, א]). סה"מ תְּרַנְּנָה ע' צד. (44) שַׁבַּת פִּט, סע"א וְאֵילֶךְ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 חלישות לנפש הבהמית, דבירה שנגא לאומות העולם
 2 נקללים גם הגוף ונפש הבהמית⁴⁵ (כמבואר בלקוטי תורה
 3 לאדמו"ר הזקן: "... לפי שכל גוים סבבני כו' שיש בחינת גוים הם הגוף
 4 ונפש הבהמית שמקליפת נוגה והם הם הסובבים ומלבישים את הנפש והם
 5 הם הטורדים ומפילים מחשבות וזות
 6 אפילו באמצע התפילה... וכן המדות
 7 שבגוף ונפש הבהמית מלבישים מדות
 8 הנפש אלוקית שהאהבה שבנפש אלוקית
 9 היא מסותרת ומלוכשת בגוף ונפש
 10 הבהמית. ולכן הגם שמעורר את
 11 האהבה לה' בתפלתו בקרב איש ולב
 12 עמוק כאשר תוכל נפשו שאת אעפ"כ
 13 אחר התפילה לא נשאר רק
 14 הרשימו..."). [ולהעיר מתורת
 15 הבעל שם טוב⁴⁶ על
 16 הפסוק⁴⁷ בתורה פי תראה
 17 חמור שונאך, פאשר תסתכל
 18 בעיון טוב בהחומר שלך הוא
 19 הגוף, תראה שהוא שונאך,
 20 שהוא חומר הגוף שונא את
 21 הנשמה ויש בכך רמו לענין שנאת
 22 הגוף והנפש הבהמית האמור לעיל].
 23 (ט) ולאחרי זה⁴⁸ לאחר שנאמר
 24 בכתוב 'בחודש השלישי... באו מדבר
 25 סיני' אומר הכתוב ויסעו בני
 26 ישראל מרפידים, רפידים הוא
 27 על שם שרפו נחלוש ודיהם
 28 מדברי תורה⁴⁹, כמו שדרשו חז"ל
 29 על הפסוק, ופירוש הדברים לפי
 30 פנימיות העניינים הוא שמדובר באדם
 31 שאינו מנגד לתורה ואדרבא
 32 הוא לומד תורה, אלא
 33 שהלימוד שלו הוא ברפיון
 34 וחלישות, ועל ידי העבודה
 35 דמדבר עבודת הביטול לאלוקות,
 36 כאמור לעיל הוא מסייע ומרחיק
 37 את עצמו (גם) מהרפיון
 38 והחלישות בדברי תורה
 39 ועושה תשובה⁵⁰ על זה.

1 העולם נקללים גם הגוף ונפש הבהמית⁴⁵.
 2 [ולהעיר מתורת הבעל שם טוב⁴⁶ על הפסוק⁴⁷
 3 כי תראה חמור שונאך, פאשר תסתכל בעיון
 4 טוב בהחומר שלך הוא הגוף, תראה שהוא
 5 שונאך, שהוא שונא את הנשמה].
 6 (ט) ולאחרי זה⁴⁸ אומר ויסעו מרפידים,
 7 רפידים הוא על שם שרפו
 8 ידיהם מדברי תורה⁴⁹, שאינו מנגד לתורה
 9 ואדרבא הוא לומד תורה, אלא שהלימוד שלו
 10 הוא ברפיון וחלישות, ועל ידי העבודה דמדבר
 11 הוא מסייע את עצמו (גם) מהרפיון והחלישות
 12 בדברי תורה ועושה תשובה⁵⁰ על זה. וממשיך
 13 בכתוב (לאחרי שאומר ויסעו מרפידים) ויבאו
 14 מדבר סיני גו' נגד החר, דזה שהיה תחלה
 15 ברפידים מביא אותו להתחזק⁵¹ בדברי תורה
 16 עוד יותר.

17 (י"ד) ויש לומר, דעל ידי שלומדים בתורה
 18 פסוק זה עכשיו, הנתינת כח על
 19 ויסעו מרפידים הוא עוד יותר. דבפעם
 20 הראשונה, הנתינת כח על ויסעו מרפידים היתה
 21 על ידי שבראש חדש סיון נשלמה התקנה למתן
 22 תורה, ועכשיו, יש גם הנתינת כח ממתן תורה
 23 שבשנים שעברו, ומלימוד התורה שלאחרי מתן
 24 תורה שעל ידי זה מיתוסף בענין דמתן תורה
 25 (בנזכר לעיל סעיף ו). ובפרט שגמלאים ביום
 26 החמשה עשר לחודש שבן קיימא סיהרא
 27 באשלימותא, וכזה גופא – בחמשה עשר
 28 בשבט, ראש השנה לאילן⁵², ששייך לארץ
 29 טובה ורחבה – ישנה נתינת כח מיוחדת

(45) ראה תו"א בראשית ב, ב. לקו"ת דרושים לשמע"צ, צ, ד. (46) "היום יום" כח שבט. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בהוספות סימן טז [כא]. (וש"נ. 47) משפטים כג, ה. (48) פרשתנו יט, ב. (49) מכילתא ויל"ש עה"פ בשלח יז, ח. וראה סנהדרין קו, סע"א ובפרש"י שם. (50) להעיר מפרש"י עה"פ (יט, ב). (51) ראה תניא פ"ז (יב, א). אגה"ת ספ"ח. (52) מס' ר"ה בתחלתה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

13 את כל אחד ואחד מבני ישראל (כפירוש רש"י על הכתוב 'ושב ה' אליך את
 14 שבותך' – שגדול יום קבוץ גלויות ובקושי כאלו הוא עצמו צריך להיות אוהו
 15 בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר ואתם תלוטטו לאחד אחד בני
 16 ישראל...), לְאָרְץ טוֹבָה וְרַחֲבָה
 17 כְּפִשְׁטָה, בְּגָאוּלָה הָאֲמִיתִית וְהַשְׁלִימָה עַל יְדֵי מְשִׁית
 18 צְדָקָנוּ, בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ.
 19

1 בְּאוֹפֶן דְּאָרְץ טוֹבָה וְרַחֲבָה, וְעַל דְּרָךְ זֶה בְּנוֹגַע לְתִשְׁבָּה
 2 (וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים הַתְּרַחֲקוֹת מִחֲלִישוֹת בְּתוֹרָה) שְׁתַּהֲיֶה גַם עֲבוֹרַת
 3 הַתִּשְׁבּוּהָ בְּאוֹפֶן דְּאָרְץ טוֹבָה וְרַחֲבָה, הַיֵּינוּ תִשְׁבּוּהָ עֵילָאָה
 4 עֵלְיוֹנָה, דְּרַגָּה גְבוּהָה בְּתִשְׁבּוּהָ שְׁהִיא
 5 'תִּשְׁבּוּהָ עֵילָאָה' בְּשִׁמְחָה רַבָּה⁵³, לְהוֹסִיף בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וּבְקִיּוּם הַמְּצֻוֹת בְּאוֹפֶן
 6 כְּמִבּוֹאֵר בִּיאֲגַרַת הַתִּשְׁבּוּהָ שְׁכִסְפוֹ
 7 הַתְּנִיא וּכְשִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׁין
 8 תִּשְׁבּוּהָ מִיַּד הֵן נִגְאָלִין⁵⁴, כְּפִי
 9 שְׁפִסַּק הַרְמַבְּסִים, וְהַגְּאוּלָה הִיא, כְּנִבּוּאֹת
 10 יִשְׁעִיָה, בְּאוֹפֶן שֶׁל וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ
 11 לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁵⁵,
 12 שְׁהַקְבָּה בְּעֶצְמוֹ⁵⁶ מְבִיאִים

(53) אגה"ת פ"א (ק, סע"ב ואילך). (54) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. (55) ישע"י כז, יב. (56) ראה רש"י עה"פ נצבים ל,

ג.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

37 הבגד בקרעים, הָא מְעִיקְרָא – אך מתחילה, כשאימת בית דין
 38 היתה מוטלת אף על הנכרים, השומע ברכת השם מפיחם בכניו
 39 היה חייב לקרוע את בגדיו, שְׁמַע מִיָּה שְׁמַתְחִילָה בֵּין הַשּׁוֹמֵעַ
 40 בְּרַכַּת הַשֵּׁם מִפִּי נְכָרִי, וּבֵין הַשּׁוֹמְעָה מִמֶּנּוּ בְּכִינוּי, חַיִּיב לְקָרוֹעַ.
 41 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: שְׁלֹאֲחֵר שְׁמַפְרֵשׁ הָעֵד הָרִאשׁוֹן אֶת בְּרַכַּת הַשֵּׁם
 42 שְׁשֹׁמֵעַ, הַשְּׁנִי אוֹמֵר אֵף אֲנִי שְׁמַעְתִּי כְּמוֹהוּ. אֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, שְׁמַע
 43 מִיָּה – מִדְּבַרֵי הַמִּשְׁנָה שְׁהָעֵד הַשְּׁנִי אֵינוֹ צָרִיךְ לִפְרֹשׁ אֶת הַקְּלָלָה,
 44 מִוֹכַח שֶׁכֵּן הִתְלַכָּה גַם לִגְבִי עֲדוּיוֹת אַחֲרוֹת, שְׁאֵם אִמֵּר הָעֵד הַשְּׁנִי
 45 לְאַחֵר עֲדוֹת הָרִאשׁוֹן 'אֵף אֲנִי רֵאִיתִי כְּמוֹהוּ', כְּשֶׁר אִמֵּר אֵף בְּדִינִי
 46 מְמוֹנֹת וּבְדִינִי נְפֻשׁוֹת מְעִיקֵר דִּין הָעֲדוֹת שְׁבַתוֹרָה, וְרַק מְעַלָּה הוּא
 47 דְּעֵבֹד רַבָּנָן – עֲשׂו חֲכָמִים בְּדִינִים אֱלוֹ, שְׁצָרִיכִים כֹּל הָעֵדִים
 48 לִפְרֹשׁ אֶת עֲדוֹתָם, וְהַכָּא – וְרַק כֵּן עֲדוֹת עַל בְּרַכַּת הַשֵּׁם, כִּיּוֹן
 49 דְּלֹא אֲפֻשֵׁר שִׁפְרֵשׁוּ כֹל הָעֵדִים אֶת הַקְּלָלָה עֲבֹדוֹתָם מִפְּנֵי כְבוֹד
 50 הַשֵּׁם, אוֹמְרֵיהֶם רַבָּנָן – הָעֲמִידוֹ חֲכָמִים אֶת הַדִּין בּוֹה אֲדֹאֲרִייתָא –
 51 עַל עֵיקֵר דִּין עֲדוֹת שְׁכִשִּׁירָה מִן הַתּוֹרָה, שְׁרַק הָעֵד הָרִאשׁוֹן יִפְרֹשׁ,
 52 וְהַשְּׁנִי יֵאֵמֵר רַק 'אֵף אֲנִי שְׁמַעְתִּי כְּמוֹהוּ', וּכְיוֹן שְׁעֲדוֹת זֶה כְּשִׁירָה
 53 מִן הַתּוֹרָה, אֵף הוֹרִיגִים אֶת הַמְּקַלֵּל עַל פִּיהָ. דְּאֵי קְלָאָה דְּעִיקֵר
 54 שְׁהַדְּבַר פְּסוּל אֵף מִן הַתּוֹרָה, וְאִין הָעֲדוֹת כְּשִׁירָה אֵלֵא אִם כֹּל כֵּן
 55 הָעֵדִים מִפְּרִשִׁים עֲבֹדוֹתָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה, קִשְׁיָה, וְכִי הָכָא בְּרַכַּת
 56 הַשֵּׁם, מְשׁוּם דְּלֹא אֲפֻשֵׁר שְׁכֹל הָעֵדִים יִפְרֹשׁוּ אֶת הַקְּלָלָה בְּפִיחֵם
 57 מִפְּנֵי כְבוֹד הַשֵּׁם, קְטִילִין לְנַבְרָא – הוֹרִיגִים אֶת הָאָדָם הַמְּקַלֵּל בְּלֹא
 58 עֲדוֹת כְּשִׁירָה שְׁקִילֵל, אֵלֵא וְדֵאי הַדְּבַר כְּשֶׁר מִן הַתּוֹרָה. וְרַק
 59 בְּשֹׂאֵר הַדִּינִים בְּמִקּוּם שִׁיבּוּלִים כֹּל הָעֵדִים לִפְרֹשׁ אֶת הַמַּעֲשֶׂה,
 60 עֲשׂו חֲכָמִים מַעֲלָה שְׁאֲכֹן יִפְרֹשׁוּהוּ.
 61 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: וְהָעֵד הַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר אֵף אֲנִי שְׁמַעְתִּי כְּמוֹהוּ. לּוֹמַדַּת
 62 הַגְּמָרָא: מִכָּךְ שְׁאִמְרָה הַמִּשְׁנָה שְׁכִשִּׁירָה עַד שְׁלִישִׁי עַל הַקְּלָלָה,
 63 צָרִיךְ לּוֹמֵר 'אֵף אֲנִי שְׁמַעְתִּי כְּמוֹהוּ', וְלֹא דִי בְּכָךְ שְׁרַק הַשְּׁנִים
 64 הָאַחֲרִים יַעֲיֹדוּ, מִוֹכַח שְׁתַּתְּמָא – שְׁהַתְּנָא שְׁנָה אֶת הַמִּשְׁנָה בְּסַתָּם
 65 כְּשִׁיטַת רַבֵּי עֲקִיבָא (מִכּוֹת ג'), דְּמִקְוֵשׁ שְׁלִשָּׁה עֵדִים שְׁנֵאִמְרוּ בְּפִסּוּק
 66 (דְּבַרִּים יט טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יִקּוּם דָּבָר',
 67 לְשָׁנִים – לְשׁוֹנֵי עֵדִים שְׁנֵאִמְרוּ בְּאוֹתוֹ פִּסּוּק, שְׁכִשִּׁירָה שְׁבִישׁוּם אֵינִים
 68 נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אֶת פְּסוּל עֲדוֹתָם בְּטִלָּה, כִּיּוֹן שְׁאִין בַּה שְׁנֵי
 69 עֵדִים כְּשִׁרִים, כִּךְ בְּשִׁלְשָׁה עֵדִים, אִם נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אוֹ
 70 פְּסוּל עֲדוֹתָם בְּטִלָּה, מְשׁוּם שְׁעֲדוֹת אַחַת הִיא, וּכְיוֹן שֶׁכֵּן צָרִיךְ גַּם
 71 הַשְּׁלִישִׁי לּוֹמֵר 'אֵף אֲנִי שְׁמַעְתִּי כְּמוֹהוּ', וְלֹא דִי בְּכָךְ שְׁרַק הַשְּׁנִים
 72 הָאַחֲרִים יַעֲיֹדוּ.

1 הגמרא: וכי מה שקרעו את בגדיהם בשעה ששמעו, מאי הוי – מה
 2 הועיל להם, הא קא שמעי השתא – הרי עתה הם שומעים שוב
 3 מפי עצמם בשעה שמעידים, וצריכים לקרוע פעם נוספת. מתרצת
 4 הגמרא: לא קלא דעתך – אל תעלה בדעתך לומר שהעדים
 5 צריכים לקרוע פעם נוספת, דכתבי – שהרי לאחר שאמרו
 6 לחוקיה המלך את גידופי רבשקה שליח מלך אשור, נאמר (שם ט
 7 א) 'ויהי בשמוע המלך חוקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו',
 8 ויש לדייק מפסוק זה שדווקא המלך חוקיהו קרע את בגדיו
 9 כששמע את גידופי רבשקה, והם – המעידים – כל כך לא קרעו את
 10 בגדיהם כשאמרו לו זאת, וודאי הטעם מפני שכבר קרעו בשעה
 11 ששמעו זאת מפי רבשקה.
 12 אמר רב יהודה אמר שמואל, השומע אוקרה – ברכת השם מפי
 13 העובד בוכבים – הנכרי, אינו חייב לקרוע את בגדיו, משום שדין
 14 זה נאמר רק בישראל המקלל. ואם תאמר ותשאל, מדוע קרעו את
 15 בגדיהם שומעי קללה מפי רבשקה. התשובה היא שישראל מופך
 16 היה, ולכן קרעו כדין השומע קללה מפי ישראל.
 17 דין נוסף: ואמר רב יהודה אמר שמואל, אין קורעין אלא על שמיעת
 18 קללה בשם המיוחד בן ארבע אותיות בלבד, לאפוקי – ולמעט
 19 השומע קללה בכינוי השם, דלא – שאינו חייב לקרוע את בגדיו
 20 על כך.
 21 הגמרא מביאה שיטה אחרת בשני הדינים האחרונים: ופליגא –
 22 וחולקת שיטתו דרבי חייא על רב יהודה בשם שמואל, בתרנויהו –
 23 בשני הדינים שאמר, בשומע ברכת ה' מפי נכרי, ובשומע ברכת
 24 כינוי. דאמר רבי חייא, השומע אוקרה – ברכת השם בזמן תורה, שאין
 25 אימת בית דין מוטלת על המקללים לדונם למיתה, אינו חייב
 26 לקרוע את בגדיו, שאם אי אתה אומר בן, נתמלא כל הנגד קרעים,
 27 שכיון שאין אימת בית דין מוטלת על המקללים אינם יראים מכך,
 28 ומקללים שוב ושוב. ומבררת הגמרא: מואן – ממי השומע ברכת
 29 השם בזמן הזה אינו חייב לקרוע, אילימא שומע מישראל, מי שקורי
 30 כולי האי – וכי כל כך מופקרים הם בענין זה עד שעושים כך שוב
 31 ושוב. אלא פשיטא שמדובר בשומע מעובד בוכבים, ואי – ואם
 32 מדובר כשמברכים דווקא בשם המיוחד, מי גמירי – וכי למדו
 33 הנכרים את השם המיוחד כל כך עד שמברכים בו תמיד, אלא לאו
 34 – ודאי מדובר כשמברכים בכינוי השם, שאותו למדו ומברכים בו
 35 תמיד, ושמע מניה – ומדויק מכך שדווקא בזמן תורה הוא דלא
 36 חייבים לקרוע, כיון שמקללים תמיד וחיוב הקריעה היה ממלא את

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה
 2 אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל
 3 ממצרים¹, ופירש רש"י² מה שמועה שמע [יתרו] ובא -
 4 קריעת ים סוף [ומלחמת עמלק] כו'.
 5 וצריך להבין, מה ענין קריעת
 6 ים סוף לכאן.

בס"ד. ש"פ יתרו, ח"י שבת,

ה'תשמ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל
 2 אשר עשה אלקים למשה ולישראל
 3 עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים¹, ופירש
 4 רש"י² מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף כו'.
 5 וצריך להבין, מה ענין קריעת ים סוף לכאן. גם
 6 צריך להבין, דהרי פרשה זו מדברת בשבחו של
 7 יתרו, שיצא מארץ מולדתו אל המדבר לשמוע
 8 דברי תורה, ואם כן למה נזכר כאן שהוא כהן
 9 מדין היינו שהיה כומר לעבודה זרה. ויתר על
 10 כן, על פי מה שכתוב אחר כך חותן משה
 11 משמע שמעלתו היתה גדולה משל משה רבינו, שהרי חייב
 12 חותנו³, ובפרט לפי פירוש רש"י⁴ שכבוד גדול נתפכד יתרו באותה
 13 שעה, כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא, ומי הוא
 14 ולא יצא, שמפל זה מוכנת מעלתו של יתרו, ואם כן דורש
 15 נזכר כאן שהוא כהן מדין, שהיה כומר לעבודה זרה. גם ידוע
 16 הדיוק בזה מוכנת (בדבור המתחיל זה לכבוד קדושת אדמו"ר
 17 (מהורש"ב) נשמתו עדין בהמשך
 18 תעור"ב⁵), מהו שכתוב את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי
 19 הוציא ה' את ישראל ממצרים, למה מחלק זה בשני ענינים, שהרי מה
 20 שעשה ולישראל זהו שהוציאם ממצרים, וממה שמחלקם משמע שהם שני
 21 ענינים. ורש"י פירש (פנזכר לעיל) שווישמע יתרו היינו שקריעת ים סוף
 22 שמע, ואם כן גם וישמע יתרו הוא ענין בפני עצמו והרי יש כאן
 23 שלשה ענינים, וישמע יתרו, ואת כל אשר עשה ה' כו', וצריך להבין
 24 מהו תוכן שלשה ענינים אלו. גם מביא שם מה שכתוב בזהר (פרשתנו⁶)

ביאור בדרך אפשר
 38 אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל
 39 ממצרים, למה מחלק זה בשני ענינים: א) אשר כל עשה אלקים
 40 למשה ולישראל עמו, ב) כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, שהרי מה
 41 שעשה למשה ולישראל זהו שהוציאם ממצרים, וממה
 42 שמחלקם משמע שהם שני
 43 ענינים.

1 ועוד מדייק שם כ"ק אדמו"ר
 2 מוהרש"ב על פי פירוש רש"י
 3 שפירש (פנזכר לעיל)
 4 ש"ווישמע יתרו" היינו
 5 שקריעת ים סוף שמע, ואם
 6 כן גם וישמע יתרו הוא ענין
 7 בפני עצמו והרי יש כאן
 8 שלשה ענינים, א) וישמע
 9 יתרו (קריעת ים סוף), ב) ואת כל
 10 אשר עשה אלקים למשה ולישראל
 11 עמו כו', ג) וכי הוציא ה' את
 12 ישראל ממצרים כו', וצריך
 13 להבין מהו תוכן שלשה
 14 ענינים אלו.

15 גם מביא אדמו"ר מוהרש"ב שם
 16 מה שכתוב בזהר (פרשתנו⁶)

17 וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל
 18 אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל
 19 ממצרים¹, ופירש רש"י² מה שמועה שמע [יתרו] ובא -
 20 קריעת ים סוף [ומלחמת עמלק] כו'.
 21 וצריך להבין, מה ענין קריעת
 22 ים סוף לכאן.

(1 פרשתנו יח, א. 2) ממכילתא עה"פ. זבחים קטז, א. 3) מכילתא פרשתנו יח, ז. ובכ"מ. 4) פרשתנו שם. 5) ח"ב ע' תתנא [ח"ד ע' איקנא] ואילך. וראה גם בכלל הבא לקמן - אוה"ת פרשתנו ע' תשיט ואילך. 6) סז, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דַּמְתַּן תּוֹרָה הָיָה עַל יְדֵי הַדֹּדָאֵת יִתְרוֹ דְּקֵאָא, דְּכֵאָשֶׁר אָמַר
 2 יִתְרוֹ⁷ "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים" – "כִּדְרִין
 3 אֶסְתַּלֵּק וְאֶתְיַיֶּקֶר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּיקְרִיָּה עֵילָא וְתַמָּא
 4 וּלְבַתְרִי יְהִיב אוֹרְיִיתָא (= אז התגלה והתכבד הקב"ה בכבודו, מעלה
 5 ומטה, ואחר כך נתן את התורה)",
 6 וּמְדַיִיק בְּזָה, דְּזָה תְּמוּיָה לְמָה
 7 בְּהוֹדָאֵת יִתְרוֹ דְּקֵאָא נִגְרַם כּוּזָה
 8 קִידוּשׁ ה' שְׂבוּזָה הָיָה תְּלוּי עֲנָן
 9 מִתַּן תּוֹרָה "וְכִי מֹשֶׁה וְשֵׁשִׁים רֵבּוּא
 10 יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ כְּדָא לִיתֵן לָהֶם תּוֹרָה,
 11 עַד שְׁהוּדָה יִתְרוֹ דּוּקָא?".
 12 וְלִהְבִּין כָּל זָה יֵשׁ לְהַקְדִּים
 13 תַּחְלָה בִּיאור הַחִידוּשׁ
 14 שְׂבַמְתַּן תּוֹרָה, שְׂבַשְׂבִּיל זָה
 15 הָיָה צְרִיף לְהִיּוֹת קוֹדֶם לָה
 16 עֲנָן הוֹדָאֵת יִתְרוֹ.
 17 דְּלְכָאוּרָה צְרִיף לְהִבִּין, מַהוּ הַחִידוּשׁ
 18 בְּמַתַּן תּוֹרָה, הָרִי עֲנָן הַתּוֹרָה כְּכֹר
 19 הָיָה בְּעוֹלָם לְפָנֵי מִתַּן תּוֹרָה.
 20 וְכַפִּי שְׁנָרָא עֲכָשִׁיו, עַד כִּמָּה שְׁעֻנִין
 21 הַתּוֹרָה לֹא תַחֲדָשׁ בְּעוֹלָם בְּמַתַּן
 22 תּוֹרָה:
 23 כִּי לְכָל לְרֵאשׁ בְּעֵצָם הַתּוֹרָה יֵשׁ
 24 לָהּ קֶשֶׁר וְשִׁיכּוּת אֶל הָעוֹלָם,
 25 כְּמֵאמַר חו"ל⁸ "אֲלֹפִיִּים שְׁנָה
 26 קְדָמָה תּוֹרָה לְעוֹלָם", דְּמִזָּה
 27 גּוֹפֵא שְׂאוּמְרִים שְׁהַתּוֹרָה
 28 "קְדָמָה לְעוֹלָם", מוֹכַח שְׁיֵשׁ
 29 לָהּ עֶרְף וְשִׁיכּוּת אֶל הָעוֹלָם,
 30 אֵלָא שְׁהִיא קְדָמָה אֵלִיו (בְּמַעֲלָה
 31 וּבִדְרָגָה וְכוּ'), וְעֵרִיךְ זֹה שִׁיכּוּת.
 32 וּבְפִרְט שְׁלִשׁוֹן חַז"ל הוּא
 33 "אֲלֹפִיִּים שְׁנָה כּוּ", הֵינְנו
 34 שְׁהַקְדִּימָה הִיא בְּמִשְׁךְ זְמַן
 35 מְסוּיִים וּמוֹגֵד בְּמַסְפַּר אֲלֹפִיִּים,
 36 שְׁזָה מוֹרָה עוֹד יוֹתֵר שְׁיֵשׁ לָהּ
 37 עֶרְף וְשִׁיכּוּת אֶל הָעוֹלָם, כִּי
 38 כִּיכּוֹל יֵשׁ יְקוּ מִידָה מְסוּיִם שְׁעַל פִּיו
 39 אִפְשָׁר לְאִמּוֹד אֵת הַהִפְלָאָה שֶׁל הַתּוֹרָה
 40 מֵהָעוֹלָם, (שְׁהָרִי כְּמוֹבֵן אֵין הַכוּוּנָה
 41 בִּיאֲלֹפִיִּים שְׁנָה לְמִידַת זְמַן כְּפִשׁוּטָה,

(7 פרשתנו שם, יא. 8) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. נחומא וישב ד. וש"נ. 9) רפ"ח. וראה לקו"ש ח"כ ע' 14. וש"נ. 10) יומא כח, ב. וש"נ. 11) רמב"ם הל' מלכים פ"ט סה"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לַיְמִוּד הַתּוֹרָה אֶצֶל מֹשֶׁה רַבִּינוּ, וְלֹא רַק בְּתוֹר בְּנֵו שֶׁל
2 עַמְרָם, אֲלָא גַם בְּתוֹר מְנַהֵיג יִשְׂרָאֵל, וְעַד שֶׁהַלִּימוּד שֶׁלּוֹ
3 לַפְּנֵי מִתַּן תּוֹרָה הָיָה (לֹא רַק שְׁבַעִים שָׁנָה, אֲלָא גַם)
4 בְּבַחֲיַנַּת "וְאִם בְּגִבּוֹרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה"¹² (שְׁהָרִי בְּשַׁעַת
5 מִתַּן תּוֹרָה הָיָה מֹשֶׁה בֶּן
6 שְׁמוֹנִים שָׁנָה¹³),
7 וְאִם בֶּן דּוֹרָשׁ בִּיאוּר, מֵהוּ
8 הַחִידוּשׁ בְּעִינַי הַתּוֹרָה בְּעוֹלָם
9 שֶׁנִּתְחַדַּשׁ בְּמִתַּן תּוֹרָה,
10 שֶׁבְּהַקְדָּמָה אֵלָיו הָיָה צָרִיף
11 לְהִיּוֹת עֹנֵן הוֹדָאָת יִתְרוֹ כּו'.
12 אֶף הָעֲנָן הוּא, דְּהֵנָּה יְדוּעָה¹⁴
13 שֶׁנִּקְוָה הַחִידוּשׁ שֶׁל מִתַּן-תּוֹרָה לְגַבִּי
14 מֵה שְׁהִיָּה לַפְּנֵי זֶה, שֶׁלְּפָנֵי מִתַּן
15 תּוֹרָה הָיְתָה הַגְּזִירָה
16 דְ"עֲלִיּוֹנִים לֹא יִרְדּוּ
17 לְמַתְּוֹנִים וּמַתְּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ
18 לְעֲלִיּוֹנִים" – הֵינּוּ שְׁעִינֵי הַתּוֹרָה
19 יִשְׂאָרוּ בְּרוּחַנוֹת וְלֹא יִתְפַּסּוּ
20 בְּגִשְׁמִיּוֹת, וּגְשֵׁמִיּוֹת אֵינָה יְכוּלָה לְהִיּוֹת
21 כְּלִי לְאִלּוּקוֹת וְרוּחַנוֹת, וּבְמִתַּן
22 תּוֹרָה נִתְבַּטְּלָה הַגְּזִירָה וְהַתּוֹרָה
23 וְהַמַּצּוֹת הַתְּחַבְּרוּ עִם הָעוֹלָם הַזֶּה
24 הַגְּשָׁמִי, וְקִיּוּם הַמַּצּוֹת הוּא בְּגִשְׁמִיּוֹת
25 דּוּקָא וְכו'.
26 וְטַעַם הַדְּבָר, כְּדִי לְהַבִּיחַ אֶת הַטַּעַם
27 לְכֵן שֶׁאֵכָן בְּמִתַּן-תּוֹרָה הַתְּבַטְּלָה
28 הַגְּזִירָה, יֵשׁ לְהַקְרִים: הַתּוֹרָה כְּפִי
29 שְׁהִיא יִרְדָּה וְהַשְׁתַּלְשֵׁלָה בְּעוֹלָם הַזֶּה,
30 כּוֹלֵלָת ב' עֲנִינִים: א) הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה.
31 כְּלוּמֹר: הַאִלּוּקוֹת שֶׁמִּתְגַּלְּהָ בְּתוֹרָה.
32 שְׁהִי כָל עֲנִין בְּתוֹרָה הוּא גִילּוֹי אֲלוּקֵי. ב) בְּגַלֵּל שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הַדְּרָךְ שֶׁבָּה
33 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִתְגַּלְּה, דְּרָךְ הַתּוֹרָה מְגִיעִים לְאִלּוּקוֹת וְעַד לְעִינֵי אִלּוּקוֹת
34 שֶׁלְמַעֲלָה מִהַתְּגַלּוֹת, שֶׁגַם הֵם "נִמְצְאִים" בְּתוֹרָה.
35 וְהוּוּ הַחִידוּשׁ הַמְּהוּיָה שֶׁנִּתְחַדַּשׁ בְּמִתַּן-תּוֹרָה:
36 דְּלִפְנֵי מִתַּן תּוֹרָה הָיָה רַק עֲנָן הַגִּילּוֹיִים שֶׁבְּתוֹרָה, כְּמוֹ
37 שֶׁכְּתוּב¹⁵ "וְתוֹרָה אֹרֶר" – שֶׁכָּל עֲנִין שֶׁל 'אוֹר' וְהַתְּגַלּוֹת, מִתְגַּלְּה עַל
38 יְדֵי הַתּוֹרָה, וְזֶה קִיּוּם בְּתוֹרָה בְּאוֹפֵן "טַבְעִי" כְּכִיכּוֹל, שֶׁגַם אִדָּם הִרְאָשׁוּן
39 וְהַאֲבוֹת עֲשִׂקוּ בְּתוֹרָה רָאוּ בָּה אֶת הַגִּילּוֹי אֲלוּקֵי, וְהַחִידוּשׁ שֶׁבְּמִתַּן
40 תּוֹרָה הוּא שֶׁנִּמְשָׁף הָעֵצָם שֶׁלְמַעֲלָה מֵעֲנָן הַגִּילּוֹיִים,

(12) תהלים צ, י. (13) ראה וארא ז, ז. (14) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. (15) משלי ו, כג. (16) תהלים יח, יב. וראה זח"ג רכה, א. ובכ"מ. (17) ד"ה באתי לגני דש"פ בשלח, י"א שבט; ד"ה ארבעה ראשי שנים דט"ו בשבט (תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תקטו ואילך; ע' תקכא ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ב"שכל" היא מצטמצמת. וכך על זה הדרך בכל מעבר שהוא חידוש מוחלט.
 2 וזהו שנאמר כאן "שגם האור שלפני הצמצום בשבילו היה צריך להיות גם
 3 כן ענין הצמצום".
 4 וְעַד שְׁגַם הֶעֱנִין הָכִי רֵאשׁוֹן מִיַּד לְאַחֲרֵי עֲצֻמוֹתָו וּמַהוֹתוֹ
 5 יְתַבְרַף כְּבִיכּוֹל (פְּמָה שְׁשִׁיף) 1
 6 לומר ענין זה – ביטוי כמו "עניין"
 7 ראשון, לאחר עצמותו", הם ביטויים
 8 שקשה להשתמש בהם לגבי
 9 העצמות) המְשַׁכְּתוֹ היא גם
 10 כֵּן עַל יְדֵי צֻמְצוּם, מאותה
 11 הסיבה, שכל "עניין" שהתגלה, עניינו
 12 הוא "אור" וגילוי ברמה מסוימת שלא
 13 היתה קודם, ואם כן זהו חידוש
 14 וצמצום ביחס לפשיטות ולהעדר-
 15 הגילוי הקודם, ועל כן זהו סוג של
 16 צמצום.
 17 דָּהוּ מַה שְׁאָמְרוּ רַז"ל¹⁸
 18 "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה
 19 הוּא וְשִׁמוֹ בְּלִבָּד" – ש"ושמו"
 20 הוא אותו גילוי ראשוני שעוד טרם
 21 הבריאה, דגם פְּדִי שִׁיְהִיָּה עֲנִין
 22 "הוא ושמו" בְּלִבָּד צָרִיף
 23 לְהִיּוֹת עֲנִין הַצֻּמְצוּם.
 24 ולאור כל מה שנתבאר בעניין הצמצום
 25 שקיים עד לשרוש הכי עליון, נמצא
 26 ש"קודם הצמצום" פירושו נקודה של
 27 חושך. כי כל "גילוי אור" נובע
 28 מצמצום, וה"לפני הצמצום" שלו הוא
 29 נקודת היכולת שמוגדרת בכך שאין
 30 עניינה גילוי, חושך. ובזאת יובן החידוש של מתן-תורה: קודם מתן-תורה
 31 היתה התורה "גילוי אור" אלוקי ובמתן תורה נמשך לְמַטָּה הֶעֱנִין
 32 שְׁלִפְנֵי הַצֻּמְצוּם, עַד לְבַחֲיַנַּת "יֵשֶׁת חוֹשֶׁךְ סִתְרוֹ".
 33 וְיֵשׁ לומר, דָּהוּ מַה שְׁאָמְרוּ¹⁹ "גוֹלָל אֹר מִפְּנֵי חוֹשֶׁךְ
 34 וְחוֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אֹר", דְּהַפְּנוּנָה הפנימית בְּזָה הִיא לֹא רַק
 35 כְּמַבּוֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר²⁰ הַפִּירוּשׁ בְּזָה שֶׁ"גוֹלָל אֹר" אֵין
 36 סוֹף שְׁלִפְנֵי הַצֻּמְצוּם "מִפְּנֵי חוֹשֶׁךְ" הַצֻּמְצוּם, וְחוֹשֶׁךְ
 37 הַצֻּמְצוּם "מִפְּנֵי אֹר" הֵקוּ – בחסידות מבואר בדרך כלל, פירוש
 38 ברכת "המעריב ערבים" שהוא תיאור של סדר ההשתלשלות. שבתחילה היה
 39 "אור" – היינו אור אין סוף שקודם הצמצום. והקב"ה "גולל" ומעביר את
 40 האור, בצמצום בדרך סילוק, כדי ליצור את "חושך" הצמצום. ואז הוא "גולל"

(18) פדר"א רפ"ג. (19) ברכות ק"ש של ערבית (ברכות יא, ריש ע"ב). (20) ראה תו"ח תצוה תסד, ב [שית, ג] ואילך. תולדות כ, ג-ד. שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ז. סה"מ תרע"ח ע' שעח. סה"ש תרצ"א ע' 260. שיחת אור לו' תשרי תשמ"ה ס"ג (התוועדות תשמ"ה ח"א ע' 105). ועוד. (21) קהלת ב, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ומבואר הפירוש בזה²², דיתרון האור הוא מן – במובן של
 2 "מתוך" – החשף דוקא היינו על ידי בירור החשף, ועל דרך זה
 3 זה הוא "יתרון התקמה מן הסכלות" שהרי הכתוב מדמה אותם
 4 זה לזה, שמן הסכלות דוקא נעשה יתרון בהתקמה.
 5 ופירוש²³ סכלות כאן אי
 6 אפשר לומר שהוא כפשוטו 1 הפירוש בזה²², דיתרון האור הוא מן החשף
 7 – טפשות והעדר החכמה, פי אז 2 דוקא היינו על ידי בירור החשף, ועל דרך זה
 8 מאי קא משמע לן (מה החדיר) 3 הוא יתרון התקמה מן הסכלות, שמן הסכלות
 9 שיש יתרון לתקמה מן 4 דוקא נעשה יתרון בהתקמה. ופירוש²³ סכלות
 10 הסכלות, אלא הפונוה היא 5 כאן אי אפשר לומר שהוא כפשוטו, פי אז מאי
 11 לסכלות שבערף התקמה 6 קא משמע לן שיש יתרון לתקמה מן הסכלות,
 12 דקדושה, היינו, ענין שהוא חכמה, 7 אלא שבערף חכמה דקדושה לסכלות
 13 אלא שבערף חכמה דקדושה לסכלות 8 וכמבואר בהמשך
 14 ייחשב. וכמבואר בהמשך 9 הם תקמות היצוניות, ונקראות סכלות להיות
 15 המאמר²³ (של הרבי הרש"ם), 10 ידוע ההפך בין תקמה דקדושה לתקמה
 16 ש"סכלות" הם תקמות 11 דקליפה, דתקמה דקדושה הוא ביטול, וחקמה
 17 היצוניות, ונקראות "סכלות" 12 דקליפה היא תכלית הישות, דכיון שתקמה
 18 להיות ידוע ההפך בין 13 דקליפה מביאה לישות וכל גיא שוטה²⁴, לפיכך
 19 תקמה דקדושה לתקמה 14 נקראת בשם סכלות. אך על ידי בירור הסכלות
 20 דקליפה, דתקמה דקדושה 15 (היינו התקמה דקליפה) נעשה יתרון בתקמה
 21 הוא ביטול, וחקמה דקליפה 16 דקדושה כו'. וזהו ענין הודאת יתרו שאמר עתה
 22 היא תכלית הישות, דכיון 17 ידעתי גו', פי יתרו עבד את כל העבודה זרה
 23 שתקמה דקליפה מביאה 18 שבעולם²⁵, שזהו ענין חכמה דקליפה, ועל ידי
 24 לישות ו"כל גיא – גאותן – 19 הודאתו נעשה יתרון בתקמה ובאור
 25 שוטה²⁴, לפיכך נקראת 20 דקדושה. ובזה²⁶ יש לבאר מה שעל ידי הודאת
 26 בשם סכלות. 21 יתרו דוקא הינה הגילוי דמתן תורה, פי ענין
 27 אך על ידי בירור הסכלות 22 הגילוי דמתן תורה הינה מבחינת ישת חשף
 28 (היינו התקמה דקליפה) 23 סתרו, שזהו ענין יתרון האור, וגילוי בחינה זו
 29 נעשה יתרון בתקמה דקדושה 24 נעשה דוקא על ידי בירור החשף. דזהו ענין
 30 כו'. 25 יתרון האור מן החשף, דיתרון האור הוא שבא
 31 וזהו ענין הודאת יתרו שאמר 26 מן החשף (שלמעלה מאור), בחינת ישת חשף
 32 "עתה ידעתי גו' כי גדול ה' מכל 27 סתרו. והיינו, דכאשר האור בא מן החשף
 33 האלקים", פי יתרו עבד את כל 28 סתרו. והיינו, דכאשר האור בא מן החשף
 34 העבודה זרה שבעולם²⁵, 29 מן החשף (שלמעלה מאור), בחינת ישת חשף
 35 שזהו ענין חכמה דקליפה, 30 יתרון האור, ועל ידי הודאתו נעשה יתרון
 36 ועל ידי הודאתו נעשה יתרון 31 סתרו. והיינו, דכאשר האור בא מן החשף
 37 בתקמה דקדושה ובאור 32 סתרו. והיינו, דכאשר האור בא מן החשף
 38 דקדושה. 33 סתרו. והיינו, דכאשר האור בא מן החשף
 39 ובזה²⁶ אחר שתי הקדמות אלו: א) 34 יתרון האור, ועל ידי הודאתו נעשה יתרון
 40 שמתן-תורה ענינו "ישת חשף סתרו", 35 סתרו. והיינו, דכאשר האור בא מן החשף

(22) ראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ס"ע תקעה ואילך. וש"נ. (23) ראה המשך תער"ב שם ע' תתסא [א'קסג]. (24) ראה לקו"ת מסעי צא, ג. דרמ"צ קח, א. ובכ"מ. (25) ראה פרש"י ומכילתא פרשתנו יח, יא. (26) ראה גם לקוטי לוי"צ לזהר פרשתנו שם (ע' עד ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תיבת 'חתן' שהוא "חות דרגא ונסיב איתתא" – רד מדרגתך ושא אשה²⁸,
 2 ו"חותן מלשה" פירושו שיתרו פעל הענין דירידה (חות
 3 דרגא) בענינו של משה, שעל ידי זה היה יכול להיות מתן
 4 תורה, הירידה ד'עליונים ירדו למטה". שכדי לפעול את
 5 מתן תורה, היה צריך לפעול במשה את
 6 היכולת לרדת בתחתונים, שהרי
 7 משה הוא הממוצע²⁹ בין
 8 ישראל לקודשא בריך הוא או בין ישראל לתורה. אף
 9 משה מצד עצמו ענינו הוא
 10 למעלה מעלה, וכמו
 11 שכתוב³⁰ "כי מן המים
 12 משיתיהו" – שרומז על שורשו של
 13 משה ב"מים העליונים", שלמעלה
 14 מהעולם, וכדי שמשה יהיה
 15 בבחינת "חות דרגא" היה זה
 16 על ידי יתרו.
 17 וכדאיתא במדרש³¹ שעוד
 18 בהיותו במדן ביטל את
 19 העבודה זרה (וזה נפעל על
 20 ידי משה), דהיינו דכדי
 21 שמשה יוכל לפעול אצל
 22 יתרו היה צריך להיות במשה
 23 בבחינת "חות דרגא", ואחר
 24 כך פעל זה במשה גם שיהיה
 25 ממוצע במתן תורה,
 26 וזהו מה ש"כהן מדן" נהפך
 27 כאן להיות "חותן משה"
 28 שזהו פ'יתרון האור מתוך
 29 החשף וכיתרון התקמה מתוך
 30 הסכלות".
 31 ועכשיו תבאר גם השאלה הב'
 32 מתחילת המאמר:
 33 וזהו גם מה שפירש רש"י
 34 "מה שמועה שמע ובא
 35 קריעת ים סוף כו'", והוקשה
 36 מה השייכות בין קריעת ים סוף לענין יתרו, ושעל פי דברי רש"י יש בכתוב
 37 ג' עניינים (א) "וישמע יתרו" – קריעת ים סוף. (ב) "את כל אשר אלקים למשה
 38 ולישראל עמו." (ג) "כי הוציא ה' את ישראל ממצרים", וצריך להבין מה
 39 ענינם של ג' בחינות אלו.
 40 ומתחילת מביאור ענין קריעת ים סוף:

1 (כנראה כפי המבואר במאמרים הקודמים ש"כד אתכפיא ואתהפכא סטרא
 2 אחרא אסתלק יקרא דקדושא בריך הוא בכלוהו עלמין", שהפרכת החושך
 3 לאור פועלת המשכה נעלית ביותר. וכמבואר במאמרים הקודמים שעבור
 4 נצחון המלחמה נתן המלך את האוצרות הכי יקרים, שהכונה להעלם העצמי,
 5 "אור אין סוף למעלה מעלה עד אין
 6 קץ".
 7 ולכן כדי להגיע להמשכה של מתן
 8 תורה, שב"תורה אור" יומשך "ישת
 9 חושך סתור", הוצרך להיות הכנה של
 10 "יתרון האור מן החושך" בפירוש של
 11 אתהפכא – שיתרו, שענינו סכלות
 12 וחכמה-דקליפה, הורה והכיר
 13 באלוקות, זה מה שפעל את המשכת
 14 החושך העצמי ע"י התורה, יותר
 15 מעבודת משה וששים ריבוא ישראל.
 16 ובזה יובן גם המענה ליתר
 17 השאלות שבתחילת המאמר, שבתחילת
 18 המאמר הקשה על מה שכתוב
 19 דוקא "כהן מדן חותן
 20 משה כו'" – והרי רוצים כאן לדבר
 21 בשבחו של יתרו (וכפי שמזכירים
 22 "חותן משה" – שהוא למעלה ממהשה),
 23 ומדוע מזכירים כאן שהוא "כהן
 24 מדן"?
 25 והביאור: כי גם בשני ענינים
 26 אלו (א) "כהן מדן", (ב) "חותן משה",
 27 נרמז הענין ד'יתרון האור מן
 28 החשך והתקמה מן
 29 הסכלות".
 30 כי כהן מדן חותן משה
 31 פירושו, שענינו זה ד'כהן
 32 מדן" דוקא, בבחינת חכמה
 33 דקליפה ובחינת ישות – יתרו
 34 היה לעומת-זה דמשה, דמשה היה
 35 בחינת חכמה דקדושה, וכתב ביה
 36 'ונחנו מה' – בבחינת ביטול בתכלית,
 37 ויתרו היה חכמה דקליפה ולכן היה כהן מדן, שהרי מדן הוא
 38 מלשון מדון ומריבה²⁷, תכלית ה'ישות', וכאשר הורה יתרו,
 39 שזהו דחכמה דקליפה נתהפך לקדושה" נהפך לתכלית העילוי,
 40 ש'נעשה חותן משה".
 41 דחותן הוא מלשון חות דרגא (רד מדרגתך – כמאמר חז"ל בפירוש

(27) ראה סה"מ תרנ"ט ע' נה [ס"ע רכו ואילך]. וש"נ. (28) כ"ה בהמשך תער"ב שם. ובכ"מ. וראה יבמות סג, א. (29) ראה לקו"ש ח"ט ע' 10 ואילך. וש"נ. (30) שמות ב, י. וראה תו"א פרשתנו סט, א. ובכ"מ. (31) שמו"ר פ"א, לב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 מושלם לאורות, ומבטאים אותם, עד שהאורות מחיים את הכלים. וכמו אור
43 הראייה וכלי העין, שהאורות ביניהם מוחלטת. (ג) למטה מזה: לבושים. כמו
44 לבושי המחשבה והדיבור לשכל. שאינם 'חיים' מכות השכל, כמו 'כלי החכמה'
45 שממש חי ובטל לגמרי לשכל. הלבושים הם מלבישים את האורות אבל הם
46 זרים להם. (ד) היכולות – זו כבר
47 מציאות נפרדת לגמרי עם ישות
48 עצמאית, כמו העולמות, שבתוכם יש
49 חיות שמגיעה מהאורות.
50 ושלושת העניינים: קריעת ים-סוף,
51 "אשר עשה אלקים למשה ולישראל
52 עמו", "כי הוציא ה' את ישראל
53 ממצרים" מכוונים כנגד חלוקה זו:
54 דקריעת ים סוף זהו בְּחִינַת
55 הָאוֹר בְּעֵצָם שְׁלֹמֶעֱלָה
56 מִבְּחִינַת הַכִּלִּים, שהרי כנ"ל
57 "נבקעו כל מימות שבעולם" והתגלו
58 האורות בפשיטותם, "וזהו 'ישמע
59 יתרו', 'קריעת ים-סוף שמע' – גילוי
60 בחינת האור העצמי, שעל ידי זה היה
61 ההודאה של".
62 ו"אשר עשה אלקים למשה
63 ולישראל עמו" זהו עֲנִיָּן
64 הַתְּלַבְּשֵׁת הָאוֹרוֹת בְּכִלִּים כו'
65 – כי שם "אלוקים" מורה על עניין
66 הכלים, שעל ידי הכלים נתגלה האור
67 בבחינת "משה" (חכמה דאצילות)
68 ו"ישראל" המושרשים באצילות.
69 והיינו, שהאורות פועלים כפי שהם
70 בכלים דאצילות (ששם הוא מקום
71 הכלים המאוחדים עם האורות),
72 ומזה שְׁנֵאָמַר "כי הוציא ה'
73 אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם", זהו
74 בְּחִינַת הַלְּבוּשִׁים וְהַיְכָלוֹת
75 (בְּמִבְּוֹאֵר שָׁם) – שמצרים מורה
76 על העלם והסתור, והוא כפי שהאורות
77 מתעלמים בלבושים (בדקות) ויתירה
78 מזו בהיכלות – ומשם "הוציא ה'"
79 בלבושים והיכלות דמצרים, וזהו עניין "יתרון האור מן החושך".
80 וְזֶהוּ "וַיִּשְׁמַע יְתְרוֹ כֵהֵן מִדִּין חוֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה
81 אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וְלִישְׂרָאֵל עִמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל
82 מִמִּצְרַיִם",

1 הַיְיָנוּ דְהוֹדָאת יְתְרוֹ בָּאָה עַל יְדֵי קְרִיעַת יַם סוּף – שקריעת
2 ים-סוף פעלה והיתה הקדמה להודאת יתרו. וטעם הדבר: כִּי גַם עֲנִיָּן
3 קְרִיעַת יַם סוּף, תּוֹכְנֵנוּ הוּא כַּמְבוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת קְרִיעַת וּבְקִיעַת כָּל
4 הַצְּמִצּוּמִים כו'.³²
5 וְנֹאֶף שֵׁשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל פִּי הַיְדוּעַ
6 שְׁבַחֲנִית "יַם סוּף" קָאֵי עַל
7 סְפִירַת הַמַּלְכוּת, סוּפָא דְכָל
8 דְרָגִין – סוף כל הדרגות (דְרָגָהוּ
9 הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּשֵׁם "יַם סוּף"
10 לְשׁוֹן קֶץ וְסוּף)³³, ואם כן כיצד
11 אומרים שקריעת ים-סוף תוכנו הוא
12 קריעת וּבְקִיעַת כָּל הַצְּמִצּוּמִים, כולל
13 הַצְּמִצּוּמִים הַעֲלִיּוּנִים ש"לפני
14 הַצְּמִצּוּם"?
15 מְכַל מְקוֹם הָרִי יְדוּעַ מֵאֲמַר
16 רַ"ל³⁴ שְׁבַקְרִיעַת יַם סוּף
17 נְבַקְעוּ כָּל הַמִּימוֹת שְׁבַעֲוֹלָם,
18 שְׁמֵהּ מוּבָן³⁵ גַּם בְּכִלְלוֹת
19 הַהִשְׁתַּלְּשׁוֹת, שְׁאֵז נְבַקְעוּ
20 כָּל הַצְּמִצּוּמִים וְהַמְסָכִים
21 וְהַפְּרָסָאוֹת, גַּם אֵלּוּ שְׁלֹמֶעֱלָה
22 מִן הַצְּמִצּוּם, וְגַם לְמַעְלָה
23 מִבְּחִינַת אוֹר אֵין סוּף לְמַעְלָה
24 מַעְלָה עַד אֵין קֶץ.
25 וְזֶה פְּעַל שָׁגַם יְתְרוֹ ש"שמע"
26 מִקְרִיעַת יַם-סוּף – היינו שקריעת ים-
27 סוף פעלה אצלו שגם חֲכָמָה
28 דְקִלְיֵפָה שֶׁהוּא תְּכֵלֶת הַיִּשׁוּת
29 הַמְּעֵלִים וּמִסְתִּיר כו', גַּם
30 הוּא נְהַפֵּךְ לְאוֹר כו'.
31 וְעֲנִין הַפְּרָטִים הַמְּנוּיִים כָּאֵן
32 בְּשִׁמְיעַת יְתְרוֹ, "וַיִּשְׁמַע יְתְרוֹ
33 אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה גו', כִּי
34 הוֹצִיא גו'" – היינו הפרטים
35 הַמְּבוֹאֵרִים אַחֲרֵי "וַיִּשְׁמַע יְתְרוֹ" – שהם
36 "את כל אשר אלקים למשה ולישראל
37 עמו", ו"וכי הוציא ה' את ישראל ממצרים", מְבַאֵר אַדְמוּר מוהרש"ב
38 בְּהַמְאָמַר שָׁם³⁶, דִּישׁ לֹמַר שֶׁהֵן אַרְבַּע הַמְּדַרְיָגוֹת דְּאוֹרוֹת
39 וְכִלִּים וְלְבוּשִׁים וְהַיְכָלוֹת – תּוֹכֵן הַמֵּאמַר שֶׁם עוֹסֵק בַּחֲרַבְהָה גְּדוּלָה
40 בְּאַרְבַּע הַבְּחִינּוֹת הַלּוֹ. וזה תוכן הדברים בקיצור: (א) אורות (כמו אור השכל).
41 מתלבשים באופן פנימי ב(ב) כלים – כמו כלי המוחין, המתאימים באופן

(32) ראה לקו"ת צו יד, ג. ובכ"מ. (33) ראה זח"ג רנה, א. קהלת יעקב ע' ים סוף. (34) פרש"י ומכילתא בשלח יד, כא.
(35) ראה סידור עם דא"ח רסג, ג [שפה, א]. רפה, ג [תיח, א ואילך]. ובכ"מ. (36) המשך תער"ב שם ע' תתסב [אקסד].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

22 רז"ל⁴⁰ "מה להלן באימה וביראה וברתת וכזיע אף כאן
 23 כו", שזהו משום שגם עכשיו ישנו הענין דמתן תורה.
 24 אלא שעכשיו ענין זה הוא בהעלם, ולעתיד לבוא יתגלה,
 25 עד שיהיה בגלוי בהבנה והשגה, וכמו שנאמר⁴¹ "ונגלה
 26 כבוד ה' וראו כל בשר יחדו
 27 כי פי ה' דבר", בגאולה
 28 האמיתית והשלימה על ידי
 29 משיח צדקנו, ומתוך שמחה
 30 וטיב לבב.

31
 החשף כו', וזה פעל אחר כך את הגילוי דמתן תורה, שיהיה גילוי בחינת
 ישות חשף סתרו, למטה מטה בעולם הזה התחתון.

והנה התורה היא נצחית³⁷, ועד שישנו ענין מתן תורה בכל יום ויום³⁸,
 וכמבואר בלקוטי תורה³⁹ במאמר רז"ל⁴⁰ מה להלן באימה וביראה
 וברתת וכזיע אף כאן כו', שזהו משום שגם עכשיו ישנו הענין דמתן תורה.
 אלא שעכשיו ענין זה הוא בהעלם, ולעתיד לבוא יתגלה, עד שיהיה בגלוי
 בהבנה והשגה, וכמו שנאמר⁴¹ ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה'
 דבר, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ומתוך שמחה וטיב
 לבב.

1 דעל ידי הגילוי דקריעת ים סוף שאז נבקעו כל
 2 הצמצומים, והיינו בחינת האורות בפשיטותם, עד שזה נמשך
 3 בכלים (שבתלים לגמרי להאור ומאחרים עמו) ולבושים והיכלות
 4 (שבהם מתבטל ההעלם והסתור ד"מצרים" ע"י גילוי האור), על ידי זה

5 נהפך יתרו שהיה בחינת
 6 "כהן מדין" – חכמה דקליפה –
 7 להיות "חותן משה" – מ'
 8 גורם לבחינת משה, שתהיה באופן
 9 ד"חתן", חות דרגא, ירידה והשפלה
 10 לצורך מתן-תורה, פיתרון האור
 11 מן החשף כו',

12 וזה פעל אחר כך את הגילוי
 13 דמתן תורה, שיהיה גילוי
 14 בחינת ישות חשף סתרו –
 15 שבתורה נמשך ה"חושך העליון", ועד
 16 למטה מטה בעולם הזה
 17 התחתון.
 18 והנה התורה היא נצחית³⁷,
 19 ועד שישנו ענין מתן תורה
 20 בכל יום ויום³⁸, וכמבואר
 21 בלקוטי תורה³⁹ במאמר

(37) ראה תניא רפי"ז. ובכ"מ. (38) ראה לקו"ת תזריע כג, א. סוכות פא, ג. ועוד. (39) שה"ש מב, סע"א. וראה גם תו"א ויצא כב, ב. פרשתנו סז, ב. ובכ"מ. (40) ברכות כב, א. (41) ישעי' מ, ה.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

16 המבול (בראשית ח כב) 'ויום וליילה לא ישבותו', ודורשים, שבני נח
 17 נצטוו שלא לשבות ממלאכתם במשך יום ולילה. ואמר מר,
 18 אוקרה של הן – כשהוזהרו בתורה, זו היא מיתתן – אם יעברו עליה
 19 ראויים הם למיתה, וכיון שנאמרה אזהרה שלא ישבותו, אם עברו
 20 ושבתו חייבים מיתה. אמר רבינא, לא רק על שביטה ביום השבת
 21 שהוא יום שביטה לישראל, או ביום ראשון בשבוע ששוכחים בו
 22 הנוצרים, חייבים, אלא אפילו על שביטה לשם מנוחה בעלמא
 23 כגון ביום שני בשבת [בשבוע] שאין בו שביטה כלל, כדי שלא
 24 יבטלו ממלאכה.
 25 מקשה הגמרא: וליהשבה – יש למנות אזהרה זו לנבי שבע מצות
 26 בני נח, שמנאן לעיל (נ). ומודיע לא מנאה. מתרצת הגמרא: כי קא
 27 חשיב שם התנא רק אזהרות ב"שב ואל תעשה, מה שנאסר עליו
 28 לעשות, אבל מצוה שיש בה 'קום עשה' כמו 'לא ישבותו' שהיא
 29 מצוה ב'קום עשה', לעשות מלאכה יומם ולילה בלא לשבות, לא
 30 קא חשיב.

1 לקנותה, אלא לבעלי זרועות, כלומר לאנשים חזקים ואלמיים,
 2 משום שבקניית קרקע רבה המריבה, צריך לשמור שלא יעברו
 3 עליה בהמות ויפסידוהו שלא יכנסו לתוכה גנבים ויגנבו את
 4 הפירות שבה ושלא יקומו עוררים עליה ויטענו ששלהם היא,
 5 שנאמר (סו) 'ואיש זרוע לו הארץ', כלומר, אדם חזק בעל זרוע, לו
 6 ראויה הארץ לקנותה.
 7 מאמר של ריש לקיש בענין עבודת הקרקע: ואמר ריש לקיש, מאי
 8 דכתיב (משלי יב יא) 'עובד אדמתו ישבע לחם'. אם עושה אדם עצמו
 9 בעובד לאדמה, שעוסק בה תמיד בחרישה והשקאה, בניכוש
 10 העשבים הרעים, ובעידור הקרקע להשביחה, רק באופן זה ישבע
 11 מהלחם הנעשה מהתבואה שתוציא הקרקע, ואם לאו שאינו אלא
 12 זרוע ומניח את הקרקע, לא תצמח התבואה כראוי ולא ישבע לחם.
 13 מאמר נוסף של ריש לקיש בענין איסורי בני נח: ואמר ריש לקיש,
 14 עובד בוכבים ששבת ממלאכתו יום שלם, חייב מיתה, משום
 15 שהוזהרו בני נח שלא לשבות ממלאכתם כלל, שנאמר לאחר

התועדויות

בס"ד. שיחת יום ה' פ' יתרו, ט"ו בשבט, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

1 א. נזכר כמ"פ (במיוחד לאחרונה¹) מ"ש רבינו הזקן בהתחלת שער היחוד והאמונה [וכידוע סיפור
2 החסידים² שהיתה קס"ד ששער היחוד והאמונה יהי' החלק הראשון וההתחלה של ספר התניא, שלכן
3 נאמר בהקדמה לשער היחוד והאמונה: "כמו שיתבאר", על ענינים שנתבארו בחלק ראשון של התניא],
4 מ"ש בכתבי האריז"ל³ ונתפרש יותר בתורת הבעש"ט⁴, ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא כלי
5 לחיות כו" – שמהוה ומחי' ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

6 ומזה מובן גם שבשעה שיש כמה ענינים שיש להם אותו שם בלשון הקודש – שהשם מבטא ענין
7 עיקרי, ויש להם אותו שם – הרי זה גופא הוכחה שהענינים הנקראים בשם זה יש להם ענין עיקרי ששוה
8 בכלם.

9 ובנוגע לעניננו⁵: כיון שהמשנה⁶ מתחילה "ארבעה ראשי שנים הם", ומפרטת אחד בניסן, אחד באלול,
10 אחד בתשרי וחמשה עשר בשבט (כפי שההלכה היא כבית הלל⁷), שכולם נקראים בשם "ראשי שנים"
11 – הרי מובן מזה שיש בהם צד השוה; והצד השוה הוא עיקרי כ"כ, שבגלל זה נקראים בשם "ראשי
12 שנים", והיינו, שאע"פ שיש חילוק במהותו של "ראש השנה", אם הוא "למלכים", "למעשר בהמה",
13 "לשנים" או "לאילן" (כמפורט במשנה), הנה התחלקות זו באה לאחרי שמודיעים תחילה שישנם ד'
14 ענינים, ד' זמנים, שנקראים באותו שם: "ראשי שנים".

15 ומזה מובן גם שבבוא אחד מד' ראשי השנים, הרי בודאי שזהו הזמן להתבונן בענין המיוחד שבר"ה
16 זה, ולדוגמא: בחמשה עשר בשבט – בענינו של "ראש השנה לאילן", אבל גם להתבונן בכך שהוא אחד
17 מ"ארבעה ראשי שנים", שיש להם צד השוה.

18 ב. הנקודה העיקרית ב"ראש השנה", מובנת ממ"ש רבינו הזקן בלקוטי תורה⁸, ואדמו"ר האמצעי
19 מאריך בזה בעטרת ראש⁹, שנקרא בשם "ראש השנה", ולא "תחילת השנה", להיותו בדוגמת "ראש",
20 שהוא לא רק ההתחלה, אלא הוא כולל את כל הענינים והחיות של האברים, ואפילו לאחרי שכל אחד
21 ואחד מהאברים הוא במקומו, מנהיג אותם הראש, עי"ז שבכל אבר נמצא ענין שהוא בדוגמת הראש
22 הכללי; ועד"ז בנוגע לר"ה (בענין זה) ביחס לכל השנה, שבו כלולים תחילה כל הימים שיהיו בשנה זו,
23 ואפילו לאחרי שהימים הם בנפרד, כל אחד ואחד במקומו, מונהגים הם ע"פ ההוראות וההחלטות
24 שנתקבלו בר"ה.

25 וכיון שהראש ביחס לכל הגוף הוא המלך על כל אברי הגוף,

26 – ואע"פ שבכלל יש בגוף ג' מלכים, ובלשון הידוע: "תלת שליטין אינון"¹⁰, שהם הראש הלב והכבד,

הובא בהתועדות ט"ו בשבט תשל"א (תורת מנחם – התועדויות
חס"ג ע' 184. ע' 190).

(6) ריש ר"ה.

(7) ראה רמב"ם הל' תרומות פ"ה ה"א. הל' מע"ש פ"א ה"ב.

(8) דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.

(9) שער ר"ה בתחלתו.

(10) זח"ב קנ"ג, א.

(1) תורת מנחם – התועדויות חע"ה ע' 62. ע' 95.

(2) ראה הערות ותיקונים לתניא (קצו, ב). וראה גם תורת
מנחם – התועדויות חנ"ח ע' 266 הערה 53. וש"ג.

(3) ראה שער הגלגולים הקדמה כג. שער מרז"ל בסופו.
עמה"מ ש"א ספ"ד.

(4) ראה כש"ט סק"ד. שעהייה"א פ"א.

(5) ראה גם הגהות מיימוניות לרמב"ם הל' שופר פ"א אות א.

1 הרי העיקר וה"ראש" שבראשים הוא הראש, שהרי המוח שליט על הלב (אפילו "בטבעו ותולדתו", כפי
 2 שמדגיש רבינו הזקן בספר התניא¹¹, ועאכו"כ כפי שצריך להיות ע"י העבודה) –
 3 הרי מובן מזה שענינו של כל ר"ה (ובנדו"ד: "ראש השנה לאילן") צריך להיות קשור עם ה"ראש"
 4 של כל הבריאה, "ראשי ראשין"¹², ועד כפי שהוא למעלה מכל גדר התחלה – שזהו הענין ד"תמליכוני
 5 עליכם"¹³ (שזהו ענינו של "ר"ה לשנים", שנעשה ענין כללי על כל השנה כולה), היינו, שממשיכים
 6 מבחי' התנשאות עצמית, להיות מלך וראש על עמו בני"¹⁴.
 7 ג. ונוסף לזה ישנו ענינו המיוחד של "ראש השנה לאילן":
 8 ע"פ דברי הגמרא במסכת תענית¹⁵ שמ"ש¹⁶ "כי האדם עץ השדה" קאי על תלמיד חכם, מובן,
 9 שמודגש הענין שכל אחד מישראל הוא חלק מתורה, ולא רק חלק, אלא הוא כל התורה – שהרי "ישראל"
 10 ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"¹⁷, שיש לכל אחד מישראל אות בתורה שמיוחד לו, ולכן יש לו
 11 את כל התורה כולה, כיון שתורה היא למעלה מהתחלקות, וע"ד תורת הבעש"ט¹⁸ "העצם כשאתה תופס
 12 במקצתו אתה תופס בכולו", כך, שבגלל שיהודי הוא אות בתורה, הרי הוא "תופס בכולו".
 13 וזהו גם מה שהתחלת התורה – הדיבור הראשון של עשרת הדברות שבמ"ת (שקורין בפרשת
 14 השבוע¹⁹) – נאמר בלשון יחיד: "אנכי הוי' אלקיך (ולא "אלקיכם") אשר הוצאתיך (ולא "הוצאתי אתכם")
 15 גו'", ועד"ז המשך הדברים, להורות, שלכל אחד מישראל ניתן לגמרי דיבור ראשון, שכולל כל עשרת
 16 הדברות, שהם כוללים כל התורה כולה, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה (אפילו כל מה שתלמיד ותיק
 17 עתיד לחדש), כדאיתא בירושלמי²⁰ על הפסוק²¹ "מזה ומזה הם כתובים".
 18 וכשם שכל יחיד ופרט מבני" (אות אחת בתורה) הוא כמו כל בני" ביחד (כל התורה כולה) – עד"ז
 19 הוא גם בקצה השני, שעל כל בני" ביחד נאמר (בשייכות לנתינת התורה וקבלת התורה) "ויחן שם
 20 ישראל"²², "ויחן" לשון יחיד, וכדאיתא במדרש²³ שאז אמר הקב"ה "הרי שעה שאני נותן תורה לבני".
 21 ומזה מובן, שהשייכות של יהודי עם התורה, כפי שבאה לידי ביטוי בענין הזמן, מודגשת במיוחד
 22 ב"ראש השנה לאילן", "האדם עץ השדה", ובפרט בקביעות שנה זו, שר"ה לאילן חל בפרשת יתרו, שבה
 23 מדובר אודות מתן תורה.
 24 ד. וכשם שמצינו בנוגע לר"ה בכלל, שזהו הזמן להחלטות טובות²⁴ (מצד קבלת עול, ואח"כ באים
 25 בשמע"צ בקו של שמחה²⁵), הנה עד"ז הוא בכל אחד מד' ראשי שנים, וכן בר"ה לאילן, בחמשה עשר
 26 בשבט – שיש לקבל החלטות בנוגע להתקשרות של יהודי עם התורה, שתהי' ביתר שאת וביתר עוז.
 27 וענין זה צ"ל באופן של צמיחה – שזהו הסימן של צומח, ובפרט אילן – הלוחך והוסיף בתורה מיום
 28 ליום ומרגע לרגע, בהתאם לכך שענין התורה הוא "לאפשא לה" (כדאיתא בזהר²⁶, והובא בתורה אור²⁷
 29 בביאור).

(11) פ"ז.	(22) יתרו יט, ב.
(12) ראה פרדס ש"א פ"ז. ש"א פ"א.	(23) ויק"ר פ"ט, ט. דא"ז פ' השלום. וראה גם תנחומא
(13) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.	(באבער) יתרו ט.
(14) ראה תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ס"ע שעו. וש"נ.	(24) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ה ע' 16 ובהערה
(15) ז, א.	18 שם. וש"נ.
(16) פ' שופטים כ, יט.	(25) ד"ה ביום השמע"צ תרצ"ה פכ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב
(17) מג"ע אופן קפו.	שלט, א). – נעתק ב"היום יום" כב תשרי, שמע"צ. וראה גם תורת
(18) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ז. וש"נ.	מנחם – רשימת היומן ע' שנג.
(19) יתרו כ, ב.	(26) ח"א יב, ב.
(20) שקלים פ"ו סה"א.	(27) מקץ לט, ד.
(21) תשא לב, טו.	

1 וענין זה מקשרים גם עם ארץ ישראל – כמנהג ישראל (תורה הוא²⁸) ליהנות מפירותי של ארץ ישראל
 2 במיוחד בר"ה לאילן²⁹ – לאחד תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל עם הקב"ה בהתאחדות ועד ליחוד
 3 אמיתי, ואז הרי זה מבטל את כל המחיצות וההגבלות, ובא בגלוי באופן ש"מראה באצבע ואומר זה"³⁰,
 4 החל מ"זה א"לי ואנוהו"³¹, ואח"כ "ביום הזה באו מדבר סיני"³², שזהו הענין של מ"ת, ולמטה מעשרה
 5 טפחים, ובקרוב ממש.

6 * * *

7 ה. מאמר ד"ה בחודש השלישי וגו' (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

8 * * *

9 ו. דובר לעיל (במאמר³³) בנוגע למ"ת, שאיחד את כל הבריאה עם הבורא,

10 – ועד"ז אבל ב"זעיר אנפין" גם בענין ד"ראש השנה" (בכל ד' ראשי השנים, גם בחמשה עשר
 11 בשבט, שהוא ר"ה לאילן, "האדם עץ השדה") שכולל את כל הימים וכל הענינים של כל השנה שנכללים
 12 כולם ביום ד"ראש השנה" (כנ"ל ס"ב); ובתכלית השלימות הרי זה במ"ת, שכולל ומאחד את כל עניני
 13 הבריאה כו' –

14 עי"ז שבטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו כו' ותחתונים לא יעלו כו'", ובאופן ש"אני המתחיל"³⁴ –
 15 "וירד הוי' על הר סיני"³⁵, "ואל משה אמר עלה אל הוי"³⁶,

16 ולכן צ"ל בדוגמת זה בעבודת כל אחד מישראל – נפש האלקית ביחד עם נפש הבהמית, עי"ז שהתורה
 17 היא עוז לנפש האלקית ותושי' לנפש הבהמית (כנ"ל³⁷ מהדרוש בתורה אור³⁸),

18 ולאחרי שישנה העבודה דנפש האלקית עם נפש הבהמית, בהתאם לכך שהנשמה לא ירדה כדי לתקן
 19 עצמה, אלא כדי לתקן את הגוף ונפש הבהמית³⁹ – הנה על ידם צריך לתקן גם את חלקו בעולם, ועי"ז
 20 את כל העולם, כמבואר בארוכה בתניא⁴⁰, ש"כללות ישראל שהם ששים רבוא נשמות פרטיות הם כללות
 21 החיות של כל העולם. . . וכל פרט מהם הוא כולל ושייך לו החיות של חלק אחד ממששים רבוא מכללות
 22 העולם. . . להעלותו לה' כו'", שעי"ז מתעלית כל המציאות כולה, החל מהתחתון ביותר שהוא עוה"ז
 23 התחתון.

24 וזהו כללות סדר העבודה, שצריך לילך "מבית הכנסת לבית המדרש"⁴¹, ואח"כ "הנהגה בהן מנהג דרך
 25 ארץ"⁴² – אצל כל אחד (יושבי אוהל או בעלי עסק) לפי ענינו.

26 ז. וענין זה בא גם בהמשך להמדובר בהתוועדות שלפנ"ז⁴³ בנוגע למזוזה:

27 ובהקדים – שבנוגע למציאותו של יהודי בעולם, יש ג' חלוקות כלליות: (א) כפי שהוא לעצמו בתור

(34) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו. ועוד.
 (35) שם, כ.
 (36) משפטים כד, א.
 (37) במאמר פ"ז (תורת מנחם שם ס"ע 175).
 (38) יתרו סז, סע"א ואילך.
 (39) ע"ח שכ"ו פ"א. הובא בתניא פל"ז (מח, ב).
 (40) שם (מח, א).
 (41) ברכות בסופה. וש"נ.
 (42) שם לה, ב.
 (43) שיחת יו"ד שבט סל"א ואילך (תורת מנחם שם ע' 146 ואילך).

(28) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא
 ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע
 אדה"ז אר"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז.
 ועוד.
 (29) ראה מועד לכל חי (לר"ח פאלאג'י) ס"ל אות ז"ח. וראה
 גם שיחת ט"ו בשבט תשל"ב ס"ח (תורת מנחם – התוועדויות
 חס"ז ע' 231). וש"נ.
 (30) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
 (31) בשלח שם.
 (32) יתרו שם, א.
 (33) פ"ב (תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 172).

1 יחיד, (ב) איש וביתו, (ג) חלקו בעולם, ועי"ז כל העולם, שהרי "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא
2 העולם"⁴⁴ (כל העולם כולו).

3 וענינם בעבודה:

4 עבודתו מצד עצמו – הו"ע תורה ותפלה, וגם ענין התפילין (ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"⁴⁵),
5 שענינם לשעבד להקב"ה את המוח והלבב⁴⁶;

6 עבודתו בחלקו בעולם וכל העולם כולו – הו"ע הצדקה (ששקולה כנגד כל המצוות⁴⁷, והיא כללות
7 כל המצוות⁴⁸), שהרי נתינת הצדקה היא ע"י עניני העולם, ע"ד נתינת זהב כסף ונחושת וכל י"ג או ט"ו
8 דברים שבהם נבנה המשכן⁴⁹, שע"י נעשה העולם כולו דירה לו ית';

9 והענין באמצע – שקשור עם הבית, כולל גם הפירוש ש"בית" קאי על כל המשפחה, כמו "איש וביתו
10 באו"⁵⁰ – שזהו ענינה של המזוזה, "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך"⁵¹, לפעול שהבית יהי' מאוחד
11 עם הקב"ה, עי"ז שקובעים על הבית את הענין ד"שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד"⁵² [כידוע הרמז
12 ד"אחד", שהח' מורה על ז' רקיעים וארץ, והד' מורה על ד' רוחות העולם, וההתחלה היא בא', שמורה
13 על אלופו של עולם⁵³], שזהו פסוק ראשון של ק"ש שכולל כל ג' הפרשיות, ועאכו"כ שתי פרשיות
14 ראשונות שכותבים במזוזה, עד לסיום ב"למען ירבו ימיכם וימי בניכם גו' על הארץ"⁵⁴, וזהו ה"חותם"⁵⁵
15 שמהוה סימן – לאדם עצמו, ב"צאתך" וב"בואך"⁵⁶, וגם לכל העולם כולו, שזהו בית יהודי, וכל מה
16 שבתוכו נמצא תחת שליטת מלך מלכי המלכים הקב"ה,

17 ולכן נעשה גם ענין השמירה, כדברי רז"ל⁵⁷: "מנהגו של עולם מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו
18 משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקב"ה, עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ", והיינו, שההדגשה בזה היא
19 בשתים – שע"י מזוזה מראה יהודי שהוא עבד מלך, ועי"ז נעשית גם שמירתו,

20 ועד כדי כך, שגם במצב שאודותיו למדנו בפרשת בא, שיש צורך בשמירה מיוחדת, "שמאחר שניתנה
21 רשות למשחית לחבל אינו מבחין כו"⁵⁸, כך שיכול להיפגע אפילו מי שלכאורה לא אשם כלל – איתא
22 בזהר חדש⁵⁹: "פתח המצויין במזוזה, אין מזיק ואין שטן ואין פגע רע מתקרב אליו, מפני שהקב"ה
23 שומר הפתח, אפילו בשעה שניתן רשות למלאך המשחית לחבל, זוקף עיניו ורואה ששם שד"י עומד על
24 הפתח. . לא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף וכו'", ולא זו בלבד שאינו פוגע, אלא עוד זאת, כפי
25 שמצינו הלשון ש"ערקין מקמי"⁶⁰, היינו, שהמזוזה מבריחה אותו!

26 ובדוגמת ענין המזוזה שהי' קודם יצי"מ, כמ"ש⁶¹ "ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם על
27 המשקוף ועל שתי המזוזות גו' ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף" (אע"פ ש"ניתנה רשות כו").

28 אלא שבזמן יצי"מ, קודם מ"ת, הי' צורך בכמה עניני זהירות כו', ואילו לאחר מ"ת, הנה ע"י מצות
29 מזוזה, שומר הקב"ה את עבדיו באופן שאפילו כשניתנה רשות להיפך הטוב כו', הנה לא זו בלבד שאין
30 לו שליטה, אלא אדרבה: הוא בורח!

(44) סנהדרין לז, סע"א (במשנה).

(45) קידושין לה, א. וש"נ.

(46) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ה ס"א. וש"נ.

(47) ב"ב ט, א.

(48) ראה תניא שם (מח, ב).

(49) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 153.

(50) ר"פ שמות.

(51) ואתחנן ו, ט.

(52) שם, ד.

(53) נסמן בלקו"ש ח"א ע' 11.

(54) עקב יא, כא.

(55) ראה מנחות מג, ב. דרשות ר' יהושע אבן שועב ס"פ

עקב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ג ע' 399.

(56) תהלים קכא, ח. וראה ע"ז יא, א. זחר ח"א קיב, ב. ח"ג

קסד, א. רסג, ב.

(57) ע"ז שם.

(58) פרש"י בא יב, כב.

(59) זחר חדש רות פד, ב קרוב לסופו.

(60) זח"ג רסו, א.

(61) בא שם, כג. וראה מכילתא עה"פ.

1 ומזה מובן, שהכוונה בהדגשת ענין המזווה אינה סתם לחטוף עוד מצוה ועוד מצוה, בהסתמך על
 2 כך ש"מצוה גוררת מצוה"⁶² (שגם זה לבד מספיק כבר), אלא זהו ענין שבא בהמשך לג' החלוקות
 3 הכלליות הנ"ל: בנוגע לאדם עצמו, בנוגע לכל העולם, וביניהם – בנוגע לבית.
 4 וכמדובר לעיל⁶³, שבכל בית יהודי צריך להיות סידור ותהלים, שזהו ענין התפלה, וכן ספר של תורה,
 5 וגם קופה של צדקה, וכל זה ביחד עם מצות מזווה, שע"ז נעשה דבר השלם.
 6 ח. ובענין זה יש הדגשה מיוחדת בנוגע לנשים:
 7 בנוגע למ"ת כתיב⁶⁴ "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", והיינו, שתחילה צ"ל האמירה "לבית
 8 יעקב אלו הנשים", "תאמר להן בלשון רכה", ורק לאח"ז "ותגיד לבני ישראל", האנשים. ועד"ז מצינו
 9 שנשים קדמו בנוגע לבנין המשכן, כמ"ש⁶⁵ "ויבואו האנשים על (עם) הנשים" (וסמוכין אליהם), וכידוע
 10 השיחה של בעל ההילולא בזה⁶⁶.
 11 ועד"ז יש ענין עיקרי לנשים בנוגע לבניית משפחה באופן שהבית יהי' מיוסד על יסודי התורה
 12 והמצוה, שהדבר תלוי ב"עקרת הבית"⁶⁷, כפי שיתבאר לקמן.
 13 והרי מנהג ישראל ("תורה הוא"²⁸) לערוך חנוכת הבית⁶⁸ בשמחה⁶⁹, ביחד עם ענין והתעוררות של
 14 תורה, ואדרבה: בתוספת כו', כמבואר גם בדרושי חסידות של רבותינו נשיאינו בענין חנוכת המשכן⁷⁰
 15 – גם בנוגע לחנוכת הבית, ועד לד"ה מזמור שיר חנוכת הבית לדוד לרבינו הזקן⁷¹, שהוא א' המאמרים
 16 שאמר בשעת חנוכת הבית.
 17 ובהמשך הכתוב⁷² "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" – נאמר⁷³: "כי דיליתני", שיש בזה ב' פירושים
 18 שהם מן הקצה אל הקצה⁷⁴: מלשון דלות⁷⁵, ומלשון הרמה והגבהה⁷⁶ – שנעשית ההתאחדות של גבוה
 19 גבוה עם מטה מטה, ושל מטה עם גבוה גבוה.
 20 ובפשטות – שהקב"ה מוציא את בני"מ מהחושך כפול ומכופל של עקבתא דמשיחא, מהגלות המר,
 21 ומעמיד אותם ברום המעלה, ובאופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"⁷⁷, ובקרוב ממש.

* * *

23 ט. בדוגמת הענין דר"ח ("ביום הזה"³²) שבו נעשה מולד הלבנה, ע"י יחוד סיהרא ושמשא⁷⁸,
 24 שהשמש מתחילה להאיר בה, שזוהי ההתחלה למילוי הלבנה, "קיימא סיהרא באשלמותא"⁷⁹ – מצינו

לבקובסקי בנתנו לה 400 שטרות של דולר, ע"מ ליתן לכל אחת מהתלמידות שתי דולר: א' – לעצמה, והב' – לצדקה (המור"ל).
 69 ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ו ע' 209. וש"נ.
 70 ראה תור"א וישב כט, ד. לקו"ת נשא כט, א. ובכ"מ.
 71 לקו"ת ברכה צח, ד ואילך (וראה בהערות וציונים לשם).
 72 תהלים ל, א.
 73 שם, ב.
 74 ראה מאמרי אדה"ז אתהלך לאוניא ס"ע קיז ואילך.
 75 ראה ראב"ע עה"פ.
 76 פרש"י, מצו"צ ומצו"ד עה"פ.
 77 בשלח יד, ח.
 78 אוה"ת בא ע' רנג. וראה ספר הלקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך לבנה ע' ז ואילך. וש"נ.
 79 ראה זחר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמג, סע"א. ח"ב פה, א. רטו, א. ח"ג מ, ב. מו, א. וראה גם שמו"ד פט"ו, כו.

62 אבות פ"ד מ"ב.
 63 ראה תורת מנחם – התועדויות חע"ה ע' 143. וש"נ.
 64 יתרו שם, ג ובמכילתא ופרש"י.
 65 ויקהל לה, כב (ובפרש"י).
 66 סה"ש תרצ"ד ע' 336 ואילך. וש"נ.
 67 ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתעא. ע' תתנח ואילך.
 68 כנראה הכוונה לחנוכת הבית של המוסד "מכון חנה" (ראה גם שיחת ש"פ בשלח, יו"ד שבט ס"ד (תורת מנחם שם ע' 103 ואילך)).
 יש לציין שלאחרי ההתועדות ערך כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקור בבנין החדש של "מכון חנה"^{*}, והניח על השולחן בחדר הספר"י: סידור, תהלים, תניא, כתר שם טוב ומגיד דבריו ליעקב, וכן קופת צדקה. בסיום הביקור, ברך כ"ק אדמו"ר שליט"א את הרב יעקב יהודה העכט בברכת מזל טוב, ונתן לו 500 דולר – דמי קדימה עבור הריהוט. וכן איחל מז"ט למרת גורארי' ולמרת

(* ראה מכתב מוצאי חמשה עשר בשבט. ר"ה לאילנות שנה זו (אג"ק חכ"ט ע' פו ואילך): "בהמשך לביקורי בבית החדש של "מכון חנה" כו".

גם בנוגע למזוזה, כפי שמביא הצ"צ⁸⁰ (מכמה ספרים) ש"מזוזה" אותיות "זו" "זה" (בתוספת אות מ' בתחלתו), ובכללות, "זו" ו"זה" הם שמשא וסיהרא (והאות מ' קאי על ספירת הבינה⁸¹, כך, שמזוזה מורה על כללות העולמות בריאה יצירה עשי').

ויש לומר עכ"פ בדא"פ גם בנוגע לתוספת האות מ' – ע"פ משנת"ל (במאמר⁸²) מהדרוש בתו"א⁸³ בפירוש "מדבר סיני"³², ש"מדבר" הוא מלשון דיבור, שהו"ע התורה (וגם "סיני" קשור עם מ"ת, שאז "ירדה שנאה לאומות העולם"⁸⁴), אלא שהדיבור הוא בתוספת מ', להורות שהדיבור הוא בביטול, כעונה אחר הקורא; ועד"ז י"ל בנוגע למזוזה, שהחיבור וההתאחדות של "זו" ו"זה" נעשה ע"י תוספת האות מ' בתחלתו, שמורה על האתעדל"ת כפי שהיא מצד אתעדל"ע, כעונה אחר הקורא.

י. וענין זה קשור גם עם ט"ו בשבט, ראש השנה לאילן:

ידוע מ"ש אאמור" (במכתב, שכבר נדפס⁸⁵) ש"אילן במלואו אל"ף יו"ד למ"ד נו"ן גימט' שב"ט", ו"אילן הוא הוי' אד' כמספרו".

וענין זה שייך גם ל"מזוזה" (אף שמזוזה בגימטריא אד"כ⁸⁶, שזהו ענינה של ספירת המלכות, שהו"ע ה"בית), כי, "זו" ו"זה" שבמזוזה כפי שהם בענין השמות הרי זה שם הוי' ושם אד"כ⁸⁷.

יא. ובהמשך הדברים מבאר אאמור"ר: "יש ד' ר"ה, הוא ע"ד שין של ד' ראשין (כדאיתא בזהר פ' ואתחנן⁸⁸ בנוגע לתפילין), שין מלשון שנה⁸⁹. .. וד' ראשי השין הוא כמו ד' ר"ה. ומפני שיש ג"כ ש' של ג' ראשין, לכן יש דעה בריש מס' ר"ה⁹⁰ שר"ה למעשה בהמה הוא ג"כ בא' בתשרי (ולא בא' באלול, כדעת ת"ק), א"כ הם ג' ר"ה, בניסן בתשרי בשבט".

והענין בזה:

מבואר בדרושי חסידות (בסידור⁹¹) החילוק בין ש' של ג' ראשין וד' ראשין, שתלוי במעמד ומצב שבו נמצא מוח הדעת – כי, ש' של ג' ראשין מורה על ג' מוחין חכמה בינה ודעת. אמנם, התכלית של מוח הדעת היא שיומשך ויבוא בפועל, כמבואר בתניא⁹² שע"ז "שמקשר דעתו כו' ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת א"ס ב"ה", אזי "יוליד בנפשו יראה ואהבה", ולכן "הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה, פי' אהבה וענפי' ויראה וענפי'", והיינו, שמוח הדעת נחלק לשנים, ואז נעשה ש' של ד' ראשין.

והענין בעבודת האדם:

אע"פ שתכלית העילוי במין המדבר הוא לכאורה ענין השכל, הרי כוונת בריאת האדם היא – "לשמש את קוני'⁹³, וענין זה נעשה דוקא ע"י עבודת המדות.

וכמבואר בקבלה⁹⁴ בנוגע לשבירת הכלים, שענין השבירה הי' בעיקר בשבע המדות, ומזה מובן גם בנוגע לעבודת האדם שעיקר העבודה היא בשבעת המדות, שזהו"ע כיבוש ארץ שבעה אומות, ואילו הכיבוש דג' האומות קני קניזי וקדמוני (שכנגד ג' המוחין) יהי' רק לעתיד לבוא, כמבואר בארוכה בכ"מ⁹⁵.

(89) ולכן מצינו בכ"מ שהאות ש' היא ר"ת שנה.

(90) דעת רבי אלעזר ורבי שמעון.

(91) עם דא"ח – שער התפילין יד, ב [כא, ג] ואילך.

(92) ספ"ג.

(93) משנה וברייתא – קידושין בסופה.

(94) ראה ע"ח ש"ח פ"א-ב. ש"ט פ"ב. ועוד. וראה גם תורת

מנחם – התועדויות חס"ד ע' 362. וש"נ. – בענין זה הזכיר כ"ק

אדמור"ר שליט"א גם מתניא (ראה תניא פל"ז (מט, א)).

(95) ראה מאמרי אדהאמ"צ דברים בתחלתו. וש"נ.

(80) ראה אוה"ת חנוכה שלא, סע"א ואילך. ואתחנן (כרך ו)

ס"ע ב'רפב ואילך. וראה גם ס"מ תרח"ץ ע' קפ. וש"נ.

(81) ראה לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ע' רמא. לזח"ג ע' תנג.

(82) פ"ח (תורת מנחם – התועדויות חע"ה ע' 176).

(83) יתרו סז, סע"ג ואילך.

(84) שבת פט, א"ב.

(85) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תיג ואילך.

(86) לקוטי לוי"צ הערות לזח"ב ע' נט.

(87) ראה גם לקוטי לוי"צ הערות לזח"א שם.

(88) ח"ג רסב, ב. וראה גם שם ונד, ריש ע"ב (ברע"מ).

1 וזהו ענין ש' של ג' ראשין וד' ראשין – שביחד הם ז' ראשין (אע"פ שבכללות הם שני האופנים
2 שבמוח הדעת, כנ"ל).

3 וה"בכנ"ן מזה בנוגע לפועל – כאמור לעיל, שבכל ענין צ"ל אמנם הקדמת ענין ההבנה וההשגה, אבל
4 ה"בכנ"ן, ומה שמורה שהשכל הוא כדבעי – הרי זה בשעה שנמשך ובא במעשה בפועל, ע"י אהבה
5 וענפי' ויראה וענפי', כמו בעשה"ד, שדיבור "אנכי" כולל כל רמ"ח מצוות עשה (הקשורים עם אהבה
6 וענפי'), ו"לא יהי' לך" כולל כל שס"ה מצוות לא תעשה (הקשורים עם יראה וענפי'), כמבואר בתניא⁹⁶,
7 שזהו כפי שכל ענין העבודה הוא בתורה גופא.

8 וע"י מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות (שאו צ"ל החילוק בעבודה בין אלו שהם יושבי אוהל
9 לאלו שהם בעלי עסק), באים אח"כ לאופן העבודה כפי שתהי' לעתיד לבוא – שכיון שאז יהיו ישראל
10 "עושיין רצונו של מקום", אזי תהי' מלאכתן (חרישה וזריעה וכו') נעשית ע"י אחרים, כמ"ש⁹⁷ "ועמדו
11 זרים ורעו צאנכם", ואילו עבודת בני תהי' באופן שיעסקו בחכמה בינה ודעת להשיג את דעת בוראם
12 עד כמה שנברא יכול להשיג דעת בוראו, ועד לאופן ד"מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"⁹⁸
13 (כמ"ש הרמב"ם⁹⁹), והיינו, שאז יהי' העסק של כל בני" בלימוד התורה בלבד, אלא שיהי' זה באופן של
14 מעשה, שלכן אמרו שלעתיד לבוא יהי' "מעשה גדול"¹⁰⁰ (כמבואר בארוכה במ"א¹⁰¹, ואין כאן המקום
15 להאריך בזה).

16 יב. ובנוגע לענינינו:

17 כל הענינים הנ"ל שייכים למזווה – ע"פ המבואר בספרים¹⁰², שמזווה כוללת את כל המצוות כולם,
18 כיון שהפרשיות "שמע" ו"הי' אם שמוע" (שנכתבו במזווה) הם גם בדוגמת "אנכי" ו"לא יהי' לך",
19 שהרי "שמע" ו"הי' אם שמוע" הם כמו חסד וגבורה, כמבואר בארוכה בלקו"ת בדרושי פ' ואתחנן¹⁰³,
20 וכן הוא בפשטות, שענינה של פרשת שמע הוא כפי שבנ"י עומדים בתנועה של "עשה טוב", משא"כ
21 בפרשת ו"הי' אם שמוע החידוש הוא ששוללים הענין ד"סור מרע", לא תעשה.

22 וע"י כללות שניהם יחד נעשה דבר שלם, ונעשית ההתחברות של "זו" עם "זה", ובתוספת מ'
23 בתחילתו.

24 וענין זה נמשך אח"כ בשם שנכתב בגלוי על המזווה מבחוץ, שהר"ת שלו שומר דלתות ישראל¹⁰⁴.
25 וכן תהי' לנו – כפי שהי' בעת "ימי צאתך מארץ מצרים", שכל הענינים הבלתי-רצויים שאירעו בעולם
26 לא פגעו בבנ"י, "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם"¹⁰⁵, ועד"ז "אראנו נפלאות"¹⁰⁶, בעקבתא דמשיחא,
27 ש"לכל בני ישראל יהי' אור במושבותם" ברגעי הגלות האחרונים, ובקרום ממש "בני ישראל יוצאים ביד
28 רמה", "מיד הן נגאלין"¹⁰⁷, בביאת משיח צדקנו, ונלך ללמוד תורתו של משיח מפיו של משיח, שילמד
29 תורה את כל העם כולו¹⁰⁸, בעגלא דידין.

30 * * *

31 יג. נזכר לעיל (סי"א) שלעתיד לבוא נאמר "ועמדו זרים ורעו צאנכם", והיינו, שאע"פ ש"אז אהפוך

(96) רפ"כ (פ"ד).
 (97) ישעי' סא, ה. וראה ברכות שבהערה 42.
 (98) שם יא, ט.
 (99) הלי' מלכים בסופן.
 (100) קידושין מ, ב. וש"נ.
 (101) ראה בהנסמן בתורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע'
 קצה.
 (102) ראה סידור (עם דא"ח) שער החנוכה ערה, א [תב,
 רע"א, ובהנסמן שם].
 (103) יב, ד ואילך.
 (104) סידור הארזי"ל (כוונת מזווה). משנת חסידים מס'
 מזווה פ"ג מ"ט. ובכל בו הלי' מזווה (הובא בד"מ יו"ד סרפ"ח):
 שומר דירת ישראל. וראה לקר"ש ח"ט ע' 123 הערה 22.
 (105) בא יו"ד, כג.
 (106) מיכה ז, טו.
 (107) רמב"ם הלי' תשובה פ"ז ה"ה.
 (108) ראה רמב"ם שם ספ"ט. ועוד. לקו"ת צו יז, א. ובכ"מ.

1 אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד¹⁰⁹, יהיו כל העמים בפני עצמם, באופן
2 ש"עמדו זרים ורעו צאנכם".

3 ומזה מובן, שכאשר יהודי נעמד בתוקף המתאים, נעשה ענין זה באופן ד"טועמי' חיים זכו"¹¹⁰ בימי
4 הגלות האחרונים, שלא להתפעל מפני הגויים כו' – ע"י כל הענינים האמורים:

5 כאשר יהודי קובע מזווה על פתח ביתו – מראה בכך שהוא לא מתבייש שכל אלו שעוברים
6 ברשות־הרבים דרך ביתו יראו שהוא גאה [לא רק שלא מתבייש, אלא גאה] בכך שהוא יהודי, ועאכו"כ
7 שלא שייך שיהי' ירוד ח"ו בעיני עצמו.

8 ועד"ז ענין התפילין – שפועל ש"ראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך"¹¹¹, היינו, שלא זו בלבד
9 שאינו מתבייש ח"ו מפני הגוי, אלא אדרבה: הוא מראה לגוי הענין ד"שם הוי' נקרא עליך", ע"י
10 ה"תפילין שבראש", וזוהי הדרך שפועלת ש"יראו ממך".

11 ועד"ז ענין הצדקה – שלוקח דבר ששייך לעולם ונותנו עבור דבר קדוש, כולל גם נתינת צדקה לעני,
12 בשליחותו של הקב"ה, כמ"ש¹¹² "מלוה הוי' חונן דל".

13 יד. ובודאי שיש לבטל ולשלול בתכלית השלילה את הקס"ד להתבייש ולהתיירא מפני הגוי, ועאכו"כ
14 לא לרדוף אחריהם, ובודאי לא לרצות להתנהג כמותם, ועאכו"כ לא לעשות תורתם של ישראל פלסתר,
15 רח"ל, ע"י רישום גוי בתור יהודי, אע"פ שכולם יודעים שנשאר גוי, והגוי בעצמו יודע שנשאר גוי (ולכן
16 אח"כ סובלים ממנו צרות, בידעו שרימו אותו כו'), כיון שזה ענין שנעשה שלא כהלכה.

17 והסיבה לכך היא – בגלל שנמצאים בגלות אצל גויים כפשוטם, ונמצאים בגלות אצל היצה"ר, "א-ל
18 זו אשר בקרבך"¹¹³, ה"גוי" אשר בקרבך, ועושים ממנו מציאות ("אָ גַאֲנַעַע מַצִּיאוֹת"), ומצייתים אליו
19 ורודפים אחריו, ולכן, כשפוגש אח"כ גוי ברחוב, מתחיל לבקש ממנו שיסכים שירשמו אותו בתור יהודי!
20 וכשבא אח"כ בין בני"י, אזי תופס מה שעשה כאן: הוא לקח "גאון יעקב" ו"גאון ישראל" (שצריך
21 להיות גאה בכך שהוא יהודי), והשפילו "עד שאול תחתי"¹¹⁴, רח"ל, באופן ד"שומו שמים" ... מלבד
22 העובדה שזהו היפך הטוב והאנושיות כו', הרי הוא מכניס את עצמו בשאול תחתי, רח"ל, ובלבד לישא
23 חן בעיני הגוי.

24 הוא מכניס את עצמו לבוץ, ומבקש מהגוי לדרוך עליו (על היהודי ששוכב לפניו בבוץ), שיסכים
25 שירשמוהו בתור יהודי!

26 טו. ועד כדי כך, שכשמחפשים עצות כיצד לכפר על גודל הבזיון של גאון ישראל וגאון יעקב – אזי
27 נפלו על המצאה חדשה:

28 מה עושים רעש מהענין של "מיהו יהודי" – בה בשעה שהדבר הכי חשוב הוא ענין החינוך: כאשר
29 יחנכו את ילדי ובני ישראל כדבעי, אזי לא יעלה על הדעת לגייר גוי שלא כהלכה! ובמילא, מה יש
30 לעסוק בלהט ("קֶאֶזְן זִיך") בענין של "מיהו יהודי" – כמדובר כמ"פ¹¹⁵ בנוגע לענין ד"אשר קרך
31 בדרך"¹¹⁶, לקרר כו'; לעת־עתה יש להניח זאת הצדה, ולהתעסק בענין החינוך – שזהו ענין שנאמר
32 בק"ש, הן בפרשה ראשונה: "ושננתם לבניך"¹¹⁷, והן בפרשה שני': "ולמדתם אותם את בניכם"¹¹⁸, וע"י
33 החינוך כדבעי, יבטלו את הסיבה שבגללה הגיע הקס"ד לגיור שלא כהלכה, שירשמו גוי שנתגייר שלא
34 כהלכה בתור יהודי!

109) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.
110) נוסח תפלת מוסף דשבת.

111) תבוא כה, יו"ד. וראה ברכות ו, א. וש"נ.

112) משלי יט, יז.

113) ראה שבת קה, ב.

114) ואתחנן ו, ז.

115) ע"פ האזינו לב, כב.

116) עקב יא, יט.

117) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ס"ע 104

ואילך.

118) תצא כה, יח ובפרש"י.

1 ולא מתביישים בכך! – כותב זאת יהודי שומר תומ"צ, וחותר על זה, ומבקש שידפיסו זאת, ואין
2 פוצה פה ומצפצף! ואם הדבר יעבור בשתיקה רח"ל, יוסיפו עוד לשבח אותו, למחוא-כפים ולומר שיש
3 לו ראש טוב, ונפלה לו המצאה, שכיון שצריך לחשוב אודות חינוך, יכולים לדחות את הענין של "מיהו
4 יהודי", ועאכו"כ לא לנהל מלחמות וכו'.

5 והגע עצמך:

6 כשמדובר אודות עניני פרנסתו – אינו רוצה לוותר, אע"פ שפרנסתו אינה קשורה עם ענין של חינוך,
7 אלא הוא משרת אצל מישהו בענין של מסחר, בבנק או בכל דבר מעניני רשות והיתר, ולא עוד אלא
8 שעוסק בלהט ומשתדל שהממשלה תבחר בו או בבא-כח שלו לתפקיד של ניהול בעניני כספים, או
9 חלוקת משרות בעניני כשרות, שע"ז יוכל להבטיח פרנסה עבור אח או דוד כו'.

10 ולכאורה, אם אתה סבור שצריך לעסוק בלהט רק בענין החינוך – הרי לא נוגע העיסוק בכל ענינים
11 הנ"ל; עליך לבקש אך ורק שימנו אותך להיות "מלמד", ויותר מזה אתה לא צריך, ובנוגע לכל שאר
12 הענינים, תסמוך על זה שכאשר יניחו לך לחנך ולגדל דור לפי רצונך, אזי בדרך ממילא יתקיימו כל
13 התורה ומצוותי, כיון שתעמיד דור ישרים יבורך!

14 אך בפועל, הנה רק כשמדובר אודות "מיהו יהודי", אזי מתעוררת אצלו ה"יראת שמים", לרצות באמת
15 – דבר שיש לו מקום בשכל – שיעסקו בענין החינוך, לחנך ילדים מקטנותם בדרך התורה והמצוה, ועי"ז
16 יתקיימו כל תרי"ג מצוות במילואם.

17 ובכן: מצינו אמנם יסוד בפסקי-דינים שבשביל ענין החינוך ("ושנתם לבניך") יכולים לעשות כמה
18 ענינים¹¹⁹, אבל הבעי' היא צירוף הדברים, לנצל זאת באופן בלתי-רצוי – שבגלל זה לא נוגע לעסוק
19 בלהט ב"מיהו יהודי"! אלא מאי, בינתיים ירשמו עוד גוי או גוי' וכו', ואח"כ יהיו מזה צרות וכו' [כמו
20 מסירת סודות לממשלה זרה, שונא, אויב ומתנקם, כפי שכבר היו מקרים כאלו] – לזה ידאגו אח"כ,
21 ובינתיים אולי תהי' איזה תועלת כו'.

22 ועיקר השאלה היא: הרי בינתיים מתרחשים רח"ל ענינים של גילוי עריות שפכות דמים ועבודה
23 זרה¹²⁰, וכל דבר אסור שבתורה, וא"כ, היתכן לומר (ולהתגאות בכך ולפרסם) שהוא הגיע אל האמת,
24 ומצא שבק"ש ישנו ציווי על ענין החינוך, ולכן, מה יש לעסוק בלהט בכל שאר הענינים; אין "לתעות"
25 (לדבריו) ולעשות עיקר מעבודה זרה, גילוי עריות ושפכות דמים, כמו הענין של "מיהו יהודי", שמביא
26 לידי עירוב גויים בקהל ישראל, רח"ל, שזהו ענין של גילוי עריות, ומביא אח"כ לב' הענינים הנוספים
27 שעליהם ישנו חיוב "יהרג ואל יעבור"¹²¹, ואין כאן המקום להאריך בזה.

28 לא שמים לב, שכך התחיל כל הענין שעל ידו הגיעו לצרה של "מיהו יהודי" – שטענו שעושים זאת
29 בשביל "הישג דתי", כיון שע"ז יצילו את החינוך של ילדים רבים.

30 ועכשיו התעורר הדבר ע"י אלו שעד עתה ניהלו מלחמה בענין "מיהו יהודי" – שתפסו, שאפשר אולי
31 לוותר קצת, אולי זה מדי חריף וכו', ולכן התחילו לטעון, וכאמור, בדפוס ובפרסום הכי גדול, שאין מה
32 להרעיש אודות "מיהו יהודי"; מה שנוגע בעיקר – הרי זה ענין החינוך!

33 יש לקחת בחשבון מה יקרה רח"ל אם מי שיקרא את הדברים ויקח זאת ברצינות – בראותו שכותב
34 זאת יהודי שומר תומ"צ [במקרה הנני מכירו, והוא אכן שומר תומ"צ, ואינני יודע מי הדיח אותו להחליק
35 במדרון כו'] – יתחיל לחשוב באותו כיוון, ויסיק, שאין לו מה לעסוק בכל שאר הענינים, לא בנייתוחי
36 מתים, לא בשמירת שבת, לא ב"מיהו יהודי" ולא ב"מסיון" וכיו"ב; הדבר היחידי שצריך לחשוב –
37 להשתדל שהוא ואחיו והוריו, בני-הדודים וכל הקרובים, יתמנו להיות "מלמדים", וכל שאר הענינים

120 ראה גם תורת מנחם – התועודיות ח"ב ע' 322. וש"נ.

121 סנהדרין עד, א. וש"נ.

119 ראה (לדוגמא) שו"ע אדה"ז או"ח סרט"ו סוס"ב.

סמ"ג רס"ח.

1 יכולים לעזוב רח"ל! – מובן מאליו מהי התוצאה שיכולה לבוא מזה, שילכו צעד אחד רחוק יותר,
 2 רח"ל, שהרי "עבירה גוררת עבירה"⁶², ועד שלא יודעים להיכן יכולים להגיע! ...
 3 טז. ויה"ר (כמדובר כמ"פ) שלא יצטרכו יותר לדבר אודות ענינים המצערים ומבהילים,
 4 – כולל גם ההבהלה (לא כ"כ מעצם הענין, אלא) מזה שיהודים שומרי תומ"צ מאפשרים לומר דבר
 5 כזה, וטופחים על הגב ואומרים "ישר כח" ... –
 6 כיון שיהי' מעמד ומצב ש"מלאה הארץ דעה"⁹⁸, ובנדו"ד, אין צורך אפילו ב"דעה את הוי"י";
 7 די להתבונן בכך שמי שנולד יהודי, אין לו להתבייש בפני אף גוי, ואפילו לא בפני כל הגויים ביחד,
 8 וכאשר גוי רוצה להיות יהודי, עליו לדעת שזוהי הזכות הכי גדולה עבורו, ואם בשביל זה צריך לעשות
 9 את כל הענינים הדרושים ע"פ הלכה, הרי הפלא הוא שזה מועיל לעשות מגוי יהודי; אבל לא לקבוע
 10 באופן ש"יקוב הדין את ההר"¹²² שבכל מקום שישנו גוי שיכולים לפעול עליו להרשות שירשמוהו בתור
 11 יהודי, ניתן להחריב כו"כ ענינים של יהדות וכו"כ ענינים של בני", ובלבד שהגוי יירשם בתור יהודי,
 12 בה בשעה שיודעים שהוא גוי, והוא בעצמו אומר שהוא גוי וישאר גוי, ובכלל לא רצה שירשמו אותו
 13 כיהודי, אלא שלא רצה לנהל מלחמות בשביל זה.
 14 והלואי שעכ"פ מכאן ולהבא תהי' הכרת הערך של עם ישראל, גאון ישראל וגאון יעקב, שאין ליהודים
 15 מה להתבייש בפני גויים.
 16 ואילו היתה הכרה זו בעבר – לא היו כל הצרות מזה שהתפעלו מהמצריים, ואח"כ התפעלו משאר
 17 הערבים, ולפנ"ז התפעלו מזה שיושב במקום פלוני ובמקום פלוני, וכיו"ב, עד שהגיעו למעמד ומצב
 18 שבו נמצאים עתה.
 19 אמנם, כיון שמדובר אודות בני", שהם בעצם למעלה מן הזמן ומקום – די בכך שהם מחליטים
 20 בשעתא חדא וברגעא חדא שמעכשיו והלאה אינם מתביישים בכך שהם יהודים.
 21 לא מדובר עתה אודות לימוד התורה וקיום המצוות; מדובר אודות עצם הענין שהוא נולד לאם יהודי,
 22 שלא זו בלבד שאין לו מה להתבייש, רח"ל, אלא עליו להתגאות בכך, ולהודיע ולהכריז זאת – אם ע"י
 23 קביעת מזוזה, או ע"י הנחת תפילין, ע"י ציצית, או ע"י נתינת צדקה בתור שלוחו של הקב"ה (כנ"ל
 24 סי"ג).
 25 ואז – "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך", ויפעלו כמה פעמים ככה, ויקויים
 26 מ"ש¹²³ "ונתתי שלום בארץ .. וחרב (אפילו חרב של שלום¹²⁴) לא תעבור בארצכם".
 27 וכך יחנכו דור צעיר של יהודים שיהיו גאים בכך שהם יהודים,
 28 ולא באופן שכאשר שומע "קול עלה נדף" שמתגלגל בחצרו של גוי, ה"ה פוחד מזה, ומפחיד את
 29 כל משרתיו, שכירו ולקישו, ואת כל ה"משרד" שלו, שכיון שבחצר של הגוי התגלגל והתהפך עלה, יתכן
 30 שזה סימן שהגוי לא מרוצה מהאף העקום או הישר של היהודי, וכו', וכו',
 31 ולפלא, שזה עשרים וחמש שנים¹²⁵ שנמצאים במצב של עבדות במצרים, "ערות הארץ"¹²⁶, ולא
 32 יכולים להשתחרר מהפחד והבושה בפני הגוי, שהוא גוי, ואילו הוא נולד בתור יהודי – שזוהי הסיבה
 33 הראשונה לכל הצרות, רח"ל, שהיו עד עתה.
 34 וכאשר יערה עליהם רוח ממרום, ויפסיקו להתבייש בעובדת היותם יהודים, ובמילא יפסיקו להתבייש
 35 ביהדותם, בזקניהם וזקנותיהם – אזי יגדלו חזקים ברוח, וחזקים גם בגוף ובחלקו בעולם,

(125) מאז קום המדינה (המור"ז).

(126) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.

(122) שם ו, ב. וש"נ.

(123) בחוקתי כו, ו.

(124) תענית כב, א"ב.

1 ואז יהי' להיפך – ש"נפל פחד היהודים עליהם"¹²⁷, ו"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"¹²⁸,
2 כן תהי' לנו, בקרוב ממש.

3 * * *

4 יז. דובר לעיל (ס"ח) שענין החינוך תלוי בעיקר באם – לא רק בקטנותו של הילד, בזמן ש"צריך
5 לאמו"¹²⁹, שתלוי לגמרי בידה, אלא גם לאחרי שהילד גדל, הנהגתו היא ע"פ החינוך שהתחיל בשנים
6 שבהם הי' "צריך לאמו", שעז"נ¹³⁰ "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה"; ועאכו"כ שבה
7 תלוי' הנהגת והנהלת הבית, להיותה עקרת הבית.

8 וענין זה בא גם בקשר להמדובר לעיל¹³¹ אודות הצורך בהשתדלות מיוחדת לחזור ולכנות את הקשר
9 המשפחתי בכל בית מישראל, שיהי' "בית" שפירושו "משפחה", שהאבות והאמהות עם הבנים והבנות
10 יהיו כמו דבר אחד.

11 יח. וגם כאן רואים שכל הקשיים וכל הצרות מתחילים מזה שרודפים אחר החכמה שאצל הגויים:
12 ישנם כאלו ששיטתם נקראת בשם "חמרנות", שבונים את הכל על גשמיות כו',

13 [אך כבר דובר לעיל¹³² אודות הפתגם הנפלא ("גוואלדיקן וואָרט") של הבעש"ט¹³³ בפירושו הכתוב¹³⁴
14 "לא על הלחם לבדו יחי' האדם", שההדגשה היא על תיבת "לבדו", היינו, שכאשר ה"לחם" הוא "לבדו",
15 שחוץ מלחם לא רואים בזה מאומה, אזי לא יכול להיות שע"ז "יחי' האדם". כאשר בונים את כל החיים,
16 כולל גם הרוחניות של החיים, על ענין הגשמיות ("לחם") בלבד, לא יכול להיות ש"יחי' האדם", שיגדל
17 אדם בריא, שראוי לשם "אדם", ולא בהמה המהלכת על שתי רגלים],

18 וכתוצאה מזה נקבעה אצלם שיטה שלימה – שכיון שענין הפרנסה תופס מקום חשוב בחיי האדם,
19 הנה כל מבנה היחסים בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו בין אדם לבניו ובנותיו, תלוי באופן שבו נקבעו
20 עניני הפרנסה.

21 ולכן, בדורות שלפנ"ז שהסדר הי' שענין הפרנסה הוא בחיק המשפחה, שכל אחד עבד לעצמו,
22 במלאכת-יד או במסחר וכיו"ב, אזי הי' יכול להיות קיום למשפחה בתור משפחה, כי, בשעה שהאב הי'
23 עוסק במלאכת-יד, הי' יכול לעשותה בביתו ובחצרו, ובמילא עזרה לו האשה, ועזרו לו הילדים, וכך
24 חניכם ע"פ דרכו, ובמילא נשאר קישור ביניהם;

25 אבל כשנעשה שינוי בעניני פרנסה, ע"ז שנוסדו בתי-חרושת וכו', כך שענין הפרנסה אינו באופן
26 שהבעל עובד יחד עם האשה והילדים, אלא אנשים בני משפחות שונות ובני עמים שונים עובדים יחד
27 במקום מסויים, לא במקום שבו הוא גר, אוכל וישן – אזי מתחזק הקישור וחיבור בין אותם אנשים
28 שעובדים במקום אחד בנוגע לפרנסתם, ונחלש הקישור עם בני-אדם אחרים שאין ביניהם שייכות בענין
29 פרנסה.

30 ועפ"ז מובן מדוע במצב כזה אין קיום לענין המשפחה, שאינו ענין חשוב כ"כ וכו'.

31 ועד לסדר שהי' במשך זמן במדינה שממש יצאנו, שהתיישבו בדעתם, שתמורת זה שחינוך הבנים
32 והבנות יהי' באופן שיסמכו על האב והאם, בה בשעה שלא כל אחד מסוגל לחינוך, ואפילו לא מסוגל
33 לבחור מחנך ומלמד טוב, וא"כ, איך אפשר לתת בו אימון בנוגע לחינוך של "אפרוח" שזה עתה נולד,
34 אשר לכן, הנה מיד לאחרי שנולד ילד, היו לוקחים אותו למוסד ציבור, שבו העמידו מומחים גדולים

מנחם – התוועדויות ח"ע"ה ע' 152 ואילך).

(132) ד"ה באתי לגני דש"פ בשלח ודמוצש"ק פ' בשלח, יו"ד
שבט – פ"ג (תורת מנחם שם ע' 87 וע' 110).

(133) כש"ט סקצ"ד.

(134) עקב ח, ג.

(127) אסתר ח, יז.

(128) שם, טז.

(129) ראה עירובין פב, א"ב. וש"נ.

(130) משלי כב, ו.

(131) שיחת מוצש"ק פ' בשלח, יו"ד שבט סל"ז ואילך (תורת

- 1 בחינוך וגידול ובתזונה וכו', באמרם, שבשעה שיבחרו מומחה לאותו מקצוע, ובפרט שלא יהיו לו נטיות,
 2 מצד אהבת הבן או אהבת הבת, לוותר ולתת להם את השטויות והתאוות שלהם וכו' – הנה דוקא בדרך
 3 זו יחנכו אותם כדבעי, שיהיו חכמים ונבונים ושלימים ובריאים, בגוף וברוח גם יחד.
- 4 אך לפועל יודעים, שלאחרי משך זמן ראו את הצרות־צוררות שאירעו כתוצאה מזה.
 5 ולכאורה, הנהגה זו יש לה מקום והסברה ע"פ שכל, שכן, האם העובדה שהילד נולד אצלו, מהוה
 6 ראיה והוכחה שהאב והאם יכולים להיות מחנכים טובים?! – אין לזה שייכות כלל, שהרי יכולים להיות
 7 אב ואם שאינם מבינים כלל לא בחינוך ולא בתזונה שצריך ליתן לילד, וכו' וכו'.
- 8 אלא ששכחו, שאדם הוא לא רק לחם וגשם; יש לו גם נשמה, ויש גם היחס של האב או האם להבן,
 9 עם האהבה ושימת־הלב שבדבר וכו', שאין להם תחליף.
- 10 ועד"ז בנוגע למשפחה יש גם ביאורים שונים ומשונים מדוע אין מקום וקיום לענין של משפחה –
 11 כיון שענין הפרנסה בנוי באופן שעובדים ב"בית־חרושת" או "מעבדה" וכיו"ב שבו מתקבצים אנשים
 12 שמצד עצמם אין להם שייכות זל"ז, אלא שמתאחדים מצד פרנסתם; ואילו היחס בין האיש והאשה,
 13 הבעל ואשתו, ובין ההורים והבנים והבנות – הוא דבר מקרי, שיכולים לקיימו משך זמן, שבוע, חודש
 14 או שנה, ואח"כ הם חפשים לנפשם; למה צריך לקשור בני־אדם – שישארו במצב של בחירה חפשית! ...
 15 אבל אנו אין לנו אלא תורת אמת, תורה שלימה שלנו, שאומרת "כבד את אביך ואת אמך"¹³⁵,
 16 "ושננתם לבניך"¹¹⁷, ו"למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה גו"⁵⁴; ו"תורה זו לא תהי' מוחלפת"¹³⁶,
 17 היינו, שמבלי הבט על אופן הפרנסה, תנאי המקום ותנאי הזמן, והתנאים מצד אלו שעומדים על גביו
 18 ולוחצים עליו לעשות היפך השכל – הנה "תורה זו לא תהי' מוחלפת", ומצוותי' הם נצחיים.
- 19 וכן הוא בנוגע לענין המשפחה, ש"לא תהי' מוחלפת", אלא מוכרח להיות קיום המשפחה וביסוס
 20 המשפחה וחיזוק המשפחה והתפשטות המשפחה.
- 21 ודוקא באופן ד"למשפחותם לבית אבותם"¹³⁷, מעמידים את כל שבטי ישראל באופן של "עדות
 22 לישראל"¹³⁸ שהשכינה שורה בישראל¹³⁹, ומעמידים עם אחד להוי' אחד, ע"י הנהגה ע"פ תורה אחת
 23 היא לנו.
- 24 יט. וכאמור, אחריות עיקרית וזכות עיקרית וכחות עיקריים בענין זה ניתנו דוקא לנשים ובנות.
 25 וכיון שהנשים עומדות לערוך אסיפה חצי־שנתית, אסיפה שנתית, הן בארצות־הברית, ושבוע לאח"ז
 26 בלונדון¹⁴⁰, שתייצג את כל הארצות של אירופה,
- 27 – והרי ידוע מ"ש בקונטרס החלצו¹⁴¹ גודל מעלת התאחדות כו"כ מבני ישראל או מבנות ישראל
 28 ביחד, שנוסף על הענין ד"תשועה ברוב יועץ"¹⁴², יש זכות הרבים וכח הרבים, שהציבור מעניק תוספת
 29 כח וכחות מיוחדים, ועד לגילוי כחות נעלמים, לפעול גדולות ונפלאות בכל דבר טוב –
- 30 הנה התקוה חזקה שהאסיפה תהי' בהצלחה רבה, ובה תהי' הדגשה על הנקודות האמורות בכלל,
 31 ובפרט על ביסוס וחיזוק והתפשטות המשפחה, שכדי שיהי' לזה קיום אמיתי, הרי זה צ"ל מבוסס ומיוסד
 32 על תורת אמת, ומצוותי', שאמורות בתורה ויודעים אודותם ע"י לימוד התורה.

ועוד.

(135) יתרו כ, יב.

(139) ראה שבת כב, ב. וש"נ.

(136) עיקר הט' מ"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת

(140) ראה גם מכתב ט"ו שבט שנה זו (תורגם מאנגלית
 ב"כפר חב"ד" ש"פ תרומה תשפ"א (גליון 1879 ע' 11)).רפ"ט. הל' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד
 התשע"י.

(141) תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ס"ע נג [ע' רכה] ואילך).

(137) במדבר א, ב. ועוד.

(142) משלי יא, יד. כד, ו.

(138) תהלים קכב, ד ובפרש"י. וראה פרש"י פינחס כו, ה.

1 ויה"ר שיערכו בקרוב ממש אסיפה של נשי ובנות חב"ד בפרט, ואסיפות של נשי ובנות ישראל בכלל
2 – גם בארץ הקודש¹⁴³, להתייעץ כולם יחד כיצד לחזק את ענין המשפחה ולבססו על יסודי התורה
3 ומצוותי",

4 החל מג' המצוות שניתנו במיוחד לנשים, שהר"ת שלהם "החן"¹⁴⁴: הדלקת הנר חלה ונדה, ומזה
5 יומשך גם בכל הנהגת הבית, החל מכשרות האכילה ושתי' כפשוטם, וגם כשרות ה"אכילה ושתי"
6 שמכניסים לראש (כפתגם בעל ההילולא¹⁴⁵), שזהו החינוך הרוחני, ויעשו זאת מתוך חיות והתלהבות.

7 ועי"ז יהיו בדוגמת הנשים צדקניות שבזכותן נגאלו אבותינו ממצרים¹⁴⁶, וכך גם בזכותן יגאלו כל
8 בני"י שבדור הזה מגלות זה¹⁴⁷.

9 כ. כאן המקום לעורר על ענין נוסף:

10 יש כמה ענינים שגילתה המלחמה האחרונה בארץ הקודש – שלכן צריך לעורר לחזור ולבחון אפילו
11 אותם ענינים שכבר הורגלו בהם.

12 ולדוגמא, בנוגע לתכסיסי מלחמה כפשוטם – כידוע לאלו שמתעסקים בזה, שמלחמה זו גרמה
13 למהפכה בכל היחס לטנקים ושריונות, שעד אז העריכו שעל זה יכולים לבנות את הנצחון וכו', אבל
14 כשראו את הפצועים, רח"ל, באופן מבהיל לגמרי, הנה כשחקרו ודרשו מדוע הי' זה דוקא במלחמה זו,
15 נתברר, שהיתה טעות – משני הצדדים, הן מהצד של בני"י והן מהצד שכנגד – באומדן כח ההגנה, ויותר
16 מזה, כח ההתקפה שיש בטנק, וטעות זו גרמה לכו"כ ענינים, ועד לאופן הפצעים וריבוי הפצעים באופן
17 מבהיל. ולכן התחילו מיד לחזור ולהתבונן ולאמוד כו', ועומדים לעשות מהפכה שלימה בכל היחס של
18 תכסיסי מלחמה – מה מקומם של טנקים בזה.

19 ובכן: אין ענין לדבר עכשיו אודות תכסיסי מלחמה, ואין זו אסיפה של אלו שצריכים להתעסק עם
20 תכסיסי מלחמה, כי אם להזכיר זאת בנוגע לענין עיקרי:

21 בגלל סיבה – בדוגמת כמה ענינים שנקבעו רק בגלל השאיפה לנצחון של מפלגה – התחילו לגייס
22 בנות ישראל (נשים) לצבא¹⁴⁸.

23 אנשי צבא טענו אמנם שאין הדבר כדאי, זה עולה מדי הרבה כסף וטירחא, וזה מבלבל וכו'; אבל
24 כשמפלגה אחת צריכה להראות לחברתה (או פב"פ צריך להראות לפב"פ) מי בראש ומי ניצח – נקבע
25 הדבר רח"ל שהתחילו לגייס נשים ובנות לצבא.

26 וזהו אחד הדברים שגילתה המלחמה האחרונה – כפי שכבר מודים בזה – שנתברר שהי' זה כשלון
27 מוחלט!

28 ובכלל זה התחילו להדפיס אפילו אצל ה"שמאלנים", שלפי דעתם אין להם שייכות לדת, ויתירה מזה,
29 שהם נגד דת, שאחת התוצאות של המלחמה, שהנשים והבנות הכריזו והודיעו, שתפסו שהמקום שלהם
30 – להיות בבתיהם ולחזק את משפחותיהם, את ההורים או את המשפחה של האח המבוגר – אם היא
31 עדיין קודם החתונה, ולסייע בחינוך הילדים, בזמן שהמורים מגוייסיים לצבא ונמצאים בחזית (ובכל אופן,
32 לא בבית הספר) – שם הוא המקום הנכון של נשים ובנות (ועאכו"כ נשים ובנות) מישראל.

33 ועד כדי כך, שכאשר הי' אחד שסיפר את האמת, שבין החיילות אירע מאורע של נפילה בשבי, ומה

הגהות מיימוניות (בסו"ס זרעים (בסופן)).

145 הובא באג"ק ח"ד ע' רכו. ע' תנט.

146 סוטה יא, ריש ע"ב.

147 יל"ש רות רמז תרו בסופו (ממדרש זוטא רות).

148 ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"ב ע' 260. וש"נ.

143 ראה גם מכתב יום ד' פ' תרומה שנה זו (אג"ק חכ"ט
ע' צד ואילך) – "לכל המשתתפות בכנס ארצי של נשי ובנות
חב"ד בארצנו הק' כו". וראה גם מכתב שלהי חודש אדר שנה זו
(שם ע' קיח ואילך) – "לכל המשתתפות בכנס נשי ובנות חב"ד
בירושלים עיקת"ו כו".

144 מג"ע עה"ת פ' שלח (ד"ה ג' מצוות (זו, ד)) – בשם

1 שאירע לאח"ז, רח"ל, ואין כאן המקום לדבר אודות דברים מבהילים – מצאו לנכון להכחיש שלא היו
2 דברים מעולם, לא גייסו ולא נפלו בשבי וכו', בידעם שיום לפני"ז נדפס בעיתון שמה של הנופלת בשבי.
3 עד כדי כך תפסו שזהו דבר בלתי רצוי – לא רק מצד עניני תורה, ששייך בעיקר אצל יהודים שומרי
4 תומ"צ, אלא גם אצל סתם בעלי שכל, הן אצל בני"ו והן אצל גויים, להבדיל, בגלל שראו את התוצאות
5 שנגרמו מזה.

6 ולכן התחילו הנשים עצמם לצעוק, שזוהי טעות וכשלוך שלוקחים נשים מחיי משפחה, או שלוקחים
7 בנות לפני החתונה מהמשפחה – בה בשעה שצריך לנצל אותן עבור הענין שהוא עיקר תפקידם, שזהו
8 התפקיד הכי גדול – להעמיד ולקיים עם בריא, איזה עם שיהי', ועאכו"כ עם בני ישראל, שמיוסד על
9 צדק וחנינה ואהבה ורחמנות בין איש לרעהו, ועאכו"כ בין הורים לבנים ולבנות, או בין אחים לאחיות
10 וכו'.

11 כא. ויה"ר שכשם שחוזרים ומתבוננים בנוגע לכלי נשק, וכבר הגיעו להחלטה שההערכה שהיתה עד
12 עתה בטעות יסודה לגמרי – הנה גם בענין זה יותרו על כבוד עצמם, אם בפומבי או בחשאי, כדי שלא
13 יחזור ויכנס לענין של מי בראש ומי ינצח וכו', ובלבד שיבוא הדבר לידי פועל – שישחררו מהצבא את
14 כל נשי ובנות ישראל, כדי שיוכלו להתעסק בתפקידם העיקרי, שזהו הענין של חיי משפחה וחינוך בנים
15 ובנות, ואפילו אלו שלפני החתונה – שיתכוננו לחיי משפחה תקינים, על יסודי החמלה והצדקה והיושר.

16 ולא לחשוב שבהכרח שיהי' גבאי, רב, חזן, קולונל ("א פאלקאוניק") או חייל וכו' – דוקא מנשים
17 ובנות¹⁴⁹; עי"ז עושים מהאשה בעלת-מום, רח"ל, וגורמים הרס וחורבן במשפחתה.

18 ואין המקום להאריך בדברים המצערים; הכוונה בזה (שרואים מה שנתעורר ע"י הנ"ל) היא – ע"פ
19 השיחה הידועה¹⁵⁰ ש"אין רע בלא טוב", שזהו דבר טוב להעמיד על האמת,

20 ובנדוד, שיבטלו מעיקרו, בחשאי ובאופן של כבוד וכו', את כל הענין של גיוס בנות ונשים, באיזה
21 אופן שיהי', ויניחו להן להתעסק במילוי תפקידם העיקרי, שזהו התפקיד הכי חשוב, הכי יקר והכי נעלה
22 – לבנות משפחות בישראל, הן בארץ הקודש והן בחוץ לארץ,

23 וכך יהיו ילדים בריאים, שיבריאו את ההורים, ואז יבריאו ההורים את אופן ההנהגה בכל מקום ומקום,
24 ויעמידו עם בריא, שיהיו לו חיים בריאים, בגשמיות וברוחניות גם יחד, וילכו בקרוב ממש לקבל פני
25 משיח צדקנו, בשמחה ובטוב לבב.

26 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ד' הכבות (בבא הרביעית – פעם אחת), והניגון "ניע זשוריצי
27 כלאפצי"].

(150) ראה סה"ש תרצ"ד ע' 301. וש"נ.

(149) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 156. וש"נ.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

1 הכוונה לאביו ממש אלא לאחות אביו וכפי שנתבאר לעיל, אף
2 'אמו' דלאו אמו ממש אלא הכוונה לאחות אמו.
3 הגמרא דנה בדברי רבי עקיבא בברייתא: הובא בברייתא לעיל, רבי
4 עקיבא אומר, 'אביו' לאסור אשת אביו. שואלת הגמרא: ואימא שבא
5 הכתוב לאסור את אביו ממש. מתרצת הגמרא: היינו – הלא כבר
6 נאסר מ'דבין' ולא מ'בין', ולכן אין לדרוש כן. מקשה הגמרא: אי הכי
7 – אם כך, איסור בן נח באשת אביו נמי – גם הוא היינו – כבר נדרש
8 לאיסור מ'באשתו', ולא באשת חברו, ומדוע הוצרך רבי עקיבא
9 לדרשו מתיבת אביו. מתרצת הגמרא: הוצרך לאסורה עליו גם

10 לאחרי המיתה של אביו, שאז מצד 'אשת חברו' היא מותרת לו.
11 הגמרא דנה בהמשך דרשת רבי עקיבא בברייתא: 'אמו', לאסור
12 אמו ממש. מקשה הגמרא: הלא היינו – כבר נאסר הדבר מ'באשתו'
13 ולא באשת חברו. מתרצת הגמרא: בא לאסור עליו את אמו
14 מאנוקתו – שאביו אנסה ובה עליה, ולא נישאה לו, ולכן אינה
15 אסורה לו כאשת חברו.
16 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא: במאי קא
17 מיפלגי – במה נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא, רבי אליעזר סבר,

בס"ד. שיחת שבת פרשת יתרו, י"ז שבט ה'תשד"מ.

בלתי מוגה

1 א. ענין השבת הוא – שבו נפעלת העליה והשלימות דכל ששת ימי המעשה, כמו שכתוב "ויכולו
2 השמים והארץ וכל צבאם",

3 ובזה – ב' פירושים (כמבואר בארוכה בדרושי ה'צמח צדק' (אור התורה בראשית מב, ב): (א)
4 "ויכולו" – מלשון כליון, היינו, העליה והכליון דכל הנבראים וכל הענינים שהיו בששת ימי המעשה,
5 (ב) "ויכולו" – מלשון תענוג, היינו, שעליית כל הנבראים וכל הענינים דששת ימי המעשה היא – עד
6 לבחינת התענוג, תכלית העילוי, שהרי "אין למעלה מעונג".

7 וכמו כן בנוגע לשבת זו – שבה מתעלים כל הענינים שהיו בששת ימי המעשה, כולל – יום החמישי,
8 חמשה עשר בשבט, וכאמור – לכל לראש באופן של כליון, ולאחרי זה – באופן של תענוג, תכלית
9 העילוי.

10 ב. ליתר ביאור – ובהקדמה:

11 ביום השבת ישנם ב' קצוות: מצד אחד – שבת מברך ומשפיע לכל ימי השבוע, "מינייה מתברכין
12 כולהו יומין", אבל לאידך – שבת מקבל מכל ימי השבוע, שהרי "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת",
13 היינו, שהאכילה (התענוג) דשבת נפעלת על-ידי הטירחא והמלאכה דכל ימי השבוע, וזוהי השלימות
14 דימי השבוע – שהם מהווים הכנה ליום השבת, ולכן עולים הם ונכללים ביום השבת באופן ד"ויכולו".

15 דהנה, האכילה דשבת שונה היא מאכילת ימי החול, שכן, על האכילה דימי החול נאמר "בזעת אפך
16 תאכל לחם", אכילה באופן של יגיעה ועמל, ולכן, גם כאשר האכילה היא באופן ד"ואכלת ושבעת" –
17 אין זו אכילה של תענוג כו'; מה-שאיין-כן האכילה דשבת היא באופן ש"מצוה לענגו באכילה ושתייה"
18 (שולחן-ערוך אדמו"ר הזקן אורח חיים ריש סימן רמב), היינו, אכילה הקשורה עם ענין של תענוג.

19 [כלומר: כשם שבקדושת השבת ישנו הענין ד"קדש מלה בגרמי", "מקדשא וקיימא" (דלא כביום-טוב
20 שאומרים "מקדש ישראל והזמנים", מכיון שישראל קדשינהו לזמני), ובכל זאת מוסיף יהודי בקדושת
21 השבת – כמו כן הוא גם בענין העונג דשבת, שאף-על-פי ששבת מצד עצמו הוא ענין התענוג, צריך
22 יהודי להוסיף בענין התענוג על-ידי-זה שמענג את השבת באכילה ושתייה, כדיוק לשון חכמינו ז"ל (שבת
23 קיח, ב) "כל המענג את השבת", היינו, שיהודי מוסיף בענין התענוג דשבת].

24 וטעם הדבר שהאכילה דשבת יכולה להיות באופן של תענוג (אף שאכילה מוכרחת לבוא לאחרי
25 הקדמת המלאכה והיגיעה, כפשוט) – מכיון שביום השבת "כל מלאכתך עשויה", היינו, שכל המלאכה
26 נעשתה כבר במשך ימי השבוע, ועל-ידי-זה – "יאכל בשבת", באופן של תענוג.

27 ג. ויש להוסיף בזה:

28 בתענוג דשבת – ב' ענינים: (א) התענוג שבא כתוצאה מזה ש"כל מלאכתך עשויה", תענוג הקשור
29 עם המנוחה הבאה מיד לאחרי העמל והיגיעה בענין המלאכה, (ב) עצם התענוג שאינו קשור עם מנוחה
30 ממלאכה (ובזה גופא – כמה וכמה דרגות).

31 וכמבואר בסידור (קעד, א ואילך) שענין השבת הוא על-דרך-משל מ"אדם שעושה מלאכה שמתפשטין
32 כחות נפשו באותה המלאכה, וכששבות מן המלאכה נקרא נייחא דרוחא כידוע, וזהו וינפש, שבא אל
33 עצמותו", וכל זה "בגמר המלאכה", כאשר "יוכשר בעיניו המלאכה הזאת אשר עשה, שאז מקבל עונג
34 גדול". ולמעלה מזה – עצמות התענוג הפשוט כו'. וכמבואר גם בדרושי ראש-השנה בנוגע לענין התענוג.

1 ועל-פי-זה: התענוג דסעודת השבת ("יאכל בשבת") הוא – עצם ענין התענוג, שלמעלה מהתענוג
 2 הקשור עם המנוחה שלאחרי המלאכה, שכן, התענוג שבא מיד לאחרי סיום וגמר המלאכה ("כל מלאכתך
 3 עשויה") ישנו תיכף ומיד בכניסת השבת, ולכן, כאשר מגיע זמן הסעודה דשבת – אזי התענוג הוא באופן
 4 נעלה יותר, עצם ענין התענוג.

5 ויש להוסיף בזה – שלא זו בלבד שהתענוג דסעודת יום השבת הוא עצם ענין התענוג, אלא גם התענוג
 6 דסעודת ליל שבת (הסמוכה יותר לזמן המלאכה) הוא עצם ענין התענוג (בכללות על-כל-פנים), וטעם הדבר
 7 – מכיון שסעודת ליל שבת באה לאחרי תפלת השבת, לאחרי קבלת שבת, ולאחרי תוספת שבת, היינו, משך
 8 זמן רב (בכמות, ועל-אחת-כמה-וכמה באיכות) לאחרי סיום וגמר המלאכה (שאז ישנו התענוג הקשור עם
 9 סיום וגמר המלאכה).

10 וכל זה נפעל – כאמור – על-ידי ההכנה דימי השבוע, כמאמר רבותינו ז"ל "מי שטרח בערב שבת
 11 יאכל בשבת", שזהו מה שהשבת מקבל מימי השבוע, ועל-ידי-זה נפעלת העליה דכל ימי השבוע ביום
 12 השבת, באופן ד"ויכולו", כב' הפירושים: ענין הכליון, ולמעלה מזה – ענין התענוג.

13 ד. והנה, על-פי האמור לעיל שביום השבת ישנו גם הענין ד"מינייה מתברכין כולהו יומין" (נוסף על
 14 הענין ד"ויכולו") – יש לומר שהעילוי ד"ויכולו" שנפעל בשבת זו הוא לא רק בנוגע לששת ימי המעשה
 15 בלבד, אלא גם בנוגע ליום השבת שלפניו:

16 מכיון שכל ימי השבוע מתברכים מיום השבת שלפניו ("מינייה מתברכין כולהו יומין"), היינו, שישנה
 17 פעולת והשפעת השבת בכל ימי השבוע, הרי נמצא, שכאשר ששת ימי השבוע עולים ביום השבת באופן
 18 ד"ויכולו", נפעל העילוי ד"ויכולו" גם בנוגע לבחינת השבת שבהם (הברכה שמקבלים מיום השבת).

19 ויתרה מזו – יש לומר: על-פי המדובר כמה פעמים [ונתבאר בארוכה בהתוועדות שלפני-זה (שיחת
 20 שבת פרשת בא סעיף ב)] שהענין ד"מינייה מתברכין כולהו יומין" הוא לא רק בנוגע לששת ימי המעשה,
 21 אלא גם בנוגע ליום השבת עצמו, שאף הוא מתברך מהשבת שלפניו – מובן, שגם הענין ד"ויכולו"
 22 שבשבת הוא לא רק בנוגע לברכה הנמשכת מיום השבת לששת ימי המעשה, אלא גם בנוגע ליום השבת
 23 עצמו, שגם הוא מתעלה בשבת שלאחריו לדרגא נעלית יותר.

24 כלומר: מכיון שהברכה דיום השבת היא בנוגע לכל שבועת ימי השבוע, כולל יום השבת, נמצא, שגם
 25 יום השבת מהווה (במדה מסויימת) הכנה ליום השבת שלאחריו, ולכן, גם הוא עולה ונכלל באופן
 26 ד"ויכולו" ביום השבת שלאחריו (על-דרך ובדוגמת העליה דששת ימי המעשה להיותם הכנה ליום
 27 השבת).

28 בסגנון אחר קצת – ובעומק יותר:

29 המשכת הברכה מיום השבת על שבת הבאה – מהווה הוכחה שיש בשבת בחינה שלמעלה (לא רק
 30 מששת ימי המעשה, אלא) גם מענין השבת, שלכן בכוחה לברך את יום השבת (כידוע שהמברך צריך
 31 להיות למעלה מן המתברך).

32 ומכיון שכן, מובן, ששייך ענין של עליה גם בנוגע ליום השבת – שיום השבת עצמו מתעלה לדרגא
 33 נעלית יותר, שזהו הענין ד"ויכולו" – העליה ד(כל שבועת ימי השבוע, כולל)יום השבת, לדרגא נעלית
 34 יותר, בשבת שלאחריו – בחינת השבת שלמעלה מענין השבת כו'.

35 ובנוגע לעניננו:

36 מכיון ששבת זו מתברכת מהשבת שלפניה – השבת שבו חל יום ההילולא דעשירי בשבט, מובן,
 37 שבשבת זו נפעל העילוי ד"ויכולו" (גם) בנוגע לשבת דיום ההילולא, היינו, שכל הענינים הקשורים עם
 38 השבת דיום ההילולא – מתעלים לדרגא נעלית יותר, באופן של כליון, ועד לתכלית השלימות – ענין
 39 התענוג.

- 1 ה. אמנם, עדיין דרוש ביאור – בהאמור לעיל שהברכה דיום השבת ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"
2 היא (לא רק בנוגע לששת ימי המעשה, אלא) גם בנוגע ליום השבת:
- 3 נתבאר בארוכה בהתוועדות שלפני-זה (שיחת שבת פרשת בא הנ"ל) שבפשטות מסתבר לומר שהענין
4 ד"מיניה מתברכין כולהו יומין" הוא בנוגע לכל שבעת ימי השבוע, כולל יום השבת, שהרי מוזר ביותר
5 לומר שבכל ששת ימי המעשה תהיה ברכה מיום השבת, ואילו ביום השבת – לא תהיה הברכה מיום
6 השבת!
- 7 ובפרט על-פי המבואר בחסידות (לקוטי תורה שיר השירים כה, א. ועוד) שבכל שבוע מסתיים ונשלם
8 כללות סדר הזמן (ולאחרי השבת מתחיל סדר זמנים חדש כו') – שעל-פני-זה, לא יתכן לומר שביום
9 השבת, שבו נשלם כללות ענין הזמן, אין ברכה מיום השבת!
- 10 ועל זה שאלו בהתוועדות שלפני-זה (שיחת שבת פרשת בשלח סעיף לז) – שלכאורה, מפורש בזהר
11 (חלק ב סג, ב) ובהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי (לקוטי לוי יצחק סוף פרשת בשלח), שיום השבת הוא
12 בדוגמת ספירת הבינה שממנה "נמשך השפע לכל הששה מדות דזעיר-אנפין . . שמיניה מתברכין שיתא
13 יומין, ו' קצוות דזעיר-אנפין" [וכפי שנתבאר לעיל שבוודאי אין כאן טעות הדפוס, וצריך להיות ז' במקום
14 ו' – שהרי מבאר מילתא בטעמא, שבזעיר-אנפין ישנם ששה קצוות], ואם כן, כיצד מתאים ענין זה עם
15 הסברא הפשוטה דלעיל שבוודאי גם יום השבת מתברך מיום השבת שלפניו?
- 16 וכבר שקלו וטרו בזה ב"קובצים", ותירצו כמה וכמה תירוצים, וביניהם – שהמדובר שגם יום השבת
17 מתברך מיום השבת שלפניו, הרי זה לדעת ר' ייסא – בהמשך הענין בזהר שם – שסבירא-ליה ש"כן
18 נמי כנסת ישראל (מלכות) אקרי שבת כו'", היינו, שגם ספירת המלכות נכללת בברכה הנמשכת מספירת
19 הבינה.
- 20 אמנם, תירוץ זה אינו מתאים כלל – כי:
- 21 לכל לראש – יש להשתדל שלא לקשר זאת עם ענין של מחלוקת, אלא באופן ש"מר אמר חדא ומר
22 אמר חדא ולא פליגי".
- 23 ובפרט בנידון דידן – שמדובר אודות ענין שיסודו הכרח שכלי: אילו ענין זה (שגם יום השבת מתברך
24 מיום השבת שלפניו) היה מיוסד על לימוד מפסוק, מאמר רבותינו ז"ל, וכיוצא בזה – הנה כאשר מוצאים
25 קושיא במקום אחר, יכולים לבאר שיש פלוגתא בדבר, ו"אלו ואלו דברי אלקים חיים"; אבל כאשר
26 מבארים ענין מסויים מצד ההכרח של סברא שכלית פשוטה [שלא יתכן לומר שביום השבת יחסר
27 חסיד-שלוש ענין של ברכה] – הרי לא שייך לומר שסברא זו היא לדעת פלוני, כי באם יש מחלוקת בדבר,
28 היינו, שיש סברא לכאן וסברא לכאן – הרי זה מחליש את הסברא כולה, ובמילא – בטלה כל ההוכחה
29 (הבנויה מלכתחילה על הכרח דסברא שכלית)!
- 30 אלא הביאור בזה הוא – בפשטות, ומרוב הפשיטות – לא שמים לב לזה, ועד כדי כך – שמרוב
31 הפלפול והשקלא-וטריא בפרטי הענין [ביאור ב' השיטות האם הברכה דבינה היא על ו' קצוות
32 דזעיר-אנפין או גם על ספירת המלכות, וביאור השייכות דב' שיטות אלו עם בעל המאמר, ושאר ענינים
33 כיוצא בזה] – שוכחים לגמרי על עצם הענין שאודותיו סובבת והולכת כל השקלא-וטריא, ולכן, לא
34 שמים לב לענין הכי פשוט, כדלקמן.
- 35 ו. ובהקדים – המדובר כמה פעמים שדוקא על דברים הכי פשוטים, דברים רגילים וכיוצא בזה –
36 לא שמים לב. ולדוגמא:
- 37 כתיב "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", "השמים מספרים כבוד א-ל גו'", וכתיב "כל הנשמה
38 תהלל י-ה", ואמרו חכמינו ז"ל (בראשית רבה פרשה יד, ט) "על כל נשימה ונשימה צריך לקלס להקב"ה",
39 וכיוצא בזה.

1 ולכאורה תמוה: לשם מה צריכים להדגיש ולעורר אודות ענין זה – הרי זה דבר הפשוט ומוכן
 2 מאליו!?

3 מכיון שמדובר אודות יהודי שמאמין בפסוקי התורה ובמאמרי חכמינו ז"ל – הרי הוא יודע ומאמין
 4 באמונה פשוטה ש"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וזאת – אפילו אם לא למד עדיין תורת
 5 הבעל-שם-טוב אודות חידוש התהוות הבריאה בכל רגע ורגע מאין ואפס המוחלט. ואם כן, כאשר יוצא
 6 לרחוב ורואה את השמים והארץ (או שרואה אותם מחלון ביתו) – בודאי יודע הוא שנבראו על-ידי
 7 הקב"ה, ויודע ש"מה רבו מעשיך ה'" ו"מה גדלו מעשיך ה'", ואם כן, לשם מה צריכים להדגיש ולעורר
 8 אותו על ענין זה?!

9 ועל-דרך-זה בנוגע להתעוררות על נתינת שבח והודיה להקב"ה על כל נשימה ונשימה – שלכאורה,
 10 הרי זה דבר הפשוט ומוכן מאליו:

11 כאשר יהודי זוכה ב"הגרה" בפרס הגדול ביותר – מתמלא לבו ברגש של שבח והודיה להקב"ה,
 12 ובודאי משבח ומודה להקב"ה על ה"נס" שעשה עמו, וזאת – למרות שזכיה בפרס גדול זה אינה מוכרחת
 13 לקיומו, והראיה – שהוא עצמו התקיים כמה וכמה שנים לפני-זה ללא זכיה זו, וגם לאחרי שזכה –
 14 ישנם כמה וכמה שלא זכו בפרס הכי גדול, וגם הם ימשיכו להתקיים לאורך ימים ושנים טובות, מתוך
 15 שמחה וטוב לבב.

16 ועל-פי-זה: אם בנוגע לזכיה בפרס גדול שאינו מוכרח לקיומו של האדם – מודה הוא ומשבח
 17 להקב"ה, הרי על-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות "נשימה", דבר הכי מוכרח לקיומו של האדם,
 18 שהרי לולי ענין הנשימה חס-ושלום אינו יכול להתקיים כלל [כפי שרואים במוחש שכן הוא טבע הבריאה
 19 אצל כל בעלי-החיים] – הרי בודאי ובודאי שצריך לקלס להקב"ה על כל נשימה ונשימה, מכיון שזהו
 20 דבר המוכרח לקיומו!

21 אלא מאי – מכיון שזהו דבר הרגיל ביותר, שהרי בכל עת ובכל שעה נושם האדם – אין שמים לב
 22 לכך, ועד שיתכן מצב שאדם ינשום במשך מאה ועשרים שנה, ולא יעלה על דעתו לקשר זאת
 23 [ועל-אחת-כמה-וכמה – באופן 'עס זאל אים א טרייסל טאן' = שיזעזע אותו] עם ענין של שבח והודיה
 24 להקב"ה (למרות היותו מאמין באמונה פשוטה) – מכיון שעל דבר הכי רגיל לא שמים לב!

25 ועל-דרך-זה בעניננו – שמרוב השקלא-וטריא והחריפות כו', לא שמים לב לענין הכי פשוט, ועד
 26 ש"שוכחים" אודות נושא הענין שעליו דנים, כדלקמן.

27 ז. נושא הענין שאודותיו מתנהלת שקלא-וטריא הנ"ל הוא – ענין ה"ברכה".

28 והנה, ענין הברכה הוא – כפשוטה – שיהודי מברך את רעהו בכל המצטרך לו, על-דרך הברכות
 29 שמצינו בתורה אצל האבות וכיוצא בזה, ועל-דרך הברכות שמברכים ההורים את הבנים והבנות בערב
 30 יום הכיפורים, או בכל ערב שבת – כמנהג כמה וכמה קהילות קדושות בישראל.

31 ומוכן בפשטות שנתינת הברכה היא – בהתאם לצרכיו של המתברך: בענין שזקוק אליו – ולא בענין
 32 שיש לו כבר, שעל-זה אין צורך בברכה, כפשוט, ולאידך – בענין השייך אליו, ולא בענין שבאין-ערוך
 33 למעמדו ומצבו כלל.

34 דוגמא הכי פשוטה לדבר:

35 בכמה מקומות נוהגים שבערב שבת (או בערב יום הכיפורים) מתאספים הבנים הנכדים והנינים בביתו
 36 של האב והסב – כדי לקבל את ברכתו, והוא מברך את כל אחד ואחת מבני המשפחה, מקטנם ועד
 37 גדולם: ילדים הכי קטנים, בני ג' וד', נערים שהגיעו למצוות, בחורים שהגיעו לעונת השידוכין, אברכים
 38 נשואים, אברכים שכבר נולדו להם בנים ובנות, עד ליהודים זקנים שכבר השיאו את בניהם ובנותיהם.

39 והנה, תוכן הברכות שמברך האב והסב לכל אחד ואחת מבני המשפחה – אינו באופן שוה (למרות
 40 שכולם מקבלים ברכה מאותו האב), אלא לכל אחד ואחד לפי ענינו:

- 1 ליהודי שגידל כבר בנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות – לא יתנו ברכה שימצא.. "שידוך טוב" (!),
 2 ולבחור שהגיע לעונת השידוכין – לא יתנו ברכה שיצליח ב.. "לימוד אל"ף-בי"ת" (!). ולאידך – לילד
 3 קטן לא יתנו ברכה שיצליח בלימוד סודות התורה השייכים ל"בן ארבעים לבינה" ...!
- 4 ופשיטא – שאף אחד לא יבוא בשאלה: מהו הטעם לשינוי בענין הברכות, שלאחד נותנים ברכה זו
 5 דוקא, ולשני – ברכה אחרת דוקא?! – אם משהו ישאל שאלה כזו, יאמרו עליו "שאינו מבחין בין
 6 ימינו לשמאלו" ...!
- 7 כלומר: ענין של ברכה שייך רק ביחס לדבר שזקוק אליו, ולא ביחס לדבר שיש לו כבר, ולאידך –
 8 הברכה צריכה להיות בענין השייך אליו, ולא בענין שאינו בערכו כלל [כבודגמא הנ"ל: לברך ילד קטן
 9 בענין ד"בן ארבעים לבינה"], שאז הרי זה לא רק באופן ד"השפעת להם רוב טובה כו" (תענית כג, א),
 10 אלא ענין שבאיך-ערוך כלל למעמדו ומצבו, כפשוט.
- 11 ח. על-פי-זה מובן גם בנוגע לענינינו – המשכת הברכה מיום השבת:
 12 כאשר מדובר אודות הברכה הנמשכת מיום השבת לימי המעשה – הרי ברכה זו היא בענינים
 13 הקשורים עם ימי המעשה, היינו, ברכת הצלחה ב"כל מלאכתך אשר תעשה".
- 14 ובזה גופא – חילוק בין יום ראשון ליום שני וכו', כי כל יום ויום מקבל את הברכה השייכת אליו
 15 דוקא, ולדוגמא: הברכה דיום ראשון – בענין ד"יהי אור", הברכה דיום שלישי – בענין ד"הוכפל בו כי
 16 טוב", והברכה דיום שני – לפעול את ענין ה"טוב" גם ביחס ל"ויבדל אלקים" דיום השני, וכיוצא בזה
 17 בשאר הימים. ומובן, שאי אפשר לברך את יום ראשון בענין ד"נעשה אדם" השייך ליום ששי, וכיוצא
 18 בזה בשאר הימים.
- 19 ועל-פי-זה מובן שכאשר מדברים אודות הברכה דיום השבת לימי המעשה – לא שייך לכלול בחדא
 20 מחתא גם את הברכה השייכת ליום השבת, מכיון שהברכה דימי החול אינה שייכת כלל לברכה דיום
 21 השבת – שני סוגי ברכות שונים לגמרי: הברכה דימי החול היא בנוגע לעשייה ומלאכה – "בכל מלאכתך
 22 אשר תעשה", ואילו הברכה דיום השבת היא – לא בענין של מלאכה חסו-שלום, כי אם בעניני השבת,
 23 היפך בתכלית מענין של מלאכה.
- 24 ולכן: מכיון שבזהר מדובר אודות ברכה והמשכה מיום השבת (בינה), לששת ימי המעשה (ששה
 25 מדות דזעיר-אנפין) – מודגש בזהר שהברכה היא על ששת ימי השבוע בלבד, ו' קצוות דזעיר-אנפין,
 26 מכיון שברכה זו (בנוגע ל"כל מלאכתך אשר תעשה", מלאכת ימי החול) אינה שייכת כלל וכלל לענין
 27 השבת.
- 28 אמנם, כאשר מדברים אודות כללות הענין דהמשכת הברכה מיום השבת – מובן בפשטות שבודאי
 29 מתברך גם יום השבת מהשבת שלפניו (כי למה יגרע יום השבת מימי החול), ואדרבה – ברכה נעלית
 30 יותר באיך-ערוך, בהתאם לעילוי דיום השבת לגבי ימי החול.
- 31 ומה שלדעת רבי יהודה נכללת בזה גם ספירת המלכות – הרי זה מפני שבששה מדות (ו' קצוות
 32 דזעיר-אנפין) עצמם כלולה בחינת המלכות, כידוע בענין "ויהי ערב ויהי בקר", שה"ערב" דכל יום הוא
 33 בחינת המלכות.
- 34 ט. אמנם, על-פי-זה צריך להבין לאידך גיסא – מהו החידוש בכל האמור לעיל, הרי זה דבר הפשוט?!
 35 והביאור בזה:
- 36 ידוע ומבואר בכמה מקומות שהמברך צריך להיות למעלה מן המתברך, שלכן בכחו להמשיך לו
 37 ברכה. וזהו החידוש במה שנתבאר לעיל שמיום השבת מתברכין שבעת ימי השבוע – שביום השבת
 38 ישנו ענין נעלה עד כדי כך שבכוחו לברך (ולהמשיך) לא רק את ששת ימי המעשה, אלא גם את יום
 39 השבת.

1 ועל-דרך-זה בנוגע להמבואר לעיל שכל שבעת ימי השבוע מתעלים באופן ד"ויכולו" ביום השבת
2 שלאחריהם – שהחידוש בזה הוא, שהעילוי דיום השבת (השני) גדול כל כך עד שאין זה עילוי ביחס
3 לששת ימי המעשה בלבד, אלא גם ביחס ליום השבת.

4 ליתר ביאור:

5 העילוי ד"ויכולו" שביום השבת הוא – לא רק שבו מתעלים כל הכחות שירדו לעניני עשייה ומלאכה
6 וחוזרים לשרשם ומקורם כפי שהיו לפני הירידה (בחנינת המנוחה והתענוג שבסיום וגמר המלאכה), אלא
7 העילוי הוא לדרגא נעלית יותר מכמו שהיה לפני הירידה – בחנינת עצם התענוג.

8 [וכמדובר כמה פעמים שמכיון שכל ירידה היא לצורך עליה – בהכרח לומר שהעליה היא לדרגא
9 נעלית יותר מכמו שהיה לפני הירידה, דאם לא כן, מהי אפוא התועלת שבדבר, ובלשון חכמינו ז"ל
10 (בבא מציעא מ, ב. ושם נסמן): "זבון וזבין תגרא איקרי" (בתמיה)].

11 ועל-פי-זה אתי שפיר שהעילוי ד"ויכולו" שייך גם בנוגע ליום השבת (העבר) – כי בבחינת עצם
12 התענוג ישנם דרגות עד אין קץ, ולכן, שייך לומר שגם יום השבת מתעלה לדרגא נעלית יותר.

13 י. על-פי כל האמור לעיל, מובן, גודל העילוי דשבת זו, להיותה השבת שלאחרי השבת דיום
14 ההילולא:

15 לאחרי גודל העילוי וה"שטורעם" בענין דיום ההילולא – על-פי המבואר ב'אגרת הקודש' סימן ז"ך
16 וכו', ובארוכה יותר – בדרושי ל"ג בעומר לכ"ק אדמו"ר האמצעי, ולכ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק', עד
17 לדרושי בעל ההילולא, וכן דרושי אביו (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב), ודרושי אביו זקנו (כ"ק אדמו"ר
18 מהר"ש, שענינו "לכתחילה אריבער") – הנה מכיון שכל עניני קדושה הם באופן של "אין-סוף", מובן,
19 שכאשר מגיע יום השבת שלאחרי זה, נפעל עילוי ושלמות נעלית עוד יותר בכל הענינים דיום ההילולא,
20 באופן ד"ויכולו".

21 ולאחרי כל זה – אומרים חכמינו ז"ל במשנתם: "המעשה הוא העיקר", היינו, שכל הענינים הכי
22 נעלים, עד לעילוי דיום ההילולא כפי שהוא באופן ד"ויכולו" – צריכים לבוא ולהתבטא במעשה בפועל.

23 כלומר: אין להסתפק בלימוד ופלפול בענינים עמוקים בתורה, עד לרזין ורזין שבתורה [ובפרט
24 שמצד עצמו אינו שייך לזה... אלא שהקב"ה זיכה אותו ללמוד את דברי רבותינו נשיאינו, והוא חוזר
25 על דברי התורה של אלו שתורתם נקראת על שמם] – אלא העיקר הוא שדברים אלו יבואו לידי מעשה
26 בפועל.

27 וענין זה (שהענינים הכי נעלים צריכים לבוא במעשה בפועל) מרומז גם בפרשת השבוע – פרשת
28 יתרו:

29 הנקודה הכללית והתיכונה דפרשת יתרו היא "מתן תורה".

30 והנה, בנוגע לכללות הענין ד"מתן תורה" – ידוע דיוק רבותינו נשיאינו בדרושי חסידות, שכל
31 ה"רעש" דמתן תורה, קולות ולפידים וכו', לא היה אלא בנוגע לדברים פשוטים ביותר – "לא תרצח לא
32 תגנוב", "כבד את אביך ואת אמך", וכיוצא בזה, דברים הכי פשוטים.

33 וזהו תוכן הנקודה האמורה לעיל – שהענינים הנעלים ביותר, ובעניננו: העילוי דיום ההילולא באופן
34 ד"ויכולו" – צריכים לבוא ולהתבטא בענינים הכי פשוטים, עד למעשה בפועל, "המעשה הוא העיקר".

35 יא. ההוראה מכל האמור לעיל – באותיות פשוטות:

36 כאשר נמצאים ביום ההילולא, או בשבת שלאחריו שבו נפעל העילוי ד"ויכולו", ומעוררים שיש
37 להוסיף בענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל, להוסיף בענין הצדקה, וכיוצא בזה – יכול לבוא מישהו
38 ולטעון: האם בשביל ענינים פשוטים כאלו יש צורך לנצל את הענין הכי נעלה ד"יום ההילולא"?

- 1 בהיותו ב"חדר" – ממשיך הנ"ל לטעון – למד כבר אודות הציווי "ואהבת לרעך כמוך", וכן אודות
 2 הציווי ד"פתח תפתח" ו"נתן תתן" – אפילו כמה פעמים (ראה טו, ח"י ובפירושו רש"י), ואם כן, לשם
 3 מה צריכים לעורר אודות ענינים פשוטים אלו בקשר ליום ההילולא, ובמעמד כמה וכמה מישראל, בבית
 4 הכנסת ובבית-המדרש – מהו הצורך לנצל ענינים נעלים כאלו כדי לעורר אודות דברים הכי פשוטים?!
- 5 ועל זה מסבירים לו – שכן מצינו ב"מתן תורה", שלאחרי כל ה"רעש" דקולות ולפידים כו', ניתנו
 6 "עשרת הדברות" – דברים הכי פשוטים, שאפילו שכל אנושי מחייבם, ובלשון חכמינו ז"ל (עירובין ק,
 7 סוף עמוד ב) "אילמלא לא ניתנה תורה [חס-ושלום – כפי שמוסיף כ"ק אדמו"ר מהורש"ב בכמה מקומות
 8 (ראה לקוטי שיחות חלק ג עמוד 890 הערה 12)] היינו למדים צניעות מחתול וגזל מנמלה",
 9 ואף-על-פי-כן, דוקא ענינים אלו ניתנו במתן תורה.
- 10 ועל-דרך-זה מובן בענינינו – שהענינים הכי נעלים דיום ההילולא צריכים לבוא ולהתבטא בדברים
 11 פשוטים ביותר, ענין הצדקה, אהבת ישראל ואחדות ישראל, וכיוצא בזה.
- 12 וטעם הדבר – כמבואר בדרושי רבותינו נשיאינו, שבכל דבר (גם הענין הנעלה ביותר) צריך להיות
 13 "בכ"ן בנוגע למעשה בפועל, וזהו "אבן-הבוהן" שענינים אלו אכן חדרו בפנימיותו.
 14 יב. והמעשה הוא העיקר:
- 15 בעמדנו ביום השבת שלאחרי יום ההילולא, שאז נפעל העילוי ד"ויכולו" בנוגע לכל עניני יום
 16 ההילולא – הרי זה הזמן המתאים לקבל החלטות טובות להוסיף בכל הפעולות דהפצת התורה והיהדות
 17 והמעיינות חוצה, בהתאם לציווי והוראת בעל ההילולא, והעבודה בכל ענינים אלו צריכה להיות מתוך
 18 תענוג – בהתאם להוראה הנלמדת מכללות הענין דיום השבת, שענינו – עונג.
- 19 וכמדובר כמה פעמים שבוודאי ניתנו כל הכחות הדרושים לכך, ובפרט כאשר נמצאים בשבת פרשת
 20 יתרו, שאז מתחדש כללות הענין דמתן תורה – לא רק הענין ד"משה ידבר והאלקים יענוו בקול", בקולו
 21 של משה (כפי שנתבאר בהתוועדות דט"ו בשבט סעיף לג), אלא באופן ד"וידבר אלקים את כל הדברים
 22 האלה לאמר", היינו שבכל פעם חוזר יהודי על דבריו של הקב"ה בעצמו – שמזה מובן גודל הנתנת
 23 כח על כל ענינים הנ"ל.
- 24 ונתנת כח מיוחדת בשבת זו – להיותה השבת שלאחרי יום ההילולא, ובלשונו של בעל ההילולא:
 25 "עמדו הכן כולכם", מכיון שבוודאי נתנו ונותנים את כל הברכות מידו המלאה הפתוחה הקדושה
 26 והרחבה, וכמו שכתוב בסידור הבעל-שם-טוב – "הגדושה" (בגימ"ל), באופן מלא וגדוש.
- 27 ובפרט כאשר זכה ללמוד ב"חדר" וב"שיבה" של רבותינו נשיאינו, ששם קיבל את ההוראה
 28 והנתנת-כח להיות "נר להאיר" – הרי אין לו ברירה, ולא שייך אצלו ענין של "בחירה" בדבר, אלא
 29 מוכרח הוא להתנהג בהתאם לכל האמור לעיל. ולכן, להיותו "חכם" – עושה זאת תיכף ומיד, ולא מתנהג
 30 כ"טפש" שממתין עד שיכפו אותו (כפיה בדברים) לעשות זאת.
- 31 אבל עדיין יכול לבוא ולטעון: איתא בגמרא (נדה טז, ב) שקודם לידת האדם מכריז המלאך אם יהיה
 32 "חכם או טפש". ואם כן, כיצד יכולים לבוא אליו בטענות על היותו "טפש" – הרי אין זה באשמתו,
 33 מכיון שכך הכריז ה"מלאך"!... אם יש למישהו טענות – ילך ויטען אל ה"מלאך"!
 34 הנה על זה אומרים לו – שבכחו וביכלתו לשנות אפילו מה שנקבע על-ידי המלאך:
- 35 כאשר יהודי מתקשר עם התורה – אזי נעשה הוא 'בעל הבית' על מציאות העולם, עד שבכוחו לשנות
 36 את טבע הגוף של ילדה קטנה הנמצאת בקצוי תבל, כידוע דברי הירושלמי בזה (נדרים פרק ו הלכה ה.
 37 ועוד).
- 38 ועל-פי-זה – אם בכחו לשנות את מציאות העולם שמחוץ הימנו – הרי על-אחת-כמה-וכמה שבכוחו
 39 לשנות את מציאותו הוא, שלמרות שה"מלאך" הכריז עליו שיהיה "טפש", ביכלתו להיות "חכם".

1 ולא לו השואלים היכן הוא המקור לכך בנגלה דתורה?! – הרי זה פסוק מפורש בתורה:
 2 אודות יעקב אבינו – בחיר שבאבות – מסופר בתורה שנקרא בשם "ישראל", על שם "כי שרית עם
 3 אלקים ועם אנשים ותוכל", היינו, שניצח את המלאך!
 4 ומזה מובן בנוגע לכל אחד ואחד מישראל – שבכל מעמד ומצב שהוא, נקרא בשם "ישראל", כמאמר
 5 רבותינו ז"ל (סנהדרין מד, ריש עמוד א) "אף-על-פי שחטא ישראל הוא", מכיון שיש לו שייכות
 6 ל"תורה", שהרי "ישראל" ראשיתיות "יש ששים ריבוא אותיות לתורה" – שבכוחו לנצח את ה"מלאך",
 7 ובענינו – למרות שהמלאך הכריז שיהיה "טפש", בכחו וביכולתו לשנות את הדבר ולהיות "חכם".
 8 והיירצון שכל אחד ואחד מישראל יהיה חכם וירא שמים ולמדן – בפועל ובגלוי, ותיכף ומיד –
 9 שהרי אי-אפשר להמתין ולעכב את בני ישראל בגלות חס-ושלום, אלא צריכים "לרוץ" לקבל פני משיח
 10 צדקנו, "בנערנו ובזקנינו ובבנותינו", וללכת אל הגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו
 11 ממש, "נאור".

* * *

12 יג. כאן המקום להשלים ולבאר מה שנתבאר לעיל בהתוועדות שלפני-זה (שיחת ט"ו בשבט סעיף
 13 יג) בענין "ראש השנה לאילן" – אחד מארבעה ראשי שנים:
 14 נתבאר לעיל שבנוגע לחמשה עשר שבט ישנה שקלא-וטריא בראשונים וכו' מהו המקור לכך שאין
 15 אומרים בו תחנון – ענין של יום-טוב.
 16 בנוגע לשאר ראשי שנים – הנה: א' בתשרי – הוא יום-טוב המפורש בתורה, א' בניסן וא' באלול
 17 – הם בראש חודש, שבלא-הכי אין אומרים בו תחנון [ועד שישנו מנהג שנשים אסורות במלאכה (ראה
 18 רש"י ותוספות – מגילה כב, ריש עמוד ב. ועוד). ובפרט – מלאכת תפירה (ראה תשב"ץ חלק ג סימן
 19 רמד), כמובא בספרי טעמי המנהגים]; מה-שאינ-כן חמשה עשר שבט – שאינו ראש השנה [ולא שייך
 20 בו המנהג דאיסור מלאכה כו'], ולא מצינו בש"ס שיקרא בשם יום-טוב.
 21 והמקור היחידי לכך הוא – כמבואר בראשונים (מרדכי – ראש השנה פרק א סימן תש"א. הגהות
 22 מיימוניות הלכות שופר פרק א) ש"כיון דקתני בהדי הדדי (כל ארבעה ראשי שנים ביחד) בהא דמיא
 23 אהדדי", כדמוכח גם מדברי הגמרא במסכת מועד קטן (ד, א) שאם "גמרי בהדי הדדי, ילפינן מהדדי"
 24 (ראה שאלות ותשובות מהר"ם מרוטנבורג סימן ה').
 25 ועל זה נתבאר שענין זה גופא (שלא מצינו בש"ס ט"ו בשבט נקרא בשם יום-טוב, כי אם בראשונים
 26 כו') מורה על גודל העילוי דט"ו בשבט – על-דרך המבואר (לקוטי תורה סוכות פ, סוף עמוד ג) בנוגע
 27 למנהג ד"הקפות", שהוא נעלה יותר מ"ניסוך המים" שמפורש בתורה שבעל-פה, ונעלה יותר מ"ניסוך
 28 היין" המפורש בתורה שבכתב, ואדרבה: מפני גודל מעלתו אינו יכול לבוא בהגבלה דתורה שבכתב, וגם
 29 לא בהגבלה דתורה שבעל-פה [למרות שעליה נאמר "ששים המה מלכות גו' ועלמות אין מספר" – ריבוי
 30 מופלג], כי אם בתור "מנהג ישראל". ועל-דרך-זה מובן בנוגע לט"ו בשבט – שמפני גודל מעלתו לא
 31 נתפרש בתורה שבעל-פה (משנה וגמרא), כי אם בדברי הראשונים כו'.
 32 ובהמשך לזה נתבאר שיש מעלה נוספת בט"ו בשבט ("ראש השנה לאילן") לגבי שאר ראשי שנים –
 33 שמצינו בו פלוגתא בין בית-שמאי לבית-הלל: "באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית-שמאי,
 34 בית-הלל אומרים בחמשה עשר בו", כלומר, שהלכה זו (שראש השנה לאילן הוא בט"ו בשבט) היא באופן
 35 דיתרון האור מן החושך, שזהו ענין דבירור ההלכה לאחר שקלא-וטריא ומחלוקת כו' (ראה אגרת הקודש
 36 סימן כו), עד שמגיעים לעילוי ד"הוי" עמו שהלכה כמותו" – נוסף על הענין ד"אלו ואלו דברי אלקים
 37 חיים", ונתבאר שזוהי גם השייכות המיוחדת ל"בית הלל" – כי "הלל" הוא מלשון "בהילו נרו" (איוב כט,

- 1 ג. וראה לקוטי תורה שיר השירים מח, ג), ענין של אור וגילוי, קו החסד, ובזה גופא – החסד שבא לאחרי
 2 ענין הגבורה (דבית שמאי), שזהו ענין הרחמים כו'.
- 3 ושאלו על זה: הרי גם בנוגע ל"ראש השנה למעשר בהמה" ישנה פלוגתא במשנה – "באחד באלול
 4 ראש השנה למעשר בהמה, רבי אליעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי", ואם כן, גם בענין זה ישנו
 5 העילוי דיתרון האור כו', ומהו אפוא המיוחד שב"ראש השנה לאילן"?
- 6 והנה, לכאורה הרי זו "קלאץ-קושיא", אבל – אם היו מתבוננים לרגע אחד, ועל-אחת-כמה-וכמה –
 7 כדי הילוך מיל... היו מוצאים תירוץ פשוט על קושיא זו, כדלקמן.
- 8 יד. לכל לראש – כאשר מדברים אודות הענין דיום-טוב, שלילת אמירת תחנון, מובן, שהעילוי הקשור
 9 עם ענין של מחלוקת כו' שייך רק בנוגע ל"ראש השנה לאילן", כי בנוגע ל"ראש השנה למעשר בהמה"
 10 – הרי לב' הדעות ראש השנה הוא באחד בחודש, שבו אין אומרים תחנון בלא-הכי – מפני היותו "ראש
 11 חודש", מה-שאיין-כן בנוגע ל"ראש השנה לאילן" – בחמשה עשר בשבט.
- 12 ואפילו בנוגע לענין ד"ראש השנה" (שבוה יש פלוגתא גם בראש השנה למעשר בהמה) – יש לבאר
 13 זאת בפשטות, ובהקדים:
- 14 בנוגע לענין של פלוגתא – ישנם כמה וכמה אופנים, ומן הקצה אל הקצה: ב' שיטות מנוגדות בתכלית
 15 בענין כללי ביותר, שממנו מסתעפים ריבוי פרטים בכמה וכמה ענינים שונים, ועד לקצה השני – מחלוקת
 16 בפרט מסויים בענין פרטי בלבד.
- 17 ולדוגמא: "שמאי והלל לא נחלקו אלא בג' מקומות" (שבת יד, ב), ואילו בכל שאר הענינים היו
 18 דיעותיהם שוות, וטעם הדבר – מכיון ששניהם קיבלו משמיעיה ואבטליון, ולכן ברוב הענינים היו
 19 דיעותיהם שוות, ולא נחלקו אלא בג' ענינים, כמבואר בארוכה בהמשך תערי"ב (בתחלתו). ולעומת זאת
 20 – אצל תלמידיהם, "בית שמאי" ו"בית הלל", נתרבו המחלוקות ביותר, ובלשון הגמרא (סנהדרין פח,
 21 ב): "משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל כו'", ועד שנעשו ב' שיטות
 22 מנוגדות בענינים כלליים, ועד שיש צורך לקבוע פסק-דין ש"בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה",
 23 ולעתיד לבוא – הלכה כבית שמאי.
- 24 כמו כן ישנם כמה אופנים במחלוקת פרטית: מחלוקת הנובעת מכך שלמדים מב' פסוקים שונים, מב'
 25 מדות שהתורה נדרשת בהם, וכיוצא בזה; ולאידך – קיימת מחלוקת ששניהם למדים מפסוק אחד או
 26 ממדה אחת, אלא שנחלקו בפרט מסויים בפסוק זה ומדה זו גופא, וכיוצא בזה.
- 27 ובנוגע לענינו:
- 28 בפירוש המחלוקת דתנא-קמא (רבי מאיר) עם רבי אליעזר ורבי שמעון – איתא בגמרא (ראש השנה
 29 ח, א): "ושניהם מקרא אחד דרשו וכו'", אלא שכל אחד מהם מפרש את הפסוק באופן אחר.
- 30 ועל-פי-זו מובן החילוק שבין פלוגתת בית שמאי ובית הלל בנוגע לראש השנה לאילן, לפלוגתת
 31 רבי מאיר עם רבי אליעזר ורבי שמעון בנוגע לראש השנה למעשר בהמה:
- 32 פלוגתת בית שמאי ובית הלל בנוגע לראש השנה לאילן – היא פלוגתא בענין כללי, שיטה כללית
 33 בתורה, הקשורה ונוגעת לכמה וכמה ענינים; מה-שאיין-כן פלוגתת רבי מאיר עם רבי אליעזר ורבי שמעון
 34 – היא פלוגתא בענין פרטי, ועד כדי כך – ש"שניהם מקרא אחר דרשו".
- 35 ומובן, שהעילוי דיתרון האור כו' (הבא כתוצאה מענין של מחלוקת) גדול יותר כאשר מדובר אודות
 36 מחלוקת כללית וגדולה יותר, מאשר במחלוקת בענין פרטי בלבד.
- 37 טו. ויש להוסיף בזה ענין כללי – בנוגע לדרך הלימוד במשנה. ובהקדים:
- 38 דרך הלימוד בישיבות – שלומדים סוגיא מסויימת על כל פרטיה, בריבוי שקלא-וטריא וסברות לכאן
 39 ולכאן, ברוחב ובעומק וכו', אבל – כל זה הוא רק בנוגע לביאור הסוגיא על אתר, ולא שמים לב ללמוד

1 וללמד את דרכי ואופני הלימוד, י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, וכיוצא בזה, כדי שהתלמיד יוכל ללמוד
2 בעצמו – כדבעי – בסוגיא אחרת, סוגיא שלא ילמדה מפי ה"ראשישיבה".

3 ובענינו – הדרך בלימוד המשנה – לכאורה, איזו דרך יש בלימוד המשנה מלבד ביאורה בכרייתא
4 ובגמרא, ואם לא מבינים את הגמרא – מעיינים בפירוש רש"י ותוספות, ומה יש עוד להוסיף בזה?

5 הנה לאמיתתו של דבר, מצינו בדברי גדולי ישראל שיכולים ללמוד את המשנה בדרך שונה מביאורה
6 בגמרא, וזאת – כאשר אין זה נוגע להלכה, היינו, כאשר מדובר אודות פירוש דברי המשנה בלבד (ולא
7 בנוגע להלכה), וגם אז – רק כאשר הפירוש הוא על-פי דרכי הלימוד שבתורה, כפשוט.

8 ולדוגמא:

9 בפירוש התוספות-יום-טוב לגזיר (פרק ה משנה ה) מביא שהרמב"ם מפרש משנה דלא כפירוש
10 הגמרא, ומבאר ש"הואיל ולענין דינא לא נפקא-מינה ולא מידי, הרשות נתונה לפרש כו', אלא שצריך
11 שלא יכריע ויפרש שום דין שיהא סותר דעת בעלי הגמרא".

12 ועל-דרך-זה ידוע בכללי הרמב"ם בספר ה"יד" – שלפעמים מביא פסוק אחר מהפסוק המובא בגמרא,
13 מכיון שמדובר אודות פירוש הפסוק בלבד (יד מלאכי כללי הרמב"ם סעיף ד). ומכיון שספר ה"יד" הוא
14 "הלכות" – הרי ענין זה גופא (שבאופן שאינו נוגע להלכה יכולים ללמוד פירוש שונה מהפירוש המובא
15 בגמרא) הוא "הלכה".

16 וכמו כן מצינו בנוגע למשניות דמסכת אבות – שלמרות שישנו פירוש המשנה בכרייתא דרבי נתן
17 (אבות דרבי נתן), מכל-מקום, מצינו ריבוי פירושים שנאמרו על-ידי גדולי ישראל (רש"י והרמב"ם וכו'),
18 עד לאחרוני האחרונים) באופן אחר (ועד לאופן הפכי) מהפירוש באבות דרבי נתן. וטעם הדבר – מכיון
19 שמדובר אודות פירוש דברי המשנה בלבד, ואין זה בניגוד – חס-ושלום – להלכה, שאז יכולים לפרש
20 את דברי המשנה בכמה וכמה אופנים (שלא כפירוש הכרייתא והגמרא), על-פי כללי ודרכי לימוד התורה.

21 טז. ובנוגע לענינו:

22 בנוגע לדעת רבי אליעזר ורבי שמעון שראש השנה למעשר בהמה הוא בא' בתשרי, שאז ישנם ג'
23 ראשי שנים בלבד – איתא בגמרא (ראש השנה ז, ב) שלדעה זו מחשיבים חמשה עשר בניסן כראש
24 השנה לרגלים, מכיון שלדעת רבי שמעון בעינן שלש רגלים כסדרן בנוגע ל"בל תאחר", ובמילא – ישנם
25 ד' ראשי שנים גם לדעה זו (כמובא גם בפירוש התוספות-יום-טוב).

26 [דרך אגב: גם כאשר מוסיפים חמשה עשר בניסן – עדיין נשאר ט"ו בשבט היחיד שבו זקוקים
27 ללימוד ושקלא-וטריא בנוגע לשלילת אמירת תחנון (כנ"ל סעיף יג), שהרי חמשה עשר בניסן הוא
28 יום-טוב בלא-הכי – חג הפסח].

29 אמנם, בפירוש המשניות להרמב"ם – לא הובאו דברי הגמרא המבארים כיצד ישנם ד' ראשי שנים
30 לדעת רבי אליעזר ורבי שמעון. וגם בפירוש הרב עובדיה מברטנורה – מגדולי ועיקרי מפרשי המשניות,
31 שנתקבל בכל תפוצות ישראל, ופירושו מובא גם בדרושי חסידות – לא הובאו דברי הגמרא הנ"ל.

32 ונמצא, שישנם ב' אופנים בפירוש דברי המשנה "ארבעה ראשי שנים הם":

33 הגמרא מפרשת ש"ד' ראשי שנים" צריכים להיות לדברי הכל: "לרבי מאיר ארבעה – דל רגלים, לרבי
34 שמעון ארבעה – דל מעשר בהמה"; אבל הרמב"ם והרב עובדיה מברטנורה לומדים בפירוש דברי המשנה
35 שלדעת רבי שמעון ורבי אליעזר ישנם ג' ראשי שנים, ומה שכתוב "ארבעה ראשי שנים" – הרי זה רק
36 לדעת תנא-קמא.

37 ועל-פי-זה יש לתרץ (באופן נוסף) מה שנתבאר לעיל אודות העילוי המיוחד ב"ראש השנה לאילן"
38 מפני הפלוגתא שבו כו' (אף שגם בנוגע לראש השנה למעשר בהמה יש פלוגתא) – כי המדובר הוא

- 1 אודות "ארבעה ראשי שנים" שבמשנה, כלומר, לדעת תנא-קמא, מה-שאיין-כן לדעת רבי אליעזר ורבי
 2 שמעון – ישנם רק ג' ראשי שנים, ולא ארבעה.
- 3 יז. כאן המקום להשלים את הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "מקדש אדני כוננו ידיך" (בשלח טו,
 4 יז). ובהקדים:
- 5 כבר שקלו וטרו ב"קובצים" בפירוש דברי רש"י – ותירצו כמה וכמה תירוצים, ובחלקם – נקודות
 6 המתאימות ללימוד על דרך הפשט, ו"ישר-כחם" של כל המתרצים; אבל – תירוצים אלו נכתבו באריכות
 7 גדולה, דף וחצי, וכיוצא בזה, ומתוך הבאת כמה וכמה מקורות מדברי חכמינו ז"ל, מפרשים וכו', עד
 8 למקור מ'לקוטי שיחות' כרך פלוני הערה פלונית! ומכיון שמדובר אודות בן חמש למקרא – טוען הוא:
 9 מה רוצים ממנו עם אריכות גדולה כזו – רצונו להבין את דברי רש"י בפשטות ובקיצור, כדי שיוכל
 10 אחר-כך לשחק... ואין מה להסביר לו שקלא-וטריא ארוכה בדברי המפרשים, עד להוכחה מ'לקוטי
 11 שיחות' כרך פלוני, וב'לקוטי שיחות' גופא – ב"הערה", הכתובה ללא נקודות!...
- 12 ועוד – ועיקר: אם אכן דברי רש"י בפשוטו של מקרא מובנים ומוכרחים בפשטות (כפי שמבארים
 13 ב"קובצים") – היתכן שכל מדרשי חכמינו ז"ל וכל המפרשים לומדים באופן שונה מפירוש רש"י,
 14 ש"מקדש אדני כוננו ידיך" קאי על "מכון לשבתך פעלת ה'", ומה שכתוב ה' ימלוך לעולם ועד" הוא
 15 ענין בפני עצמו, ורק רש"י לומד ש"מקדש אדני כוננו ידיך" הוא ענין נוסף על "מכון לשבתך פעלת
 16 ה'", וקאי על מקדש דלעתיד שיבנה בשתי ידיים בזמן ש"ה' ימלוך לעולם ועד"?!
- 17 ולכן, בהכרח לומר שההיפך הוא הנכון – שמצד פשטות הכתוב מסתבר יותר לומר כדברי כל
 18 המפרשים, ש"מקדש אדני כוננו ידיך" הוא ה"מכון לשבתך", ו"ה' ימלוך לעולם ועד" הוא ענין
 19 בפני עצמו, אלא שלרש"י ישנו הכרח לפרש פסוק זה באופן אחר (היפך הסברא הפשוטה דכל
 20 המפרשים), מכיון שאזיל לשיטתו – שיטה שהובאה בפירושו בפסוקים שלפני-זה, כדלקמן.
- 21 יח. תוכן סיום "שירת הים" הוא – בקשר לכניסת בני ישראל לארץ ישראל:
- 22 "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת", "אז נבהלו אלופי אדום גו' נמוגו כל יושבי כנען",
 23 "תפול עליהם אימתה ופחד גו' עד יעבור עמך ה' גו'", ונוסף לזה – "תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון
 24 לשבתך גו'", היינו, לא רק הכניסה לארץ, אלא גם בנין בית המקדש.
- 25 ומכיון שכן, מסתבר – בפשטות לומר שהמשך הכתוב "מקדש אדני כוננו ידיך" קאי על ה"מכון
 26 לשבתך", ולא על מקדש אחר שיהיה לעתיד לבוא, שהרי בכל המשך הפסוקים מדובר אודות הענינים
 27 שיהיו בסמיכות זמן לכניסת בני ישראל לארץ.
- 28 זאת ועוד:
- 29 בפרשת שמות למד הבן-חמש למקרא שכאשר הקב"ה אמר למשה רבינו "אהיה אשר אהיה", "אהיה
 30 עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות" – אמר משה רבינו להקב"ה: "מה אני מזכיר
 31 להם צרה אחרת, דיים בצרה זו", ואכן, הקב"ה קיבל את טענתו של משה רבינו, ואמר לו: "יפה אמרת
 32 כה תאמר וגו'" (פירוש רש"י שמות ג, יד).
- 33 ועל-פיה: אם נאמר ש"מקדש אדני כוננו ידיך" קאי על מקדש אחר שיהיה לעתיד לבוא ("בזמן
 34 שה' ימלוך לעולם ועד"), ודוקא מקדש זה יבנה "בשתי ידיים", מה-שאיין-כן "מכון לשבתך", שלא תהיה
 35 בו מעלה זו – יוקשה: מהו הצורך לומר לבני ישראל (ובפרט – בהמשך אחד – מיד לאחרי שמבשרים
 36 להם אודות הכניסה לארץ ובנין בית המקדש) שבית המקדש הזה ("מכון לשבתך") לא יהיה בשלימות,
 37 עד שיבוא המקדש דלעתיד שיבנה בשתי ידיים (על-דרך טענתו של משה דלעיל)?!
- 38 הוכחה נוספת לדבר: על הפסוק "תבאמו ותטעמו" – מפרש רש"י: "נתנבא משה שלא יכנס לארץ,
 39 לכך לא נאמר תביאנו", כלומר, שדבריו של משה רבינו נאמרו באופן שניבא ולא ידע מה ניבא. וטעם

1 הדבר שמוכרחים להדגיש שלא ידע מה ניבא – מפני שאין מקום לומר דבר בלתי-רצוי (שמשה רבינו
2 לא יכנס לארץ) באמצע שירת הים, שבה מדובר אודות ענינים טובים כו'.

3 ומכל זה מובן – בפשטות – שמה שכתוב "מקדש אדניי כוננו ידיך", קאי על ה"מכון לשבתך", ולא
4 על מקדש אחר שיבנה לעתיד לבוא.

5 יט. אמנם, לשיטתו של רש"י בנוגע לכללות ענין השירה (כדלקמן) – ישנו הכרח לפרש באופן אחר.
6 ובהקדים:

7 רוב המפרשים לומדים, שב"שירה" – הן בתורה, הן בנביאים והן בכתובים – דרך המקראות לחזור
8 ולכפול פעם אחר פעם, ליופי המליצה. אבל לדעת רש"י – גם ב"שירה" אין כופלים סתם, אלא אם כן
9 כדי להוסיף ענין חדש שלא נאמר בפעם הקודמת.

10 דהנה, על הפסוק "כי גאה גאה" (פסוק הראשון ד"שירת הים") – כותב רש"י: "וכן כל השירה הזאת
11 תמצא כפולה, עזי וזמרת יי ויהי לי לישועה, ה' איש מלחמה ה' שמו, וכן כולם". וביחד עם זה –
12 בכל הפסוקים שלאחרי-זה מבאר רש"י את הטעם לכפל הענין: "כי גאה גאה – בא הכפל לומר שעשה
13 דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות כו'". "ה' איש מלחמה ה' שמו" – ההכפלה ד"ה' שמו" באה להוסיף
14 ש"מלחמותיו לא בכלי זיין, אלא בשמו הוא נלחם", וכיוצא בזה בשאר הפסוקים.

15 ומזה מובן, שלדעת רש"י – גם ב"שירה" לא קיימת הכפלה סתם, ליופי המליצה בלבד, כי אם כאשר
16 כפל זה מוסיף פרט וענין חדש.

17 ועל-פי-זה מובן החילוק שבין כל שאר המפרשים – לרש"י:

18 לדעת כל המפרשים שב"שירה" קיימת הכפלה ליופי המליצה בלבד – אפשר לפרש ש"מקדש אדניי
19 כוננו ידיך" קאי על בית המקדש – "מכון לשבתך" – שהוזכר לפני-זה (כפשטות הכתובים), והכפל אינו
20 אלא ליופי המליצה;

21 אבל לדעת רש"י, שגם ב"שירה" לא קיימת הכפלה סתם, כי אם כאשר נוסף פרט וענין חדש – בהכרח
22 לומר ש"מקדש אדניי כוננו ידיך" הוא בהוספה ל"מכון לשבתך", ולכן מוכרח רש"י לפרש ש"מקדש
23 אדניי כוננו ידיך" קאי על מקדש אחר, שיהיה לעתיד לבוא, "בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבוא,
24 שכל המלוכה שלו".

25 כ. אבל עדיין אינו מובן:

26 לשם מה מזכירים ב"שירת הים" אודות המקדש שיהיה לעתיד לבוא – שבזה מודגש שהמקדש
27 ד"מכון לשבתך" (שיהיה בכניסת בני ישראל לארץ) אינו תכלית השלימות (כנ"ל סעיף יח) !?

28 והביאור בזה – בפשטות:

29 מבואר במדרשי חכמינו ז"ל שאילו זכו ישראל – היתה הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד עם
30 כניסתם לארץ.

31 ועל-פי-זה: כאשר בני ישראל אמרו ב"שירת הים" "מקדש אדניי כוננו ידיך" – לא היה הדבר צריך
32 לקחת משך זמן רב, כי תיכף ומיד כשיכנסו לארץ יהיה ה"מכון לשבתך", ומיד לאחרי-זה – "מקדש
33 אדניי כוננו ידיך", "בשתי ידים", ביחד עם קיום היעוד "ה' ימלוך לעולם ועד".

34 כלומר: אף שכפל השירה בא להוסיף פרט וענין חדש – הרי מובן, שהוספה זו אינה בענין חדש
35 לגמרי שאין לו כל קשר כלל לענין שלפניו, אלא פרט נוסף באותו ענין (ולדוגמא: "על השנות החלום
36 אל פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר האלקים לעשותו" (מקץ מא, לב) – כפל המוסיף
37 תוקף וזריזות בענין זה עצמו), ובנידון-דין: נוסף על בית המקדש ד"מכון לשבתך" יהיה מקדש אחר
38 – "מקדש אדניי כוננו ידיך", אבל מקדש זה (שיבנה בשתי ידים) אינו ענין בפני עצמו, דבר שיהיה
39 לאחרי משך זמן ארוך ביותר (לעתיד לבוא) – שאז אין לזה שייכות ל"שירה" זו (כנ"ל בארוכה), אלא

1 גם מקדש זה יהיה תיכף ומיד שיכנסו לארץ (מיד לאחרי ה"מכון לשבתך"), שהרי באותה שעה היו בני
2 ישראל במעמד ומצב שעמדו להכנס לארץ מיד, ותיכף ומיד היתה באה הגאולה האמיתית והשלימה,
3 ביחד עם קיום היעוד "ה' ימלוך לעולם ועד".

4 כא. והיה-רצון שלאחרי שכבר "כלו כל הקיצין", והיה כבר גם הענין ד"לאלתר לתשובה", ובפרט
5 שענין התשובה הוא "בשעתא חדא ביומא חדא וברגעא חדא" (זהר חלק א קכט, סוף עמוד א) – נזכה
6 בקרוב ממש "לאלתר לגאולה", וגם – בשעתא חדא,

7 ובפשטות – שתיכף ומיד ממש יוצאים כל בני ישראל מהגלות, באופן ד"שלימות העם" – "בנערינו
8 ובזקנינו בבנינו ובבנותינו", ביחד עם "שלימות התורה", קיום התורה ומצוותיה בשלימות, ובאופן כזה
9 באים לארצנו הקדושה כפי שהיא בשלימותה – "שלימות הארץ", ויתירה מזה – "כי ירחיב ה' אלקיך
10 את גבולך",

11 ושם זוכים לבנין בית המקדש השלישי – "מקדש אדניי כוננו ידיך", שיבנה בשתי ידים, וביחד עם
12 קיום היעוד "ה' ימלוך לעולם ועד",

13 במהרה בימינו ממש, "נאו", ושמחת עולם על ראשם.

* * *

14 כב. מאמר (כעין שיחה) 'דיבור המתחיל' וכל העם רואים את הקולות גו'.

* * *

15 כג. נהוג בכל שבת ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, וכן לבאר ענין בהערות
16 אדוני-אבי-מורי-ורבי על הזהר דפרשתנו.

17 בנוגע לפירוש רש"י – הנה בהמשך למאמר 'דיבור המתחיל' וכל העם רואים את הקולות גו', נתעכב
18 על פירוש רש"י בפסוק זה (כ, טו):

19 רש"י מעתיק את התיבות "וכל העם רואים", ומפרש: "מלמד שלא היה בהם אחד סומא. ומניין שלא
20 היה בהם אלם, תלמוד לומר ויענו כל העם. ומניין שלא היה בהם חרש, תלמוד לומר נעשה ונשמע".

21 והנה, המקור לפירוש רש"י זה הוא – במכילתא. ואף שרש"י אינו כותב "איתא במכילתא" [והציון
22 למכילתא שמופיע בחומשים שלפנינו – אינו מדברי רש"י, אלא הוספת המדפיס כו'. ולכן, לא מצינו
23 ציון זה בכתבי-יד ובדפוסים הראשונים], מכיון שפירוש זה מוכרח בפשוטו של מקרא, וכמודגש גם
24 בלשון רש"י "מלמד כו'", היינו, שפשוטו של מקרא מלמדנו כך וכך – הרי סוף-כל-סוף זהו מקורו של
25 רש"י.

26 וכאשר מעיינים במכילתא, שמשם מביא רש"י את פירושו – מתעוררת קושיא:

27 במכילתא מצינו ב' ענינים נוספים: "מניין שלא היה בהם חגרים, שנאמר ויטיצבו בתחתית ההר.
28 ומניין שלא היה בהם טפשים, שנאמר אתה הראת לדעת".

29 וצריך להבין: מדוע מביא רש"י ממכילתא רק ג' ענינים – שלא היה בהם סומא, שלא היה בהם אלם,
30 ושלא היה בהם חרש, ואינו מביא את שאר הענינים שבמכילתא – שלא היה בהם חגר ושלא היה בהם
31 טיפש? דלכאורה – ממה-נפשך: אם דרשת המכילתא שלא היה בהם סומא אלם וחרש מוכרחת היא
32 בפשוטו של מקרא, במה שונה, איפוא, הדרשה שלא היה בהם חגר וטיפש, שלכן לא הביאה רש"י
33 בפירושו?!

34 ואין לומר שרש"י אינו מביא את הלימוד מהפסוק "אתה הראת לדעת" מפני שהבין-חמש למקרא
35 עדיין לא למד פסוק זה – שהרי [נוסף לזה שעדיין קשה מה שלא הביא את הלימוד מהפסוק "ויתייצבו

1 בתחתית ההר" שנאמר לפני-זה, הרינן רש"י מביא את הלימוד מהפסוק "נעשה ונשמע" שבפרשת
2 משפטים, אף שהבן-חמש למקרא לא למד עדיין פסוק זה.

3 גם צריך להבין:

4 דרכו של רש"י לבאר דבר בפעם הראשונה שמתעורר קושי בענין זה. ועל-פי-זה – מדוע ממתין רש"י
5 לבאר "מניין שלא היה בהם אלם תלמוד לומר ויענו כל העם" עד לפסוק "וכל העם רואים את הקולות",
6 הרי הפסוק "ויענו כל העם" מופיע בפרשתנו (יט, ח) לפני הפסוק "וכל העם רואים את הקולות", ואם
7 כן, היה רש"י צריך להתעכב על הדיוק "ויענו כל העם" (שממנו למדים "שלא היה בהם אלם") בפסוק
8 זה עצמו, ולא להמתין עד שילמדו את הפסוק "וכל העם רואים את הקולות"?!

9 ואין לומר שהלימוד מהפסוק "ויענו כל העם" אינו על-פי פשוטו של מקרא – דאם כן, לא היה רש"י
10 מביא לימוד זה גם בפירושו על הפסוק "וכל העם רואים את הקולות", כפשוטו.

11 וכפי שיתבאר לקמן.

12 כד. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו (לקוטי לוי יצחק עמוד פג) מביא מאמר הזהר (סט, ב)
13 "ויבוא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה, כולא איהו כללא חדא, ובניו בניו דיתרו, דהא לבתר דאתא
14 משה לגביה הווי ליה בנין. והכי הווי ביעקב דכיון דאתא לגביה דלכן ושוי דיווריה ביה הווי ליה בנין,
15 אוף הכא משה, כיון דשוי דיווריה ביתרו, הווי ליה ליתרו בנין. וכל ביתיה אייתי עמיה למיעל לון תחות
16 גדפי דשכינתא וכו'",

17 כלומר: הזהר מבאר שכשם שאצל יעקב ולבן מצינו שבתחילה לא היו ללבן בנים, שנאמר (ויצא כט,
18 ט) "ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רועה היא", "אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו אצל הרועים"
19 (פירוש רש"י שם) – היפך ענין הצניעות לגמרי, ואילו לאחרי שיעקב קבע מקומו בביתו של לבן אזי
20 "ויברכני ה' בגלגלך", "עכשיו היו לו בנים שנאמר וישמע את דברי בני לבן" (פירוש רש"י שם ל, כז)
21 – כמו כן היה אצל משה ויתרו, שבתחילה לא היו ליתרו בנים אלא בנות, שלכן שלחן יתרו כהן מדין
22 לרעות את צאנו מכיון שלא היתה לו ברירה, ואילו לאחרי שמשה קבע את מקומו בבית יתרו, אזי נולדו
23 לו בנים.

24 אמנם, ישנו חילוק בין יתרו ללבן, שיתרו בא יחד עם כל משפחתו אל משה, כדי שיגיירם ויכניסם
25 תחת כנפי השכינה, ואילו לבן – הרי לא זו בלבד שלא בא להתגייר בעצמו, אלא אדרבה: אפילו בנוגע
26 למשפחתו של יעקב, טען לבן "הבנות בנותי והבנים בני" (שם לא, מג), ובודאי שלא הניח לבניו להתגייר
27 כו'.

28 ומבאר אאמו"ר את פרטי הענינים בזה – באותיות הקבלה כו', אבל אינו מבאר את ההוראה שלמדים
29 מענין זה בעבודת האדם לקונו. וכמדובר כמה פעמים שאם מעניני העולם יש ללמוד הוראה בעבודת
30 האדם לקונו, הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא כאשר מדובר אודות עניני התורה.

31 וכפי שיתבאר לקמן.

32 כה. בהמשך להמדובר לעיל אודות הענינים המיוחדים דחודש שבט – חמשה עשר בשבט, יום
33 ההילולא, והעילוי המיוחד בשבת שלאחריהם, וכן כללות הענין דחודש שבט שמזלו יוסף, שזהו שמו
34 הראשון של בעל ההילולא. והרי "אנן מזרעא דיוסף קאתינן" (לשון חכמינו ז"ל ברכות כ, א) – ישנו
35 ענין נוסף בחודש שבט, שלא הודגש כל כך מכיון שכבר דובר אודותיו כמה וכמה פעמים:

36 אודות ראש חודש שבט – מצינו מקרא מפורש: "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד
37 לחודש . . . הואיל משה באר את התורה הזאת" (דברים א, ג-ה), וכך נמשך הדבר בכל ימי חודש שבט,
38 מדי יום ביומו, עד להסתלקותו של משה בשבעה באדר.

39 וזהו העילוי המיוחד דחודש שבט לגבי שאר חדשי השנה – שבכל ימי חודש זה היה הענין ד"באר

1 את התורה הזאת" (כל "משנה תורה"), מה שלא מצינו בשאר חדשי השנה, כולל חודש אדר – שענין
2 זה היה רק בהתחלת החודש, עד שבעה באדר.

3 [בנוגע לאדר ראשון (כקביעות שנה זו, שנת העיבור) – ישנה שקלא-וטריא אם שנת הארבעים היתה
4 שנה מעוברת אם לאו (על-דרך השקלא-וטריא בנוגע לשנת לידתו של משה), ואם נאמר שהיתה שנת
5 העיבור, נמצא שגם בכל ימי אדר ראשון היה הענין ד"באר את התורה הזאת", אבל – כאמור – יש
6 שקלא-וטריא בדבר, מה-שאינ-כן בנוגע לחודש שבט, שבודאי היה הענין ד"באר את התורה הזאת" בכל
7 ימי החודש].

8 ובענין זה ("באר את התורה") מודגשת השייכות המיוחדת לבעל ההילולא:

9 בפירושו על הפסוק "הואיל משה באר את התורה" – מפרש רש"י: "בשבעים לשון פירשה להם"
10 [על-דרך פירושו בפסוק "באר היטב" (תבוא כז, ח) – "בשבעים לשון". וכידוע גם ש"היטב" במספר
11 הקדמי – ה', ה', ה', ה', ה' י' ט', ה' י' ט' ב' – בגימטריא שבעים].

12 וזוהי השייכות המיוחדת לבעל ההילולא – כידוע גודל השתדלותו של בעל ההילולא שעניני התורה
13 יתורגמו לכמה וכמה לשונות, עד ל"שבעים לשון", כדי להפיץ תורה ויהדות, עד ל"מעיינות" דתורה
14 (פנימיות התורה), בכל מקום ומקום, גם אצל אלו שעדיין אינם שייכים ללשון הקודש.

15 וענין זה (תרגום עניני התורה בשבעים לשון) מהווה הכנה לגאולה העתידה – שהרי לעתיד לבוא
16 יקויים היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד", ומזה מובן
17 שההכנה המתאימה לזה היא – לתרגם את עניני התורה בשבעים לשון.

18 כו. ובהמשך לזה – הרי כאן המקום לעורר עוד הפעם אודות ההתעוררות שצריכים לקחת מיום
19 ההילולא בכל הקשור למילוי שליחותו של בעל ההילולא בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות
20 חוצה, שגם אם לא עסקו בזה בשלימות המתאימה, או שלא עסקו בזה בכלל חסו-שלום (מאיזה סיבה
21 שתהיה), צריכים להשלים כל ענינים אלו ביתר שאת וביתר עוז, באופן ד"כפלים לתושיה".

22 וכמדובר כמה פעמים שהפירוש ד"כפליים לתושיה" אינו רק כפל של ב' פעמים, כי אם כמה וכמה
23 פעמים ככה, עד לריבוי מופלג,

24 כדמוכח מדברי המדרש (שמות רבה פרשה מו, א) שכאשר משה רבינו הצטער על שבירת הלוחות,
25 "אמר לו הקב"ה אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו בהם אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים
26 אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, הדא הוא דכתיב ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים
27 לתושיה", והרי פשיטא שהענין ד"כפלים לתושיה" בלוחות שניות אינו כפל של ב' פעמים בלבד, כי אם
28 – ריבוי מופלג, "הלכות מדרש ואגדות וכו'",

29 ועד כדי כך – שהוספה זו ("הלכות מדרש ואגדות") פועלת עליו גם בעניני התורה שהיו לפני-כן,
30 כידוע שהוספת ענין אחד בתורה פועלת עליו בהבנת שאר עניני התורה, שהרי יכולים להשתמש בסברא
31 זו בנוגע לכמה וכמה ענינים נוספים.

32 ומזה מובן בנוגע לענינו – ההוספה במילוי שליחותו של בעל ההילולא באופן ד"כפלים לתושיה",
33 שהכוונה בזה להוספה בריבוי מופלג ביותר, הן בכמות והן באיכות.

34 ותבוא עליהם ברכה – כל אלו שיקבלו על עצמם להוסיף בכל ענינים אלו.

35 ומובן גודל העילוי כאשר מחליטים אודות ענינים אלו בהתוועדות חסידית – כידוע ומפורסם גודל
36 מעלתה של התוועדות חסידית, ובפרט כאשר ההתוועדות נערכת במעמד כמה וכמה עשירות מישראל,
37 ובמקום קדוש – בית הכנסת ובית-המדרש, שמגדלין בו תפלה ומגדלין בו תורה, ובפרט – במקום שבו
38 התפלל ולמד בעל ההילולא במשך עשר שנותיו האחרונות בחיים חיותו בעלמא דין – שכל זה מוסיף
39 בקבלת ההחלטות הטובות וקיומן במעשה בפועל.

1 זאת ועוד: לאחרי כל ההחלטות הטובות שהחליטו ברגעים שלפני-זה, וכן ההחלטות הטובות
2 שיחליטו ברגעים שלאחרי-זה – הנה נוסף לזה שקיום החלטות אלו במעשה בפועל יהיה באופן של
3 "יגעת ומצאת", היינו, באופן של מציאה שאינה בערך כלל לאופן היגיעה, הנה עוד זאת, המעשה בפועל
4 יהיה באופן נעלה יותר ממה שהחליטו מקודם לכן, ובלשון חכמינו ז"ל: מי שיש לו מנה רוצה מאתיים,
5 מאתיים רוצה ד' מאות.

6 כזו. והמעשה הוא העיקר:

7 להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל הפעולות דהפצת התורה והיהדות. ולכל לראש – בעניני
8 ה"מבצעים": אהבת ישראל ואחדות ישראל, חינוך עצמו וחינוך הזולת, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה,
9 בית מלא ספרים – יבנה וחכמיה, נרות שבת קודש ויום-טוב, כשרות האכילה ושתייה, וטהרת המשפחה,
10 והמבצע שכל יהודי ירכוש אות באחד מספרי התורה הכלליים – "כל הנמצא כתוב בספר",

11 וכן ביטול הגזירה האיומה והאומללה ד"מיהו יהודי", באופן שלא ישאר ממנה מאומה רושם כלל
12 וכלל.

13 וענין זה – ביטול הגזירה ד"מיהו יהודי", על-ידי-זה שייקבע שגיוור אינו אלא כהלכה – מהווה הכנה
14 לקיום היעוד המובא בחכמינו ז"ל (שבת לב, ב) שלכל יהודי יהיו "ב' אלפים וח' מאות עבדים" [תכלית
15 השלימות דמספר כ"ח – כפי שכל אחד כלול מעשר, ועשר מעשר כו'], ש"עבדים" אלו יהיו במעמד
16 מצב ד"גר תושב", שזוהי התלת ענין הגירות (ראה 'לקוטי שיחות' חלק כ"ו עמוד 138 ואילך, ובהערה
17 (50).

18 ועל-ידי ההתעסקות בכל ענינים אלו – באים בקרוב ממש לענין ד"ואלה המשפטים גו'", דקאי על
19 הסנהדרין שיושבים בלשכת הגזית [ש"תשים סנהדרין אצל המזבח" (פירוש רש"י ריש פרשת משפטים)]
20 – כאשר יקויים היעוד "ואשיבה שופטין כבראשונה", ובלשון הרמב"ם (הלכות סנהדרין פרק יד הלכה
21 יא): "קבלה היא שבטבריא עתידין לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש", בגאולה האמיתית והשלימה
22 על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

23 * * *

24 כח. ידוע ומפורסם עד כמה דייק כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בעל ההילולא שכל דבר צריך להיות בסדר
25 מסודר דוקא, כפי שתבע והדגיש כמה וכמה פעמים, אף שלכאורה הרי זה דבר פשוט.

26 כלפי מה אמורים הדברים – בערב שבת קבלתי ידיעה אודות תכנית מסויימת שתיערך ביום השבת,
27 תכנית מפורטת אודות כל פרטי סדר היומי מלבד דבר אחד – התאריך. . (!) שבו אמורה להתקיים
28 תכנית זו!

29 כאשר כותבים את כל פרטי התכנית ליום השבת, ושוכחים להוסיף את התאריך המדוייק – הרי
30 אי-אפשר לדעת אם תכנית זו שייכת לשבת זו, לשבת שעברה או לשבת הבאה! ...

31 אמנם, מכיון ש"בהשגחה פרטית" נתקבלה הידיעה בערב שבת זה – מהווה הדבר "הוכחה" שתכנית
32 הנ"ל מתקיימת בשבת זו!

33 כט. תכנית הנ"ל נערכת עבור נשי ובנות ישראל, וזוהי השייכות המיוחדת לשבת זו, שבת פרשת יתרו
34 – מכיון שבנוגע ל"מתן תורה" (שבפרשת השבוע) מודגשת מעלתן של נשי ישראל, כמו שכתוב (פרשתנו
35 יט, ג) "כה תאמר לבית יעקב" – אלו הנשים, ואחר-כך – "ותגיד לבני ישראל" – האנשים, היינו, שביחס
36 למתן תורה קדמו הנשים לאנשים.

37 וכמדובר כמה פעמים אודות מעלתן של נשי ישראל – שבהיות כל אחת מהן "עקרת הבית", הרי בה
38 תלוי הנהגת הבית כולו, ועד שבכוחה וביכלתה להשפיע על הנהגת הבעל כו'. ונמצא, שהקדמת הנשים

- 1 בנוגע למתן תורה – "כה תאמר לבית יעקב" – שייכת גם לאנשים, שכן, הנשים משפיעות ופועלות גם
2 על האנשים בכל הענינים הקשורים עם מתן תורה.
- 3 ומזה מובן, שבשבת זו ישנה התעוררות ונתינת כח מיוחדת לעבודתן של נשי ישראל, ובמיוחד –
4 בענינים השייכים אליהן: נרות שבת קודש, כשרות האכילה ושתייה, וטהרת המשפחה.
- 5 ל. ולכל לראש – בנוגע לתפקידן העיקרי – לגדל בנים ובנות, "פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה",
6 מבלי לערב שום חשבונות ושיקולים כו', כי אם להסתמך לגמרי על הקב"ה שיתן את ברכתו בזמן המתאים
7 ובאופן המתאים,
- 8 ובודאי שלא לעשות חשבון שילד נוסף יביא לידי הוצאות נוספות (עד הלידה ולאחריה וכו') – כי
9 בודאי יכול הקב"ה לזון ולפרנס ילד יהודי נוסף, כשם שזן ומפרנס את העולם כולו!
10 כל יהודי אומר בברכת המזון: "הזן את העולם כולו בטובו בחן ורחמים", ובודאי אינו אומר
11 זאת בדיבור בלבד... אלא מתוך הכרה ואמונה שכן הוא באמת! ומכיון שהקב"ה זן ומפרנס את העולם
12 כולו במשך ה' אלפים תשמ"ג שנה ועוד כמה חדשים, הרי בודאי שלא תהיה בעיה עבורו לזון ולפרנס
13 ילד יהודי נוסף!...
- 14 זאת ועוד: לידתו של ילד יהודי נוסף, המביאה בעקבותיה את המשכת ברכתו של הקב"ה לזון ולפרנס
15 ילד זה – פועלת המשכת תוספת ברכה לכל העולם כולו,
- 16 כפי שרואים בטבע האדם – שכאשר מעוררים אצלו את מדת החסד כדי לעשות חסד לפלוני, הרי
17 זה פועל גם בכללות הנהגתו גם ביחס לאחרים, כי בהיותו כבר בתנועה שמדת החסד היא בהתגלות
18 (כתוצאה מהתעוררות ביחס לפלוני) – אזי משפיע הוא לכל, ואינו מדקדק לדעת עד כמה זקוקים לחסד
19 זה, אלא השפעת החסד היא באופן שלמעלה מהגבלה כו', ועד שמחפש למי להשפיע.
- 20 ומזה מובן גם בנוגע להשפעת החסד שלמעלה – שכאשר מעוררים אצל הקב"ה את גילוי והשפעת
21 החסד ביחס לילד יהודי נוסף (שנולד זה עתה), הרי זה מעורר תוספת גילוי והשפעת מדת החסד בכל
22 העולם כולו, באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, ועד שמדת החסד שלמעלה מחפשת ויוצרת מקבלים
23 שיוכלו לקבל את השפעת החסד כו'.
- 24 וכפי שמצינו באברהם אבינו, שענינו גילוי מדת החסד שלמעלה, כמאמר רבותינו ז"ל "אמרה מדת
25 החסד לפני הקב"ה מיום היות אברהם בארץ לא הוצרכתי לעשות מלאכתי שהרי אברהם עומד ומשמש
26 במקומי", היינו, שבהיותו בעולם שלמטה מילא את פעולתה של מדת החסד דאצילות – שהשפיע טוב
27 וחסד לכל, אפילו לערביים, שהכניסם לביתו, האכילם והשקם וכו', ועד שכאשר לא היה לו למי להשפיע
28 טוב וחסד – הצטער כו', ועל-ידי-זה פעל את מציאותם של המקבלים – שהרי הקב"ה שלח לו מלאכים,
29 כדי שיהיה לו למי להשפיע טוב וחסד.
- 30 וזוהי השליחות המיוחדת המוטלת על נשי ישראל – לגדל בנים ובנות באופן ד"פרו ורבו ומילאו את
31 הארץ וכבשוה", ללא כל חשבונות כו', ועד שבכוחה להשפיע על הבעל בענין זה.
- 32 דהנה, מעלתה של האשה – שהיא "עזר כנגדו", כלומר, לעזור לבעל בכל עניניו. ובלשון הגמרא
33 (יבמות סג, א) "אדם מביא חטין חטין כוסס (בתמיה)", אלא האשה – שהיא "עזר כנגדו" – "מאירה
34 עינו ומעמידתו על רגליו". ועל-דרך-זה בנוגע לעניני הרוחניים של הבעל – שעל-ידי-זה שהאשה
35 ממלאת את תפקידה כ"עקרת-הבית" יכול הבעל ללמוד תורה מתוך מנוחת הנפש, הן בהיותו בביתו והן
36 בהיותו מחוץ לביתו (בבית-המדרש וכיוצא בזה) – בידעו שיכול להסתמך על האשה, ובלשון הכתוב:
37 "וידעת כי שלום אהלך", מכיון שבביתו נמצאת "אשת חיל", עליה נאמר "חכמת נשים בנתה ביתה".
38 ועד שבכוחה של האשה להשפיע על הבעל בכל עניני טוב וקדושה, שלכן קדמו הנשים לאנשים במתן
39 תורה, כנ"ל.

1 כלומר: הן אמת שהאיש הוא בחינת משפיע והאשה היא בחינת מקבל, אבל ביחד עם זה ישנם ענינים
 2 שבהם משפיעה האשה על האיש. ועל-דרך המבואר לעיל (סעיף ב) בענין השבת, שביחד עם היותה
 3 בבחינת מקבל, שמקבלת מששת ימי השבוע, בחינת נוקבא – שבת מלכתא, הרי היא גם בבחינת משפיע,
 4 שהרי "מיניה מתברכין כולהו יומין", בדוגמת בחינת בינה, "אם הבנים שמחה", המשפיעה לכל המדות
 5 שלמטה ממנה, כנ"ל בארוכה.
 6 לא. והנה, כל האמור לעיל אודות מעלתן של נשי ישראל, שייך גם לבנות ישראל – שהרי כל אחת
 7 מהן מתכוננת לכך שבבוא הזמן תהיה היא "עקרת הבית" ו"אם הבנים" – בביתה הפרטי, והכנה זו
 8 נעשית על-ידי החינוך באופן המתאים למטרה זו.
 9 ומובן, שהכנה זו (על-ידי ענין החינוך) נחשבת ככר להתחלת הדבר – עוד יותר מאשר החלטה
 10 ומחשבה טובה.
 11 ואם בנוגע למחשבה טובה אמרו חכמינו ז"ל שהקב"ה מצרפה למעשה,
 12 – וכידוע פירוש רבותינו נשיאינו שהקב"ה מסייע ומזמין לו מעשה בפועל שיצטרף למחשבתו הטובה
 13 [אלא שגם המעשה שהזמין לו הקב"ה – נחשב למעשה שלו, מכיון שסוף-כל-סוף נעשה הדבר על-ידו],
 14 ועל-דרך הפירוש במה שכתוב "והוא יכלכלך", שהקב"ה נותן גם את ה"כלים" –
 15 הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא כאשר ישנה כבר התחלת הענין – על-ידי החינוך באופן המתאים.
 16 וכאמור – בשבת זו שבה מודגשת מעלתן של נשי ישראל, ישנה נתינת כח מיוחדת בכל הקשור לעבודתן
 17 של נשי ישראל, כולל – חינוך בנות ישראל לבנות בתים בישראל, עד ל"בתי כהונה" ו"בתי מלכות" –
 18 בגאולה העתידה.
 19 לב. האמור לעיל (סעיף ל) שהוספת ברכתו של הקב"ה לילד יהודי נוסף פועלת תוספת ברכה בכל
 20 העולם כולו – הרי זה נוגע ביותר לימינו אלו, שהרי נמצאים אנו במצב של חושך כפול ומכופל, "החושך
 21 יכסה ארץ וערפל לאומים", כפי שרואים במוחש בפרט בתקופה האחרונה, ומזה מובן גודל ההכרח
 22 להוסיף ברכתו של הקב"ה בעולם כולו.
 23 אמנם, מצב העולם החמור אין בו כדי לפגוע חס-ושלום בבני ישראל, שהרי "לא ינום ולא יישן שומר
 24 ישראל", ובפרט כאשר ההנהגה בעניני העולם היא באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך
 25 דעהו" – אבל אף-על-פי-כן, במדה מסוימת משפיע הדבר גם על בני ישראל (על-כל-פנים בנוגע
 26 לשלימות המנוחה והשלווה כו'), ולכן, צריכים בני ישראל לעשות את כל התלוי בהם כדי לשפר את מצב
 27 העולם.
 28 וענין זה נפעל – לכל לראש – על-ידי-זה שבני ישראל מוסיפים בכל עניני טוב וקדושה, כולל
 29 ובמיוחד – קיום הציווי "פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה", שעל-ידי-זה פועלים תוספת השפעת
 30 והמשכת חסדו של הקב"ה בכל העולם כולו (כנ"ל),
 31 וכן – הפעולה להשפיע על אומות העולם שיקיימו שבע מצוות בני נח, שהרי [נוסף על העיקר –
 32 קיום ציווי הקב"ה, "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקיים מצוות שנצטוו בני
 33 נח . . מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה" (רמב"ם הלכות מלכים סוף פרק ח) – הנה עוד זאת] על-ידי-זה
 34 פועלים שהנהגת העולם תהיה על-פי צדק ויושר, "לשבת יצרה", באופן של שלום ומנוחה.
 35 לג. ומזה באים לביאור ההוראה מדברי הזהר – אודות החילוק שבין יתרו ללבן. ובהקדים:
 36 בנוגע לכללות הבירור דאומות העולם – המתבטא ביעוד "ועמדו זרים ורעו צאנכם" דלעתיד לבוא
 37 – ישנם כמה דרגות: "זרים" כפשוטו, גוים ממש, שכל שייכותם לבני ישראל אינה אלא מפני ש"רעו
 38 צאנכם"; למעלה מזה – "גר תושב", "קצת גירות" (כנ"ל סעיף כז); ועד לתכלית השלימות שבזה –
 39 גיור כהלכה ממש, "גר שנתגייר" ממש, מכיון שגם נשמתו היתה במעמד הר סיני, כמבואר בפרקי דרבי
 40 אליעזר (פרק מא).

1 [וכמדובר כמה פעמים (לקוטי שיחות חלק יו"ד עמוד 89 הערה 14) אודות דיוק הלשון "גר שנתגייר",
2 ולא "בן-נח שנתגייר" [אף שלפני הגיור דינו כבן-נח לכל דבר] – שבזה מרומז בנגלה דתורה שלאמיתתו
3 של דבר ובפנימיות הענינים, הרי הוא בעצם "גר", עוד לפני שנתגייר בפועל, שהרי נשמתו היתה במעמד
4 הר סיני, אלא שענין זה בא לידי גילוי כאשר מתגייר בפועל, גיור על-פי הלכה, ואז מתברר שאצלו יש
5 נשמה שהיתה בהר סיני.

6 כלומר : כיצד יכולים אנו לבחון ולדעת אם אצלו אכן נמצאת נשמה שהיתה במעמד הר סיני אם
7 לאו?! – אלא כאשר עובר הוא את כל הליכי הגיור שעל-פי הלכה, מילה וטבילה וקבלת מצוות
8 ("מודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות כו"). הרי עובדה זו מהווה "אבן-הבוחן"
9 המוכיחה שאצלו יש נשמה שהיתה במעמד הר סיני, ולכן קרינן ביה "גר שנתגייר".

10 ועל-פי-זה מובן החילוק שבין יעקב ולבן למשה ויתרו:

11 יעקב אבינו היה לפני מתן תורה, ולכן, לא היה יכול לפעול את הבירור דלבן על-ידי הגיור כו'.
12 ועל-דרך שאמר לעשו – "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (וישלח לג, יד), "ואימתי ילך – בימי המשיח,
13 שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" (פירוש רש"י שם).

14 אבל משה רבינו שעל-ידו היה כללות הענין דמתן תורה – פעל את הבירור דיתרו בתכלית השלימות,
15 שהרי גייר את יתרו ובניו וכל משפחתו והכניסם תחת כנפי השכינה.

16 לד. ביאור ההוראה בנוגע לימינו אלו:

17 מכיון שנמצאים אנו בסוף זמן הגלות, בסמיכות לקיום היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו'
18 לעבדו שכם אחד" – צריכים להשתדל לעסוק גם בבירור אומות העולם, על-ידי ההשפעה על אומות
19 העולם שיקיימו שבע מצוות בני נח "מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על-ידי משה רבינו", מעין
20 ובדוגמת הבירור דלעתיד לבוא, כאשר יקויים היעוד "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", "והיתה
21 לה' המלוכה".

22 וכמדובר כמה פעמים שבימינו אלו נקל לפעול זאת על אומות העולם – מכיון שבלאו-הכי מקיימים
23 קשרים עם אומות העולם בדרכי נועם וקירוב כו' בנוגע לעניני מסחר וכיוצא בזה, ולכן נקל לפעול
24 ולהשפיע עליהם לקיים שבע מצוות בני נח על כל פרטיהם וסניפיהם, ועד – "לכוף", כפיה בדברים, בדרכי
25 נועם ודרכי שלום, בהתאם לדרך התורה ש"דרכיה דרכי נועם גו'", ועד שהתורה עצמה (לא רק "דרכיה")
26 "ניתנה לעשות שלום בעולם".

27 כאשר ניגשים לאינו-יהודי ומסבירים לו – בדרכי נועם – שהקב"ה דואג לטובתו האישית, ולכן שולח
28 אותו (את היהודי שיש בו ניצוץ משה רבינו) למסור את הצייוי שצוה למשה רבינו בהר סיני (ביחד עם
29 נתינת התורה לבני ישראל) שאומות העולם יקיימו שבע מצוות בני נח, ומסבירים לו את התועלת שבדבר
30 בנוגע לשוב העולם – הרי בודאי שדברים אלו יפעלו פעולתן.

31 כאשר פונים אל הגוי בבקשת סיוע במשלוח נשק, הרי, לצערנו, לא תמיד מתקבלת בקשה זו... (ואין
32 להאריך בדבר המצער כו'); מה-שאינ-כן כאשר מדברים עמו אודות קיום שבע מצוות בני נח – בודאי
33 שיצליחו לפעול עליו.

34 ובפרט – שחלק משבע מצוות בני נח מקובל ומוכרח גם על-פי חוקי המדינה, כמו שפיכות דמים
35 וגזילה, וכן בנוגע לקבלת מלכותו של בורא העולם – שלילת הענין דעבודה-זרה [מה-שאינ-כן בנוגע
36 לענין השיתוף שבזה ישנה שקלא-וטריא אם בני נח הוזהרו על השיתוף (נסמן ב'דיבור המתחיל' מים
37 רבים תשי"ז פרק ג)], שכל ענינים אלו – "הדעת נוטה להן" (רמב"ם הלכות מלכים ריש פרק ט).

38 זאת ועוד: כאשר הגוי רואה שהיהודי מתעניין ודואג לטובתו כו', הרי זה פועל עליו יחס של כבוד
39 והערצה כלפי היהודי, וענין זה בא לידי ביטוי גם בכך שהגוי יסייע לו בעניניו הגשמיים (ראה לקוטי

1 שיחות חלק כ"ו שם סעיף יב). וכמובן – שכל זה בהוספה על עיקר הענין שבכך מקיימים את ציווי
2 הקב"ה.

3 [מאמר המוסגר:

4 אין צורך להאריך בשלילת ההנהגה ההפכית – לתת לגוי "שוחד", לדבר סרה ולהלשין על יהודי,
5 רחמנא-ליצלן, וכיוצא בזה, שנוסף על חומר הענין מצד עצמו, הרי הנהגה זו עצמה פועלת את המטרה
6 ההפכית שכדי להשיגה נעשתה פעולה זו – כי בכך מפסיד הוא את ה"אימון" בפני הגוי, בראותו שהוא
7 (היהודי) מסוגל להתנהג היפך הוראת התורה "ואברכה מברכך" והפכו כו' – דבר שלמד גם הגוי בשפה
8 האנגלית! ... ואז טוען הגוי שהוא (היהודי) הביא על עצמו את כל הצרות כו'! ...

9 ומי שמתנהג כן בהסתמכו – כביכול – על הוראת התורה, הרי אדרבה: בכך מוסיף הוא חטא על
10 פשע, שכן, ענין כזה יכול להיות רק כאשר לומד תורה שלא כדבעי, שאז נעשית התורה היפך הענין
11 ד"סם חיים" (ראה יומא עב, ב), ועל זה קאי המשל שמביא אדמו"ר הזקן בספר התניא (סוף פרק כד)
12 מ"האוחז ראשו של מלך כו'" – משל שאינני רוצה לחזור עליו! ...].

13 ונחזור לענינו – ההוראה הנלמדת מדברי הזהר אודות פעולת ההשפעה על אומות העולם שיקיימו
14 שבע מצוות שנצטוו בני נח, וכאמור – שעל-ידי-זה פועלים שהעולם כולו יהיה במצב של מנוחה ושלוש,
15 "לשבת יצרה".

16 ועל-ידי-זה זוכים לענין ד"מלכים אומנין ושרותיהם מניקותיך" עוד בזמן הגלות – באופן ד"טועמיה
17 חיים זכו" בערב הגאולה, כמסופר בגמרא (זבחים יט, ריש עמוד א) – "מעשה רב",

18 ובקרוב ממש זוכים לקיום היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם
19 אחד" (כפסק-דין הרמב"ם בסיום וחותם הלכות מלכים) – בגאולה האמיתית והשלימה,

20 שאז יוצאים כל בני ישראל מהגלות, והולכים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך
21 בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", ושם גופא – לירושלים עיר הקודש, "קרית מלך רב", אשר עתידה
22 להתפשט בכל ארץ ישראל, ושם גופא – להר הבית ולבית המקדש השלישי, "מקדש אדניי כוננו ידיך",

23 וכל זה – בשעתא חדא וברגעא חדא, ובפשטות – "אז מ'גיט זיך אַ כאַפּ" שנמצאים בארצנו הקדושה
24 ביחד עם משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

* * *

לה. הביאור בפירוש רש"י – בקיצור על-כל-פנים:

כאשר לומדים את הפסוק "ויענו כל העם" (יט, ח) – אין הכרח בפשוטו של מקרא ש"לא היה בהם
אלם", מכיון שאפשר לומר שהדיוק "ויענו כל העם" (ולא "ויענו העם" סתם) מתייחס למה שכתוב
בפסוק שלפני-זה (שם, ז) "ויבוא משה ויקרא לזקני העם", ולכן צריכים להדגיש באופן מיוחד שהמענה
לדבריו של משה (לזקני העם) ניתן לא רק על-ידי "זקני העם", אלא על-ידי "כל העם", אבל אין זה
מוכיח "שלא היה בהם אלם".

אבל כאשר לומדים את הפסוק "וכל העם רואים את הקולות", שכאן ישנה הדגשה מיוחדת שהענין
דמתן תורה פעל "שלא היה בהם סומא", כלומר, שינוי במציאות העולם, ענין של נס – אזי יכולים
לפרש כן בפשוטו של מקרא גם בפסוק "ויענו כל העם", "שלא היה בהם אלם", ושוב לא זקוקים לדחוק
ולומר שההוספה ד"כל העם" היא לשלול שמענה זה ניתן על-ידי "זקני העם" בלבד (דבר המובן גם
אילו היה כתוב "ויענו העם" סתם, ולא "זקני העם").

ומכיון שבפסוק זה ישנו הכרח שמתן תורה פעל שינוי הטבע לגמרי – לכן מוסיף רש"י פרט נוסף:
"ומניין שלא היה בהם חרש, תלמוד לומר נעשה ונשמע".

- 1 לו. אמנם, מה שכתוב בהמשך דברי המכילתא "מניין שלא היה בהם חגרים, שנאמר ויתייצבו בתחתית
2 ההר, ומניין שלא היה בהם טפשים, שנאמר אתה הראת לדעת" – לא מביא רש"י בפירושו, מכיון שענין
3 זה אינו מוכרח בפשוטו של מקרא:
- 4 ממה שכתוב "ויתייצבו בתחתית ההר" – אין כל הכרח בפשוטו של מקרא "שלא היה בהם חגר",
5 כי גם "חגר" יכול להתייבב על מקומו! – חגר אינו יכול ללכת כדבעי, אבל להתייבב ולעמוד על עמדו
6 – יכול הוא!
- 7 וכמו כן בנוגע למה שכתוב "אתה הראת לדעת" – שמזה אין הכרח בפשוטו של מקרא "שלא היה
8 בהם טפש", כי:
- 9 בהמשך הכתוב נאמר "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", היינו, שלא מדובר
10 כאן אודות ענין של "דעת" בכלל, אלא ידיעת דבר מסויים – "ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו",
11 על-ידי-זה ש"פתח להם שבעה רקיעים כו' וראו שהוא יחידי" (פירוש רש"י על הפסוק).
- 12 ומכיון שכן, הרי גם כאשר מדובר אודות "טפש" – יודע הוא ענין זה, מפני ש"אתה הראת לדעת",
13 וזאת – למרות העובדה שגם לאחר-יזה נשאר הוא "טפש"!...
- 14 לז. והנה, דובר כמה פעמים שפירוש רש"י הוא "פשוטו של מקרא", כפי שמדגיש רש"י בעצמו
15 (בראשית ג, ח): "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא", ואין ענינו של רש"י – בפירושו על התורה
16 – לפסוק הלכות בנוגע למעשה בפועל.
- 17 ועל-פי-זה: מה שנתבאר לעיל שממה שכתוב "אתה הראת לדעת" אין הכרח "שלא היה בהם טפש"
18 – הרי זה רק כאשר לומדים את פירוש הפסוקים בפשוטו של מקרא; אבל בנוגע להנהגה בפועל –
19 פשיטא שיש להתנהג על-פי הלכה, ובענינו – ההלכה היא – על-פי מה שכתוב ב"מכילתא" (שענינו –
20 הלכה), שממה שכתוב "אתה הראת לדעת" למדים "שלא היה בהם טפש".
- 21 כלומר: כאשר מדובר אודות הנהגתו של יהודי בפועל ממש – עליו לדעת שמאז מתן תורה, כאשר
22 "אתה הראת לדעת", נקבעה הלכה לאמר שכל אחד ואחד מישראל [גם זה שהמלאך הכריז עליו באופן
23 הפכי...] – "חכם" הוא.
- 24 לח. ויהי-רצון שכל אחד ואחד מישראל יתנהג באופן המתאים וראוי ל"חכם" – על-פי הוראת
25 היצר-טוב, אשר "לב חכם לימינו".
- 26 ועד שיפעל כן גם אצל היצר-הרע אשר בחלל השמאלי שבלבו, "לב כסיל לשמאלו" – באופן של
27 אתהפכא, "בכל לבבך – בשני יצריך", וכתורת הבעל-שם-טוב על הפסוק "סור מרע ועשה טוב" – סור
28 מרע ועשה ממנו טוב.
- 29 ועל-ידי-זה פועלים זאת בכל העולם כולו – כאשר יקויים היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה
30 גו' לעבדו שכם אחד", "והיתה לה' המלוכה", בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, יבוא
31 ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, במהרה בימינו ממש.
- 32 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".
- 33 אחר-כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
- 34 לאחר מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".

לקוטי שיחות

פרשת יתרו

כרך כו, א

מתורגם ללשון הקודש

20 כי אז מתעוררת השאלה⁹: כיצד אפשר לחשב את
21 האמנת האלקות למצוה, שהרי מצוה אפשרית רק אם יש
22 מי שמצווה את המצוה, ולא ייתכן לומר שמצוה להאמין
23 בקיומו של מצוה המצוות!
24 אלא מצוה זו היא להאמין ש"האלוקה ברוך-הוא
25 שכבר ידענו שהוא נמצא, מציאותו הוא יותר ראשון ויותר
26 שלם אשר בכל המציאות..."¹⁰, כפי שהוא מרחיב ומפרט¹⁰.
27 ולכן מקדים הרמב"ם את חמש ההלכות אודות
28 מציאות ה', כי מצות האמנת (ידיעת) האלקות מחייבת
29 לדעת לפחות פרטים אלה על מציאות ה', שהוא, יתברך,
30 "יותר שלם אשר בכל מציאות..."¹¹.

ב.

המצוה: לדעת

31 יותר מכך: ידוע¹² הדיוק בלשון הרמב"ם – "לידע"
32 שיש שם אלוהים¹³, "לידע שיש שם מצוי ראשון", וכן
33 הוא מסיים – הן במצות ידיעת האלקות¹⁴ והן במצות
34 אחדות ה'¹⁵ – "ידיעת דבר זה מצות עשה", ולא
35 "והאמנת דבר זה" – שהמצוה היא לדעת בידיעה שכלית.
36 וכפי ששואל אברבנאל¹⁶: כיצד אפשר לצוות על
37 אמונות "שאינן נקנות ברצון ובחירה", והוא אומר
38 שהרמב"ם "לא מנה מצות עשה צורת האמונה ואמיתתה,

א.

מצוה... לידע שיש שם אלוהה

1 "ב"מנין המצוות" בתחלת ספר "משנה תורה"¹ אומר
2 הרמב"ם: "מצוה ראשונה ממצוות עשה לידע שיש שם
3 אלוהה, שנאמר²: אנכי ה' אלקיך". במצוה זו פותח
4 הרמב"ם גם את ההלכות שבספרו משנה תורה³ – "יסוד
5 היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון...".
6 אך בהלכה הראשונה אין הרמב"ם אומר שידעיה זו –
7 "שיש שם מצוי ראשון" היא מצות עשה⁴, אלא תחלה הוא
8 מרחיב במשך חמש הלכות ומציין מספר פרטים בענין
9 "מצוי ראשון", ורק לאחר מכן הוא מסיים ואומר, בהלכה
10 ר': "ידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר²: אנכי ה' אלקיך".
11 מכך מובן, שלפי שיטת הרמב"ם, מצות העשה של
12 "אנכי ה' אלקיך" אינה רק ידיעה כללית "שיש שם
13 אלוהה", "שיש שם מצוי ראשון", בלבד – אלא היא
14 כוללת גם פרטים, הנמנים בהלכות האמורות, לגבי
15 הקדוש-ברוך-הוא⁵.
16 וכפי שמבאר אברבנאל, בספרו "ראש אמנה"⁶ –
17 ומצוטט בספר המצוות של ה"צמח צדק"⁷ – שלפי שיטת
18 הרמב"ם אין מצות העשה של האמנת⁸ האלקות להאמין
19 רק בכך ש"האלוקה נמצא בלבד", "שיש אלוהה נמצא",

(ב) הוצאת קאפח שנדע – וראה ג"כ הערה בהוצאת העליר) שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאים. ע"ש.

(11) ראה ראש אמנה פ"כ (אלא ששם, דמ"ש הרמב"ם בהלכה ה' אינו חלק מהמצוה. ע"ש. ואכ"מ).

(12) ראה ראש אמנה פ"ז. סהמ"צ להצ"צ שם ספ"ב. קונטרס תורת החסידות ע' 41 (ובהערה שם). הנסמך בסהמ"צ הוצאת הר"ח העליר שם ובאנקלופדי תלמודית ערך אמנות ה' בסופו. ועוד.

(13) אף שבסהמ"צ שלו שם כותב "ענאמין" – ראה ראש אמנה שם בסוף הפרק. סהמ"צ להצ"צ שם. וראה לעיל הערה 10. הערה בקונטרס תורת החסידות שם. "הדרן" הנ"ל ב"פתיחה" הערה 5.

(14) שם ה"ו.

(15) שם סה"ז.

(16) ראש אמנה שם. וראה גם שם פ"ד. וראה גם סהמ"צ להצ"צ שם

פ"ב (מו, סע"א ואילך).

(1) וראה ג"כ פיה"מ להרמב"ם סנהדרין בהקדמתו לפ' חלק – היסוד הא'.

(2) פרשתנו כ, ב.

(3) ריש הל' יסודי התורה.

(4) וראה הלשון בקרית ספר (להמב"ט) כאן.

(5) וכ"כ במגדל עוז (ה"א): וכללו במצות אנכי ה' – וראה "הדרן" על ספר משנה תורה להרמב"ם (ק"ח, תשמ"ה) הערה 35 באו"א.

(6) פ"ז. שם פ"ז.

(7) מצות האמנת האלקות פ"א.

(8) כן הוא (תוכן) ל' הרמב"ם בסהמ"צ – ע"פ הצ"צ בסהמ"צ שלו (וראה לקמן הערה 10), וכן קוראה הצ"צ שם, וכן נקראת בכו"כ ספרים.

(9) ראה ראש אמנה פ"ד ופ"ז. סהמ"צ להצ"צ שם (וראה גם הנסמך שם לפני פ"א).

(10) וראה שם, שזהו ג"כ מ"ש הרמב"ם בסהמ"צ מ"ע א: שנאמין

רק "אנכי ה' אלקיך",
 הוא בדברי²⁰ הזוהר²¹: וידעתם²² כי אני ה' אלקיכם...
 פקודא דא קדמאה דכל פקודין (=מצוה זו ראשונה מכל
 המצוות) .. למנדע ליה לקודשא-בריך-הוא .. דאית שליטא
 עלאה (=שיש אדון עליון) דאיהו רבון עלמא וברא עלמין
 כולוהו שמיא וארעא וכל חיליהון" (=שהוא רבון העולם
 וברא כל העולמות, שמים וארץ וכל צבאם).
 ולשון הרמב"ם בהלכה הראשונה שלו דומה בתוכנה
 ללשון הזוהר: יסוד היסודות ועמוד החכמות ("פקודא דא
 קדמאה דכל פקודין") לידע שיש מצוי ראשון ("למנדע
 ליה לקודשא-בריך-הוא") והוא ממציא כל נמצא וכל
 הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם... ("וברא עלמין כולוהו
 שמיא וארעא וכל חיליהון"). וכן לשון הרמב"ם (בהלכה ה)
 "המצוי הזה הוא אלוקי העולם אדון כל הארץ" דומה
 ללשון הזוהר "דאית שליטא עלאה דאיהו רבון עלמא".
 מדברים אלו של הזוהר מסיק הרמב"ם²³, ש"פקודא
 דא" קשורה לדעת – וידעתם .. למנדע". אין די בידיעה
 כללית "שהאלוקה נמצא", אלא הכרחי לדעת פרטים²⁴ על
 מציאותו יתברך, שמפרטים אלו מבינים ש"מציאותו הוא
 יתור ראשון ויתור שלם...".
 אמנם בזוהר מובא על כך הפסוק "וידעתם כי אני ה'
 אלקיכם", ולא הפסוק "אנכי ה' אלקיך", כי בזוהר מדובר
 על משה רבינו אשר לימד את ישראל אודות ידיעת ה'
 לפני צאתם ממצרים, כדי²⁵ שהם יאמינו "בכל אינון נסין
 וגבורין דעבד לון במצרים" (=בכל אלה הניסים והגבורות
 שעשה להם במצרים), וזה נעשה על פי הנאמר ז"ל:
 וידעתם כי אני ה' אלקיכם.
 אך החובה שלנו בקיום המצוה היא, כדברי הרמב"ם
 הידועים²⁶, עקב "מצות הקדוש-ברוך-הוא על ידי משה
 רבינו ע"ה (בסניני²⁷)", ולכן הציווי על האמנת האלקות

1 כי אם ידיעת הדברים ההם ולימודם המביאים אל קנין
 2 האמונות", אשר "הידיעות והחקירות והבחינות ההם
 3 וההתלמדות הזאת .. המביאות אל האמונות .. הם מפעל
 4 הרצון והבחירה".
 5 לפי זה יש לבאר מדוע אין הרמב"ם מסתפק בקביעת
 6 הפרטים על מציאות ה' (שבהלכות א"ז) שיהודי חייב
 7 לדעת כדי לקיים את מצוות ידיעת האלקות ואחדות ה',
 8 אלא הוא ממשיך ומרחיב על כך בהלכות הבאות עד סוף
 9 הפרק, במספר ענינים בקשר לידיעת ה',
 10 את ההוכחות מן הפסוקים ש"אין הקדוש-ברוך-הוא
 11 גוף"; שהתארים הגשמיים אשר "כתוב בתורה" על
 12 הקדוש-ברוך-הוא הם "לפי דעתן של בני אדם .. והכל
 13 משל"; על בקשת משה "הראיני נא את כבודך"¹⁷, וכיצד
 14 היתה השגתו "מאמיתת המצאו", וכדומה,
 15 והרי, לכאורה: מדוע חשוב להביא דיונים אלו בספרו
 16 היד החזקה, שהוא ספר הלכות הלכות¹⁸?
 17 ולפי האמור לעיל יש לומר, שענין זה קשור לחובה
 18 "לידע", כי דוקא כאשר יודעים את הנאמר בהלכות אלו,
 19 אז ידיעת ה' אינה כאמונה בלבד, אלא "לידע" – ידיעה
 20 שכלית.
 21 כלומר, כדי לצאת ידי חובת המצוה של ידיעת ה'
 22 חייבים לדעת לפחות את "הידיעות והחקירות והבחינות"
 23 היסודיות¹⁹ על מציאות ה', שאותן מבאר הרמב"ם בפרק
 24 זה^{19*}.

ג.

"וידעתם כי אני..."

25 ויש לומר, שהמקור לדברי הרמב"ם, שמצות האמנת
 26 האלקות (א) אינה רק ידיעה כללית ש"האלוקה נמצא",
 27 אלא גם ידיעת הפרטים אודות שלמות מציאות ה', (ב) כל
 28 זאת צריך לקיים באופן של "לידע", למרות שבפסוק נאמר

(21) ח"ב (רע"מ) כה, א.

(22) וארא ו, ז.

(23) להעיר מסהמ"צ להצ"צ שם בתחלתו. וראה גם ראשית חכמה

ש' היראה פ"א. ס' חרדים רפ"א. ועוד.

(24) אלא שלגבי הידיעה דה' הוא האלקים (המצוה דאחזות השם)

– ה"ז ידיעה "בכלל .. באורח כלל" (זהו שם).

(25) ראה ניצוצי אורות לזוהר שם.

(26) פיה"מ חולין ספ"ז.

(27) בפיה"מ ליתא תיבת "בסיני". אבל עכצ"ל שכ"ה כוונת הרמב"ם,

שהרי מפרש בזה לשון המשנה (שמעתיקי גפ"ז) "נסיתי נאסר".* וכן

(17) תשא לג, יח.

(18) לשון הרמב"ם בסוף הקדמתו לספר היד. וראה בארוכה ראש

אמנה פ"ט.

(19) עפ"מ"ש הרמב"ם בסוף הקדמתו לס' היד "אדם קורא בתושב"כ

תחלה ואח"כ קורא בזה" – י"ל, דבכרי שתהי' ידיעה נכונה כדרוש,

מוכרח לתרץ התוארים גשמיים שנאמרו בתורה, וכן בקשת משה וכו'.

* (19) וראה "הדרן" על הרמב"ם בסה"ש תשמ"ח ח"א ע' 206 ואילך

ס"ב ובהערות שם.

(20) וידוע דכו"כ ה' ברמב"ם מקורם בזהר. וראה הרמב"ם והזוהר

(סיני, כרכים לב' לד) להר"ר מרגליות. וש"נ.

(* כ"ה גירסת הרמב"ם במשנה שם (ראה פיה"מ הוצאת קאפח). ובמשנה לפנינו: בסיני נאמר.

24 ולכאורה, אין מוכן: אמנם ה"דרך לאהבתו ויראתו"
 25 היא "בשעה שיתבונן..." אך הרמב"ם הוא ספר של
 26 "הלכות הלכות"¹⁸, וכיצד מתאימה לספר משנה תורה
 27 ההרחבה אודות "מעשיו וברואיו הנפלאים"?
 28 אמנם, מדברי הרמב"ם בספר המצוות³⁸ מוכן, שהענין
 29 של "יתבונן האדם במעשיו..." אינו הכשר מצוה בלבד,
 30 אלא זהו מעשה המצוה³⁹: הציווי על האדם הוא
 31 "שנחשוב ונתבונן במצוותיו ומאמריו ופעולותיו..."⁴⁰,
 32 ולאחר מכן "תבא האהבה בהכרח"⁴⁰ –

33 אך, לכאורה, אין די בהסבר זה, שמשום כך יקבע
 34 הרמב"ם בספרו משנה תורה, ספר של "הלכות הלכות",
 35 את עניני ההתבוננות שבאמצעותם אפשר לעורר "אהבת ה'
 36 ויראתו". לכאורה, שייך פירוט זה לספרי חקירה וכדומה⁴¹
 37 ההלכה היא, שדרושה התבוננות ב"מעשיו וברואיו
 38 הנפלאים" וכדומה, אך הביאורים של "מעשיו וברואיו
 39 הנפלאים" אינם שייכים, לכאורה, להלכה, ואין מקומם
 40 בספר משנה תורה.

ה.

ההלכות ההכרחיות לידיעת ה'

41 אך ההסבר לכך הוא: הענינים שבהם עוסק הרמב"ם
 42 בשלשה פרקים אלו – מעשה מרכבה ומעשה בראשית –
 43 אינם רק ענינים שבהם מתבוננים כדי להגיע לאחזר מן
 44 לאהבת ה' ויראתו, אלא הם חלק ממצות ידיעת ה'⁴²,
 45 כפי שמבואר ב"פירוש" על הרמב"ם⁴³: ונכלל תחת
 46 ידיעת שתי מצוות אלו (לידע שיש שם אלוקה, שאין עמו

1 הוא מן הפסוק "אנכי ה' אלקיך", כפי שמוצאים בוהור
 2 עצמו (במקום אחר²⁸): פקודא קדמאה אנכי.
 3 ואין קשה מדוע הפרטים הנ"ל אודות אופן קיום
 4 המצוה נלמדים מן הפסוק "יודעתם כי אני ה' אלקיכם"²⁹
 5 שלפני מתן תורה, כי במספר מקומות אנו מוצאים³⁰
 6 ש"גילוי מילתא" או פרטים של מצוה נלמדים גם מענינים
 7 שלפני מתן תורה³¹.

ד.

הדרך לאהבתו ויראתו

8 לפי כל האמור לעיל ניתן לבאר ענין בדברי הרמב"ם
 9 התמוה, לכאורה:
 10 בפרק השני של הלכות יסודי התורה מתחיל הרמב"ם
 11 לדבר על מצוות אהבת ה' ויראתו, ובהמשך הוא אומר³²:
 12 "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן³³
 13 האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן
 14 חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב... לידע ה'
 15 הגדול... ויפחד... ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים
 16 גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין
 17 לאהוב את ה'",

18 ולאחר מכן הוא מרחיב ומפרט, במשך שלשה פרקים
 19 אודות "מעשיו וברואיו הנפלאים": פרק אחד³⁴ על
 20 המלאכים, שזהו חלק מ"מעשה מרכבה"³⁵, ושני הפרקים
 21 הבאים – על "מעשה בראשית"³⁶, ולאחר מכן³⁷ הוא
 22 מסיים ואומר: בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו ומכיר
 23 כל הברואים .. מוסיף אהבה למקום... ויירא ויפחד...

(28) ח"ג (רע"מ) רנו, ב.

מפורש בהמשך דבריו בפיה"מ: תרי"ג מצות .. למשה מסיני. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 49 הערה 6.

(29) ובראש אמנה (פ"ז ועוד) דמ"אנכי ה"א" למדין שמציאותו הוא יותר שלם. ע"ש.

(30) ראה שר"ח כללים מערכת האל"ף כלל שכא. אנציקלופדיית תלמודית ערך אין למדין מקודם מ"ת. וש"נ. וראה לקו"ש [המתורגם] חכ"ה ע' 162.

(31) ראה לדוגמא – רמב"ם סוף ה' מילה, דגדולה מילה שנכתרו עלי' י"ג בריתות (וכולם נאמרו לפני מ"ת) מכל מצות התורה שנכתרו עליהן ג' בריתות (שכולם לאחרי מ"ת).

(32) שם ה"ב.

(33) וממשיך כדלקמן: חכמתו כו' לידע – חב"ד (אלא שחכמתו – חכמת השם).

(34) פ"ב סה"ג-ה"ח (וראה לקמן בפנים סעיף ה בנוגע לסיום הפרק).

(35) שם הי"א.

(36) שם פ"ד הי"י.

(37) פ"ד הי"ב (לאחרי ביאור החילוק בין מעשה מרכבה ומעשה בראשית – שם הי"א).

(38) מ"ע ג. וראה לקמן הערה 50.

(39) ראה קנאת סופרים לסהמ"צ שם. וראה גם מאמר אדה"ז בשם הה"מ – נדפס בהתמים (ח"ד ע' מה [קפח, א]) ואגרות קודש אדמו"ר מהורי"צ ח"ג (ע' תכו). ד"ה להבין מצות אהבה נדפס בהוספות לסהמ"צ להצ"צ (ובהערות לשם ע' 408. בהוצאת תשנ"ג ושלאח"ז – ע' 420). ועוד.

(40) ל' הרמב"ם בסהמ"צ שם.

(41) ע"ד* שחולה צריך להתנהג כהוראת הרופא אבל אין ההוראות עצמן חלק דההלכה אף שמקצתן הובא ברמב"ם (ראה רמב"ם ה' דעות פ"ד הכ"א. וראה לקו"ש [המתורגם] חכ"ג ע' 42 ואילך ע"ד הרפואות שברמב"ם. ע"ש).

(42) אף שהוא דוחק קצת, כיון שבהלכות אלו מדבר רק במצוות אהורי", אבל ראה בפירושו להרמב"ם (הועתק בפנים).

(43) ריש ה' יסודי התורה.

(*) אלא שהוראות הרופא אינן חלק מתורה כלל. משא"כ כאן שהן תורה אבל לא חלק ההלכה שבתורה.

לדעת לפחות "כללים גדולים" אלו, כיון ש"מידעתם
יודעו הראיות על מציאות הבורא ושהוא לבדו ראשון וצור
לכל".²⁷

1.

"אלא לדעת את ה'.."

לפי האמור לעיל, שהענינים של מעשה מרכבה
ומעשה בראשית, שמביא הרמב"ם בספרו, הכרחיים
למצות ידיעת ה', ויותר מכך – הם חלק ממנה – ניתן
להסביר גם את ההלכה האחרונה – סיום וחותם ספר
משנה תורה⁵¹, וכך נאמר שם:

"ובאותו הזמן .. לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת
את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים⁵² גדולים
ויודעים דברים הסתומים וישגו דעת בוראם כפי כח
האדם, שנאמר⁵³ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים
מכסים".

יש להבין:

(א) מהם שני הענינים – "יודעים דברים הסתומים
וישיגו דעת בוראם"? מכך שהרמב"ם מקדים ואומר "לא
יהיה עסק... אלא לדעת את ה' בלבד", הכרחי שגם
ה"דברים הסתומים" קשורים ב"לדעת את ה'". ומהו
ההבדל בין "דברים הסתומים" לבין "דעת בוראם"?

(ב) מהמשך דברי הרמב"ם מובן שההגבלה "כפי כח
האדם" אמורה דוקא לגבי "וישיגו דעת בוראם" ולא לגבי
"ויודעים דברים הסתומים". ועל כך דרוש הסבר!

(ג) מה קשור ומוסיף כאן סוף הפסוק "כמים לים

1 אל-אחר) ענין מעשה בראשית ומעשה מרכבה שמידעתם
2 יודעו הראיות על מציאות הבורא ושהוא לבדו ראשון וצור
3 לכל".⁴⁴

4 וכפי שמודגש גם בלשון הרמב"ם עצמו, שהענינים
5 שבשלושת פרקים אלו מהווים המשך לעניני ידיעת ה'
6 (שבפרק הראשון: א) בפרק השני, לאחר ההרחבה אודות
7 המלאכים, חוזר הרמב"ם⁴⁵ לבאר בהרחבה כיצד הקודש
8 ברוך הוא "יודע עצמו .. יודע הכל.. מכיר אמתו ויודע
9 אותה כמו שהיא... הוא היודע...". (ב) בסוף הפרק⁴⁶ הוא
10 אומר: דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו... כל
11 העיקרים שבשני פרקים אלו הוא הנקרא מעשה מרכבה.
12 כלומר, שני הפרקים מרכיבים ביחד ענין אחד, מעשה
13 מרכבה. (ג) בסוף פרק ד'⁴⁷ אומר הרמב"ם "ועניני ארבעה
14 פרקים אלו .. הם שחכמים הראשונים קוראין אותו פרדס"
15 – כל ארבעת הפרקים מרכיבים ביחד ענין אחד – פרדס.

16 והרמב"ם מקשר "כללים גדולים" אלו לאהבת ה'
17 ויראתו⁴⁸, ולא למצות ידיעת ה', שעליה מדובר בפרק
18 הקודם, משום שהרמב"ם מזכיר את הענינים של ידיעת ה'
19 בהתאם למצוות שאליהן הם שייכים⁴⁹. ומשום שה"כללים
20 גדולים" קשורים גם למצוות של אהבת ה' ויראתו, לכן
21 מציין אותם הרמב"ם גם כפרט של מצוות אהבת ה'⁵⁰
22 ויראת ה', ולא רק כהמשך לפרק הקודם.

23 ולפי זה יש לומר, שלכן מביא הרמב"ם בספרו את
24 ה"כללים גדולים ממעשה רבון העולמים" – כי כדי לקיים
25 את מצות ידיעת ה', שכוונתה לידיעה שכלית אודות האופן
26 של מציאות ה' – "שמציאותו הוא יותר .. שלם" – הכרחי

(44) אלא שאח"כ מוסיף דמזה באים גם לאהבת ה' ויראתו כו'.

(45) פ"ב ה"ט"י.

(46) ה"א.

(47) ה"ג.

(48) שם פ"ב ה"א"ב.

(49) להעיר ג"כ מקנאת סופרים הנ"ל הערה 39.

(50) ויומתק עוד יותר ע"פ לשון הרמב"ם (פ"ב ה"ב) "הוא אוהב כו'
ומתארה כו' לידע השם הגדול .. כמו שאמרו חכמים (ספרי ואתחנן ו, ו)
בענין אהבה שמתוך כך אתה מזכיר את מי שאמר והי' העולם", שמה
משמע*, שהענין ידיעת ה' הוא לא רק הדבר המביא לידי אהבה, כ"א
גם (לאירך) – שהוא המבוקש והמטרה דאהבת ה'. ועייג"כ לשונו בהל'
תשובה ספ"י (ושם ה"ג), ולהעיר מסהמ"צ מ"ע א: כשתאהב אותו ..
כאשר הגיע לך מהשגת אמתו (אזי) אתה קורא .. (גם) הסכלים .. לדעת
ידיעת האמת אשר ידעתו. וראה גם לקו"ש חל"ה ע' 35 ואילך.

יש לומר, כי להרמב"ם ענינה של מצות אהבה היא (לא רק המדה
ורגש שבלב, כ"א) זה ש"נפשו קשורה באהבת ה'" (ל' הרמב"ם הל'
תשובה פ"י ה"ג), וזה קשור עם דעת האדם. ונמצא, ש(המצוה דידיעת
ה' היא לא רק סיבה המביאה לידי אהבת ה', כ"א שהיא גם חלק מתוכן
מצות אהבה.

ועפ"י יומתק לשון הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד ה"ג: ועניני ארבעה
פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותו
פרדס (וקאי על עניני ההתבוננות כו') – כי עניני ההתבוננות והידיעות
בגדלות ה' כו', ה"ה חלק ממצות אהבה גופא**.

(51) סוף הל' מלכים.

(52) וממשיך "ויודעין כו' וישגו" – חב"ד (שבאדם). ראה לעיל
הערה 33.

(53) ישע"י יא, ט.

(* אלא שבסהמ"צ שם משמע קצת דמ"ש בספרי "מתוך כך כו' קאי על ההתבוננות המביאה לידי אהבה.

(** להעיר מתניא קור"א ד"ה תנה (קטב, א) "מצות האהבה .. הנמנית ראשונה בתרי"ג מצות כמ"ש הרמב"ם ז"ל שראי מיסודי התורה כו'". וראה הערה בס' "שיעורים
בספר התניא" (קרו"ת תשמ"ו) שם.

29 ולכן צריך הרמב"ם להוסיף "וישיגו דעת בוראם כפי
30 כח האדם".

ה.

השגה חיובית והשגה שלילית

31 לפי זה יובן מדוע מביא הרמב"ם את סיום הפסוק
32 "כמים לים מכסים":

33 ההבדל בין מעשה מרכבה לבין מעשה בראשית הוא,
34 כדברי הרמב"ם⁶⁴, שהענינים של מעשה בראשית "אינם
35 כענין עומק" של עניני מעשה מרכבה, ומכך נלמדת ההלכה
36 (והבדל למעשה) לגבי האופן שבו "דורשים" במעשה
37 מרכבה או במעשה בראשית, כמוסבר ברמב"ם⁵⁸.

38 הבדל זה אינו רק ב"כמות" ההבנה, שעניני מעשה
39 מרכבה עמוקים יותר מעניני מעשה בראשית, אלא זוהי
40 "איכות" אחרת, ואופן שונה של הבנה:

41 את מעשה בראשית, אשר בבריאה עצמה, אפשר
42 להבין באופן חיובי – "השגת החיוב". ואילו את מעשה
43 מרכבה, שאלה הם ענינים הקשורים להבנת הבורא⁶⁵,
44 "ישיגו דעת בוראם", אי אפשר להבין בדרך החיוב, אלא
45 בדרך השלילה בלבד – "ידיעת השלילה".

46 וכפי שמסביר הרמב"ם בהרחבה בספרו מורה
47 הנבוכים⁶⁶, שעל הקדוש-ברוך-הוא אי אפשר לומר תארים
48 חיוביים, אלא תארי שלילה בלבד,

49 לדוגמא: כשאומרים שהקדוש-ברוך-הוא "חכם",
50 הכוונה היא לשלול ממנו את כל מה שהוא הריף מן
51 החכמה, וכך גם בתארים אחרים.

52 לכן אי אפשר להבין את הקדוש-ברוך-הוא בהשגה
53 "חיובית", אלא בהשגת השלילה.

54 אמנם גם ידיעת השלילה היא ידיעה, וכפי שמבאר
55 הרמב"ם⁶⁷, שעל-ידי ריבוי השלילות "תקרב אל ההשגה

1 מכסים"? מן המילים "מלאה הארץ דעה את ה'" יודעים
2 ש"לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד".

3 יותר מכך: גם בהלכות תשובה⁵⁴ מתאר הרמב"ם את
4 ימות המשיח ואומר שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה
5 והאמת שנאמר⁵³ כי מלאה הארץ דעה את ה'", ואין הוא
6 מביא את סוף הפסוק "כמים לים מכסים".

ז.

מעשה מרכבה ומעשה בראשית

7 לפי המוסבר לעיל, שכדי לקיים את מצות ידיעת ה'
8 הכרחי לדעת את הענינים של מעשה מרכבה ומעשה
9 בראשית, יש לומר⁵⁵, ששני הביטויים הנ"ל הם בהתאם
10 לשני הענינים, מעשה מרכבה ומעשה בראשית:

11 בביטוי "דברים הסתומים", ללא ההסבר והתוספת
12 שמדובר כאן על הבורא, הכוונה היא לענינים של "מעשה
13 בראשית". אמנם אלו הם דברים "שהן מחוברים מגולם
14 וצורה"⁵⁶, אך הם "דברים עמוקים"⁵⁷: אלה הם פרטי
15 הבריאה שאין רואים את חשיבותם ומשמעותם בעיני בשר,
16 אלא הם נסתרים, "דברים עמוקים", שצריך "דעת רחבה
17 להשיג פירוש וביאור כל הדברים על בוריין"⁵⁸, ולכן
18 מגדיר אותם הרמב"ם "דברים הסתומים".

19 אך מצד שני, כיון שזהו "מעשה בראשית", ניתן להבין
20 זאת.

21 לאחר מכן תהיה דרגה נעלה יותר – "וישיגו דעת
22 בוראם" – את הענינים של מעשה מרכבה. שאפילו
23 לגבי המלאכים⁵⁹, כיון שהם "צורה בלא גולם כלל"⁶⁰,
24 אין האדם המורכב "מגולם וצורה"⁶¹ מסוגל להגיע
25 להבנה אמיתית בהם⁶². ועל-אחת-כמה-וכמה לגבי "דעת
26 בוראם", שבדאי, כפי שמסביר הרמב"ם⁶³, לא ייתכן
27 ש"אדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש" ישיג את
28 "אמיתית המצאו כאשר היא".

(54) פ"ט ה"ב (שהרמב"ם מציינו בהל' מלכים שם סה"ד).

(55) ראה ב"הדרן" הנ"ל (הערה 5) סכ"ט ובהערות שם באופן אחר.
ואכ"מ.

(56) ל' הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ג – בנוגע לגלגלים כו', שהם
חלק ממעשה בראשית (משא"כ מלאכים ששייכים למעשה מרכבה).

(57) ל' הרמב"ם שם פ"ד ה"י.

(58) רמב"ם שם ה"א.

(59) ראה לקמן הערה 65.

(60) רמב"ם שם פ"ב סה"ג.

(61) רמב"ם שם ה"ג. וראה לקמן בפנים (והערה 63).

(62) ראה רמב"ם שם ה"ד: ומתו זה כו' הכל במראה הנבואה ודרך

זיחה.

(63) שם פ"א ה"י. וראה ג"כ רמב"ם שם ה"ט. שם פ"ב ה"ח וה"י.
הל' תשובה פ"ח סה"ב. ובארוכה – פיה"מ בהקדמה לפ' חלק ד"ה ועתה
אחל.

(64) הל' יסוה"ת פ"ד ה"י.

(65) ראה פיה"מ להרמב"ם חגיגה (פ"ב מ"א) ובפתיחתו למו"נ.
שמעשה בראשית הוא חכמת הטבע ומעשה מרכבה הוא חכמת האלקות
(ומה שנכלל בזה גם אודות מלאכים – מובן ע"פ מ"ש במו"נ ח"ג
פמ"ה).

(66) ח"א פנ"ח ואילך.

(67) שם פנ"ט"ס, הובא בלקו"ת פקודי ו, ג.

לומר, שנאמר על מי הים שהם "מים שאין להם סוף" 29
 משום שבכוח יש בו מים בלי גבול, שהרי הים אף פעם 30
 אינו מלא. למעשה, מי הים הם מוגבלים ויודעין לשער 31
 כמה טיפות יש בים, אך בכוח הים אינו מלא בכל הטיפות, 32
 והוא מקום של מים שאין להם סוף. 33

וכיון שהענינים של מעשה מרכבה הם מעל לגבולות 34
 הבריאה, לכן הם כ"ים" – ללא סוף. 35

ולפי זה מובן גם מדוע מוסיף הרמב"ם בסוף ספרו את 36
 סיום הפסוק "כמים לים מכסים": בכך הוא רומז, שלמרות 37
 שבאותם הימים "ישיגו דעת בוראם כפי כח האדם", הרי 38
 כיון שזהו "דעת בוראם", הרי זה תמיד מעל לנברא, 39
 "כמים לים מכסים", שאפשר להשיג זאת בידיעת השלילה 40
 בלבד, כדלעיל. 41

יא.

"צריך לידע אותם תחלת הכל"

מכל האמור לעיל נלמדת הוראה גם לגבי לימוד מעשה 42
 מרכבה ומעשה בראשית: 43

בהקדמת ספרו, ב"מנין המצוות על סדר הלכות 44
 הרמב"ם", כותב הרמב"ם, שבספר המדע הוא כלל את 45
 "כל המצוות שהם עיקר דת משה רבינו ע"ה וצריך אדם 46
 לידע אותם תחלת הכל". מכך מובן לגבי ספר המדע עצמו, 47
 שהענינים שכתב הרמב"ם בתחלת ספר המדע וקרא להם 48
 "הלכות יסודי התורה", צריכים להילמד לפני הענינים 49
 האחרים שבספר המדע, ועל-אחת-כמה-וכמה לפני 50
 הענינים של שלשה עשר ספרי היד החזקה הבאים. 51

ובהלכות יסודי התורה עצמן, צריך לדעת בראש 52
 ובראשונה את "יסוד היסודות ועמוד החכמות". וכיון שכל 53
 "עניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצוות האלו .. 54
 שחכמים הראשונים קוראין אותו פרס" 74 הכרחיים כדי 55
 שיוכלו לקיים את "יסוד היסודות... לידע שיש שם מצוי 56
 ראשון...". כדלעיל – יוצא, שבנוסף לחובה ללמוד ענינים 57
 אלו באופן כללי, יש להקדים וללמוד ענינים אלו לפני 58
 הלימוד של ענינים אחרים בתורה. 75 59

ותהיה יותר קרוב אליו", "יקרבוך תוארי השלילה לידיעת 1
 ה' יתברך והשגתו", 2
 למרות זאת 68, אפילו באופן הנעלה ביותר של השגת 3
 השלילה, אין זו השגה של מהות הבורא – "אמיתת 4
 המצאו" עדיין נסתרת ונעלית מהשגה שכלית. 5

ז.

"ים" – בלי גבול

בכך יובן ההבדל בדברי הרמב"ם בין מעשה מרכבה 6
 לבין מעשה בראשית: 7

על מעשה מרכבה אומר הרמב"ם 35: "דברים אלו 8
 שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו כמו טיפה מן הים הם 9
 ממה שצריך לבאר בענין זה". ואילו לגבי מעשה בראשית 10
 הוא אומר 36: "כל הדברים האלו שדברנו בענין זה כמר 11
 מדלי הם". 12

ולפי האמור לעיל מובן בפשטות: הענינים של מעשה 13
 בראשית הם מוגבלים, משום שהם שייכים לבריאה. ולכן, 14
 למרות שהרמב"ם מציין רק את הכללים וראשי הפרקים, 15
 אשר משום כך זהו רק "כמר", טיפה 69 – הרי זה כיחס 16
 של הטיפה לגבי דלי, שכמות המים הנכנסת לדלי היא 17
 מוגבלת ביותר. 18

ואילו לגבי מעשה מרכבה אומר הרמב"ם "כטיפה מן 19
 הים", כי "ים" מצביע על אי-הגבלה, עד שאפילו בהלכה 20
 נקבע ש"ים" הוא "מים שאין להם סוף", 21

אמנם גם למי הים יש גבול, עד כדי כך שנאמר 22
 בגמרא 71 "יודעין לשער כמה טיפות יש בים", אך בכל 23
 זאת, עצם העובדה שמגדירים את הים כ"מים שאין להם 24
 סוף" מוכיחה שמי הים רבים כל כך עד שניתן על-פי תורה 25
 לכנותם "אין סוף", ולפחות בשם המושאל 72. 26

י.

"ים" – מעשה מרכבה

ועוד יש לומר: מקרא מלא דיבר הכתוב 73 "כל 27
 הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא". ולפי זה יש 28

(71) הוריות י, סע"א.

(72) ולהעיר מאוה"ת בראשית (כרך ו) תתרט"ו, א בדיוק הלשון
 "לשער כמה טיפות יש בים" – שהוא "ע"ד שיער עצמו בכח שאינו גבול
 כ"א מקור עכ"פ לגבול".

(73) קהלת א, ז.

(74) ל' הרמב"ם פ"ד הי"ג.

(75) ראה ג"כ אגרת תחיית המתים שלו ספ"א ורפ"ב. וראה ראש

אמנה פי"ט. לעיל ע' 39.

(68) ראה מ"נ שם.

(69) ויש לומר, שהטעם שנקט הרמב"ם הלשון "כמר (מדלי)" הוא
 [לא רק משום שכ"ה לישנא דקרא (ישע"י מ, טו) כ"א גם] בכדי לרמוז
 על התוכן ד"מר" – לשון מרירות, שע"י "שארם מתבונן בדברים האלו
 .. ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו .. וימצא עצמו שהוא ככלי מלא
 בושא וכלימה ריק וחסר" (ל' הרמב"ם שם פ"ד הי"ב. וראה גם שם פ"ב
 ה"ב).

(70) יבמות קכא, א. וש"נ. רמב"ם הל' גירושין פי"ג הט"ז.

יב.

לימוד מעשה בראשית לאחר הלכות רבות?

21 ותענוג⁸⁰ – לעסוק בענינים אלו בהתבוננות עמוקה
 22 ורחבה⁸¹, עד אשר הוא מתענג בהם⁸², ואופן כזה של
 23 לימוד בפרדס צריך להיות רק לאחר ש"נתמלא כרסו לחם
 24 ובשר", וגם – כפסק הרמב"ם⁸³ "ציוו החכמים הראשונים
 25 שאין דורשים בדברים האלו ברבים"⁸⁴.

26 אך הענינים שבארבעה פרקים אלו ברמב"ם מובאים
 27 ללא הרחבה ופירוט רב, כפי שמדגיש הרמב"ם עצמו, שהם
 28 רק "כטיפה מן הים ממה שצריך לבאר בענין זה", וכן
 29 במעשה בראשית הוא אומר שזה "כמר מדלי". אין הם
 30 אפילו "ראשי פרקים", שהרי אפילו ראשי פרקים של
 31 מעשה מרכבה אסור לדרוש ברבים⁸⁵, ובודאי לא "לקטן
 32 ולגדול", אלא הם ידיעות כלליות בלבד, אך יסודיות, ואין
 33 זה באופן של "לטייל בפרדס".

יד.

ידיעה – הכנה לימות המשיח

34 מצד שני: לגבי לימוד ענינים אלו באופן כזה, כפי
 35 שקובע הרמב"ם בספרו, הרי אדרבה: חובה ללמוד זאת
 36 "תחלת הכל", כי "יסוד היסודות ועמוד החכמות" הוא
 37 לדעת את הקדוש-ברוך-הוא, והלכות אחרות בתורה
 38 מבוססות על עמוד זה, ומיסודות על יסוד זה.

39 ועל ידי עיסוק עתה בענינים של ידיעת ה', נזכה בקרוב
 40 ל"ימות המשיח", אשר, כדברי הרמב"ם, "לא יהיה עסק
 41 כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד .. כי מלאה הארץ דעה
 42 את ה' כמים לים מכסים".

(משיחות י"א ניסן, אחרון של פסח
 וש"פ אמור תשד"מ, ש"פ וארא תשמ"ה)

1 לכאורה, לפי זה יש להבין את דברי הרמב"ם על
 2 כך⁷⁴: "ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי
 3 שנתמלא כרסו לחם ובשר .. לידע האסור והמותר...", שאת
 4 עניני הפרדס, שבארבעה פרקים אלו, יש ללמוד רק לאחר
 5 שלומדים הלכות רבות בתורה (לחם ובשר).

6 ויותר מכך: בהקדמה לספרו⁷⁶ כותב הרמב"ם: אדם
 7 קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר כך קורא בזה ויודע ממנו
 8 תורה שבעל-פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר
 9 ביניהם". לאחר התורה שבכתב אין לומדים ספרים אחרים
 10 של התורה שבעל-פה, ובודאי שאין האדם לומד "הוויות
 11 דאביי ורבא"⁷⁷, או ממלא כרסו לחם ובשר – אלא הדבר
 12 הראשון שהרמב"ם מלמד הוא מעשה מרכבה ומעשה
 13 בראשית!

14 זאת ועוד: את ארבעת הפרקים קבע הרמב"ם בספרו,
 15 שעליו הוא מציין בהקדמתו⁷⁶, שהספר מיועד "לקטן
 16 ולגדול", ובודאי שקטן לא ממלא כרסו לחם ובשר.

יג.

"לטייל" ולא רק "להכנס"

17 ההסבר לכך הוא⁷⁸: הרמב"ם מבהיר זאת בדיוק
 18 שבלשונו "אין ראוי לטייל בפרדס", ובכך הוא משנה מלשון
 19 חז"ל⁷⁹ "נכנסו לפרדס". המשמעות של "לטייל" אינה
 20 כניסה בלבד, אלא שהיה באריכות ובאופן של טיול

(81) ובחגיגה שם "נכנסו" ואח"כ זה הציץ וכו'. – ועייג"כ מו"נ ח"א פל"ב ואילך.
 (82) ראה הגהות מיימוניות על אתר.
 (83) שם פ"ד ה"י"א. פ"ב ה"י"ב.
 (84) וראה פתיחת הרמב"ם למו"נ, שמתעם זה (שאין לדרוש במעשה מרכבה ומעשה בראשית ברבים) כותב (במו"נ) רק ראשי פרקים וג"ז באופן של רמז כו'. ע"ש.

(76) בסופה.
 (77) ל' חז"ל סוכה כח, א – הובא ברמב"ם הל' יסוה"ת שם.
 (78) ראה ג"כ "הדרן" הנ"ל (הערה 5) סעיף א והערה 6 שם.
 (79) חגיגה יד, ב (בגמ' לפנינו: בפרדס. ובע"י, רש"י ותוס': לפרדס. וכ"ה בכ"י שבדק"ס).
 (80) ראה כתובות סב, א. ובמרז"ל הובאו בערוך "טייל". – ולהעיר מסנה' (קב, א): נטייל בג"ע (ובריכוני מקומות בוהור עד"ז).

לקוטי שיחות

פרשת יתרו

כרך כו, ב

מתורגם ללשון הקודש

25 מצרים התרחשה כדי שישראל יקבלו עליהם את הקדוש-
26 ברוך-הוא ל"אלוקה" ויעבדוהו – מופיע כבר לפני כן,
27 ומספר פעמים:
28 בפרשת שמות⁶ נאמר "בהוציאך את העם ממצרים
29 תעבדון את האלקים על ההר הזה". וכן בתחלת פרשת
30 וארא⁷ – "לכן אמור לבני ישראל... והוצאתי אתכם מתחת
31 סבלות מצרים... ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם
32 לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת
33 סבלות מצרים". ויותר מכך: אף בפרשתנו עצמה, בתיאור
34 ההכנות למתן תורה, נאמר⁸ "אתם ראיתם אשר עשיתי
35 למצרים ואשא אתכם... ואביא אתכם אלי .. שמוע תשמעו
36 בקולי ושמרתם את בריתי .. ואתם תהיו לי .. וגוי קדוש"
37 –
38 ואין מובן: מה קשה דוקא בפסוק זה, אשר משום כך
39 צריך רש"י לפרש דוקא כאן, ולא לפני כן, ש"כדאי היא
40 ההוצאה...?"

ב.

הדיוקים בדברי רש"י

41 כן יש לציין מספר דיוקים בלשון רש"י:
42 כפי שמובן בפשטות, הרי דברי רש"י "שתהיו
43 משועבדים לי" הן ביאור לתחלת הפסוק "אנכי ה'
44 אלקיך", וכלשון הרא"ם שדלעיל: "משועבדים לו ויהיה ה'
45 אלקיכם". ולפי פירוש זה, המילים "אשר הוצאתיך מארץ
46 מצרים" הן "הטעם" ל"אנכי ה' אלקיך"⁹ – כיון
47 ש"הוצאתיך מארץ מצרים", לפיכך נעשו ישראל
48 משועבדים לקדוש-ברוך-הוא. בדומה לנאמר בסוף פרשת

א.

"אשר הוצאתיך מארץ מצרים"

1 מן הפסוק¹ "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
2 מצרים" מצטט רש"י את המילים "אשר הוצאתיך מארץ
3 מצרים", ומפרש: "כדאי² היא ההוצאה שתהיו משועבדים
4 לי".
5 לאחר מכן הוא מביא שני פירושים נוספים, כדלהלן
6 בסעיף ה.
7 מהו הקושי בפסוק, שאותו מתכוון רש"י לתרץ
8 בפירושו?
9 ה"מזרחי" (ומפרשים נוספים)³ אומר שהשאלה היא –
10 מדוע "תלה אלקותו ביציאת מצרים ואמר אשר הוצאתיך
11 ולא אמר אשר בראתי שמים וארץ"? ועל כך משיב רש"י
12 "שעל ידי ההוצאה ממצרים מהיות להם עבדים זכה בהם
13 להיות משועבדים לו, ויהיה אלקיהם".
14 אך פירוש זה אינו ברור, לכאורה: לפי פשוטו של
15 מקרא אין מקום מלכתחלה לשאלה מדוע לא נאמר "אשר
16 בראתי שמים וארץ", שהרי ענין זה מופיע כהמשך וכטעם
17 ל"אנכי ה' אלקיך", ש"ה" הוא אלקי ישראל. והכרחי לציין
18 כאן ענין הקשור דוקא לעם ישראל, אשר בו שונים ישראל
19 מכל העולם כולו.⁴
20 וההסבר לכך שנבחר דוקא ענין זה בקשר לעם ישראל⁵
21 – "הוצאתיך מארץ מצרים" – מובן בפשטות, שהרי זוהי
22 גאולת עם ישראל, אשר הובילה למעמד הר סיני.
23 השאלה אף קשה יותר: ענין זה, שיציאת מצרים היא
24 הטעם ל"אנכי ה' אלקיך" – או, במילים אחרות, שיציאת

הוצאתיך מאור כשדים.
(5) להעיר ממכילתא כאן: משל כו' כלום עשית לנו (טובה) שתמלוך
עלינו כו' הוציא כו' קרע כו' הוריד כו'. וראה לקמן הערה 15.
(6) ג, יב. – אלא ששם ה"תעבדון" הוא הוכות שיש לישראל לצאת
ממצרים (רש"י שם).
(7) ו, ר"ז.
(8) יט, ד"ו. וראה פרש"י שם.
(9) וראה גם דברי דוד כאן.

(1) פרשתנו כ, ב.
(2) כדאי – כ"ה בדפוס רש"י הנפוצים ובכת"י רש"י (שתח"י) (ולא
"כדאית") [בדפוס ראשון דפרש"י "כדי". ובכו"כ כת"י רש"י שתח"י
"כדיי"].
(3) גר"א. דבק טוב. ועוד.
(4) ראה גם ראב"ע וחזקוני כאן. ולהעיר מפרש"י בחוקתי כו, יג:
כדאי אני שתאמינו בי .. שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשיתי לכם
נסים גדולים. ולהעיר ג"כ ממש"נ לאברהם (לך טו, ז) אני ה' אשר

28 המילים "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא את סוף
 29 הפסוק "מבית עבדים", והוא אף אינו רומז לכך על ידי
 30 המילה "וגו". מכך מובן, שאת הענין ש"כדאי היא
 31 ההוצאה שתהיו משועבדים לי" אין רש"י לומד מהמילים
 32 "מבית עבדים", אלא מן המילים "אשר הוצאתיך מארץ
 33 מצרים" עצמן, ובמיוחד כאשר אפילו בפירושו אומר רש"י
 34 "כדאי היא ההוצאה..." באופן סתמי, ואינו אומר
 35 "ההוצאה מבית עבדים".

ג.
"משועבדים לי" – שעבוד מוחלט

36 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
 37 השאלה על המילים "אשר הוצאתיך מארץ מצרים"
 38 איננה מדוע מקשרים בין "אנכי ה' אלקיך" לבין "הוצאתיך
 39 מארץ מצרים", אלא להפוך – מה באות מילים אלו לחדש
 40 לנו!?

41 כאמור, ישראל ידעו כבר לפני כן, שמתן תורה –
 42 "תעבדון את האלקים" – הוא התכלית של יציאת מצרים,
 43 ויותר מכך: את זאת ציוה הקדוש-ברוך-הוא למסור
 44 לישראל בימי ההכנה למתן תורה, כדלעיל – "אתם ראיכם
 45 אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם... ואביא אתכם אלי ..
 46 שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי .. תהיו לי
 47 ממלכת כהנים וגוי קדוש".

48 ואם כך מהו החידוש בכך²² ש"אנכי ה' אלקיך" היא
 49 התוצאה והתכלית של "הוצאתיך מארץ מצרים"²³.

50 על כך מסביר רש"י, שהמילים "אשר הוצאתיך מארץ
 51 מצרים" אינן מהוות רק טעם והסבר ל"אנכי ה' אלקיך",
 52 אלא יש להן משמעות שונה וחדשה – "כדאי היא ההוצאה
 53 שתהיו משועבדים לי":

1 שלח¹⁰, ובמקומות נוספים¹¹, "אני ה' אלקיכם אשר
 2 הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים",
 3 וכפירוש רש"י¹² – "על מנת כן פדיתי אתכם...".
 4 אך לפי זה אין מובן:

5 (א) מדוע אין רש"י מצטט ב"דבור המתחיל" גם את
 6 המילים "אנכי ה' אלקיך", אשר אותן הוא מבאר?
 7 (ב) ברוב המוחלט של המקומות¹³ שבהם מציין רש"י
 8 ענין זה, שיציאת מצרים היתה כדי שישאל יקבלו על
 9 עצמם את הקדוש-ברוך-הוא ל"אלקים" – מתבטא רש"י
 10 במילים "על מנת כן פדיתי...". וביטויים דומים לכך.
 11 ומדוע, אפוא, דוקא כאן משתמש רש"י בביטוי¹⁴ "כדאי
 12 היא ההוצאה..."¹⁵?

13 (ג) רש"י צריך היה לומר – בהתאם ללשון הפסוק
 14 "אנכי ה' אלקיך" – "כדאי... שתקבלו אלקותי"¹⁶, או
 15 כלשון רש"י במקום אחר¹⁷ "שתקבלו מלכותי", וכדומה.
 16 מדוע משנה כאן רש"י מלשון הפסוק, ומתבטא בצורה
 17 אחרת, בענין חדש – "שתהיו משועבדים לי"?

18 לכאורה, ניתן היה לתרץ על כך, שרש"י מסיק זאת
 19 מסיום הפסוק – "מבית עבדים"¹⁸: כיון שהקדוש-ברוך-
 20 הוא הוציא את ישראל מ"בית עבדים", לפיכך "כדאי היא
 21 ההוצאה" כדי שישאל ייעשו עבדי¹⁹, בדומה לנאמר²⁰
 22 "עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים".

23 אך תירוץ זה אינו מספק, כי
 24 (א) עדיין לא ברורה לפי זה לשון רש"י, אשר היה
 25 צריך להתבטא כלשון הפסוק "כדאי... שתהיו עבדי"²¹.
 26 מדוע הוא משנה ואומר "משועבדים"?

27 (ב) וניקר: ב"דבור המתחיל" מצטט רש"י רק את

וכ"ה לשון המכילתא פרשתנו כ, ג. וראה רמב"ן כאן (פסוק ב). ועוד.
 18) כן משמע מפי המהרש"ל (הובא בצידה לדרך ושפ"ח כאן) –
 דלפי הראשון ברש"י קשה ד"לא הול"ל אלא המוציאך מבית עבדים,
 מצרים ל"ל". וראה לקמן הערה 38.
 19) וראה גם ראב"ע, רמב"ן וחזקוני כאן.
 20) בהר כה, מב. ועד"ז שם, נה.
 21) ע"ד לשון המפרשים שבהערה 19. וכן לשון רש"י ואתחנן שם
 "שתהי לי עבד".
 22) במשכיל לדוד כאן, וזהו הקושי בפי' הא' ברש"י כאן. – אבל
 ע"פ המבואר בפנים, קושיא זו מתרץ רש"י גם בפירושו הא' בדיוק לשונו
 "שתהיו משועבדים לי". וראה לקמן בפנים סעיף ה.
 23) ומה שנאמר עד"ז בעוד כתובים (כנ"ל בפנים והערה 11) – הרי
 במקומות אלו לא קאי על מ"ת, כ"א על מצות פרטיות. ולהעיר שבכמה
 מהמקומות מביא רש"י עוד פירוש ("אני הבחנתי כו" וכו"ב). ואכ"מ.

10) הובא ברא"ם כאן.
 11) ראה תצוה כט, מה"ז. שמיני יא, מה. קדושים יט, לו. אמור כב,
 לג. בהר כה, לח. בחוקותי כו, יג. שם, מה. וראה הערה הבאה.
 12) בפי' הראשון (והעיקרי). – ולהעיר מהשינויים בפרש"י
 בהמקומות שבהערה הקודמת. פרש"י ואתחנן ה, טו. ואכ"מ.
 13) ראה במקומות שנשמנו בהערה 11. – וכ"ה ה' בשמו"ר כאן
 (פכ"ט, ג).
 14) ולהעיר ממכילתא דרשב"י כאן: אפילו אין לי עליך אלא
 שהוצאתיך מארץ מצרים נדאי. – וראה לשון רש"י בחוקותי (שבהערה
 4). ראה יג, ו.
 15) בדברי דוד כאן: דבלאו הכי יש הרבה עניינים ש"אני אלקיך"
 אלא דדבר זה לחוד כדאי. – אבל עדיין אינו מובן במה נשתנה פסוק
 זה מכל המקומות שבהם כתב רש"י הלשון "על מנת כן כו".
 16) וכהלשון בשמו"ר (הנ"ל) כאן.
 17) אחרי יח, ב: שאמרתי בסניני אנכי ה"א וקבלתם עליכם מלכותי.

28 את סוף הפסוק "מבית עבדים", ואף אינו רומז לכך על
 ידי "וגו":
 29
 30 ההבדל בין הביטוי "משועבדים לי", לבין לשון עבדות
 באופן סתמי, הוא²⁸:
 31
 32 במילה "עבד" עדיין אין מודגש, שאין לו כלל
 33 חפשיות. אמנם, העבד אינו מציאות עצמאית, והוא רכוש
 34 של האדון, (בשונה מפועל אשר רק עובד עבור בעל הבית),
 35 אך למרות זאת, עול העבדות מתבטא בעיקר בקשר
 36 לעבודה של העבד עבור אדונו²⁹. אך בזמן אכילתו, שנתו
 37 וכו', אין העבד חש (כל כך) בעולו של אדונו. ואף ייתכן
 38 מצב שבו אין האדון זקוק לעבודתו של העבד בזמן
 39 מסויים, והעבד רשאי לנוח³⁰, ואיננו חייב לחפש עבודה
 40 עבור האדון.
 41 לעומת זאת, הביטוי "משועבדים" מדגיש, ששעבוד
 42 העבד לאדונו הוא באופן שמוטל עליו עול תמיד, בדומה
 43 לביטוי "שעבוד" הנאמר בקשר לממון, שהממון נעשה
 44 משועבד ו"קשור" לבעל החוב³¹. בכל פעולותיו חש העבד
 45 בעול האדון, ואפילו בזמן שבו אין האדון מטיל עליו
 46 עבודה, מרגיש העבד, שכל מציאותו היא היותו משועבד
 47 לאדון³².
 48 ולכן מדייק רש"י בלשונו ואומר "שתהיו משועבדים
 49 לי", ואינו אומר "שתהיו עבדי", או ביטוי דומה לכך:
 50 החידוש של מתן תורה, בהפיכתם של בני ישראל
 51 ל"עבדי ה'", כבר נכלל במילים "אנכי ה' אלקיך", כיון
 52 שהקדוש-ברוך-הוא אלקינו, השליט והמלך שלנו, הרי בני
 53 ישראל "שייכים" לקדוש-ברוך-הוא – ו"לקחת אתכם לי
 54 לעם והייתי לכם לאלקים"³³ – וממילא צריך לציית לו
 55 ולעובדו כעבד לאדונו³³.

1 משמעות המילים "אנכי ה' אלקיך" היא קבלת מלכות
 2 ה'²⁴, שמקבלים את הקדוש-ברוך-הוא כשליט וכמלך,
 3 ולפיכך מתחייבים לציית לכל מצוותיו²⁵ וכדומה. על כך
 4 מוסיף הקדוש-ברוך-הוא עוד ענין, שאין די בקבלת מלכות
 5 שמים, המביאה לקבלת עול מצוות, וציות לגזירות ה',
 6 אלא ישראל צריכים להיות "משועבדים לי" לחלוטין.
 7 "קבלת מלכות" אינה שוללת חירות בחיים
 8 "פריטיים"²⁶. משמעותו, שבענינים מסויימים, שבהם
 9 מצווה המלך לפעול לפי גזירותיו – שומעים לו. הן ב"קום
 10 ועשה" – לבצע את ציווייו, והן ב"שב ואל תעשה" – לא
 11 לעשות את אשר הוא אוסר. וכך גם לגבי מלך מלכי
 12 המלכים הקדוש-ברוך-הוא, שישראל מקבלים על עצמם
 13 לקיים את כל מצוות וגזירות המלך.
 14 ואילו המשמעות של "משועבדים לי" היא²⁶, שהיהודי
 15 מבטל את כל ישותו העצמית, ואין לו כלל חירות בחייו
 16 הפרטיים – הוא משועבד כל כולו לקדוש-ברוך-הוא, בכל
 17 אשר לו, ובכל מעשיו²⁷.
 18 ולפיכך מדייק רש"י ואומר "כדאי היא ההוצאה...",
 19 ואינו אומר "על מנת": בביטוי "על מנת" משתמש רש"י
 20 כאשר מופיעים בפסוק שני ענינים, אשר האחד מהם הוא
 21 תנאי למשנהו, כגון "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם...
 22 להיות לכם לאלקים". לעומת זאת בענינו, הענין של
 23 "תהיו משועבדים לי", לפי רש"י איננו תנאי, אלא
 24 המשמעות והכוונה של "אשר הוצאתיך מארץ מצרים":
 25 ההוצאה "כדאית" וכוללת את הענין שישראל יהיו
 26 "משועבדים לי".

ד.

שעבוד – לא סתם עבדות

27 לפי זה יובן מדוע אין רש"י מצטט ב"דבור המתחיל"

(28) אף שבכללות ענינם אחד (וראה ערוך ע' שעבד: שעבוד קרקעות .. אשר הם כמו עבדים ותחת רשות אדון) – מ"מ בפרטיות יותר, כשמחלקים בין הלשונות (וכנוד"ד שרש"י משה מל' הכתוב "מבית עבדים" וכתוב "משועבדים"), הלשון "שעבוד" מדגיש יותר עול העבדות באופן תמידי (כבפנים). שלכן, לשון הרגיל – גם בפרש"י – בנוגע לעבדות מצרים הוא "שעבוד מצרים" (כדלקמן בפנים והערה 34).
 (29) להעיר מלקו"ש (המתורגם) חכ"ה ע' 247.
 (30) אף שגם אז מה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פה, ב. וש"נ). וראה לקו"ש שם.
 (31) ראה רמב"ם הל' מלוה ולוה רפ"ח (מהשעורים דשבוע זה – יתרו תשמ"ו).
 (32) ראה בארוכה ד"ה ומקנה רב (ומאמרים שלאח"ז) תרס"ו ע"ד העול דעבד פשוט. ע"ש.
 (33) וארא ו, ז (הובא לעיל סעיף א).
 * (33*) אולי י"ל – אצל מלך ב"ד, קבלת מלכות אינה מכריחה ענין

(24) רש"י ומכילתא כו' שבעה עשר 17.

(25) אף שבפרטיות הן שתי קבלות – קבלת מלכות וקבלת מצות (גזירות) – ראה בהנסמן בהערה הקודמת ועוד – מ"מ, אחת מביאה לחברתה. כפשוטו. ולהעיר מפרש"י שמיני (יא, מה): כי אני ה' – ע"מ שתקבלו מצוותי. ועד"ז בפרש"י בהר (כה, לה) וס"פ שלח (גזרות).
 (26) ראה עד"ז לקו"ש חל"ד ע' 206 ואילן – בביאור ג' הלשונות שבפרש"י האזינו (לב, י) "שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו".

(27) ונפק"מ בפועל – דגם "פרשיות בתורה שאם עשאו כו' ואם לאו אינו מקבל עליהם פורעניות" (פרש"י פרשתנו כ, א) – משתדל לקיימם כו'. ולהעיר מפרש"י פרשתנו (יט, יד) שלא ה"י משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם. ועוד.
 או באר"א קצת: כללות הענין דתרי"ג מצות התורה אינו כמו גזירות מלך בוד"ד, כ"א גדר של שעבוד, כי הן מקיפות את כל (חיי) האדם – אין רגע ונקודה פנוי מחיוב מצוה, ובכל דבר שבחיי האדם יש הוראה בתורה ע"ד אופן עשייתו.

26 פתחון פה למושה ללמד סנגוריא במעשה העגל .. לא להם
 27 צויתה לא יהיה לכם אלקים אחרים, אלא לי לבדין].
 28 ולכאורה, תמוה: הרי רש"י מפרש את פשוטו של
 29 מקרא, ומה, אפוא, חסר בפירושו הראשון, שתוכנו מובן
 30 ופשוט, ומופיע גם בפסוקים רבים אחרים, כדלעיל – אשר
 31 משום הכרח זה מביא רש"י שני פירושים אחרים³⁸,
 32 הנראים דוקא רחוקים מן הפשט,
 33 גם מצד משמעותם הכללית, שהיה צורך למנוע
 34 מישראל טעות של "שתי רשויות הן", "רשויות הרבה הן":
 35 וכיצד ייתכן לומר, שלאחר ראיית כל הניסים במצרים ועל
 36 הים כו' ולאחר השתתפות במעמד הר סיני³⁹, יהיה צורך
 37 עתה לשלול מישראל את הטעות של "שתי (הרבה)
 38 רשויות הן"?!
 39 [אף הטיעון ש"אני משתנה במראות"⁴⁰, אינו הסבר
 40 מספק, לכאורה, לטעות כזו. כי מובן בפשטות, ואף רואים
 41 תופעה דומה באופן מוחשי אצל אנשים, שמראה הפנים
 42 משתנה לפי הפעולה המתבצעת. אינו דומה מראה פניו של
 43 אדם בשעת השתתפות במלחמה למראהו אל אותו אדם
 44 בהיותו עסוק בפעולה של חסד ורחמים.
 45 ועל-אחת-כמה-וכמה נראה שאין צורך לשלול טעות
 46 של "רשויות הרבה הן", מפני ש"היו שומעין קולות
 47 הרבה"⁴¹ – שהרי מכל הקולות הרבים האלו, נשמעו אותם
 48 דיבורים, ואשר תוכנם העיקרי הוא "אנכי ה' אלקיך... לא
 49 יהיה לך...!"
 50 בנוסף לכך יש קושי בכל אחד משני הפירושים אלו⁴²:
 51 בפירושו הראשון אין מובן – הענין של "נגלה כאן
 52 כזקן מלא רחמים" כבר התרחש, לפי פירושו רש"י⁴³,

1 ואילו במילים "הוצאתיך מארץ מצרים" ישנו חידוש
 2 נוסף – "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי":
 3 אמנם, ה"תנאי" היחיד של יציאת מצרים הוא,
 4 שישראל יהיו "לי לעם", כשכוונת מושג זה יכולה
 5 להתפרש בדומה ליחס שבין עם לבין מלך בשר ודם, אך
 6 בכל זאת "כדאי היא ההוצאה (מארץ מצרים) שתהיו
 7 משועבדים לי".
 8 כיון שבהיות ישראל עבדים בארץ מצרים, הם לא היו
 9 רק "עבדים" סתם – "בית עבדים" – אלא באופן של
 10 שעבוד³⁴ – עבודת פרך³⁵, ועד לאופן של "תכבד
 11 העבודה"³⁶, מעל לכל מדה והגבלה וכו', לפיכך "כדאי
 12 היא ההוצאה (הוצאה זו מ"ארץ מצרים)" שתהיו
 13 משועבדים לי", ולא סתם עבדים.

ה.

וכי צריך לשלול טעות ש"שתי רשויות הן"?

14 לפי הסבר זה על דברי רש"י, שהמילים "אשר
 15 הוצאתיך מארץ מצרים" אינן מביעות רק סיבה ל"אנכי ה'
 16 אלקיך", אלא ענין שונה וחדש – יובן מדוע לאחר פירושו
 17 זה על "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" מביא רש"י עוד שני
 18 פירושים, ואלה דבריו:
 19 דבר אחר, לפי שנגלה בים כגיבור מלחמה נגלה כאן
 20 כזקן מלא רחמים שנאמר³⁷ ותחת רגליו .. הואיל ואני
 21 משתנה במראות, אל תאמרו שתי רשויות הן, אנכי הוא
 22 אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר, לפי שהיו
 23 שומעין קולות הרבה .. באין מד' רוחות ומן השמים ומן
 24 הארץ, אל תאמרו רשויות הרבה הן [ולאחר מכן מסיים
 25 רש"י את דבריו ואומר: ולמה אמר לשון יחיד אלקיך, ליתן

ולכאורה צ"ע, שהרי מפורש ברש"י, (מכילתא וכו') שאנכי ה"א הו"ע קבלת מלכותו, ומדוע אין זה ענין של "שעבוד לפניו ית"י"? וראה לעיל הערה 22 – בתי המשכיל לדוד.
 39 ראה רש"י ואתחנן (ד, לה): כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם כו' וראו שהוא יחיד.
 40 שאין זה רק ענין של פעולה של הקב"ה (שזה מובן בפשטות שאפ"ל פעולות שונות והפכיות נעשות ע"י אחד) כ"א ענין של התגלות ה' (וכדריק ל' רש"י "משתנה במראות").
 41 ברע"ב כאן, שע"י שמיעת קולות הרבה "יש יותר מקום לטעות .. מדבר שינוי המראות לפי שינוי המראות ה' בזמנים שונים". ע"ש. אבל להעיר מרש"י כאן (ועד"ז בפרש"י משפטים שם) "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים משנגאלו" – שתי מראות הפכיות בהר סיני גופא (ראה נחלת יעקב כאן. – ומתורצת אריכות זו בפרש"י). וראה הערה הקודמת. ואכ"מ.
 42 וראה מפרשי רש"י כאן – כמה תירושים בהצרכותא.
 43 משפטים כד, ד. – אלא שאז ראו רק משה ואהרן נדב ואביהוא וע' זקנים (שם, י). וראה הערה הבאה.

של עבדות (כנ"ל סעיף ג). אבל בנוגע להקב"ה, שקבלת מלכות קשורה עם קבלת תרי"ג כו' ה"ז בדוגמא לעבודת עבד ונכלשון הכתוב "תעבדון את האלקים". ובפרש"י לעיל יט, ד "כתרגומו", ובת"א – לפולחנין. וראה לעיל הערה 27. ולהעיר מהגירסא במכילתא (שנסמן בהערה 17) "אל" עבדיו גזור עלינו גזירות".
 34 כהלשון בכ"מ – "שעבוד מצרים" (ראה לדוגמא בפרש"י – שמות ה, ד. בא יא, ה. פרשתנו כאן (בפי' הבי'). משפטים כד, י. ועוד).
 35 שמות א, יג. וראה פרש"י פרשתנו יח, י. ועוד.
 36 שמות ה, ט ואילך.
 37 משפטים כד, י.
 38 ראה תי' המהרש"ל (הובא בהערה 18). – אבל נוסף על הנ"ל בפנים (ס"ב) שבפרש"י לא נעתקו התיבות "מבית עבדים", גם עצם תירושו לכאורה אינו מובן, דלמה לא יפרש הכתוב שה"בית עבדים" הוא "ארץ מצרים" (ובפרט שדוקא ארמ"צ הוא "בית עבדים" ש"לא ה' עבד יכול לברוח ממצרים" – פרש"י פרשתנו יח, ט).
 ברע"ב כאן ד"הפי' הראשון אינו מתיישב על הענין שהרי לא צוה אותן בשום מצות הללו ר"ל אנכי ולא יהי' לך שום שעבוד לפניו ית"י.

ו.

לקרב כל יהודי

מדברי רש"י בסיום פירושו – "ולמה אמר לשון יחיד
.. ללמד סנגוריא במעשה העגל" – נלמדת הוראה נפלאה,
עד כמה חביב כל יהודי אצל הקדוש-ברוך-הוא:

הרי מדובר כאן על יהודים, אשר לא זו בלבד שהיה
חסר אצלם הענין של "תהיו משועבדים לי", אלא הם היו
במצב ההפוך לגמרי מ"אנכי ה' אלקיך". ולמען יהודים
כאלו אומר הקדוש-ברוך-הוא את דבריו במוטת תורה ולכל
הדורות ב"לשון יחיד", כדי שמשעה יוכל ללמד "סנגוריא"
על יהודים אלו!

יותר מכך: אפשרות זו ללימוד סנגוריא עליהם עלולה
לחזק את האפשרות לטעות ש"רשויות הרבה הן", כדלעיל,
ומצד שני, "סנגוריא" זו היא קלושה ביותר, לכאורה,
כאמור לעיל לדברי המפרשים – ועל-אף כל זאת אמר
הקדוש-ברוך-הוא שכדאי הדבר, שמה תצמח מכך אפשרות
של לימוד זכות על יהודי, על יהודי כזה. ואם מאפשר
ניסוח זה טעות – הרי "כתוב והרוצה לטעות יטעה"⁵⁰!

וההוראה מובנת לכל אחד ואחד מאתנו, שצריך לעסוק
בקירובו של כל אחד ואחד מישראל. אין לחשב חישובים
שליהודי זה כדאי להתמסר, ואילו למשנהו – לא כדאי,
וכדומה: אלא, התורה מבהירה, שמיד בדיבור הראשון של
עשרת הדברות נתן הקדוש-ברוך-הוא פתחון פה כדי
שאפשר יהיה ללמד זכות על יהודי שייכשל ר"ל במעשה
העגל, מעשה שהוא להיפך מדיבור זה עצמו – "אנכי ה'
אלקיך"!

ועל-אחת-כמה-וכמה בדורנו, אשר רובם ככולם של
היהודים שצריך לקרבם ליהדות הם בגדר של "תינוק
שנשבה לבין העכו"ם", הרי בודאי יש צורך למצוא דרך
כדי להגיע אל כל אחד ואחד מישראל.

ועל ידי שמקרבם את כל ישראל לאבינו שבשמים,
מקימים ביחד את ה"קהל גדול"⁵¹, אשר יצעד לקבל פני
משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ יתרו תש"ל)

בחמישי בסיון, ולפחות זמן מסויים לפני שהתחיל הקדוש-
ברוך-הוא לומר את עשרת הדברות⁴⁴. ואם כך, הקדוש-
ברוך-הוא היה צריך מיד עם התגלותו למנוע את ישראל
מהטעות באחד מעיקרי האמונה, של "שתי רשויות הן",
ולא להפסיק לשם כך באמצע עשרת הדברות.

ולפי הפירוש השני, שהמקום לטעות נבע מהקול של
עשרת הדברות⁴⁵, קשה, כפי שרש"י בעצמו ממשיך
ואומר⁴⁶, "ולמה אמר לשון יחיד אלקיך": בדרך כלל אין
בכך קושי, כי אנו מוצאים במקומות רבים שהקדוש-ברוך-
הוא מדבר אל עם ישראל בלשון יחיד, ובמיוחד במתן
תורה, כאשר "ויחן שם ישראל – כאיש אחד בלב אחד"⁴⁷.
אבל כאן, כאשר הקול היה באופן שאיפשר את הטעות
ש"רשויות הרבה הן", צריך היה דוקא להשתמש בלשון
רבים, ולא בלשון יחיד, אשר השימוש בה מחזק את
האפשרות לטעות, ש"אלוקה אחד מדבר עם איש אחד,
ואלוקה אחר עם איש אחר חלילה"⁴⁸.

והסברו של רש"י על כך – "ליתן פתחון פה למשה
ללמד סנגוריא במעשה העגל" – הוא, לכאורה, רחוק
מפשטות, כפי ששואלים המפרשים⁴⁹ "מה מועיל סנגוריא
זאת".

ולפי כל זה תמוה ביותר: מהו ההכרח של רש"י, לפי
פשוטו של מקרא, להוסיף ולהביא את שני הפירושים
הללו?

אך, לפי האמור לעיל, מובן הדבר בפשטות: לפי
הפירוש הראשון של רש"י, המילים "אשר הוצאתיך מארץ
מצרים" עוסקות בענין נפרד מ"אנכי ה' אלקיך", אינו ברור
כל כך הניסוח "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
מצרים", שהרי, בדרך כלל, מצביע הביטוי "אשר" על
המשך לענין הנאמר לפני כן, ולא על הוספת ענין חדש.

לפיכך מביא רש"י את שני הפירושים האחרים,
שלפיהם ברור ניסוח זה, כפי שמדגיש רש"י, שבפירוש
השני, וכן בשלישי, משמעות הפסוק היא – "אנכי הוא
אשר הוצאתיך...".

(47) פרש"י פרשתנו יט, ב.

(48) משכיל לדוד כאן.

(49) גר"א כאן (ותירוצו אינו ע"ד הפשט. ע"ש).

(50) ל' חז"ל ("ב"ר פ"ח, ח) עה"פ (בראשית א, כו) נעשה אדם גר.

ורא רש"י עה"פ: יש מקום למינים כו' לא נמנע הכתוב מללמד דרך

ארץ ומדת ענוה כו'.

(51) ירמי' לא, ז.

(44) ראה פרשתנו יט, כ ואילך – מ"יורד ה' על ה"ס" עד "וידבר

אלקים גו'".

(45) שלכן הוצרך לשלול הטעות כאן (וזהו היתרון בפי' הג' לגבי פי'

הב').

(46) בנחלת יעקב כאן, ד"קאי על כל הג' תירוצים דלעיל" (וכן משמע

ברע"ב כאן). אבל צ"ע, דלפ"ז הו"ל לרש"י לחלקו בד"ה בפ"ע –

ובמשכיל לדוד מפורש כבפנים.

ילקוט לוי יצחק על התורה

ופנימיות התורה נקרא דבר גדול מעשה מרכבה, בדרו"ל במס' בבא בתרא גבי ריב"ז ע"ש.

חלק הנגלה דתורה מגיע ב"ז"נ כמ"ש⁵ והנגלות לנו ולבנינו כו' לעשות את כל דברי התורה הזאת, שתורה מגיע ב"ה שהם נגלות (תושב"כ דחלק הנגלה" ב"ז"א, ותושבע"פ דחלק הנגלה במלכות), משא"כ חכמה ובינה הם הנסתרות לה' אלקינו, וחלק הנסתר דתורה מגיע בחו"ב, בהנסתרות לה' אלקינו, כי חלק הנסתר דתורה היינו הנסתרות.

והיינו, חלק הנגלה דתורה הוא הבחי' דתורה שנק"ו

ראה אור התורה פרשת ראה ע' תשדמ ואילך. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ג ע' רסה. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ד ס' לא. (4 ראה הביאור בספר המאמרים ה'תער"ב ח"ג (הוצאת תשנ"ב) עמוד א' רנא וז"ל: דהנה התורה הגם שהיא בחי' מוחין, ה"ז בחי' חב"ד דז"א פ"י שהיא חכמה שבהנהגת המדות כו', שהרי התורה הנגלית היא פסקי המדות כשר פסול טמא טהור חייב וכאי שהן בחי' המדות, דהיינו כשר מותר וטהור הן מבחי' החסד וימין מקרבת שיתעלה אותו הדבר למעלה ויהי' נכלל באלקות, ופסול אסור וטמא הוא מבחי' הגבו' דשמאל דוחה שא"א להתעלות והבירור שלהם הוא ע"י הדחי' דוקא כו', וכמ"ש בסש"ב בפ"י מותר ואסור כו', וזהו שהן שתא סדרי משנה מבחי' ששה מדות עליונות כו', וכ"ז הוא ע"פ החכמה שבתורה שזה יהי' כשר וזה יהי' פסול כו'. אבל החכמה שבוה היא בחי' מוחין שבמדות לבד, עיי"ש. ראה גם הערה 7.

(5 נצבים כט, כה.

(6 ראה קונטרס עץ החיים (לאדמו"ר מוהרש"ב) סעיף יא ואילך.
(7 ראה לקוטי תורה שיר השירים יט, ב. וז"ל: הנה ארז"ל (בראשית רבה יז, ה) נובלות חכמה שלמעלה תורה. כי התורה הנגלית היא בחינת הארת* החכמה המתלבשת במדות ולכן הם גם כן שיתא סדרי משנה כנגד ששה מדות עליונות סדר זרעים מבחינת חסד כו', והענין הוא כי כשר ופסול טמא וטהור חייב וכאי נמשך מהמדות עליונות, דהיינו, כשר ומותר וטהור זהו בחינת חסד וימין מקרבת שיתעלה אותו דבר ליכלל באור א"ס, ופסול ואסור וטמא היינו בחינת גבורה שמאל דוחה שלא יוכל להתעלות כו', וכ"ז הוא ע"פ חכמתו ית' חכים ולא בחכמה ידיעה הנמשכת ומתלבשת במדותיו ית' ולכן נקרא התורה נובלות חכמה של מעלה, כי חכמה זו המתלבשת במדות היא בחי' נובלות לבד לגבי עצמיות חכמה עילאה חכמתו ית' שהיא רמה ונשגבה למעלה מהמדות כו', (ועמ"ש בד"ה [תורה אור א, ב] השמים כסאי כו' דקאי על התורה שנקרא כסאי לבחינת רצונו וחכמתו ובינתו כו' והיינו מה"ט ועיי"ש מענין זה) וכו'. ולכן נקראת התורה תורת משה כו' והיינו לפי

שמות לא, יח - ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים

סב

ביאור המדרש (שמו"ר פמ"א, ו) (1) "כל מ' יום שעשה משה למעלה הי' למד תורה ושובח וכו', משהשלים מ' יום נתן לו הקב"ה את התורה מתנה שנא' ויתן אל משה", וביאור החילוק בין נגלה דתורה ופנימיות התורה

ויתן אל משה. אמר ר' אבהו כל מ' יום שעשה משה למעלה היה למד תורה ושובח. א"ל רבון העולם יש לי מ' יום ואיני יודע דבר. מה עשה הקב"ה משהשלים מ' יום נתן לו הקב"ה את התורה מתנה שנאמר ויתן אל משה.

שמות רבה פרשה מא, ו

מה שהזיקים לדרוש ב"ויתן" ענין מתנת חסד, היינו מלשון ויתן דקאי א"לדבר אתו", דאי א"לוחות" לבד כפשוטו, הוה לי' למימר "ויהי ככלתו לדבר אתו ויתן לו לוחות", כדרך הכתוב בכל מקום, להזכיר המעשה הנמשך אחר השלמת מעשה אחר, כגון (נשא ז, א) ויהי ביום כלות משה, (מלכים א-ט, א) ויהי ככלות שלמה.

וייתכן דטעמי' מדכתיב ככלתו חסד, דמשמע מתנה כחתן לכלה, כדפירש רש"י בחומש [כאן בתשא עה"פ, ד"ה ככלתו].

יפה תואר הארוך

הנה' בתורה יש ב' בחי'² נגלה דתורה ופנימיות התורה. נגלה דתורה נקרא דבר קטן הוויית³ דאביי ורבא,

(1) בסימן זה יבוארו כמה שאלות על המדרש, והן:

(א) מה הטעם שהי' משה לומד תורה ושובח?

(ב) מהו הענין שנתן לו הקב"ה את התורה "מתנה"?

(2) ראה תורת מנחם - תפארת לוי יצחק שמות ס' קיא סעיף ה.

(3) בבא בתרא קלד, א. סוכה כח, א. "שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן... קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא. דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הוויית דאביי ורבא." ובפרש"י (סוכה כח, א): הוויית דאביי ורבא. כל איבעיא להו לאביי ורבא הוה מספקא להו ובכולן נתן את לבו ונתן בהם טעם וכו'.

בפ' ובקולו תשמעו. והבחי' דנגלה דתורה שמוגיע בזו"נ, הנובלות חכמה, הוא הלבוש דתורה, שעז"נ² עוטה אור כשלמה, שקאי על תורה אור הוא הנסתר דתורה, ושלמה, לבוש הוא הנגלה דתורה ועיין בתילים³ עם הפירוש יהל אור מבעל הצמח צדק ז"ל זיע"א ע"פ עוטה אור כשלמה בד"ה באגרת הקדש סימן יט, ובאות ו' בדיבור המתחיל ע' בד"ה ועשו להם ציצית ע"ש.)

והיינו נגלה דתורה הוא בחי' מוחין דקטנות שזהו שנקראו דבר קטן, ופנימיות התורה הוא בחי' מוחין דגדלות שזהו שנקראו דבר גדול. ומוחין דקטנות שרשם מאחוריים דחכמה ובינה שנתבטלו וירדו, והיינו קפ"ד⁴ קדמ"ת גימט' נק' נר שהיא המשכת ח"ע ע"י רמ"ח אברים, אבל התורה אור היינו המשכת ח"ע ממש כמו שהיא למעלה מהתלבשות באברים כו' וזהו ענין הנו' כאן שהתורה היא אלפים שנה כו' אאלפך חכמה אאלפך בינה בחינת עץ החיים כנ"ל. עיי"ש.

(12) תהלים קד, ב.

(13) תהלים – יהל אור ע' שצו וז"ל: באגה"ק סי' י"ט התחיל פסוק עוטה אור כשלמה וחסר ביאור הפסוק, אך מתוך ההקדמה נראה דבחי' אחוריים דחכמה הנק' נובלות חכמה שלמעלה תורה זהו השלמה וזהו הנגלות של התורה, ובחי' פנימית אבא זהו טעמי תורה וה"ע האור המלוכב בבחי' השלמה, כי הנה אור זה הוא אור שנברא ביום ראשון שגנוז לצדיקים והיכן גנוז בתורה והוא פנימית יסוד אבא כמ"ש הרמ"ז פ' בהעלותך. וע' מזה בסדור [ג, ג ואילך] בד"ה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם.

וראה שם ע' שצח וז"ל: בתורה יש סתים וגליא פנימי' התורה היא א"ס בלי מדה כמ"ש במד"ר פ' בראשית פרשה י"ד וחיצוניות התורה יש לה מדה לחיותה שורש העולמות. וע' בערבין פרק עושין פסין די"ט, וזהו ג"כ ענין (סוכה כח, א) דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא פי' דבר קטן שהוא נמשך מועיר אנפין שנק' קטן כי קטן יעקב. ונק' ג"כ כרוב אחד מקצה מזה כרובי כמ"ש בתורה אור [פא, א] פ' תרומה בכ"י אדמו"ר נ"ע. ודבר גדול זהו שנמשך מאריך אנפין כי גדול הוי' ולגדולתו אין חקר. וזהו פנימיות התורה, וזהו עוטה אור פנימית התורה כשלמה הנגלות שבתורה כו'. וכן מ"ש והנגלות לנו. ו"ה נגלות. ובחי' סתים זהו י"ה. עיי"ש.

ראה גם לעיל סי' כח.

(14) קפ"ד קדמ"ת גימטריא תשכ"ח. פירוש: מבואר בחסידות ובקבלה דכל בחי' אחוריים הוא בחי' דינין וגבורה, ומהם נמשך "שכחה". (תניא) – אגרת הקדש סימן כב. קונטרס אחרון ד"ה דוד זמירות (דף קסא, א). לקוטי תורה פ' במדבר יח, ג. (ועוד).

והנה מוחין נק' אב ואם (חכמה ובינה), וכידוע יו"ד הוא בחי' חכמה (ראה תניא – אגרת התשובה פ"ד), ושם "הוי" במילוי יודיין (יו"ד ה"י וי"ו ה"ה) הוא שם ע"ב (72), ושם "אהי" הוא בבינה (ראה לעיל סימן

נובלות חכמה שהוא הבחי' דתורה כמו שירדה בזו"נ, והוא בחי' השמיים כסאי, בתורה אור בד"ה⁵ השמים כסאי, והיינו תורה כמו שירדה במדות כשר פסול, מותר אסור כו'. וחלק הנסתר דתורה, אגדה, הוא הבחי' דתורה שקדמה לעולם, שעולם הוא ו' קצוות, דהיינו מדות, ותורה שקדמה אלפיים שנה, היינו אאלפך⁶ חכמה אאלפך בינה, דהיינו חכמה ובינה שלמעלה מז' תחתונים¹⁰.

דנגלה דתורה הוא הנובלות חכמה תורה, שנובלות חכמה הוא הנגלה דתורה, הדבר קטן, הויות דאביי ורבא.

והנה הבחי' דנסתר דתורה שמוגיע בחכמה ובינה, האאלפך חכמה אאלפך בינה, הוא האור דתורה, ועיין בלקוטי תורה¹¹ בהביאור ע"פ אחרי הוי' אלקים תלכו

שנשמט משה שרשה מעצמות ח"ע שזהו מקור התורה וכמ"ש מזה [תורה אור סה, ג. ועיי"ש סו, ב.] בד"ה להבין ענין לחם משנה בפ' בשלח עיי"ש.

(* ראה ספר המאמרים ה'תר"פ (לאדמו"ר מוהרש"ב) ע' צח.

(8) תורה אור א, ב.

(9) איוב לג, לג. מדרש תהלים קאפ' צ, אות יב (במהדו' באבער). ועיי"ג כ בראשית רבה פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב דף מט א, – ראה אמרי בינה פרק נו ואילך. ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 272 ואילך. תורת מנחם ספר המאמרים ה'תשי"א ע' צב ואילך.

(10) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' תנו וז"ל: מ"ש על תורה או יחזיק במעווי עשה שלום לי שלום יעשה לי. ב' בחי' שלום. הוא יחוד חו"ב יחוד זו"נ. ועיין בלקוטי [מטות פו, ב] בהביאור דהחלצו עיי"ש. וז"ל ע"י נגלה דתורה הוא המשכה מיסוד ז"א במלכות, בחי' והנגלות ו"ה נגלות, וע' נסתר דתורה הוא המשכה מיסוד אבא בבינה, בחי' הנסתרות לה' אלקינו. עיי"ש.

(11) לקוטי תורה פ' ראה כ, א. וז"ל: ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו (פ' ראה יג, ה), הנה המצות צריכות שמירה כו', ואמרו"ל עבירה מכבה מצוה דהיינו שמכבה את הנר ונשקע אש האהבה. . . ועז' נאמר ואת מצותיו תשמרו שלא יבא לידי איבוד ח"ו, והיינו ע"י ובקולו תשמעו הוא קול התורה כי עבירה מכבה מצוה ואינה מכבה תורה. והטעם שעם היות שהמצוה היא הארת רצון העליון ב"ה עכ"פ ה' ירדה למטה בנפש ונגבלה בבחי' כלי והרי יש בחי' זה לעומת זה שכשם שע"י המצוה הוא מקיים הרצון כך הנה בעבירה הוא עובר הרצון ולכן עבירה מכבה הארת המצוה. אבל התורה היא אלפים שנה כו' אורייתא מחכמה נפקת כו' היא המאירה את הנר מצוה וכמ"ש כי נר מצוה ותורה אור שהתורה הוא האור להנר של מצוה.

ועיין בהרמ"ז ר"ב בהעלותך פי' משום דהתורה היא עץ החיים שהוא בחי' יסוד אבא כו' ואין כח בקליפה לשלוט שם משא"כ במצוה שהיא בחי' מלכות ששם עה"ד טו"ר ויש שם אחיזה לחיצונים והיינו שהמצוה

משא"כ מוחין דגדלות הוא מהפנים דחכמה ובינה¹⁵ ע"ב קס"א גימט' זכור. ומזה הוא פנימיות התורה, רזי תורה, שמצד רזי תורה אין שכחה, וכמובן מהע"ה בשער מוחין דקטנות שם, ששני הענינים, שלא ישכח, ושיבין רזי תורה תלויים זה בזה ע"ש. משמע מזה שברזי תורה אין שכחה.

וזהו מש"כ (ועיין) במד"ר תשא פמ"א ס"ו, כל מ' יום שעשה משה למעלה הי' לומד תורה ושוכח כו' מה עשה הקב"ה נתן לו את התורה מתנה כו', ועיין מה שנרשם בגליון¹⁸ המדרש רבה שם בפירוש הב', ועיין מה שנרשם בגליון¹⁹ המד"ר בפ' אחרי פ"כ ס"א על מאמר המד"ר שם כל²⁰ הרואהו נזכר לתלמודו ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קיז

17) כמבואר לעיל הערה 14.

18) מה שנרשם בגליון: הגליונות על המדרש רבה עדיין לא הגיעו לידינו – וחבל על דאבדון.

19) ראה הערה הקודמת.

20) וז"ל המדרש שם: "פְּטוּב זה דוד שנאמר (שמואל-א יז, יב) וישלח ויביאהו והוא טוב ראי", א"ר יצחק טוב ראי בהלכה, כל הרואהו נזכר לתלמודו".

תשכ"ח. וזהו שמצד מוחין דקטנות יש שכחה¹⁵, כמ"ש בע"ה¹⁶ שער מוחין דקטנות פ"ג ע"ש.

ח הערה 22), ומילוי שם אהי' (דיודי"ן): אל"ף (111) + ה"י (15) + יו"ד (20) + ה"י (15) הוא מספר קס"א (161).

ביחד: 233 = 161 + 72, שהוא בגימ' זכור. נמצא, דה"פנים" (והיינו ה"מילוי") דאב ואם הוא "זכור",

וה"אחוריים" דשמות "עב-קסא" הוא מספר תשכ"ח, וזהו (דברים כה, יז. יט), "זכור... לא תשכח".

והיינו:

ה"אחוריים" דשם ע"ב הוא: יו"ד (20) + יו"ד ה"י (35) + יו"ד ה"י ו"ו (57) + יו"ד ה"י ו"ו ה"י (72) = 184, קפ"ד.

וה"אחוריים" דמילוי שם אהי' הוא: אל"ף (111) + אל"ף ה"י (126) + אל"ף ה"י יו"ד (146) + אל"ף ה"י יו"ד ה"י (161) = 544, קדמ"ת.

ביחד: היינו 544 + 184 = 728, תשכ"ח. נמצא, דבחי' "קטנות" המוחין שהוא בחי' "אחוריים" דאב ואם – חכמה ובינה, בגי' תשכ"ח.

וראה עוד בגי' ד"תשכח" – לקמן סי' סד. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן קכט. רטו. רלט. חלק ב סי' סג. חלק ג סי' מד. חלק ה סי' יא. מו. נ. קג.

15) שכחה: ראה ספר המאמרים ה'תרס"ו (הוצאת תשע"א) ע' קטו ואילך.

16) שער כב.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' 1

15) ז'ובח לַאֲלֹהִים יִחְרָם, הלא אף זביחה היא דרך כבוד כהשתחואה, אין זה מוכרח, שהרי אִימָא – אמור להיפך, שאכן יִצְאָה הַשְּׁתַחֲוָאָה לְלִמּוֹד עַל הַכָּלל כּוּלּוּ, שעל כל העבודות שהן דרך כבוד חייבים גם כשאין כדרכה. וְכִי תִימָא – ואם תשאל, אם כן הפסוק ז'ובח לַאֲלֹהִים יִחְרָם לְמָה לֵי, הלא אף זביחה היא דרך כבוד ויש לחייב עליה כהשתחואה. יש להשיב, שהפסוק ז'ובח נאמר לְגוֹפִיָּה – להשמיע חידוש דין לעצמו, דְּמַחְשָׁבִין מַעֲבֹדָה לְעֹבֹדָה, כלומר, אם את העבודה שעובד עתה (כגון שחיטה) לא חשב לעשותה לשם עבודה וזה אלא לצורך עצמו, ורק בשעת השחיטה חשב לעשות עבודה אחרת כגון זריקת הדם וכדומה לשם עבודה וזה, חייב מיתה כאילו חשב זאת בשעת אותה עבודה ממש.

26) וקושיא זו יש לתלות במחלוקת שמצינו בדין זה, דְּאִיתְמַר, הַשׁוֹחֵט בְּחֵמָה לְצוּרְךָ עֲצוּמָה, ובאותה עשה חשב לְזָרוֹק דְּמָה לְשֵׁם עֹבֹדָת פּוֹכְבִים וְלְהַקְטִיר חֲלִבָּה לְשֵׁם עֹבֹדָת פּוֹכְבִים, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,

1) שור או כֶּשֶׁב או עֹז וגו', וְאֵל פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ וגו' וְנִבְרַת הָאִישׁ הָהוּא מִקְרָב עֲמוּ, וכיצד הייתי אומר שחיוב המיתה האמור בפסוק נאמר עליו. מתרצת הגמרא: אילו היה נאמר ז'ובח יחרם סְלִקָא דְּעֵתָךְ אִמִּינָא – היה עולה בדעתך לומר שבאה התורה ללמד על ז'ובח קדשים בחוץ, דְּכִי אֶתְרוּ בֵּיה – כשהתרו בו עונשו קְטָלָא – מיתה בבית דין, כִּי לֹא אֶתְרוּ בֵּיה – וכשלא התרו בו עונשו פְּרָת, ולכן קָא מְשַׁמַּע לָן תִּיבַת 'לאלוהים' שבכתוב ז'ובח לַאֲלֹהִים יִחְרָם, שהכוונה לז'ובח לעבודה וזה שעונשו מיתה, אך ז'ובח קדשים בחוץ עונשו כרת אף אם התרו בו. הגמרא דנה בהמשך דברי הברייתא. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיה רַבָּא פְּרַי רַב הֵנָּן לְאַבְרָהָם, מה שהכריחה הברייתא שהשתחואה לא יצאה אלא ללמד על עצמה, שאף שאינה 'עבודת פנים' חייבים עליה אף שלא כדרכה, משום שאם יצאה ללמד על הכלל שבכל עבודה דרך כבוד חייבים אף שלא כדרכה, יקשה לשם מה נכתב

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

בכל מצוה ובכל חג את הקשר לביאת המשיח. שכן, בימות המשיח יהיה שלמות הגלוי של אמת ענינה של מצוה זו ושל חג זה.

(שיחת ש"פ מקץ תנש"א)

הגאולה נקראת על שם גומרה

"אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה" (סוטה יג, ב). הרי אומר: אף שתורתם ועבודתם של ה"ראשונים כמלאכים" נעלים באין ערך מעבודתו של דורנו זה, הנה "אין הגאולה נקראת אלא על שם גומרה" דוקא, שכן, הגאולה תבוא בזכות עבודתם של בני ישראל בדורנו זה, שעל ידה נגמרת ונשלמת עבודת בני ישראל בכל הדורות.

(לקוטי שיחות ח"ט, עמ' 104)

תובעים מיהודי דבר והפוכו

תורת החסידות מסבירה את גדל העלוי שנפעל על ידי הירידה לגלות. וזהו שנאמר "אודך ה' כי אנפת בי" - בביאת המשיח יודו ישראל להקדוש ברוך הוא על הגלות, משום שאז יראו את גדל העלוי שנוצר על ידה. אלא שאסור שידיעה זו תפגע חלילה ברצון ותשוקה לצאת מהגלות, לצד ידיעה זו, יש לזעק - ובאמת - "כי לישועתך קנינו כל היום". תובעים מיהודי דבר והפוכו: מצד אחד עליו להאמין שיש ענין טוב בגלות, ובניחוד עם זה עליו לזעק בכל לבו שברצונו לצאת מהגלות.

(שיחת ליל הושענא רבה תשמ"מ)

משיח כבר יתרץ

אדמו"ר ה"צמח צדק" דבר פעם בדבר ביאת המשיח בזמן פנה שעליו נאמר שאין המשיח בא אז. שאלו אחד השומעים: היתכן? והרי נאמר שאין הוא בא בזמן זה. השיב ה"צמח צדק": שיבוא, וכאשר יבוא ויתרץ כל הקשיות - יתרץ גם קשיא זו!

(לקוטי שיחות ח"א, עמ' 272)

למוד תורה בבטול

בהלכות מלקים (פרק יא הלכה ב) כותב הרמב"ם אודות מלך המשיח "ואם יעמד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו".

והדייק כדוד אביו, כי מלכותו של דוד לא הייתה באפן של התנשאות ורוממות אלא כפי שנתנבא יחזקאל (לו, כד) "ועבדי דוד מלך עליהם" - באפן של בטול ושפלות.

כלומר, לא רק עסק המצוות שלו הוא בבטול כדוד אביו אלא גם למוד התורה שלו, הקשור בהבנה והשגה, הוא מתוך יגיעה ובטול.

(לקוטי שיחות חכ"ה ע' 6-265. מתוך "לקראת שבת")

עבודה קטנה

ישנם השואלים - הדורות שקדמו לנו בצעו את רבה ככלה של עבודת עם ישראל בעולם הזה, ואם כן - איזה ערך יש ל"קטנות" שעלינו לעשות ולהוסיף בדורנו זה?

- אף על פי כן צריכים לדעת, שב"פכים קטנים" אלו תלוייה השלמות של עבודת כל הדורות שקדמו לנו. דוקא "קטנות" זו היא שתביא את עבודתם לתכליתה ולשלמותה, ואז תבוא הגאולה.

(לקוטי שיחות ח"ה, עמ' 34)

הבטחון ימהר את הגאולה

צריכים לבטח בביאת המשיח בבטחון גמור, בלי שום פקפוק, ובאפן של "אחכה לו בכל יום שיבוא", שמיד ממש יבוא משיח. וזאת, גם כשמצד "חשבונות" של שכל וטבע אינו רואה שום מקור לזה. ובטחון זה עצמו ימהר ויחיש את ביאתו.

(לקוטי שיחות ח"ז, עמ' 57)

לחפש בכל דבר את הקשר למשיח

יהודי השקוע ב"אחכה לו בכל יום שיבוא" - מחפש

חומש יומי

פרשת יתרו

~ יום ראשון י"א שבט ~

א וישמע יתרו רבא דמדנין חמוהי דמשה ת
כל די עבד יי למשה ולישראל עמה ארי
אפיק יי ת ישראל ממצרים:

יח (א) וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את
כל-אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו
כיהוציא יהוה את-ישראל ממצרים:

היה, ומהו אומר (לעיל ב) "ותבאנה אל רעואל אביהן"?
שהתינוקות קורין לאבי אביהן: אבא. ב'ספרי'. חתן
משה • (מכילתא) כאן היה יתרו מתכבד במשה: אני
חתן המלך, ולשעבר היה משה תולה הגדלה
בחמיו, שנאמר: "וישב אל יתרו חותנו". למשה
ולישראל • שקול משה כנגד כל ישראל. את כל
אשר עשה • להם בירידת המן, ובבאר ובעמלק. כי
הוציא ה' וגו' • זו גדולה על כלם (מכילתא) •

כ"י • וישמע יתרו • מה שמועה שמע וכו' קריעת
ים-סוף ומלחמת עמלק (ובחים קטז) • יתרו • שבועה
שמות נקראו לו: רעואל, יתרו, יתרו, חוכב, חבר,
קיני, פוטיאל (מכילתא). יתרו, על שם שיתר פרשה אחת
בתורה: "ואתה תחזה". יתרו, לכשתגיר וקיים
המצות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חוכב, שחבב
את התורה, וחוכב הוא יתרו, שנאמר: (שופטים ה) "מבני
חבב חתן משה". ויש אומרים: רעואל אביו של יתרו

(ב) ויקח יתרו חתן משה את-צפורה אשת משה
אחר שלוחיה:

'להיכן אתה מוליכן? אמר לו: 'למצרים'. אמר לו:
'על הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף
עליהם?' אמר לה: 'לכי לבית אביך'. נטלה שני
בניה והלכה לה.

כ"י • אחר שלוחיה • כשאמר לו הקדוש-ברוך-הוא
במדנין: "לך שב מצרים... ויקח משה את אשתו ואת
בניו וגו'", ויצא אהרן לקראתו "ויפגשוהו בהר
האלהים", אמר לו: 'מי הם הללו?' אמר לו: 'זו
היא אשתי שנשאתי במדין, ואלו בני'. אמר לו:

(ג) ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר
גר היתי בארץ נכריה:

(ד) ושם האחד אליעזר כי אלהי ארץ ארץ
מחרב פרעה:

(ד) ושם האחר אליעזר כי אלהי ארץ ארץ
מחרב פרעה.
(ח) ומכך בא יתרו, חמיו של משה,
ובניו ואשתו אליו, אל המדבר

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

צפורה אשת משה אחר שלוחיה אליו
(על ידי משה).
(ג) ואת שני בניה אשר שם אחד
משניהם גרשום כי אמר: הגעתי
להיות נטע זר בארץ נכר.

(א) אחרי זאת שמע יתרו, כהן מדין
חמיו של משה, את כל אשר עשה ה'
למשה ולישראל עמו, כי הוציא ה'
את בני ישראל ממצרים.
(ב) ויקח יתרו, חמיו של משה, את

כ"ט • ויצלני מחרב פרעה • כשגלו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרג את משה, נעשה צוארו כעמוד של שיש. (מכילתא) *

(ה) ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים:

כ"ט • אל המדבר • אף אנו יודעים שבמדבר הזה, אלא בשבחו של יתרו דבר הפתוב, שהיה יושב

(ו) ויאמר אל משה אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה:

כ"ט • ויאמר אל משה • על ידי שליח. אני חתנך יתרו וגו' • אם אין אתה יוצא בגיני, צא בגין אשתך.

(ז) ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישקלו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האהלה:

כ"ט • ויצא משה • כבוד גדול נתפד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה, יצא אהרן, נדב ואביהוא. ומי הוא שראה את אלו יוצאין, ולא יצא? • וישתחו

(ח) ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה:

כ"ט • ויספר משה לחתנו • למשך את לבו לקרבו לתורה (מכילתא). את כל התלאה • שעל הים ושל עמלק (מכילתא). התלאה • למ"ד אל"ף מן היסוד של

(ט) ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים:

כ"ט • ויחד יתרו • וישמח יתרו, זהו פשוטו. (סנהדרין צ"ה) ומדרש אגדה: נעשה בשרו חדודין חדודין, מצר על אבוד מצרים, הינו דאמרי אינשי: "גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה". על

השומם אשר הוא מתאכסן שמה, אל הר ה'. (ו) ושלח את מי שאמר אודות יתרו למשה: חמיד יתרו בא אליך, ואשתך ושני בניה אתה. (ז) וילך יצא משה לקבל פני חמיד,

ואי השפתחה ואחרי זאת נשק אותו, ושאל כל איש לשלום חברו, ונקנסו אל האהל. (ח) ויספר משה לחמיד כל אשר עשה ה' בפרעה ובמצרים בספת בני

ישראל, וכל התלאות אשר הגיעו עליהם בדרך, והצילם ה'. (ט) ולכן שש יתרו על פללות הטוב אשר עשה ה' לבני ישראל והצילם מיד המצרים.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

שיעור יומי ליום ראשון י"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת יתרו

וַיֹּאמֶר יְתָרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲהַ אֲתָהֶם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם. מִתַּחַת מְרוֹת מִצְרָאִי:

וַיֹּאמֶר יְתָרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲהַ אֲתָהֶם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם.

כְּתַרְגוּמוֹ: לְשׁוֹן רְדוּי וּמְרוֹת, הִדָּ שְׁהִיּוּ מִכְּבִידִים עֲלֵיהֶם, הִיא הַעֲבוּדָה.

כְּ"י אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם • אִמָּה קָשָׁה • וּמִיַּד פְּרַעֲהַ • מִלֶּךְ קָשָׁה • מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם •

יֵא כַעַן יִדְעֵנָא אַרְי רַב יְי וְלִית אֵלָה בַר מַגְה אַרְי בְּפִתְגָמָא דְחִשְׁבִּיכוּ מִצְרָאִי לְמַדְנָ יֵת יִשְׂרָאֵל בְּה דְנַגְנוּן:

יֵא עַתָּה יִדְעֵתִי כִּי־גְדוֹל יְהוָה מִכֹּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

עֲלֵיהֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: בְּמִים דְּמוּ לְאַבְדָּם, וְהֵם נֶאֱבָדוּ בְּמִים. אֲשֶׁר זָדוּ • אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרִשְׁוּהוּ לְשׁוֹן (בְּרֵאשִׁית כח) "וַיִּזְדּוּ עֲקֵב גְּזִיד": בְּקַדְרָה אֲשֶׁר בְּשָׁלוּ, בְּה נִתְבַּשְׁלוּ.

כְּ"י עַתָּה יִדְעֵתִי • מִפִּירוּ הִיִּתִי לְשַׁעֲבֵר, וְעַכְשָׁו בְּיֹתֵר (מִכִּילתא) • מִכֹּל הָאֱלֹהִים • מִלְּמַד שְׁהִיָּה מִפִּיר בְּכָל עֲבוּדַת אֱלִילִים שְׁבַעוּלָם, שְׁלֵא הִנִּיחַ עֲבוּדַת אֱלִילִים שְׁלֵא עֲבָדָה (מִכִּילתא) • כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ

~ נקודות משיחות קודש ~

ה'יתרו' שבכל אחד

קיום הקב"ה, כמו-כן אם רוצים לזכות לקבל את התורה ולהבינה כראוי, אין די בזה שהנשמה הקדושה שבטבעה רוצה לקיים רצון הקב"ה ש לה רצון לקבל את התורה, אלא על האדם לפעל בעצמו שגם גופו שמצד-עצמו נמשך ורוצה ב'מותרות' - דברים גשמיים וקמריים, גם הוא יודה ונסכים שצריך לקיים את רצון הקב"ה, וללמד את התורה ולהבינה כראוי. ורק אחרי שגם גופו הגשמי, ה'יתרו' שבכל אחד, מודה ורוצה לקיים את רצון הקב"ה, אזי הוא כלי לקבלת התורה, ויכול להבינה כראוי ולהצליח בה.

בתחילת פרשתנו הוכאו דברי יתרו "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים" (יח, יא), ואימא בזוהר הקדוש (ריש פרשתנו סז, ב) שרק אחרי שהודה יתרו ואמר "גדול ה' מכל האלקים" היה יכול להיות ענין מפתן-תורה. כי יתרו הוא "סטרא-אחרא דאיהו סטר שמאלא", והינו בחינת הקלפות שאינן צד הקדושה, ועל-ידי שגם הוא הודה בגדולת ה' - היה שך שיתן הקב"ה את התורה. ועל-פי-זה יש לכאר הטעם לקריאת סדרה זו על שם יתרו, דלכאורה מפינן שמדבר בה על מפתן-תורה, היו צריכים לקרוא בשם הקשור למפתן-תורה? אלא שבזה הוראה לנו בדרך קבלת התורה: כמו שפתן-תורה היתה רק אחרי שגם יתרו הודה על

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך ה, עמוד 1271 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

יב-וַיִּקָּח יְתָרוֹ חַתָּן מִמֶּנָּה דְמִשָּׁה עֲלָוֹן וְנִקְסַת קוּדְשִׁין קָדָם יְי וְאֵתָא אֶהְרֹן וְכָל סָבִי יִשְׂרָאֵל לְמִיכָל לְחַמָּא עִם חַמּוּהִי דְמִשָּׁה קָדָם יְי:

יב) וַיִּקָּח יְתָרוֹ חַתָּן מִמֶּנָּה עֲלָה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֶהְרֹן וְכָל יִשְׂרָאֵל לְאָכַל־לֶחֶם עִם־חַתָּן מִשָּׁה לְפָנֵי הָאֱלֹהִים:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

עולות וזבחים לה'. אזי באו אהרן וכל חכמי בני ישראל לאכל עמו אקל לפני ה'.

(יא) עתה ידעתי כי ה' גדול יותר מכל הגעגועים כי מנע מהמצרים את הדבר אשר זדו בו עליהם (על ישראל). (יב) והגיש יתרו, חמיו של משה,

(י) ואמר יתרו: ותברך ה' אשר הציל אתכם מיד המצרים ומיד פרעה, אשר הציל את העם מתחת סבלות המצרים.

שְׁהִיָּה עוֹמֵד וּמִשְׁמֵשׁ לַפְּנִיָּהִם. לַפְּנֵי הָאֱלֹהִים •
מִכַּאֲן שֶׁהִנְהִיָּה מִסְעָדָה שֶׁתְּלַמִּידֵי חֲכָמִים מְסַבִּין בָּהּ,
כְּאֵלּוּ נִהְיָה מְזִיו הַשְּׂכִינָה (ברכות כד) •

כְּשִׁי • עֲלָה • כְּמִשְׁמָעָה, שְׁהִיא כְּלִיל. זְבָחִים •
שְׁלָמִים. וַיָּבֵא אֶהֱרֹן וְגו' • וּמִשָּׁה הֵיכָן הֵלֵךְ, וְהֵלֵא
הוּא שִׁצָּא לְקִרְאָתוֹ וְגַרְם לֹא אֶת כָּל הַכְּבוֹד? אֵלֶּא

~ יום שני י"ב שבט ~

יג ויהי מיומא דבתרוהי ויתב משה למדן
ית עמא וקם עמא עלוהי דמשה מן צפרא
עד רמשא :

(יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד
הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב:

וגו' אל נא תעזב אותנו". ואם זו קדם מתן תורה,
מששלו והלך, היכן מציינו שחזר? ואם תאמר: שם
לא נאמר יתרו אלא חוכב, ובנו של יתרו הנה? הוא
חוכב הוא יתרו, שהרי כתיב: (שופטים ה) "מבני חוכב
חוזן משה". וישב משה וגו' ויעמוד העם • יושב
כמלך וכלן עומדים, והקשה הדבר ליתרו שהיה
מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך, שנאמר:
"מדוע אתה יושב לבדך" וכלם נצבים. מן הבקר
עד הערב • (שבת ט) אפשר לומר בן? אלא כל דין שדין
דין אמת לאמתו אפלו שעה אחת, מעלה עליו הפתוב
כאלו עוסק בתורה כל היום, וכאלו נעשה שפתו
להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, שנאמר בו:
"ויהי ערב וגו'" (מגילה ט).

כְּשִׁי • וַיְהִי מִמַּחֲרַת • מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה, כִּף
שְׁנִינוּ בִּסְפָרֵי. וּמַהוּ מִמַּחֲרַת? לְמַחֲרַת רִדְתּוֹ מִן הַהָר.
וְעַל־כִּרְחֻף אֵי אֶפְשָׁר לומר אֵלֶּא מִמַּחֲרַת יוֹם הַכַּפּוּרִים,
שְׁהָרֵי קִדְם מִתֵּן־תּוֹרָה אֵי־אֶפְשָׁר לומר: "וְהוֹדַעְתִּי
אֶת־חֻקֵי וְגו'" וּמִשְׁנִתָּנָה תּוֹרָה עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, לֹא
יֵשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם, שְׁהָרֵי בִי"ו בְּתַמוּז יָרַד
וְשָׁבַר אֶת הַלּוּחֹת, וְלִמַּחֲרַת עֲלָה בְּהִשְׁכָּמָה וְשָׁהָה
שְׁמָנִים יוֹם וַיֵּרַד בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְאֵין פְּרָשָׁה זֹאת כְּתוּבָה
כְּסִדְרָה, שְׁלֹא נֶאֱמַר: "וַיְהִי מִמַּחֲרַת", עַד שֶׁנָּה שְׁנִיָּה,
אֶף לְדַבְרֵי הָאוֹמֵר 'יתרו קדם מתן תורה בא', שלוחו
אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר
כאן: "וישלח משה את־חֲתָנּוֹ", וּמִצִּינּוּ בְּמִסְעֵה הַדְּגָלִים
שְׁאָמַר לֹא מֹשֶׁה: (במדבר ט) "נוסעים אנחנו אל המקום

~ נקודות משיחות קודש ~

יחולו על היום שירד משה מן ההר (אף בחלק היום
שלאחר אמירת "סלחתתי"), בפשר חלקו הראשון (לפני
אמירת "סלחתתי") לא היה יום כפור.

מוצאי יום הכפורים היה . . . למחרת רדתו מן ההר (רש"י
יח, יג) וקשה, לפי זה היתה הסעודה ביום כפור. ויש לומר,
דהנה כל ענין יום כפור התחיל רק באשר הקב"ה אמר
"סלחתי כדבריך", ומאז הוא נקבע "למחילה ולסליחה"
(רש"י עקב ט, יח). מובן אם כן, שאי אפשר שדיני יום כפור

(לקוטי שיחות, כרך ו, עמ' 212)

יד ויחזא תמוהי דמשה ית כל דהוא עבד
לעמא ונאמר מה פתגמא דדין די את עבד
לעמא מה דין את יתב בלחודך וכל עמא
קמיין עלוד מן צפרא עד רמשא :

(יד) וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לְעָם
וַיֹּאמֶר מַה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לְעָם מִדּוּעַ
אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן־בֶּקֶר
עַד־עֶרֶב:

יושב יחידי וכל האנשים עומדים
מולך מן הבקר עד צאת הכוכבים?

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(יג) וכאשר ממחרת עמד משה לדון
את העם עמדו האנשים לפניו מן
הבקר עד צאת הכוכבים.
(יד) וכך ראה חמיו את כל אשר הוא
עושה לאנשים ואמר: מה הדבר אשר
אתה עושה לאנשים? שים לבך, אתה

טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַמּוּהִי אָרִי אֲתָן לְוַתִּי עֲמָא לְמַתְבַּע אֶלְפָן מִן קָדָם יי' :
(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַתְּנֹו כִּי־יָבֵא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֱלֹהִים:

כט"ו • כִּי יָבֵא • כִּי בָא, לְשׁוֹן הַנּוֹחַ. לְדַרְשׁ אֱלֹהִים • כְּתַרְגוּמוֹ: לְמַתְבַּע אֶלְפָן, לְשֶׁאל תִּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה.

טז כִּד הָוִי לְהוֹן דִּינָא אֲתָן לְוַתִּי וְדִאינָנָא בִּין גְּבָרָא וּבִין חֲבֵרָה וּמַהוּדַענָא לְהוֹן ית קְנִמְיָא דִּי וַתִּי אֲוִרְיָתָהּ :
(טז) כִּי־יְהִיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטִיתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רַעְהוֹ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:

כט"ו • כִּי־יְהִיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי • מִי שֶׁהִיָּה לוֹ הַדְּבַר, בָּא אֵלַי.

יז וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה לָּהּ לֹא תִקֵּין פִּתְגָמָא דִּאתָּ עֲבָד :
(יז) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶ�ה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדְּבַר אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה:

כט"ו • וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה • דִּרְךָ כְּבוֹד קוֹרְאוֹ הַכְּתוּב: 'חֲוַתְנוּ שֶׁל מֶלֶךְ'.

יח מְלָאָה תִלְאָה אָף אָתָּ אָף עֲמָא הָדִין דַּעֲמָךְ אָרִי זְקִיר מִנְךָ פִּתְגָמָא לֹא תִכּוּל לְמַעֲבָדָה בְּלַחוּדְךָ :
(יח) נָבַל תִּבְּל תִּבְּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמֶּךָ הַדְּבַר לֹא־תוּכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְךָ:

כט"ו • נָבַל תִּבְּל • כְּתַרְגוּמוֹ, וּלְשׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פִּלִּישִׁי שֶׁ"א בְּלַע"ו, כְּמוֹ: (יִרְמִיָּה ח) "וְהַעֲלֵה נָבַל", (ישעיה לה) "כְּנָבַל עָלָה מִגִּפְן", שֶׁהוּא כְּמוֹשׁ עַל־יְדֵי חֲמָה
יח מְלָאָה תִלְאָה אָף אָתָּ אָף עֲמָא הָדִין דַּעֲמָךְ אָרִי זְקִיר מִנְךָ פִּתְגָמָא לֹא תִכּוּל לְמַעֲבָדָה בְּלַחוּדְךָ :
יח וְעַל־יְדֵי קָרַח, וְכַחוֹ תֵּשׁ וְנִלְאָה. גַּם־אַתָּה • לְרִבּוֹת אֲחֵרִין וְחֹר וְשִׁבְעִים זְקִנִים. כִּי־כָבֵד מִמֶּךָ • כְּבוֹד רַב יוֹתֵר מִכְּךָ.

יט כַּעֲנָן קָבַל מִנִּי אֲמַלְכְנָךְ וַיְהִי מִימְרָא דִּי כַּסְעָדְךָ הָוִי אֶתְּ לַעֲמָא (תִּבְע) אֶלְפָן מִן קָדָם יי' וַתְּהִי מִיתִי אֶתְּ ית פִּתְגָמְיָא לְקָדָם יי' :
(יט) עֲתָה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אֶתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבְאֵת אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים:

כט"ו • אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ • (מְכִילֵת) כְּעֲצָה אָמַר לוֹ: צָא, הַפְּלֵךְ בְּגְבוּרָה. הִיָּה אֶתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים • שְׁלִיחַ וּמְלִיץ בֵּינֹתָם לְמִקּוֹם, וְשׂוֹאֵל מִשְׁפָּטִים מֵאֲתוֹ. אֶת־הַדְּבָרִים • דְּבָרֵי רִיבּוֹתָם.

כז וְהוֹזַרְתָּה אֶתְּהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־תּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן :
(כז) וְהוֹזַרְתָּה אֶתְּהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־תּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:

פִּירוּשׁ רַס"ג - תַּרְגוּם וַעֲיָבֻד מַעֲרִבִית־יְהוּדִית

(טו) אָמַר לוֹ: כִּי יָבֹאוּ אֵלַי הַאֲנָשִׁים לְבַקֵּשׁ אֶת פְּקֻדַת ה'.
(טז) אִם הִיָּתָה לָהֶם וְרִיבּוֹת הִגִּיעוּ אֵלַי, אֲזִי אָנִי דָן בֵּין אִישׁ לְחֵבְרוֹ, וְהוֹדַעְתִּי לָהֶם אֶת חֻקֵּי ה' וְאֶת הַלְּכוּתָיו.
(יז) אָמַר לוֹ חַמּוּהִי אָרִי אֲתָן לְוַתִּי עֲמָא לְמַתְבַּע אֶלְפָן מִן קָדָם יי' :
(יח) כִּי־יְהִיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטִיתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רַעְהוֹ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:
(יט) עֲתָה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אֶתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבְאֵת אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים:
(כז) וְהוֹזַרְתָּה אֶתְּהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־תּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:

כא ואת תחזי מפל עמא גברין דחילא
דחילא ויי גברין דקשוט דסגן למבלא
ממוז ותמני עליהון רבגי אלפין רבגי
מאותא רבגי חמשין ורבגי עשוריתא :

**(כא) ואתה תחזי מפלהעם אנשיחיל וראי אלהים
אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים
שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות:**

עשרות • ששים אלה. (מה שפרש רש"י על כל השרים
כמה היו, והוא לכאורה ללא צורך, והנה באמת תקן
בזה ותרוץ קשיה בפסוק דקחשיב מלמעלה למטה,
רצה לומר: המספר מרבה קדם מספר המועט, ולא
היה לו לפרש אלא מתחלה שרי עשרות בראשונה,
ואחר כך בהדרגה כלם. ולפי פרושו שהזכיר ופרט
סכום מנין השרים, צא וחשב וכשתדקדק במנינם,
ולגביהו אתי שפיר: מספר המועט תחלה, ואחר כך
בהדרגה, כן נראה לי נכון, ודוק).

כ"ט • ואתה תחזי • ברוח הקדש שעליך. אנשי-
חיל • עשירים, שאין צריכים להחגיף ולהפיר פנים.
אנשי אמת • אלו בעלי הבטחה שהם כדאי לסמוך
על דבריהם, שעל-ידי-כן יהיו דבריהם נשמעין.
שנאי בצע • ששונאין את ממונם בדין, כההיא
דאמרינן: 'כל דינא דמפקין ממונא מינה דינא, לאו
דינא הוא' (ב"ב נח). שרי אלפים • הם היו שש מאות
שרים לשש מאות אלה (סנהדרין יח). שרי מאות • ששת
אלפים היו. שרי חמשים • י"ב אלה. ושרי

כב וידיונון ית עמא בכל עדן ויהי כל פתגם
רב יתון לותד וכל פתגם זער ידיונון אנון
ויקלון מנה ויסוברון עמה :

**(כב) ושפטו אתהעם בכלעת והיה פלהדבר
הגדל יביאו אליך וכלהדבר הקטן ישפטוהם
והקל מעליך ונשאו אתך:**

כ"ט • וידיונון • לשון צווי. וקל מעליך • דבר זה להקל מעליך. 'והקל', כמו 'והכבד את
לבן', 'והכות את מואב', לשון הונה.

כ"ט • וידיונון • לשון צווי. וקל מעליך • דבר זה להקל מעליך. 'והקל', כמו 'והכבד את
לבן', 'והכות את מואב', לשון הונה.

כג אם ית פתגמא הדין מעבד ויפקדנה יי
ותכול למיקם ואף כל עמא הדין על אתרה
יהו בשלם :

**(כג) אם אתהדבר הזה תעשה וצוך אלהים ויכלת
עמד וגם פלהעם הזה עלמקמו יבא בשלום:**

הזה • אהרן, נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים
עמה עמה (מכילתא) •

כ"ט • וצוך אלהים ויכלת עמד • המלה בגבורה, אם
יצוה אותך לעשות כך — תוכל עמד, (מכילתא) ואם
יעכב על ידך — לא תוכל לעמד. וגם כל העם

~ יום שלישי י"ג שבט ~

(כד) וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר:
כד וקביל משה למיקרא דחמוהי ועבד כל
די אמר :

(כא) ואתה, ראה לכן מפל האנשים
אישים בעלי כשרונות: 'ראים מה',
בעלי צדק, שונאי חמדנות, ומנה
אותם עליהם ראשי קבוצות של
אלפים ושל מאות ושל חמשים ושל
עשרות.
(כב) ויפקו דין בקרב האנשים בכל
עת, ויהי כל דבר עצום יעלו אותו
אליך, וכל דבר קטן הם ישפטו בו,
והקל מעם נפשך ונשאו באתריהם
אתך.
(כג) אם תעשה את הדבר הזה, ויצוה

אותך ה' בו, אזי תוכל לעמד במטלה
וגם כל העם הזה אל מקומו יגיע
בשלום.
(כד) וקבל משה מחמיו ועשה את
כל מה שפקד עליו.

כה ובחר משה גברין דחילא מכל ישראל ומני יתהון רישין על עמא רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשיין ורבני עשוריתא:

(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רֵאשִׁים עַל־הָעָם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשָּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת:

כו ודינין זת עמא ככל עדן זת פתגם קשי מיזן לזת משה וכל פתגם זער דינין אנון:

(כו) וַשְּׁפֹטוּ אֶת־הָעָם בְּכֹל־עֵצָה אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יִבְיֹאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכֹל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹטוּ הֵם:

מקראות העליונים היו לשון צווי, לכך מתרגמין "וידונון" "ניתון" "ידונון", ומקראות הללו - לשון עשייה.

כז • ודינין זת עמא • יביאון • מיזן • לשפוטו הם • כמו 'שפטו' (בחולים), וכן (רות ב) 'לא תעבורי' כמו: 'לא תעברי', ותרגומו: דינין אנון.

כו ושלח משה את חתנו וילך לו אל-ארצו: פ

(כו) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חַתְּנֹו וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אֲרָצֹו: פ
כז • וילך לו אל ארצו • לגיר בני משפחתו (מכילתא).

~ יום רביעי י"ד שבט ~

א בירחא תליחא למפק בני ישראל מארעא דמצרים ביומא הדין אתו למדברא דסיני:

יט (א) בחדש השלישי לצאת בני-ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני:

כז • ביום הזה • בראש חדש. לא היה צריך לכתב אלא "ביום ההוא". מהו "ביום הזה"? שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו.

כז • ביום הזה • בראש חדש. לא היה צריך לכתב אלא "ביום ההוא". מהו "ביום הזה"? שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו.

בונטלו מרפידים ואתו למדברא דסיני וישרו במדברא ושרא תמן ישראל לקבל טורא:

(ב) ויסעו מרפידים וילאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן-שם ישראל נגד ההר:

ויחן-שם ישראל • פאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמתלקת (מכילתא). נגד ההר • (מכילתא) למזרחו, וכל מקום שאתה מוצא "נגד", פנים למזרח.

כז • ויסעו מרפידים • למה הצרך לחזר ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שבפרידים היו חונים, בידוע שמשם נסעו? אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני: מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא).

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

ישראל מארץ מצרים, ביום הזה הגיעו אל המדבר הפראי סיני. (ב) נסעו מרפידים, הגיעו אל המדבר הפראי סיני וחנו במקום. והתאכסנו שם ישראל אל מול ההר.

האנשים בכל עת. כל דבר קשה - יעלו אותו אל משה, וכל ענין קטן - הם ישפטו בו. (כו) ואזי שלח משה את חמיו ויצא לדרך אל ארצו.

(כה) כן בחר משה אישים בעלי כשרונות מכל בית ישראל ומנה אותם ראשים עליהם, ראשי קבוצות של אלפים ושל מאות ושל חמשים ושל עשרות. (כו) וכך עשו אשר ישפטו בקרב

(א) בחדש השלישי ליציאת בני

(ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹנִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יַעֲקֹב • אֱלוֹ הַנְּשִׁים, תֹּאמַר לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַבָּה. וְתֹנִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל • עֲנִשִׁין וְדַקְדֻקִּין, פֶּרֶשׁ לְזִכְרֵים דְּבָרִים הַקְּשִׁין כְּגִידִין (מכילתא) •

כ"ט • וּמֹשֶׁה עָלָה • בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו בְּהַשְׁמָכָה הָיוּ, שְׁנָאֵמַר: (לקמן לד) "וַיִּשְׁפֹּם מֹשֶׁה בְּבִקְרִי". כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וְכַסְדֵּר הַזֶּה (שבת פו) • לְבֵית

(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְּפֵי נְשָׁרִים וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי:

ד אַתֶּן חֲזַתוֹן דִּי עֲבָדִית לְמִצְרַיִם וְנִטְלִית יְתָכוֹן כְּדַעַל גְּדַפִּי נִשְׁרִין וְקַרְבִּית יְתָכוֹן לְפִלְחָנִי:

כ"ט • אַתֶּם רְאִיתֶם • (שבת פו) לֹא מִסְרַת הִיא בְּיָדְכֶם, וְלֹא בְּדָבָרִים אֲנִי מִשְׁגֵּר לָכֶם, לֹא בְעֵדִים אֲנִי מַעֲיֵד עֲלֵיכֶם, אֵלֹא "אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם", עַל כַּמָּה עֲבֻרוֹת הָיוּ חִיבִין לִי קִדְּם שְׁנֹדְדוּגוּ לָכֶם וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם אֵלֹא עַל יָדְכֶם. וְאֲשָׂא אֶתְכֶם • (מכילתא) זֶה הַיּוֹם שִׁבְּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמָסֶס, שְׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִפְּזָרִין בְּכָל אֶרֶץ גִּשְׁן, וְלִשְׁעָה קָלָה כִּשְׁבָאוּ לִיסַע וְלִצְאָתָא, נִקְבְּצוּ כָּלֶם לְרַעְמָסֶס. וְאוּנְקָלוּס תִּרְגָּם: 'וְאֲשָׂא', וְנִטְלִית יְתָכוֹן, כְּמוֹ וְאִסַּע אֶתְכֶם, — תִּתְּן אֶת הַדְּבָר, דְּרַף כְּבוֹד לְמַעְלָה. עַל כַּנְּפֵי נְשָׁרִים •

כְּנֶשֶׁר הַנוֹשֵׂא גּוֹזְלֵיו עַל כַּנְּפָיו, שְׁכָל שְׁאָר הָעוֹפוֹת נוֹתְנִים אֶת בְּנֵיהֶם בֵּין רִגְלֵיהֶם, לְפִי שְׁמִתְרָאִין מֵעוֹף אַחַר שְׁפוּרַת עַל גְּבִיהֶם, אֲבָל הַנְּשִׁר הַזֶּה אֵינוֹ מִתְרָא אֵלֹא מִן הָאָדָם שְׁמָא יִזְרַק בּוֹ חַץ, לְפִי שְׁאִין עוֹף אַחַר פּוֹרַח עַל גְּבִיו, לְכַף נוֹתְנָן עַל כַּנְּפָיו, אוֹמֵר: מוּטָב יִכְנַס הַחַץ בִּי וְלֹא בְּכַנְּי. אִף אֲנִי עָשִׂיתִי כֵן: "וַיִּסַּע מִלֶּאֱךָ הָאֱלֹהִים וְגוֹ", וַיָּבֵא בֵּין מַחְנֵה מִצְרַיִם וְגוֹ", וְהָיוּ מִצְרַיִם זוֹרְקִים חֲצָיִם וְאֲבָנֵי בְּלִיִּסְטְרָאוֹת, וְהִעָנְוּ מִקְבָּלָם. וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי • כְּתַרְגוּמוֹ •

(ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ:

ה וְכַעַן אִם כְּבִלָּא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי וְתִטְרוּן יַת קְנָמִי וְתַהוֹן קְדָמִי חִבִּיבִין מְכָל עַמְמֵיָא אַרְי דִּי לִי כָּל אֶרְעָא:

כ"ט • וְעַתָּה • אִם עַתָּה תִקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם, יַעֲרַב לָכֶם מִכָּאֵן וְאֵילָף, שְׁכָל הַתְּחֻלוֹת קִשׁוֹת (מכילתא. שבת פז) • וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־בְּרִיתִי • שְׁאֲכַרְתָּ עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה. סִגְלָה • אוֹצֵר חִבִּיב, כְּמוֹ: "וְסִגְלַת מְלָכִים", כְּלִי־יָקָר וְאֲבָנִים טוֹבוֹת שְׁהַמְלָכִים גּוֹנְזִים

אוֹתָם, כִּף אַתֶּם תִּהְיוּ לִי "סִגְלָה" מִשְׁאָר אַמּוֹת, וְלֹא תֹאמְרוּ אַתֶּם לְבַדְּכֶם שְׁלִי וְאִין לִי אַחֲרֵים עִמָּכֶם, וּמָה יֵשׁ לִי עוֹד שְׁתַּהֲא חִבְתְּכֶם נִפְרַת, "כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ", וְהֵם בְּעֵינֵי וּלְפָנֵי לְכָלוּם.

כ"ט • וְעַתָּה • אִם עַתָּה תִקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם, יַעֲרַב לָכֶם מִכָּאֵן וְאֵילָף, שְׁכָל הַתְּחֻלוֹת קִשׁוֹת (מכילתא. שבת פז) • וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־בְּרִיתִי • שְׁאֲכַרְתָּ עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה. סִגְלָה • אוֹצֵר חִבִּיב, כְּמוֹ: "וְסִגְלַת מְלָכִים", כְּלִי־יָקָר וְאֲבָנִים טוֹבוֹת שְׁהַמְלָכִים גּוֹנְזִים

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלַכַת כְּהַנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֲלֵה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ו וְאַתֶּן תִּהוֹן קְדָמִי מְלָכִין כְּהַנִּין וְעַם קְדִישׁ אֵלִין פְּתַגְמֵיָא דִּי תְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלַכַת כְּהַנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֲלֵה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֵל ה', וְאָזַי קָרָא אֵלָיו ה' מִן הַהָר בְּאֶמְרוֹ: כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתוֹדִיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.
- (ד) אַתֶּם צְפִיתֶם בְּמָה שְׁעָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וְנִשְׂאתִי אֶתְכֶם כְּדוֹמָה לְעַל כַּנְּפֵי נְשָׁרִים, וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הַהָר הַזֶּה שְׁלִי.
- (ה) וְכַעַן אִם כְּבִלָּא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי וְתִטְרוּן יַת קְנָמִי וְתַהוֹן קְדָמִי חִבִּיבִין מְכָל עַמְמֵיָא אַרְי דִּי לִי כָּל אֶרְעָא: (ו) וְכַעַן אִם כְּבִלָּא תִקְבְּלוּן לְמִימְרֵי וְתִטְרוּן יַת קְנָמִי וְתַהוֹן קְדָמִי חִבִּיבִין מְכָל עַמְמֵיָא אַרְי דִּי לִי כָּל אֶרְעָא:

שיעור יומי ליום חמישי ט"ו שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת יתרו
 כש"י ואתם תהיו לי ממלכת כהנים • שרים, כמה דאת אמר: (שמואל ב ח) "וכני דוד כהנים היו". אלה
 הדברים • לא פחות ולא יותר.

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>"כהנים" - לכהונה. בשעת מתן-תורה היו לכל אחד ואחד מישראל כל שלש המעלות האמורות - כל אחד מהם היה פנוי לה' ועוסק בתורה; שני כהנים בראשו (שבת פח) - כמלך; והיה ראוי לאכל בקדשים (מכילתא) - כהונה. (לקוטי שיחות, כרך ח, עמוד 442)</p>	<p>ואתם תהיו לי ממלכת כהנים (יט, ו) כאן נרמזו כל שלש המעלות (כפרים) שנתנו לישראל בשעת מתן-תורה - תורה, מלכות וכהנה: "ואתם תהיו לי" - רמזו לתורה, על-פי פרוש המכילתא: "שתהיו פנויין לי ועוסקים בתורה"; "ממלכת" - למלכות;</p>
--	--

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

(ז) ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את
 כל-הדברים האלה אשר צוהו יהוה:

(ח) ויענו כל-העם יחדו ויאמרו כל אשר-דבר יהוה
 נעשה וישב משה את-דברי העם אל-יהוה:

כש"י וישב משה את-דברי העם וגו'. ביום
 המחרת, שהוא יום שלישי, שהרי בהשקפה עלה.
 וכי צריך היה משה להשיב? אלא בא הכתוב ללמדך

(ט) ויאמר יהוה אל-משה הנה אנכי בא אליך בעב
 הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם-כך
 יאמינו לעולם ויגד משה את-דברי העם אל-יהוה:

כש"י בעב הענן • במעבה הענן, וזהו ענפל. וגם
 כך • גם בנביאים הבאים אחריו. ויגד משה וגו'.
 ביום המחרת, שהוא רביעי לחדש. את-דברי העם

(י) ויאמר יהוה אל-משה לך אל-העם וקדשתם
 היום ומחר וכבסו שמלתם:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

<p>בה באפן מקלט עד עולם. אזי הודיע משה את דבור העם אל ה'. (י) ואמר ה' לו: צא לדרכך אל העם וטהר אותם היום ומחר, וכבסו את</p>	<p>השיב משה את דבורם אל ה'. (ט) בעת שאמר ה' לו: הריני מתגלה לך במעבה ענני, כדי שישמע העם את פניתי אליך בדבור ולמען יאמינו</p>	<p>והקריא להם את כל הדבור הזה אשר פקד עלי ה'. (ח) אזי השיבו לו יחדו ואמרו כל מה שאמר ה' נעשה אותו, ולכן</p>
--	--	--

כש"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה • אִם כֵּן, שְׁמַזְקִיקִין לְדַבֵּר עִמָּם, "לֵךְ אֶל הָעָם". וְקִדְשָׁתָם • וְזַמְנָתָם, שְׂיִכְנוּ עִצְמָם הַיּוֹם וּמָחָר.

(יא) וְהָיוּ נֹכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעִינֵי כָל-הָעָם עַל-הָר סִינַי:

יא ויהיו זמנין ליומא תליתאה ארי ביומא תליתאה ותגלי יי לעיני כל עמא על טורא דסיני:

כש"י וְהָיוּ נֹכְנִים • מִבְּדָלִים מֵאִשָּׁה. (מכילתא) • לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי • (מכילתא) שֶׁהוּא שְׂשִׁי בַחֲדָשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בְּנֵה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתִּים-עָשָׂרָה מִצָּבָה, כָּל הָעֲנִין הָאֶמּוֹר בְּפִרְשַׁת "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים", וְאִין מִקְדָּם וּמֵאַחַר בַּתּוֹרָה. לְעִינֵי כָל הָעָם • מִלְּמַד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם סוּמָא, שְׁנִתְרַפְּאוּ כָּלָם (מכילתא) •

יב ויתתחם ית עמא סחור סחור למימר אסתמרו לכון מלמסק בטורא ולמקרב בסופה כל דיקרב בטורא אתקטלא ותקטל:

(יב) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת-הָעָם סָבִיב לְאֹמֶר הַשְּׁמָרוּ לְכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגַע בְּקִצְחוֹ כָּל-הַנֶּגַע בָּהָר מוֹת יוֹמָת:

יב ויתתחם ית עמא סחור סחור למימר אסתמרו לכון מלמסק בטורא ולמקרב בסופה כל דיקרב בטורא אתקטלא ותקטל:

כש"י וְהִגְבַּלְתָּ • קִבַּע לָהֶם תַּחֲוּמִין לְסִימָן שֶׁלֹּא יִקְרָבוּ מִן הַגְּבוּל וְהִלָּאָה. לְאֹמֶר • הַגְּבוּל אֹמֶר לָהֶם:

יב ויתתחם ית עמא סחור סחור למימר אסתמרו לכון מלמסק בטורא ולמקרב בסופה כל דיקרב בטורא אתקטלא ותקטל:

(יג) לְאֶתְנַע בּוֹ יָד פִּי-סֶקוּל יִפְקַל' אוֹיְרָה יִיָּרָה אִם-בְּהֵמָה אִם-אִישׁ לֹא יִחִיה בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָהָר:

יג לא תקרב בה ידא ארי אתרגמא יתרגם או אשתדא ישתדי אם בעירא אם אנשא לא יתקרים במיגר שופרא אנון מרשן למסק בטורא:

כש"י יָרָה יִיָּרָה • (סנהדרין מא) מִכָּאן לְנִסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין לְמִטָּה מִבֵּית הַסֶּקִילָה שֶׁהָיָה גְבוּהַ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. יִיָּרָה • יִשְׁלַף לְמִטָּה לְאַרְצָן, כְּמוֹ (לעיל טו) "יָרָה בַיָּם". בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל • בְּשִׁמְשׁוֹ הַיּוֹבֵל קוֹל אֲרָךְ, הוּא סִימָן סְלוֹק

יג לא תקרב בה ידא ארי אתרגמא יתרגם או אשתדא ישתדי אם בעירא אם אנשא לא יתקרים במיגר שופרא אנון מרשן למסק בטורא:

(יד) וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן-הָהָר אֶל-הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת-הָעָם וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹלֹתָם:

יד ונסת משה מן טורא לנת עמא וזמין ית עמא ותרוו לבושיהון:

כש"י מִן-הָהָר אֶל-הָעָם • מִלְּמַד שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֵה לְעַסְקִיו, אֶלֶּא "מִן הָהָר אֶל הָעָם".

(טו) וַיֹּאמֶר אֶל-הָעָם הָיוּ נֹכְנִים לְשִׁלְשַׁת יָמִים אֶל-תַּגְּשׁוּ אֶל-אִשָּׁה:

טו ואמר לעמא הוו זמנין לתלתא יומין לא תקרבון לצד אתתא:

כש"י הָיוּ נֹכְנִים לְשִׁלְשַׁת יָמִים • לְסוֹף שִׁלְשַׁת יָמִים, הוּא יוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוּסִיף מֹשֶׁה יוֹם אֶחָד מִדְּעֵתוֹ, כְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי, (שבת פז). וּלְדַבְּרֵי הָאוֹמֶר: 'בְּשִׁשָּׁה

יג לא תקרב בה ידא ארי אתרגמא יתרגם או אשתדא ישתדי אם בעירא אם אנשא לא יתקרים במיגר שופרא אנון מרשן למסק בטורא:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

לבושם. (יא) ויהיו מוכנים אל היום השלישי שבו יתגלה ה' בנוכחותם על הר סיני. (יב) ויגדר בפני העם סביבו ואמר להם: היו זהירים מן העלייה אל ההר ומן הקרבה אל קצהו, וכל הנוגע בו הרוג יהרג. (יג) כדאי שלא תמשש אותו יד כי ירגם מרגימת אבנים לעברו, או ינשב בו חץ מקשת חצים. אם תהיה זו בהמה או שפא אדם - לא יחיה, וכאשר יתקע בשופר אזי יתר להם לעלות אל ההר. (יד) ולכך ירד משה מן ההר אל העם, ואזי טהר אותם וכבסו לבושם. (טו) ואמר להם: היו מוכנים לשלשה ימים, לא תקרבו אל אשה.

שיעור יומי ליום חמישי ט"ו שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת יתרו
 טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה, משמשו תוף שלשה ימים, שמא תפלט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה, ותחזור ותטמא, אבל

טז והנה ביום תליטאה במהוי צפרא והנה קליו וברקיו ועננא תקיף על טורא וקל שופרא תקיף לחדא וזע כל עמא די במשריתא:
 (טז) ויהי ביום השלישי בהית הפקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על-ההר וקל שפר חזק מאד ויחרר כל-העם אשר במחנה:

יז ויציא משה את-העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר:
 יט ויציא משה את-העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר:
 כט"א < בהית הפקר • מלמד שהקדים על ידם, מה שאין דרך בשר-ודם לעשות כן, שיהא הרב ממתין לתלמיד, וכן מצינו: (ביחוקאל א) "קום צא אל-הבקעה

כ"א • בתחתית ההר • לפי פשוטו: ברגלי ההר. ומדרשו, שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית

כ"ב • לקראת האלהים • מגיד שהשכינה יצאה לקראתם, כחתן היוצא לקראת פלה, וזהו שצאמר: (דברים לג) "ה' מסיני בא", ולא נאמר: 'לסיני

~ נקודות משיחות קודש ~

שינה כהנה לקבלת התורה?

למעלה, הרי יש ביכלתה להשיג השגות כאלו שאי-אפשר לה להשיגם באשר הגוף ער (ראה מה שנתבאר בזה במאמר ד"ה בלילה ההוא ה'ת"ש סעיף א, ועוד).
 ועל-פי-זה יש לפרש מה שישאל הלכו לישן בלילה ההוא, מפני שחשבו שאין הכנה מתאימה יותר לקבלת התורה מאשר שהנשמה תעלה למעלה ותשיג השגות נעלות לאין שעור.
 אף מכל-מקום נחשב זה כחטא לגבי ישראל. כי תכלית מתן-תורה היא לפעל שגם בדרך-תחנותיים גשמיים ובעניני עולם-הזה ישכן ויחדר אור הקדושה, ועל כן הגם שבצעת השינה היו משיגים השגות נעלות, לא היה להם להתנתק מהגוף ולהשיג השגות, אלא לעבד עם הגוף ולהעלותו ולנככו כדי שגם הגוף יהיה כלי להשגות קדושות.
 (על פי 'לקוטי שיחות' כרך ד', עמ' 1024 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בפרשתנו נאמר שלפני מעמד הר סיני ויוצא משה את העם לקראת האלקים" (יט, יז). ואיתא במדרש "ישנו להם ישראל כל אותו הלילה, לפי ששינה של עצרת ערכה והלילה קצרה כו' בא הקדוש-ברוך-הוא ומצאן ישנים כו', והיה משה מעורר לישראל כו' הדא הוא דכתוב 'ויוצא משה את העם לקראת האלקים' (שיר-השירים רבה, פרשה א, יב, ב).
 ולכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי ידועים דברי הר"ן (סוף פסחים) שבני ישראל ספרו את הימים, והשתוקקו בכל לבם ונפשם לקבלת התורה, ואם-כן איך אפשר שבלילה הזה במקום להמתין בקצרו רוח ולהתכונן לקבלת התורה, הלכו לישן, ועד ששנתם ערכה להם?
 ויש לבאר הדברים, והנה ידוע שבאשר הנשמה נמצאת בגוף, הרי היא מגבלת בהשגות שיוכלה להשיג. מה- שאין-כן בצת השינה באשר מסתלקת מהגוף ועולה

(טז) וכאשר היה ביום השלישי, לפני הגן החמה, היו קולות וברקים ועננים עצומים על ההר וקול שופר
 חזק מאד, ולכך נבדלו כל האנשים אשר במחנה.
 (יז) ולכך הוציא משה את העם כדי שיקבלו את מאמר ה' מן המחנה, ועמדו בתחתית ההר.

יח וְיָרַד יְהוָה עִשָּׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו יְהוָה
בְּאֵשׁ וַיַּעַל עִשָּׁנוֹ כַּעֲשָׂן הַכֹּבֵשֶׁן וַיַּחֲדָר כָּל־הָהָר
מְאֹד:

יח) וְהָרַס יְהוָה עִשָּׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו יְהוָה
בְּאֵשׁ וַיַּעַל עִשָּׁנוֹ כַּעֲשָׂן הַכֹּבֵשֶׁן וַיַּחֲדָר כָּל־הָהָר
מְאֹד:

יכולה לשמע, נותן לברייתו סימן הנכר להם. פיוצא
בו: (הושע יא) "כְּאַרְיֵה יִשְׂרָאֵל". וכי מי נתן פח כְּאַרְיֵה,
אֵלָּא הוּא, וְהַפְּתוּחַ מוֹשְׁלוֹ כְּאַרְיֵה, אֵלָּא אֲנֹכִי מְכַנֵּן
וּמְדַמֵּן אוֹתוֹ לְבְרִיּוֹתָיו, כְּדִי לְסַבֵּר אֶת הָאֵזֶן מֵהַ
שֵׁיכֻלָּה לְשִׁמְעָה. פיוצא בו: (יחזקאל מג) "וְקוֹלוֹ כְּקוֹל
מִיַּם רַבִּים". וכי מי נתן קול למים? והלא הוא, וְאַתָּה
מְכַנֵּה אוֹתוֹ לְדַמּוֹתָיו לְבְרִיּוֹתָיו, כְּדִי לְסַבֵּר אֶת הָאֵזֶן.

כ"ט) «עִשָּׂן כְּלוֹ» אין "עִשָּׂן" זה שם דָּבָר, שְׁהָרִי נְקוּד
הַשִּׁי"ן פִּתְחָה, אֵלָּא לְשׁוֹן פִּעֵל, כְּמוֹ: אָמַר, שָׁמַר, שָׁמַע.
לְכַף, תְּרַגְמוֹ: 'תִּנְנָה כְּלָה', וְלֹא תִרְגַּם 'תִּנְנָא', וְכָל
"עִשָּׂן" שֶׁבְּמִקְרָא, נְקוּדִים קִמְצָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם דָּבָר.
הַכֹּבֵשֶׁן. שֶׁל סִיד. יָכוֹל כְּכֹבֵשֶׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר?
תְּלַמּוּד-לוֹמַר "בּוֹעֵר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם". וְמֵה
תְּלַמּוּד-לוֹמַר "כֹּבֵשֶׁן"? לְסַבֵּר אֶת הָאֵזֶן מֵהַ שְׁהִיא

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁנָה - זְמַן, לְהַרְבּוֹת כְּכַמּוֹת הַזְּמַן הַמְּקַדָּשׁ לְלַמּוּד הַתּוֹרָה;
נֶפֶשׁ - חַיּוֹת, לְהוֹסִיף בְּאִיכוֹת הַלְמוּד, שֶׁהַלְמוּד יִהְיֶה
בְּחַיּוֹת יוֹתֵר, וּמִמֵּילָא יֵדַע וַיִּשְׁיַג בְּעַמֻּק יוֹתֵר.
(לקוטי שיחות, כרך יג, עמוד 151)

וְהָרַס יְהוָה עִשָּׂן כְּלוֹ (יט, יח) כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדַמּוּר נִשְׂאָה
דוֹרְנוֹ, מִסְבִּיר אֶת מִשְׁמַעוֹת הַעֲשָׂ"ן שֶׁבְּמִתְּנֵי-תּוֹרָה כְּלַפִּי
חַיִּיב לְמוּד הַתּוֹרָה הַמְּשַׁל עַל כָּל אֶחָד וְאַחֵד:
עוֹלָם - מְקוֹם, לְלַמַּד תּוֹרָה בְּכָל בֵּית וּבְכָל מְקוֹם;

יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשֵּׁה יְדִבֵּר
וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשֵּׁה יְדִבֵּר
וַיַּעַל עִשָּׁנוֹ כְּקוֹל:

יט) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשֵּׁה יְדִבֵּר
וַיַּעַל עִשָּׁנוֹ כְּקוֹל:

הַגְּבוּרָה, אֵלָּא "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יִהְיֶה לָךְ", וְהַקְדוּשָׁה-
בְּרוּךְ-הוּא מְסִיעֵנו לְתַת בּוֹ פֶּחַ לְהִיּוֹת קוֹלוֹ מְגַבִּיר
וְנִשְׁמָע. יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל. יַעֲנֵנוּ עַל דְּבַר הַקּוֹל, כְּמוֹ:
(מלכים א יח) "אֲשֶׁר יַעֲנֶה בְּאֵשׁ", עַל דְּבַר הָאֵשׁ לְהוֹרִידוֹ.

כ"ט) «הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד» מְנַהֵג הַדְּיוּט: כָּל זְמַן שֶׁהוּא
מְאַרְיֵף לְתַקַּע, קוֹלוֹ מְחַלֵּשׁ וְכוּהָה, אֲבָל כְּאֵן: "הוֹלֵךְ
וְחֹזֵק מְאֹד". וְלָמָּה כֵּן? מִתְחַלְלָה לְסַבֵּר אֲזַנְיָהֶם מֵהַ
שֵׁיכֻלִּים לְשִׁמְעָה. מִשֵּׁה יְדִבֵּר. כְּשֶׁהִיָּה מִשֵּׁה מְדַבֵּר
וּמְשַׁמֵּעַ הַדְּבָרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהָרִי לֹא שָׁמְעוּ מִפִּי

~ יום שישי ט"ז שבט ~

כ) וַיֵּרֵד יְהוָה עַל־הָרַשׁ סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא
יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

כ) וַיֵּרֵד יְהוָה עַל־הָרַשׁ סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא
יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

וְהַצִּיעַן עַל גְּבֵי הָהָר כְּמַצַּע עַל הַמַּטֵּה, וַיֵּרֵד כִּסֵּא
הַכְּבוֹד עֲלֵיהֶם.

כ"ט) «וַיֵּרֵד ה' עַל־הָרַשׁ סִינַי» יָכוֹל יֵרֵד עָלָיו מִמַּשָּׁה?
תְּלַמּוּד-לוֹמַר: (לקמן ט) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי עִמָּכֶם".
(מכילתא) מְלַמֵּד שֶׁהַרְפִּין שָׁמַיִם הַעֲלִיּוֹנִים וְתַתְּחוּנִים

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

כ) כִּי נִגְלָה ה' עַל הַר סִינַי בְּרֹאשׁוֹ,
וַיִּקְרָא בְּקוֹל גְּבוּהַ מְאֹד אֶל מֹשֶׁה
מִרֹאשׁ הָהָר, וְלָכֵן הוּא עֲלָה.

יח) קוֹל הַשׁוֹפָר כְּכֹל שֶׁנִּמְשָׁף הַלָּךְ
וְהַתְּחַזֵּק מְאֹד, וְהִיָּה מִשֵּׁה מְדַבֵּר וְה'
מְשִׁיב לוֹ בְּאִמְרָה קוֹלִית.

יח) וְהָרַס סִינַי אֶפְוֶף עִשָּׂן כְּלוֹ, כִּי
נִגְלָה עָלָיו ה' בְּאֵשׁ, וְעֲלָה עִשָּׁנוֹ כְּמוֹ
עִשָּׂן הַכֹּבֵשֶׁן וְהַיְדַעְעָה הָהָר מְאֹד.

שיעור יומי ליום שישי ט"ז שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת יתרו

כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רַד הָעֵד בְּעַם פְּנֵי־יְהוָה:
אֶל־יְהוָה לְרֵאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב:

לְפָנַי "רַב". פֶּן יִהְרָסוּ. כָּל הַרְיָסָה מִפְּרֻדַּת אֲסִיפַת הַבְּנֵי. אִם הַנְּפָרְדִּין מִמְּצָב אֲנָשִׁים, הוֹרְסִים אֶת הַמְּצָב.

כִּי־יִיָּדַע בְּעַם. הַתְּרָה בָּהֶם שְׁלֵא לַעֲלוֹת בְּהָר. פֶּן יִהְרָסוּ וְגו'. שְׁלֵא יִהְרָסוּ אֶת מִצְבֵּם עַל יְדֵי שְׂתִּיאוֹתָם אֶל ה' לְרֵאוֹת, וְיִקְרְבוּ לַצֵּד הַהָר. וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב. (מכילתא) כָּל מִה שְׁיִפְּל מִמָּה, וְאִפְּלו הוּא יְחִידִי, חָשׁוּב

כב) וְגַם הַפְּהָנִים הַנִּנְּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פְּנֵי יִפְרִיץ בָּהֶם יְהוָה:

מְזַמְּנִים לְהַתְּיָצֵב עַל עַמּוֹד. פֶּן־יִפְרִיץ. לְשׁוֹן פְּרֻצָּה, יִהְרַג בָּהֶם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם פְּרֻצָּה.

כִּי־יִיָּדַע וְגַם הַפְּהָנִים. אִם הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהַעֲבוּדָה בָּהֶם (ובחים קטו). הַנִּנְּשִׁים אֶל ה'. לְהִקְרִיב קִרְבָּנוֹת, אִם הֵם אֵל יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוֹתָם לַעֲלוֹת. יִתְקַדְּשׁוּ. יִהְיוּ

כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יִוָּכַל הָעָם לַעֲלוֹת אֶל־הָר סִינַי כִּי־אַתָּה הַעֲדַתָּה בְּנוֹ לֵאמֹר הַגְּבַל אֶת־הָהָר וְקַדְּשָׁתוּ:

כִּי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קָדַם יי לֹא יִכּוֹל עַמָּא לְמַסַּק לְטוּרָא דְסִינַי אֲרִי אֶת אֲסַהְדַּת בְּנֵא לְמִימַר תַּחֲסִים נַת טוּרָא וְקַדְּשָׁה:

כִּי־יִיָּדַע לֹא־יִוָּכַל הָעָם. אִינִי צָרִיף לְהַעֲיֵד בָּהֶם, שֶׁהָרִי מוֹתָרִין וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא יוֹכְלוּ לַעֲלוֹת, שְׂאִין לָהֶם רְשׁוֹת.

כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה לְדָוִד וְעֲלִיתָ אֵתָה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַפְּהָנִים וְהָעָם אֶל־יְהוָה לַעֲלוֹת אֶל־יְהוָה פְּנֵי־יִפְרִיץ־בָּם:

כִּי וַיֹּאמֶר לֵה יי אֲזִיל חוֹת וְתַסַּק אֶת וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכַהֲנֵי וְעַמָּא לֹא יִפְגְּרוּן לְמַסַּק לְקָדַם יי דִּילְמָא יִקְטוּל בְּהוּן:

כִּי־יִיָּדַע לְדָוִד. (מכילתא) וְהָעֵד בָּהֶם שְׁנִית, שְׁמִזְרִין אֶת הָאָדָם קָדַם מַעֲשֶׂה, וְחִזְרִין וְיִמְזְרִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה. וְעֲלִיתָ אֵתָה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַפְּהָנִים. יִכּוֹל אִם הֵם עִמָּךְ? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: "וְעֲלִיתָ אֵתָה". אָמַר מַעֲתָה: אֵתָה - מַחֲצָה לַעֲצָמָךְ, וְאַהֲרֹן - מַחֲצָה לַעֲצָמוֹ, וְהַפְּהָנִים - מַחֲצָה לַעֲצָמָם. מֹשֶׁה נָגַשׁ יוֹתֵר

מֵאַהֲרֹן, וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַפְּהָנִים, וְהָעָם כָּל עַקְר אֵל יִהְרָסוּ אֶת מִצְבֵּם לַעֲלוֹת אֶל ה'. פֶּן־יִפְרִיץ־בָּם. אִם־עַל־פִּי שֶׁהוּא נִקְוֵד חֲטָף קִמֵּץ, אִינִי זֶה מַגְזִירָתוֹ, כִּי דָרַף כָּל תְּבָה שֶׁנִּקְדַּתָּה מִלֵּאפּוֹם, כְּשֶׁהִיא בָּאָה בְּמַקְרָא, מִשְׁתַּנָּה הַנִּקְוֵד לְחֲטָף קִמֵּץ.

מֵאַהֲרֹן, וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַפְּהָנִים, וְהָעָם כָּל עַקְר אֵל יִהְרָסוּ אֶת מִצְבֵּם לַעֲלוֹת אֶל ה'. פֶּן־יִפְרִיץ־בָּם. אִם־עַל־פִּי שֶׁהוּא נִקְוֵד חֲטָף קִמֵּץ, אִינִי זֶה מַגְזִירָתוֹ, כִּי דָרַף כָּל תְּבָה שֶׁנִּקְדַּתָּה מִלֵּאפּוֹם, כְּשֶׁהִיא בָּאָה בְּמַקְרָא, מִשְׁתַּנָּה הַנִּקְוֵד לְחֲטָף קִמֵּץ.

כה) וַיִּרַד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ס כִּי־יִיָּדַע וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם. הַתְּרָאָה זֶה.

כִּי וְנַחַת מֹשֶׁה לַעֲמָא וַיֹּאמֶר לְהוּן:

כִּי־יִיָּדַע וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם. הַתְּרָאָה זֶה.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

זאת עלה אֵתָה וְאַהֲרֹן אִתָּךְ, וְהַפְּהָנִים וְשָׂאֵר הָאָנָשִׁים לֹא יִתְחַזְּקוּ לְהַתְּקַרֵּב, לַעֲלוֹת אֶל אֹרֹן שֶׁל ה' כְּדֵי שְׁלֵא יִכְרִית מִמֶּם. (כה) וַיִּרַד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר לָהֶם אֶת הַנְּאָמַר אֱלֹהֵי.

יְכָרִית ה' מִמֶּם. (כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְה' לֹא יוֹכְלוּ הָאָנָשִׁים לַעֲלוֹת אֶל הַר סִינַי כִּי אֵתָה בְּקִשְׁתְּ מֵאַתָּה וְאַמְרָתָּ: עֲשֵׂה גֵדֵר לְהָר וְקַדְּשׁ אוֹתוֹ! (כד) אָמַר לוֹ: צֵא לְדָרַף, רַד. אַחֲרֵי

כ (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה א וּמִלִּיל יַי ית כל פתגמי האלין למימר: לאמר*: ם

ברוך-הוא בדבור אָחַד, אִם-כֵּן מֵה תִּלְמוּד-לוֹמַר: "אֲנֹכִי" וְגו' ? רָצָה לוֹמַר, מֵה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ בְּמֵה שֶׁפָּרַט לְשׁוֹן ב' דְּבָרוֹת אֵלוּ מֵהִשְׁאָר, מִדֵּהוּצִיאָם בְּלִשׁוֹן זֶה שֶׁהִמְשִׁמְעוֹת, דּוֹקָא אֵלוּ שְׁנַיִם בְּפָרַט מִפִּי הַגְּבוּרָה יָצְאוּ, וְהֵלֵא לְפִי-זֶה כָּלֵם כְּמוֹהֶם, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ דְּבָרָם ? תִּתְרַץ שֶׁחֲזוֹר וּפְרַשׁ וְכוּ' וְרוֹצֵה לוֹמַר: בְּאוֹתָהּ הַחֲזִירָה, לֹא הִחְזִיר לְלַמֵּד עַל הַכָּלֵל יָצָא, אֲלֵא עַל הַפָּרַט, אֵלוּ שְׁתֵּי דְבָרוֹת רֵאשׁוֹנוֹת בְּיַחֲדוּ, (דוֹק). לֹאמַר • מִלְּמַד שֶׁהָיוּ עוֹנִין עַל הֵן - הֵן, וְעַל לֹא - לֹא. (מכילתא).

כִּי-׀ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים • אֵין 'אֱלֹהִים' אֲלֵא דִּין, לְפִי שֵׁישׁ פְּרָשִׁיּוֹת בְּתוֹרָה שְׂאֵם עֲשָׂאֵן אָדָם מְקַבֵּל שְׂכָר, וְאִם לֹא, אֵינוֹ מְקַבֵּל עֲלֵיהֶם פְּרָעֵנוֹת, (מכילתא) ? כּוֹל אִף עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת כֵּן ? תִּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים", דִּין לְהַפְרֵעַ. אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • מִלְּמַד שְׂאֵמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת בְּדַבּוּר אָחַד, מֵה שְׂאֵי-אֶפְשֶׁר לְאָדָם לוֹמַר כֵּן. אִם כֵּן, מֵה תִּלְמוּד-לוֹמַר עוֹד 'אֲנֹכִי' וְלֹא יִהְיֶה לָךְ ? - שֶׁחֲזוֹר וּפְרַשׁ עַל כָּל דְּבוּר וְדַבּוּר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. (וְקִשְׁיָת) אִם כֵּן כּוּ' פְּרוּשׁ: לְפִי זֶה שְׂמוּכַח מ'אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' שְׂגַם שְׂאֵר עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת כָּלֵם אֵמַר הַקְּדוֹשׁ-

כ (ב) אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

ב אָנָּא יי אֱלֹהֶיךָ דִּי אֶפִּיקְתָּךְ מֵאֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדֵי תַּתָּא:

~ נקודות משיחות קודש ~

"אנכי" לשון מצרי

מִלְּאֲכִי הַשֶּׁרֶת שֶׁתִּנְתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה וְלֹא לְנוּ, אָמַר לָהֶם מִלְּשֵׁה רַבְּנוּ "לְמִצְרַיִם יִרְדָּתֶם?". וְהִינּוּ, שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה דּוֹקָא לְמָקוֹם שֶׁבְּבַחֲיֵינָת "מִצְרַיִם" וְשֶׁפֶל בְּיִתְרָה. דְּאִף שֶׁעַל-יְדֵי הַתּוֹרָה יְכוּלִים לְעַלּוֹת בְּעֵלוּי אַחַר עֵלוּי, אִף לֹא בְּשִׁבִיל זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה. אֲלֵא כְּדִי שְׂגַם מְקוֹמוֹת כְּאֵלוּ שֶׁמְצַד עֲצָמָם הֵם בְּבַחֲיֵינָת "מִצְרַיִם" וְ"עֲרֹנוֹת הָאֶרֶץ", תִּתְּבַרְרוּ וְיִתְעַלּוּ בְּכַח הַתּוֹרָה, עַד שְׂגַם הֵם יִהְיוּ מְכוּן וּמְדוּר לְקַדְּשָׁתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה.

וְלִכֵּן "אֲנֹכִי לְשׁוֹן מִצְרַיִם" לְרַמֵּז שֶׁהַפְּנִיָּה וְהַתְּכַלִּית שֶׁל מִתְּנִי-תּוֹרָה הוּא לְהַמְשִׁיךְ הַקְּדוּשָׁה גַּם לְשִׁבְעִים לְשׁוֹן' (שְׂאִינָם 'קִדְשׁ') וְעַד לְהַדְרִיגָא הַנְּמוּכָה בְּיִתְרָה, "לְשׁוֹן מִצְרַיִם".

(על-פי לקוטי-שיחות כרך ג', עמ' 892 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ (כ, ב)

"אֲנֹכִי" - לְשׁוֹן מִצְרַיִם (ילקוט שמעוני)

לְכַאוּרָה הַדְּבָר תְּמוּנָה בְּיִתְרָה: הָרִי בְּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת כְּלוּלוֹת כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה (ראה רש"י שמות כד, יב. זח"ב צ, ב). וּבְעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת עֲצָמָן הָרִי "אֲנֹכִי" כּוֹלֵל רַמ"ח מ"ע וְ"לֹא יִהְיֶה לָךְ גו'" כּוֹלֵל שֶׁס"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא פ"כ). וְיִתְיַדָּה מִכָּף מִבְּאֵר בְּיִתְרָה הַקְּדוּשָׁה (ח"ב פה, ב) שֶׁ"כָּל אֵינוֹן פְּקוּדֵי אוֹרֵייתָא כּוּ' כְּלִינְן בְּהַאי מְלָה", שֶׁכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נְכַלּוּלוֹת בְּתַבְתָּ "אֲנֹכִי".

וְלֹאֲחֲרֵי כָּל זֶה, הִנֵּה "אֲנֹכִי" - לְשׁוֹן מִצְרַיִם שֶׁהַתְּכַבָּה הַכִּי נְעִלִית הִיא בְּלִשׁוֹן הָאָמָה הַשְּׁפֵלָה בְּיִתְרָה, הַמְּכַנֶּה בְּתוֹב "עֲרֹנוֹת הָאֶרֶץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד) ? !
וְיֵשׁ לוֹמַר הַבְּאוּר בְּזֶה: אָמַרו חז"ל (שבת פח, ב) שֶׁכְּשֶׁבִקְשׁוּ

(* כאן נדפסו עשרת הדברות בטעם תחתון. לקריאה בציבור בטעם עליון, ראה עמוד רמח.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(א) אַחֲרֵי זֹאת דִּבֶּר אֱלֹהִים ה' כָּלֵל הַדְּבָרִים לֹאמַר.

(ב) אָנִי בּוֹרָא הָעוֹלָם, אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבֵּית הַעֲבָדוֹת.

צורת לוחות הברית

משיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ב

התורה בלה [.] הרי הם מצירים זאת באפן הפכי מדברי הגמרא!

[.] ישנו רב מסים בכאר־שבע - לא חסיד חב"ד - שפרסם לאחונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שעל־פי דברי הגמרא במסכת בבא־בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרבעות, ולא בצורת חצי עגול. ומסים, שלפלא בעיניו מדוע מצירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא־בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך צירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדבר אודות ענין שנוגע לחנוכה ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק, שכה היתה צורת הלוחות. ואחר־כך כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יבח שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה מהלמוד במוסד זה, הרי זה הפך פשוט הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האמון במלמד ומחנה שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שהיה דבר של מה בכך, כי אפלו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי כן לקטנות, ועל־אחת־כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה בלה!

ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול - נלקח מאמות העולם, וציור זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מצירים את הלוחות בצורת חצי עגול - הרי מעדיפים את גירסת אמות העולם על דברי הגמרא!

ויהי־רצון שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר אינו כרוך עם קשי מיוחד [.]

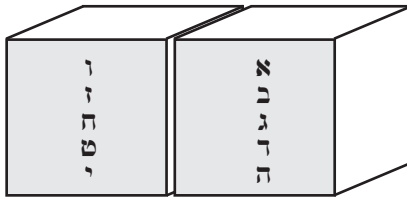
ובפרט על־פי האמור לעיל שהיה ענין הקשור עם חנוכה ילדי ישראל - והרי ענין החנוכה צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוץ כו' - הנה כאשר מדבר אודות חנוכה בניו, הרי הוא מתנגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוכה הטוב ביותר, בתכלית השלמות.

בנוגע לכליות ענין הלוחות - כאן המקום להעיר ענין מסים. ובהקדים:

...מקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמו שכתוב "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית השלמות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחרי שבני ישראל הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהיה במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), היה זה באפן של עראי וכו' [.]

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדבר אודות עניני קדשה. ועל־פי־זה מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באפן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם היה נשאר מהום ריק.

הרי מקום זה הוא לבטלה חס ושלום. ועל־דרך שמצינו שכל שרת מקדשים כשהם מלאים ידוקא.

וכמפורש בגמרא (בבא בתרא יד, א) "ארון שעשה משה אמתים וחצי ארכו, ואמה וחצי רחבו, ואמה וחצי קומתו, באמה בת

ששה טפחים, והלוחות ארפן ששה ורחבן ששה ועבן שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פרנסת ארון לארכו. צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שעל־פי חשבון הגמרא, היה הארון מלא באפן שלא היה בו מקום פנוי.

ועל־פי־זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה רבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי־אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות היה בצורת חצי עגול, כי אז יוצא שמלמטה היה אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל צורת חצי עגול - וזה הפך משמעות הגמרא.

ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמצירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה - הפך דברי הגמרא!

והמדבר, גם אודות מוסדות חנוכה שמתנכים ילדי ישראל על טהרת הקדש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית כונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעל עליהם שהנהגתם תהיה באפן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ועל־אחת־כמה וכמה בנוגע ללמוד התורה וכו', אף־על־פי־כן כאשר הם מצירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני

אל תאמרו רשיות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד: "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר: (לקמן לב) "למה ה' יחרה אפך בעמך"? לא להם צוית: 'לא יהיה לכם אלהים אחרים' אלא לי לבדי. מבית עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא "מבית עבדים", שהיו עבדים לעבדים? תלמוד-לומר: "ויפדך מבית עבדים מד פרעה מלך מצרים". אמר מעתה, עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים.

כ"י אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • פְּדָאֵי הִיא הַהוֹצָאָה, שְׁתִּהְיוּ מְשֻׁעָבָדִים לִי (מכילתא). דְּבַר אַחֵר: לְפִי שֶׁנִּגְלָה בֵּינִי כְּגֹבֵר מִלְחָמָה וְנִגְלָה כְּאֵן פְּזֻקֵן מְלֵא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן כד) "וְתַחַת רַגְלִי כְּמַעֲשֵׂה לִבְנֵי הַסְּפִיר", זֶה הִיְתָה לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַשְּׁעָבוּד, "וַיִּכְעַצֵּם הַשָּׁמַיִם", מְשֻׁנְגָאָלוּ – הוֹאִיל וְאֲנִי מִשְׁתַּנָּה בְּמִרְאוֹת, אֵל תֹּאמְרוּ: שְׁתִּי רִשְׁיוֹת הֵן. "אֲנִכִּי" הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דְּבַר אַחֵר: לְפִי שְׁהִיוּ שׁוֹמְעֵי קוֹלוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בְּאֵין מֵאֲרַבַּע רוּחוֹת וּמִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ,

ג לא יהי לך אלה אחרון בר מני:

(ג) לֹא־יְהִי־לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם עַל־פָּנָי:

לקרותם אלהות אצלו. דבר אחר: "אלהים אחרים", שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אליהם ואינם עונים אותם, ודומה כאלו הוא אחר, שאינו מכיר מעולם. על פני. כל זמן שאני קיים, שלא תאמר: לא נצטוו על עבודה-זרה אלא אותו הדור (מכילתא).

כ"י לֹא־יְהִי־לְךָ • לְמָה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵין לִי אֵלָּא שְׁלֵא יַעֲשֶׂה. הַעֲשׂוֹי כְּבָר, מִנֵּיין שְׁלֵא יִקְיָם? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא יְהִי־לְךָ" (מכילתא). אֱלֹהִים אַחֲרָיִם • שְׁאִינֵן אֱלֹהוֹת, אֵלָּא אַחֲרָיִם עֲשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם (מכילתא), וְלֹא יִתְכַן לְפָרֶשׁ: "אֱלֹהִים אַחֲרָיִם" זולתי, שֶׁנֶּאֱמַר הוּא כְּלָפִי מַעֲלָה

ד לא תעבד לך צלם וכל דמות די בשמיא מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:

(ד) לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

כ"י פֶּסֶל • עַל שֵׁם שֶׁנִּפְסַל. וְכָל תְּמוּנָה • תְּמוּנַת כָּל דְּבַר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם.

ה לא תסגד להון ולא תפליחנן ארי אגא יי אלהיך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדיון על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי פד משלמין בנאי למחטי פתר אבהתהון:

(ה) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פְּקֹד עוֹן אֲבֹת עַל־בְּנִים עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשָׁנָאִי:

לשנאי. כתרגומו, כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז).

כ"י אֵל קָנָא • (מכילתא) מְקַנָּא לְהַפְרַע וְאִינוּ עוֹבְרֵי עַל מִדְּתוֹ לְמַחַל עַל עוֹן עֲבוּדַת אֱלִילִים. כָּל לְשׁוֹן "קָנָא", אֲנַפְרִימֵנָּט בְּלַע"ז, נוֹתֵן לֵב לְהַפְרַע.

וועבד טיבו לאפני דרין לרחמי ולנטרי פקודי:

(ו) וְעִשֶׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים לְאַהֲבִי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ׀

פרעניות אחת על חמש מאות. שזו לארבעה דורות, וזו לאלפים (סוטה יא).

כ"י וְעִשֶׂה חֶסֶד • שְׁאָדָם עוֹשֶׂה לְשֵׁלָם שְׁכָר עַד לְאֵלִפִּים דוֹר, נִמְצְאָת מִדָּה טוֹבָה יְתָרָה עַל מִדַּת

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (ג) לא יהיה לך נעבדים אחרים מבצעדי.
- (ד) לא תעשה לך פסל ולא מדמה ממה שבשמים בגבה וממה שבארץ
- (ה) לא תסגד להם ולא תעבד אותם היות שאני בורא העולם, אלהיך בעל הכח והיכלת, המעניש, הדורש את
- (ו) ויעשה חסד לאלפים ולשומרי מצותי: ׀ עונות האבות עם הבנים והשלישיים והרביעיים לשונאי. (1) ועושה ההטבה אל אלפים ממחבבי ושומרי מצותי.

(ז) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: פ

מ'מגן, פתרגומו, זה הנשבע לחנם ולהבל על של עץ - עץ, ועל אבן - אבן (שביעות כט. מכילתא) •

כ"ט לְשׂוֹא • (השני, לשון שקר פתרגומו), כמה דתימר, אי זהו שבועת שוא? נשבע לשנות את הדיוע: על עמוד של אבן שהוא זהב (הראשון לשון

ח הוי דכיר ית יומא דשבתא לקדשותה:

(ח) זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ:

שנאמר: (תהלים סב) "אחת דבר אלהים, שנים זו שמעתי". "זכור" לשון פעול הוא, כמו: (ישעיה כב) "אכול ושתו", (שמואל ב ג) "הלוח ובכה", וכן פתרונו: תנו לב לזכר תמיד את יום השבת: שאם נדמנן לך חפץ יפה, תהא מזמינו לשבת (ביצה טז) •

כ"ט זְכוֹר • "זכור" ו"שמור" בדבור אחד נאמרו, וכן (לקמן לא) "מחלליה מות יומת", (במדבר כח) "וביום השבת שני כבשים". וכן: (דברים כב) "לא תלבש שעטניו", "גדלים תעשה לך". וכן: (ויקרא יח) "ערות אשת אחיך", (דברים כב) "יבמה יבא עליה". הוא

נקודות משיחות קודש

החסידים התפעלו מצורת תפלתו של חסיד זה, ושאלוהו: מדוע מתארכת תפלתך כל-כך? "במה" אתה מתפלל? ענה החסיד: "זכרני מה ששמעתי פעם מהרבי (רבנו הנזקן), על המאמר "זכור ושמור בדבור אחד": בכל דבור ודבור, צריכים לזכר ולשמר את ה' אחד... (לקוטי שיחות, כרך יד, עמ' 224)

זכור את יום השבת לקדשו (כ, ח) זכור ושמור - בדבור אחד נאמרו (רש"י) לרבנו הנזקן היה חסיד אחד שהיה איש פשוט ביותר. ספק אם ידע את פירושי המלות במקומות הקשים שבתפלה. ואף-על-פי-כן היה מתפלל את כל שלוש התפלות באריכות.

(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֶאכֶתֶךָ: ט שְׁתֵּא יוֹמִין תַּפְּלֵח וְתַעֲבֹד כָּל עֲבֹדָתֶךָ:

כ"ט וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֶאכֶתֶךָ • כשתבא שבת, יהא בעיניך כאלו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכתך (מכילתא) •

י ויומא שביעאה שבתא קדם יי אלהך לא תעבד כל עבדתא את ובנך ובתך עבדך ואמתך ובעירך וגירך די בקרונך:

(י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלֶאכֶת אֲתָהּ, וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עֹבְדֶיךָ וְאִמְתֶּיךָ וּבַהֲמֹתֶיךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

ששנינו: (שבת קכא) "קטן שבא לכבות, אין שומעין לו", מפני ששבתתו עליך.

כ"ט אֲתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ • אלו קטנים, או אינו אלא גדולים? אמרת: הרי כבר מזוהרים הם, אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שבתת הקטנים, וזה

(ז) לא תשבע בשם בורא העולם אלהיך לבטלה, כי ה' לא ינקה את מי שישבע בשמו לבטלה. (ח) זכור את יום השבת וקדש אותו. (ט) ויהיום השביעי, שבת לה' אלהיך. (ט) ששת ימים תעבד ותעשה את כל מעשיך. (י) ויהיום השביעי, שבת לה' אלהיך. (ז) לא תשבע בשם בורא העולם אלהיך לבטלה, כי ה' לא ינקה את מי שישבע בשמו לבטלה. (ח) זכור את יום השבת וקדש אותו.

יא אָרִי שְׁמָא יוֹמִין עֶבֶד יְיָ יְתָ שְׁמִיא וְיָתָ אָרְעָא יְתָ יִמָּא וְיָתָ כָּל דִּי בְהוֹן וְנַח בְּיוֹמָא שְׂבִיעָאָה עַל כֵּן בְּרִיךְ יְיָ יְתָ יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְקַדְשָׁהּ :

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־פְּנֵי בְרֵךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ׀

בְּרַכּוּ בְּפֶנֶן לְכוּפְלוּ בְּשֵׁי "לְחֵם מִשְׁנֵה", וְקַדְּשׁוּ בְּפֶנֶן שְׁלָא הִזָּה יוֹרֵד בּוּ.

כ"ט - וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כְּבִיכּוֹל הַקְּטִיב בְּעֶצְמוֹ מְנוּחָה, לְלַמֵּד הַיְמִינוּ קַל־וְחִמְרָ לְאָדָם שְׁמַלְאֲכַתּוּ בְּעֶמֶל וּבִיגִיעָה שִׁיחָא נַח בְּשַׁבְּתָא. בְּרִיךְ • וַיְקַדְּשֵׁהוּ.

יב לְמַד יְתָ אָבוּךְ וְיָתָ אִמְךָ בְּדִיל דִּיִּרְכּוּן יוֹמִיךָ עַל אָרְעָא דִּי אֱלֹהֵךְ יְהִיב לָךְ:

(יב) כִּבְדֵּךְ אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכּוּן יוֹמֶיךָ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ׀

כ"ט - לְמַעַן יֵאָרְכּוּן יוֹמֶיךָ • (מכילתא) אִם תְּכַבֵּד, יֵאָרְכּוּן. וְאִם לֹא, יִקְצְרוּן, שְׂדֵכְרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם בְּרַדְשִׁים: מְכַלְל הֵן - לֹא, וּמְכַלְל לֹא - הֵן.

יג לֹא תִקְטֹל נַפְשׁ. לֹא תִגְדֹף. לֹא תִגְנוֹב. לֹא תִסְהֶיךָ בְּחֶבְרֵךְ סְהִידוּתָא דְשַׁקְרָא:

(יג) לֹא תִרְצַח: ׀ לֹא תִנְאַף: ׀ לֹא תִגְנוֹב: ׀ לֹא תִתְעַנֶּה בְּרַעְךָ עַד שֶׁקֶר: ׀

מְמוֹן, וְלִהְלֵן בְּגוֹנֵב נְפִשׁוֹת? אִמְרַת: דְּכָר הַלְּמַד מְעַנְיָנוּ. מַה "לֹא תִרְצַח", "לֹא תִנְאַף", מְדַבֵּר בְּדָבָר שְׂחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית־דִּין, אִף "לֹא תִגְנוֹב", דְּכָר שְׂחִיב עֲלֵיו מִיתַת בֵּית־דִּין (סנהדרין פח) •

כ"ט - לֹא תִנְאַף • אֵין נֹאֵרף אֱלָא בְּאִשְׁתֵּי אִישׁ, שְׁנֵאַמָּר: (ויקרא כ) "מוֹת יוֹמַת הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת", וְאֹמַר: (יחזקאל טז) "הָאִשָּׁה הַמְּנַאֶפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת זָרִים". לֹא תִגְנוֹב • בְּגוֹנֵב נְפִשׁוֹת - הַכְּתוּב מְדַבֵּר. (ויקרא יט) "לֹא תִגְנוֹבוּ", בְּגוֹנֵב מְמוֹן. אוֹ אֵינוּ אֱלָא זֶה בְּגוֹנֵב

יד לֹא תַחֲמֹד בֵּית חֶבְרֵךְ. לֹא תַחֲמֹד אֶתֶּךָ חֶבְרֵךְ וְעַבְדֶּךָ וְאִמְתֶּךָ וְתוֹרָה וְחֻמְרָה וְכָל דִּי לְחֶבְרֵךְ:

(יד) לֹא תַחֲמֹד בֵּית רַעְךָ ׀ לֹא־תַחֲמֹד אִשְׁתֵּי רַעְךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחֻמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְךָ: ׀ פ

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׂכָר בְּגַן־עֵדֶן, בְּדִי לְהַתְּנַהֵג כְּכַעֲבִי בֵּין אָדָם לְחֶבְרֵךְ; אֲבָל אִם הוּא רַק אָדָם רְגִיל, שְׂגָדֵל וְנִתְחַנֵּף בֵּין בְּנֵי תַרְבוֹת (וְלֹא בֵּין חֵיוֹת טָרְף), וְעַל־אֲחַת־כַּמָּה וְכַמָּה אִם הוּא רַף לְכַב, וּכְעַל מְדוֹת טוֹבוֹת מְטַבֵּעַ תוֹלְדָתוֹ, הַרִי מַצַּד טְבָעוֹ יִתְנַהֵג בְּאִפְסֵי ד'עֲנִיִּים מְרוּדִים תְּבִיא בֵּיתָא, כִּי תִרְאֶה עָרוֹם וְכַסִּיתוּ" (ישעי נח, ט), לֹא צָרְךָ בְּצוּרֵי הַתּוֹרָה. וְהַמְעַנֶּה עַל זֶה - כְּפִי שְׁלֻמְדִים מִהַהֶפְטָרָה - שְׂכַאֲשֶׁר

הָאֲמוּנָה בְּה' הִיא הַיְסוּד גַּם לְהַתְּנַהֵג הַרְאוּיָה בֵּין אָדָם לְחֶבְרֵךְ. וּבְכַרְטִיּוֹת יוֹתֵר: וְהוּדִי יְכוּל לְטַעַן: מַהוּ הַהֶכְרַח שְׁקִיּוֹם הַמְצוֹת שְׂבִין אָדָם לְחֶבְרֵךְ? הִיזָה מַצַּד צוּרֵי הַתּוֹרָה, וְהַכָּפֵן שְׁקָשׁוֹר גַּם עִם הַהַתְּנַהֵג שְׂבִין אָדָם לְמַקּוֹם?! - בְּשַׁלְמָא מִי שְׂמַצַּד טְבָעוֹ הוּא רַע וּמְשַׁחֵת, הַרִי הוּא זְקוּק לְמוֹרָא מִהַקְּב"ה, וְהַבְּטַחַת

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

בְּטִלָּה. (יב) הַעֲנֵךְ שְׂפַע כְּבוֹד לְאָבִיךָ וְלִאִמְךָ כְּדִי שִׁיתְאַרְךָ זְמַן חַיִּיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ. (יג) לֹא תַחֲרֹג אֶת הַנְּפִשׁ, לֹא תִזְנֶה, לֹא תִגְנוֹב, לֹא תַעֲרִיד עַל חֶבְרֵךְ עֲדוֹת לו.

(יא) כִּי ה' בְּרָא בְּשֵׁשֶׁה יָמִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַיָּם וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, וְנָתַן לְאָרֶץ מְנוּחָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. לָכֵן הִשְׁרָה ה' אֶת בְּרַכְּתוֹ עַל יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ אֹתוֹ.

שרוצה לכבש את העולם פלו לעצמו, גם אם בשביל זה צריך לרמות אחרים כו' (וזאת - אפילו אם בתחלה לא היה שף לאמירת שקר).

וכן הוא בעשרת הדברות, שגם הדברות האחרונות, "לא תגנב" ו"לא תחמוד וגו'", שהם ענינים שבין אדם לחברו, יש לקיים (לא מצד טבע האדם, אלא מצד צווי הקב"ה, כמו המצוות שבין אדם למקום, וכמדגש בכך שהם באים לאחרי "אנכי גו'" (ראה גם 'תורת מנחם' כרך מג עמוד 400. ושם נסמך).

(ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החדש שבט, ה'תשכ"ז)

האדם מרגיש שאינו זקוק לאף אחד, ויכול להעמיד על עצמו ולהתנהג כפי טבעו, הנה לבסוף, באשר הדבר יפגע בנשיות ומציאות שלו, הנה לא זו בלבד שלא ישתדל בטובת הזולת (ויהיה רק "משענת קנה רצוץ"), אלא אדרבה, שיצפה הפך הטוב כו'. והינו, לפי שאדם קרוב אצל עצמו, וחושב על עצמו יותר מאשר על הזולת, יבמשוף הזמן נעשה יש ומציאות יותר (ועל-דרך מה שקתוב בתנ"א (פרק ג) אפילו בנוגע ל"בינוני", ש"מהותו ועצמותו של הרע.. נתחזק יותר בהמשוף הזמן שנשפמש בו הרבה באכילה ושתייה ושאר עניני עולם-הזה"), ועד

~ יום שבת-קודש י"ז שבט ~

טו וכל עמא חזן ית קליא וית בעוריא וית קל שופרא וית טורא תגן וחזא עמא וזעו וקמו מרחיק:

(טו) וְכָל-הָעָם רֹאִים אֶת-הַקּוֹלֹת וְאֶת-הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת-הַהָרַר עֵשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרֶחֶק:

(סו). אֵת הַקּוֹלֹת. היוצאין מפי הגבורה. וינעו. (סו) אין נוע אלא זיע. ויעמדו מרחק. (סו) היו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל, בארץ מחניהם, ומלאכי השרת באין ומסיעין אותן להחזירן, שנאמר: (תהלים סח) "מלכי צבאות ידדון ידדון".

כ"ט. וְכָל הָעָם רֹאִים. מלמד שלא היה בהם אחד סומא. ומניין שלא היה בהם אלם? - תלמוד לומר: "וינעו כל העם", ומניין שלא היה בהם חרש? תלמוד לומר: "נעשה ונשמע" (מכילתא). רואים את הקולות. רואין את הנשמע, שאי-אפשר לראות במקום אחר

~ נקודות משיחות קודש ~

קולות וברקים - לשם מה?

פרשה יב, א) שירידת ה' על הר סיני לא הייתה רק גילוי לפי שעה, אלא התחלת מצב חדש לגמרי. שלפני מתן-תורה הייתה גזרה, ד"עליונים לא ירדו לתחתונים, ותחתונים לא יעלו לעליונים", והינו, שהייתה 'גזרה' - מלשון גזר וחתך - בין הנברא שלמטה ומקורו בעליונים, ולא הרגש אצל הנבראים שלמטה שמקורם מהקב"ה, והוא יתברך המתנה ומנהיג את הכל. ובמתן-תורה בטלה גזרה זו, ונתן הכח לכל אחד ואחד

בפרשתנו מספר שבועת מתן-תורה וינהי קולות וברקים גו' וקול שופר חזק מאוד" (יט, טו). ולפי פשוטו, כוננת ומטרת הקולות וברקים הייתה לפעל יראה ותרדה בעולם, בבני ישראל. ותמיה, דלכאורה, גילוי כבוד ה' עצמו, "אתם ראיתם פי מן השמים דברתי עמכם" (כ, יט) די בו כדי לפעל בהם יראה ותרדה זו, ואם-כן לשם מה היו הקולות וברקים? ויש לבאר זה על-פי הידוע (ראה תנחומא וארא טו. שמות רבה

(טו) וְכָל הָאֲנָשִׁים מִבֵּיטָיִם אֵל הַקּוֹלֹת וְאֵל הַבְּרָקִי הָאֵשׁ, וְאֵל קוֹל הַשּׁוֹפָר, וְאֵל הַהָר הָאֲפֹרֶךְ עֵשֶׂן, וְכַאֲשֶׁר רָאוּ זֹאת הָיוּ הַמּוֹמִים וְעָמְדוּ מֵרֶחֶק.

'לראות' בכל נבךא שלמשה את שרשו ומקורו שלמעלה, ולהבין שקיים וחיית וכל מציאותם של כל הנבראים לא נמצאו אלא מאמתת המצאו" (ראה רמב"ם ריש הלכות יסודי התורה).

והנה, ידוע שענין הרעש בא מדבר חדוש, "ויכמו . . . לשמשיג השגה חדשה שאינו כמו שנגאה לעינים, ויהנה בחינת רעש בלב 'געוואלד'" (ספר המאמרים תרס"א ע' קצח). וזהו תכן ענין הרעש והקולות וברקים שבמתן-תורה, שלא

היה זה רק רעש הנשמע לאנן הנשמית, אלא הוא רעש בתכנו הרוחני. דכאשר ראו שאין הבריאה כולה כפי מה שנגאה ונגלה לעיני בשר, שהיא דבר ויש בפני עצמו ואין לה קשר להקב"ה, אלא נתגלה לכל שהבריאה כולה מתחדשת ומתקמת כל רגע מהקב"ה בעצמו, הנה מ'חדוש' עצום כזה, נתעורר רעש גדול.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לג, עמוד 22 ואילך)

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה דַּבֵּר-אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל-יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת:

טז וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה מִלֵּא אֶת עַמָּנָא וְנִקְבֵּל וְלֵא יִתְמַלֵּל עַמָּנָא מִן קָדָם יי דילקמא נמות:

(יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אֶל-תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נַפּוֹת אֲתֻכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל-פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ:

יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֵא תִדְחִלוּן אַרִי בְדִיל לְנַפְסָא יִתְכוֹן אֲתַגְלִי לְכוּן יִקְרָא דִּי וּבְדִיל דִּתְהִי דַחֲלַתְהָ עַל אַפִּיכוּן בְּדִיל דְלֵא תַחֲבוּן:

שהוא זקוף. ובעבור תהיה יראתו. על-ידי שראיתם אותו יראוי ומאדים, תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו.

כ"ט לבעבור נפוט אתכם. לגדל אתכם בעולם, שיצא לכם שם באמות שהוא בכבודו נגלה עליכם. נפוט. לשון הרמה וגדלה, כמו: (ישעיה סב) "הרימו נס", (שם מט) "ארים נסי", (שם ל) "וכנס על הגבעה",

(יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרַחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל-הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר-שָׁם הָאֱלֹהִים: ׀

יח וַיָּקָם עַמָּא מֵרַחֵיק וּמֹשֶׁה קָרַב לְצַד אַמִּיטָא דַתְמִן יִקְרָא דִּי:

השמים חשף ענין וערפל. ערפל הוא עב הענין, שאמר לו: "הנה אנכי בא אליך בעב הענין".

כ"י נגש אל הערפל. לפני משלש מחצות: חשף, ענין וערפל, שנגמר: "והקה בוער באש עד-לב

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן-הַשָּׁמַיִם דַּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

יט וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה כַּדְנִן תִּימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתְּנוּ חֲזַתְנוּ אַרִי מִן שְׁמַיָא מְלִילִית עִמָּכוּן:

והכריע ביניהם (דברים ד): "מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה": כבודו בשמים, ואשו וגבורתו על הארץ. (מכילתא) דבר אחר: הרפין השמים ושמי השמים והציען על ההר, וכן הוא אומר: (תהלים יח) "ויט שמים וירד".

כ"ג כה תאמר. בלשון הזה. אתם ראיתם. יש הפרש בין מה שאדם רואה, למה שאחרים משיחין לו: שמה שאחרים משיחין לו, פעמים שלבו חלוק מלהאמין. כי מן השמים דברתי. וכתוב אחד אומר: "וירד ה' על הר סיני". בא הכתוב השלישי

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(טז) וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה: דַּבֵּר אִתָּה אֲלֵינוּ. נשמע ממך, ולא ידבר אלינו ה' כדי שלא נשחת. (יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם: אֵל תִּפְחָדוּ כִּי לְבוֹן אֲתֻכֶם נִגְלָה לְכֶם אֹרֹךְ שֵׁל ה', וְלִמְעַן תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ בְּלִבְבוֹתֵיכֶם שְׁלֵא תַחֲטְאוּ. (יח) וְלָכֵן עָמְדוּ הָאֲנָשִׁים מֵרַחֵק, וּמֹשֶׁה הִתְקַדֵּם אֶל הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁמָּה אֹרֹךְ שֵׁל ה'. (יט) וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה: כֹּזֶאת אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אַתֶּם צְפִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם נֹאמַרְתִּי לְכֶם.

שְׁלוֹם, אָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא תִנְיֶף עֲלֵיהֶם בְּרוּל", לְמִשְׁפַּחָה, בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, עַל-אֲחַת-פְּמַה-וְכַמָּה הַמְטִיל שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין מִשְׁפָּחָה שְׁלֹא תְבוֹאֶהוּ פְרָעָנוֹת.

(כג) וְלֹא-תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל-מִזְבְּחֵי אֲשֶׁר לֹא-תִגְלָה עֲרוֹתֶךָ עָלָיו: פּפּ

הַפְּסִיעוֹת קְרוּב לְגַלְיֵי עֲרֹנָה הוּא, וְאֵתָה נֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בְּזִיּוֹן. וְהָרִי דְבָרִים קַל-יַחְמֹר: וּמָה אָבָנִים הִלְלוּ שְׂאִין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִיד עַל בְּזִיּוֹן, אָמְרָה תּוֹרָה: הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צָרָף, לֹא תִנְהַג בָּהֶם מִנְהַג בְּזִיּוֹן, חֲבָרָךְ שֶׁהוּא בְּדַמוֹת יוֹצֵרָךְ וּמַקְפִיד עַל בְּזִיּוֹנוֹ, עַל-אֲחַת-פְּמַה-וְכַמָּה:

כ"ג וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת. כְּשֶׁאֲתָה בּוֹנֵה כְּבֹשׁ לְמִזְבֵּחַ, לֹא תַעֲשֶׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת, אֲשַׁקְלוּנִי שֶׁ בְּלַע"ז, אֶלָּא חֲלוּק יִהְיֶה וּמִשְׁפָּע. אֲשֶׁר לֹא תִגְלָה עֲרוֹתֶךָ. שְׁעַל-יָדֵי הַמַּעֲלוֹת אֲתָה צָרִיף לְהִרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ גְלוּי עֲרֹנָה מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי כְּתִיב "וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכַסְי־כַד", מְכַל-מְקוֹם הִרְחַבְתָּ

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן. חסלת פרשת יתרו

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנ - רנב

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(כג) וְלֹא תַעֲלֶה בְּמִדְרָגוֹת סֵלֶם עַל מִזְבְּחֵי כְּדֵי שְׁלֹא תִגְלָה עֲרוֹתֶךָ עָלָיו.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' 1

13 כְּשׁוֹכֵב - כָּל שֹׁאֵין חַיִּיב מִיתָה לְנִשְׁכָּב כֹּאשֶׁר הִקְטֵן הוּא הַשׁוֹכֵב, וְהוּוּ בִקְטָן פְּחוֹת מִבֵּן תִּשְׁעֵי שָׁאֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָה, לִיתִיה כְּנִשְׁכָּב - אֵין חַיִּיב לְשׁוֹכֵב כֹּאשֶׁר קֵטָן זֶה הוּא הַנִּשְׁכָּב, שֹׁאֵינוֹ מַחִיִּיב אֶת שׁוֹכְבוֹ. וְשִׁמּוּאֵל כָּכֵר, 'וְאֵת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִזְּכָבֵי אִשָּׁה' כְּתִיב, הָרִי שִׁישׁ לְדַמוֹת אֶת אִיסוּר מִשְׁכָּב זָכּוֹר לְמִשְׁכָּב הָאִשָּׁה, וְכִשֶּׁם שֶׁאִשָּׁה פְּחוֹת מִשְׁלֹשׁ שָׁנִים אֵינָה רְאוּיָה לְבִיאָה וְהִבָּא עֲלֶיהָ פְּטוּר, כִּךְ הִבָּא עַל הַזָּכָר פְּחוֹת מִשְׁלֹשׁ שָׁנִים פְּטוּר. 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

1 הַבָּא עַל קֵטָן פְּחוֹת מִבֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים, כְּבִיאַת גְּדוּל הַבָּא עַל קֵטָן כֵּן 2 תִּשְׁעֵי שָׁנִים, שֶׁגְּדוּל הַבָּא עַל קֵטָן בֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים חַיִּיב מִיתָה, וְהִבָּא 3 עַל קֵטָן פְּחוֹת מִבֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים פְּטוּר. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, לֹא עָשׂוּ בִיאַת 4 גְּדוּל הַבָּא עַל קֵטָן פְּחוֹת מִבֵּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים, כְּבִיאַת גְּדוּל הַבָּא עַל 5 קֵטָן כֵּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים, שֶׁגְּדוּל הַבָּא עַל קֵטָן בֵּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים חַיִּיב מִיתָה, 6 וְגְדוּל הַבָּא עַל קֵטָן פְּחוֹת מִשְׁלֹשׁ שָׁנִים פְּטוּר. מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא: 7 כְּמֵאֵי קְמִיפְלָנִי - בְּמָה חוֹלְקִים וּמָה סִבְרַת מַחְלוּקְתֶם שֶׁל רַב 8 וְשִׁמּוּאֵל. מִבְּאֵרְתָּ הַגְּמָרָא: רַב כָּכֵר, הוֹאִיל וְאִזְהַרְתָּ נִשְׁכָּב נִלְמַדְתָּ 9 מֵאִזְהַרְתָּ שׁוֹכֵב, לְפִיכֵךְ כָּל דְּאִיתִיה כְּשׁוֹכֵב - כָּל שִׁישׁ חַיִּיב מִיתָה 10 לְנִשְׁכָּב כֹּאשֶׁר הִקְטֵן הוּא הַשׁוֹכֵב, וְהוּוּ רַק בְּבִיאַת קֵטָן בֵּן תִּשְׁעֵי 11 שָׁנִים בִּיאָתוֹ בִּיאָה, אִיתִיה כְּנִשְׁכָּב - יֵשׁ חַיִּיב לְשׁוֹכֵב כֹּאשֶׁר קֵטָן זֶה הוּא 12 הַנִּשְׁכָּב, וְהוּוּ רַק בִּקְטָן בֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים חַיִּיב אֶת שׁוֹכְבוֹ, וְכָל דְּלִיתִיה

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' 1

15 שֶׁבֶן נַח שִׁבָּא עַל עֵרִיּוֹת יִשְׂרָאֵל נִידוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ אֵלָא בַבָּא 16 עַל נַעֲרָה הַמְּאֹרְסַת לְיִשְׂרָאֵל. 17 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְנַחֲשׁוּב נָמִי - וְתַמְנָה הַבְּרִיִּיתָא גַם בַּת יִשְׂרָאֵל 18 שׁוֹנִישָׁאָה לְיִשְׂרָאֵל וְנִכְנָסָה לְחוּפָה וְלֹא נִבְעֵלָה, שֶׁנִּעֲנַשׁ עֲלֶיהָ 19 כִּישְׂרָאֵל בַּחֲנֻק, שֶׁגַם בְּעֵרְוָה זֶה לֹא מִצִּינוֹ עֹנֵשׁ מִיתָה בְּבִנֵי נַח. 20 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הָאֵי תַנָּא תַנָּא דְּבֵי מְנַשֶּׁה הוּא, דְּאָמַר שְׁכָל מִיתָה 21 הָאָמוּרָה לְבָנֵי נַח אֵינוֹ אֶלָּא מִיתָת חֲנֻק, שֶׁלִּישִׁטְנוֹ אִידֵי וְאִידֵי - בֵּין 22 מִיתָה הָאָמוּרָה בְּבִנֵי נַח, וּבֵין מִיתָה הָאָמוּרָה בִּישְׂרָאֵל לְגַבֵּי אִשָּׁה 23 אִישׁ שׁוֹנִסְסָה לְחוּפָה וְלֹא נִבְעֵלָה, חֲנֻק הוּא, וְכִיּוֹן שְׁדִינְנוּ וְדִינְיָהֶם 24 שׁוּיִם בְּעֵרְוָה זֶה, לֹא הוּצַרְךָ תַּנְנָא לְפִרְט שְׁנִידוּן בְּמִיתַת יִשְׂרָאֵל, 25 אֶף שׁוּזָה הָאֲמַת. 26 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל שִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר בְּרִיִּיתָא: וְכִי נִיתֵן לּוֹמַר שְׁכָכֵר 27 רַבִּי מֵאִיר שְׁכָל עֲרֹנָה שְׁבִית דִּין שְׁלֵי יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ, אֶף כֵּן נַח 28 מְזוּרָר עָלֶיהָ. וְהָא תַנָּא, גַּר

1 שֹׁאֵין בֵּית דִּין שְׁלֵי יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ, כִּגוֹן עֵרִיּוֹת שֶׁהִבָּא עֲלֵיהֶן 2 הוּא מַחִיִּיב כְּרִיתוֹת וְאֵין בֵּית דִּין מְמִיתִים אוֹתוֹ, אֵין כֵּן נַח מְזוּרָרָה 3 עָלֶיהָ, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻקִּים אֹמְרִים, תְּרַבָּה עֲרִיּוֹת וְשִׁשְׁאֵין בֵּית 4 דִּין שְׁלֵי יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֵיהֶן וְהֵינְנוּ הָעֵרִיּוֹת שִׁישְׂרָאֵל חַיִּיב עֲלֵיהֶן 5 כְּרַת וְלֹא מִיתָה בְּבֵית דִּין, וְאֶף עַל פִּי כֵּן נַח מְזוּרָרָה עָלֵיהֶן, מִשׁוּם 6 שֶׁבִנֵי נַח הִתְרַבּוּ מֵאִישׁ אִישׁ הָאָמוּר בְּפִרְשַׁת עֵרִיּוֹת בִּישְׂרָאֵל, 7 שֶׁמְזוּהָרִים עַל כָּל הָעֵרִיּוֹת הָאָמוּרִים בְּפִרְשָׁה זֶה, וְאֶף עַל אֵלוֹ שֹׁאֵין 8 בֵּית דִּין יִשְׂרָאֵל מְמִיתִים עֲלֵיהֶן. כִּיצַד, אִם כָּא בֵּן נַח עַל עֲרִיּוֹת 9 יִשְׂרָאֵל (יִישְׂרָאֵלִיתוֹ) נִידוּן לְמִיתָה כְּרִינֵי יִשְׂרָאֵל, דֵּהֵינְנוּ נִהַרְג בַּחֲנֻק 10 כִּישְׂרָאֵל, וְאִם כָּא עַל עֲרִיּוֹת כֵּן נַח (וְנִכְרִיתוֹ), נִידוּן לְמִיתָה כְּרִינֵי כֵּן 11 נַח וְנִהַרְג בְּסִיף. וְאֵינוֹ אֵין לְנוּ חִילוּק בֵּין אִם בָּא עַל אֵלוֹ אוּ עַל אֵלוֹ 12 אֶלָּא כִּשְׁבָא עַל נַעֲרָה הַמְּאֹרְסָה בְּלָדָה, שֶׁרַק בְּאוּפֵן זֶה לֹא מִצִּינוֹ 13 עֹנֵשׁ מִיתָה בְּבִנֵי נַח, וְלִכֵּן אִם בָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַמְּקוּדַשֶׁת 14 לְיִשְׂרָאֵל נִידוּן בְּסִקְלָה כִּישְׂרָאֵל. וּמְבוּאָר כְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהָרִין

לוח תהלים

יום ראשון, י"א שבט < מפרק ס עד סוף פרק סה

יום שני, י"ב שבט < מפרק סו עד סוף פרק סח

יום שלישי, י"ג שבט < מפרק סט עד סוף פרק עא

יום רביעי, י"ד שבט < מפרק עב עד סוף פרק עז

יום חמישי, ט"ו שבט < פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שישי, ט"ז שבט < מפרק עט עד סוף פרק פב

שבת קודש, י"ז שבט < פרק כ, מפרק פג עד סוף פרק פז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"א שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כח, פרק כג ועם כל... עד עמ' 56, ימהם:

איפוא, הסבר – שהרי מן הנאמר ב'תיקונים' יוצא, שהמצוות (כל ענינה של התורה הוא פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא" בלבד, היינו, אף שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלוכב בו, אך אין הוא דבר אחד ממש עם אותו כוח: האבר והכוח הם שני

דברים נפרדים, ועל אף התאחדותם אין הם דבר אחד ממש. ואילו ביחס לתורה, נאמר ב"זוהר", שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש – כלומר, יותר מאשר התאחדות האברים עם הכוחות. כך מסביר רבנו הזקן את ההבדל בין

לימוד תורה לקיום מצוות – לפי שהמצוות הן פְּנִימִיּוֹת רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן וְחֻפְצוֹ הָאֱמִתִּי, הַמְּלַבֵּשׁ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְחַיּוֹתָם, – כלומר: רצונו של הקב"ה בעולמות, שהוא רוצה בקיומם ומחיה אותם באותו רצון – הנה המצוות הן הפנימיות שבאותו רצון שיש להקב"ה בעולמות. שכן, מדוע רוצה הקב"ה בכל העולמות? – מפני שהוא רוצה במצוות, שבני ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה מתענג, כביכול, ממה שבני ישראל מקיימים מצוות. ומחמת הרצון והתענוג שיש לו מקיום המצוות – הוא מחיה את כל העולמות (הרי זה למשל, כמי שנוסע בדרך רחוקה כדי להרוויח כסף, ברור שבעצם הנסיעה מתבטא רק חיצינות הרצון – בשעה שהרצון הפנימי, הוא – להרוויח כסף; וגם הריוח איננו עדיין הרצון הפנימי האמיתי, שכן הוא מעוניין בריוח רק כדי לקנות בו את הדרוש לו לחיי נפשו – הרי, שרצונו הפנימי האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה באותו כסף, ויתענג מהם. מרצון זה, נובע רצונו להרוויח כסף, וממילא גם רצונו לערוך את הנסיעה. כך נבין גם ביחס לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה במצוות. הרי שהמצוות הן הן רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה, ובגלל רצונו זה במצוות – הוא רוצה גם בעולמות ומחיה אותם). פִּי כָּל חַיּוֹתָם וְשַׁפְעָם – של כל העולמות, תְּלוּי פְּמַעֲשָׂה הַמְּצוֹת שֶׁל תַּחְתּוֹנִים, בְּנֹדַע, – שעל-ידי שיהודי מקיים מצוה – הוא "ממשיך" חיות ושפע בכל העולמות. וְנִמְצָא – הרי, שְׁמַעֲשָׂה הַמְּצוֹת וְקִיּוּמָן הוּא לְבוֹשׁ הַפְּנִימִי לְפְנִימִיּוֹת

פְּרָק כג. למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של האדם: דיבורו של האדם נפרד משורשו; ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור מאוחד תמיד אתו. אלא,

מאחר שירידת ה"אור" וה"חיות" האלקי, המחיה את הנבראים, היא על-ידי צמצומים רבים והסתרת פנים, כך שפנימיות רצונו של הקב"ה מוסתרת מהנבראים – יכולים הם, בהרגשתם, להחשיב את עצמם ל"מציאות". ועם התרבות והתגברות

הצמצומים – עלולות להיווצר גם "קליפות" ו"סטרא אחרא", המרגישות את עצמן כנפרדות לגמרי מהקדושה ומהקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים את עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה מכוסה ומוסתרת מהם. מהאמור מובן, שדבר שמאיר בו פנימיות רצונו של הקב"ה בהתגלות – קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה. שכן, אין כאן הסתרת פנים, הגורמת שהנברא יוכל להרגיש את עצמו ל"מציאות".

וְעַם כָּל הַנּוֹכַח לְעִיל, יוֹבֵן וְיִבְאֵר הַיֵּטֵב בְּתוֹסַפַּת בְּאוֹר, מֵה שְׁאֵמְרוּ בַּיְהוּדִי דְ"אֲוִיָּתָא וְקִדְשָׁא בְּרִי דְ"הוּא בְּלֵא חַד", – תורה והקב"ה הם דבר אחד, וְכִּי תִקְוִינִים פְּרָשׁוּ דְ"רַמְ"ח פְּקוּדֵין – שמאתים ארבעים ושמונה מצוות-העשה, אֵינֻן – הן, רַמְ"ח אַבְרִין דְּמַלְכָּא. – מאתים ארבעים ושמונה אברי המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם "אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי לכוח מיוחד בנפש, המתלבש באותו אבר, למשל – העין היא אבר וכלי מיוחד לכוח הראיה, האוזן הוא כלי מיוחד לכוח השמיעה, וכך הלאה – כך כל מצוה, היא כלי מיוחד ל"המשכה" מיוחדת מרצון הקב"ה. המצוות בכללותן הן רצונו של הקב"ה – הקב"ה רוצה שבני ישראל יקיימו מצוות – וכל מצוה כשלעצמה, היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של רצון הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על-ידי שיהודי מקיים אותה מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות "אברין דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש,

1. חלק א כד, א. 2. תיקון ל.

בו, – ב"חיות" מעשה המצוות, וְנַעֲשֶׂה – אותה "חיות" לו – לרצון העליון, מִמֶּשׁ כְּגוֹף לְנִשְׁמָה.

וְכֵן תְּלַבֵּשׁ תְּחִיצוֹן שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שְׁבָאֲדָם הַמְּקַיֵּם וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא כֹחַ וּבְחִינַת הַמַּעֲשֵׂה שְׁלֵת, – "כוח

המעשה" של הנפש

האלקית, המשפיע

ומפעיל את הפעולות

המעשיות של כל מה

שציווה הקב"ה לעשות –

נקרא "לבוש החיצוני של

הנפש האלקית",

בהשוואה לכוחות הדיבור

והמחשבה, שהם לבושים

פנימיים יותר מאשר "כוח

המעשה" הפועל בדבר

זר. הרי, כוח מעשה זה

הוא מִתְּלַבֵּשׁ בְּחִיּוֹת

שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה,

וְנַעֲשֶׂה נִסְכָּן כְּגוֹף

לְנִשְׁמָה לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן

– כוח המעשה מתאחד

עם הרצון העליון באותה

מדה שהגוף מתאחד עם

הנשמה, וּבְטֵל אֵלָיו –

לרצון העליון, לְגַמְרֵי.

וְעַל כֵּן, נִסְכָּן אֲבָרֵי גוֹף הָאָדָם הַמְּקַיֵּמִים הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן

וּבְחִינַת הַמַּעֲשֵׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מְלַבֵּשׁ פִּתְּחֵם –

באברים, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה וְקִיּוּם הַמִּצְוָה, – עליידי האברים,

הֵם – האברים, נַעֲשׂוּ מְרַבֵּה מִמֶּשׁ לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, כְּגוֹן:

הַיָּד הַמְּחַלֶּקֶת צְדָקָה לְעֵנִיִּים, אוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחֲרֵת, –

בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת לבחינת

"מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי לרצון

העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו מעמד,

לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה בכוח המעשה של הנפש

האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא

כהתאחדות הגוף עם הנשמה – הרבה יותר מאשר התאחדות

רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, – של הקב"ה, שֶׁמַּמְעֵשָׂה זֶה – של המצוות,

נִמְשָׁךְ אֹדֶר וְחִיּוֹת רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת. –

הקב"ה רוצה בעולמות, מפני שיש בהם מעשה המצוות, כפי

שאמרנו במשל: הדברים אותם יקנה בכסף שירוויח – הם

הלבוש הפנימי לרצונו

החיצוני. וְלִכֵּן נִקְרְאוֹת

– המצוות, "אֲבָרֵי

דְּרָךְ-מִשְׁלַ", – אברי המלך.

דְּרָךְ-מִשְׁלַ, כְּמוֹ שְׂאֲבָרֵי

גוֹף הָאָדָם הֵם לְבוּשׁ

לְנַפְשׁוֹ וּבְטָלִים לְגַמְרֵי

אֵלָיו מִכָּל וְכָל, – כמו

שאנו רואים פִּי מִיָּד

שְׁעוֹלָה בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁל

אָדָם לְפִשְׁט יָדוֹ אוֹ

רַגְלוֹ, הֵן נִשְׁמָעוֹת

לְרִצּוֹנוֹ תַּכְּף וּמִיָּד בְּלִי

שׁוּם צְוִי וְאִמְרָה לָהֶן,

– לידו או לרגלו, וּבְלִי

שׁוּם שְׁחִיָּה פֶּלֶל, אֵלָּא

כְּרִנָּה מִמֶּשׁ בְּשַׁעֲלָה

בְּרִצּוֹנוֹ – באותו רגע ידו

ורגלו מבצעות את רצונו,

האדם אינו זקוק לשום

טיפול ומאמץ של רצונו

כדי להפעיל את היד או הרגל ולהשפיע עליהן לבצע את רצונו

– זו משמעות המלים "בלי שום ציווי ואמירה". שכן, טיפולו

של ה"כוח" להפעלת השפעתו, הוא כאילו בדרך של ציווי

ומתן פקודה למושפע על-ידו שיעשה משהו. כפי שאנו רואים

באברים, הרי הם בטלים לחלוטין לנפש ומאוחדים איתה. כִּף

דְּרָךְ-מִשְׁלַ תְּחִיּוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה וְקִיּוּמָן, – לכאורה

משמע, שהכוונה כאן ל"חיות" המחיה את העשיה ואת ביצוע

המצוה, כלומר: רוח-החיים שבקיום המצוה; לא ה"חיות"

שב"מציאות" האתרוג, למשל, אלא ה"חיות" של מצות

האתרוג, כפי שה"חיות" שרויה בקיום ובמעשה המצוות³,

הוא – חיות זו, בְּטֵל לְגַמְרֵי לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן הַמְּלַבֵּשׁ

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצוות" – החיות של המצוה הנעשית, החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" – קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצוות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה ומקיים – לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני אופנים בביצוע המצוה: מעשה – פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"של ראש" על הראש, וכדומה; קיום – כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה מצוות, במיוחד במצוות-לא-תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלוכש) "בו" – אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"?

מְעִינֵי עוֹלָם הוּא, וְלֹא נַעֲשֵׂוּ מְרַבָּה – לשום דבר, רַק לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן לְבַדּוֹ כֹּל יְמֵיהֶם: – מה שחכמינו ז"ל מציינים את האבות כ"מרכבה" אל הקב"ה, הרי זה מחמת שכל חלקי גופם, היו תמיד בטלים ומסורים לחלוטין להקב"ה

– לכן הם מייצגים את הבחינה התמידית והמלאה של "מרכבה". ואילו ביחס לבני ישראל, שאינם במדריגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון

– יהיה בשעה אחרת "מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן, הרי זה רק באופן חלקי ולעתים מסויימות בלבד: בשעה שהוא מקיים מצוה, בטל האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה בבחינת "מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול לרצון העליון: א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוכב" (= האברים הגשמיים המקיימים מצוות). ב) ביטול ויחוד כמו גוף ונשמה (= כוח המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת התאחדות עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא – יחודם של הלבושים הפנימיים עם התורה.

ה"מרכבה" עם ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם שני "עצמים" שונים ורחוקים אחד מהשני – גשמיות ורוחניות – הם בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל ונשלט על-ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן ביותר, שלא יהיה חדרו ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים. כך גם – ביטולו ויחודו של כוח המעשה לגבי הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית עצמה, שעושה

את המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון העליון. "מרכבה" אכן בטלה לגמרי ל"רוכב", אך בכל זאת איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה ביחס ל"יד" שעושה מצוה – כך הוא גם ביחס לשאר האברים – וְרַגְלִים הַמְהַלְכוֹת לְדַבַּר מִצְוָה, וְכֵן הַפֶּה וְלִשׁוֹן שְׂמֹדְרִים דְּבָרֵי תוֹרָה, וְהַמַּחַ שְׂמֵהֶרְהַר דְּבָרֵי תוֹרָה וְיִרְאֵת שְׂמִים וּבְגִדְלַת ה' בְּרוּךְ־הוּא. – הרי כשאותם אברים עוסקים בקיום מצוות, הם בטלים לגמרי, כ"מרכבה", לרצון העליון שבתוך אותן מצוות. וְהוּוּ שְׂאֵמְרוּ רַו"ל⁴: "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבָּה", – משום, שְׁכָל אֲבֵרֵיהֶם כֻּלָּם הֵיוּ קְדוּשִׁים וּמְבַדְּלִים

ליקוטי אמרים

מצוה וכן הפה ולשון שמדבריו דברי תורה והמוח שמהרהר בד"ת ווי"ש ובגדולת ה' ב"ה. וזהו שארז"ל האבות הן הן המרכבה שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עוה"ז ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם:

~ יום שני י"ב שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, בעליונים].

שהם, כאמור לעיל, דברים נפרדים המתאחדים אך בכל זאת אינם דבר אחד לחלוטין וכל אחד נשאר במהותו העצמית. "יחוד גמור" פירושו: כמו התאחדות הנפש עם כוחותיה, שהם גם חלק מהנפש, הרי יחודם עם הנפש הוא מלא. כך גם הנפש האלקית

והמחשבה והדיבור שלה – מאוחדים ביחוד גמור עם הרצון העליון, בשעה שיהודי מהרהר או מדבר דברי תורה, וְלֹא מְרַבָּה לְבַדּוֹ, – להלן מוסבר מדוע ואיך מתאחדים עם הרצון העליון

אף המחשבה וההרהר דְּבָרֵי תוֹרָה שְׂפֵמַת, וְכֵן הַדְּבָר דְּבָרֵי תוֹרָה שְׂפֵמַת, שֶׁהֵם – כוחות המחשבה והדיבור, לְבוּשִׁים הַפְּנִימִים שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, – ומיוחדים יותר עם הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו אלא לבוש חיצוני בלבד,

וְכֹל־שֶׁפֶן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עֲצֻמָּה הַמְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם – כלבושי המחשבה והדיבור בתורה, כֻּלָּם מִיְחָדִים מִמַּשׁ בְּיַחְוֹד גְּמוֹר בְּרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, – יחוד גמור, משמעו, שהם נעשים אותו דבר ממש – לא כהתאחדות הגוף עם הנפש,

ליקוטי אמרים

אך המחשבה וההרהר בד"ת שבמוח וכה הדבור בד"ת שבפה שהם לבושי הפנימים של נפש האלהית וכ"ש נפש האלהית עצמה המלוכשת בהם כולם מיוחדים ממש ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון

הלבושים הפנימיים, באמצעות התורה, עם הרצון העליון

4. בראשית רבה מז, ו. 5. ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבביטוי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד – בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "... וראוי הזכירו כאן "מרכבה" – מפני שהמוח והפה, הם המח' והדבור בתורה דעסקי' בזה – הם מרכבה (כנ"ל)". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא מרכבה לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס

ו"פסק ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשיהודי עוסק בתורה, במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה ביותר, ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. וזהו שכתוב – ב"זוהר", ד"אורייתא וקדש אגריה הוא – בלא חר", – שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, ולא "אגריה דמלכא" לחוד, כפקודין. – ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור, מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם הנשמה – התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש.

ומאחר שרצון העליון המיוחד באינסוף ברוך הוא בתכלית היחוד, הוא בגלוי לגמרי, ולא כהסתר פנים כלל, וככלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימיים, שהם

מחשבתה ודבורה, באותה שעה שהאדם עוסק בדברי תורה – בשעה שיהודי מהרהר ומדבר דברי תורה, בא הרי הרצון העליון שבתורה לידי גילוי מלא בנפשו ובמחשבתו ודיבורו. הרי גם הנפש ולבושיה – מחשבה ודיבור, אלו, מיתדים ממש באינסוף ברוך הוא באותה שעה בתכלית היחוד, ביוחד דבורו ומחשבתו של הקדוש ברוך הוא במהותו ועצמותו בגלוי לעיל, כי אין שום דבר נפרד – מהקב"ה, פ"אם בהסתר פנים, בגלוי לעיל. – רק על-ידיזה שפנימיות הרצון העליון מוסתרת, אפשר לנבארים להרגיש את עצמם ל"מצואות", ומאחר שבשעה שיהודי לומד תורה, מוסרת הסתרה זו, ופנימיות הרצון העליון היא בהתגלות מלאה – ממילא ה"יחוד" הוא מלא. ולא עוד אלא – יתירה מזו, ש"יחודם" – של הנפש וכוחותיה עם הקב"ה בשעה שיהודי לומד תורה, הוא ביתר שאת ויתר עז מיוחד אור אינסוף ברוך הוא פעולמות עליונים, – עם העולמות הרוחניים העליונים. מאחר שרצון העליון הוא בגלוי ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה, שהרי הוא

ביחוד גמור. כי רצון העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר בה, שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון העליון עצמו, – כל הלכה מייצגת פרט מסויים מרצונו של הקב"ה הנמשך באותה הלכה, שכתב עלה

ברצונו יתברך, – כך רוצה הקב"ה, שדבר זה מתר או פשר או פטור או זכאי או להפך; – שדבר זה אסור או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל הלכה היא פרט ברצונו של הקב"ה, הרי בשעה שהאדם מהרהר או מדבר באותה הלכה, הוא מאוחד עם הרצון העליון, במדה הגבוהה ביותר של התאחדות, למעלה גם מהתאחדות הגוף והנפש. וכן כל צרפי אלהיות תנ"ך, הן המשכות רצונו וחקמתו – של הקב"ה, המיוחדות באינסוף ברוך הוא בתכלית היחוד, שהוא – הקב"ה עצמו, הוא

ליקוטי אמרים

העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר בה שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון העליון עצמו שכך עלה ברצונו ית' שדבר זה מותר או כשר או פטור או זכאי או להפך וכן כל צרופי אותיות תנ"ך הן המשכות רצונו וחקמתו המיוחדת בא"ס ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע כו' וז"ש דאורייתא וקב"ה כולא חד ולא אברין דמלכא לחוד כפיקודין. ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה בתכלית היחוד הוא בגלוי לגמרי ולא בהסתר פנים כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימיים שהם מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ס ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיוחד דבורו ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל ולא עוד אלא שיחודם הוא ביתר שאת ויתר עז מיוחד אור א"ס ב"ה בעולמות עליונים מאחר שרצון העליון הוא בגלוי ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה שהרי הוא הוא

היודע והוא המדע כו'. – והוא היודע. הרי, שחכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם דבר אחד ממש, וברצון זה וחכמה זו מתאחדים כוחות המחשבה והדיבור, בשעה שיהודי מדבר או מהרהר בתורה. ההבדל שבין מצוות לתורה, יוסבר ביתר הרחבה, באמצעות משל: מלך ציווה על עבדיו לבנות לו ארמון יפה, והכין למטרה זו ספר מיוחד, בו נרשם במפורט כיצד ואיך רוצה ומבין המלך שאותו ארמון ייבנה. הרי, כשהעבדים עוסקים בהקמת הארמון, הם קשורים ומאוחדים עם רצונו של המלך שביחס לאותו ארמון ובניינו. ואילו כותלי הארמון כשלעצמם, או פריטי האחרים של הארמון אינם רצונו של המלך עצמו. לעומתם – החכמים שלומדים את ספר התכניות, שבו רשם המלך כיצד ייבנה הארמון – הרי הם עוסקים ממש בחכמתו וברצונו של המלך: הרשום באותו ספר מייצג הרי את חכמתו ורצונו של המלך. כך גם בענינו: כמעשה המצוות, מתלבש רצונו של הקב"ה, ואילו הפריטים בהם מקיימים את המצוות אינם הרצון עצמו. שונה הדבר ביחס לתורה – "שכל" התורה הוא אכן חכמתו של הקב"ה,

לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם "מרכבה" – באים כאן לחדש, שעצם המחשבה עצמה והכוח לדבר, מיוחדים "ביחוד גמור", ולא מרכבה בלבד – כמו שהדבר במוח ובפה עצמם. 6. פרק כא.

מעליהם, בהיותו למעלה מהתלבשות בתוך העולמות, והיא היא – בחינה זו שהיא למעלה מכל העולמות, המתלבשת בנפש ולבושיה בבחינת גלוי ממש בשעוסקים בדרך תורה, "ואף-על-גב דאיהו לא חזי כו"ם" – ואף-על-פי שאין הוא רואה זאת.

יהודי, בשעה שהוא לומד תורה, אינו מרגיש בהתאחדות נפשו עם הקב"ה, ואילו נשמתו – חשה בכך, [ומשום ה"כ – ולכן, יכול לטבל, – את ההתאחדות הנעלה עם הקב"ה, משום – מפני, דלא חזי, – שאינו מרגיש. מה-שאינן בנפשו].

הדבר בנבראים של העולמות העליונים, בהם אין ההסתרה שבעולם-הזה, והם "רואים" ומרגישים כל ענין אלקי, ולכן אין ביכלתם "לקבל" יחוד נעלה כזה עם הקב"ה. ואילו נשמה בגוף, יען שהגוף והעולם-הזה, מסתירים מלהרגיש באור האלקי שביחוד זה – זוהי הסיבה ליכולת הנשמה להתאחד ביחוד חזק כזה עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה.

הוא התורה עצמה, – בה הם עוסקים; ולעומתם – וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם – רק, מאור וחיות הנמשך – ממה שנובע, מהתורה, שהיא רצונו וחכמתו ותפורה, – כאמור ש"שכל" התורה הוא חכמתו של הקב"ה,

ו"פסק ההלכה" – רצונו של הקב"ה. בדרך-יב: "כלם בחכמה עשית", – הרי, ש"חכמה" היא המקור לבריאת וקיום כל העולמות. ואם-כן החכמה – שהיא התורה – היא, למעלה מכלם, – מאחר שהיא ה"מקור" לכל העולמות. והיא היא – התורה, רצונו ותפורה הנקרא

ליקוטי אמרים

התורה עצמה וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם מאור וחיות הנמשך מהתורה שהיא רצונו וחכמתו ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית וא"כ החכמה שהיא התורה למעלה מכולם והיא היא רצונו ית' הנק' סובב כל עלמין שהיא בחי' מה שאינו יכול להתלבש בתוך עלמין רק מחיה ומאיר למעלה בבחי' מקיף והיא היא המתלבשת בנפש ולבושיה בבחי' גלוי ממש כשעוסקים בד"ת ואע"ג דאיהו לא חזי כו' [ומשו' הכי יכול לסבול משום דלא חזי משא"כ בעליונים].

"סובב כל עלמין", – המשפיע בכל העולמות בצורה "מקיפה". כלומר: הוא למעלה מכל העולמות, ולכן אין הוא יכול להתלבש בתוך העולמות, בפנימיות, אלא הוא משפיע עליהם בבחינת "מקיף" – כפי שיוסבר להלן: שהיא בחינת מה שאינו יכול להתלבש בתוך עלמין – בפנימיות העולמות, רק מחיה ומאיר למעלה בבחינת מקיף, –

~ יום שלישי י"ג שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כט, ובוה יובן למה... עד עמ' 58, לקמן:

רבנו הזקן להלן: [והא – וזה, דמי שאין תורתו אמנתו צריך להפסיק, – לתפלה, אין בכך הוכחה שהתפלה היא למעלה מתורה, אלא טעמו של דבר הוא: ה"נו מאחר דמפסיק ומכבול בלאו-הכי]. – מאחר שהוא מפסיק ומבטל מלימוד תורה, בגלל

דברים אחרים, לכן עליו להפסיק גם לתפלה.

ומזה? – ממה שהסברנו המעלה שבתורה, יוכל המשכיל – המבין הגדול, להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה, כשיתבונן אף

ובוה

יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל המצות ואפי' מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים [והא דמי שאין תורתו אומנתו צריך להפסיק היינו מאחר דמפסיק ומכבול בלא"ה]. ומזה יוכל המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה כשיתבונן

שנפשו ולבושיה שפמחו – המחשבה, וכפיו – והדיבור

ובזה – כמה שהוסבר, שיחוד נפשו של יהודי עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה, היא במדה המלאה ולמעלה מאשר בשעת קיום המצוות, יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל המצוות, ואפלו מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים –

ובכל זאת גדלה מעלת לימוד התורה גם מתפלה – אלא שלכאורה אפשר לשאול: הרי יודעים אנו שמי שאין "תורתו אומנתו", שאין התורה עיסוקו התמידי, עליו להפסיק מלימוד התורה לשם תפילה – הרי שהתפילה היא למעלה מתורה? – מסביר

ליקוטי אמרים

7. תהלים קד, כד. 8. ראה מגילה ג, א. 9. כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר כאן, וזה לשונו הקדוש: "אולי שייכות כל הענין כאן (וחידושו) ותוכנו – שממעלת התורה על המצוות באופן היחוד – מסובכת עוד מעלה (שבאים ליראה גדולה) והיא מעלה גדולה מהקודמת – כי תכלית החוקים (היחוד) הרי זה ליראה כו', ויראה גדולה יותר – מקרבת יותר בפיך ובלבבך לעשותו".

ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא שהחוקים הם בשביל היראה. אך, לפי הסברו של רבנו הזקן, הדברים מובנים. שכן, קיימת מדריגה כזו ביראה – יראה גדולה – הבאה רק אחרי ה"חוקים", והיא כ"תכלית" החוקים הבאים בשביל היראה. היראה היא ליקום החוקים, היא יראה בדרגה נמוכה יותר, שעליה להביא ליקום המצוות. כשם שזה לגבי חוקים, כך מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה – תורה. [ועל יראת גדולה זו, אמרנו: – חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה, אין יראתה", – חכמה – תורה – היא מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה", המדריגה העליונה יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל אומרים בצורה הפוכה: "אם אין יראה אין חכמה" –

שהיראה היא תנאי מוקדם לחכמה – תורה – שכאן הכוונה היא לגבי המדריגה התחתונה יותר של היראה, הנדרשת ללימוד תורה; והתורה נקראת אצלה – לגבי המדריגה העליונה יותר של היראה, "תרעא לדרתא", – שער לבית, שרק דרך השער אפשר להכנס לבית. הרי, שהיראה מתוארת כ"בית", שהוא העיקר לגבי ה"שער" הרומז על תורה, כמו שנתבאר במקום אחר, אלא דלא כל מחא סביל דא יראת בון. – לא כל מוח יכול "לסבול" מדריגה עליונה כזו של יראת ה'. אך גם מאן דלא סביל מחו לכל יראת זו, – גם מי שאין מוחו יכול "לסבול" יראה זו כלל, לא מנה ולא מקצתה, – גם לא משהו מיראה זו, מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות תחתונות העשר ספירות העשיה – של עולם העשיה – אין יראת זו – החסרה לו, מעקבת בו למעשה, – ליקום תורה ומצוות בפועל ממש, כמו שיתבאר לקמן:

שבפיו, הם מיוחדים ממש בתכלית היחוד ברצון העליון, ואור אין-סוף ברוך-הוא ממש המתגלה בהם, – בנפש ובלבושה, מחשבה ודיבור, בשעת לימוד התורה; מה שקל העולמות עליונים ותחתונים, בלא חשיבי קמיה – כל

העולמות, העליונים והתחתונים, אינם נחשבים כלל לגבי הרצון העליון ואור אין-סוף ברוך-הוא, וקאין ואפס ממש, – הם כאילו אינם קיימים כלל, עד שאינו מתלבש בתוכם ממש, – אין הרצון העליון מתלבש בהם בפנימיות, כאמור, שאין ביכולת העולמות לקבל את הרצון העליון בפנימיות, אלא – הרצון העליון משפיע בהם בכחית 'סוכב כל עלמין בבחינת מקורף – כדי להחיותם עקר חיותם, – את עיקר חיותם מקבלים העולמות

מהאור האלקי הסוכב את כל העולמות. רק איזו הארה – בלבד, מתלבשת בתוכם, – בפנימיות, מה שיכולים לסבל, שלא יתבטלו במציאות לגמרי. – מהתבוננות זו, שגם העולמות העליונים אינם יכולים "לסבול" את הרצון העליון, רק הארה ממנו בלבד, וזאת כדי שלא יאבדו את מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה שהוא לומד תורה, מאיר רצון עליון זה בהתגלות – הרי בהתבוננו בכך, יגיע ליראה גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו בתורה. וזהו שכתוב: "ויצונו ה' את כל החקים האלה ליראה את ה' וגו'" – הרי שעלידי החוקים" מגיעים ליראה מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון בכך, לפי הערתו של כ"ק רבינו ובלשונו: "דלכאורה הוא להיפך דמפני היראה (סיבה – בא המסוכב) מקיימים את החוקים". כלומר: מפסוק זה משמע, שעלידי החוקים, הוא מגיע, לאחר מכן, ליראת ה' – בשעה שלכאורה הרבר הפוך: ה"יראה" מביאה אותו ליקום החוקים; ה"יראה" היא הרי

ליקוטי אמרים

איך שנפשו ולבושה שבמוחו ובפיו הם מיוחדים ממש בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה ממש המתגלה בהם מה שכל העולמות עליונים ותחתונים בלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש עד שאינו מתלבש בתוכם ממש אלא סוכב כל עלמין בבחי' מקורף להחיות' עיקר חיותם רק איזו הארה מתלבשת בתוכם מה שיכולים לסבול שלא יתבטלו במציאות לגמרי. וז"ש ויצונו ה' את כל החוקים האלה ליראה את ה' וגו' [ועל יראה גדולה זו אמרו אם אין חכמה אין יראה והתורה נקראת אצלה לדרתא כמו"ש כמ"א] אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כזו. אך גם מאן דלא סביל מוחו כלל יראה זו לא מינה ולא מקצתה מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות תחתונים דעשר ספירות דעשיה אין יראה זו מעקבת בו למעשה כמו"ש לקמן:

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' ל, בו וכו':

נִפְרָדִים מִיַּחְדּוֹ וְאַחֲדוּתוֹ וְתִכְרָךְ בְּתַכְלִית הַפִּירוּד מִמֶּשׁ, כְּמוֹ הַסְּטֵרָא־אַחֲרָא וְהַקְּלִיפָה הַנִּקְרָאת "עֲבוּדָה זְרָה" וְ"אַלְהִים אַחֲרִים", מִחֲמַת הַסֵּתֵר פְּנִים שֶׁל רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, בְּנִבְרָךְ לְעִלְיָא. – שֶׁהֵן מִקְבֻלוֹת הַשְּׁפָעָה מִבְּחִינַת אַחוּרִים –

ולכן הן נקראות אלקים אחרים. וכן – כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם ג' לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ – הבהמית, שְׁמִקְלֶפֶת נִגְהָ שְׁבִישֵׁי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מִחֲשֶׁבֶת דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, הַמְּלַבְּשִׁים בְּשָׂם"ה לֹא תַעֲשֶׂה דְאוֹרֵיתָא וְדִרְבְּנָנָא, – לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים שהתורה והחכמים אסרו אותם; וכן מִהוֹת הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה הַמְּלַבְּשֶׁת בְּלְבוּשֵׁיהָ – שהנפש הבהמית היא זו שעושה את העבירות באמצעות לְבוּשֵׁיהָ: מחשבה, דיבור

או מעשה, פְּלִגְמֵם מִיַּחְדִּים מִמֶּשׁ בְּסְטֵרָא־אַחֲרָא וְקְלִיפָה זו, הַנִּקְרָאת "עֲבוּדָה זְרָה". – ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות. וְלֹא עוֹד, – שהנפש ולבושיה מאחדים עם ה"סטרא אחרא" וממילא הם בדרגה אחת אתה, אֶלְיָא – יתירה מזו: שְׁבִיטִלִים וּטְפִילִים אֵלֶיהָ, וְגִירוּעִים וּפְחִוּתִים מִמֶּנָּה מֵאֵד, בִּי הִיא – ה"סטרא אחרא" וה"קליפה", אֵינָה מְלַבְּשֶׁת בְּגוֹף חֲמָרִי, וְיודֵעַת אֶת רְבוּנָה וְאֵינָה מוֹרְדֶת בּוֹ, לַפְעֵל פְּעֻלָּתָהּ בְּמִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רְעִים שְׁלָה, שֶׁלֹּא בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ־הוּא חֵס־וְשִׁלוֹם, – אלא, כל שהיא עושה, הוא בשליחותו של הקב"ה. הרי, שהקליפות שאינן מלוּבְשׁוֹת בְּגוֹף, אינן יכולות להמרות את רצונו של הקב"ה; נפש האדם בלבד, בהיותה מלוּבְשׁת בְּגוֹף – יכולה לעשות דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך היא למטה מהקליפות, וּכְמֵאמָר בְּלָעָם?: – כמו שאמר בלעם: "לֹא אוֹכַל לְעַבֵּד אֶת פִּי ה' וְגו'". – אף שבלעם היה קליפה מלוּבְשׁת בְּגוֹף – אלא שהוא אמר זאת, מצד הקליפה הרוחנית שהתלבשה בו במיוחד בשעה שהיה צריך לקבל את הנבואה שלו ואת הכוח שהקללות שלו יפעלו פעולתן. מבחינת קליפה רוחנית זו – לא היה יכול להמרות ציוויו של הקב"ה. וְאַף שֶׁנִּקְרָא – הקליפות

פְּרָק כֵּד. בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך אהבת ה' ויראת ה', באמצעות האהבה המסותרת שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר על-ידי האהבה המסותרת לקיים את כל המצוות, ולהימנע

פֶּרֶק כֵּד זוּה לְעוֹמֵת זֶה הֵן שֵׁם"ה מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה דְאוֹרֵיתָא וְכֹל אִיסוּרֵי דִרְבְּנָנָא

שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש הם נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הס"א והקליפה הנק' ע"ז ואלהים אחרים מחמת הסתר פנים של רצון העליון כנ"ל. וכן ג' לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְקַלֶּפֶת נִגְהָ שְׁבִישֵׁי־יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מִחֲשֶׁבֶת דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה הַמְּלֹבְשֵׁי בְשָׂם"ה לֹא תַעֲשֶׂה דְאוֹרֵיתָא וְדִרְבְּנָנָא וְכֵן מִהוֹת הַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה הַמְּלֹבְשֶׁת בְּלְבוּשֵׁיהָ כוּלָם מְיֻחָדִים מִמֶּשׁ בְּס"א וְקְלִיפָה זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגרועים ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלוּבְשׁת בְּגוֹף חוֹמְרִי וְיודֵעַת אֶת רְבוּנָה וְאֵינָה מוֹרְדֶת בּוֹ לַפְעֵל פְּעוּלָתָהּ בְּמִשְׁלַחַת מְלֹאכֵי רְעִים שְׁלָה שֶׁלֹּא בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם ב"ה ח"ו וכמאמר בלעם לֹא אוֹכַל לְעַבֵּד אֶת פִּי ה' וְגו' וְאַף שֶׁנִּקְרָא ע"ז הֵן אֵלֵהָ אֵלֵהָ דְאוֹרֵיתָא

ל"מציאות" ונפרד מקדושתו של הקב"ה – הרי גם זה "עבודה זרה". לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות הרצון העליון מאירה בהתגלות במצוות, ויהודי בשעה שמקיים מצוות, גם הוא מתאחד עם הקב"ה. התאחדותו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד תורה, היא למעלה מאשר התאחדותו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות. בפרק כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדות אז נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותן של ה"קליפה" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים".

זוה לְעֻמַּת זֶה, – כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו דבר הפכי בקליפה – כך יש גם דבר הפכי כנגד לימוד התורה וקיום המצוות, שעל-ידן מתאחדים עם הקב"ה. ה"לעומת זה" של תורה ומצוות, היא: הֵן שָׂם"ה מִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה דְאוֹרֵיתָא – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן, וְכָל אִיסוּרֵי דִרְבְּנָנָא, – כל האיסורים שאסרו החכמים, מֵאַחַר שֶׁהֵן נִגְדֵי רִצּוֹנוֹ וְחֲכֵמָתוֹ וְתִכְרָךְ וְהִפְכָם מִמֶּשׁ – ההיפך מרצונו וחכמתו של הקב"ה, לפיהם אסרו לעשות דברים אלה, הֵם – כל הדברים האסורים הללו,

1. פרק כב. 2. במדבר כב, יח.

לְעוֹלָם. וְאִם בְּנֵי – שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי הָאָדָם הַעוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, הוּא גְרוּעַ וּפְחוּת תְּרִיבָה מְאֹד מִהַסְטֵרֵא־אֲחֵרָא וְקַלְפָּה, הַנִּקְרָאת "עֲבוּדָה זָרָה" וְ"אֱלֹהִים אֲחֵרִים", – בכך שהוא עובר על רצונו של

הקב"ה, ואילו הקליפה והסטרא-אחרא אינן עוברות על רצונו של הקב"ה, וְהוּא – בעל העבירה, בְּתַכְלִית הַפְּרִוד מִיְחודוֹ וְאֲחֵדוֹתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה בְּרִוְדָהּ הוּא יוֹתֵר מִמֶּנָּה, – מהקליפה, וְכֹאֵלּוּ בּוֹפֵר בְּאֲחֵדוֹתוֹ יוֹתֵר מִמֶּנָּה חֲסִי וְשָׁלוֹם. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֵץ חַיִּים 'שֶׁעַר מִבְּ, סוֹף פֶּרֶק ד', שֶׁהַרְעַ שֶׁעוֹלָם הָיָה הַחֲמִרִי הוּא שְׁמִרִי הַקְּלִפּוֹת הַנְּסוּפֹת כּו', – "שמרים" – הם החומר הגס ביותר המופרש

מהיין – ובענינו: ה"רע" שבעולם הזה הוא הגס ביותר בקליפות עצמן, וְהוּא תַכְלִית הַפְּרִוד וְכו', – אחרי ביורד והעלאת ניצוצות הטוב הנמצאים בקליפות – שורד הגס והגרוע ביותר מהקליפות – והוא ה"רע" של עולמנו החומרי. וְלִכֵּן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הָיָה קָשִׁים וְרָעִים, וְהַרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ וְכו': – שכן בעולם הזה באות לידי ביטוי הקליפות הגדולות והגרועות ביותר.

האמורות, "עֲבוּדָה זָרָה" – כך שהן מייצגות את הכפירה בהקב"ה, הָא קָרוּ לֵיהּ – אך הן קוראות להקב"ה: "אֱלֹהֵא דְאֲלֵהֵיא", – אלוקה האלוקים, כלומר, שאין הן כופרות לגמרי בהקב"ה, וְאִינֵם יְכוּלִים לַעֲבֹר כְּלָל עַל

רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, – לעשות דבר שנגד רצונו של הקב"ה – וכל כך למה? כִּי יוֹדְעִים וּמְשִׁיגִים שֶׁהוּא – רצונו של הקב"ה, חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם, שְׁיֻנְקִים מִכְּחִינַת "אֲחֵרִים דְּאֲחֵרִים" שֶׁל רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרִוְדָהּ הוּא הַמְּקִיף עֲלֵיהֶם, אֵלּא שְׁיֻנְקָתָם וְחִיּוּתָם שֶׁבְּתוֹכָם הִיא בְּכִינַת גְּלוּת בְּתוֹכָם – שיוכלו לְהַחֲשִׁיב – את עֲצֻמָּן – ל"מציאות" של אֱלֹהוֹת, וְהָרִי זֶה בְּפִירָה בְּאֲחֵדוֹתוֹ. – של הקב"ה. ההחשבה העצמית ל"מציאות", יש

בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה, אֲבָל מִכָּל־מִקּוֹם, – הקליפות והסטרא-אחרא, אִינֵן בּוֹפְרִים וְכֹחֲשׁוּ בְּה' לְגַמְרִי וְלוֹמְרִי: לֹא הוּא, אֵלּא דְקָרוּ לֵיהּ – להקב"ה, "אֱלֹהֵא דְאֲלֵהֵיא", דְחִינּוּ חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם הַנִּמְשָׁךְ וְיֻרְדַּ עֲלֵיהֶם מִרְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ, – הקליפות והסטרא-אחרא מכירות, שחיותן וקיומן, בא להן מרצונו של הקב"ה. וְלִכֵּן – מחמת ידיעתן, ש"חיותן" בא להן מרצון הקב"ה, אִינֵן עוֹבְרִין רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךָ

ליקוטי אמרים

ואינם יכולי לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי' של רצון העליון ב"ה המקיף עליהם אלא שיניקתם וחיותם שבתוכם היא בבחי' גלות בתוכם להחשיב עצמן אלהות והרי זו כפירה באחדותו אבל מ"מ אינן כופרים וכחשו בה' לגמרי ולומר לא הוא אלא דקרו ליה אלהא דאלהיא דהיינו חיותם וקיומם הנמשך ויורד עליהם מרצונו ית' ולכן אינן עוברין רצונו ית' לעולם. וא"כ האדם העובר על רצונו ית' הוא גרוע ופחות הרבה מאד מהס"א וקליפה הנקראת ע"ו ואלהים אחרים והוא בתכלי' הפירוד מיחודו ואחדותו של הקב"ה יותר ממנה וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה ח"ו. וכמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד שהרע שבעוה"ז החומרי הוא שמרי הקליפות הגסות כו' והוא תכלית הביורד וכו' ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו וכו':

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ל, ולכן אמרו רז"ל... עד עמ' 60, וקליפת ע"ו.

ליקוטי אמרים

ולכן אמרו רז"ל על פסוק כי תשטה אשתו אין אדם עובר עבירה וכו' דאפי' אשה המנאפת שדעתה קלה היתה מושלת ברוח תאותה לולי רוח שטות שבה המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה מסותרת שבנפש

וְלִכֵּן אָמְרוּ רז"ל עַל פְּסוּק: "כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ" – "תשטה" מלשון "שטות", כִּי: "אִין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה וְכו'", – אלא אם כן נכנס בו רוח שטות", דְאֵפְלוּ אִשָּׁה הַמְּנַאֶפֶת שְׂדַעְתָּהּ

קְלָה – ככל זאת, הִיְתָה מוֹשְׁלַת בְּרוּחַ תַּאוּתָּהּ, לוּלֵי רוּחַ שְׁטוּת שִׁבָּה הַמְּכַסֶּה וּמְסַתֵּיר וּמַעְלִים אֶת הָאֲהָבָה מִסְתַּרְתָּ שֶׁבְּנַפְשָׁהּ הַאֲלֵהִית, – שהיא, הַמְּסוּתֶרֶת, הַאֲהָבָה

3. סוטה ג, א. 4. במדבר ח, יב.

בַּחֲכֵמָה, בְּנִזְכָּר לְעִילָּה. – ובגלל זה, בשעה שהיו כופים עליה לעבוד עבודה-זרה, הפוגעת מפורשות באמונת ה', שעליה אין רוח השטות יכולה לכסות, היתה מוסרת את נפשה. אך, כשמדובר באיסור זנות, שלגביו יכולה רוח השטות

לכסות, אין היא מונעת את עצמה מלזנות. על כל פנים, הרי גם ההבדל שהיא מבדילה בין איסור ניאוף לאיסור עבודה-זרה, מקורו ב"רוח שטות". אַבְל כְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ, אִפְלוּ עֲבָרָה קְלָה, הֲרֵי הָעוֹבְרָה – הַעוֹבֵר עֲלֶיהָ, עוֹבֵר עַל רְצוֹן הָעֲלִיוֹן בְּרוֹחַ הַיָּסוּר מִיְיָ וְהוּא בְּתַכְלִית הַפְּרִיָּד מִיְיָ וְיִתְרָה, יוֹתֵר מִסְּטָרָא אַחְרָא וְקִלְפָּה תְּנַקְרָא "אֱלֹהִים אַחֲרֵים" וְ"עֲבֹדָה זָרָה" מִמֶּשׁ, – כפי שהוסבר לעיל, שהקליפה עצמה

איננה עוברת על רצונו של הקב"ה, ואילו הוא – עובר על רצונו של הקב"ה, ויותר מכל הדברים הנשפעים ממנה בעולם הזה, – ומקבלים חיותם מהקליפה, שָׁהֵם בְּהִמּוֹת טְמֵאוֹת – שאסור לאכול אותן, וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת טְמֵאִים וְשִׁקְצִים וְרִמְשִׁים, – כל הברואים הללו, מקבלים חיותם משלוש קליפות הטמאות לגמרי – ואילו האדם, העובר על רצונו של הקב"ה עלידי עשיית עבירה, נעשה על-ידה, גרוע יותר ולמטה מקליפות טמאות אלו ומאלה שמקבלים חיותם מהן; וְכִמְאֹמֵר: "יְתוֹשׁ קְדָמְךָ", – בשעה שאדם חוטא, אומרים לו: "יתוש קדמך". מובנו הפשוט של מאמר חכמינו ז"ל זה, הוא: גם ה"יתוש" נברא לפני בריאת האדם; ואילו במובן רוחני, המושגים של "מוקדם" ו"מאוחר" הם לא רק ביחס לזמן, אלא ביחס למדרגה – "מוקדם" פירושו: נעלה יותר במדרגתו, ו"מאוחר" פירושו: למטה במדרגה, ובמאמר "יתוש קדמך" הכוונה: שגם ה"יתוש" נעלה במדרגתו מאשר האדם החוטא. פְּרוֹשׁ, דְּאֵף יְתוֹשׁ שְׂמֻכְנִים וְאֵינוּ מוֹצִיא, – שהגמרא אומרת עליו שהוא "מכניס ואינו מוציא", כלומר, הוא מסוג הקליפות שאינן שייכות להשפעה, שְׁהֵיא קְלִפָּה יוֹתֵר תְּחַתּוּנָה, וְרַחוּקָה מִבְּחִינַת תְּקִדְשָׁה מְשַׁפְּעָה, בְּתַכְלִית הַרְחוּק – ההיפך הגמור מיתוש שאינו משפיע כלל. שכן, "קדושה" היא "ביטול", ממנה נובעים מעשי החדס

שואפת לְדַבְּקָה בְּאֵמוּנַת ה' וְיִחּוּדוֹ וְאַחֲדוּתוֹ, וְלֹא לְפִרְדַּי חֲסוּדָא וְאַחֲדוּתוֹ, אִפְלוּ נוֹמְלִים אֶת נַפְשָׁה מִמְּנָה לְעֵבֶד עֲבֹדָה זָרָה חֲסוּדָא לְהַקְבִּי, – מחמת אהבתה להקב"ה, היתה מוסרת את נפשה ולא היתה מסכימה בשום אופן לעבוד

עבודה-זרה, כי על-ידי-זה תנתק מהקב"ה; וכלפי איזה נסיון היתה מוסרת את נפשה? וְאִפְלוּ בְּהַשְׁתַּחֲוָּא לְבָרָה – לעבודה-זרה, בְּלִי שׁוּם אֵמוּנָה בְּלִבְּךָ, – כלומר: גם אם הכפיה לעבוד עבודה-זרה, היתה מתבטאת בתנועה חיצונית בלבד – להשתחוות לעבודה-זרה, גם מבלי שתאמין בלבה בכך כלל – היתה אשה קלת-דעת זו, מוסרת את נפשה, מחמת האהבה המוסרת שבלבה להקב"ה, ולא היתה משתחוה לעבודה-זרה,

כדי לא להיות מנותקת מהקב"ה; וְכִלְשָׁפֵן לְכַבֵּשׁ הַיָּצֵר וְתַאוֹת הַנְּאוּף, שְׁהֵם יְסוּרִים קְלִים מִמִּיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. – הרי בודאי שהיתה יכולה לשלוט ביצר הניאוף, בגלל אהבתה המסותרת להקב"ה, אלא "רוח שטות" בלבד, היא המפתה אותה ומסיטה אותה מן הדרך, לחשוב, שעלידי חטא הזנות, אין היא מתנתקת מהקב"ה, ומשום כך היא נכשלת בעבירה זו. אך אפשרי הרי לומר, שקיים אצלה הבדל בחומרת העוון ובמדת ההינתקות מהקב"ה, בין האיסור של זנות לבין האיסור של עבודה-זרה – ובגלל אותו הבדל, הרי ב"עבודה זרה" היא מוסרת את נפשה, למרות שאין היא נמנעת מלעבור על איסור זנות – מסביר רבנו הזקן, שגם הבדל זה שקיים אצלה, מקורו ב"רוח שטות". לולא רוח השטות, היתה יודעת ומרגישה שגם על-ידי זנות היא נפרדת מהקב"ה. ידיעה זו היתה נוסכת בה כוח להימנע מלחטוא חטא של זנות – וכך אומר ה"תניא" להלן: וְתַחֲפֵרֵשׁ שְׂאֵצְלָה בֵּין אִסוּר נְאוּף לְאִסוּר הַשְׁתַּחֲוָּא לְעֲבֹדָה זָרָה, הוּא גַם־כֵּן רוּחַ שְׁטוּת דְּקִלְפָּה הַמְלַבֶּשֶׁת לְנַפְשׁ הָאֱלֹהִית – אלא, רוח השטות מלבישה את הנפש האלקית רק עַד בְּחִינַת חֲכֵמָה שְׂפָה, – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שכוח החכמה שבנשמה, הוא "כוח האמונה", וְלֹא עַד בְּכָלָה, – על כוח החכמה שבנשמה, אין "רוח שטות" מכסה ומסתירה, מִפְּנֵי אֹרֶךְ ה' הַמְלַבֶּשׁ

לָהּ כְּבִהְמָה; וְהַצְדִּיקִים שְׂאֵין צֶלֶם אֱלֹהִים מִסְתַּלֵּק מֵעַל פְּנֵיהֶם – כָּל חַיּוֹת רְעוּת אֲתַכְפִּין קַמְיָהוּ, – כֹּל הַחַיּוֹת הַרְעוּת כּוּפּוֹת לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזוֹהַר גִּבְי דְּנִיָּאל בְּגוֹב אַרְיּוֹת. – בַּקֶּשֶׁר לְדִנְיָאל בְּגוֹב הָאֲרִיּוֹת, שֶׁלֹּא רַק שִׁפְחוּ מִמֶּנּוּ

וְלֹא הִזְיָקוּ לוֹ אֶלֶּא שֶׁגַם הִכְנִיעוּ אֶת עֲצֵמָן לִפְנֵיו. סִיבַת כְּנִיעַתָּן הִיְתָה ה"צֶלֶם אֱלֹקִים" שֶׁהִיא נֶסוּךְ עַל פְּנֵיו שֶׁל דְּנִיָּאל. הֵרִי, שִׁבְחֵי הַרְעוּת, קִיִּים הֶעֱנִין שֶׁל "מִזְלוּיָהוּ חַזִּי" (הַמְזַל שֶׁלָּהּ רֹאֵה) – לְהַכִּיר ב"צֶלֶם אֱלֹקִים" שֶׁעַל פְּנֵיו שֶׁל הַצְדִּיקִים. עַל כָּל פְּנִים, הֵרִי שֶׁגַם הַחַיּוֹת הַרְעוּת, אֵינֶן עוֹשׂוֹת דְּבַר בְּנִיגוּד לְרַצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּב"ה. וְאִם כֵּן, – הֵרִי, תְּחוּמָא וְעוֹבֵר –

עַל רַצּוֹנוֹ יִתְפַּרֵּךְ אִפְלוּ בְּעִבְרָה קְלָה – בְּלִבְר, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה הוּא בְּתַכְלִית הַרְחוּק מִקְרָשָׁה הַעֲלִיזוּנָה, שֶׁהִיא יַחֲדוֹ וְאַחֲדוֹתוֹ יִתְפַּרֵּךְ, יוֹתֵר מִכָּל בְּעֲלֵי־חַיִּים הַטְּמָאִים וְשִׁקְצִים וְרַמְשֵׁים הַמְּשַׁפְּעִים מִסְּטָרָא־אַחֲרָא וְקָלַפַּת עֲבוּדָה־זָרָה. – בְּכָל הָאֲמוּר יֵשׁ מִשׁוֹם הַסְּבֵרָה, שֶׁמִּצַּד הָאֵהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת, שִׁבְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לְהַקְבִּיָה, בִּיכְלָתוֹ לְהִימַנֵּעַ מִכָּל עִבְרָה, גַּם מִעִבְרָה קְלָה, מֵאַחַר שֶׁעַל־יְדִי־זָה הוּא נִפְרַד מֵהַקְּב"ה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּעֲלֵי הַחַיִּים הַטְּמָאִים.

וְהַשְּׁפַעָה עַל הַזּוֹלָת; וְאִילוּ "קְלִיפָה" הִיא עֵנִין שֶׁל "יִשׁוּת", שֶׁכָּל דְּבַר הִיא רוּצָה רַק לְעֲצֵמָה בְּלִבְד – הֵרִי, גַּם קְלִיפָה זוֹ, קוֹרְמָת – לְמַעֲלָה בְּמִדְרִיגָה, לְאִישׁ תְּחוּמָא, בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת יוֹרֵדֵת הַחַיּוֹת מְרַצּוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּרוּף־הוּא, – לְהַחַיּוֹת אֶת

הַחַיּוֹת הַנְּבֵרָאִים. הַקְּלִיפָה הַמְּתוֹאֲרָת כ"יתוש", מִקְבַּלֶת אֶת חַיּוֹת הַמְּהַרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן, מִמְּדִרְיָגָה עֲלִיזוּנָה יוֹתֵר בְּסִדֵּר הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, מֵאֲשֶׁר קִבְּלָתוֹ שֶׁל הָאֲדָם הַחוּטָא, שֶׁהוּא מִקְבַּל חַיּוֹתוֹ רַק אַחֲרֵי שֶׁהַחַיּוֹת יוֹרֵדֵת לְמִדְרִיגָה נְמוּכָה יוֹתֵר. וְכָל־שֶׁכֶּן – נַעֲלִים מִמֶּנּוּ בְּמִדְרִיגָה, שְׂאֵר בְּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמָאִים, וְאִפְלוּ חַיּוֹת רְעוּת, – וְכָל כֵּךְ לְמָה? – שְׁכַלְמֵם אֵינֶם מְשֻׁנָּים תְּפַקְדֵם, – שְׁנוּעֵד לָהֶם מִלְּמַעֲלָה, וְפַקְדָתוֹ יִתְפַּרֵּךְ שְׁמֵרָה רוּחָם, וְאַף־עַל־גַּב דְּאִיְהוּ לֹא חַי כו', – וְהַגַּם שֶׁהוּא עֲצֵמוֹ "אֵינוֹ רֹאֵה", כְּלוּמֵר: הַחַיּוֹת הַרְעוּת עֲצֵמָן אֵינֶן יוֹדְעוֹת מִכֵּךְ, אֲבָל ה"מְזוּל" שֶׁלָּהּ רֹאֵה וְיודֵעַ מִכֵּךְ. מַחֲמַת ה"חַיּוֹת" הַמַּחִיָּה אוֹתָן, וְהַחֲשָׁה בְּרַצּוֹן הַקְּב"ה, אֵינֶן הַחַיָּה עוֹשֶׂה דְּבַר בְּנִיגוּד לְצִוּוּיוֹ שֶׁל הַקְּב"ה, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּמִוֹרָאֲכֶם וְחַתְכֶם יִתְּיָה עַל כָּל חַיּוֹת הָאָרֶץ", וְכַפְרוֹשׁ רַז"ל: "שְׂאֵין חַיָּה רְעָה מוֹשְׁלֶת בְּאָדָם – לְהַרְעָ לוֹ, אֶל־אִם־כֵּן נִדְמָה

הַנְּבֵרָאִים. הַמְּתוֹאֲרָת כ"יתוש", מִקְבַּלֶת אֶת חַיּוֹת הַמְּהַרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן, מִמְּדִרְיָגָה עֲלִיזוּנָה יוֹתֵר בְּסִדֵּר הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, מֵאֲשֶׁר קִבְּלָתוֹ שֶׁל הָאֲדָם הַחוּטָא, שֶׁהוּא מִקְבַּל חַיּוֹתוֹ רַק אַחֲרֵי שֶׁהַחַיּוֹת יוֹרֵדֵת לְמִדְרִיגָה נְמוּכָה יוֹתֵר. וְכָל־שֶׁכֶּן – נַעֲלִים מִמֶּנּוּ בְּמִדְרִיגָה, שְׂאֵר בְּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמָאִים, וְאִפְלוּ חַיּוֹת רְעוּת, – וְכָל כֵּךְ לְמָה? – שְׁכַלְמֵם אֵינֶם מְשֻׁנָּים תְּפַקְדֵם, – שְׁנוּעֵד לָהֶם מִלְּמַעֲלָה, וְפַקְדָתוֹ יִתְפַּרֵּךְ שְׁמֵרָה רוּחָם, וְאַף־עַל־גַּב דְּאִיְהוּ לֹא חַי כו', – וְהַגַּם שֶׁהוּא עֲצֵמוֹ "אֵינוֹ רֹאֵה", כְּלוּמֵר: הַחַיּוֹת הַרְעוּת עֲצֵמָן אֵינֶן יוֹדְעוֹת מִכֵּךְ, אֲבָל ה"מְזוּל" שֶׁלָּהּ רֹאֵה וְיודֵעַ מִכֵּךְ. מַחֲמַת ה"חַיּוֹת" הַמַּחִיָּה אוֹתָן, וְהַחֲשָׁה בְּרַצּוֹן הַקְּב"ה, אֵינֶן הַחַיָּה עוֹשֶׂה דְּבַר בְּנִיגוּד לְצִוּוּיוֹ שֶׁל הַקְּב"ה, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּמִוֹרָאֲכֶם וְחַתְכֶם יִתְּיָה עַל כָּל חַיּוֹת הָאָרֶץ", וְכַפְרוֹשׁ רַז"ל: "שְׂאֵין חַיָּה רְעָה מוֹשְׁלֶת בְּאָדָם – לְהַרְעָ לוֹ, אֶל־אִם־כֵּן נִדְמָה

~ יום שישי ט"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 60, ומה שפיקוח נפש... עד עמ' לא, כנודע.

לעבוד עבודה־זרה. שכן, פיקוח נפש אינו דוחה איסור של עבודה־זרה. הרי, שעל־פי תורה קיים הבדל בין שאר העבירות לבין עבודה־זרה, ואילו לעיל למדנו שההבדל שעושה האשה המנאפת, בין איסור ניאוף לבין עבודה־זרה, נובע

ליקוטי אמרים

ומה שפיקוח

נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג היינו כפי'

מה"רוח שטות" – שבעבודה־זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה המסותרת, ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? – על כך בא עתה ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת

ומה שפיקוח נפש – להציל נפש, דוחה שְׂאֵר עִבְרוֹת, – שֶׁמֶן הַתּוֹרָה (אֲבָל לֹא עֲבוּדָה־זָרָה), וְגַם יַעֲבֹר – עַל הַעִבְרָה, וְאֵל יִהְרַג – אִם כּוֹפִים עֲלָיו לְחַטּוֹא, בְּאִיּוֹם שֶׁל הַרִיגָתוֹ, עֲלָיו לְחַטּוֹא וְלְהִישָׁאֵר בְּחַיִּים – מִלְּבַד בְּשִׁלֵּשׁ עִבְרֵיּוֹת (עֲבוּדָה־

זָרָה, גִּילּוּי עִרְוֹת וּשְׁפִיכוֹת דַּמִּים), שֶׁבֶּהֱן הַדִּין הוּא "יִהְרַג – וְאֵל יַעֲבֹר", לְמַשַּׁל: בְּעֲבוּדָה־זָרָה – אִם כּוֹפִים עֲלָיו לְעַבֹּד עֲבוּדָה־זָרָה בְּאִיּוֹם שֶׁל הַרִיגָתוֹ. עֲלָיו לְמַסּוֹר אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא

7. ראה מגילה ג, א. 8. בראשית ט, ב. 9. סנהדרין לח, ב. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראי' שאין משנים תפקידם – שנבראו באופן לטרוף רק בהמה ולא תינוק אפי' – עיין שם שבת קנא, ב – ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' – (וי"ל שזמה מוכיח אשר יש ענין חזי – עד שמבחינים גם בצלם כו')."

שעונשן כרת ומיתה בידי שמים, לבין העבירות שאין עליהן עונש זה; **אֵלֶּא שְׁלֹאֲחֵר מַעֲשֵׂה הַחֲמָא, אִם הוּא מַעֲבֵרֹת שְׂאִין בְּהֵן כְּרַת וּמִיתָה בְּיַדֵּי שָׁמַיִם, שְׂאִין נַפְשׁוֹ הַאֱלֹהִית מִתָּה לְגַמְרֵי וְנִבְרַתָּת מִשְׁרָשָׁה בְּאֱלֹהִים חַיִּים, רַק שְׁנַפְגָּם**

קִצֵּת דְּבִיקוּתָהּ

וְאַחֲזִיתָהּ בְּשִׁרְשָׁהּ

בְּחֲמָא זֶה – איחודה של

נשמתו של יהודי,

בשורשה באלקות –

נפגם, ומאחר שהקשר

שבין הנפש האלוקית

לשורשה לא נותק כליל,

הרי כפי שיוסבר להלן,

יש באפשרות הנפש

הבהמית והגוף להתעלות

מירידתם בקליפה,

ולהתקרב שוב לקדושת

הנפש האלקית. ואילו

עבירות שעונשן כרת

ומיתה בידי שמים, לא זו

בלבד שהקשר שבין

הנפש לשורשה – נפגם,

אלא הוא ניתק כליל. כפי

שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין יהודי להקב"ה, דומה

ל"חבל" – "עקב חבל נחלתו"¹², כלומר: שש מאות ושלוש

עשרה המצוות המקשרות את נשמתו של יהודי עם שורשה

האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים. כשנקרעים

כמה מהנימים – נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך

למשל, על-ידי עבירה אחת – נקרעת "נימה" אחת ב"חבל"

המקשר את הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת

ומיתה בידי שמים, הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן,

באה הגהה, בה מסביר רבנו הזקן, שחומרת העונשים על

עבירות – היא בהתאם לגודל הפגם שהעבירות פוגמות. שכן,

מטרת ותכלית העונשים, היא הרי לנקות ולזכך את הנפש

מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות העליונים נכתמו בעשיית

העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל העונש – הם לפי גודל

הכתם והפגם: הגהה* **וְלִפְי עֲרָךְ וְחֲלוּקֵי בְּחִינַת הַפְּגָם**

בְּנַפְשׁוֹ וּבְשִׁרְשָׁהּ בְּעֲלִיּוֹנִים, – הפגם המתהווה על-ידי

עבירה אחת – שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, **כִּפְךָ הֵם**

חֲלוּקֵי בְּחִינַת הַמְּרוּק וְהַעֲנֵשׁ בְּגִיחָם אוּ בְּעוֹלָם הַיָּהּ, –

היסורים שאדם סובל בגיחנם או בעולם-הזה, המיועדים

לנקות את נפשו, **לְכָל עוֹן וְחֲמָא עֲנֵשׁ מִיָּחַד** – שמטרתו

היא: **לְמַרְק וּלְתַעֲבִיר הַלְּבָב וְהַפְּגָם,** – שנעשו בנפש

ובשורשה. **וְכֵן בְּחִיבֵי מִיתָה וְכָרַת, אֵין פּוֹגְמֵין כְּלָם**

בְּשׁוּחָה: – אך, על כל פנים, אחרי עשיית העבירה – אם

העבירות, ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות הֵינּוּ כְּפָרוּשׁ
הַזֶּה¹¹: – (ביחס לפיקוח נפש בשבת): **"אִמְרָה תּוֹרָה, תְּלַל
עָלְיוֹ שֶׁבֶת אַחַת, כְּדֵי שִׁשְׁמֵר שְׁבֻתוֹת תְּרַבֵּה"**, – כשאדם
חולה, ולשם רפואתו צריכים לעשות מלאכה האסורה בשבת

– אומרת התורה על כך,

שיחללו – לשם החולה –

שבת אחת, כדי שישמור

לאחר מכן הרבה שבתות.

שמכל זה יוצא,

שהשבתות הרבות שאחר

כך, דוחות שבת אחת זו

שמחללים אותה – וזו

הסיבה שפיקוח נפש

דוחה שבת, **וְלֹא מִשׁוּם**

קְלוּת הַעֲבֵרֹת – של

שבת, **וְחֲמוּרָן** – כמו

עבודה-זרה, שנאמר

כאילו חילול שבת קל

מאשר עבודה-זרה,

וְלִפְי, – שאין הדבר

תלוי בקלותן או בחומרתן

של העבירות, **שֶׁהָרִי**

שְׁבֻת חֲמוּרָה וְשֶׁקוּלָה

בְּעֲבוּדַת-זָרָה לְעֲנִין שְׁחִימַת מוֹמֵר לְדַבֵּר אֶחָד, – שהדין

הוא, מי שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול

שבת) – שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה "מומר"

לעבוד עבודה-זרה, **כִּי־וְרָחַ דְּעָה סִימָן בּוֹ, מַה־שְּׂאִין־כֵּן**

בְּמוֹמֵר לְגִלּוֹי עֲרִיזוֹת, – שדינו אינו כמו "מומר" לעבודה-

זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת מגילוי עריות, **וְאִפְלוּ הָכֵי**

– ובכל זאת, **פְּקוּחַ נַפְשׁ דּוֹחָה שְׁבֻת וְלֹא גִלּוֹי עֲרִיזוֹת;** –

הרי שאי-אפשר לומר, שמה שפיקוח נפש אינו דוחה גילוי

עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור יותר, שהרי אנו רואים

שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ"מומר לדבר אחד". הרי שמן

ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים בחומרתן וקלותן של

העבירות. **אֵלֶּא הַגְּזֵרַת הַתְּתוּב הוּא.** – שביחס לשאר

עבירות – פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלוש העבירות:

עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים – אין פיקוח נפש

דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות, הגורמות, שבעל

העבירה יהיה נפרד מהקב"ה בשעה שהוא עושה את העבירה,

אין, כאמור, שום הבדל, מאחר שעל-ידי כל עבירה, הוא

מתרחק תכלית ריחוק מהקב"ה. ומשום כך, לולי ה"רוח

שטות" המכסה על האהבה המסותרת, לא היה יהודי עובר

עבירה. ברם, להלן יוסבר, שאם אכן קיים הבדל בין עבירה

אחת לשניה, במדת פירוודו של בעל העבירה מהקב"ה; – זה

מתבטא אחרי עשיית העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות

11. שבת קנא, ב. יומא פה, ב. 12. דברים לב, ט.

בית הכסא מלא צואה, שאין לך עלבון גדול מזה, אפלו עושה בן לפי שעה, – כמו בענינו, שכאשר יהודי לוקח את הנשמה שמחכמה עילאה "ראשו של מלך" – ומוריד אותה בגלות בסטרא-אחרא, הנקראת "קיא צואה" – הרי ירידה זו היא רק באופן

זמני, בשעת עשיית החטא. שכן, אחרי עשיית החטא – יוצאת הנפש האלקית מהגלות והסטרא-אחרא – ובכל זאת יש בירידה זמנית זו משום עלבון גדול ביותר, שהקלפות וסמרא-אחרא נקראות "קיא צואה", פנודע: – הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת מעשה החטא – נפרדים מהקב"ה באמצעות כל עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד

ממנו – יש באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים את כל המצוות.

בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומזומן למסור את נפשו שלא לעבוד עבודה-זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי מוהרי"צ נשמת-עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קברוצת "קנטוניסטים" – חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצנה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימנוי, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את דתם רחמנא-ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש. וגם אם הקיסר מצנה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

המדובר בחטא שאין עליו איסור כרת ומיתה בידי שמים – אז: הרי גם נפשו החיונית הבהמית המלכשת בגופו, וכן גופו, חוזרים ועולים מהסטרא-אחרא וקלפה זו, – בהן ירדו בשעת עשיית החטא, ומתקרבים לקדשת נפש

האלהית המלכשת בהם – בנפש הבהמית ובגוף, המאמינה – הנפש האלקית מאמינה תמיד בה' אחר. וְגַם בְּשַׁעַת הַחַטָּא הָיְתָה בְּאִמְנַת אֱתוֹ וְתַבְרָךְ, – שכן, הנפש הבהמית, באמצעות הגוף, היא זו שעוברת את העבירה, ואילו הנפש האלקית נשאר נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא; רק שהיתה – הנפש האלקית, בְּבְחִינַת גְּלוּת מִמֶּשׁ תוֹךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מִסְמְרָא-אֲחָרָא, המְחַטֵּיאָה – הנפש הבהמית אֶת הַגּוּף וּמוֹרִידָתוֹ עִמָּה בְּעַמְקֵי שְׂאוּל לְמַטָּה מִמָּה

ליקוטי אמרים

הנהגה

(ולפי ערך וחלוקי בח' הפגם בנפש וכרשה בעלונים כך הם חלוקי בח' המידוק והעונש בניהנם או בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד למרק ולהעביר הלבלוך והפגם וכן בחיובי מיתה וזכרת אין פוגמן כולם בשוה):

בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דרשש ומקור נפשו' כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון גדול מזה אפי' עושה בן לפי שעה שהקלפות וס"א נקראים קיא צואה כנודע:

תחת טמאת הסמרא-אחרא וקלפת עבודה-זרה, ה' ישמרנו. – הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף – נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל אז פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית פועלת אז פעולתה, שהרי רצונה הוא להשפיע על הגוף בעבודה של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שנזכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של הקליפה והסטרא-אחרא, ואין לך גלות גדול מזה, – מאשר גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, "מאגרא רמה כו'", – הירידה "מג גבוה ביותר – לבור עמוק ביותר", מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה – לתהום העמוק ביותר של הסטרא-אחרא, וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵילֵינוּ דְשֶׁרֶשׁ וּמְקוֹר נֶפְשׁוֹת כָּל בְּיַת יִשְׂרָאֵל הוּא מְחַכְמָה עֵלְיָא, והוא יתברך והכמתו אחר וכו'. – הרי שהנשמה היא במדריגה נעלה ביותר, ומשם היא יורדת למטה, עד לגלות במדריגות הנחותות ביותר של קליפות וסטרא-אחרא, בשעה שהאדם חוטא, והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו – של המלך, בתוך

~ שבת קודש י"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לא, פרק כה וזהו... עד עמ' 62, עליו כנודע.

וממילא יימנע מלעשותה; וכשבאה מצוה לידו – יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מכתובה לו לקיים את המצוה, כי על-ידיה הוא מתאחד עם הקב"ה.

וזהו שכתוב: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד וְגו'", – לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה',

שְׂכַבְלָ עֵת וּבְכָל שְׁעָה, בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם וּבְרִשּׁוֹתוֹ הוּא לְהַעֲבִיר רֵיחַ שְׁטוֹת – המקשה את רגישותו, שעל-ידי עבירה הוא נפרד מהקב"ה, וְהַשְׂכִּיחָה – שקיימת בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו לקיים מצוות, כדי להתאחד עם הקב"ה – הוא יכול

להסיר "רוח שטות" זו מִקְרָבּוֹ, וְלִזְכֹּר וְלַעֲוֹרֵר אֶהְבֵּתוֹ לַה' אֶחָד, הַמְּסַתֵּרֵת בְּנֹדָאֵי בְּלִבּוֹ פְּלִי שׁוּם סִפְקָה. – הרי ברור הדבר בלי שום פקפוק, שקיימת בלבו אהבה להקב"ה. שכן, כאמור, גם רשע וקל שבקלים ישנה בלבו אהבה מסותרת להקב"ה. וזהו שכתוב: "וּבְלִבְבְּךָ". – שיהודי יכול לקיים תורה ומצוות באהבה שבלבו להקב"ה. – ולא רק באהבת ה': שכן, בקיום תורה ומצוות ישנו גם "סור מרע", להימנע מעבירות, ועל כך נדרשת יראת ה', הפחד מהקב"ה. לכן, מציין רבנו הזקן מיד, שאהבה זו כוללת בתוכה גם יראה, ומצד יראה זו בידו להימנע מלעשות עבירה. וְנִכְלָל בָּהּ – באהבה זו, גַּם דְּחִילוֹ, – יראה, דְּחִינּוֹ – המורא והפחד, שְׁלֹא לִפְרֹד בְּשׁוּם אֶפֶן מִיַּחֲדוֹ וְאֶחָדוֹתָיו וְיִתְבָּרַךְ, אֶפְלוּ בְּמִסִּירַת נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, – גם אם ייאלץ למסור את נפשו כדי שלא להיות נפרד מהקב"ה, בְּלִי שׁוּם טַעַם וְשִׁכְלָ מִשְׁגֵּן – מדוע עליו למסור את נפשו, אֶלֵּא בְּטַבְעֵ אֱלֹהֵי. – כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר, הנמשך באופן טבעי לשורשו – כך נמשכת הנשמה באופן טבעי לשורשה האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה מהבנה. כך היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי – שאותה המשכה של התאחדות עם הקב"ה – לא תנותק, גם אם בגלל כך הוא יצטרך למסור את נפשו, וְכָל־שִׁבְן בְּשִׁבִירַת הַתְּאֻזוֹת, הַקְּלָה מִיַּסוּרֵי מִיתָה, – והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו – הרי שוודאי הדבר, שְׁקָרוֹב אֵלָיו הַדָּבָר יוֹתֵר לְכַבֵּשׁ הַיִּצָּר, הֵן בְּכַחֲשֵׁת "סור מרע", – להימנע מעשיית עבירות, אֶפְלוּ מַעֲבִירָה קְלָה שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים, –

פֶּרֶק כַּה. בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק י"ח, את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו" – שמאד קרוב וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלשה הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, – שזהו הפירוש הפשוט של "בפין ובלבבך לעשותו" ("בפין" – כפה שלך, בדיבור, "בלבבך" – מחשבה, ו"לעשותו" – לעשות, מעשה) – אלא גם בפירוש הפנימי של "בלבבך", והיינו: עם רגשות הלב, באהבה וביראה להקב"ה. שאל על כך רבנו הזקן בפרק

ליקוטי אמרים

פרק כה וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' שכל עת וכל שעה בידו של אדם וברשותו הוא להעבי' רוח שטות והשכחה מקרבו ולזכור ולעורר אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי בלבבו בלי שום ספק. וז"ש ובלבבך וכלל בה גם דחילו דחיינו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו יתברך אפי' במסירת נפש ממש בלי שום טעם ושכל מושג אלא בטבע אלהי וכ"ש בשבירת התאוות הקלה מיסורי מיתה שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר הן בבחי' סור מרע אפי' מעבירה קלה של דברי סופרים שלא

י"ז: לכאורה אנחנו מרגישים, שאין כל-כך קרוב וקל שתהיה לאדם אהבת ה' ? והסביר רבנו הזקן, שעל-ידי התבוננות האדם בגדולת הקב"ה – מתעורר בו הרגש של אהבת ה'. ברם, מאחר שדבר זה יכול לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה בגדולת ה', הרי, שכבר ממילא אי-אפשר לומר שזה "קרוב מאד", כי לשם התבוננות, נדרשת ידיעה בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל האדם לעורר בתוכו אהבת ה' – לכן הסביר רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים אופן נוסף כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, בהרגש של אהבה להקב"ה: על-ידי "אהבה מסותרת", שישנה בכל אחד מ ישראל להקב"ה. אהבה זו אין מן הצורך ליצור על-ידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן הסביר את משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם דרושה לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעל-ידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם הקב"ה, ועל-ידי כל עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכן, היה יהודי מונע את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה, אילו לא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה על אהבתו, וגורמת שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה על-ידי העבירה. בפרק כ"ה, שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן את הסברתו, שכל שעה יכול יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעורר בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו – יהוש מיד, שעל-ידי העבירה הוא מנתק את עצמו מהקב"ה,

1. דברים לב, יד.

הוא יכול להימנע מכל עבירה אחרת? על כך באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין מספיקים בידו לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את היכולת לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד: אין עוזרים לו בכך, אין מספיקים

לו את הרגע המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא מתאמץ ודוחק את עצמו ועושה תשובה – תשובתו ומתקבלת. כך, שאכן יש בידו להסתמך על ה"תשובה" שיעשה אחר שיעבור עבודה-זרה – ובכל זאת הוא נמנע מכך ובלבד שלא יהיה נפרד מהקב"ה בשעת מעשה.

[ואף ש'האומר אחטא ואשוב – אין מספיקין

כו" – בידו לעשות תשובה, היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת הפשר לעשות תשובה, – שבדרך כלל, הרי נותנים לאדם מלמעלה את הכוח ואת הזמן הנאות לחזור בתשובה, אך מי שסומך בשעת החטא על כך שלאחר מכן יחזור בתשובה – לא עוזרים לו מלמעלה בכך ולא נותנים לו את ההזדמנות לכך. אבל אם דחק השעה ועשה תשובה – אין לך דבר שעומד בפני התשובה]. – תשובה עוזרת תמיד. הרי שגם בעבודה-זרה היה יכול להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד מהקב"ה, על-ידי ה"תשובה" שיעשה. ואף-על-פי-כן, כל איש ישראל מוכן ומוזמן למסור נפשו על קדשת ה', שלא להשתחוות לעבודה-זרה אפילו לפי שעה ולעשות תשובה אחר-כך, – כלומר: הוא ימסור את נפשו, גם כשירצו לאלץ אותו להשתחוות לעבודה-זרה לשניה אחת בלבד, ולאחר שניה זו – יוכל לחזור בתשובה, שאז הרי אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות מהקב"ה, בשעת מעשה החטא – מספיקה לו, שלא להשתחוות לעבודה-זרה. וכל כך למה? ובאיזה כוח? והיננו – הרי זה, מפני אור ה' המלבש בנפשם – של בני ישראל, בנזקק לעיל³, שאינו – אור ה' זה אינו בכחיות זמן ושעה כלל, אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו, – על הזמן, בנודע⁴. – כל האמור הוא בקשר לשאלה, איך נותנת האהבה המסותרת ליהודי את הכוח לשלוט ביצירה-רעה שלו ולהימנע מלעשות עבירה – "סור מרע". הלן תוסבר פעולתה של האהבה המסותרת ב"עשה טוב", בצורה החיובית של קיום המצוות:

שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן התורה – גם בזה ביכלתו לשלוט בעצמו, שלא לעבד על רצונו ותפירה, – ולא לחטא, מאחר שנפרד בה – אם יחטא, מיחודו ואחדותו, כמו בעבודה-זרה ממש, בשעת מעשה. –

בשעה שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא, הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה שהוא עובד עבודה-זרה, ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא לעבוד עבודה-זרה – באותה מדה עליו להימנע גם מעבירה זו, שהרי גם על-ידי עבירה זו, הוא נפרד, בשעת מעשה, מהקב"ה.

אך, בכל זאת קיים הבדל בין עבודה-זרה, לבין עבירות קלות יותר – וזאת ביחס לזמן שאחרי עשיית העבירה: בעבודה-זרה, הוא נשאר נפרד מהקב"ה גם לאחר ששכשל בעבירה גדולה זו; ואילו בעבירות הקלות יותר, ההיפרדות מהקב"ה מוגבלת רק לזמן ביצוע העבירה בלבד – אלא שרבונו הזקן מעיר מיד, שלאמיתו של דבר קיימת עצה גם בעבודה-זרה, שלא ישאר נפרד מהקב"ה – והיא: על-ידי תשובה שבידה להשפיע גם בעבירה של עבודה-זרה. אף-על-פי-כן אנו רואים שהוא לא שועה לעצה זו, אלא מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה גם בשעת ההשתחוואה לעבודה-זרה. הרי שאותו שיקול – וכוחו יפה גם כדי להימנע מעשיית עבירות קלות יותר, מאחר שגם על-ידך, הוא נפרד בשעת מעשה מהקב"ה. על כך אומר רבנו הזקן להלן: והרי גם בעבודה-זרה יכול לעשות תשובה אחר-כך – שתבטיח, שאחרי עשיית העבירה, לא יהיה נפרד מהקב"ה. כך, אפשר שתישאל השאלה: אמנם, גם בעבודה-זרה יש לו פתרון שלא להיות נפרד מהקב"ה אחרי עשיית החטא – על-ידי תשובה. ברם, על הסתמכות כזו על "תשובה" שיעשה אחר כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל: "האומר אחטא ואשוב – אין מספיקין בידו לעשות תשובה"², הרי שביחס לעבודה-זרה, אין הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה" שיעשה אחר כך, ומשום כך הוא מוסר את נפשו, כדי שלא ישאר נפרד תמידי מהקב"ה. ואילו בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין הוא נשאר, בדרך ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על "תשובה" – אם כן, כיצד אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא יכול להימנע מעבודה-זרה – כך

2. יומא פה, ב. 3. פרק יט. 4. על המלים "שאינו וכו' אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. – העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלעו"ז תשובה עוקרת) נצחי הוא. (ב) מצד ושליט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יתפך להיות נוגע יותר מזה דזמן ארוך".

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יא שבת	יום ראשון	יום ראשון
		<p>שיעורים. חומש: בשלח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: ס"ה. תניא: פרק כ. והנה . . . כו וכאפס ממש.</p>	
		<p>דער סדר פון טאָג הויבט זיך אָן מיט מודה אני, און דאָס זאָגט מען פאר נעגעל וואסער אפילו בידיים טמאות, וואָרום כל הטומאות שבעולם זיינען ניט מטמא דעם מודה אני פון א אידען. ער קען זיין א חסר בזה או בזה, אָבער דער מודה אני בלייבט גאנץ.</p>	
		תרגום	
		<p>סדר היום מתחיל ב"מוֹדָה אָנִי", וְאוֹמְרִים זאת לְפָנַי נְטִילַת יָדִים אֶפְלוּ בְיָדִים טְמָאוֹת, שְׁכֵן כָּל הַטְּמָאוֹת שְׁבַעֲוֹלָם אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַ"מוֹדָה אָנִי" שֶׁל יְהוּדִי. הוּא יְכוּל לְהִיּוֹת חָסֵר בְּזֶה אוּ בְזֶה, אֲךָ הַ"מוֹדָה אָנִי" נוֹתֵר שָׁלֵם.</p>	

ה'תש"ג	יב שבת	יום שני	יום שני
		<p>שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י. תהלים: ס"ח. תניא: כי התהוות . . . כו ודקות יותר.</p>	
		<p>השִׁכָּל וְהַתְּפַעְלוֹת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת הֵם: עוֹלָם קָר וּמִיָּשָׁב, וְעוֹלָם רוּחַ וּמִבְּהַל. וְזֹאת הִיא עֲבוֹדַת הָאָדָם, לְחִבְרָם לְהִיּוֹת לְאֲחָדִים. וְאִזּוּ הַבְּהִלָּה נִהְפְּכַת לְשֵׁאִיפָה, וְהַשִּׁכָּל - לְמוֹרָה דְרָךְ בְּחַיִּים שֶׁל עֲבוֹדָה וּפְעֵל.</p>	

*

ה'תש"ג	יג שבת	יום שלישי	יום שלישי
		<p>שיעורים. חומש: בשלח, שלישי עם פירש"י. תהלים: סט-עא. תניא: אבל עשר . . . עניני העולם.</p>	
		<p>יֵאָרְצִיט [=יום השְׁנָה] - בְּיוֹם הַמִּוִּתָּה אֶפְלוּ בְּשִׁנָּה רֵאשׁוֹנָה, וְאֶפְלוּ בְּשִׁיּוֹם הַקְּבוּרָה רְחוּק מִיּוֹם הַמִּוִּתָּה.</p>	
		<p>מַעֲנָה הַ"צְמַח צֶדֶק" לְאֲדָנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [מְהַר"ש] בְּהִיּוֹתוֹ כִּבְּן שֶׁבַע: הַחֶסֶד וְיִתְרוֹן הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת הוֹלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה הוּא, דְּהַגֵּם שְׁהוֹלֵךְ עַל הָאָרֶץ, מִכָּל-מְקוֹם הוּא רוֹאֶה אֶת הַשָּׁמַיִם, לֹא כֵן בְּהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע, דְּאֵינוּ רוֹאֶה אֶלָּא אֶת הָאָרֶץ.</p>	

יום רביעי

יום רביעי

יד שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: עב"עו.
 תניא: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם.
 במגנה אין אומרים תחנון.

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואס דאס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואס מ'טראכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטארק אויף איינעם מוז ער אקוק טאן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

— תרגום —

אָצַל כְּבוֹד קִדְשֵׁי אַבּוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, הָרִי שְׂמֵלֶבֶד הַעֲנִין שֶׁל הַתְּעוֹרְרוֹת רַחֲמִים עַל הַמְּקוּשָׁרִים, הֵיטָה עֲבוּדָה שֶׁל הַזְּכָרֹת הַמְּקוּשָׁרִים בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, וְלִהְתְּעַמֵּק בְּמַחְשָׁבָה בְּעֲנִין אֲהֲבָתָם וְהַתְּקַשְׁרוּתָם כַּמַּיִם הַפְּנִימִים, שֶׁזֶה מְעוֹרֵר אֶת הַכּוֹחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁל זֶה שְׁחוֹשְׁבִים עָלָיו, כְּפִי שְׂאֵנוּ רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ שְׂכַאֲשֶׁר מִבִּיטִים בְּחֻזָּקָה עַל אָדָם, הוּא חַיֵּב לְהַחְזִיר מִבֶּט, כִּי הַהֲבָטָה הַפְּנִימִית מְעוֹרֵרֶת אֶת עֲצָם הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן הוּא גַם בְּכַח הַמַּחְשָׁבָה.

יום חמישי

יום חמישי

טו שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: עו"עח.
 תניא: והרי . . . כו במציאות.

כְּשֶׁנִּגְשׂוּ לְהַדְפִּיס חֵלֶק שְׁנֵי שָׁל ה'תּוֹרָה אֹר" – כְּכַר נֹדַע לְהַחְסִידִים, אֲשֶׁר יִשְׁנֵם הַגְּהוֹת וּבְאוּרִים מִה"צִמְח צִדֵּק" עַל הַמַּאֲמָרִים. וַיִּפְצְרוּ בְּה"צִמְח צִדֵּק" אֲשֶׁר יְדַפְּסוּ עִם הַמַּאֲמָרִים, וַיִּמָּאן ה'צִמְח צִדֵּק". וַיִּחַלֵּם תְּלוּם, אֲשֶׁר זָקְנוּ אֲדָמו"ר הַזֶּקֶן בָּא לְבַקְרוֹ וּמְבַקְשׁוֹ לְהַדְפִּיסָם. מִכָּל־מְקוֹם הָעֲלִים הַדְּבָר, עַד אֲשֶׁר גַּם שְׁלֹשָׁה מִבְּנָיו חָלְמוּ הַחֲלוּם הַזֶּה וַיִּסְפְּרוּ לְאַבְיָהֶם, וְאִזּוֹ הִסְכִּים לְהַדְפִּיס גַּם הַגְּהוֹתָיו וּבְאוּרָיו לְחֵלֶק הַשְּׁנֵי, וַיִּקְרְאוּ לוֹ בְּשֵׁם "לְקוּטֵי תּוֹרָה".

יום שישי

יום שישי

טז שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.
 תהלים: עט"פב.
 תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאָר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר: בֵּין קָרִירוֹת לְכַפִּירָה יִשְׁנֶה מַחְצָה דְקָה מְאֹד. כְּתוּב: "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", אֱלֹקוֹת הֵיא שְׁלֵהֶבֶת אֵשׁ, לְלַמֵּד וְלִהְתַּפְּלֵל צְרִיךְ מִתּוֹךְ הַתְּלֵהבוֹת הַלֵּב, שִׁ"כֵּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה" אֶת דְּבָרֵי ה' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה.

שבת קודש

שבת

יו שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עוֹמְדִין בְּעַת קְרִיאַת הַשִּׁירָה.
הַפְּטוּרָה: וּדְבוּרָה אִשָּׁה נְבִיאָה.

שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פגפז.
תנאים: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע.

גְּהוּג לְאָבֵל דֵּיִסָּה שְׁחוּרָה.

שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּרְכ"א אָמַר הַצִּמְח צִדְקָה הַמְּאָמַר "רְאוּ כִּי ה'" הַנְּדַפֵּס בְּ"לְקוּטֵי תוֹרָה". וְסִפֵּר אַחֲרֵיכֶן לְבָנָו, אֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש]: שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּקס"ה אָמַר אֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [אַדְמו"ר הַזְּקֵן] זֶה הַמְּאָמַר. אַחֲרֵיכֶן קָרָא אוֹתִי וְסִפֵּר לִי, אֲשֶׁר בְּשֶׁנַּת תַּקכ"ט בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲזֵרֵיטֵשׁ, קָרָא אוֹתוֹ הָרַב הַמַּגִּיד לְחֻדְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שֶׁבֶת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּקט"ז אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם טוֹב מְאָמַר עַל פְּסוּק [וַיֵּשֶׁב הַיָּם לַפְּנֹת בְּקֶרֶן לְאִיתָנוּ] – לְתַנְאוּ, כְּמֵאֲמַר רַז"ל. בְּשֶׁנַּת תַּקכ"א (שְׁנֵה אַחֲרֵי הַסְּתַלְקוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב) הָיָה אֲצִלִּי – הַמְּשִׁיךְ דְּבָרָיו הָרַב הַמַּגִּיד – רַבִּי (הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב), וְאָמַר הַמְּאָמַר וְהוֹסִיף בְּאוּר בְּעֵנִין "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ – וְלֹא דְבָרוּ – שֶׁל מְקוֹם". וְהַיּוֹם הָיָה אֲצִלִּי מוֹרֵי לְחוֹד הַמְּאָמַר. וְאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד הַמְּאָמַר לְפָנָי אַדְמו"ר הַזְּקֵן, וְהוֹסִיף בְּאוּר בְּעֵנִין גְּנָאִי גְּהָרָא, שְׁהוּוּ בְּעֵנִין קְרִיעַת יָם סוּף.

וְסִים הַצִּמְח צִדְקָה: הַיּוֹם הָיוּ אֲצִלִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, הָרַב הַמַּגִּיד, וְאֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [אַדְמו"ר הַזְּקֵן], וְכָל אֶחָד אָמַר לִי הַמְּאָמַר בְּסַגְנוֹנוֹ. – כְּעֵבוֹר אֵיזָה שְׁעוֹת קָרָא הַצִּמְח צִדְקָה אֶת אֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש] עוֹד הַפְּעַם, וְאָמַר לְפָנָיו בְּאוּר עַל הַמְּאָמַר.

המשך תעמוד 116

13 אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי אֱלֶעָזָר שְׁאָמַר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינְא, נִכְרִי בְּן נַח שִׁיחָד
14 שְׁפָחָה לְעַבְדוֹ הַנִּכְרִי שִׁבּוּא עֲלֶיהָ, וְכֹא עֲלֶיהָ הָאֲדוּן, נִהְרַג עֲלֶיהָ
15 [מִחֲמַתְהוּ], מִשּׁוֹם שְׂדוּמָה לֵאשָׁה יִפֵּת תוֹאֵר הַנְּשׂוּאָה לֵאחָר,
16 שְׂאִסוּרָה לוֹ מִשּׁוֹם גּוֹל.
17 הַגְּמָרָא דְנָה הָאֵם שִׁיךְ בְּבֵן נַח אִיסוּר כִּיּוּצָא בּוּ אִף בְּשִׁפּוּכּוֹת
18 דְּמִים: כִּיּוּצָא בּוּ דְשִׁפּוּכּוֹת דְּמִים, דְּהֵינּוּ שְׂאִינוּ שְׁפִיכּוֹת דְּמִים מִמֶּשׁ
19 אֵלָא דוּמָה לֵה, לֹא תִנְיָא בְּבִרְיַתָא שְׂאִסוּר לִנְכְרִי. אָמַר אַבְי, אִי
20 מְשַׁבְּחָת – אִם תִּמְצָא דְתִנְיָא כִּיּוּצָא בְּשִׁפּוּכּוֹת דְּמִים, שִׁיטַת רַבִּי
21 יוֹנְתָן בֶּן שְׂאוּל הִיא. דְּתִנְיָא, רַבִּי יוֹנְתָן בֶּן שְׂאוּל אוֹמֵר, אִדָּם הִרְוּדָף
22 אַחֲרַי תְּבִירוּ כְּדִי לְהוֹרְגוֹ, וְיִכּוֹל הַנְּרֹדָף לְהַצִּילוֹ וְלִהְצִיל עֲצֻמוֹ
23 בְּקִטְיעַת אֶחָד מֵאַבְרָיו שֶׁל הִרְוּדָף, כְּגוֹן רַגְלוֹ, שְׁעַל יָדִי כִּךְ לֹא יוּכַל
24 לְהַשִּׁיגוֹ וְלִהְרוּגוֹ, וְלֹא הַצִּיל עֲצֻמוֹ בְּכֶךְ, אֵלָא הִרָא אֶת הִרְוּדָף,

1 נִינְהוּ – שְׂנַכְרִים אֵינָם בְּנֵי מַחִילָה, שְׂאִין דְּרַכְסָא לְמַחִילוֹ אִפִּילוֹ עַל
2 שִׁיעוּר קִטְן כּוּהַ, גּוֹל מְעֵלְיָא – גּוֹל גְּמוּר הוּא, חוּאֵת הַרִי שְׁנֵה הַתְּנַא
3 כְּבַר.
4 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בִּיאוּר אַחַר: אֵלָא אָמַר רַב אֶהָא בְּרִיה [בְּנֵן] דְּרַב
5 אִיקָא, לֹא נִצְרָכָה אֵלָא לְאוּפֵן שְׂבוּכָשׁ וְאִינוּ מִשְׁלֵם שְׂכָר שֶׁל שְׂכִיר
6 שְׂנַשְׁכַר לוֹ לְמַלְאכָה, שְׁלִבּוּתֵי בְּכוּתֵי וְכוּתֵי בְּיִשְׂרָאֵל, אִסוּר לַעֲשׂוֹת
7 כֵּן, וְלִישְׂרָאֵל בְּכוּתֵי מוֹתֵר, וְאִינוּ גּוֹל גְּמוּר כִּיּוֹן שְׂאִינוּ חוּטָף מִמּוֹן
8 מִיַּד הַשְּׂכִיר.
9 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְבֹאֵר אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא 'וְכֵן כִּיּוּצָא בְּהָךְ'.
10 מִבְּרַתֵּת הַגְּמָרָא: כִּיּוּצָא בִּיפֵת תוֹאֵר שְׂנַשְׁנָה בְּבִרְיַתָא שְׂאִסוּר
11 לְנִכְרִי, מָאִי הִיא.
12 מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: כִּי אֶהָא – כְּשַׁבָּא רַב דְּיָמֵי מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבַבַּל,

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"א שבט ~

חומרת איסור שוחד

ויש לבאר: אמרו חז"ל, "כל הגוזל את חברו כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח". ולכן גם המעוות את הדין בדיני ממונות נחשב כנוטל נפש והוא בכלל 'ארור' (אמרי שמאי דברים עמ' רלז).

ועוד יש לבאר ע"פ דברי חז"ל המובאים ב'שלחן ערוך' (ח"מ ח, ב), "כל דיין שנוטל ממון מזה ונותנו לזה שלא כדין, הקב"ה נוטל ממנו נפשות". ומשמע שלא רק הדיין עצמו נענש אלא הוא מסכן במעשיו אדם נוסף (נפשות' – לשון רבים). ויש לפרש שהכוונה לאשתו, כמו שאמרו חז"ל (זבחים כט, ב): "אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשים ממון (שגול) ואין לו, שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתידך". ונמצא שהדיין המעוות את הדין גורם מיתה לאשתו ולכן הוא בכלל 'ארור' לוקח שוחד להכות נפש דם נקי' – נפש אשתו.

(צורה המשפט ענין קבד)

הלכות סנהדרין פרק כג, הלכה א: "לא תקח שחד"... אפלו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב – אסור, ועובר בלא תעשה. וקרי הוא בכלל: "ארור לוקח שחד".

יש להבין: בפסוק נאמר "ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי", היינו לחייב את הזכאי, ומניין שאפילו הנוטל שוחד על מנת לזכות את הזכאי ולחייב את החייב גם הוא בכלל ארור?

ויש לבאר על פי דברי הגמרא (כתובות קה, ב וברש"י שם), כי אסור ליטול שוחד אפילו כשכוונתו לדון דין אמת משום שהשוחד מטה את שיקול דעתו וחזקה עליו שיטה את הדין שלא במודע, ולכן מובן שגם עליו חל הפסוק 'ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי'.

וה'מנחת חינוך' (פג, ו) תמה: הרי בכתוב נאמר 'ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי', ומשמע שדווקא המטה דין בדיני נפשות הוא בכלל 'ארור', ומניין למד הרמב"ם שהכתוב מדבר גם בדיני ממונות?

~ יום שני י"ב שבט ~

תלמיד חכם יכול למחול על כבודו?

הרי הם נושאים אותם גם ברשות הרבים, אבל להתבזות לפני בית דין פחות ממנו בחכמה, אין זה כבוד תורתו. וב'תורת חיים' (שבועות שם) כתב כי מלשון הרמב"ם משמע שהתלמיד חכם יכול למחול על כבודו וללכת להעיד בבית דין זה, כי הרי לא כתב ש'צריך להמנע' מללכת לבית דין זה, אלא רק ש'יש לו להמנע'. ואין לחלק בין עדות להשבת אבידה, אלא כמו שלענין השבת אבידה יכול לעשות לפני בית משורת הדין ולהחזיר את האבידה, כך יכול להעיד לפני בית דין שפחות ממנו בחכמה "אף על פי שאינה לפי כבודו".

וכן נפסק להלכה (ח"מ סי' כח ס"ה): "תלמיד חכם שיוודע עדות לישראל ותבעו שיעיד לפני בית דין קטן ממנו אם הוא עדות ממון אינו חייב לילך להעיד". ודייק הכנסת הגדולה (הובא בפתחי תשובה שם) כי מלשון זה משמע שאין עליו חובה אבל אם רוצה למחול על כבודו, יכול ללכת להעיד בבית דין זה.

הלכות עדות פרק א, הלכה ב: הָיָה הָעֵד חָקֵם גָּדוֹל, וְהָיָה בֵּית דִּין פְּחוּת מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה – הוֹאִיל וְאִין כְּבוֹדוֹ שִׁילָךְ לִפְנֵיהֶם – עָשָׂה שֶׁל כְּבוֹד תּוֹרָה עָדִית, וַיֵּשׁ לוֹ לְהַמְנִיעַ.

הלכה זו, שתלמיד חכם אינו מעיד לפני בית דין שפחות ממנו בחכמה, נאמרה בגמרא (שבועות ל, ב) והביאה סיוע לכך מדברי המשנה (בבא מציעא כט, ב) שאם מצא שק או קופה ואין זה לפי כבודו לשאת דבר כזה בשוק, אינו חייב להשיב את האבידה ו"אינו מוזהר עליו בלא תוכל להתעלם" (רש"י שם).

ומבאר הריטב"א (שבועות שם ד"ה הא"י):

גם אם ירצה התלמיד חכם ללכת להעיד בבית דין זה, הדבר אסור לו "ואין לו למחול על כבודו ולבזות תורתו". אמנם, לענין השבת אבידה פסק הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה פ"א ה"י) כי "לפנים משורת הדין מחזיר את האבידה בכל מקום ואף על פי שאינה לפי כבודו". וטעם הדבר הוא משום שישנם תלמידי חכמים שכאשר יש להם שק או קופה כאלו

~ יום שלישי י"ג שבט ~

כיצד יודעים את התאריך?

אם לא שמע זאת מאחרים) על פי מראה הלבנה הנראית במילואה באמצע החודש ומאז הולכת ומתמעטת (רבינו יונה סנהדרין שם). אך יש שדייקו מלשון הרמב"ם "שאינן חצי החדש בא אלא וכבר ידעו הכל אימתי היה ראש החדש" שאין הטעם משום שכבר ראו את הלבנה במילואה, שהרי זהו רק בחצי החודש ואילו הרמב"ם כתב שעד חצי החדש כבר יודעים מתי היה ראש חודש, ולכן נראה כי הידיעה על קביעות ראש החודש היא על ידי שלוחי בית דין לרחבי ארץ ישראל להודיע מתי קידשו את החודש, ועד אמצע החודש הספיקו להגיע לכל המקומות והדבר נודע לכולם (אפרקטא דעניא ח"א, סי' מה).

וכתבו הפוסקים כי אם מעידים בסוף החודש על מאורע שאירע בתחילתו ויש ביניהם אי התאמה של יום אחד (כגון זה אומר בבי' בחודש וזה אומר בג'), על אף שנמצאים כבר בסיומו של החודש כשהתאריך ידוע לכולם, אין לראות את דבריהם כסותרים זה לזה, כי מאחר ובעת ראיית המעשה יתכן שטעה אחד מהם ביום אחד, אע"פ שכעת הוא יודע את התאריך הנוכחי המדויק, תאריך האירוע כבר נקבע במחשבתו בהתאם למה שהיה סבור בזמנו, ועדותם כשרה (נתיבות המשפט סי' ל, חידושים יא).

הלכות עדות פרק ב, הלכה ד: עד אחד אומר: 'רביעי בשבת בשנים בחדש' והשני אומר: 'רביעי בשבת בשלשה בחדש' - עדות קומת; שזה ידע בעבורו של החדש, וזה לא ידע. במה דברים אמורים? עד חצות החדש. אבל אחר חצות - כגון שאמר האחד: 'בששה עשר בחדש', והשני אומר: 'בשבעה עשר' - אף על פי שבנו שניהן יום אחד מימי השבת, עדותן בטלה; שאין חצי החדש פא, אלא וכבר ידעו הכל אימתי היה ראש החדש.

בטעם החילוק בין קודם חצי החודש לאחר מכן פירש רש"י (סנהדרין מא, ב), כי בימים הראשונים של החודש יתכן שעדיין לא נודע לכולם על עיבורו של החודש הקודם (שהרי בית דין היו מקדשים את החודש ע"פ העדים שראו את מולד הלבנה ולאחר מכן היה הדבר נודע לציבור), אך כשהגיע חצי החודש יש להניח שכולם כבר שמעו על כך, ולכן אם יש סתירה בין העדים לגבי היום שבו אירע הדבר הרי זו עדות מוכחשת.

אך יש שתמהו על כך כי מסברא נראה שדווקא בתחילת החודש הנושא עובר מפה לאוזן ולאחר מכן יורד מסדר היום ופחות סביר שאדם ישמע על כך דווקא אז, ולכן פירשו כי מאמצע החודש יכול כל אדם לדעת את התאריך בעצמו (אף

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מהו 'חיתוך הדין'?

אך כתב הריטב"א כי חידוש זה נאמר רק אם מצד הדין נדרשת נאמנות גמורה, כמו להתיר אשה להינשא שהוא בכלל 'דבר שבערווה' הדורש שני עדים, וכאשר האמינו לעד אחד, דבריו התקבלו בדרגת נאמנות מוחלטת כשני עדים. אך לגבי עדות על איסורים מלכתחילה הסתפקה התורה בנאמנות פחותה ונאמנותו של עד אחד בדינים אלו אינה מוחלטת. ולכן אם יבוא עד אחר ויעיד כנגדו נעמיד את דבריו של זה מול זה, והמאכל שעליו הם מעידים ישאר בספק וייאסר לאוכלו.

וזהו כוונת הרמב"ם: 'אין חותכים דין על פי עד אחד': 'חיתוך הדין' הינו פסיקה גמורה שאינה יכולה להשתנות ובעד אחד הנאמן באיסורים אין חיתוך הדין כי אם יעיד אחר כנגדו הדין ישתנה ורק בשני מקומות האמינה תורה לעד אחד לחתוך את הדין על פיו באופן שאף אם יעיד אחר כנגדו לא יהיה נאמן.

(אמרי בינה עדות סי' טז)

הלכות עדות פרק ה, הלכות א"ב: אין חותכין דין מן הדינין על פי עד אחד... בשני מקומות האמינה תורה עד אחד - בשומעו שלא תשטה מי מרים, ובעגלה ערופה שלא תערה... וכן מדבריהן, בערות אשה שיעיד לה שמת בעלה.

יש להבין: מדוע כתב הרמב"ם שרק בשני מקומות האמינה תורה לעד אחד, הרי עד אחד נאמן בכל האיסורים, כגון להעיד על מאכל אם הוא כשר ומה המיוחד בשני דינים אלה? והביאור:

נאמר בגמרא (כתובות כב, ב): "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הרי כאן שניים". כלומר, כאשר התורה (או חכמים) העניקה נאמנות לעד אחד, הרי זו נאמנות מוחלטת כשני עדים ועד אחר לא יכול להעיד נגדו לסתור את דבריו.

ולדוגמא: עד שהעיד לאשה שמת בעלה ובא עד אחר כנגדו ואמר שהבעל לא מת - יכולה האשה להינשא על פי עדות הראשון כי דבריו התקבלו כשני עדים ואין השני נאמן לסתור את דבריו.

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

תביעה של תלמיד חכם

מאחר והחשש הוא לגבי הַעֲדָה (שיעיד אע"פ שאינו זוכר בעצמו) – מהתועלת בכך שהתובע הוא תלמיד חכם אם העד עצמו אינו כזה ויש לחשוש שמעיד אע"פ שאינו זוכר בעצמו? ומבאר הב"ח (ח"מ סי' כח סי"ז): כאשר בעל הדין תלמיד חכם, הוא עצמו חושש שהעד יעיד על סמך מה ששמע מפיו אף שלא נזכר בעצמו, ונמצא שיוציא ממון שלא כדין (ואע"פ שידוע שהמעשה אמת, אסור להוציא ממון שלא על פי עדות כשרה), ולכן הוא עצמו לא ישקוט עד שיוודא כי העד נזכר בעצמו ואם לא כן לא יביא אותו כעד.

ויש שהוסיפו כי לדעת הרמב"ם אין חשש שהעד יעיד כאשר אינו זוכר את העדות בעצמו (ואף כשאינו תלמיד חכם), אלא החשש הוא כדבריו "מפני שזה דומה בעיני בעל דין כאילו העיד לו בשקר בדבר שלא ידע", הרי שאין כאן חשש חשד אלא מצד התובע שנראה בעיניו כי העד מעיד על סמך דבריו שלו ולא על סמך ידיעתו האישית, ולכן אם התובע תלמיד חכם ומבין שהעד לא היה מעיד אם לא נזכר בעצמו, אין מקום לחשש (העמק שאלה יתרו נה, יא).

הלכות עדות פרק ח, הלכות ב"ג: אָבֵל אִם הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עִצְמוֹ – אֵף עַל פִּי שֶׁנִּזְכַּר, אִינוּ מַעֲיֵד; מִפְּנֵי שֶׁזֶה דוֹמֵה בְּעֵינֵי בַעַל הַדִּין בְּאֵלוֹ הַעֵיד בְּשֶׁקֶר בְּדָבָר שֶׁלֹא יָדַע. וְלִפְיָקָה, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תְּלָמִיד חֲכָמִים, וְהִזְכִּיר הַתּוֹבֵעַ הָיָה אֵת הָעֵד וְנִזְכַּר – הָרִי זֶה יַעֲיֵד לוֹ; שֶׁתְּלָמִיד חֲכָמִים יוֹדַע, שֶׁאֵלְמִלִּי לֹא זָכַר הַדָּבָר, לֹא הָיָה מַעֲיֵד.

בגמרא (כתובות כ, ב) נאמר "ואי צורבא מרבנן הוא – אפילו הוא עצמו", ופירש רש"י: "ואי צורבא מרבנן הוא – הַעֲדָה", היינו שאם העד תלמיד חכם, הרי הוא יכול להעיד אפילו על פי תזכורת של בעל הדין עצמו ולא רק של אדם אחר. אולם מדברי הרמב"ם נראה שמפרש כי הדבר מוסב על בעל הדין כפי שכתב: "ולפיכך אם היה התובע תלמיד חכמים והזכיר התובע הזה את העד ונזכר, הרי זה יעיד לו".

וכתב ה'כסף משנה' כי לכאורה פירוש רש"י מובן יותר, שכן אם העד עצמו תלמיד חכם הרי הוא יודע שאינו רשאי להעיד אלא אם נזכר בעצמו בדבר, ואף כשהתובע מזכיר לו לא יעיד אם לא נזכר בעצמו, אולם לשיטת הרמב"ם קשה,

~ יום שישי ט"ז שבט ~

קרובי הנרצח יכולים להעיד נגד הרוצח?

הנוגע לקרובו, בין לזכותו בין לחובתו, אולם בדבר שאינו נוגע לו, הקרוב כשר. וכיון שעונש מיתה על הרוצח "אינו בשביל נקמה לנקום נקמת דם עבדיו השפוך, רק דגורת השם הוא לבער הרע מקרבנו – לפיכך אין חיוב מיתתו של הרוצח נוגע לנרצח יותר מאשר נוגע לכלל ישראל", ונמצא שהעדות היא על הרוצח נפש מישראל וזהות הנרצח אינה נוגעת, ולכן גם הקרובים כשרים.

והגרש"י זיין ביאר:

כתב אדמו"ר הזקן (ש"ע הל' שמירת גרו"ג סי' ד) "אין לאדם רשות על גופו כלל", היינו שחיינו של אדם לא ניתנו לבעלותו. ומעתה אפילו הנרצח עצמו אינו בגדר 'בעל דין' על גופו וחיינו שהרי אינם שלו, ובודאי שקרוביו אינם נחשבים ל'קרובים' כשמעידים על חיינו (בשונה מעדות על ממונו שהוא אכן שלו ובעלותו), ונמצא שאין כאן פסול של 'קרוב'. אלא שעם זאת, אם היה להם איזה אינטרס בדבר היו פסולים להעיד מצד פסול של 'נוגע בדבר' – וכלפי זה הובא הנימוק ש'אין תועלת' לנרצח בעדות זו (לאור ההלכה עמ' תכא).

הלכות עדות פרק יג, הלכה טו: זֶה שֶׁשָּׁפַטָה תוֹרָה עֲדוֹת הַקְּרוֹבִים – לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֻקֵּי אוֹהֲבִים זֶה אֵת זֶה, שֶׁהָרִי אִינוּ מַעֲיֵד לוֹ לֹא לְמוֹכְרוֹ וְלֹא לְרֵעֵתוֹ; אֲלָא גִזְרַת הַתְּתוּב הִיא. כתב הרמ"א (ח"מ סי' לג סט"ז ע"פ המדרכי סנהדרין פ"ג) שקרוביו של נרצח כשרים להעיד על הרוצח ולחייבו מיתה, כיון ש"אין תועלת" לנרצח בעדותם, כי "כיון שכבר מת מאי נפקא מינה לקרובי נרצח במיתתו של הרוצח" (סמ"ע שם סקכ"ה). ולכאורה תמוה:

אילו קרובים היו פסולים לעדות מחמת שהם נוגעים בדבר, מובן שכאשר אין בעדות תועלת לקרוב הרי הם כשרים הם להעיד, אבל לפי המבואר בהלכה זו שקרובים אינם פסולים לעדות משום שנוגעים בדבר, "אלא גזירת הכתוב הוא", ולכן פסולים גם כשמעידים לרעתו של הקרוב, מדוע אין קרובי הנרצח פסולים להעיד על הרוצח גם אם אין העדות מועילה לנרצח? וביאר ב"ד המלך':

הקרוב פסול להעיד גם לחובתו של קרובו דווקא בדבר

~ שבת קודש י"ז שבט ~

'פליגין דבוריה'

ו'שנתתי לשמעון שדה פלונית', [נ]נמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים מזה – זה שהם רחוקים ממנו, מתנתו קיימת, שאלו שתי עדויות אף על פי שהן בשטר אחד...

ויש לשאול: מדוע לגבי עדויות בשטר אחד שחלקן יכולים לקבל וחלקן לא יכולים לקבל – כולם מסכימים שניתן לפצלן ולא מצינו בכך מחלוקת?

אלא שחידושו של דין 'פליגין דיבורא' הוא אפילו אם מדובר בעד שמתאר מסכת עובדות אחת שגם אם היא יוצרת שני אישומים נפרדים, אחד כנגד הרובע ואחד כנגד הנרבע (העד), מקורם בהתרחשות אחת במציאות.

ועל זה נחלקו רב יוסף ורבא (ראה חידושי הרא"ה, המובא בשיטה מקובצת לכתובות יח ע"ב, ובחידושי הריטב"א, שם). והגם שהדברים שנאמרו על ידי העד אינם תוצאה של צירוף מקרים שונים שאין ביניהם קשר מהותי, כמו בעדויות שבשטר אלא תוצאה של השתלשלות העובדות עצמה, לדעת רבא אפשר לפצל את העדות ולהתייחס אל כל אחד מהמרכיבים שלה בנפרד ולקבל את האחד ולדחות את האחר (ראה רמב"ן מכות ז, א).

הלכות עדות פרק יד, הלכה ז: **אם כתב בשטר אחד: 'שנתתי לראובן חצר פלונית, ושנתתי לשמעון שדה פלונית', ונמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים לזה – זה שהם רחוקים ממנו, מתנתו קיימת; שאלו שתי עדויות, אף על פי שהן בשטר אחד.**

בגמרא (יבמות כה, א): "אמר רב יוסף: פלוני רבעני... לרצוני – רשע הוא, והתורה אמרה: 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס'... אמר רבא: אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע".

לדעת רב יוסף אינו נאמן כי לפי עדותו היה שותף לדבר עבירה וממילא נקרא רשע, והרשע פסול לעדות. ואילו לדעת רבא אין אדם יכול להפלייל את עצמו ולכן מפצלים את דיבורו ואת חלק העדות על עצמו לא מקבלים אבל את החלק העדות על חברו מקבלים (ראה רש"י בסנהדרין ט, ב).

והנה, הרמב"ם כאן כתב ששטר שיש בו עדויות אחדות שאת חלקן יכולים אנו לקבל ואת חלקן אין אנו יכולים לקבל: "אם כתב בשטר אחד: 'שנתתי לראובן חצר פלונית',

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום וביעי עמ' א

מבארת הגמרא: **אמר רב אהא בר יעקב, לא נצרכה – לא הוצרכה** 27
הברייתא לאסור כיוצא בגזל אלא לנכרי פועל העובד בפרס, 28
שאסור לו לאכול מענבי הכרם, וכיון שמורה היתר לעצמו, אין זה 29
גזל גמור אלא רק כיוצא בגזל. 30
מקשה הגמרא: פועל בפרס אימת – אימתי אסור הוא לאכול מן 31
הענבים, אי בשעת גמר מלאכה – אם מדובר שפועל זה עוסק 32
בבצירת הפירות שהיא גמר מלאכתן הרי ממה שנאמר בברייתא 33
שכיוצא בגזל מותר לישראל מנכרי, משמע שלישראל מישאל 34
אסור באופן זה, וקשה, הלא התייבא הוא לישראל לאכול ענבים 35
מכרם של ישראל אחר בשעת בצירתן, כל זמן שנותנם לכליו של 36
בעל הבית, ואי לאו בשעת גמר מלאכה, הלא גזל מעליא – גזל 37
גמור הוא ולא רק כיוצא בו, שלא התיירה תורה לישראל באופן 38
זה, והוא הדין לנכרי מנכרי או מישאל, וגזל גמור כבר שנה 39
התנא קודם. 40

הגמרא מביאה ביאור אחר: **אלא אמר רב פפא, לא נצרכה אלא** 41
לאופן שגזל פחות משעור פרוטה, שאסור לנכרי, אף שאינו גזל 42
גמור. 43

הגמרא דנה בביאורו של רב פפא. מקשה הגמרא: **אי הכי מדוע** 44
אמר התנא שפתי בישאל אסור, הא – הלא ישראל בר מחילה 45
הוא, שמוחל על גזילה בשיעור כזה. מתרצת הגמרא: נתי דקתר 46
הכי – אף שלבסוף מחיל ליה הישראל לנכרי, מכל מקום צערא 47
בשעתיה מי לית ליה – וכי אין לישראל צער בשעה שגזל ממנו 48
שיעור זה, הרי גזל הוא ואסור לו לצערו בגזל זה. עוד תמזה 49
הגמרא: לגבי פותי כפותי – נכרי שגזל מנכרי פחות משהו, וכי 50
אפשר לקרוא לזה 'כיוצא בהן' כפי שקרא לזה התנא, דהיינו שאין 51
דינו כגזל שזה פרוטה ואינו גזל גמור, הלא כיון דלאו בני מחילה 52

1 **כפותי מותר לגזול, ואגב לשון 'היתר', תנא גם ברישא בגזילת גוי**
 2 **לשון 'אסור', אף שבאמת לא רק אסור לו אלא הוא גם חייב על**
 3 **כך.**

4 **מקשה הגמרא: והא קל היבא דאית ליה חייבא – והרי בשבאמת**
 5 **חייב על דבר מיהנא קתני – התנא שונה זאת במפורש בברייתא,**
 6 **דקתני ברישא של אותה ברייתא, כיצד מצווה בן נח על שפיכות**
 7 **דמים, פותי כפותי – נכרי בן נח שהרג נכרי בן נח, ופותי בישאל**
 8 **– וכן נכרי שהרג ישראל, חייב מיתה, אבל ישראל כפותי – ישראל**
 9 **שהרג נכרי פטור, ומפורש שבשצריך התנא לומר שחייב, שונה**
 10 **לשון חיוב ולא לשון איסור, ומעתה יש ללמוד מכך ששנה לגבי**
 11 **גזל לשון איסור, שאינו חייב מיתה על כך.**

12 **מתרצת הגמרא: תתם – בשפיכות דמים, היכי ליתני – כיצד יכול**
 13 **לשנות שם אם לא לשון חיוב, האם ליתני שלנכרי אסור להרוג**
 14 **נכרי או ישראל, ולישראל מותר להרוג נכרי, וכי ניתן לומר כן,**
 15 **והתיבא, פותי – נכרי, וכן ישראלים שהם רוצי פהמה דקה 'רועי**
 16 **צאן, שסתמם גזלנים הם משום שמרעים בהמותיהם בשדות של**
 17 **אחרים, אם נפלו לבור לא מעלין אותם להצילם ממיתה, וגם לא**
 18 **מורדין אותם אל הבור להמיתם בידיים. ומבואר שאסור לישראל**
 19 **להרוג נכרי, וכיון שלא יכל התנא לומר שמותר להרוג, והוצרך**
 20 **לומר שפטור אם עשה כן, לכן אמר גם לגבי נכרי שהרג לשון חיוב**
 21 **ולא לשון איסור, אבל בגזל שיכל לומר לשון היתר ואיסור נקט**
 22 **לשון זו ללמד שמותר לגזול גוי.**

23 **הגמרא מבארת את המשך הברייתא שהובאה לעיל. שנינו**
 24 **בברייתא 'וכן כיוצא בהן'. מבררת הגמרא: כיוצא בו שנשנה**
 25 **בברייתא פאיסור גזל מנכרי, מאי היא – איזה מעשה נחשב שדומה**
 26 **לגזל אך אינו גזל ממש.**

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

כְּדִי שְׂקִירָא הִדִּין עַל שְׁמִי? תְּלַמּוּד לֹאמֵר: מְדַבֵּר
שְׂקֵר תִּרְחֶק.¹⁶

15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א).
16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך
כבוד: רבי! כך וכך לימדתי. וראה הלכות תלמוד תורה
פרק ה, הלכה ט.

ד. מְצוּנָה לֹאמֵר לְבַעֲלֵי דִינִים בְּתַחֲלָה: כְּדִין אַתֶּם
רוֹצִים אוּ בְּפִשְׁרָה¹⁷? אִם רָצוּ בְּפִשְׁרָה - עוֹשִׂין¹⁸
בִּינְיָהן פִּשְׁרָה. וְכָל בֵּית דִּין שְׁעוֹשִׂין פִּשְׁרָה תָּמִיד -
הָרִי זֶה מְשַׁבַּח. וְעָלְיוּ נְאֻמֵּר: מְשַׁפֵּט שְׁלוֹם שְׁפִטוּ
בְּשַׁעְרֵיכֶם. אִי זֶהוּ מְשַׁפֵּט שְׁיֵשׁ עִמּוֹ שְׁלוֹם¹⁹? הַיּוֹ
אוֹמֵר: זֶה בְּצוּעָה²⁰. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר: וַיְהִי דוֹד
עָשָׂה מְשַׁפֵּט וּצְדָקָה לְכָל עִמּוֹ. אִי זֶהוּ מְשַׁפֵּט שְׁיֵשׁ
עִמּוֹ צְדָקָה²¹? הַיּוֹ אוֹמֵר: זֶהוּ בְּצוּעָה וְהִיא הַפִּשְׁרָה²².
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? קִדְּם גָּמַר דִּין. אָף עַל פִּי
שְׁשֻׁמַּע דְּבָרֵיהֶם וַיִּדַע לְהִיכֵן הַדִּין נוֹטָה - מְצוּנָה
לְבַצֵּעַ. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר הַדִּין וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי
אַתָּה זְפָאִי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיֵּב - אֵינּוּ רִשְׁאֵי
לַעֲשׂוֹת פִּשְׁרָה בִּינְיָהן²³, אֲלֵא יִקַּב הַדִּין אֶת הַהֵר²⁴.

17) הסכם על ידי ויתור מסיים מכל צד. פשרה - לשון
פושרים, לא חס ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות,
פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון,
אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה בכל,
ואין החייב מפסיד הכול. 18) הדיינים מפשרים.
19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום?" שהחייב יוצא
מקופח ובלתי מרוצה. 20) מיצוע הדין. 21) "והלא כל
מקום שיש משפט אין צדקה?" שמשמעה: ויתור ועשייה
לפנים משורת הדין. 22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו
מבצעת וחותרת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל.
23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים
אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל:
נגמר הדין). 24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים
ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה
לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר
מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אָף עַל פִּי שְׂרָצוּ בְּעָלֵי הַדִּין בְּפִשְׁרָה בְּבֵית דִּין -
יֵשׁ לָהֶם²⁵ לְחֹזֵר וְלִתְּבַע אֶת הַדִּין, עַד שְׂיִקְנּוּ מִיַּד
שְׁנֵיהֶם²⁶.

25) רשאים הם. 26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז,
הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם
ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

ו. יָפָה פֶּחַ פִּשְׁרָה מִכַּח הַדִּין. שְׁשֻׁגֵי הַדְּיוֹטוֹת שְׁדָּנוּ
- אֵין דִּינְיָהן דִּין²⁷, וַיֵּשׁ לְבַעֲלֵי דִינָן לְחֹזֵר בְּהֵן;

~ יום ראשון י"א שבט ~

הִלְכוֹת סְנֵהֲדֵרִין

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

1) בו מתבאר מצוות לא-תעשה, שלא יירא הדיין מפני
איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין
בתחילה: כדין אתם רוצים, או בפשרה. האיטור לדיין לומר:
אני זיכיתי וחברי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדיין.
הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

א. שְׁנַיִם שְׂבָאוּ לְפָנֶיךָ לְדִין, אֶחָד רַךְ² וְאֶחָד קָשָׁה³:
עַד שְׁלֹא תִשְׁמַע אֶת דְּבָרֵיהֶם, אוּ מִשְׁתַּשְׁמַע אֶת
דְּבָרֵיהֶם וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהִיכֵן הַדִּין נוֹטָה⁴ - אַתָּה
רִשְׁאֵי לֹאמֵר לָהֶם: אֵינִי נֹזֶק לָכֶם⁵! שְׁמָא יִתְחַיֵּב
הַקָּשָׁה, וְנִמְצָא רוֹדֵף אַחֵר הַדִּין⁶. אֲבָל מִשְׁתַּשְׁמַע אֶת
דְּבָרֵיהֶם וַתִּדַּע לְהִיכֵן הַדִּין נוֹטָה - אִי אַתָּה רִשְׁאֵי
לֹאמֵר: אֵינִי נֹזֶק לָכֶם! שְׁנֹאמֵר: לֹא תִגְוֹרוּ מִפְּנֵי
אִישׁ⁷. שְׁלֹא תֹאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי רָשָׁע הוּא, שְׁמָא
יִהְרַג אֶת פְּנִי, שְׁמָא יִדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי, שְׁמָא יִקְצֹץ
נְטִיעוֹתַי⁸. וְאִם הָיָה מְמַנֵּה לְרַבִּים - חַיֵּב לְהִזְדַּק
לָהֶם⁹.

2) נוח. 3) בעל מריבה ומטריח דיינים. 4) מי זכאי ומי
חייב. 5) לעיין בדניכס ולפסוק לכם. 6) להפוך את הדין
לזכותו. 7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור
המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש,
שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א.
8) ספרי דברים אות יז. 9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש
לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

ב. וְכֵן תְּלַמִּיד שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב לְפָנֶי רַבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת
לְעֹנֵי וְחוֹבָה לְעֹשִׂיר¹⁰, אִם שֵׁתַּק - הָרִי זֶה עוֹבֵר
מִשׁוּם לֹא תִגְוֹרוּ מִפְּנֵי אִישׁ¹¹. וְעַל זֶה נְאֻמֵּר: מְדַבֵּר
שְׂקֵר תִּרְחֶק¹². וּמִנִּין לְדִין שְׁלֹא יוֹשֵׁיב תְּלַמִּיד בּוֹרֵךְ¹³
לְפָנָיו? תְּלַמּוּד לֹאמֵר: מְדַבֵּר שְׂקֵר תִּרְחֶק¹⁴.

10) ורבו טועה בדין. 11) סנהדרין שם - לא תכניס דברך
מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים
כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן
משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא
נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד
רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק.
12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. 13) עם
הארץ, ויישא וייתן עימו ויטעהו. 14) שם ל, ב, וברש"י.

ג. וּמִנִּין לְתַלְמִיד שְׂרָאָה רַבּוֹ שְׁטוּעָה בְּדִין, שְׁלֹא
יֹאמַר: אֲמַתִּין לוֹ עַד שְׂיִגְמַר הַדִּין וְאֲסַתְרֵנּוּ וְאֲבַנְנּוּ¹⁵,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְגוֹמְרִין אֶת הַדְּבָר. וְאַחַר כֵּן מְכַנְּסִין בְּעֵלֵי דִינִים, וְגִדּוּל שְׂבָדֵינִים³⁷ אֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה זָכָאִי, אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה חֵיב. כְּדֵי שְׂלֵא יִדַע אֶחָד מִבְּעֵלֵי דִינִים אִי זֶה דִּין הוּא מִי שְׂזָכָה אוֹתוֹ, וְלֹא אִי זֶה דִּין הוּא שְׂחֵיב³⁸.

36) שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). 37) לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). 38) משנה בסנהדרין כט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

י. דִּין שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּחֶבְרוֹ שֶׁהוּא גִזְלָן אוֹ רֶשַׁע³⁹ - אֲסוּר לְהִצְטַרֵּף עִמּוֹ. שְׁנֵאמַר: מְדַבֵּר שֶׁקָּרָה תְּרַחֵק⁴⁰. וְכֵן הָיוּ נִקְמֵי הַדַּעַת שְׂבִירֵי שְׂלֵים עוֹשִׂין: אֵין יוֹשְׁבִים בְּדִין עַד שְׂיִדְעוּ עִם מִי הֵם יוֹשְׁבִים⁴¹, וְלֹא חוֹתְמִים אֶת הַשְּׁטֵר עַד שְׂיִדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם⁴², וְלֹא נִכְנְסִים לְסַעֲדָה עַד שְׂיִדְעוּ מִי מִסֵּב עִמָּהֶן⁴³.

39) עובר עבירות שבין אדם לשמים. 40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעות ולהטותו מדרך האמת. 41) שמה יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים (לעיל פרק ב, הלכה י"ד). 42) שמה יחתמו עימהם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). 43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

פֶּרֶק שְׂלֵשָׁה וְעֶשְׂרִים

1) איסור לקיחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

א. לֹא תִקַּח שֹׁחַד. אֵין צְרִיף לִזְמַר לְעוֹת אֶת הַדִּין², אֶלָּא אֶפְלוּ לְזַפּוֹת אֶת הַזָּכָאִי³ וְלַחֲיֵב אֶת הַחֵיב - אֲסוּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְהָרִי הוּא כְּלָל אֲרוּר לְקַח שֹׁחַד⁴. וְחֵיב לְהַחְזִיר הַשֹּׁחַד כְּשֶׁיִּתְבַּעְנוּ הַנּוֹתְנִים⁵.

2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. 3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). 4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). 5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרבית שלקח המלוה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית-הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור

וְאֵם עָשׂוּ פְּשָׁרָה²⁸ וְקָנוּ מִיָּדָן - אֵין יְכוּלִין לְחַזֵּר בְּהֵן²⁹.

27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. 28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. 29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומוכח, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

ז. אֲסוּר לְאָחַד מִן הַדִּינִים, כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית דִּין, לִזְמַר: אֲנִי הוּא הַמְּזַכֵּה אוֹ הַמְּחַיֵּב, וְהַחֲבִיר חוֹלְקִין עֲלָי; אֲבָל מָה אַעֲשֶׂה שֶׁהֵם רְבוּ עָלַי? וְאֵם אָמַר כֵּן - הָרִי הוּא בְּכָלל הוֹלֵךְ רְכִיל מְגַלָּה סוּד³⁰. וּמַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד, שֶׁהוֹצִיא דְבָרִים שְׁנֵאמְרוּ בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ לְאָחַר שְׂתִים וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְהוֹצִיאָהוּ בֵּית דִּין מִבֵּית הַמְּדַרְשׁ, וְהַכְרִיזוּ עָלָיו: זֶה מְגַלָּה סוּד הוּא!³¹

30) משנה בסנהדרין כט, א. 31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

ח. שָׂאל אֶחָד מִבְּעֵלֵי דִינִים לְכַתֵּב לוֹ פֶּסֶק דִּין³² - פּוֹתְבִין לוֹ פֶּךְ: בָּא פְּלוֹנִי לְבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי בְּעַל דִּינוֹ שֶׁטְעָנוּ בְּכֶךְ, וְיָצָא זָכָאִי אוֹ חֵיב³³. וְנוֹתְנִין לוֹ. וְאֵין מְזַפְרִין שֶׁם הַמְּזַכֵּין וְלֹא שֶׁם הַמְּחַיֵּבִין³⁴, אֶלָּא: בֵּית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי, מְדַבְּרִיהֶם נִדְרָפָה פְּלוֹנִי³⁵.

32) שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. 33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). 34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. 35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכרו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

ט. כֵּן הָיָה מְנַהֵג שֶׁל אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: מְכַנְּסִין בְּעֵלֵי דִינִין וְשׁוֹמְעִים דְּבָרֵיהֶם וְטַעֲנוּתֵיהֶם, וּמְכַנְּסִים הָעֵדִים וְשׁוֹמְעִים דְּבָרֵיהֶם. וּמוֹצִיאִין כָּל אָדָם לַחֲוֶץ³⁶, וְהַדִּינִים נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בִּינֵיהֶם בְּדָבָר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהַשְׂאִילוֹ¹⁹. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׂלָא הָיָה לוֹ לְדַרְנָן לְהַשְׂאִיל; אֲבָל הָיָה לוֹ לְהַשְׂאִיל - פְּשָׁר, שְׁהָרִי גַם זֶה שׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ.

(18 כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. (19 כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדונו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

ה. פֶּל דִּין שְׁנוּטֵל שְׁכָרוֹ לְדוֹן - דִּינֵיו בְּטָלִים²⁰. וְהוּא שְׂלָא²¹ יִהְיֶה שְׁכָר הַנְּכָר; אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמַלְאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לְהֵן: תְּנוּ לִי מִי שְׂיַעֲשֶׂה תַּחְתִּי עַד שְׂאֲדוֹן לְכֶם, או תְּנוּ לִי שְׁכָר בְּטָלְתִּי - הָרִי זֶה מִתֵּר. וְהוּא שְׂיִהְיֶה הַדְּבָר נֶכֶר שֶׁהוּא שְׁכָר הַבְּטָלָה בְּלִבְד וְלֹא יוֹתֵר²², וְיִטַּל מִשְׁנֵיהֶם בְּשָׁנָה זֶה בְּפָנָיו זֶה²³ - כְּגוֹן זֶה מִתֵּר²⁴.

(20 משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא-אם-כן ידוע שלא נטל בהם שכר, זהו ששנינו: "דיניו בטלים". (21 כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. (22 כתובות קה, א. ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. (23 שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנוטל שוחד (כסף-משנה). (24 ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שנינו (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנוטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

ו. אֲסוּר לְדַרְנָן לְדוֹן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאִינּוֹ שׂוֹשְׁבֵינּוֹ²⁵ וְלֹא רַעוּ אֲשֶׁר כְּנַפְשׁוֹ; וְלֹא לְמִי שְׂשׂוֹנָאוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאִינּוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקָשׁ רַעְתּוֹ²⁶; אֲלֵא צְרִיף שְׂיִהְיֶה שְׁנֵי בְּעָלֵי דִינֵים שְׂוִין בְּעֵינֵי דִינֵינִים וּבְלִבָּם²⁷. וְאִם לֹא הָיָה מִפִּיר אֵת אֲחֵד מֵהֶם וְלֹא מַעֲשִׂיו - אִין לָף דִּין צְדָק כְּמֹהוּ²⁸.

(25 ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל-ב, טו, לו) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". (26 כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדון לתלמיד-חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). (27 סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירוהו (=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). (28 'ספרי' דברים, פט"ז: "ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ

הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל-א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

ב. וְכִשְׁם שֶׁהַלֹּקֵחַ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, כִּף הַנוֹתֵן. שְׁנֵאָמַר: וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל⁶.

(6 כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא-מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא-הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

ג. כָּל דִּין שִׁישׁוּב וּמְגַדֵּל מַעֲלָתוֹ, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׁכָר לְחַזְנוּיָו וְלִסְפוֹרָיו⁸ - הָרִי הוּא בְּכֻלָּל הַנוּטִים אַחֲרֵי הַבְּצִעַ. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וְלִכְּךָ נֶאֱמַר לָהֶם: וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבְּצִעַ וַיִּקְחוּ שְׁחָד¹⁰. וְלֹא שְׁחָד מִמּוֹן בְּלִבְד, אֲלֵא אֶפְלוּ שְׁחָד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה כְּדִין אֲחֵד, שְׂהָיָה עוֹלָה בְּדוּגִית¹¹ קִטְנָה לְעֵבֶר בְּנֵהָ, וּפְשֵׁט אֲחֵד יָדוֹ וְסִיעוֹ בְּעֵלְתָּו, וְהָיָה לוֹ דִין, וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הָרִינִי פְסוּל לָף לְדִין¹². וּמַעֲשֶׂה בְּאֲחֵד, שְׂהַעֲבִיר אֲבָרָה¹³ - נוֹצָה שֶׁל עוֹף - מַעַל רִיד¹⁴ הַדִּין, וְאַחֵר כֶּסֶף רַק¹⁵ מִלְּפָנֵי הַדִּין, וְאָמַר לוֹ: הָרִינִי פְסוּל לָף לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֲחֵד, שְׂהַבִּיא מִתְּנֵה אַחַת מִמִּתְּנוֹת כְּהֵנָה לְדִין כְּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פְסוּל אֲנִי לָף לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאַרְיִס¹⁶ אֲחֵד שֶׁל דִין, שְׂהָיָה מְבִיא לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹף שְׂדֵהוּ מַעֲרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת. פֶּעַם אַחַת הַקָּדִים וְהַבִּיא בְּחִמְשֵׁי בִשְׁבֶת, מִפְּנֵי שְׂהָיָה לוֹ דִין. וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הָרִינִי פְסוּל לָף לְדִין. אִף עַל פִּי שֶׁהַתְּאֵנִים מִשָּׁל דִין, הוֹאִיל וְהַבִּיאָן שְׂלָא בְּזִמְנָן - נִפְסַל לוֹ לְדִין¹⁷.

(7 שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. (8 הכותבים את פסקי הדין. (9 בכת"י תימן: בהן. (10 ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזור בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". (11 סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחרייתכן כסירות דוגה". (12 כתובות קה, ב. (13 כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישאהו על אברתו". ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". (14 צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצניפות והרדידים". (15 שעל הארץ. (16 פועל המעבד אדמת בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. (17 כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה הל' מלוה ולוה פ"ה, הי"ב.

ד. כָּל דִּין שִׂשְׂאֵל שְׂאֵלָה¹⁸ - פְסוּל לְדִין לְזֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּעֵינֶיךָ כְּצַדִּיקִים, בְּשִׁקְבָּלוֹ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְדוֹן פֶּלֶא אֶחָד מֵהֶם לְכַף זְכוּת⁴⁵.

43) שלא יטה לבך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). 44) כדי שיחפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין (תוספות יו"ט שם). 45) שלא תחשוד בחייב לומר: גולן היה זה, אלא תזכהו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים¹

1) דיני ממונות שחוכמים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

א. יש לדין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ואין צריך לומר, אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא, שהוא דן כפי מה שיודע. כיצד? הרי שנתתיב אדם שבועה בבית דין², ואמר לדין אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו, שזה האיש חשוד על השבועה - יש לדין להפך השבועה על שפגגדו⁴, וישבע וטל; הואיל וסמכה דעתו של דין על דברי זה⁵. אפלו היתה אשה או עבד⁶ נאמנים אצלו, הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבו - סומך עליו ודן⁷. ואין צריך לומר, אם ידע הוא עצמו שזה חשוד. וכן אם יצא⁸ שטר חוב לפניו, ואמר לו אדם שפסמך עליו, אפלו אשה או קרוב⁹: זה פרוע הוא! אם סמכה דעתו על דבריו - יש לו לומר לזה: לא תפרע אלא בשבועה¹⁰. או אם היה עליו¹¹ שטר חוב לאחר¹² - יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל¹³, ויניח זה שנפגם שטרו בדברי האחד¹⁴. או ישליך השטר בפניו¹⁵ ולא ידון בו. כפי מה שיראה. וכן מי שבא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צואה, ונתן סימניו מבהקין¹⁶, ולא היה זה הטוען רגיל להפגס בבית זה האיש שמת¹⁷, אם ידע הדין שזה המת אינו אמור¹⁸ להיות לו חפץ זה¹⁹, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת - מוציא מן הירושין ונותנו לזה האמור בו²⁰ ונתן סימנים²¹. וכן כל פיוצא בזה. שאין הדבר מסור אלא ללבו של דין, לפי מה שיראה לו שהוא דין האמת. אם כן, למה הצריכה תורה שני עדים? שבזמן שיבואו לפני הדין שני עדים - ידון על פי עדותן, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר²².

השערה, מתוך נאמנות של בעל-דין אחד נגד חברו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל-דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

ז. כל שני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה - אסורין לישב בדין זה עם זה²⁹. שדבר זה גורם ליציאת משפט מעקל³⁰, מפני השנאה שביניהן דעת כל אחד נוטה לסתור דברי חברו.

29) סנהדרין כט, א. 30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

ח. לעולם יראה דין עצמו כאלו חרב מנחת לו על צוארו³¹, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו³². וידע את מי הוא דן, ולפני מי הוא דן³³, ומי עתיד להפרע ממנו אם נוטה מקו האמת. שנאמר: אלהים נצב בעדת אל³⁴. ואומר: ראו מה אתם עשים, כי לא לאדם תשפטו פי ליי³⁵.

31) סנהדרין ז, א וכגירסת הרי"ף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין ירכיו. 32) שם. החרב - רומז לעונש בעולם הזה, והגיהנם - לעולם הבא (סמ"ע לחו"מ ח, ח). 33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). 34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). 35) הרי שהוא כזן את הקב"ה.

ט. כל דין שאינו דן דין אמת לאמתו - גורם לשיכינה שתסתלק מישראל³⁶. וכל דין שנוטל מזה ונותן לזה שלא בדין - הקדוש ברוך הוא גובה ממנו נפשות. שנאמר: וקבע את קבעיהם נפש³⁷. וכל דין שדן דין אמת לאמתו, אפלו שעה אחת - כאלו תקן את כל העולם כולו³⁸, וגורם לשיכינה שתשרה בישראל. שנאמר: אלהים נצב בעדת אל³⁹. ושמא לאמר הדין: מה לי ולצרה הזאת? תלמוד לומר: ועמכם בדבר משפט⁴¹ - אין לדין אלא מה שעיניו רואות⁴².

36) סנהדרין ז, א. 37) שם. 38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". 39) סנהדרין שם. 40) שאם יטעה יענש. 41) לפי הטענות שעמכם במשפט, לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). 42) עליו להתכוון להוציא לאמתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

י. ולעולם יהיו בעלי דינין לפניך פושעים⁴³, ובחזקת שכל אחד מהן טוען שקר⁴⁴, ודון לפי מה שתראה מן הדברים. וכשישפטו מלפניך - יהיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו הלבבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי: ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

ג. ומפני לדין שהוא יודע בדין שהוא מרמה²⁹, שלא יאמר: אחקקנו³⁰, ויהיה הקולר³¹ תלוי בצוארי העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק³². פיצד יעשה? ידרש בו ויחקר הרבה בדרישה ובחקירה של דיני נפשות³³. אם נראה לו לפי דעתו [שאין בו רמאות - הוהתף את הדין על פי העדות. אבל אם היה לבו נוקפון] שיש בו רמאות; או שאין דעתו סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול לפסל; או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמה, והשיא³⁴ את העדים, אף על פי שהם פשרים ולפי תמם העידו, וזה הטעם; או שנגאה לו מקלל הדברים, שיש שם דברים אחרים מסתרינן³⁵, ואינן רוצים לגלותם - כל אלו הדברים וכיוצא בהן אסור לו לחתף אותה הדין, אלא יסלק עצמו מדין זה, וידיננו מי שלבו שלם בדבר³⁶. והרי הדברים מסורים ללב. והפתוב אומר: פי המשפט לאלהים הוא³⁷.

29 שמכין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30 אפסקנו. 31 שלשלת העוון. 32 שבועות ל, ב. 33 שהיא מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד-ה. 34 שידלם או הסיתם. 35 נעלמים. 36 ודוקא שלא נתברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בבירור שעידי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי ידיעתו את האמת (רדב"ז). "וכשהיה הרא"ש רואה באומד מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין לשום דיין להשתדל בדין זה" (שו"ע חו"מ טז, ג). וכתוב בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. 37 שאל יתנצל הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע לחו"מ טו, יא). וראה בבא מציעא נח, ב' כל דבר המסור ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך."

ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחיב מלקות, ולהרג מי שאינו מחיב מיתה. ולא לעבר על דברי תורה³⁸, אלא לעשות סגג³⁹ לתורה. וכינן שרואים בית דין שפרצו העם בדבר⁴⁰, יש להן לגדר ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם. הכל הוראת שעה, לא שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן⁴¹. ומעשה באחד שרכב על סוס

2) שהיה אדם תובעו ממון והוא כפר. 3) אע"פ שברוך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבריו לשבועה. 4) התובע. 5) כתובות פה, א. 6) שהם פסולים לעדות לגמרי. 7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כוז, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. 8) מידי המלוה הטוען את הלווה. 9) שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר, נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע, אפילו כשאין דעת הדיין סומכת על דבריו, כמבואר בהל' מלוה ולווה פ"ד, ה"א. 10) כתובות שם, וכפירוש ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 11) על הלווה. 12) שלוה ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם. 13) שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. 14) כדעת רב אלפס שם: "בשודא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם פ"ט, אות ו. 15) וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו. ויתכן, אם ילך לבית-דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה, יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה, א שלא קורעים השטר לגמרי. 16) מצויינים וברורים ביותר. 17) שנוכל לחשוך בו, שהסתכל בסימנים והתחקה עליהם. 18) אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י לגיטין נב, ב). 19) כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר מאד. 20) שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו בחפץ כזה. 21) אבל אילו היה הנפקד "אמוד בו" - אין סימני המפקיד מועילים לו, כי שמה קנהו הנפקד ממנו (כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. 22) ומכאן, שאם יודע הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

ב. כל אלו הדברים הן עקר הדין. אבל משרבו פתי דינין שאינן הגונים, ואפלו היו הגונים במעשיהם - אינן חקמים כראוי ובעלי בינה, הספימו רב פתי דיני ישראל: שלא יחפכו שבועה²³ אלא כראיה ברורה. ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול. וכן בשאר כל הדינין. ולא ידון הדין בסמיכת דעתו ולא בידיעתו, כפי שלא יאמר כל הדיוט: לפי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה. וכן אין מוציאים מן היתומים אלא כראיה ברורה, לא פדעת הדין ולא באמדת המת²⁴ או הטוען²⁵. ואף על פי כן, אם העיד אדם נאמן בדבר מקל הדברים, ונטתה דעת הדין שאמת הוא אומר - ממתין בדין²⁶, ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינין עד שיודו לדברי העד, או יעשו פשרה²⁷, או יסתלק מן הדין²⁸.

23) על התובע. 24) אם הוא אמוד או לא. 25) דעת הגאונים, הובאה בר"ף לכתובות פ"ט. 26) משהה הדין ומחמיצו. 27) רי"ף שם. 28) וכתוב ב"הגהות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּשֶּׁבֶת בִּימֵי יוֹנִים⁴², וְהִבְיֵאוּהוּ לְבֵית דִּין וּסְקִלוּהוּ⁴³.
וּמַעֲשֵׂה וְתִלָּה שְׁמֵעוֹן בֶּן שֵׁטַח שְׁמוֹנִים נְשִׁים⁴⁴ בְּיוֹם
אֶחָד בְּאֶשְׁקֶלֶן. וְלֹא הָיוּ שָׁם כָּל דְּרָכֵי הַדְּרִישָׁה
וְחִקְרָה וְהִתְרַאָּה, וְלֹא בַעֲדַת בְּרוּרָה, אֲלָא הוֹרְאָת
שְׁעָה כְּפִי מַה שְׁרָאָה⁴⁵.

ז. וְכֵן יֵשׁ לְדִין לְנִדְוֹת⁵⁶ וְלְהַחְרִים⁵⁷ מִי שְׁאִינוּ בֶּן

נְדוּי, כְּדֵי לְגַדֵּר פְּרִץ, כְּפִי מַה שְׁרִיָּאָה לוֹ וְהַשְּׁעָה
צְרִיכָה לְכָף. וְיֹאמֵר, שְׁנַדְּהוּ וְהַחְרִימָהוּ⁵⁸ עַל דְּעִתּוֹ⁵⁹.
וּיְפָרְסֵם חֲטָאוֹ בְּרַבִּים. שְׁנַאֲמֵר: אִרוּ מִרוּ אָמַר
מִלְּאָף יִי⁶⁰, אִרוּ אָרוּר יִשְׁבִּיָּה, כִּי לֹא בָּאוּ לְעִזְרַת
יִי⁶¹.
(56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. (57) לומר
עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב.
והמנודה – אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך
עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא
לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יותר עליו
המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר
ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש
להתירו – מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא
ביקש להתירו – מחרימים אותו (שם ד"ו). (58) בכת"י
תימן: או שהחרימהו. (59) השליח אומר: שמנדהו על
דעתו של גדול בית-הדין, כדי שהחוטא יחוש לנפשו, שאם
לא ידגיש שליח בית-הדין, שזה על דעת גדול בית-הדין,
אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף-משנה).
(60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. (61) הרי שמפרסם
חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

ח. וְכֵן יֵשׁ לְדִין לְעִשׂוֹת מְרִיבָה עִם הָרְאוּי לְרִיב
עִמוֹ, וְלִקְלָלוֹ וְלְהַכּוֹתוֹ וְלְתִלְשׁ שְׁעָרוֹ, וְלְהַשְׁבִּיעוֹ
בְּאֱלֹהִים כְּעַל פְּרָחוֹ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה אוֹ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה.
שְׁנַאֲמֵר: וְאָרִיב עִמָּם וְאֶקְלָלֵם⁶², וְאֶכָּה מֵהֶם אֲנָשִׁים
וְאֶמְרָטֵם, וְאֶשְׁבִּיעֵם בְּאֱלֹהִים⁶³.

(62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. (63) שלא יתנו
בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

ט. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְכַפּוֹת⁶⁴ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְלֶאֱסֹר בְּבֵית
הָאֶסּוּרִים, וְלְדַחֵף וְלְסַחֵב עַל הָאֶרֶץ. שְׁנַאֲמֵר: הֵן
לְמוֹת⁶⁵ הֵן לְשִׁרְשִׁי⁶⁶, הֵן לְעֵנֶשׁ נְכַסִּין⁶⁷ וְלֶאֱסוּרִין⁶⁸.

(64) לקשור. (65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא
לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו.
(66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם),
אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי – זו הרדפה,
ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף-משנה). (67) עונש
ממון. (68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י
שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש
רש"י: "ולאסורין – לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא
הוזכר בדבריו.

י. כָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים - לְפִי מַה שְׁרִיָּאָה הַדִּין שְׁעָה
רְאוּי לְכָף וְשִׁשְׁעָה צְרִיכָה. וּכְפִל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם
שְׁמַיִם⁶⁹. וְאֵל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת קָל בְּעֵינָיו, שְׁהָרִי
הוּא דוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁷⁰. וְכָל שֶׁכֵּן
כְּבוֹד בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב⁷¹, הַמְּחַזְקִין בְּתוֹרַת
הָאֱמֶת, שְׁיִהְיֶה זֵהִיר שְׁלֹא יִהְרַס כְּבוֹדָם; אֲלָא

(38) שיתכוון לבוד מלבו חיוב מיתה לשאינו חייב.
(39) גדר. (40) הרסו את הגדר וזלזלו בו. (41) בפרהסיא,
והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי
ביאה פכ"א ה"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי
זנות". (42) שהיוונים גורו גזירות על ישראל, והיו המצוות
בוזיות בעיניהם. (43) אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן
בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א
ה"ט. (44) מכשפות. (45) שהיו בנות ישראל פרוצות
ככשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום
אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד – מפני קרוביהן
שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל
ההוראות מנויות שם מו, א.

ה. וְכֵן יֵשׁ לְבֵית דִּין בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן לְהַלְקוֹת
אָדָם שְׁשִׁמוּעָתוֹ רָעָה⁴⁶, וְהָעַם מְרַנְנִים עָלָיו⁴⁷ שְׁהוּא
עוֹבֵר עַל הַעֲרִיּוֹת. וְהוּא שְׁיִהְיֶה קוֹל שְׁאִינוּ פּוֹסְק,
כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנוֹ⁴⁸, וְלֹא יִהְיֶה אֵלּוֹ אוֹיְבִים יְדוּעִים
שְׁמוּצִיאִין עָלָיו שְׁמוּעָה רָעָה⁴⁹. וְכֵן מְבַזִּין אֶת זֶה
שְׁשִׁמוּעָתוֹ רָעָה, וּמְחַרְפִּין אֶת יוֹלְדוֹתוֹ⁵⁰ בְּפָנָיו⁵¹.

(46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א),
שנאמר (שמואל-א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה
אשר אנכי שומע". (47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל
לו, ג) מתרגם יונתן: ורונת עם. (48) בהל' סוטה פ"ב,
ה"ד. (49) כי אם יש לו אויבים – הם הם שהוציאו הקול
ואין חוששים לו (יבמות כה, א). (50) אמו. (51) מגילה
כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ'ל ושי"ן בשם תשובות
הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם:
כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד-חכם – אסור לבזותו אלא
כסהו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

ו. וְכֵן יֵשׁ לְדִין תְּמִיד לְהַפְקִיר מְמוֹן שְׁיֵשׁ לוֹ בְּעָלִים,
וּמַאֲבָד וְנוֹתֵן⁵² כְּפִי מַה שְׁרִיָּאָה לְגַדֵּר פְּרִצוֹת הַדָּת
וְלְחַזֵּק הַבְּדָק⁵³, אוֹ לְקַנֵּס אֲלֵם⁵⁴ זֶה. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר
בְּעִזְרָא: וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לְשִׁלְשֶׁת הַיָּמִים כְּעִצַּת
הַשָּׁרִים וְהַזְּקָנִים יַחְרֵם כָּל רְכוּשׁוֹ. מִכָּאֵן, שְׁהַפְקֵר
בֵּית דִּין - הַפְקֵר⁵⁵.

(52) מזה לזה. ובכת"י תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה.
(53) הסדק, שנראה בחומת הדת. (54) תקיף ואנס.
(55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור,
שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר
הכהן... וראשי האבות" וגו' – וכי מה ענין ראשים אצל
אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה
שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פִּינּוֹן שֶׁשְׁלַחוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֹאמְרוּ:
וַיִּצְאוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקְּבֵלָה¹⁰, שֶׁאָמַר
לָהֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן: עַל מַנַּת שִׁיחֵיו מְקַלְלִים אֶתְכֶם
וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בְּאֲבָנִים.

5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבויס אותם מפני תורה שבהם, רש"י). 6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. 7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). 8) שם ח, א. 9) בכתב יד תימן: הקדוש-ברוך-הוא להם במצרים נאמר וכו'. 10) ספרי פרשת בעלותך אות צא.

ג. כְּדִרְךָ שֶׁנִּצְטַוָּה הַדִּין לְנַהֵג בְּמִצְוָה זו, כִּף נִצְטַוָּה הַצְּבוּר לְנַהֵג כְּבוֹד בְּדִין. שֶׁנֹּאמַר: וְאַצְוָה אֶתְכֶם. זו אֲזַהֲרָה לְצְבוּר שֶׁתִּהְיֶה אֵימַת הַדִּין עֲלֵיהֶן¹¹. וְלֹא יִתְבַּהֵל בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהַג קְלוּת רֹאשׁ בְּעֵצְמוֹ¹².

11) סנהדרין שם. 12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

ד. פִּינּוֹן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פְּרָנָס עַל הַצְּבוּר, אֲסוּר בְּעֲשִׂית מְלָאכָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּהֵל בְּפָנֵיהֶם¹³. אִם הַמְּלָאכָה כְּרַבִּים אֲסוּרָה עֲלָיו, קָל וְחֹמֶר לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת¹⁴ וּלְהַשְׁתַּכֵּר בְּפָנֵי רַבִּים וּבְכַנְיִסַּת עַמִּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַת מִרְעוּת¹⁵. אוֹי לָהֶם לְאוֹתָן הַדִּינִים שֶׁנִּהְיָוּ בְּכִף מַעֲלָבוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה! שֶׁבָּזוּ דִּינֵיהֶּ, וְהִשְׁפִּילוּהָ עַד אָרֶץ, וְהִגְיעוּהָ עַד עַפְרָי¹⁶, וְגִרְמוּ רָעָה לָהֶן וּלְבָנֵי בְנֵיהֶם בְּעוֹלָם הַיָּהּ וּלְעוֹלָם הַבָּא¹⁷.

13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושלפות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שישמשנו אסור לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. 14) אפילו בסעודת מצוה. 15) שהיא סעודת הרשות, הרי זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). 16) על פי מליצת הכתוב בישעיה כה, יב. 17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ב"ג, ובביאורנו שם אות יד בשם "זוהר".

ה. אֲסוּר לְנַהֵג קְלוּת רֹאשׁ בְּשָׁלִיחַ בֵּית דִּין¹⁸. וְהָרִי שְׁלֵיחַ נֹאמֵן בְּשָׁנִים לְעֵנָן הַגְּדוּדִי. שֶׁאִם אָמַר: פְּלוֹנִי הַקְּלַנְיָ¹⁹, אוֹ הַקְּלָה הַדִּין, אוֹ לֹא רָצָה לְבוֹא לְדִין - מְשַׁמְתִּין²⁰ אוֹתוֹ עַל פִּי. אֲכַל אֵין פּוֹתְבִין פְּתַח²¹ עֲלָיו עַד שֶׁיִּבְאוּ שָׁנִים וְיַעֲדוּ עֲלָיו שֶׁנִּמְנַע לְבוֹא לְבֵית דִּין²².

18) ההולך להזמין איש לדין. 19) ביזה אותי. 20) מגדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם.

לְהוֹסִיף בְּכַבּוֹד הַמְּקוֹם בְּלִבְדוּ. שֶׁפֶל הַמְּבִזָּה אֶת הַתּוֹרָה⁷² - גּוֹפּוֹ מְחַלְלֵל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְהַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה - גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת⁷³. וְאֵין כְּבוֹד הַתּוֹרָה אֲלֵא לַעֲשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ⁷⁴.

69) לגדור פרצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מ"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". 70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו בהל' אבל פ"ג ה"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. 71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא-קמא ז, ב. 72) העוסקים וההוגים בה. 73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. 74) כמו שאמרו (מדרש 'שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על-מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

~ יום שני י"ב שבט ~

פְּרַק הַמֹּשֶׁה וְעִשְׂרִים

1) האיטור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית דין, המוזמן לבוא לבית-דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

א. אֲסוּר לְאָדָם לְנַהֵג בְּשִׁרְרָה עַל הַצְּבוּר וּבְגִסוֹת הַרוֹחַ², אֲלֵא בְּעֵנָה וְיִרְאָה. וְכָל פְּרָנָס³ הַמְטִיל אֵימָה יִתְרָה עַל הַצְּבוּר שְׁלֹא לְשֵׁם שְׁמַיִם - נִעְנָשׁ, וְאֵינוֹ יוֹאֵה לוֹ בֶן תְּלֻמִּיד חָכָם. שֶׁנֹּאמַר: לִבְנֵי יִרְאוּהוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִרְאָה כָּל חַכְמֵי לְבָב⁴.

2) יהירות. 3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. 4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חנינם, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

ב. וְכֵן אֲסוּר לוֹ לְנַהֵג בְּהֵן קְלוּת רֹאשׁ, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן עַמִּי הָאָרֶץ⁵. וְלֹא יִפְסִיעַ עַל רֹאשֵׁי עַם הַקְּדוֹשׁ. אִף עַל פִּי שֶׁהֵן הַדִּיּוֹטוֹת וְשִׁפְלִים - בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵם, וְצַבֹּאוֹת הַשָּׁם שֶׁהוֹצִיא מֵאָרֶץ מִצְרַיִם בְּכַף גְּדוֹל וּבְכִד חֲזָקָה. וְסוֹכֵל טָרַח הַצְּבוּר וּמִשְׁאָן. כְּמֹשֶׁה רַבְּנוֹ, שֶׁנֹּאמַר בּוֹ: כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאִמּוֹן אֶת הַיִּגְקָ⁸. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְאַצְוָה אֶת שְׁפָטֵיכֶם. זוֹ אֲזַהֲרָה לְדִין, שֶׁיִּסְבֵּל אֶת הַצְּבוּר כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאִמּוֹן אֶת הַיִּגְקָ. צֹא וְלָמַד מִמֹּשֶׁה, רִבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30) אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא קמא קיג, א וברש"י). 31) בעיר. 32) שהם חוץ לעיר והרי הוא טרוד ואנוס. 33) שהם ימי ישיבה קבועים של הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי, ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם). והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר בחושן משפט יא, א. 34) בבא קמא שם.

ט. אין קובעין זמן³⁵ לא בימי ניסן ולא בימי תשרי, מפני שהעם טרודין במועדות. ולא בערב שבת ולא בערב יום טוב. אבל קובעין בניסן שיבוא אחר ניסן, ובתשרי שיבוא אחר תשרי. אבל לא קובעין בערב שבת שיבוא אחר שבת, מפני שהפול טרודין בערב שבת³⁶.

35) לבוא לדין. 36) ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות שבת ויום טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

י. מי שהוא במדינה, והלך שליח בית דין ולא מצאו - אין קובעין לו זמן עד שימצא אותו השליח ויאמר לו. היה בכפר חוץ למדינה, אם דרכו לבוא באותו היום - אומר השליח אפלו לאחד מן השכנים, אפלו לאשה: אם יבוא פלוני, הודיעוהו שבית דין קבעו לו זמן שיבוא³⁷ לבית דין. ואם לא בא - מנדין אותו לערב. במה דברים אמורים? כשאין הדרך שדרכו לילך בה³⁸ על מקום בית דין; אבל אם דרכו עליהן - אין מנדין אותו עד שידעו השליח בעצמו; שמא לא אמרו לו השכנים, שהרי הם אומרים: דרכו על פתח בית דין, וכבר הלך אליהם ונפטר³⁹. וכן אם לא בא במדינה עד למחר - אין סומכין על השכנים, שמא שכחו ולא אמרו לו.

37) ובכתב יד תימן: שיבוא היום. 38) חזרה לביתו. 39) נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח להזמין בעצמו (שם).

יא. מי שבא לבית דין וקבל הדין, ואמרו לו לשלם, והלך ולא שלם - אין מנדין אותו⁴⁰ עד שיתרו בו שני וחמישי ושני, ואחר כך מנדין אותו עד שיתן מה שהוא חייב. ואם עמד שלשים יום ולא תבע להתיר נדויו - מחרימין אותו⁴¹.

40) לאלתר, שהרי לא התחפף, אלא משתמט מלשלם. 41) והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן: חחרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים.

21) שטר-שמתא. המודיע שפלוני נתנה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "והמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון קלה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר שמתא". 22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

ו. אין שליח בית דין חייב באמירת דברים²³ משום לשון הרע²⁴. וכל המצער שליח בית דין - יש לבית דין ושות להפלותו מפת מרדות²⁵.

23) דברי הגנאי של הנתבע לדין. 24) מועד קטן טז, א. שנאמר: "העיני האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם). 25) קידושין יב, ב. מכת מרדות - מפורשת לעיל פרק י"ח, הלכה ה.

ז. שליח שאמר: פלוני שלחני בשם אחד מן הדיינים, ולא רצה בעל דין לבוא - אין כותבין עליו פתחא של שמתא, עד שיאמר משם שלשון. במה דברים אמורים? שהלך השליח ביום שאינו ידוע לישיבת הדיינים; אבל ביום הידוע שהדיינים יושבים בו לדין - הפל יודעים שפל הדיינים מקבצין, ואף על פי שבא השליח בשם אחד - כאלו בא בשם שלשון²⁶.

26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שהיא שווה לשני הדיינים הנשארים, אבל לא שהיא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן משפט יא, ג).

ח. מי ששלחו לו בית דין לבוא, ולא בא לדין - מנדין אותו²⁷, וכותבין עליו פתחא, ונותן שכר הסופר²⁸. ובעת שיבוא קורעין הפתחא²⁹. כתבו לו פתחא מפני שלא קבל הדין, פיון שאמר: הריני מקבל הדין - קורעין נדויו³⁰. קבעו לו בית דין זמן שיבוא היום, ולא בא כל אותו היום - כותבין עליו פתחא לערב. במה דברים אמורים? כשהיה במדינה³¹, ומרד ולא בא; אבל אם היה בכפרים³² ויוצא ונכנס - קובעים לו זמן שני וחמישי ושני³³. ואם שלם יום שני ולא בא - אין כותבין עליו פתחא עד למחר³⁴.

27) מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 28) כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת הפיתחא. 29) אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) כמו שאמרו (בבא-קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף-משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף-משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

ב. הַמְקַלֵּל אֶת הַמֵּת - פְּטוּר⁷. הוֹאִיל וּמְקַלֵּל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל⁸ - חֵיב, לְמָה יִחַד לְאוּ עַל דִּין וְלֹא עַל נְשִׂיא? לְחֵיבֵו שְׁתֵּימִם. נִמְצְאָתָ לְמַד: שְׁהַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גְּדוּל בֵּין קָטָן - לֹאֵקָה אַחַת; וְאִם קָלַל דִּין - לֹאֵקָה שְׁתֵּימִם; וְאִם קָלַל נְשִׂיא - לֹאֵקָה שְׁלֹשׁ. וְכֵן נְשִׂיא שֶׁקָּלַל אָבִיו - חֵיב מְשֻׁם אַרְבָּעָה שְׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שָׁל כָּל אָדָם, וְאֶחָד מְשֻׁם הָאָבִי¹⁰.

7) 'תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד-לומו: ונשיא בעמך (= כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (= שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקוויים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים פ"ה, ה"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששנינו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

ג. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ - לֹאֵקָה, כְּמוֹ שֶׁקָּלַל אֲחֵרִים. שְׁנֵאמַר: הַשְּׂמֵר לָךְ וְשִׁמְרֵ נִפְשְׁךָ¹¹. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ אוֹ חֵבְרוֹ אוֹ נְשִׂיא אוֹ דִּין - אֵינוֹ לֹאֵקָה עַד שְׁיִקְלַל בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת, כְּגוֹן יְהוָה וְאֱלֹהִים וְשֵׁדִי וְכִיּוֹצֵא בְהֵן¹², אוֹ בְּכַנּוּי מִן הַכְּנֻיִים¹³, כְּגוֹן חַנוּן וְכֵן אֵינוֹ לֹאֵקָה עַד שְׁיִקְלַל בְּכָל הַכְּנֻיִים, כִּף אִם קָלַל בְּכָל לְשׁוֹן - חֵיב; שְׁהַשְּׁמוֹת שֶׁקוֹרְאִין בְּהֵן הַגּוֹיִם לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - הֲרֵי הֵן כְּכָל הַכְּנֻיִים¹⁵. וְאִרְוֵר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קָלְלָהּ, בּוֹ בְּדָפְסָה¹⁶.

11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא-תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. 14) כגון רחום, אך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא-תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הרשב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נחקקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה": "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים"

וראה תשובות הרשב"א תקצא וב'נודע ביהודה" מהדורא נתיינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלושים יום ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלושים יום אחרים בנידויו - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב לשלם, משמשת כנידוי של שלושים יום הראשונים, ואם ישב אחריה שלושים יום בנידוי ולא יתבע להתירו, מחרימים אותו (כסף משנה).

פָּרָק שֵׁשֶׁה וְעֶשְׂרִים

1) דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל. חומר עונן מחרף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין. האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

א. כָּל הַמְקַלֵּל דִּין מִדְּיָנֵי יִשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל². וְכֵן אִם קָלַל הַנְּשִׂיא, אֶחָד רֹאשׁ סְנֵהדְרֵי גְדוּלָה אוֹ הַמְלִיךְ³ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: וְנְשִׂיא בְּעַמְךָ לֹא תֹאֵר. וְלֹא דִין וְנְשִׂיא בְּלִבְד, אֵלָּא כָּל הַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - לֹאֵקָה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִקְלַל חֵרֶשׁ. וְלְמָה נֵאמַר חֵרֶשׁ? שֶׁאִפְלוּ זֶה שֶׁהוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא נִצְטַעַר בְּקָלְלָהּ זֶו - לֹאֵקָה עַל קָלְלָתוֹ⁵. וְיִרְאֶה לִי, שְׁהַמְקַלֵּל אֶת הַקָּטָן הַנִּכְלָם - לֹאֵקָה. (הֲרֵי הוּא כְּחֵרֶשׁ⁶).

2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין טו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". 3) וב'ספר המצוות' ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא-בתרא ד, א) "ולא יהא אלא נשיא, וכתוב ונשיא בעמך לא תאור". 4) שבועות לו, א. 5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיז, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהזוהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף-משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שייפסנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומוזיק פ"ג, ה"ה. 26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

ו. אף על פי שיש לו לדין או לנשיא²⁷ למחל על כבודו - אינו יכול למחל על קללתו. וכן שאר העם, אף על פי שמחל המקלל - מלקין את המקלל; שפכר חטא ונתחייב²⁸. אכל מי שנתחייב נדוי מפני שהפקיר²⁹ בבית דין, ורצו בית דין למחל על כבודו ולא נדוהו - הרשות בידן³⁰. והוא שלא יהיה פדבר הפסד בכבוד הבורא. כגון שהיה העם מבעטין בדברי תורה ובדינים, הואיל ופקרו³¹ העם בדבר - צריכין לחזק ולענש כפי מה שצריך להם³².

27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. 28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף-משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחרף, שלא ירגיל את נפשו לנזקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. 29) התחזף. 30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, הי"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". 31) כפרו ופרקו העול. 32) וכן אם ביזו תלמיד-חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בבאורנו שם.

ז. כל הדין בדיני עובדי פוכבים³³ ובערפאות³⁴ שלהן, אף על פי שהיה דיניהם בדיני ישראל - הרי זה רשע, וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת משה ובנו. שפאמר: ואלה המושפטים אשר תשים לפניהם. לפנייהם - ולא לפני עובדי פוכבים³⁵; לפנייהם - ולא לפני הדיוטות³⁶. היתה יד העובדי פוכבים תקיפה, ובעל דינו אלים, ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל - יתבענו לדיני ישראל תחלה. אם לא רצה לבוא - נוטל רשות מבית דין, ומציל בדיני עובדי פוכבים מיד בעל דינו³⁷.

33) בכתב-יד התימנים: בדיני גוים. 34) מקום מושב

(פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חברו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם, וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה ובבאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראייה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אליקם לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על-אחת-כמה - וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון ארור צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חברו ב"ארור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חברו בלשון: ארור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג.

ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני עדים, פשאר כל חיבי לאוני¹⁷. אבל אם לא היתה שם התראה¹⁸; או שקלל בלא שם ובלא פנוי, כגון שאמר: ארור פלוני; או שהיתה הקללה באה מפלל הדברים, כגון שאמר: אל יהי פלוני ברוף ליי, או אל יכרחהו¹⁹, וכיוצא בדברים אלו - אינו לוקה²⁰.

17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פי"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חברו, למרות שהוא לאו שאין בו מעשה. 18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף-משנה). 19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). 20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", וכהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חברו.

ה. אף על פי שאינו לוקה, אם חרף תלמיד חכם - מנדין אותו²¹. ואם רצו הדינים להפלותו מפת מרדות²² - מפין. ועונשין אותו כפי מה שצריך²³, שהרי בזה את הדין²⁴. ואם חרף עם הארץ - עונשין הדינים בדבר כפי מה שהשעה צריכה לו²⁵ לפי המחרף ולפי זה שנתחרף²⁶.

21) קידושין ע, ב. 22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). 23) קידושין שם. 24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית-דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, הי"ב. 25) דעת רב שריא גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משפטיהם. (35) מדרש תנחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני גויים, כפר בהקב"ה תחילה ואחר-כך כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאוויבנו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). (36) שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובש"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית-דין לנדות ולהחרים עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבירו". (37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מצייתים לדינו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו", וכן בהגהות מיימוניות.

בְּרִיף רִחְמָא דְּסִיפֵין

הַלְכוֹת עֵדוֹת

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנֵה מִצּוֹת: שְׁלֹשׁ מִצּוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמֵשׁ מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: א) לְהַעֲדִי לְבֵית דִּין לְמִי שֵׁיִשׁ לוֹ עֵדוֹת. ב) לְדַרֵּשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים. ג) שְׁלֹא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהָעֵד עָלָיו בְּדִינִי נִפְשׁוֹת. ד) שְׁלֹא יָקוּם דָּבָר בְּעַד אָחֵד. ה) שְׁלֹא יַעֲד בַּעַל עֲבֵרָה. ו) שְׁלֹא יַעֲד קְרוֹב. ז) שְׁלֹא לְהַעֲדִי בְּשִׁקְרָה. ח) לַעֲשׂוֹת לְעַד זוֹמָם פְּאֶשֶׁר זָמָם. וּבִבְיָר מִצּוֹת אֵלוֹ בְּפִרְקִים אֵלוֹ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) מתבארת בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית-דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

א. הָעֵד מִצְוָה לְהַעֲדִי בְּבֵית דִּין בְּכָל עֵדוֹת שִׁיִּדְעַ. בֵּין בְּעֵדוֹת שִׁיחִיב בָּהּ אֶת חֲבֵרָו², בֵּין בְּעֵדוֹת שִׁיזְנִיחֶהוּ בָּהּ³. וְהוּא שִׁיִּתְבַּעְנֵו לְהַעֲדִי⁴ בְּדִינִי מִמוֹנֹת⁵. שְׁנַאֲמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רֹאֶה אוֹ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֲוֹנוֹ⁶.

2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. (3) כגון שיודע ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו לכתוב: "את חבירו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק ב). (4) אבל אם לא תבעו הבעל-דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו' לו - בוא"ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). (5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנמק מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף-משנה). (6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא

ב. הִיָּה הָעֵד חָכֵם גְּדוֹל, וְהִיָּה בְּבֵית דִּין? פְּחֻת מִמֶּנּוּ בְּחֻמְקָהּ, הוֹאִיל וְאֵין כְּבוֹדוֹ שְׁלֵף לְפָנֶיהֶם - עֲשֵׂה שְׁל כְּבוֹד תּוֹרָה⁸ עֲדִיף⁹, וְיֵשׁ לוֹ לְהַמְנַע¹⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוֹת מִמוֹן; אֲבָל בְּעֵדוֹת שִׁמְפָּרִישׁ בָּהּ מִן הָאִסוּר¹¹, וְכֵן בְּעֵדוֹת נִפְשׁוֹת¹² אוֹ מִפּוֹת¹³ - הוֹלֵף וּמַעֲדִי. שְׁנַאֲמַר: אֵין חֻמְקָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנַגֵּד יֵי. כָּל מְקוֹם שֵׁיִשׁ חֲלוּל הַשֵּׁם - אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַב¹⁴.

7) בכת"י התימנים: והיה בית-דין. (8) שנצטוינו לכבד את החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (9) שבועות ל, ב. (10) אינו חייב לילך, אבל בית-דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חו"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). (11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. (12) שיודע להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יבררו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיודע לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף-משנה). (13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטור, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמה תארע לו תקלה ע"י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה-למלך). (14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכת"י התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חבירו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית-דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחו"מ סי' כח, סעיף א.

ג. כִּהֵן גְּדוֹל - אֵינוֹ חִיב לְהַעֲדִי¹⁵. אֵלָא עֵדוֹת שֶׁהִיא לְמַלְךָ יִשְׂרָאֵל בְּלִבְד¹⁶ - הוֹלֵף לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל וּמַעֲדִי בָּהּ. אֲבָל בְּשִׁאֵר הָעֵדוֹת - פְּטוּר¹⁷.

15) שזולזל הוא לו לבוא להעיד לבעל-דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). (16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתיים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). (27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). (28) בכל עדות שהיא. (29) לאליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). (30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. (31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). (32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביתת עשור פ"ב, ה"א-ה). (33) בסייף או ברומח. (34) כדין החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

ה. החקירות והדרישות הן הדברים שהן עקר העדות³⁵, ובהן יתחייב³⁶ או יפטר. והן פונת המעשה שעשה³⁷, וכיוון הזמן וכיוון המקום³⁸, שבהן זמנו³⁹ העדים או לא זמנו; שאין אנו יכולים להזמין העדים עד שיכוננו הזמן והמקום⁴⁰.

(35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. (36) הנידון. (37) מה עשה ואיך עשה. (38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. (39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. (40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאיאתה יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם-משנה).

ו. ועוד מרבין לבדק העדים בדברים שאינן עקר בעדות ואינה תלויה בהם. והם הנקראים בדיקות⁴¹. וכל המרפה בבדיקות - הרי זה משפח. פיצד הן הבדיקות? הרי שהעידו עליו שהרג, ונתקרו בשבע חקירות שמנינו, שהן בכונת הזמן וכונת המקום, ונדרשו בכונת המעשה, וכוננו המעשה⁴² וכוננו הפלי שהרגו⁴³, בודקין אותן עוד ואומרים להן: מה היה לבוש הנהרג או ההורג, בגדים לבנים או שחורים? עפר הארץ שנהרג עליה - לבן או אדם? אלו וכיוצא בהן הם הבדיקות. מעשה שאמרו העדים: הרגו במקום פלוני תחת התאנה⁴⁴. ובדקו העדים ואמרו להם: תאנים שלה שחורות היו או לבנות? עקצין⁴⁵ של אותם התאנים ארפות היו או

אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף-משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ז. (17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומבין, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם-משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור-המתחיל: מעיד), וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבעת העדות".

ד. מצות עשה לדרש את העדים¹⁸ ולחקרין¹⁹ ולהרבות בשאלתן. ומדקדיקין עליהן, ומסייעין²⁰ אותן מענין לענין פעת השאלה, כדי שישתקו²¹ או יחזרו בהן²² אם יש בעדותן דפיס²³. שנאמר: ודרשת וחקרת ושאלת היטב. וצריכין הדגנים להזהר פעת חקירת העדים²⁴, שפא מתוכה ילמדו לשקר. ובשבע חקירות בודקין אותם: פאי זה שבווע²⁵? פאי זה שנה? פאי זה חדש? פכמה בחדש? פאי זה יום מימי השבת? ובכמה שעות פיום? ובאי זה מקום²⁶? אפלו אמר: היום הרגו, או אמש הרגו - שואלין להן: פאי זה שבווע? פאי זה שנה? פאי זה חדש? פכמה בחדש? פאי זה יום? פאי זה שעה²⁷? ומפלל החקירות, יתר על השבע השוות ככלל²⁸: שאם העידו עליו שעבד עבודה זרה - שואלין להן: את מה עבד²⁹? ובאי זה עבודה עבד³⁰? העידו שחלל את השבת - שואלין אותן: אי זו מלאכה עשה? והיאך עשה³¹? העידו שאכל פיום הפפורים - שואלין אותן: אי זה מאכל אכל? וכמה אכל³²? העידו שהרג את הנפש - שואלין אותן: פמה הרגו³³? וכן כל פיוצא פזה - הרי הוא מפלל החקירות³⁴.

(18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. (19) שבע חקירות המנויות להלן. (20) מעבירים. (21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסייעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. (22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. (23) פגם וספק. (24) שלא יאמרו: שמה כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדבריך" וכי. (25) שמיטה, של יובל. (26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לידי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני. ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמה אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שתיים אחרות: "ודרשו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמר: לא כן, אלא לבנים היה לבוש - הרי עדותך בטלה; וכאלו אמר אחד ברביעי בשבת, והשני בחמישי, שאין פאן עדות; או שאמר האחד בסוף הרגו, והשני אמר ברמת, שאין פאן עדות. שנאמר: נכון הדבר, וכיון שהכחישו זה את זה באי זה מקל הדברים - אין זה נכון¹².

12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - ביני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

ג. היו העדים מרבים, שנים מהן פגנו עדותך בבדיקות ובדרישות, והשלישי אומר: איני יודע - תתקיים העדות בשנים, ויהרג¹³. אבל אם הכחיש את שניהן, אפלו בבדיקות - עדותך בטלה¹⁴.

13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חברו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חברו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוים השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. 14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

ד. עד אחד אומר: ברביעי בשבת, בשנים לחדש, והשני אומר: ברביעי בשבת, בשלשה לחדש - עדותך קימת; שזה¹⁵ יודע בעבורו של חדש¹⁶, וזה אינו יודע¹⁷. במה דברים אמורים? עד חצות החדש; אבל אחר חצות החדש, פגון שאמר האחד: בששה עשר בחדש, והשני אומר: בשבעה עשר בחדש, אף על פי שפגנו שניהם יום אחד מימי השבת - עדותך בטלה; שאין חצי החדש פא וכבר ידעו הפל¹⁸ אימתי היה ראש החדש¹⁹.

15) האומר בשניים לחודש. 16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. 17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). 18) ובדפוס ויניציאה שי"א: אלא כבר ידעו. 19) ולפיכך, אין תלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת,

קצרות? וכל המרבה בבדיקות וכיוצא בהן - הרי זה משבח⁴⁶.

41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. 42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו אות לא. 44) עץ התאנה. 45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. 46) סנהדרין שם.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

פרק שני

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדויות קיימת.

א. מה בין חקירות ודרישות לבדיקות? בבדיקות ודרישות, אם פגן האחד את עדותו¹, והשני אומר: איני יודע - עדותך בטלה²; אבל בבדיקות, אפלו שניהן אומרים: אין אנו יודעים - עדותך קיימת³. ובזמן שהן מכחישין זה את זה, אפלו בבדיקות - עדותך בטלה⁴. פיצד? העידו שהרג זה את זה, והאמר האחד פשעתי: פשעתי פלוני, בפשעה פלונית, בחדש פלוני, בכף וכף בחדש, ברביעי בשבת, בשש שעות ביום, במקום פלוני הרגו. וכן פשעתי: במה הרגו? אמר: הרגו בסוף⁵. וכן העד השני פגן עדותו בכל, חוץ מן השעות, שאמר: איני יודע פכמה שעות היה ביום; או שפגן את השעות, ואמר: איני יודע במה הרגו, ולא הבנתי פכלי שהיה בידו - הרי עדותך בטלה⁶. אבל אם פגנו הכל, ואמרו להן הדברים: פליו¹⁰ היו שחרים או לבנים? ואמרו: אין אנו יודעים, ולא שמנו לבנו לדברים אלו שאין להן ממש - הרי עדותך קיימת¹¹.

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. 3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. 4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. 5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. 6) שם, שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. 7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. 8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד"ה. 9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. 10) של הנהרג או ההורג. 11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

ב. אמר אחד: פלים שחרים היה לבוש, והשני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) החקירות בדניי ממונות ובדניי קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

א. אָחַד דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְאָחַד דִּינֵי נְפְשׁוֹת בְּדִרְיָשָׁה וְחֻקִּיהָ.²⁰ שְׁנָאֲמַר: מְשַׁפֵּט אָחַד יְהִיָּה לְכֶם.²¹ אֲבָל אֲמָרוּ חֲכָמִים: כְּדִי שְׁלֹא תִנְעַל דְּלַת בְּפָנֵי לִוְיָן,²² אֵין עֲדֵי מְמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחֻקִּיהָ. פִּינְצָד? אֲמָרוּ הַעֲדִים: בְּפָנֵינוּ הֲלֹהָ זֶה אֶת זֶה מְנַהֵם בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, אָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּנֵנוּ אֶת הַחֲדָשׁ, וְלֹא אֶת הַמְּקוֹם שֶׁהֲלֹהָ בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמְּנַהֵם אִם הִיָּה מְמַטְבֵּעַ פְּלוֹנֵי אוּ מְמַטְבֵּעַ פְּלוֹנֵי²³ - עֲדוּתָן קִיָּמָת.

שאינ עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

ה. אָמַר הָאֶחָד: בְּשִׁלְשָׁה²⁴, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: בְּחֻמְשָׁה - עֲדוּתָן בְּטִלָּה.²⁵ אָמַר עַד אָחַד: בְּשִׁשִּׁי שְׁעוֹת בַּיּוֹם, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת - הָרִי עֲדוּתָן קִיָּמָתָהּ;²⁶ וְשִׁדְרָף הָעַם לְטַעוֹת בְּשַׁעֲהָ אַחַת.²⁷ אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: בְּחֻמְשׁ - עֲדוּתָן בְּטִלָּה.²⁸ אָמַר עַד אָחַד: קִדְּם הִנֵּן הַחֲמֵה, וְאָחַד אוֹמֵר: בְּהִנֵּן הַחֲמֵה²⁹ - עֲדוּתָן בְּטִלָּה,³⁰ אָף עַל פִּי שֶׁהִיא שַׁעֲהָ אַחַת³¹; שֶׁהִדְבָּר נִפְרָ לְכָל³². וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּשַׁקִּיעֲתָהּ.³³

(20) בחודש. (21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). (22) שם מ, א. (23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" – ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" – כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". (24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. (25) כשמתחיל הנץ. (26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). (27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסים רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. (28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. (29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אָחַד דִּינֵי מְמוֹנוֹת וְאָחַד דִּינֵי נְפְשׁוֹת בְּדִרְיָשָׁה וְחֻקִּיהָ".

וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה, הגם שעלולים לבוא על-ידם ל"תנעול דלת בפני לווין" הרי זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול". והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק אם מודה בדניי נפשות ש"אין ממיתין בית-דין ולא מלקין את האדם על-פי הודאת פיו אלא על-פי שני עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שניתנו לבעלות האדם, ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציווי התורה מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי – "אלוקים עשה את האדם ישר" – אין חשש שאדם ינעול את דלתו בפני הלווין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב שממילא כל רכושו הוא של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציווי התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

על-פי-זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות) על-פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית-דין ואמר שגנב או גול או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על-פי עצמו אינו נפסל", כי הדין הוא ש"פלגינן דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גלות – הדינים האלו שוים בהן, ומקורו בסנהדרין לג, ב. שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). (14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בבאורינו שם.

ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, אם הכחישו העדים זה את זה בדרישות או בפסקיות - עדותן בטלה¹⁵. ואם הכחישו העדים זה את זה בפסקיות - עדותן קיימת¹⁶. כיצד? אָחַד אָמַר: בְּנִיטָן לָהּ מִמְּנֵי, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: לֹא פִי, אֲלֵא בְּאִיר; או שְׁאָמַר הָאֶחָד: בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: לֹא פִי, אֲלֵא פֶלֶד הָיִינוּ - עדותן בטלה¹⁷. וכן אם אָמַר הָאֶחָד: חֲבִית שֶׁל יַיִן הָלֹוּהוּ, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: שֶׁל שֶׁמֶן הִיְתָה - עדותן בטלה; שֶׁהָרִי הִכְחִישוּ בְּדִרְשָׁה¹⁸. אָבֵל אִם אָמַר הָאֶחָד: מְנָה שְׁחָר¹⁹, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: מְנָה לְבָן הָיָה²⁰; זה אֹמֵר: בְּדִיטָא²¹ הָעֲלִינָה הָיָה כְּשֶׁהִלְוָהוּ, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: בְּדִיטָא הִתְחַוְּנָה²² הָיָה - עדותן קיימת²³. אָפֵלוּ אָמַר הָאֶחָד: מְנָה הָלֹוּהוּ, וְהִשְׁנִי אֹמֵר: מְאֵתִים²⁴ - חֵיב לְשֶׁלֶם מְנָה; שִׁישׁ בְּכָלֵל מְאֵתִים מְנָה²⁵. וכן אם אָמַר הָאֶחָד: דְּמֵי חֲבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בִּידוֹ, וְזֶה אֹמֵר: דְּמֵי חֲבִית שֶׁל שֶׁמֶן²⁶ - מְשֶׁלֶם בְּפָחוֹת שְׁבַדְמִים. וכן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה²⁷.

(15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא – אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. (16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדיגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות – כשירה" – מכאן אתה למד שהוכחשו בבדיקות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" – שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) – אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). (17) שהרי הוכחשו בבדיקות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). (19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. (20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (ח"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם סי' יא). (21) בכתי' תימן: בדייט, דיוטא – קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". (22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בבדיקות המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף-משנה). (23) סנהדרין לא, א כחכמי הנרדעא, ורבי – שם. (24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. (25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך

את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על-פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשביט-דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני.

כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר שופטים סימן יג מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" – הוא-הדין דיני ממונות (סנהדרין לב, א). (4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמה יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם – ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). (5) מאה זה. (6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהִלְאָאוֹת?, מְמָנוֹת וּמְכִירוֹת⁸ וְכִיּוּצָא בְּהֵן; אָבֵל בְּדִינֵי קְנִסוֹת⁹ - צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחִקְרָה¹⁰. וְאִין צְרִיף לֹאמַר בְּמִלְקוֹת¹¹ וּבְגָלוֹת¹². וְכֵן אִם רָאָה הָדִין שֶׁהָדִין מְרַמֶּה¹³ וְחָשֵׁשׁ לוֹ - צְרִיף דְּרִישָׁה וְחִקְרָה¹⁴.

(7) הודאות – שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות – שהעדים מעידים: בפנינו הלווה כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. (8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור המתחיל שלא תנעול). (9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. (10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. (11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות – במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). (12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לגוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פ"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת - אֵין יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ.³⁴
 פִּיעַד? אָמַר: מְטַעַה הִייתִי³⁵, שׁוֹגֵג הִייתִי³⁶, וְנִזְכַּרְתִּי
 שְׂאֵין הַדָּבָר כֵּן, לְפַחְדּוֹ עֲשִׂיתִי³⁷ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,
 אֲפִלוּ נִתֵּן טַעַם לְדַבְּרֵי³⁸. וְכֵן אֵינוּ יְכוּל לְהוֹסִיף
 בְּעֵדוּתוֹ תְּנַאי³⁹. כִּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שְׂאִי אָמַר
 הָעֵד אַחַר שְׁנַחֲקָה עֵדוּתוֹ, שְׂבִיבֵא מְכַלְלֵן בְּטוֹל
 הָעֵדוּת אוֹ הוֹסַפְת תְּנַאי בָּה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁰.

34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית-דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית-דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". (35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבבא-בבא קטן, ב בעובדא של רב ירמיה. (36) שכוח הייתי. (37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). (38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). (39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). (40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית-דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית-הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא-מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורו שם.

ו. עֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרִי זֶה קָמִי
 שְׁנַחֲקָה עֵדוּתְךָ בְּבֵית דִּין⁴¹, וְאֵין יְכוּלִין לְחַזֵּר
 בָּהֶן⁴². בְּמָה דְבָרִים אָמַרְתִּים? כִּשְׂאֵפְשָׁר לְקַיֵּם
 הַשְּׁטָר⁴³ שְׂלֵא מְפִיחֵן, כְּגוֹן שֶׁהֵיוּ שָׁם עֵדִים שְׂנֵה
 כְּתָב יָדְךָ, אוֹ שֶׁהֵיָה כְּתָב יָדְךָ יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר⁴⁴;
 אֲבָל אִם אֵי אֲפָשָׁר לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר אֲלֵא מְפִיחֵן⁴⁵,
 וְאָמַרו: כְּתָב יָדְנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אָנוּסִים הֵיינו⁴⁶,
 קִטְנִים הֵיינו, קְרוּבִים הֵיינו, מְטַעִים הֵיינו - הֲרִי
 אֵלוּ נְאֻמִּים⁴⁷, וְיִבְטַל הַשְּׁטָר.

41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י).
 42) כתובות יח, ב. (43) לאשר את חתימת ידם.
 44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית-דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46) מחמת איום נפשות. (47) שם, כיון שאין כתב-ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). (26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא-בבא נז, ב) לענין חזקה, שבין חיטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן ('נמוקי יוסף' שם) והשווה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאינ העד מדקדק בזה". (27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

ד. דִּין תּוֹרָה: שְׂאֵין מְכַלְלֵין עֵדוּת, לֹא בְּדִינֵי
 מְמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת, אֲלֵא מִפִּי הָעֵדִים.
 שְׂנַאָמַר: עַל פִּי שְׂנִיִּים עֵדִים - מְפִיחֵם וְלֹא מִכְּתָב
 יָדְךָ²⁸. אֲבָל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים: שְׁחוֹתְכִין²⁹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת
 בְּעֵדוּת שְׂבִשְׁטָר, אִף עַל פִּי שְׂאֵין הָעֵדִים קְיָמִים³⁰,
 כְּדִי שְׂלֵא תִנְעַל דְּלֵת בְּפִנֵּי לֹיִן³¹. וְאֵין דְּגִין בְּעֵדוּת
 שְׂבִשְׁטָר בְּדִינֵי קְנִסוֹת³², וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר בְּמִכּוֹת
 וּבְגָלוֹת; אֲלֵא מְפִיחֵן, וְלֹא מִכְּתָב יָדְךָ³³.

28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על-פי עדים, לא על-פי כתבם ולא על-פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית-דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו-תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית-דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב-ידם לבית-דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. (29) פוסקים ומחליטים. (30) שמתו. (31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקיננו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דיימנין דמייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגרא"א חו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף כנה, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". (32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. (33) ולדעת הלחם-משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו-תם לשלוח העדות בכתב לבית-דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיין אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראייה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א: "צריך להעיד בבית-דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה הל' גירושין פ"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

ה. כָּל עֵד שְׁנַחֲקָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחוזרים ומגידים. (59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. (60) הדיין. (61) הלכות. (62) לבעלים המוכרים. (63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתב-ידים יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ם ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים⁶⁴, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי⁶⁵ - הֲרֵי כָּאֵן עֵד אֶחָד⁶⁶.

(64) והואיל ואין כתב-ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. (65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. (66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטר מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם-משנה).

יא. גַּם בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁶⁷ אֵין מְקַבְּלִין עֵדוֹת אֲלָא בְּפָנֵי בַעַל דִּין⁶⁸. אִם הָיָה בַעַל דִּין⁶⁹ חוֹלָה, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לִילֵף לְמַדִּינַת הַיָּם וְשִׁלְחוּ⁷⁰ לְבַעַל דִּין וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלוֹ מְקַבְּלִים עֵדִים שְׁלֵא בְּפָנָיו⁷¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּעֵדוֹת עַל פֶּה; אֲבָל בְּשֵׁטֶר - מְקַמְּיֵן בֵּית דִּין אֶת עֲדוּיוֹ⁷² שְׁלֵא בְּפָנֵי בַעַל דִּין⁷³. וְאֶפְלוּ הָיָה עוֹמֵד⁷⁴ וְצוּרָה וְאוֹמֵר: שֵׁטֶר מְזַפֵּה הוּא⁷⁵! עֲדֵי שֶׁקֶר הֵן⁷⁶! פְּסוּלֵי עֵדוֹת הֵן!⁷⁷ - אֵין מְשַׁגְּחִין בּוֹ; אֲלָא מְקַמְּיֵן אֶת הַשֵּׁטֶר, וְאִם יֵשׁ לוֹ רְאִיָּה לְפִסְלָה⁷⁸ - וְפִסְלָה⁷⁹.

(67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. (68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא-קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. (69) ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. (70) הדיינים. (71) בבא-קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כת, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית-דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא

ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֵדוֹת הָיינו בַּעֲבֵרָה⁴⁸, אוֹ שְׁחַד לְקַחְנוּ עַל עֵדוֹת⁴⁹ - אֵין נְאֻמְנִים; שְׁאֵין אָדָם מְשִׁים עֲצָמוֹ רְשָׁעִים⁵⁰, עַד שֶׁיַּעֲדוּ עֲלָיו עֵדִים שֶׁהוּא רְשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אָמְנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ⁵¹ - אֵין נְאֻמְנִים; שֶׁהַמַּעֲד עַל שֵׁטֶר אָמְנָה - כְּמַעֲד בְּשֶׁקֶר⁵².

(48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"ו, ה"א-ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פ"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא-אם-כן מלווהו. (52) שאסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עֲוֹלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עֲוֹלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שֵׁטֶר מְכָר זֶה מוֹדְעָה נְמֻסָּה לָנוּ עֲלֵינוּ⁵³, אֶף עַל פִּי שֶׁכְּתַב דִּין⁵⁴ יוֹצֵא מְמָקוֹם אַחֵר⁵⁵ - הֲרֵי אֵלוֹ נְאֻמְנִים⁵⁶.

(53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. (54) חתימתם. (55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. (56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולצייין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב-ידים יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב-ידים ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נתן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי-זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב-ידים יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שֵׁטֶר זֶה⁵⁷: אִם הָיָה כְּתַב דִּין יוֹצֵא מְמָקוֹם אַחֵר - אֵין נְאֻמְנִים⁵⁸; וְאִם אֵין הַשֵּׁטֶר מְתַקֵּים אֲלָא מִפִּיהֶם - נְאֻמְנִים⁵⁹. וְאוֹמֵר⁶⁰ לְבַעַלֵּי הַדִּין⁶¹: קִיְמוּ הַתְּנַאי⁶² וּבֹאוּ לְדוֹן⁶³.

(57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. (58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהָעֵד הָאֶחָד רֹאֵהוּ מִחֻלּוֹן אַחֵר: אִם הָיָה שְׁנֵי הָעֵדִים רֹאִין זֶה אֶת זֶה - מִצְטָרְפִין, וְאִם לֹא - אִין מִצְטָרְפִין.⁷ הִיָּה זֶה הַמְתָּרָה בּוֹ⁸ רֹאֵה הָעֵדִים, וְהָעֵדִים רֹאִין אוֹתוֹ, אָף עַל פִּי שְׁאִין רֹאִין זֶה אֶת זֶה - הַמְתָּרָה מִצְרָפִין.⁹ הָיָה שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית אַחֵד, וְהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן רֹאשׁוֹ מִן הַחֻלּוֹן, וְרָאָהוּ זֶה שְׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאֶחָד מִתְּרָה בּוֹ, וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ, וְחָזַר הָעֵד הַשְּׁנִי וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ מֵאוֹתוֹ הַחֻלּוֹן וְרָאָהוּ¹⁰ - אִין מִצְטָרְפִין, עַד שְׁרֵאוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד.¹¹ הָיָה שְׁנֵי עֵדִים רֹאִין אוֹתוֹ מִחֻלּוֹן זֶה, וְשְׁנֵי עֵדִים רֹאִין אוֹתוֹ מִחֻלּוֹן אַחֵר, וְאֶחָד מִתְּרָה בּוֹ בְּאֶמְצַע: בְּזִמְן שֶׁמְקַצְתָּן רֹאִין אֶלּוֹ אֶת אֶלּוֹ - הָרִי זֹו עֵדוֹת אַחַת;¹² וְאִם לֹא הָיָה רֹאִין אֶלּוֹ אֶת אֶלּוֹ וְלֹא צָרַף אוֹתָן הַמְתָּרָה¹³ - הָרִי אֶלּוֹ שְׁתֵּי עֵדוֹת. לְפִיכָף, אִם נִמְצְאָת פֶּת אַחַת מֵהֶן זֹמְמִין - הוּא וְהֵן נִהְרָגִין, שְׁהָרִי הוּא נִהְרָג בְּעֵדוֹת הַפֶּת הַשְּׁנֵיָה.¹⁴

(2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית-דין. (3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. (4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבריו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. (5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם-הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית-דין זה וקצת מבית-דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית-דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית-דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף-משנה). (6) זה חוזר אל דיני נפשות. (7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על-פי עד אחד" - אחד - אחד. (8) בעברייך, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף-משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העברייך על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. (10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. (11) מכות, שם. (12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיוזמו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. (13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. (14) שלא הוזמה (שם).

ב. אֶבֶל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא רָאוּ אֶלּוֹ אֶת אֶלּוֹ - עֵדוֹתָן מִצְטָרְפִין.¹⁵ פִּיזֵד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנָי

בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פ"א בענין המוכרת שלא בבית-דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדי אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא-מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית-דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. (72) מאשרים את חתימת ידיהם. (73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית-דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא-קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור-המתחיל: מקיימים). (74) הנתבע. (75) המלוה זייף את חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית-הדין רוצה לקיימו. (76) וחתמו למלוה בשקר. (77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. (78) את העדים או השטר. (79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגובים על פיו (בבא-קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדי. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראייה יחזיר".

יב. כָּל מִי שֶׁשָּׂא לֹו רֹאֵה בְּעֵדִים⁸⁰ - מְטַפֵּל בְּעֵדִים עַד שְׁיָבִיאֵם לְבֵית דִּין.⁸¹ וְאִם יָדְעוּ בֵּית דִּין שֶׁבְּעַל דִּינֹו אֵלֶם⁸², וְטָעַן הַתּוֹבֵעַ שֶׁהָעֵדִים מְתַפְחָדִים מִבְּעַל דִּינֹו שְׁיָבִאוּ וְיַעֲדוּ לוֹ - הָרִי בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת בְּעַל דִּינֹו שְׁיָבִיא הוּא הָעֵדִים⁸³. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּדַבְרֵים אֶלּוֹ דִּינֵן בְּהֵן לְאֵלֶם.

(80) להוציא ממון מידי הנתבע. (81) בבא-קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגש ראייה אליהם. (82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. (83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעזו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא-מציעא ט, ב). ושם תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאֵלמים, שבעל-דינו יטעון שעדי מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאֵלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

א. עֵדֵי נְפֻשׁוֹת² צְרִיכִין שְׁיָהוּ שְׁנֵיהֶם רֹאִים אֶת הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה פְּאֶחָד³. וְצְרִיכִין לְהָעִיד בְּאֶחָד⁴, וּבְבֵית דִּין אֶחָד⁵. אֶבֶל דִּינֵי מְמוֹנוֹת אִין צְרִיכִין לְכָף. פִּיזֵד⁶? הִיָּה אֶחָד רֹאֵהוּ מִחֻלּוֹן זֶה פֶּשְׁעֵכָה הָעֲבֵרָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויטעון לא לוויית, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא-בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל-פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה": "הוציא עליו שטר-חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). (25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציית לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתובה, ש'כלל' הוא (בבא-בתרא מ, א) "סתם קנין לכתובה עומד". (26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל את כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בירי מה עושה, למה לא לקחתני ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" - כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלוקחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על-פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא-הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

ו. העיד האחד בבית דין זה²⁷, והעד השני בבית דין אחר - יבוא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדותן²⁸. וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה²⁹, וחרזו והעידו בבית דין אחר³⁰ - יבוא אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין³¹ ויצטרפו³². אָבָל הַעֵד עִם הַדִּין שֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּפָנָיו³³ - אֵין מְצַטְרְפִין³⁴.

(27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. (28) ושני בתי-הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי-דין נפרדים (בבא-בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית-דין אחד ומקצת מבית-דין שני אינם מצטרפין להעשות בית-דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית-דין, הרי זה כעד מפי עד. (29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. (30) והלכו להם שנים מבית-הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. (31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית-דין אחר וחזרו והעידו בבית-דין שלישי, יבוא אחד מכל בית-דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי-הדין נשארו אחד-אחד. (32) לקיים השטר (בבא-בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית-דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). (33) כשישב עם עוד שני דינים כאחד. (34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית-דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר

הַלְלוּהוּ בַיּוֹם פְּלוּנִי, או פְּנֵי הוֹדָה לוֹ¹⁶, וְאָמַר הָעֵד הַשְּׂנִי: וְכֵן אֲנִי מְעִיד שֶׁהָלוּהוּ בְּפָנָי או הוֹדָה בַּיּוֹם אַחֵר - הָרִי אֵלָיו מְצַטְרְפִין¹⁷.

(15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. (16) שהוא חייב לו. (17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על-פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל-מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" - מכל-מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

ג. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנָי הָלוּהוּ, וְהַשְּׂנִי אֹמֵר: בְּפָנָי הוֹדָה לוֹ¹⁸; או שְׂאָמַר הָרֵאשׁוֹן: בְּפָנָי הוֹדָה, וְהַשְּׂנִי שֶׁהֵעִיד אַחֵר זָמַן אָמַר: בְּפָנָי הָלוּהוּ¹⁹ - הָרִי אֵלָיו מְצַטְרְפִין²⁰.

(18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. (19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחס-משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על-כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף-משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). (20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

ד. וְכֵן בַּעֲת שֶׁמְעִידִין בְּבֵית דִּין - יָבֹא אֶחָד וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וְכִשְׂיָבֹא הָעֵד הַשְּׂנִי לְאַחֵר זָמַן - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וּמְצַטְרְפִין זֶה לְזֶה, וּמוֹצִיאִין בֵּהֶן הַמָּמוֹן²¹.

(21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית-דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קרית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

ה. וְכֵן אִם הָיָה עַד אֶחָד בְּכֶתֶב²² וְאֶחָד עַל פֶּה²³ - מְצַטְרְפִין²⁴. וְאִם אָמַר זֶה שְׂלֵא פְתַב עֲדוּתוֹ: אֲנִי קָנִיתִי מִיָּדוֹ²⁵ עַל דְּבַר זֶה, וְלֹא בָּא הַמְּלוֹה הַזֶּה וְלֹא שָׂאֵל מִמֶּנִּי לְכֶתֶב - שְׁנֵיהֶם מְצַטְרְפִין לַעֲשׂוֹת הַמְּלוֹה בְּשֵׁטֶר, וְאִינוּ יְכוּלִּים לִזְמַר פְּרַעְתֵּי²⁶.

(22) חתום בשטר. (23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. (24) ואפילו אם יכפור הלווה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל'.

~ יום רביעי י"ד שבט ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

א. אין חותכין² דין מן הדינין על פי עד אחד, לא דיני ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת.³ ומפי השמועה⁴ למדנו שקם הוא לשבועה⁵, כמו שבארנו בהלכות טוען⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינין על פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים" (שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד") ובעגלה ערופה שלא תיערף ("שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד").

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי־זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות, האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף. ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לענין חיוב מיתה. ועל־פי־זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על־ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד האחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד

חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית־דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא־בתרא קסה, ב.

ז. אף על פי שמצטרפין העדות³⁵ בדיני ממונות, צריך שיעיד כל אחד משניהם בכל דבר³⁶, כמו שבארנו³⁷. אבל אם העיד עד אחד במקצת דבר, והעיד השני במקצתו - אין מקימין הדבר מעדות שניהם. שנאמר: על פי שנים עדים יקום דבר³⁸. פיצד? זה אומר: פלוני אכל שדה זו שנה פלונית, וזה העיד שאכלה שנה שניה, וזה העיד שאכלה שנה שלישית³⁹ - אין מצטרפין עדות שלשתן ואומרים: הרי אכלה שלש שנים; שכל אחד ואחד העיד במקצת הדבר⁴⁰. וכן אם העיד זה: אני ראיתי שעה אחת בצד ימינו של זה, וזה אומר: אני ראיתי שעה אחת בצד שמאלו של זה באותו היום⁴¹ - אין מצטרפין⁴² דברי שניהם כדי שנאמר: הרי העידו שניהם שהיה זה גדול ביום פלוני; לפי שכל אחד מהם לא העיד אלא במקצת הסימנין⁴³. אפלו העידו שנים בשעה אחת, והעידו שנים בשעה אחרת⁴⁴; שהרי כל פת מהם העידה על חצי דבר, ואין זו עדות⁴⁵. אבל אם העידה האחת שראתה שתי שערות בצד ימין, והעידה השניה שראתה שתי שערות בצד שמאל⁴⁶ - מצטרפין⁴⁷. וכן כל פיוצא בו.

35) בכת"י תימן: העדים. 36) בכת"י הנ"ל: הדבר. 37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפניי". 38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא־קמא ע, ב). 39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נוהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. 40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובבאורנו שם. 41) שמבן שלש־עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"ט). 42) בכת"י תימן: מצרפין. 43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף־משנה). 44) אין מצרפין עדותם. 45) [בבא־בתרא נו, ב]. 46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס ויניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". 47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף־משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א לענין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשוה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. (13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישים)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין אפילו אמרו לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגור קעט ראייה לדברי רבינו. (14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. (15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה"? (16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. (17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. (18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

ד. במה דברים אמורים? בזמן שנתפנונו פלן להעיד; אבל אם לא נתפנונו פלם להעיד - מה יעשו שני אחים בכלל העם, וראו העם¹⁹ פשהרג זה את זה, או פשהכל בו²⁰, או פשהטף חפץ מידו²¹.

(19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. (20) בגופו. (21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וכיצד בודקין את הדבר²²? פשיבואו לבית דין עדים מרבין פת אחת, אומר²³ להם: פשראייתם זה ששהרג או חבל, להעיד פאתם או לראות? פל מי שאומר: לא להעיד עליו, אלא לראות מה הדבר, ובכלל העם פאתי - מפרישין אותו. וכל מי שאומר: לא הייתי עומד אלא להעיד ולכונן העדות - מפרישין אותו. אם נמצא באלו שנתפנונו להעיד קרוב או פסול - עדות פלם בטלה²⁴. במה דברים אמורים²⁵? פשהיה בהן קרוב או פסול; אבל אם פלם פשרים - אהוד שנתפנון להעיד או שלא נתפנון להעיד, הואיל וראה הדבר וכונן עדותו והיה שם התראה²⁶, חותכין הדין על פיו. בין בדיני ממונות²⁷, בין בדיני נפשות.

(22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. (23) ובכתב יד תימן: אומרים. (24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). (25) בכתב יד תימן: והייתה. (26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. (27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" -

הוא כלום, ולא נעשה על-ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.
(ע"פ יין מלכות, ספר שופטים, סימן יד מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2) פוסקים, מוציאים החלטה. (3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון) - משמעו חטא שיש בעונו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). (4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). (6) פרק א הלכה א.

ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד: פסוטה שלא תשתה מי מרים⁷, ובעגלה ערופה שלא תערה, כמו שפארנו⁸. וכן מדבריהן, בעדות אשה⁹ שיעיד לה שמת בעלה¹⁰.

(7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ז, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). (8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. (9) להתירה להינשא. (10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

ג. וכל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול¹¹ כמו כן מעידים¹². חוץ מעד אחד של שבועה, שאין מחייבין שבועה אלא בעדות פשר, הראוי להצטרף עם אחר¹³ ויתחייב זה הנשבע ממון על פיו. על פיו¹⁴ שנים עדים או על פי שלשה עדים¹⁵ - לעשות שלשה פשנים: מה שנים, נמצא אהד מהן קרוב או פסול - בטלה העדות¹⁶; אף שלשה, והוא הדין למאה, נמצא אהד מהן קרוב או פסול - בטלה העדות¹⁷. בין בדיני ממונות, בין בדיני נפשות¹⁸.

(11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). (12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְזָכוֹת בֵּין לְחֻבָּה. וּמָהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר לְמוֹת?³⁷
כְּלוּמַר: עַד שֶׁהָעֵיד בִּנְפֶשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דָבָר,
אֲלֵא יַעֲד וְיִשְׁתַּקֵּם.³⁸ אֲבָל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ
לְלַמַּד עָלָיו זְכוֹת אוֹ חֻבָּה.³⁹ אֲבָל לֹא יִמְנַה עִם
הַדְּיָיִנִּים, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִין; שְׁאִין עַד נַעֲשֶׂה דִין אֶפְלוּ
בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת.⁴⁰

(37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה?
(38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג
שלא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימה, והעד
אינו יכול לחזור בו לאחר כדירביר, מכיוון שהגיד שוב
אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). (39) שם לב, א "דיני ממונות
הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב):
הכול – ואפילו עדים. (40) בבא קמא ז, ב בעובדה של
רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות
– אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד
והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם).
והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא,
שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)...
לפני ה'" – אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד
יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות
עצמו. ודווקא עד שהעד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים
בפני חבריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם
לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את
המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין,
כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו
אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו
דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה
הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק
ב, הלכה ט.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴¹? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיף עֲדִים מִן
הַתּוֹרָה, וְצָרִיף דְּיָיִנִּים לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן
הַתּוֹרָה;⁴² אֲבָל בְּשֵׁל דְּבָרֵיהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דִין.
פִּיזֵיד? אֲחֵד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט,⁴³ וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי
נִחְתָּם⁴⁴ - הוּא וְשְׁנַיִם⁴⁵ נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְהָ⁴⁶, וְנִמְצָא
בְּאֵלוֹ נְטֻלוֹהוּ⁴⁷ מִבֵּית דִּין⁴⁸. וְכֵן כָּל פִּיזָא בְּזָה.⁴⁹

(41) שאין עד נעשה דיין. (42) כגון, קידוש החודש, שאינו
אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה
בבבא קמא ז, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו
אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה
ט. (43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. (44) שהצריכוהו
חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובוה הוא מקויים,
ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. (45) מצטרפים עימו,
להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. (46) ואין
הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוייף
הוא. (47) בדפוס וניציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו.
ומוסב אל האשה. (48) ואף על פי שהשליח המביא הוא
עצמו עד – ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו
שנחקרה עדותם בבית דין – ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין

מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו
לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם.
אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי
לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שֵׁטֶר שֶׁהָיוּ עֲדָיו מְרַבֵּין, וְנִמְצָא אֲחֵד מֵהֶן קְרוֹב²⁸
אוֹ פְּסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לְזֶה, וְהָרִי
אִין הָעֲדִים קָמִין פְּדִי לְשֵׁאל אוֹתָן²⁹: אִם יֵשׁ שָׁם
עֲדוֹת בְּרוּרָה שֶׁכָּלֶם יִשְׁבּוּ לְחַתְּמָם,³⁰ שֶׁהָרִי נִתְּפֹנּוּ
לְהָעֵיד³¹ - הָרִי זֶה בָּטָל; וְאִם לֹא - תִּתְּקִים הָעֲדוֹת
בְּשֵׁאָר. וְלִמָּה מְקִימִין הָעֲדוֹת בְּשֵׁאָר³²? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר
שֶׁחֲתָמוּ הַכְּשָׁרִים וְהִנִּיחוּ מְקוֹם לְגִדּוֹל לְחַתְּמָם³³, וּבָא
זֶה הַקְּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל וְחַתְּמָם שְׁלֵא מִדְּעַתְּמָם.³⁴

(28) ללווה או למלווה. (29) אם נתכוונו להעיד, או לשם
מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. (30) כאחד, זה בפני
זה. (31) הרי זה כאלו אמרו; להעיד באנו. (32) והלא
חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. (33) שיחתום
מלמעלה, משום כבודו. (34) ואין זו עדות אחת, אלא
עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו
במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו'
שאינן לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א
בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות
בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום
(כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז.
וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו
כאחד או לא – בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר
זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בידי
ממונות – אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא
ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

ז. אֵף עַל פִּי³⁵ שֶׁהָעֵד שֶׁחֲתָמוּ מִתְּחִלָּה בְּשֵׁטֶר הוּא
הַפְּסוּל - הָרִי הַשֵּׁטֶר פְּשָׁר³⁶.

(35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה
קשור עם ההלכה הקודמת. (36) ואין אומרים השניים
הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל
שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש תלות שחתמו
שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו
תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה
בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין
להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני
האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו
האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי
שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים,
שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן
דקשיש מיניה".

ח. כָּל עַד שֶׁהָעֵיד בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת - אִינוּ מוֹרָה בְּדִין
זֶה הַנְּהַרְגַּ, וְלֹא יִלְמַד עָלָיו לֹא זְכוֹת וְלֹא חֻבָּה. וְאִם
אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמַּד עָלָיו זְכוֹת - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.
שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַד אֲחֵד לֹא יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת - בֵּין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(14) כלומר, בהסתכלי בכתבי-ידי אני נזכר במלוה עצמה, אבל אם לא יזכרו העדות כלל אינו יכול להעיד על כתבי-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירושו שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתבי-ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). (15) כתובות כא, א. והוא-הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). (16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". (17) לכל שלושת הדיינים. (18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אין מקימין את השטר משטרות אחרים, אלא משני שטרות של שתי שדות¹⁹ שאכלום בעליהן²⁰ שלש שנים אכילה גלויה²¹, נכונה, בלא שום יראה ולא פחד מתביעה בעולם²², כדרך שאוכלין כל בעלי שדות שדותיהן²³. או משני שטרי כתבות²⁴. והוא שניצאו שני השטרות מפתח ידי אחר, לא מפתח ידי זה שרוצה לקיים שטרו, שמה הוא ז"ף הפל²⁵. וכן מקימין השטר משטר שקרא עליו ערער²⁶ והחזק בבית דין²⁷. מקימין ממנו לבדו²⁸, כמו שמקימין משטרי שתי שדות או משתי כתבות²⁹.

(19) שטרי מכר של שתי שדות. (20) הלקוחות. (21) לעיני כל. (22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזויף ע"י הלוקח. (23) השווה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". (24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"י. (25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על-ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמה הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש שמה זי"ף החתימה בשטר השלישי שבידו. (26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעערו". (27) קויים בבית-דין ע"י זהות חתימת העדים. (28) אפילו אין עמו שטר אחר. (29) שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-דין, ואפילו יצא עליו ערער, וכל-שכן לא יצא עליו ערער כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערער אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת הר"ן שם בכונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערער אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמה

(גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). (49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית-דין. אין בית-דין בודק אחר בית-דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

א. כְּכַר בְּאַרְנוֹ², שְׁקִיּוֹם שְׁטָרוֹת³ מְדַבְּרֵיהֶם⁴, פְּדִי שְׁלֵא הַנְּעֵל דֶּלֶת בְּפָנָי לְוִין⁵. אָף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקַיְמִין שְׁטָרוֹת אֲלָא בְּשִׁלְשָׁה⁶, אֲפִלוּ שְׁלֹשָׁתָן הַדְּיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין⁸. וּלְפִיכָף⁹ אֵין מְקַיְמִין שְׁטָרוֹת בְּלִלְהָ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁰.

(2) לעיל פ"ג, ה"ד. (3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. (4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית-דין (גיטין ג, א). (5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמה יבוא כל מי שירצה וזי"ף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לוויים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). (6) בבא-בתרא מ, א. (7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. (8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). (9) הואיל וזה נקרא דין. (10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. בְּאַחַד מִחֲמִשָּׁה דְרָכִים מְתַקְּמִים הַשְּׁטָר בְּבֵית דִין. הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שִׁיְהִי דִינִים מְפִירִין פְּתַב יְדֵי הָעֵדִים, שְׂזוּ עֵדוֹת פְּלוּנִי וְזוּ עֵדוֹת פְּלוּנִי¹¹. הַדֶּרֶךְ הַשְּׁנִי: שִׁיְחַתְּמוּ הָעֵדִים בְּפָנֵיהֶם¹². הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שִׁיְבֹאוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בְּפָנֵיהֶם, וְיֹאמְרוּ כָל אֶחָד וְאֶחָד: זֶה פְּתַב יְדִי¹³, וְאָנִי עַד בְּדָבָר הַזֶּה¹⁴. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי: שֶׁאִם מָתוּ עַדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהָיוּ בְּמִדִּינָה אַחֶרֶת - יְבֹאוּ עֵדִים וְיַעֲדוּ עַל פְּתַב יְדֵן שֶׁהוּא זֶה¹⁵. הַדֶּרֶךְ הַחֲמִישִׁי: שִׁיְהִי פְּתַב יְדֵן זֶה הַפְּתַב לְאוֹתוֹ שֶׁבְּשְׁטָרוֹת אַחֵרִים, וְיִהְיֶה דוּמָה זֶה לְזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם פִּיחַד¹⁷ שֶׁפְּתַב יְדֵי אֵלוֹ הוּא פְּתַב יְדֵי אֵלוֹ¹⁸.

(11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. (12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). (13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלווה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חֲתָמוּ הָעֵיִדוֹ שֶׁחֲזָר - הָרִי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁהָרִי
שֶׁלְּשָׂה הֵיָּו⁴⁴; וְאִם אַחַר שֶׁחֲתָמוּ הַשְּׁנַיִם הָעֵיִדוֹ עָלָיו
שֶׁחֲזָר בְּתִשּׁוּבָה - אֵינּוּ חוֹתֵם עִמָּהֶן, שֶׁהָרִי הוּא כְּמִי
שֶׁאֵינּוּ בִּיעַת חֲתִימַת הַשְּׁנַיִם⁴⁵. בְּמֵה דְּכָרִים אָמוּרִים?
כְּשֶׁעָרְעְרוּ עָלָיו בַּעֲבֹרָה⁴⁶; אֲבָל עָרְעְרוּ עָלָיו בְּפָגַם
מִשְׁפָּחָה, כְּמוֹ⁴⁷ שֶׁאָמְרוּ: אָמֵן לֹא נִשְׁתַּחֲרָה⁴⁸ וְעָבַד
הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיְרָה וְעָבַד פּוֹכְכִים הוּא, וְנִדְּעָה אַחַר
שֶׁחֲתָמוּ הַשְּׁנַיִם שֶׁאֵינּוּ כְּמִשְׁפָּחָתוֹ פָּגַם וְשֶׁהוּא כְּשֶׁר⁴⁹
- הָרִי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁזֶּה גְלוּי דְּכָר שֶׁהָיָה מִקִּדְּם
הוּא⁵⁰.

(42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר
לעיל ה"א. (43) לפני שישב לקיים השטר. (44) שלשתם
היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו
ישב בית-דין אחר שהכשירוהו. (45) שאותה שעה עדיין
פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר
אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות
כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן,
שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי'
מ"ו, ס"ק ג). (46) שהוא גולן או עבר שאר עבירה,
שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א-ב. (47) בכת"י
תימן: כגון. (48) משפחותה, וכנענית היתה.
(49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד
לפני שישב בדין. (50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת
החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגולן
שחזר בתשובה, שלא נתכשר מיום שהועד עליו
בבית-דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה,
שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם
כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול
בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו
להכשירו.

ח. מִתֵּר לְכַתֵּב הַקִּיּוּם⁵¹ בַּשֹּׁטֵר קִדְּם שֶׁיִּתְקַיֵּם
הַשֹּׁטֵר⁵²; שֶׁאֵינּוּ הַפְּתִיבָה עֲקָר, אֲלֵא הַחֲתִימָה⁵³. וְאֵינּוּ
הַדְּיָיִנִּים צָרִיכִין לְקָרוֹת הַשֹּׁטֵר שֶׁמְקַיְּמִין אוֹתוֹ, אֲלֵא
מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדִיו⁵⁴, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ מֵה
כְּתוּב בּוֹ⁵⁵.

(51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. (52) ואין זה נראה
כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין
לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). (53) ובית-הדין לא
יחתום עד שיקיימוהו עדין. (54) מהעדת עדין. ובדפוס
וינציאה ש"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו"
וכו'. (55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר
זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם,
שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה
והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום.
והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי

מזויף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו
ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי
חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו.

ד. בֵּית דִּין שֶׁכָּתְבוּ: בְּמוֹשֵׁב שֶׁלְּשָׂה הֵיָּו וְנִתְקַיֵּם
שֹׁטֵר זֶה בְּפָגַמוֹ - הָרִי זֶה מְקַיֵּם, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא
פָּרְשׂוּ בְּאֵי זֶה דְּרָף מִחֲמַשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַיֵּם; שֶׁאֵינּוּ
חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁמָּא יִטְעוּ³⁰. וְכִבְר נִהְיָו כָּל פְּתִי
דִּינִין שֶׁרְאִינוּ וְשִׁמְעָנוּ, שֶׁיִּכְתְּבוּ הַדְּרָף שֶׁנִּתְקַיֵּם בֵּה
לְפָנֵיהֶם³¹.

(30) בבא-בבא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט.
(31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דין של
שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי'
מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו,
סעיף ג, ותרגמתיו ללשון-הקודש: "במושב שלשה כאחד
היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם,
ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו
כראוי".

ה. וְלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחֲרָי³² בֵּית דִּין אַחֲרָי,
אֲלֵא מִחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיָּאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל
בוֹדְקִין אַחֲרָי הָעֵדִים.

(32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-
בתרא שם).

ו. שֶׁלְּשָׂה שֶׁיִּשְׁבּוּ לְקִיּוּם אֶת הַשֹּׁטֵר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם³³
- צָרִיכִין לְכַתֵּב: בְּמוֹשֵׁב שֶׁלְּשָׂה הֵיָּו וְהָאֶחָד
אֵינְנוּ³⁴. שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הָרוּאָה: בֵּית דִּין³⁵ בְּשָׁנִים
קִיְּמוּהוּ³⁶. אֲפֹלוּ הֵיָּה פְתוּב בּוֹ בְּבֵית דִּין³⁷, יֹאמְרוּ:
שֶׁמָּא דְמוּ³⁸ שֶׁשָּׁנִים בֵּית דִּין הֵם³⁹. וְאִם יֵשׁ בּוֹ
מִשְׁמַע שֶׁהָיָה שֶׁלְּשָׂה⁴⁰ - אֵינּוּ צָרִיף⁴¹.

(33) עד שלא חתמו. (34) שמת, עד שלא הספיק לחתום.
(35) בכת"י תימן, תיבת בית-דין איננה. (36) וכבר נתבאר
לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. (37) ואין
בית-דין פחות משלשה. (38) בטעות. (39) כדברי
שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שרנו דיניהם דין,
אלא שנקראו בית-דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין
דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י.
(40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו
לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ
סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל:
ואמר לנא, כלשון השני שם. (41) להדגיש: ואחד איננו,
שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא
חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען
ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שֶׁלְּשָׂה שֶׁיִּשְׁבּוּ לְקִיּוּם אֶת הַשֹּׁטֵר, וּכְאוּ שְׁנֵי עֵדִים
וְעָרְעְרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גִזְלָן וְכִיּוּצָא בּוֹ⁴², וּכְאוּ
שְׁנַיִם אַחֲרִים וְהָעֵדוֹ שֶׁחֲזָר בְּתִשּׁוּבָה⁴³: אִם עַד שֶׁלֹּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְתַקְיָם הַשְּׁטָר; לְפִי שְׁצָרֶיךָ שְׁנֵי עֲדִים עַל כְּתָב כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם¹². וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מַעֲיֵד עַל כְּתָב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאֶחָד - נְתַקְיָם¹³.

(11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים" ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף-משנה). (12) ובכת"י תימן: על כל כתב-יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת-יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאינן אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". (13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

ד. אָמַר הָרֹאשׁוֹן: זֶה כְּתָב יָדִי¹⁴, וְהָעֵיד הוּא וְאֶחָד עַל כְּתָב יָדִי הַשְּׁנִי¹⁵ - לֹא נְתַקְיָם; לְפִי שְׁנִמְצָא שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבְּשֹׁטֵר תְּלוּי בְּעֵדוֹת הָאֶחָד¹⁶. וְכֵן אִם הָעֵיד אָחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן¹⁷ עִם אֶחָד עַל כְּתָב יָדִי הַשְּׁנִי - לֹא נְתַקְיָם; שֶׁהָרִי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן תְּלוּי בְּעֵדוֹת הַקְּרוֹבִים¹⁸.

(14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב-ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על-פי זה, וחצי דבר על-פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חברו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על-פי כולם שוה בשוה. (17) שקיים את כתב-ידי עצמו. (18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא-בתרא נז, א).

ה. שְׁנַיִם שִׁתְּתוּמִין עַל הַשְּׁטָר, וְיָמַת אֶחָד מֵהֶן¹⁹ - צָרִיךְ שְׁנֵי עֲדִים לְהָעֵיד עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶלָּא עַד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - כּוֹתֵב חֲתִימַת יָדוֹ בְּפָנֵי עֲדִים²⁰, אֶפְלוּ עַל הַחֶרֶס²¹, וּמְשַׁלְּכּוֹ בְּבֵית דִּין, עַד שִׁתְּחַזֵּק²² כְּתָב יָדוֹ בְּבֵית דִּין²³, וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לִדְבַר שְׁזָה כְּתָב יָדוֹ, וְיַעֲיֵד הוּא וְאֶחָד עַל כְּתָב יָדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיֵּם כְּתָב יָדוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנֵינוּ²⁴.

(19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. (20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. (21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה ה' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת

חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מַעֲיֵד קְרוֹב עַל כְּתָב²⁵ קְרוֹבוֹ. בַּיָּד? שְׁטָר שְׁעָדִיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְיָמַתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לְמַדִּינַת הַיָּם, וּכְאֵ בְנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר: זֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, וּכְאֵ בְנוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמַר: זֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי - הֲרִי אֵלוֹ כְּשֵׁנֵי עֲדִים כְּשֵׁרִים שְׂאִינָן קְרוֹבִים²⁶; וְאִם יִצְטָרֵף עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהָעֵיד עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרִי נְתַקְיָם הַשְּׁטָר²⁷.

(2) חתימת-עד. (3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא-בתרא נו, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידיה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). (4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. וְאֵלוֹ²⁸ מְדַבְּרִים שְׁנֵי אֲמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעֵיד בְּגְדֻלָּם מֵה שְׂרָאוֹ בְּקֻטְנָם²⁹: נֶאֱמַן אָדָם לִדְבַר כְּשֶׁהוּא גְּדוֹל: זֶהוּ כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתָב יָדוֹ שֶׁל רִבְעִי, זֶהוּ כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָחִי³⁰, שֶׁהֵייתִי מִפִּיר בְּכֵתֵב יָדָם כְּשֶׁהֵייתִי קָטָן³¹. וְהוּא שִׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אֶחָד שֶׁמִּפִּיר כְּתָב יָדוֹ כְּשֶׁהוּא גְּדוֹל³².

(5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". (6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פ"ד, ה"ב. (7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב-יד בקטנותו. (8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידיקדק שלא לשקר בכתב-ידו. (9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובבאורנו) האמינהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פ"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". (10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בבאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחו"מ שם.

ג. שְׁטָר שְׁעָדִיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּכְאֵ שְׁנַיִם וְהָעֵידוּ שְׁזָה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - נְתַקְיָם הַשְּׁטָר³³. אֲבָל אִם הָעֵיד זֶה עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, וְהַשְּׁנִי הָעֵיד עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסלם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאם ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו בשם הר"ן).

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

א. מי שחתם על השטר, ויבא להעיד על פתב ידו בבית דין, והפיר פתב ידו שזהו בנדאי, אבל אינו זוכר העדות כלל, ולא ימצא בלבו זכרון כלל שזה לזה מזה לעולם²⁵ - הרי זה אסור להעיד על פתב ידו שהוא זה²⁶ בבית דין. שאין אדם מעיד על פתב ידו שהוא זה, אלא על הפמון שבשטר הוא מעיד שזה חזב לזה²⁷; וכתב ידו הוא כדי להזכירו הדבר, אבל אם לא נזכר - לא יעיד²⁸.

2) ובכתב יד התימנים: מעולם. 3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. 4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. 5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפייה ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

ב. אחד הזוכר את העדות ואחד שראה פתב ידו או שהזכירוהו אחרים ונזכר, אפלו הזכירו העד השני שהעיד, אם נזכר - הרי זה מעיד²⁹. אבל אם הזכיר אותו התובע עצמו, אף על פי שזכר - אינו מעיד; מפני שזה דומה פניני פעל דין³⁰ כאלו העיד שקר בדבר שלא ידע³¹.

6) בטרם ראותו את כתב ידו. 7) ונזכר ממנו. 8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). 9) התובע. 10) ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

ג. לפיכך, אם היה התובע תלמיד חכם, והזכיר התובע הנה את העד ונזכר - הרי זה יעיד לו; שתלמיד חכם יודע, שאילו לא זכר הדבר - לא היה מעיד³². וקל הוא שהקלו בדיני ממונות, שאף על פי ששכח הדבר מפמה שנים, והכתב הוא שהזכירו - הרי זה מעיד³³.

מותר לקיים ממנו כתב-ידו, וכל-שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב-ידו, שמה ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ ליתיה מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לו. 22) ובכת"י תימן: שיוחזק. 23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. 24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב-יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא-הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב-יד עצמו, אלא מצטרך עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, שנים מהן מפירין חתימת ידי עדים, ואחד אינו מפיר: עד שלא חתמו - מעידין בפניו²⁵ וחותרם²⁶; שהעדים נעשים דינים בדבר שהוא מדברייהם, פמו שבארנו²⁷. אבל אחר שחתמו - אין מעידין בפניו וחותרם; [שהרי בעת שחתמו לא היו מפירין אלא השנים]²⁸, ואין מקימין²⁹ אלא עד שיהיו שלשתן מפירין, או יעידו העדים על הפתב בפני כל אחד ואחד.

25) שזוהי חתימת יד העדים. 26) עמהם, על אישור בית-הדין. 27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דינים (כסף-משנה). 28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). 29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

ז. שנים שהיו חתומין על השטר ומתו, ויבאו שנים ואמרו: פתב ידן הוא זה, אבל אנוסים היו, קטנים היו, פסולי עדות היו³⁰, אף על פי שיש שם עדים אחרים שזה פתב ידן³¹, או שהיה פתב ידן יוצא משטר אחר שקרא עליו ערער והחזק בבית דין³² - הרי זה לא נתקיים³³; אלא מעמידין³⁴ השנים שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין, ואין גובין בו פלוגם³⁵.

30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ר-ז. 31) ואפשר איפוא לקיים השטר על-ידם שלא מפי המערערים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. 34) בכת"י תימן: מעמידים. 35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההלואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. (16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב-ג. (17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. (18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

ה. אַחַד הַפְּתוּבָּה עֵדוּתוֹ עַל הַשְּׁטָר¹⁹, או שְׁנַמְצָא אֶצְלוֹ פְּתוּבָּה בְּפִנְקֵסוֹ בְּכַתֵּב יָדוֹ: פְּלוֹנִי הֵעִיד אוֹתִי עָלָיו בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּכָף וְנֶזְכֵּר: אִם זָכַר מֵעֲצָמָם²⁰, או הִזְכִּירוּהוּ אַחֲרָיו וְנֶזְכֵּר - מֵעֵיד²¹; וְאִם לֹא - אֲסוּר לְהֵעִיד. שְׂאִין זֶה דוֹמָה אֶלֶּא לְמִי שְׂאָמַר לוֹ אֲדָם נֶאֱמָן: פְּלוֹנִי לֹשׁ לוֹ אֶצְל פְּלוֹנִי כֶּף וְכָף, וְהֵעִיד הוּא שֵׁשׁ לְזֶה אֶצְל זֶה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר פְּלוֹם, אֶלֶּא מִפִּי הָאֲחֵר שְׂמַע וְהֵעִיד²².

(19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. (20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. (21) כתובות כ, א "כתוב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). (22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה מאמין בהקדושה ברוך-הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידיו נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן ואומדות".

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים וחולי נכפה.

א. עֲשָׂרָה מִיְּנֵי פְּסוּלוֹת הֵם. כָּל מִי שְׁנַמְצָא בּוֹ אֶחָד מֵהֵן - הָרִי הוּא פְּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלוֹ הֵן. הַנְּשִׂים, וְהַעֲבָדִים, וְהַקְּטָנִים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֲרָשִׁים, וְהַסּוּמִים², וְהַרְשָׁעִים³, וְהַבְּזוּיִין⁴, וְהַקְּרוֹבִין⁵, וְהַנּוֹגְעִין בְּעֵדוּתָם⁶. הָרִי אֵלוֹ עֲשָׂרָה⁷.

2) העוֹרִים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. (3) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח מומן שאינו שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב-ד. (4) שאינם מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פ"א ה"ה. (5) לבעלי הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם, וכמבואר לקמן פ"ג ה"א, ופ"ד ה"ו. (6) שעדותו מביאה לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו, ה"א. (7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ז, ה"ד.

ב. נְשִׂים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנַמְצָר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה⁸.

11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). (12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לווין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

ד. הוֹאִיל וְהִדְבָּר¹³, שְׁטָר שֵׁנְצָא לְבֵית דִּין, וּבָאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: פְּתַב יְדֵנוּ הוּא זֶה, אֶבְל מְעוּלָם לֹא יָדַעְנוּ עֵדוּת זו, וְאֵין אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶה לְזֶה מְזָה אוּ מְכַר לוֹ - לֹא נִתְקַנְּסִים הַשְּׁטָר, וְהָרִי הֵן בְּחַרְשִׁים¹⁴ עַד שִׁזְכְּרוּ עֵדוּתָן. וְכָל מִי שְׂאִינוֹ דָן בֵּן - לֹא יֵדַע בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת בֵּין יְמֵינוּ לְשִׂמְאָלוֹ¹⁵. אֶבְל אִם הָיָה פְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, או שְׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶה פְּתַב יָדָן¹⁶ - מְקַיְמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאֵין מְשַׁגְּחִין עַל דְּבָרֵיהֶן שְׂאוּמְרִין: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין עֵדוּת זו; שְׂמָא חֲזָרוּ בְּהֵן, וְזֶה שְׂאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין - פְּדִי לְבִטּוֹל הַשְּׁטָר. וּכְאֵלוֹ אָמְרוּ: קְטָנִים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ - שְׂאֵינָן נֶאֱמָנִים, הוֹאִיל וּמִתְקַנְּסִים הַשְּׁטָר שְׂלָא עַל פִּיהֶם¹⁷. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַיְמִין כָּל הַשְּׁטָרוֹת, וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהֵבִיא עֵדִים וְלִשְׂאֵל אוֹתָם אִם הֵם זוֹכְרִים עֵדוּת זו אוּ אֵינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שְׂאֶפְלוּ בָּאוּ וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אֵין שׁוּמְעִין לְהֵן, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְקַיְמוֹ שְׂלָא מִפִּיהֶן¹⁸.

13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. (14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. (15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב-יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. פֶּל מִי שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָר²² וְהָרִי הוּא מְחַסֵּר גִּט שְׁחָרָר²³ - פְּסוּל²⁴; עַד שֶׁיִּגְעֶעַ גִּט לְיָדוֹ²⁵, וְיַעֲשֶׂה מִכָּלל בְּנֵי בְרִית, וְאַחַר כֵּן יַעֲיֵד²⁶.

22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם עמ"א. 23) שטר שחרור להתירו בבית ישראל, שם. 24) שעדיין אינו בן-ברית גמור. 25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, הי"ב. 26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פי"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קרית מלך).

ז. הַקְטָנִים פְּסוּלִין לְעֵדוֹת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֵדִים: וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא קְטָנִים²⁷. אֲפֵלוּ הֵיָה הַקָּטָן נָכוֹן וְחָכֵם - הָרִי הוּא פְּסוּל, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת²⁸ אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה גְמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְנִלְדָּד בּוֹ סִימָן מְסִימְנֵי סְרוּס²⁹ - הָרִי זֶה סְרִיס³⁰, וְיַעֲיֵד. וְאִם לֹא נִלְדָּד בּוֹ - לֹא יַעֲיֵד עַד רֵב שְׁנוֹתָיו³¹, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³².

27) בבא-בטרא קנה, ב. 28) למטה, במקומות הידועים לשיעור (הל' אישות פ"ב, ה"י). 29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, הי"ג). 30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדן גדול לכל דבריו (שם, הי"א). 31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבא-בטרא קנה, ב). 32) פ"ב, שם.

ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְכָלל שְׁנוֹתָיו שֶׁנֶּאֱרָאוּ בּוֹ סִימְנֵי בְּגָרוֹת מְלֻמְעָלָה³³ - אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה³⁴; וְאִם לֹא - אֵין מְקַבְּלִין עֲדוֹתוֹ עַד שֶׁיִּבְדֹּק³⁵. וְכֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטֵיב מִשָּׂא וּמִתָּן³⁶ - אֵין עֲדוֹתוֹ עֲדוֹת בְּקָרְקָעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בְּדְבָרִים, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ³⁷. אֲבָל בְּעֵדוֹת מְטֻטְלִין - מְקַבְּלִין עֲדוֹתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא גְדוּל³⁸.

33) שערות הזקן ושערות בית השחי. 34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי-אפשר לעלוין לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושו להל' אישות פ"ב, אות ע. 35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש

8) שנים, ולא שתיים. ובשבעות ל, א דרשו: "ועמדו שני האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך שאין עדות בנשים, רש"י)... נאמר כאן שני, ונאמר להלן (שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו - אינו ידוע.

ג. וְכֵן הַטְּמֵטוּם⁹ וְהָאֲנָדְרוּגִינוֹס¹⁰ פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סִפְקָ אִשְׁהָ¹¹. וְכָל מִי שֶׁהוּא סִפְקָ בְּשֵׁר סִפְקָ פְּסוּל - הָרִי הוּא פְּסוּל. שֶׁאֵין הָעֵד בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא מִמּוֹן עַל פִּיו אוֹ לְחַיֵּב¹² עַל פִּיו¹³, וְאֵין מוֹצִיאִין מִמּוֹן מִסְפֵּק¹⁴ וְאֵין עוֹנְשִׁין מִסְפֵּק דִּין תּוֹרָה¹⁵.

9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה. 10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב, הכ"ד-כה). 11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל עדות שבתורה כנשים". 12) עונש, מכות או מיתה. 13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. 14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. 15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ הכסף-משנה). ובשו"ע חו"מ סי' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית-הכנסת של נשים, ... שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

ד. הַעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֵדוֹת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִשְׂתֶּם לוֹ בְּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מִכָּלל שֶׁאָחִיו כְּמוֹהוּ: מָה אָחִיו בֶּן בְּרִית¹⁶, אֵף הָעֵד בֶּן בְּרִית¹⁷. קָל וְחֹמֶר לְעוֹבְדֵי פוֹכְכִים¹⁸: אִם עֲבָדִים, שֶׁהֵן בְּמִקְצַת מִצְוֹת, פְּסוּלִין; הַעוֹבְדֵי פוֹכְכִים לֹא כָּל שֶׁכֵּן¹⁹! ?

16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם כח, טז) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לזכרות את בני ישראל". 17) והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". 18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. 19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י"א) "מחוטב עציך עד שואב מימך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

ה. מִי שֶׁחָצִיף עֲבָד וְחָצִיף בֶּן חוֹרִין²⁰ - פְּסוּל²¹.

20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. 21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבית ישראל, כמבואר שם, ה"ז. ובבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". (36) מקח וממכר. (37) בבא-בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). (38) ואינו שוטה (בבא-בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ב-יג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

יא. החרש - פשוטה, שאין דעתו נכונה ואינו בן מצות⁵². ואחד חרש מדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר⁵³, אף על פי שראיתו ראיה מעלה ודעתו נכונה - צריך להעיד בבית דין בפיו⁵⁴, או שיהיה ראוי להעיד בפיו⁵⁵, ויהיה ראוי לשמע הדינים והאיום שמא ימין עליו⁵⁶. וכן אם נשתתק⁵⁷, אף על פי שנבדק בדרך שבודקין לענין גטין⁵⁸ ונמצאת עדותו מכוננת, והעיד בפנינו בכתב ידו - אינו עדות כלל⁵⁹. חוץ מעדות אשה⁶⁰, לפי שבעגונה הקלו⁶¹.

(52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. (53) עדותו פסולה. (54) גיטין ע"א, א שנאמר (דברים יז, ו) "על-פי שנים עדים" - מפיהם ולא מפי כתבם. (55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית-דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. (56) כמבואר לקמן פי"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עונו - להוציא את האילם". (57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. (58) ששואלים אותו שאלות שונות בסיווגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"ז. (59) גיטין ע"א, א. (60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). (61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התיירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פי"ב, ה"טו. פי"ג, ה"ט.

יב. הסומים, אף על פי שמפירין הקול⁶² וידעו האנשים⁶³ - הרי אלו פסולין מן התורה⁶⁴. שנאמר: והוא עד או ראיה. מי שהוא ראוי לראות - הוא שמעיד⁶⁵. והסומא פאחת מעיניו - פשר להעיד⁶⁶.

(62) גיטין כג, א. (63) מכירים הם את בעלי הדין. (64) בבא-בתרא קכח, א. (65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". (66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"א, ה"א.

פְּרָק עֶשְׂרִי

(1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזונים הפסולים לעדות.

ט. השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצות³⁹. ולא שוטה שהוא מהלך ערם ומשבר פלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה⁴⁰ דעתו, ונמצאת דעתו משבשת תמיד בדבר מן הדברים⁴¹, אף על פי שהוא מדבר ושואל בענין בשאר דברים - הרי זה פסול, ובכלל שוטים יחשב⁴². הנקפה⁴³: בעת פסיתו - פסול, ובעת שהוא בריא - פשר⁴⁴. ואחד הנקפה מזמן לזמן או הנקפה תמיד בלא עת קבוע⁴⁵. והוא שלא תהיה דעתו משבשת תמיד, שהרי יש שם נכפים שגם בעת בריאותם דעתם מטרפת עליהם. וצריך להתישב בעדות הנכפין הרבה⁴⁶.

(39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבא-בתרא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". (40) נתבלבלה. (41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. (42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". (43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. (44) ראש השנה כח, א. (45) הרי זה כשר כשהוא בריא. (46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ ס' לה, ס"ק יח).

ל. הפתאים ביותר, שאין מכירין דברים שפותרין זה את זה⁴⁷, ולא יבינו עניני הדבר בדרך שמבינין שאר עם הארץ, וכן המכהלים והנחפזים בדעתם⁴⁸ והמשתגעים ביותר⁴⁹ - הרי אלו בכלל השוטים⁵⁰. ודבר זה לפי מה שיראה הדין, שאי אפשר לבנו הדעת⁵¹ בכתב.

(47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). (48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. (49) כמו שאמרו (בבא-בתרא קנה, ב) "שטותא יתרתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. (50) מקורו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִלְקוֹת⁶ - זְהוּ רִשְׁעוֹ, וּפְסוּל⁷. שְׁהָרִי הַתּוֹרָה קְרָאָה לְמַחֲבֵיב מִלְקוֹת רִשְׁעוֹ, שְׁנֹאֲמַר: וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹתֵה הָרִשְׁעוֹ. וְאִין צְרִיף לֹאֲמַר מַחֲבֵיב מִיתַת בֵּית דִּין, שְׁהוּא פְסוּל. שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר הוּא רִשְׁעוֹ לְמוֹת.

6) ראה לעיל ה' סנהדרין פ"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. (7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר" - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

ג. עֵבֶר עֲבָרָה שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ מִלְקוֹת מִן הַתּוֹרָה - הָרִי זֶה פְסוּל מִן הַתּוֹרָה; וְאִם הָיָה הַחֵיבֵיב שְׁפָה מְדַבְרֵיהֶם - הָרִי זֶה פְסוּל מְדַבְרֵיהֶם. פִּיֶּצֶד? אֲכָל בֶּשֶׂר בְּהֵמָה בְּחֵלֶב, אוֹ שְׂאֵבֶל נְבֵלוֹת⁸ וּשְׂקָצִים⁹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, בֵּין לְתַאֲבוֹן¹⁰ בֵּין לְהַכְעִיס¹¹, אוֹ שְׁחָלֵל אֶת יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן, אוֹ שְׁלַבֵּשׁ שְׁעֻטָּנוֹ שְׁהוּא שׁוֹעֵץ¹² אוֹ טוֹוִי¹³ אוֹ נוֹז¹⁴ - הָרִי זֶה פְסוּל לְעֵדוֹת מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם אֲכָל בֶּשֶׂר עוֹף בְּחֵלֶב, אוֹ שְׁחָלֵל יוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלוֹיֹת¹⁵, אוֹ שְׁלַבֵּשׁ בְּגָד צֹמֵר שְׂאֵבֶד בוֹ חוּט שָׁל פְּשִׁתָּן¹⁶ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - הָרִי הוּא פְסוּל מְדַבְרֵיהֶם¹⁷. וְכִבְר מְגִינֵי¹⁸ פֶּל עֲבָרָה שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ מִלְקוֹת. וְכִבְר נִתְבָּאֵר בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה דְּבָרִים שְׂאִסוּרִין¹⁹ מִן הַתּוֹרָה וְדְבָרִים שְׂאִסוּרִין מְדַבְרֵיהֶם.

8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פסול בשחיתתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, ה"ח: "שאיין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". (9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. (10) כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". (11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אב"י. (12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. (13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. (14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונוז". שעטנז - נוטריקון: שוע טווי ונוז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נוז". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "זוהא אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". (15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. (16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם-משנה), והשווה ה'ל'

א. הַרְשָׁעִים פְסוּלִין לְעֵדוֹת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנֹאֲמַר: אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רִשְׁעוֹ לְהִית עַד חֲמַס. מִפִּי הַשְׁמוּעָה לְמַדוּ²⁰: אֵל תִּשֶׁת רִשְׁעוֹ עַד²¹. וְאִפְלוּ עַד בֶּשֶׂר שִׂוְדָע בַּחֲבֵרוֹ שְׁהוּא רִשְׁעוֹ, וְאִין הַדְּיָנִים מְפִירִין רִשְׁעוֹ - אֲסוּר לוֹ לְהַעֲיֵד עִמוֹ, אֲף עַל פִּי שְׁהוּא עֵדוֹת אֲמַת; מִפְּנֵי שְׁמִצְטָרֵף עִמוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַבֶּשֶׂר הַשִּׁית יָדוֹ עִם הָרִשְׁעוֹ עַד שְׁתַּקְבְּלָה עֵדוֹתוֹ²². וְאִין צְרִיף לֹאֲמַר עַד בֶּשֶׂר שְׁהוּא יוֹדָע בְּעֵדוֹת לְחֵבְרוֹ, וְיִדָע שְׁהַעֲד הַשְׁנֵי עִמוֹ עַד שְׁקָר, שְׂאִסוּר לוֹ לְהַעֲיֵד. שְׁנֹאֲמַר: אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רִשְׁעוֹ²³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַרְשָׁעִים פְסוּלִין לְעֵדוֹת מִן הַתּוֹרָה..".

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח" האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות" (הל' עדות פ"י ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע ייחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

ב: "אפילו עד כשר שיודע בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע, הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת הוא פסול, וא"כ משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

(על פי "יין מלכות" ספר שופטים, סימן טו

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) סנהדרין כז, א. 3) שכוונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. 4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). 5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית-הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על-פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

ב. אֵי זְהוּ רִשְׁעוֹ? פֶּל עֲבָרָה שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּהִמָּה חֵזָה וְעוֹף, וְאוֹמֵר: פֶּלַח הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ כָּל הַנוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ - יִטַּל פְּעָלָיו אֶת שְׁנֵיהֶן. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּשָׂחוֹק זֶה. וְהוּא שְׁלֵא תִהְיֶה לוֹ אֲמָנוֹת אֲלָא שְׂחוֹק זֶה - הָרִי הוּא פְּסוּל. וְכָל אֱלוֹ פְּסוּלֵין מְדַבְּרֵיהֶם⁵⁵.

20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) אלא משלם מה שגזול ונפטר לו. 21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. 22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל-כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. יש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף-משנה לגרוס כאן: והגולנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגולנים. 23) עד שישוּב ויִנְדַע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פי"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמה ששמו סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתן... ויחזרו בהם חזרה גמורה". 24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 25) כי אם הוּם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פי"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשירו, אלא אפילו זה שהוּם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישוּב בתשובה (כסף-משנה). 26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוּם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. 27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאבי"י). 28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא-תעשה, וכיון שחיימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חיימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעידוי חמס (כסף-משנה). ולדעת המגיד-משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלא זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. 29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חבירו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. 30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם

כלאים פי"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". 17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מדרות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פי"א, ה"ו. 18) לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". 19) בכת"י תימן: שאיסורם.

ד. ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות, אף על פי שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות²⁰. הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס - פסולין²¹. שְׁנָאָמֵר: פי קום עד חמס באיש. כגון הגנבים והחמסנים²², אף על פי שהחזיר - פסול לעדות מעת שגנב או גזל²³. וכן עד זומם²⁴, אף על פי שהוּם בעדות ממון²⁵ ושלם - הרי זה פסול מן התורה לכל עדות²⁶. ומאימתי הוא נפסל? מעת שהעיד בבית דין, אף על פי שלא הוּם על אותה עדות אלא אחר כמה ימים²⁷. וכן המלוה ברבית, אַחַד הַמְּלוּה וְאֶחָד הַלוֹה - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין לְעֵדוּת²⁸. אַם רַבִּית קְצוּצָה²⁹ עָשׂוּ - הָרִי הֵן פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה, וְאִם אֲבָק רַבִּית³⁰ עָשׂוּ - הָרִי הֵן פְּסוּלִין מְדַבְּרֵיהֶם. וְכֵן כָּל הַעוֹבֵר עַל גְּזוּל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - הָרִי הוּא פְּסוּל מְדַבְּרֵיהֶם. פִּיזָד? הַחֲמִסָּנִים, וְהֵם הַלּוֹקְחִים קֶרֶקַע אוֹ מִטְּלָטְלִין שְׁלֵא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים, אֲף עַל פִּי שְׁנוֹתֵינִן הַדְּמִים - הָרִי אֱלוֹ פְּסוּלִין מְדַבְּרֵיהֶם³¹. וְכֵן הַרְעִים, אֶחָד רוֹעֵי בַּהֲמָה דְקָה³² וְאֶחָד רוֹעֵי בַּהֲמָה גְּסָה³³ שֶׁל עֲצָמִן - הָרִי הֵן פְּסוּלִין; שְׂחוֹקְתָן פּוֹשְׁטִין בְּדִיהֶן בְּגוֹל, וּמְנִיחִים בַּהֲמָתָן לְרַעוּת בְּשׂוֹדוֹת וּפְרָדְסִים שֶׁל אֲחֵרִים. וּלְפִיכָךְ, סָתַם רוֹעֵה³⁴ - פְּסוּל³⁵. וּמְגַדְּלֵי בַּהֲמָה דְקָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³⁶ - פְּסוּלִין³⁷; אֲבָל בַּחוּצָה לְאֶרֶץ - כְּשֵׁרִין³⁸. וּמִתָּר לְגַדֵּל בַּהֲמָה גְּסָה בְּכָל מְקוֹם³⁹. וְכֵן הַמוֹכְסִין⁴⁰ - סְתָמָן פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שְׂחוֹקְתָן לַקַּח יוֹתֵר מִדְּבַר הַקְּצוּב לָהֶם בְּדִין הַמְּלָכוֹת, וְלוֹקְחִין הֵתֵר לְעֲצָמָן⁴¹. אֲבָל גְּבָאֵי מִנֵּת הַמְּלָךְ⁴² - סְתָמָן⁴³ כְּשֵׁרִים. וְאִם נוֹדַע שְׂלָקְחוּ אֶפְלוּ פַעַם אַחַת יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לָהֶם לְגַבּוֹת - הָרִי אֱלוֹ פְּסוּלִין⁴⁴. וְכֵן מְפָרִיחֵי יוֹנִים פִּיּוּשׁוּב - פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שְׂחוֹקְתָן שְׁגוּזִלִים יוֹנִים שֶׁל אֲחֵרִים בְּחַסְמֵם⁴⁵. וְכֵן סוֹחְרֵי שְׁבִיעִית. וְהֵם בְּנֵי אָדָם שְׂיוֹשְׁבִין בְּטִלִּים, וְכִיּוֹן שֶׁבָּאָה שְׁבִיעִית⁴⁶ פּוֹשְׁטִים יְדִיהֶן וּמִתְחִילִין לִשְׂאֵל וּלְתַן בְּפִרוֹת⁴⁷; שְׂחוֹקְתָן אֱלוֹ שְׁהֵן אוֹסְפִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית וְעוֹשִׂין בָּהֶן סוֹחְרָה⁴⁸. וְכֵן מְשַׁחֵק בְּקוֹבְנָא⁴⁹. וְהוּא שְׁלֵא תִהְיֶה לוֹ אֲמָנוֹת⁵⁰ אֲלָא הוּא. הוֹאִיל וְאִינוֹ עוֹסֵק בְּיִשׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָת שְׂאוּכַל מִן הַקּוֹבְנָא, שְׁהוּא אֲבָק גְּזוּל⁵¹. וְלֹא בְּקוֹבְנָא בְּלַבַּד, אֲלָא אֶפְלוּ מְשַׁחֵקִים בְּקִלְפֵי אֲגוּזִים וּקְלִפֵי רְמוּנִים⁵². וְכֵן לֹא יוֹנִים בְּלַבַּד אֲמָרוּ⁵³, אֲלָא אֶפְלוּ הַמְּשַׁחֵקִים⁵⁴

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירים על דברי תורה – הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב בורש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה הששית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף-משנה). (49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מול שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשמין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". (50) התעסקות. (51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"יא, כותב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חברו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גזול... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". (52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב בורש"י). (53) שם, "מפריחי יונים – אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו – רש"י) את היונים". (54) ובכ"י תימן, וכן בדפוס יומי וויניציאה: הממירין (=מתערבים). (55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד – סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממנו.

ה. אָרִיס⁵⁶ שְׁלָקַח דְּבָר מוּעָט מִן הַפְּרוֹת שֶׁבְּפָרוֹי⁵⁷ בְּיָמֵי נִסָּן וְיָמֵי תִשְׁרֵי⁵⁸ קָדָם שֶׁתִּגְמַר מְלֶאכֶתָּן, אָף עַל פִּי שְׁלָקַח שְׂלָא מְדַעַת בְּעַל הַשְּׂדֵה - אֵינוֹ גָּנֵב⁵⁹ וְכֹשֶׁר לְעֵדוּת⁶⁰; שְׂאִין בְּעַל הַשְּׂדֵה מְקַפֵּיד עֲלֵיו⁶¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה.

(56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נתן לבעלים. (57) הקדימו להתבשל. (58) ניסן – זמן קציר; תשרי – זמן בציר ואסיף. (59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה – מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. (60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה

(הל' מלוה פ"ד ה"ד, ופ"ה ה"ח). (31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון – חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, ה"א: "התאווה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". (32) כגון עזים וצאן. (33) בקר וכיוצא בו. (34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. (35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות – כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא-מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. (36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. (37) סנהדרין שם, שאי-אפשר לשמרה, והיא משתמטת ובורחת לשדות אחרים ומפסידתן. (38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא-קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. (39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא-קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. (40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף-משנה). (41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). (42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנונה מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. (43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. (44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד סי"ק לד, מגדיר: מוכסן – הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי – שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף-משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו – הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות – חשודים הם לחזור לקלוקלם. (45) שמלמדים אותן להביא יונים משובכות אחרים לבית בעלים על-כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה – הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא ביישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השובך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששינונו (בבא-קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים) ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא-אם-כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. (46) שנת השמיטה. (47) שהם הפקר לכל. (48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" – לאכלה ולא לסחורה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. וְכָל מִי שֵׁיָקַבַּל עֵדוּת עִם הָאָרֶץ טָרָם שֶׁתְּהִיָּה לוֹ חֲזָקָה זוֹ, אוֹ קֵדָם שֶׁיָּבֹאוּ עֵדִים וְיַעֲדוּ שֶׁהוּא נֹהֵג בְּמִצְוֹת וּבְדִרְבָּךְ אָרֶץ - הֲרֵי זֶה הַדְּיוּט, וְעֵתִיד לִתֵּן אֶת הַדְּיוּט¹⁴; שֶׁהֲרֵי מֵאֲבָד מִמֶּנּוּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי רִשְׁעִים.

14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדְּבָרֵיהֶם. וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּשׂוֹק בְּפָנָיו כָּל הַעַם¹⁵, וְכַגֹּן אֵלֶּי שֶׁהוֹלְכִין עֲרָמִים בְּשׂוֹק¹⁶ בַּעַת שֶׁהֵן עוֹסְקִין בְּמִלְאכָה מְנוּלָת, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלֹ¹⁷ שְׂאִין מְקַפְּדִין עַל הַבִּשְׁת. שֶׁכָּל אֵלֶּי חֲשׂוּבִין כְּכֹלֵב, וְאִין מְקַפְּדִין עַל עֵדוּת שֶׁקָּרָא¹⁸. וּמְכַלֵּל אֵלֶּי: הָאוֹכְלִין צְדָקָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּפְרָהֲסִיא. אָף עַל פִּי שְׂאֵפְשָׁר לָהֶן שְׂיֻזְנוּ בְּצַנְעָה, מְבֻזִים עֲצָמָן וְאִין חוֹשְׁשִׁין. כָּל אֵלֶּי פְּסוּלִין מִדְּבָרֵיהֶם¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם"

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על-פי מה שכתב בפ"ז ה"ב שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזרהה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית-דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על-ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"הישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר, בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של

מלאכתו. וראה ברש"י שם. 61) הואיל והוא אריס ולוקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף-משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

~ יום שישי ט"ז שבט ~

פֶּרֶק אַחַד עֶשְׂרִי

1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.

א. מִי שְׂאִינוּ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה² וְלֹא בְּדִרְבָּךְ אָרֶץ³ - הֲרֵי זֶה בְּחֻזְקַת רִשְׁעוֹ, וּפְסוּל לְעֵדוּת מִדְּבָרֵיהֶם⁴. שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּרְדַּע עַד כָּף - חֲזָקָה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל רַב הַעֲבֵרוֹת שֶׁיָּבֹאוּ לְדוֹ⁵.

2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. 3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמסור". 4) קידושין מ, ב. 5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

ב. לְפִיכֶף, אִין מוֹסְרִין⁶ עֵדוּת לְעַם הָאָרֶץ וְאִין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת⁷. אֲלֵא אִם פֶּן חֲזָקָה שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוֹת וּבְגִמְלוֹת חֲסִידִים, וְנוֹהֵג בְּדַרְכֵי הַיִּשְׂרָאִים⁸, וְיֵשׁ בּוֹ דֶּרֶךְ אָרֶץ - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא עִם הָאָרֶץ וְאִינוּ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה⁹.

6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. 7) אם ייחודהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). 8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והיי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. 9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (ר"ף לפסחים שם).

ג. נְמַצְאָתָ אֹמְרָ: כָּל תְּלַמִּיד חֶכֶם - בְּחֻזְקַת פְּשָׁר, עַד שֶׁיִּפְסֹל¹⁰. כָּל עִם הָאָרֶץ¹¹ - בְּחֻזְקַת שֶׁהוּא פְּסוּל¹², עַד שֶׁיִּחְזַק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַיִּשְׂרָאִים¹³.

10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. 11) שאינו במקרא ובמשנה. 12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגיא בפסחים מט, ב סתם עם הארץ אינו ככולן. 13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובוזה טועים כמה מקבלי עדות שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם-כן הם תלמידי חכמים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדבר אחד לא היו מומר לכל התורה כולה, והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד-ט"ו. (28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. (29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בכבוד, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר כמום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

ח. לְפִיכָּהּ, הַחֲשׂוּד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לְדוֹן בּוֹ וּלְהַעֲיֵד בּוֹ לְאַחֲרֵימֵ. חֲזָקָה אֵינִי אָדָם חוֹטֵא כְּדִי שִׁיחַטְנוּ בְּמִדִּינָה וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהַבִּיאוֹ קֶרֶבֶן - נֶאֱמַן לְהַעֲיֵד עַל בְּכוֹר שֶׁל כֹּהֵן אַחֵר כְּמוֹם הָרְאוּי לְבֹא בְיַדִּי אָדָם, שְׁמֵאלִיו נָפֵל, וְלֹא הִטִּילּוּ בְעַלְיוֹ בְיַדֵּימֵ (בְּכוֹרוֹת לָה, א) וְכַדְעַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שָׁם.

ח. לְפִיכָּהּ, הַחֲשׂוּד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לְדוֹן בּוֹ וּלְהַעֲיֵד בּוֹ לְאַחֲרֵימֵ. חֲזָקָה אֵינִי אָדָם חוֹטֵא כְּדִי שִׁיחַטְנוּ בְּמִדִּינָה וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהַבִּיאוֹ קֶרֶבֶן - נֶאֱמַן לְהַעֲיֵד עַל בְּכוֹר שֶׁל כֹּהֵן אַחֵר כְּמוֹם הָרְאוּי לְבֹא בְיַדִּי אָדָם, שְׁמֵאלִיו נָפֵל, וְלֹא הִטִּילּוּ בְעַלְיוֹ בְיַדֵּימֵ (בְּכוֹרוֹת לָה, א) וְכַדְעַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שָׁם.

(30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא ולא לו". (31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירותו שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא ייראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. (32) באטליו, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב. או שהוא חשוד למכור בשר בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שייפול בו מום. (33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. (34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בכורות לה, א "נאמן הוא על של חבריו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עח, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכנ"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

ז. עַד אֶחָד נֶאֱמַן בְּאִסּוּרֵינִי²⁵, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּסוּל לְשֹׂאֵר עֲדוּתוֹ. שֶׁהָרִי רָשָׁע בְּעִבְרָה²⁶ שֶׁשָּׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה²⁷, וְנֶאֱמַן לֹא מֵרָה: פְּהִלְכָה שֶׁשָּׁחַטִּי. אֲבָל הַחֲשׂוּד עַל דָּבָר - אֵינּוּ נֶאֱמַן עַל שְׁלוֹ²⁸, אֲבָל נֶאֱמַן הוּא עַל אַחֲרֵימֵ²⁹.

(25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. (26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. (27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיטתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר

תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הב"ח לחושן משפט סימן לד כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. (16) "שאיין לך משוקן ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). (17) "הגרע (=מקיו דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אמר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). (18) קידושין מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלול בעצמו ולהיפסל. (19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: "מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

ו. מֵה בֵּין פְּסוּל לְעִדוּת מִן הַתּוֹרָה²⁰ לְפְסוּל מִדְּבָרֵיהֶם? שֶׁהַפְּסוּל מִן הַתּוֹרָה שֶׁהָעִיד - עִדּוּתוֹ בְּטָלָה, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ עָלָיו בְּכַתְּבֵי כְּנִסְיוֹת וּבְכַתְּבֵי מִדְּרָשׁוֹת²¹; וְהַפְּסוּל מִדְּבָרֵיהֶם - צָרִיךְ הַכְרִיזָה²². לְפִיכָּהּ, כָּל עִדוּת שֶׁהָעִיד קִדְּם שֶׁהִכְרִיזוּ עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, פְּדִי שֶׁלֹּא לְאָבֵד זְכוּת הָעָם, שֶׁהָרִי לֹא יִדְעוּ שֶׁהוּא פְּסוּל²³, וְאֵינִי פְּסוּלוֹ אֲלֵא מִדְּבָרֵיהֶם²⁴.

(20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג"ד. (21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). (22) הודיע פסולו ברבים. (23) ומסרו לו עדות על ממונם. (24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקובייה, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

ז. עַד אֶחָד נֶאֱמַן בְּאִסּוּרֵינִי²⁵, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּסוּל לְשֹׂאֵר עֲדוּתוֹ. שֶׁהָרִי רָשָׁע בְּעִבְרָה²⁶ שֶׁשָּׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה²⁷, וְנֶאֱמַן לֹא מֵרָה: פְּהִלְכָה שֶׁשָּׁחַטִּי. אֲבָל הַחֲשׂוּד עַל דָּבָר - אֵינּוּ נֶאֱמַן עַל שְׁלוֹ²⁸, אֲבָל נֶאֱמַן הוּא עַל אַחֲרֵימֵ²⁹.

(25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. (26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. (27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיטתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר

ט. מְלִכֵי יִשְׂרָאֵל³⁵ - לֹא מְעִידִין³⁶ וְלֹא מְעִידִין עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֱלֵמִים³⁷, בְּעֵלֵי זְרוּעַ, וְאֵינֶן נִכְנָעִין תַּחַת עַל הַדְּיָנִים³⁸. אֲבָל פְּהֵן גְּדוּל - מְעִידִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעלים". (50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

א. פֶּל הַנִּפְסָל בְּעֵבֶרָה, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֲדָיִם שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוּגִינִית, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִתְרוּ בּוֹ, שְׁהָרִי אֵינּוּ לֹקְהָה⁴ - הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת⁵. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? כְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שֶׁפְּשָׁטוֹ בְּיִשְׂרָאֵל שָׁהֵן עֲבֵרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְשִׁקֵּר⁷ אוֹ לְשׂוּא⁸, אוֹ גָזַל אוֹ גָּנַב⁹, אוֹ אָכַל נֶבֱלָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ; אָכַל אִם רָאוּהוּ יְעִידִים עוֹבֵר עַל דְּבַר שֶׁקְרוֹב הָעוֹשֶׂה לְהִיּוֹת שׁוֹגֵג¹⁰ - צָרִיכִין לְהַזְהִיר, וְאַחַר כֵּן יִפְסֵל. כִּי צִדָּד? רָאוּהוּ קוֹשְׁרִי¹¹ אוֹ מִתִּיר בְּשִׁבְתָּ - צָרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶה חִלּוּל שְׁבֵת, מִפְּנֵי שֶׁרַב הָעַם אֵינֶן יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ אוֹ בְּיוֹם טוֹב - צָרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהֵיחֹם שְׁבֵת, שֶׁמָּא שׁוֹכַח הוּא. וְכֵן הַמְשַׁחֵק בְּקוֹבְצָא תְּמִיד, אוֹ מִי שֶׁנִּעְשָׂה מוֹכֵס אוֹ גִבְּאֵי שְׁמוֹסִיף לְעַצְמוֹ¹² - צָרִיכִין הָעֵדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוֹשֵׁה דְּבַר זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת. שֶׁרַב הָעַם אֵינֶן יוֹדְעִים דְּבָרִים אֵלּוּ¹³. וְכֵן פֶּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה¹⁴. פֶּלְלוּ שֶׁל דְּבַר: פֶּל עֲבֵרָה שֶׁהַדְּבָרִים מְרָאִים לְעֵדִים שֶׁזֶה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע וְעָבַר בְּזִדּוֹן, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִתְרוּ בּוֹ - הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינּוּ לֹקְהָה¹⁵.

2) שלא לעשותה. (3) כאילו היה כתוב: והרי. (4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פ"ב, ה"ב. (5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב (ש"ך לחו"מ סי' לד ס"ק כד). (6) נפוץ וידוע. (7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבועו בשמי לשקר". (8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' שבועות פ"א ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". (9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לא שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פ"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. (10) שאינו יודע שזוהי עבירה. (11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). (12) יתר על מה שקצוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. (13) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): לא תחמוד - משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן התורה, ועל-כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). (14) כמו שאמרו (סנהדרין

עליו³⁹, ומעיד הוא למלך בבית דין הגדול, פמו שבארנה⁴⁰.

35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים ב כג, כב. 36) בדפוס רומי ווינציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. (37) אימתנים. (38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. (39) סנהדרין יח, א. (40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

י. המוסרין⁴¹ והאפיקורסין⁴² והמומרים⁴³ - לא הצריכו חקמים למנותן בכלל פסולי עדות; שלא מנו אלא רשעי ישראל⁴⁴, אכל אלו המורדין הפופרין - פחותין הן מן העובדי פוכבים. שהעובדי פוכבים - לא מעלין⁴⁵ ולא מורדין⁴⁶, ויש לחסדיהן⁴⁷ חלק לעולם הבא⁴⁸; ואלו מורדין ולא מעלין⁴⁹, ואין להן חלק לעולם הבא⁵⁰.

41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. 42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנו להכעיס הרי זה אפיקורוס". 43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החוזר לדתי הגויים בשעה שגזורים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידיבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסף הל"חם משנה" תיבת "המומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי ווינציאה ש"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והמשומדים". 44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים כרשעם תמיד, ואמנות ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. (45) מן הבור להצילם. (46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. (47) המקיימים שבע מצוות בני נח. (48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. (49) "מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מֵאֵלּוֹ הַעֲבֹרוֹת³¹, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְחָזַר בוֹ, אוֹ שֶׁלָּקְהָה³² - הָרִי זֶה כְּשֶׁרָא³³. אָבֵל אִם פָּאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּם, וְאָמְרוּ: לֹא עָשָׂה עֲבָרָה זוֹ וְלֹא נִפְסַל - הָרִי זֶה סִפֵּק פְּסוּל³⁴. לְפִיכָף לֹא יַעֲיֵד, וְאִין מוֹצִיאִין מִמּוֹן בְּעֵדוּתוֹ³⁵, וְלֹא יִדוּן³⁶, עַד שֶׁיִּגְדַע שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.

31) שאדם נפסל עליהן לעדות. 32) ובסמוך בהלכה הבאה יתבאר, שמ"שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו". 33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ז. 34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). 35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין להוציא מדידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון בחזקת בעליו. ולדעת הרדב"ז לא יעיד בין להוציא ממון בין להעמיד. 36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פוסלים בדיינים".

ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְקוֹת, בֵּין שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה³⁷ בֵּין שֶׁלָּקְהָה בְּבֵית דִּין - חוֹזֵר לְכְשָׁרוֹתוֹ³⁸. אָבֵל שְׁאָר פְּסוּלֵי עֵדוּת, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִשׁוּם מִמּוֹן שֶׁחִמְסוּ אוֹ שֶׁגָּזְלוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁשְׁלָמוֹ - צָרִיכִין תְּשׁוּבָה³⁹, וְהָרִי הֵן פְּסוּלִין עַד שֶׁיִּגְדַע שֶׁחָזְרוּ בְּהֵן מִדְּרָפָן הֲרַע⁴⁰.

37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף-משנה). 38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ז, ה"ז: "שנאמר (דברים כה, ג) 'ונקלה אחיך לעיניך' - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף-משנה). וראה בלחם-משנה שם. וראוי להעיר שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ריד. 39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא "רע לשמים ורע לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים (רדב"ז). 40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזלן וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית-דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד שהעידו עליהם בבית-דין) פסולים (כסף-משנה שם), וכן נראה מוש"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

ה. מֵאִימְתֵי חֲזַרְת מְלוֹיִם בְּרִבִּית? מִשִּׁיקְרָעוּ

כו, ב) אלה הקוברים מת ביום-טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום-טוב משום שכר ממון - משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. 15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם - שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים - הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל, בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף-משנה).

ב. אִין אָדָם נִפְסַל בְּעֲבָרָה¹⁶ עַל פִּי עֲצָמוֹ. מִיֵּצֵד? הָרִי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר שֶׁגָּנַב אוֹ גָּזַל אוֹ הִלָּה בְּרִבִּית, אֵף עַל פִּי שֶׁמְשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ¹⁷ - אִינוּ נִפְסַל¹⁸. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָבֵל גְּבֻלָּה אוֹ בְּעַל אֶסוּרָה¹⁹ - אִינוּ נִפְסַל, עַד שֶׁיְהִי שֵׁם שְׁנֵי עֵדִים; שֶׁאִין אָדָם מְשִׁים אֶת עֲצָמוֹ רָשָׁע²⁰. לְפִיכָף, רְאוּבֵן שֶׁהֵעִיד עָלָיו שֶׁמְעוֹן שֶׁהִלָּה בְּרִבִּית, וְהֵעִיד לוֹי וְאָמַר: לִי הִלָּה²¹ בְּרִבִּית - הָרִי רְאוּבֵן נִפְסַל בְּעֵדוּת שֶׁמְעוֹן וְלוֹי. אֵף עַל פִּי שֶׁהָרִי הוֹדָה לוֹי שֶׁלָּה בְּרִבִּית²² - אִינוּ מְשִׁים עֲצָמוֹ רָשָׁע, וְנִאָמַן עַל רְאוּבֵן וְאִינוּ נִאָמַן עַל עֲצָמוֹ²³. וְכֵן מִי שֶׁהֵעִיד שֶׁפְּלוֹנִי רָבָעוֹ²⁴, בֵּין בְּאֶנְסוֹ²⁵ שֶׁל נְרַבֵּע בֵּין בְּרַצוֹנוֹ - הוּא וְאַחַר מִצְטָרְפִין לְהַרְגוֹ²⁶. פְּלוֹנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי - הוּא וְאַחַר מִצְטָרְפִין לְהַרְגוֹ, אָבֵל לֹא לְהַרְגָה²⁷. וְכֵן כָּל מִיֵּצֵא בְּזָה²⁸. פְּלוֹנִי רַבָּע אֶת שׁוּרִי - הוּא וְאַחַר מִצְטָרְפִין לְהַרְגוֹ²⁹; שֶׁאִין אָדָם קָרוֹב אֶצֶל מְמוֹנוֹ³⁰.

16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 17) שהודאת בעל-דין כמאה עדים היא, כמבואר בכבא-מציעא ג, ב. 18) לעדות. 19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. 20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ט, ובכ"ש). 21) אותו ראובן. 22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל ה"ד), ורשע פסול להעיד. 23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פי"ג, ה"י. 24) במשכב זכור. 25) על כרחו. 26) אע"פ שלדבריו, שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חבריו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוני רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם). 27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). 28) השווה הל' עבדים פי"ז, ה"ב. 29) את הרובע ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. 30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן, שאין בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

ג. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד שֶׁהוּא פְּסוּל בְּעֲבָרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁטְרוּתֵיהֶן⁴¹ מֵעֲצָמָן, וַיִּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְמוּרָה שְׁלֵא לָלוּ בְּרִבִּית אֶפְלוּ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁴².

שְׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת - הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת, עַד שִׁנְרָאָה מִמַּעֲשָׂיו שְׁנַחֵם עַל רַעְתּוֹ. וַיִּלְבַּשׁ שְׁחָרִים⁶⁰, וַיִּכְסֶה שְׁחָרִים, וַיִּלְחַץ לְמָקוֹם שְׁאִין מְפִרִין אוֹתוֹ, וַיִּחְזֵר אֲבָדָה בְּמָמוֹן חָשׁוּב⁶¹. אוּ יוֹצֵיא טְרַפָּה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב⁶².

(52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. (53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישיבעוהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). (54) בסכום גדול. (55) כל זה בירושלמי שבועות פ"ד ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. (56) שוחט. (57) בודק סכיניו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. (58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. (59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף-משנה). (60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. (61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראייה, כי שמא בהערכה עשה כן (גמרא שם). (62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הר"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב הנ"מקו יוסף: יצאה טריפה מתחת ידו - שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

י. וְכֵן עַד זֹמָם⁶³ שְׁהֵלֶף לְמָקוֹם שְׁאִין מְפִרִין אוֹתוֹ, וְנָתַנוּ לוֹ מָמוֹן חָשׁוּב לְהַעֲדֵד בְּשִׁקְרָה, וְלֹא רָצָה - הָרִי זֶה עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וַיִּחְזֵר לְכַשְׁרוֹתָיו⁶⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה.

(63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פ"ח, ה"א. (64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף-משנה).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לענין עדות.

א. הַקְּרוֹבִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנֹאָמַר: לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה² לְמַדוֹ, שֶׁבְּכָלֵל לֹא זֶה: שְׁלֵא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל פִּי בָּנִים³, וְלֹא בָּנִים עַל פִּי אֲבוֹת⁴. וְהוּא הַדִּין לְשִׁאָר קְרוֹבִים⁵. אִין פְּסוּלִין מִדִּין תּוֹרָה אֲלֵא קְרוֹבִים מִמִּשְׁפַּחַת אָב בְּלִבְדוֹ⁶, וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן וְעִם בְּן הַבֵּן, וְהָאִחִין מִן הָאָב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וְאִין צָרִיף לֹאמַר

שְׁטְרוּתֵיהֶן⁴¹ מֵעֲצָמָן, וַיִּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְמוּרָה שְׁלֵא לָלוּ בְּרִבִּית אֶפְלוּ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁴².

(41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל-פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג). (42) שבדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

ו. מֵאֵימַתִּי חֲזָרַת הַמִּשְׁחָקִין בְּקוֹבֵיא? מִשְׁיִשְׁבְּרוּ אֶת פְּסִיפְסִיטָהֶם⁴³, וַיִּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְמוּרָה שְׁלֵא יַעֲשׂוּ אֶפְלוּ בְּחַנָּם⁴⁴.

(43) אבני משחקם, ובכתי" תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". (44) שם.

ז. מֵאֵימַתִּי חֲזָרַת מְפִרְיָהּ יוֹנִים? מִשְׁיִשְׁבְּרוּ אֶת הַכְּלִים שְׁצִדִין בָּהֶן⁴⁵, וַיִּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְמוּרָה שְׁאֶפְלוּ בְּמַדְבָּר⁴⁶ לֹא יַעֲשׂוּ⁴⁷.

(45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. (46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. (47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרויחו".

ח. מֵאֵימַתִּי חֲזָרַת סוֹחְרֵי שְׁבִיעִית? מִשְׁתַּגִּיעַ שְׁבִיעִית וַיִּבְדַּקוּ⁴⁹, וְלֹא חֲזָרַת דְּבָרִים בְּלִבְדוֹ⁵⁰, אֲלֵא פוֹתֵב⁵¹: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי פְּנִסְתִּי מֵאֲתִים זֹז מְפֹרוֹת שְׁבִיעִית, וְהָרִי הֵם נְתוּנִים בְּמִתְנָה לְעֵנִים.

(48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". (49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. (50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים - לומר: לא נוסף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". (51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כתוב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

ט. מֵאֵימַתִּי חֲזָרַת הַמוֹעֵל בְּשְׂבוּעָה⁵² מִשְׁכּוּבֹא לְבֵית דִּין שְׁאִין מְפִרִין אוֹתוֹ, וַיֹּאמֶר לָהֶם: הַשּׁוּד אֲנִי⁵³. אוּ יִתְחַיֵּב שְׂבוּעָה בְּבֵית דִּין שְׁאִין מְפִרִין אוֹתוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב⁵⁴, וַיִּשְׁלַם וְלֹא יִרְצָה לְהַשְׁבִּיעַ⁵⁵. וְכֵן טַבַּח⁵⁶ שְׁהִיהָ בּוֹדֵק⁵⁷ לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וַיִּצְאָת טְרַפָּה מִתַּחַת יָדוֹ⁵⁸, שְׁהָרִי הוּא כְּלָל אוֹכְלֵי טְרַפָּה⁵⁹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַדְּוִדִּים עִם פֶּן אָחִיו. אֲבָל שְׁאֵר הַקְּרֹבִים מִן הָאֵם אוּ מִדְּרָךְ הָאִישׁוֹת⁸ - פֶּלֶן פְּסוּלִין מִדְּבָרֵיהֶם⁹.

2) מתורה שבעל-פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. 3) על-פי עדות בניס. 4) שאם ללמד שלא יומתו בניס בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בניס בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב). 5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בניס", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. 6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששינו (בבא-בתרא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. 7) בכת"י תימן: הודו. 8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. 9) ואע"פ שאמר בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרנו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרשום בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"ק"ית ספר" מסביר, שכונת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל דינה תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולם הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

ד. וְלְעוֹלָם שְׁלִישֵׁי בְּרֵאשׁוֹן¹⁴ - פְּשָׁר¹⁵, וְאִין צָרִיף לֹמַר שְׁלִישֵׁי בְּשָׁנִי¹⁶. אֲבָל שְׁנֵי בְּשָׁנִי¹⁷, וְאִין צָרִיף לֹמַר שְׁנֵי בְּרֵאשׁוֹן¹⁸ - שְׁנֵייהֶם פְּסוּלִים¹⁹.

14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. 15) בבא-בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבא-בתרא נגד הירושלמי (רדב"ן). 16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. 17) שני בני אחים זה לזה. 18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. 19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בניס" - שני אבות בעדות בניהם, ועל-כרחי בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).

ה. הָאֵב עִם בְּנוֹ - בְּרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָף: הָאֵב עִם בְּן בְּנוֹ - פְּסוּל²⁰; וְעַם בְּן בְּנוֹ, שְׁהוּא רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - פְּשָׁר, מִפְּנֵי שְׁהוּא שְׁלִישֵׁי בְּרֵאשׁוֹן²¹. וְכֵן הַדְּרָךְ בְּנִקְבוֹת. בְּצֵד? שְׁתֵּי אָחִיוֹת אוּ אָח וְאָחוֹתוֹ, בֵּין מִן הָאֵב בֵּין מִן הָאֵם - הַרִי הֵם רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקֻבוֹת - שְׁנֵי בְּשָׁנִי. בְּנֵי בְּנֵיהֶם אוּ בְּנֹת בְּנֹתֵיהֶן - שְׁלִישֵׁי בְּשָׁנִי. כְּדָרְךָ שְׁאֵתָה מוֹנָה בְּזָכָרִים רֵאשׁוֹן שְׁנֵי וְשְׁלִישֵׁי, כְּךָ אֵתָה מוֹנָה בְּנִקְבוֹת²².

20) שזה ראשון בשני. 21) רי"ף שם, דיבור-מתחיל: קסבר מר בר רב אשי. 22) משנה שם ובגמרא.

ו. כָּל אִשָּׁה שְׁאֵתָה פְּסוּל לָהּ²³, כְּךָ אֵתָה פְּסוּל לְבַעֲלָהּ; שְׁהַבְּעַל פְּאֵשְׁתוֹ. וְכָל בַּעַל שְׁאֵתָה פְּסוּל לָהּ²⁴, כְּךָ אֵתָה פְּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שְׁהָאִשָּׁה כְּבַעֲלָהּ²⁵.

23) כגון אחותך או אחות אביך. 24) כגון אחי אביך. 25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח, יד), עדות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן ה"ג.

ב. הַגֵּרִים אֵינָן בְּדִין הַקְּרֹבִים. אֲפֹלוּ שְׁנֵי אָחִים תְּאֻמִּים¹⁰ שְׁנִתְגַּיְרוּ - מְעִידִין זֶה לָזֶה. שְׁהַגֵּר שְׁנִתְגַּיְרוּ - פְּקָטָן שְׁנוּלֵד הוּא חָשׁוּב¹¹.

10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתיים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א). 11) והרי הם זרים זה לזה, ואין לגזור שמה יבואו להתיר עדות אחים ישראל, כי עדות לבית-דין מסורה, ובית-דין יודע, שגרים אין להם דין אחוה (שם כב, א), והשווה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"א-יב. ואם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל' איסורי ביאה שם ה"ד, ה"ה שמן התורה הם אחים גמורים, ואיך יעידו זה לזה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).

ג. הָאָחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאֵב -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. אַחֵי הָאֵחַ מִן הָאֵם ⁴⁰ - מְעִידִין זֶה לְזֶה, שֶׁהָרִי אֵין בִּינֵיהֶן קְרִיבָה פְּלִל. פִּיצֵד? רַחֵל שֶׁנִּשְׁאֵת לְיוֹסֵף וְלֵדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהִיא לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת וְהוּא מִנִּשְׂאָה ⁴¹, וַיִּמָּת יוֹסֵף, וְנִשְׁאֵת לְשִׁמְעוֹן וְלֵדָה מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הָרִי מִנִּשְׂאָה וְיְהוּדָה מְעִידִין זֶה לְזֶה ⁴².

(40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. (41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. (42) שאין ביניהם שום קריבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האב". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"י, וכמבואר לעיל אות לו.

יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן. לְפִיכֶן אֵינוֹ מְעִיד לֹא לְבִנְהָ ⁴³ וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ בִּנְהָ ⁴⁴, וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא לְבַעַל בִּתְּהָ ⁴⁵, וְלֹא לְאִבִּיהָ ⁴⁶ וְלֹא לְאִמָּהּ ⁴⁷, וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ ⁴⁸ וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ אִבִּיהָ ⁴⁹.

(43) שהרי זה ראשון בשני. (44) שאשה כבעלה. (45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן-בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ סי' לג ס"ק טו). (46) שכן שנינו שם: וחמיו. (47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל-שכן. (48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. (49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.

יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִגְמְרָה הָאִשׁוּת ⁵⁰ - הָרִי הִיא פְּנִשׁוּאָה ⁵¹ לְעַנְנֵן עֲדוּת. [בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּרִים?] בְּאֲרוּסוֹתָ עֲצֻמָּה, שְׁאֵינוֹ מְעִיד לָהּ; אֲכָל אִם הָעִיד לְקְרוֹבֵי אֲרוּסוֹתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אַחֻתָּהּ אוֹ בְּנָה וּבִתָּהּ וּכְיוּצָא בְּהֵן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ ⁵² עַד שִׁשְׁאָנָה ⁵³.

(50) שעדיין לא נכנסה לחופה. (51) סנהדרין כח, ב שהרי נתקרבה דעתו אליה. (52) העדות. ובדפוס ויניציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: אותו. (53) שעדיין לא נתקרבה דעתו כלפי קרובה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרובה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הרי"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי לסנהדרין שם, וכן ב"העיסור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה במונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

טו. זֶה שֶׁפְּסָלָה תּוֹרָה עֲדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי

ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זֶה עִם זֶה שְׁנֵי בְּשָׁנֵי ²⁶ - בַּעֲלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לְזֶה ²⁷. אֲכָל אִם הָיוּ רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתְּהָ ²⁸ - אֵין מְעִידִין זֶה לְזֶה ²⁹.

(26) כגון בנות שתי אחיות. (27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון - תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). (28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. (29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.

ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אַחֻתוֹ - פְּסוּלִין זֶה לְזֶה, וְהָרִי הֵן רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן ³⁰.

(30) וזהו "גיסו" ששנינו במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.

ט. וְכֵן לֹא יָעִיד לְבֵן אַחֻת אִשְׁתּוֹ ³¹, וְלֹא לְבַעַל בֵּת אַחֻת אִשְׁתּוֹ ³². אֲכָל מְעִיד הוּא לְבֵן בַּעַל אַחֻת אִשְׁתּוֹ שִׁישׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת ³³.

(31) שהרי זה ראשון בשני. (32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. (33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר, כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.

י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אִתּוֹ מְעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבָתוֹ ³⁴ - הָרִי אִתּוֹ מְעִיד לְשֶׁאֵר קְרוֹבָיו, כְּגוֹן בְּנוֹ ³⁵ וְאָחִיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אִתּוֹ מְעִיד לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ קְרוֹבָתוֹ ³⁶ - הָרִי אִתּוֹ מְעִיד לְשֶׁאֵר קְרוֹבָיָהּ ³⁷.

(34) כגון בעל אחותך. (35) שיש לו מאשה אחרת. (36) כגון אשת אחיך. (37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האב" הנזכר בסמוך ה"ב (כסף-משנה).

יא. אָבִי פְּלֵה וְאָבִי חֲתָן ³⁸ - מְעִידִים זֶה לְזֶה ³⁹.
(38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחותנים. (39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה, וְחִזְר וְנִשְׁתַּפָּה; פְּתוּח וְנִסְתָּמָא, וְחִזְר וְנִתְפַתַּח - כְּשֶׁר. זֶה הַכֵּלָל: כָּל שֶׁתַּחֲלִיתוֹ¹⁴ וְסוּפּוֹ¹⁴ בְּכִשְׁרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בִּינִיתִים - כְּשֶׁר; תַּחֲלִיתוֹ בְּפִסְלוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁסּוּפּוֹ בְּכִשְׁרוֹת - פְּסוּל¹⁵. לְפִיכָף¹⁶, מִי שֶׁהֵיָה יוֹדֵעַ בְּעֵדוֹת וְהוּא קָטָן, וְכָא וְהַעִיד בָּהּ כְּשֶׁהוּא גְדוֹל - אֵינָה כְּלוּם¹⁷.

(4) שאזניו פקוחות לשמוע. (5) נאטמו אוזניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאיימים עליו". (6) שעניני פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (כבא בתרא קכח, א): פיתח. (7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". (8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבכא בתרא שם). (9) מסמן גבולותיה, שיש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. (10) חכם, מיושב בדעתו. (11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. (12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (כבא בתרא שם). (13) שעת ראיית העדות. (14) שעת הגדת העדות. (15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). (16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. (17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם (קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

ג. וַיֵּש דְּבָרִים¹⁸ שְׁפוּמְכִין בְּהֵן עַל עֵדוֹת שְׁמַעִיד כְּשֶׁהוּא גְדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דְּבָרִיהֶם. וְאֵלוֹ הֵן הַדְּבָרִים שְׁאֵדָם נֶאֱמָן לְהַעִיד בְּגִדְלוֹ עַל מֵה שְׁרָאָה בְּקִטְנוֹ: נֶאֱמָן אָדָם לֹמַר: זֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי¹⁹, אוֹ שֶׁל רַבִּי, אוֹ שֶׁל אָחִי; מִפְּנֵי שְׁקִיּוֹם שְׁטוּת מַדְבְּרִיהֶם²⁰. זְכוּר אָנִי בְּפִלוֹנִית שְׁנִשְׁאָת, וְנַעֲשֶׂה לָּהּ מְנַהֵג הַתּוֹלוֹת²¹; הוֹאִיל וְרַב גְּשִׁים בְּתוֹלוֹת נִשְׁאָוֹת²², וְכִתְבָּהּ מַדְבְּרִיהֶם²³. שֶׁהַמְּקוֹם הַזֶּה בֵּית הַפֶּרֶס²⁴; מִפְּנֵי שֶׁשְׁמֵאתוֹ מַדְבְּרִיהֶם²⁵. וְעַד כֵּאֵן הֵיינו פְּאִין בְּשִׁפְתָּה²⁶; שְׁצַמְצוּם הַתַּחֲוּם עַד אֶלְפִים אֲמָה בְּלִבְד מַדְבְּרִיהֶם²⁷. שֶׁהֵיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֶּפֶר²⁸ לְטַבֵּל²⁹ וְלֵאכֹל בְּתַרוּמָתוֹ לְעָרֵב³⁰; וְשֶׁהֵיָה חוֹלֵק עֲמֵנו תְּרוּמָה³¹; וְשֶׁהֵיינו מוֹלִיכִים חֲלָה וּמִתְנַתֵּן³² לְפִלוֹנִי כֹהֵן עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ³³; וְאָמַר לִי אָבִא: מִשְׁפַּחָה זֹאת כְּשֶׁרָה, מִשְׁפַּחָה זֹאת פְּסוּלָה³⁴; וְאֶכְלֵנוּ בְּקִצְצָה שֶׁל פְּלוֹנִי, שֶׁהֵאֱכִילוּנִי³⁵ אָחִיו כְּדִי לְהוֹדִיעַ שְׁאֲחִיהֶם פְּלוֹנִי נִשְׂא אִשָּׁה שְׁאֵינָה הוֹגֵנֵת לֹא³⁶. שֶׁכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים - לְהַחֲזִיק זֶה הַכֵּהֵן לֵאכֹל בְּתַרוּמָה שֶׁל דְּבָרִיהֶם³⁷ אוֹ לְדַחֲתוֹ מִמֶּנָּה³⁸.

(18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב"ואלו הם הדברים" וכו'. (19) החתום על השטר כעד. (20) שמן התורה עדים

שֶׁהֵן פְּחֻזָּת אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֵרִי אֵינוֹ מַעִיד לוֹ לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרַעְתּוֹ⁵⁴, אֲלֵא גְזֵרַת הַכְּתוּב הוּא⁵⁵. לְפִיכָף, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - כְּשֶׁר לְעֵדוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּסוּל לְדִינֵנוֹת⁵⁶; שְׁלֵא גְזֵרָה תוֹרָה אֲלֵא עַל הַקְּרוֹבִים⁵⁷.

(54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. (55) בכא-בתרא קנט, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ועל-כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב: "והוא-הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחיבו מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל". (56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם. (57) וב'ספר החינוך' מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקמתם יחד אי-אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשון החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

~ שבת קודש י"ז שבט ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי

(1) דין קרוב ונתרחק - לענין עדות. עדות שתחילתה בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו של השטר.

א. כָּל מִי שֶׁאֵין אִתּוֹ מַעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעַל קְרוֹבָתָךְ², אִם מִתָּה אִשְׁתּוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהֵיָה לוֹ בָּנִים - הֵרִי זֶה נִתְרַחַק וְכְשֶׁר³.

(2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. (3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כו, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

ב. מִי שֶׁהֵיָה יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ עֵדוֹת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ; אוֹ שֶׁיִּדַע הַעֵדוֹת וְהוּא פִּקְח⁴, וְאַחֵר כֶּף נִתְחַרְשׁ⁵; פְּתוּח⁶ וְנִסְתָּמָא⁷, אָף עַל פִּי שֶׁיִּכּוֹל לְכַוֵּן מִדַּת הַקְּרָקַע שֶׁהוּא מַעִיד בָּהּ⁸ וּמִסִּים מְצָרִיָּה⁹; שְׁפוּי¹⁰ וְנִשְׁתַּטָּה¹¹ - הֵרִי זֶה פְּסוּל¹². אֲבָל אִם הֵיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוֹת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וּמִתָּה בְּתוֹ; פִּקְח וְנִתְחַרְשׁ, וְחִזְר וְנִתְפַתַּח;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם). (35) ובכתב יד תימן: שהאכילונו. (36) כמו ששנינו בברייתא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוכרים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא (=זיכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומייחסו בית-אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התינוקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". (37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). (38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא שיש גדול עימו" - סובר רבינו שאין זה מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

ד. כָּל אֱלוֹ שְׁמַעֲיֵד בְּהֵן הַגְּדוֹל בְּמָה שְׁיִדַּע פְּשֵׁהִיָּה קָטָן, אִם הִיָּה עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אוֹ עֹבֵד פְּשָׁרָא דְּבָרִים אֱלוֹ, וְהַעֲיֵד אַחַר שְׁנַתְגִּיר וְנִשְׁתַּחֲרַר - אֵינּוּ נֶאֱמָר³⁹.

(39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגייתו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

ה. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ בְּעֵדוֹת עַד שְׁלֹא נִעְשָׂה גְזֵלָן, וְנִעְשָׂה גְזֵלָן - הוּא אֵינּוּ מְעִיד עַל פֶּתַח יְדוֹ⁴⁰; אֲבָל אִם הִחֲזַק פֶּתַח יְדוֹ שֶׁבִשְׁטַר זֶה בְּבֵית דִּין קָדָם שְׁנִיעְשָׂה גְזֵלָן⁴¹ - הָרִי זֶה שְׁטַר פְּשָׁר⁴². וְכֵן אִם נִעְשָׂה חֲתָנוּ⁴³ - הוּא אֵינּוּ מְעִיד עַל פֶּתַח יְדוֹ⁴⁴, אֲבָל אֲחֵרִים מְעִידִין. אִף עַל פִּי שְׁלֹא הִחֲזַק בְּבֵית דִּין אֶלָּא אַחַר שְׁנִיעְשָׂה חֲתָנוּ - הָרִי זֶה פְּשָׁר. שְׁאֵינּוּ דוֹמָה הַפְּסוּל בְּעֵבְרָה⁴⁵ לְפְסוּל בְּקִרְיָבָה, שֶׁהַפְּסוּל בְּעֵבְרָה חָשׂוּד לְזַנְיָהּ⁴⁶.

(40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זייף וכתב השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. (41) שבית הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. (42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. (43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. (44) שהקרוב פסול להעיד. (45) כגון, גזלן וכיוצא בו. (46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזייף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זייף

החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקרה עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שיצטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. (21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא ב"תולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים וזו, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. (22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאינ הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). (23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. (24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכן שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבירה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. (25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת וודאי". (26) שכאן הוא התחום לעירנו. (27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה... שאלפיים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפיים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. (28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. (29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה. (30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". (31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבד כהן היה, ש"אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימו" (כתובות כ, ב). (32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. (33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). (34) מדובר במשפחת כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין ערעור פחות משניים (ר"ן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

ו. שְׁטָר שֵׁשׁ בּו שְׁנֵי עֵדִים בְּלִבְד⁴⁷, וְשְׁנֵיהֶם קְרוּבִים זֶה לְזֶה⁴⁸ או אֶחָד מְשַׁנְיָהֶם פְּסוּל בַּעֲבָרָה, אִף עַל פִּי שְׁמֹסֵר לֹא⁴⁹ הַשְׁטָר בְּפָנֵי עֵדִים כְּשָׂרִים⁵⁰ - הֲרִי הוּא כְּחָרָס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזַיֵּף מֵזַיֵּף מֵזַיֵּף⁵¹.

(47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. (48) והרי הם פסולים להעיד לאחריים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הזום אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזם חבירו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו?" נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להינהג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיוזמו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. (49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. (50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחריים ויכירוהו (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. (51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

פְּרָק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות. עדותם של האריס והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

א. כָּל עֵדוֹת שֶׁתְּבוֹא הֵנְאָה לְאָדָם מִמֶּנָּה - אֵינּוּ מְעִיד בָּהּ; שֶׁזֶה הוּא כְּמַעֲיֵד עַל עֲצֻמּוֹ². לְפִיכָּךְ, בְּנֵי הָעִיר שֶׁבָּא מְעָרְעֵר לְעָרְעֵר עֲלֵיהֶם בְּמִרְחִין³ או בְּרַחוּב שֶׁל עִיר⁴ - אֵין אֶחָד מִבְּעָלֵי הָעִיר מְעִיד בְּדָבָר זֶה⁵ וְלֹא דָן, עַד שִׁסְלַק עֲצֻמוֹ⁶ בְּקִנְיָן גָּמוּר⁶, וְאֶחָד כֶּף זָעִיד אוּ דִינִי⁷.

(2) וחשוד הוא לשקר (בבא-בתרא מג, א ובסמ"ע לחו"מ סי' לז ס"ק א). וב"קריית ספר" מנמק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פ"ב ה"ב, ולפי"ז אינו נפסל מחמת חשד, אלא משום קריבה, שהביא גזירת הכתוב, כמבואר לעיל פ"ג הט"ו. (3) המשותף לכולם, לומר שאינו שלהם. (4) מגרש ציבורי רחב ידים, מלשון הכתוב (דברים יג, יז) "ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה", וכן שנינו (ביכורים פ"ג, מ"ב) "ולנים ברחובה של עיר". (5) לטובת בני עירו, שהרי כולם שותפים בדבר, והם נוגעים בעדותם. (6) שיכתוב: דין ודברים אין לי על מרחץ זה, ונותן את חלקו לשאר אנשי העיר, ומעתה אין לו כל הנאה עצמית מעדותו. (6*) בקבלת קנין סודר ממנו, ואז סילוקו מועיל. (8) בבא-בתרא שם. ואע"פ שלא נתפרש שם "סילוק" מועיל אלא לגבי דינינים בלבד, סובר רבינו שהוא-הדין לגבי עדות (רדב"ז). והגם שנתבאר לעיל (פ"ד, ה"ב) שכל עדות שתחילתה (=שעת ראיתה) בפסלות, אע"פ שסופה (=הגדתה) בכשרות - פסולה? בכל זאת כשרה עדותם של ה"מסתלקים", למרות שפסולים היו מתחילה, כיון שאין פיסולם תלוי בגוף - כאשר פסולי עדות, אלא מצד מומן, שהם נוגעים בדבר לטובתם, וכיון שנסתלקו - נסתלקו ('תוספות' שם ד"ה וליסלקו). ולדעת ה'תוספות' בנדה נ, א

וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

ו. שְׁטָר שֵׁשׁ בּו שְׁנֵי עֵדִים בְּלִבְד⁴⁷, וְשְׁנֵיהֶם קְרוּבִים זֶה לְזֶה⁴⁸ או אֶחָד מְשַׁנְיָהֶם פְּסוּל בַּעֲבָרָה, אִף עַל פִּי שְׁמֹסֵר לֹא⁴⁹ הַשְׁטָר בְּפָנֵי עֵדִים כְּשָׂרִים⁵⁰ - הֲרִי הוּא כְּחָרָס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזַיֵּף מֵזַיֵּף מֵזַיֵּף⁵¹.

(47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. (48) והרי הם פסולים להעיד לאחריים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הזום אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזם חבירו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו?" נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להינהג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיוזמו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. (49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. (50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחריים ויכירוהו (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. (51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

ז. הַפּוֹתֵב כָּל נִכְסָיו לְשְׁנֵי בְנֵי אָדָם בְּעֵדוֹת אַחַת⁵², וְהָעֵדִים קְרוּבִים לְאֶחָד מִמְקַבְּלֵי הַמִּתְּנָה וְרַחוּקִים מִן הַשְּׁנֵי - הֲרִי הַשְּׁטָר פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֵדוֹת אַחַת⁵³. אֲבָל אִם כָּתַב בְּשֵׁטֶר אֶחָד: שְׁנַתְּמִי לְרֵאוּבֵן חָצֵר פְּלוֹנִית, וְשְׁנַתְּמִי לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה פְּלוֹנִית⁵⁴, וְנִמְצְאוּ הָעֵדִים קְרוּבִים לְזֶה וְרַחוּקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם רַחוּקִים מִמֶּנּוּ מִתְּנָתוֹ קִיַּמְתָּ; שֶׁאֵלּוֹ שְׁתֵּי עֲדוּתֵי⁵⁵, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשֵׁטֶר אֶחָד. לְמָה זֶה דוֹמָה? לְאוֹמֵר: הֵיוּ עָלַי עֵדִים שְׁנַתְּמִי לְרֵאוּבֵן כֶּף וְכָף, וְשְׁנַתְּמִי⁵⁶ לְשִׁמְעוֹן כֶּף וְכָף, וְשְׁלוּתִי מְלוּי כֶּף וְכָף; שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁכָּתַב בְּשֵׁטֶר אֶחָד⁵⁷, וְהַמְקַנָּה אִישׁ אֶחָד - הֲרִי אֵלּוֹ שְׁלֹשׁ עֲדוּת שְׁאִינֵן תְּלוּיוֹת זֶה בְּזוֹ⁵⁸.

(52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו. (53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וכרבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). (54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים. (55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23) יקחנה מידו, שהרי חציה משועבדת לבעל חוב, ודינו לטרוף כנגד חובו מידי השותף הקונה. (24) שעכשיו אינו נוגע בדבר, שאם ירצה להעמידה אצל השותף מפני בעל חובו, שלא יהיה "לווה רשע ולא ישלם" (ראה לקמן פט"ז, ה"ג), הרי ממילא ישאר "לווה רשע" כלפי השותף שקיבל עליו לשלם דמיה (בבא-בתרא שם). ומדובר, שלא קיבל עליו שום אחריות אחרת, שאם יבוא איזה מערער ויטעון גזולה היתה בידו, אין נותן זה אחראי לו, שאם לא כן, הרי נותן זה נוגע בעדותו לטובת השותף, שלא יצטרך לפצותו כשיקחנה ממנו (שם). (25) אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, שמכרה לו השותף, יכול זה להעיד לו בלא שום תנאי, שאז אינו נוגע בעדותו (חו"מ סי' לז סעיף א).

ה. העורר על השדה²⁶: אם יש פה פרות - אין האריסים²⁷ מעיד לו עליה, שהרי רוצה האריסים להעמידה ביד בעליה, כדי שישלם חלקו בפרות²⁸; ואם אין פה פרות²⁹ - מעיד³⁰. אָבֵל הַשׁוֹכֵר³¹, אם לקח השכירות³² בידו ואמר: כל מי שתתקם שדה זו בידו יטל - הרי זה מעיד; ואם פָּכַר נֶתַן הַשְּׂכִירֹת לבעל השדה - אינו מעיד. כִּיִּן שָׂאֵם תִּצַּא הַשְּׂדֵה לַמְעֲרֵר - חֵיב לִתֵּן לוֹ שֹׁכֵר כֹּל הַשָּׂנִים שֵׁשֶׁב בָּהּ, אִינוֹ מְעִיד³³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

26) שטוען למחזיק: גולתיה ממני. (27) היורד לעבד שדה חבירו על-מנת שיתן לו בשכרו חלק מסויים בפירות, כפי מנהג המדינה. (28) שאם יזכה המערער, יטול השדה עם פירותיה כדין כל נגזל. (29) וגם לא טרח בה בשנה זו להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד - אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא-בתרא מו, ב וברשב"ם). (30) שאין לו שום הנאה מעדותו, שאין הנגזל יכול להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד, אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא בתרא מו, ב וברשב"ם). (31) את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. (32) דמי השכירות, שעדיין לא שילם. (33) שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדין ולהתדיין (רמב"ן שם), והשווה דברי ה'תוספות' שם מז, א ד"ה קבלן. ובשו"ע חו"מ סי' לז, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיתנם למי שיזכה בדין - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

ו. שְׂמֵעוֹן שְׂלוּה, וְהִיָּה רְאוּבֵן עֲרֵב³⁴, וְכָא יְהוּדָה לְעֲרֵר עַל שְׂמֵעוֹן הַלֹּוָה וְהוֹצִיא קִרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ³⁵, אִם יֵשׁ לְשְׂמֵעוֹן שְׂדֵה אַחֶרֶת פְּנֵגְדָה הַחֹבֵב³⁶ - הָרִי

ד"ה ורבי מאיר, אין המסתלק כשר אלא לדון, אבל לא להעיד, שהרי תחילתו בפסול. ודעת השו"ע חו"מ סי' לז סעיף יח כדעת רבינו.

ב. בְּנֵי הָעִיר שְׁנֹנְבֵי סֵפֶר תּוֹרָה שְׁלֵהֶן, הוֹאִיל וְלִשְׂמִיעָה הוּא עֲשׂוּיָי⁸¹ שְׂאֵי אֶפְשֶׁר לְאָדָם לְסַלֵּק עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ⁹¹ - אִין דְּנִין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר¹⁰, וְאִין מְבִיאִין רְאִיָּה מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר¹¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(8) לשמוע מה שקוראים בו בימי הקריאה. (9) שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו. (10) את הגנב הטוען: לקחתיו בדמים, או שום טענה אחרת. (11) המעידים שראוהו גונב, או מעידים שזה ספר של עירם, שכולם שותפים בו ונוגעים בעדותם (בבא-בתרא שם). ובחו"מ סימן ז סעיף יב מכשיר להעיד, אם יש להם ספר תורה אחר, ואז אפילו הדיינים עצמם מותר להם לקרוא באותו הספר, שאין זו הנאה להם, הואיל ואם רצו קוראים הם מספר אחר, הנמצא באותו בית כנסת (סמ"ע שם ס"ק כח).

ג. הָאוֹמֵר: תִּנּוּ מִנָּה לְעַנְיֵי עִירִי - אִין דְּנִין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאִין מְבִיאִין רְאִיָּה מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהִיוּ הָעַנְיִים סְמוּכִים עֲלֵיהֶם¹², ופוסקין עליהן צדקה¹³. אֶפְלוּ אָמְרוּ שָׂנִים מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר: אָנוּ נֶתַן דְּבַר הַקְּצוּב עֲלֵינוּ¹⁴ וְנָעִיד - אִין שׁוֹמְעִין לָהֶם; שֶׁהִנָּאָה הוּא לָהֶם שְׂתִיעֲשֻׁרוּ עַנְיִים אֵלָיו¹⁵, הוֹאִיל וְהֵן סְמוּכִין עַל בְּנֵי הָעִיר¹⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(12) על אנשי העיר. (13) נמצאו נוגעים בעדותם, שהרי אם ינתן המנה לעניים, לא יצטרכו הדיינים והעדים לתת להם משלהם. (14) לתת בכל שנה ושנה. (15) ולא יצטרכו לתת להם עוד בשנים הבאות. (16) בבא-בתרא שם. וכתב הרדב"י: עניים שאינם סמוכים על בני העיר, כגון בירושלים, כיום, שאין הם מתפרנסים אלא ממה ששולחים להם קהילות חוץ לארץ, נראה שה"סילוק" יועיל לדון ולהעיד.

ד. קִרְקַע שְׁבִין¹⁷ שְׁנֵי שְׂתַפִּין שְׂבָא מְעֲרֵר לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יַד הַשְּׂתַף¹⁸ - אִינוֹ מְעִיד לְשִׂתְפוֹ עֲלֵיהָ¹⁹; אֲלָא אִם סִלֵּק עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ²⁰, וְקָנּוּ מִיָּדוֹ שְׂתַנְהָ לְשִׂתְף, וְשָׂאֵם²¹ בָּא בְּעַל חוֹב שְׁלוֹ²² וּטְרַפָּה מִיָּד הַשְּׂתַף²³ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמִיָּה²⁴, וְאַחַר כֵּן מְעִיד לוֹ עֲלֵיהָ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה²⁵.

(17) בחו"מ סימן לז סעיף א, הנוסח: של שני שותפים. (18) לומר, שזה שמכרה להם גזלה ממנו. (19) לפסול עדי המערער, ואפילו על חלקו של השותף לא יעיד, שכל זמן שלא חלקו ביניהם, אם יטול המערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא זה מעיד לעצמו (בבא-בתרא מג, א וברשב"ם). (20) שכתב לו: דין ודברים אין לי על שדה זו, שהכל שלך. (21) כלומר, גם יקבל על עצמו תנאי זה. (22) המלוה, שלוה ממנו קודם שהקנה לשותפו את חלקו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁמַעוֹן מְעִיד שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׂמָא נַחַת רוּחַ יֵשׁ לֹו לְהוֹצִיאָהּ מִיַּד לְוִי.⁹

(2 טען כנגדו. (3 הנגזל. (4 כגון שיודע שום עדות לפסול עדותו של יהודה המערער. (5 בכת"י תימן: שהוא טוען שהוא גזלם ממנו. (6 בית-הדין. (7 ולפיכך נוח לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציאה ממנו בעדים, שגזלה ממנו. ובשו"ע ח"מ סי' לו סעיף יז, הנוסח: "מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן, יותר מלהוציאה מיד יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו – אינו מעיד, כמבואר לעיל פט"ו, ה"א. (8 שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי ליורשו. (9 כלומר, נוח לו להוציאה מלוי, יותר מלהוציאה מידי יהודה, וכנ"ל (בבא-בבא מג, ב. ומד, א). וכעין זה שנינו במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי, והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אֵלם, ולא אוכל לדרון עמו.

ב. מְכַרְיָהוּ הַטְּלִית הַגְּזוּלָה לְלוֹי, וּבָא יְהוּדָה לְעִרְעֵרָהּ, אִם מֵת רְאוּבֵן - שְׁמַעוֹן מְעִיד עָלֶיהָ שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שְׂהָרִי אֵינן טְלִית זו חוֹזֶרֶת לְשְׁמַעוֹן לְעוֹלָם, שְׂפָכֵר קָנָה הַלּוֹקֵחַ בְּיָאוֹשׁ¹² וְשִׁנּוּי רְשׁוּת¹³, וּכְבָר מֵת רְאוּבֵן הַגְּזוּלָן וְאֵין לוֹ מִמִּי יֵטַל דְּמִיָּה¹⁴. אָבָל אִם עֲדִין רְאוּבֵן קָיָם - אֵין שְׁמַעוֹן מְעִיד אֶף עַל הַטְּלִית; שְׂהִנָּא הִיא לוֹ שְׂלָא תַעֲמֵד בְּיַד יְהוּדָה, כְּדִי שְׂפָכֵי רְאִיָּה שְׂרְאוּבֵן גְּזָלָה וְיִשְׁלַם דְּמִיָּה¹⁵. וְכֵן אִם הִיָּתָה הַטְּלִית בְּיַד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן¹⁶ - אֵין שְׁמַעוֹן מְעִיד עָלֶיהָ¹⁷, מִכְּפִי שְׂפּוֹפָה שְׂאֵם תַעֲמֵד בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ לְחֹזֵר לְוִי¹⁸. וְכֵן פֶּלַי יִצְאָה בְּזָה.

(10 ראובן הגזלן. (11 לומר שהיא שלו. (12 שהנגזל נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזלן. (13 שאחרי היאוש עברה הטלית מרשות הגזלן לרשות הקונה, והלכה היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה ה"ז, והל' גניבה פ"ה, ה"ג. (14 שאפילו הניח לבניו מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שרמי הגזילה חוב הם על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל-חוב, אבל אם הניח קרקעות – חייבים היורשים לשלם, כמבואר בהל' גזילה שם ה"ה. (15 נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר בה: "יאוש ושינוי רשות – קנה הלוקח" – שקרקע אינה נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזלן, או מיד בניו אם מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד צפיה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער (בבא-בבא מד, א וברשב"ם). (16 שמת ראובן הגזלן והניחה לבניו. (17 שאינה של יהודה המערער. (18 כי "רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות, ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא, שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היורשים (שם).

ג. רְאוּבֵן שְׂמַכֵּר שְׂדָה לְשְׁמַעוֹן שְׂלָא בְּאַחֲרֵיתָהּ¹⁹,

רְאוּבֵן הָעֵרֵב יֵשׁ לוֹ³⁷ לְהַעֲדֵד עַל אוֹתָהּ קִרְקַע שְׂהִיא שֶׁל שְׁמַעוֹן. שְׂאֵין לוֹ הַנָּאָה בְּזָה; שְׂאֵם לְקַחַהּ יְהוּדָה - הָרִי שְׂדָה אַחֲרַת שְׂיַפְרַע מִמֶּנָּה בַעַל חוּבוֹ³⁸. וְכֵן לּוֹקֵחַ רְאוּבֵן מְעִיד לְלוֹקֵחַ שְׁנֵי שְׂלָקָה אַחֲרֵיו שְׂזָה הַשְּׂדָה שֶׁלוֹ³⁹. וְהוּא שְׂיֵשׁ לְמוֹכֵר שְׂדָה בֵּין חוֹרֵין⁴⁰ כְּנֶגֶד דְּמֵי שְׂדָה שֶׁל לּוֹקֵחַ רְאוּבֵן. שְׂאֵין לּוֹקֵחַ רְאוּבֵן הַנָּאָה בְּעִמְדַת זֶה הַשְּׂדָה בְּיַד לּוֹקֵחַ שְׁנֵי; שְׂאֵפְלוּ נְטָרָף - לּוֹקֵחַ הָרְאוּבֵן⁴¹ עַל הַמוֹכֵר הוּא חוֹזֵר⁴², וְהָרִי יֵשׁ לוֹ שְׂדָה אַחֲרַת שְׂיִגְבָּה מִמֶּנָּה⁴³.

(34 אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה לשלם. (35 באיזו טענה שהיא. (36 שהיא שוה סכום החוב. (37 מותר לו. (38 אבל אם אין ללווה שדה אחרת, יש הנאה לערב להעמידה ביד הלווה, כדי שיפרע ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא-בבא, שם). והוא-הדין במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד החוב, כמבואר שם. (39 כגון לוי ויהודה שקנו שתי עדות מראובן זה אחר זה, הראשון – בניסן, והשני – באייר, ובא אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו, וכיצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת יהודה להעמיד בידו שדהו. (40 בחו"מ סי' לו סעיף יד, הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה בעל-חוב מוקדם. (41 כגון שבא בעל-חובו של ראובן המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרוף ממנו שדהו בחובו. (42 שמכרה לו באחריות. (43 ולפיכך אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את שדהו, כדי שאם יבוא בעל-חובו של ראובן לטרוף שדהו, ידחנו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל-חוב גובה אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בהל' מלוה פ"ט ה"ה, "שהרי הלוקח הקודם אומר לטרוף: הנחתי לך מקום לגבות ממנו", ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו (בבא-בבא שם).

פֶּרֶק שְׂשֵׁה עֶשְׂרִי

(1 דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הדין להתבונן בהם. פיסולים הפוסלים בעדות, פוסלים גם בדיינים. הכשרים להעיד ופוסלים לדרון.

א. רְאוּבֵן שְׂגֹזֵל שְׂדָה או טְלִית מְשַׁמְעוֹן, וּבָא יְהוּדָה וְעִרְעֵרָהּ² עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: שְׂדָה זו או טְלִית זו שְׂלִי הִיא - אֵין שְׁמַעוֹן³ כּוֹל לְהַעֲדֵד לְרְאוּבֵן שְׂאֵין זו הַשְּׂדָה שֶׁל יְהוּדָה וְלֹא זו הַטְּלִית שֶׁל יְהוּדָה⁴; שְׂהָרִי שְׁמַעוֹן רוֹצֵה לְהַעֲמִיד שְׂדָה זו או טְלִית זו בְּיַד רְאוּבֵן, שְׂהוּא גְּזָלָה מִמֶּנּוּ⁵, כְּדִי שְׂיַחְזִירוּ לוֹ⁶ מִיַּד הַגְּזוּלָן; שְׂהָרִי אֶפְשֵׁר שְׂתַּהֲיֵה הָרְאִיָּה שֶׁל שְׁמַעוֹן, שְׂמוֹצִיאָה בָּהּ מִיַּד רְאוּבֵן, אֶפְשֵׁר שְׂאֵינוּ יִכּוֹל לְהוֹצִיאָה בָּהּ מִיַּד יְהוּדָה⁷. וְכֵן אִם מְכַר רְאוּבֵן הַשְּׂדָה הַגְּזוּלָה או הוֹרִישָׁה לְלוֹי, וּבָא יְהוּדָה לְעִרְעֵרָהּ עַל לְוִי⁸ - אֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רְחוּקָה וְנִפְלְאָה³⁴ - הֲרֵי זֶה לֹא יַעֲיֵד בָּהּ³⁵. וּכְדָרְךָ שְׁלֹא יַעֲיֵד בְּדָבָר זֶה, שְׁמָא נִוְגַע בְּעֵדוּתוֹ הוּא, כִּף לֹא יְדוֹן בְּאוֹתוֹ דָּבָר. וְכֵן שְׁאָר מִיַּי פְּסוּלִין: כְּשֵׁם שְׁפּוֹסְלִין בְּעֵדִים, כִּף פְּסוּלִין בְּדַבְּרִים³⁶.

24) בטענה שקנאה מגולן. (25) לפסול עידי יהודה.
 26) שכלל הוא: אין בעל-חוב טורף מן המטלטלין, שאין להם קול ולא נזהרו הלקוחות. שאם לא כן, אין לך אדם לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמא יטרפם בעל החוב ממנו (שם מד, ב וברשב"ם). (27) שייחדם לבעל-חוב לגבות חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי – "אפה תהא קאי" (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' חו"מ סימן לו, וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא באחריות". (28) שהיתה גזולה בידך מידי יהודה.
 29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל' מכירה פ"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון – קיים" – נוגע בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו שלו (ב"ח לחו"מ שם). (30) שאקנה. (31) שכתב לו: כל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל-חוב טורף אף מן המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון – קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פ"ח, ה"ב). ובשו"ע חו"מ סי' לו סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו, כמבואר שם סימן ס סעיף א. (32) ולא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא-בבא שם). (33) יסודם ובסיסם. (34) יוצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא". (35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד, שהודאת בעל-דין דומה כמאה עדים (כסף-משנה בשם הראב"ד). (36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים, הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל הכשר לדון, כשר להעיד" – הרי שאי-אפשר להיות פסול לעדות וכשר לדיינות.

ה. ולפיכך³⁷ אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה³⁸, בין בסנהדרי קטנה³⁹ בין בסנהדרי גדולה⁴⁰. אבל אלו שמוסיפין עד שבועה לעבר השנה⁴¹, כמו שבארנו בהלכות קדוש הקדוש⁴², יראו לי, שאם היה⁴³ בהן קרובים – אין כִּפְךָ בָּלֹאם⁴⁴.

וְכֹא יְהוּדָה לְעִרְעָר עַל שְׁמַעוֹן²⁰ וְלְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ - אִין רְאוּבֵן מַעֲיֵד לוֹ עֲלֶיהָ²¹. אַף עַל פִּי שְׁאִין עֲלֶיהָ אַחֲרִית - הֲרֵי הוּא רוֹצֵה שְׁתַּעַמַּד בִּיד שְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁיבֹא בְּעַל חוּב שֶׁל רְאוּבֵן²² וְיִטְרַפְנָה בְּחוּבוֹ, לֹא יִהְיֶה לָּוֶה רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלַם²³.

19) שהתנה בפירוש שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא "טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פ"ט, ה"ד.
 20) לומר שהיא שלו. (21) לפסול עידי יהודה, או עידי שטרו. (22) שהלוה לראובן טרם שמכר שדה לשמעון, והשדה נשתעבדה לו. (23) פסוק הוא בתהלים לו, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל-חובו ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירוש, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא-בבא מה, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת-חורין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

ד. רְאוּבֵן שְׁמַכְר פָּרָה או טְלִית לְשְׁמַעוֹן, וְכֹא יְהוּדָה לְעִרְעָר וְלְהוֹצִיאָהּ מִיַּד שְׁמַעוֹן²⁴ - רְאוּבֵן מַעֲיֵד לוֹ עֲלֶיהָ²⁵ שֶׁהִיא שֶׁל שְׁמַעוֹן; שְׁאִפְלו עֲמָדָה בִּיד שְׁמַעוֹן - אִין בְּעַל חוּבֹו שֶׁל רְאוּבֵן טוֹרֵף מִן הַמְּטַלְטְלִין²⁶, וְאִפְלו הָיוּ אֲפּוֹתִיקַי²⁷. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהִיא שְׁמַעוֹן מוֹדֶה שֶׁזֶה הַפָּרָה וְהַטְּלִית הֵם שֶׁל רְאוּבֵן הַמוֹכֵר בְּדָאִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שְׁבִאֲמַת הֵן שְׁלוֹ; אֲבָל אִם לֹא הוֹדָה שְׁמַעוֹן - אִין רְאוּבֵן מַעֲיֵד לְאֲבֵד זְכוֹת יְהוּדָה; שְׁאִם תֵּצֵא מִתַּחַת יַדִּי שְׁמַעוֹן - יִחְזוֹר שְׁמַעוֹן וְיִתְבַּע דָּמִים, וְיֹאמֵר לוֹ: מְכַרְתָּ לִּי דָבָר שְׁאִינוֹ שְׁלֶךְ²⁸, שֶׁהָרִי בָּאוּ עֲדִים וְאָמְרוּ שֶׁהֵן שֶׁל יְהוּדָה²⁹. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים שְׁעֵיִד רְאוּבֵן לְאֲבֵד זְכוֹת יְהוּדָה וְיַעֲמִיד הַמְּטַלְטְלִין בִּיד שְׁמַעוֹן? כְּשֶׁבָּאוּ עֲדִים וְהַעֲיֵדוּ, שֶׁהֵם יוֹדְעִים שְׁרְאוּבֵן זֶה לֹא הִיָּתָה לוֹ קְרָקַע מַעוּלָם; אֲבָל אִם לֹא בָּאוּ עֲדִים לְכָף - אַף עַל הַפָּרָה וְהַטְּלִית אִינוֹ מַעֲיֵד. וְלָמָּה אִינוֹ מַעֲיֵד עֲלֶיהֶן? שְׁמָא הִקְנָה אוֹתָם לְבַעַל חוּבֹו אֲגַב קְרָקַע, וְכַתֵּב דְּאֲקַנְי³⁰, וְהִקְנָה לוֹ מְטַלְטְלִין אֲגַב קְרָקַע³¹, שְׁנִמְצָא בְּעַל חוּבֹו טוֹרֵף אַף הַפָּרָה וְהַטְּלִית; לְפִיכָף לֹא יַעֲיֵד עֲלֶיהֶן, שֶׁהָרִי רוֹצֵה לְהַעֲמִיד בִּיד שְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁיבֹא בְּעַל חוּבֹו וְיִטְרַפְמֵם³². וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ. וְדָבָרִים אֵלּוּ אִינֵן תְּלוּיִין אֲלָא בְּדַעַת הַדִּין וְעֵצָם בִּינָתוֹ, שִׁיבִין עֲקָר הַמְּשֻׁפְּטִים³³, וְיֹדַע דְּבַר הַגּוֹרֵם לְדָבָר אַחֵר, וְיַעֲמִיק לְרֹאוֹת. אִם יִמְצָא שִׁישׁ לָוֶה הַעֵד צַד הַנָּאֵה בְּעֵדוֹת זֹו, אִפְלוּ בְּדָרְךָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**בְּאַחַת מְעֵינָיו - פְּשָׁרֵינָי לְהַעֲדֵי, וְאֵינָן פְּשָׁרִים לְדוֹן
דִּינֵי נַפְשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.⁵⁰**

(45) נדה מט, ב. (46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו, ופסולים לדון, שהאזהב אינו יכול לראות חובה לנידון, והשווא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א. וכתובות קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ג, ה"ו. (47) שפסול לדון עד שתהא אמו מישראל, ראה שם פי"ב ה"ט, ופי"א הי"א. (48) עבד כנעני שנשתחרר מעבדותו, ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא-קמא פח, א. אבל העבד שלא נשתחרר – פסול לעדות, כמבואר לעיל פי"ט, ה"ד. (49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון אפילו דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון. (50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א הי"א, כותב רבינו: "וכן הממזר והסומא באחת מעיניו, כשר לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות אין דנים אותם, אלא כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם שבית-דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם משפחה). וביבמות קא, א פסול סומא לדון בסנהדרין, שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעייתי, ומום אין בך", והשווה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

(37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים. (38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פי"ד ה"ו, ובביאורו שם. (39) שהיא בית-דין של עשרים ושלשה חכמים. (40) שהיא בית-דין הגדול שבמקדש, המונה שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג). והוא-הדין לכל בית-דין של שלשה הדין דיני ממונות בלבד, אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף-משנה). (41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. (42) פ"ד, ה"ט-י. והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ז. (43) בנוסח הל'חם משנה: ה"ו. (44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני – חמש; ובשלישי – שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את השלושה הראשונים, שהם בית-דין בכל מקום, וגם כאן אם גמרו בשלשה – מעוברת, – הרי שהם העיקר. ולדעת הל'חם-משנה, כל השלשה עושים מעשה על פיהם צריכים להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלושת הראשונים, כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר הנוספים לא איכפת לנו בהם.

ו. **כָּל הַפֶּשֶׁר לְדוֹן - פְּשָׁרֵי לְהַעֲדֵי.⁴⁵ וַיֵּשׁ פְּשָׁרֵי לְהַעֲדֵי, וְאֵינָנו פְּשָׁרֵי לְדוֹן. הָאוֹהֵב וְהַשּׁוֹנֵא,⁴⁶ וְהַגֵּר⁴⁷ וְהַמְּשַׁחֵרֵר,⁴⁸ וְכֵן הַזָּקֵן⁴⁹ וְהַסָּרִיס, וְהַמְּמַזֵּר, וְסוּמָא**

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

שנפסל בטבול-יום, מאי הוי? שלישי". ומכאן שטבול-יום דינו כשני. (4) ומכאן שמתמא מדאורייתא (שבת יד, ב).

ב. **אֶחָד טָבוּל יוֹם⁵ מְטַמְּאָה חַמּוּרָה, כְּגוֹן שֶׁטָבַל מְזִיבוֹת מְטַמְּאָת מֵת וְצָרַעַת,⁶ וְאֶחָד טָבוּל יוֹם מְטַמְּאָת שָׂרִיף⁷ וְכִיּוּצָא בּוֹ, כָּל הַטְּעוֹן הָעֶרֶב שֶׁמָּשׁ, בֵּין אָדָם בֵּין פְּלִים, בֵּין מְדַבְּרֵי תוֹרָה בֵּין מְדַבְּרֵי סוּפְרִים⁸ - הָרִי הוּא פְּשָׁנֵי לְטַמְּאָה עַד שִׁיעָרֵיב שֶׁמָּשׁוּ.**

(5) תוספתא טהרות פ"א ה"ג. (6) כל אלה טומאה חמורה הם, והאדם הוא אב הטומאה. (7) טומאה קלה, שהאדם הוא ראשון לטומאה. (8) רבינו מגדיר בכמה מקומות במונח "דברי סופרים", דברים שלא נכתבו בתורה שבכתב בפירוש, ואף-על-פי שהם מדאורייתא (ראה פיה"מ כלים פי"ז מ"ב, כסף-משנה הלכות אישות פ"א ה"ד, ויד מלאכי כללי רמב"ם אות ו). ונראה שגם כאן התכוון לטומאות של תורה שאינן כתובות בפירוש, כגון כל הטומאות מהדרשה

~ יום ראשון י"א שבט ~

הַלְכוֹת שְׂאֵר אַבּוֹת הַטְּמֵאוֹת¹

פְּרָק עֲשִׂירִי

(1) יבאר הטעון הערב שמש מן התורה או מדברי סופרים. טבול יום מה פוסל. ומשקין היוצאים מכל המתמאים. אם שלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מטמאים משקה או אוכל אחר. מה שהאדם למד מכל מה שהקדמנו למעלה.

א. **כָּל הַמְּטַמְּאָה בְּאָב מְאָבוֹת הַטְּמֵאוֹת, בֵּין אָדָם בֵּין פְּלִים - הָרִי הוּא רֵאשׁוֹן לְטַמְּאָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ,² עַד שִׁיעָרֵיב. טָבַל - הָרִי הוּא פְּשָׁנֵי לְטַמְּאָה³ עַד שִׁיעָרֵיב שֶׁמָּשׁוּ. שְׁנֵאמָר: בְּמִים יוֹבָא וְטַמְּא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר. הַכְּתוּב קָרָא לְטָבוּל יוֹם טַמְּאָה.**

(2) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. (3) פסחים יד, א: "שמן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּמִשְׁקִין שֶׁנִּגְעוּ בָהֶן. אֵלוֹ וְאֵלוֹ רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ. חוּץ מִזֶּבֶחַ וְחִבְרֵי¹⁷, שֶׁמִּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן - אֵב טִמְאָה, וּמִשְׁקִין שֶׁהֵזַב וְחִבְרֵי נֹגְעִין בָּהֶן - תַּחֲלָה. אִפְלוֹ אוֹכֵל אֶכְלִין טִמְאִין אוֹ שׁוֹתֵה מִשְׁקִין טִמְאִין, הַמִּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ קִדְּם שְׁיֻטְבֵּל - כְּמוֹ הַמִּשְׁקִין שֶׁנִּגְעוּ בָהֶן, שֶׁהֵן תַּחֲלָה¹⁸. וְכֵן טְבוּל יוֹם, מִשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - כְּמִשְׁקִין שֶׁהוּא נֹגֵעַ בָּהֶן, שְׂאִין מִטִּמְאִין אַחֲרֵיהֶם כָּלֵל¹⁹; אֲלֵא אִם נִגְעוּ בְּמִשְׁקָה חֲלִין - הֲרִי הֵן טְהוֹרִין, וְאִם נִגְעוּ בְּמִשְׁקָה תְרוּמָה - הֲרִי הֵן שְׁלִישִׁי, וְאִם נִגְעוּ בְּמִשְׁקָה קִדְּשׁ - הֲרִי הֵן רְבִיעִי.

(15) טבול-יום פ"ב מ"א. (16) בחולין פח, א פירשו: קלין - שרץ; חמורין - זב. (17) זבה, נדה, יולדת ומצורע. (18) אף-על-פי שטומאתם גזירת חכמים. לדעת רבינו, מה שאמרו שם "קלין - שרץ", הכוונה משרץ ולמטה, למעט מת, שמקומו בין החמורים, אבל גם טמאים מדרבנן בכלל. (19) אבל פוסלים תרומה וקודש, כמבואר לקמן. ואפילו אם נגע במשקין או אוכלין של תרומה ונעשו שלישי, אין אוכלים אלו פוסלים את הקודש, ואף-על-פי ששלישי לטומאה עושה רביעי בקודש. ונראה להסביר טעמו, מפני שאילו נגע טבול יום בקודש, היה עושהו רביעי שאינו פוסל קודש אחר בנגיעתו, אין הדבר מתקבל על הדעת בנגע בתרומה שתפסול את הקודש. ואין לדמות זה לאותם הדברים שהומלץ עליהם במשנה (פרה פ"ח): "מטמאין לא טימאונן - ואתה טימאתנן". (20) טבול-יום.

ה. וְעַתָּה יִתְבָּאֵר לָךְ²¹, שְׂאִין שְׁלִישִׁי שֶׁבְּתְרוּמָה וְלֹא רְבִיעִי שֶׁבְּקִדְּשׁ מִטִּמְאָה מִשְׁקָה אַחֲרָי²² אוֹ אֶכְלֵ אַחֲרָי, וְאִין צָרִיף לִזְמַר שְׂאִין מִטִּמְאִין כָּלִים. לְפִיכָךְ, קִדְּרָה שְׂמֹלֵאָה מִשְׁקִין²³ וְנִגְעוּ בָהֶן²⁴ טְבוּל יוֹם: אִם הִיָּה מִשְׁקָה חֲלִין - הַפֵּל טְהוֹר, וְאִם הִיָּה מִשְׁקָה תְרוּמָה - הַמִּשְׁקִין פְּסוּלִין וְהַקִּדְּרָה טְהוֹרָה. וְאִם הִיָּה יָדִיו טִמְאוֹת²⁵ - הַמִּשְׁקָה טִמְאָה²⁶, בֵּין מִשְׁקָה תְרוּמָה בֵּין מִשְׁקָה חֲלִין. וְזֶה חֲמֵר בְּיָדִים מִבְּטוּבֵי יוֹם²⁷. וְחֲמֵר בְּטוּבֵי יוֹם מִבְּיָדִים טִמְאוֹת: שֶׁסֶפֶק טְבוּל יוֹם - פּוֹסֵל מִסֶּפֶק²⁸, וְסֶפֶק הַיָּדִים - טְהוֹר, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר²⁹.

(21) טהרות פ"ב מ"ג, ד' וה'. (22) הסגנון אינו מדויק, שהרי שלישי שבתרומה מטמא משקין של קודש, כמבואר במשנה ו' שם, וכן פסק רבינו לקמן פ"א ה"ח. ורבינו התכוון לדומה לה בדרגת הקדושה, כגון תרומה. או הכוונה לנגעו טבול-יום. (23) טבול-יום פ"ב מ"ב. (24) במה שבתוכה. (25) מגזירת ידניים (ראה למעלה פ"ח ה"ח). (26) אבל הקדירה טהורה. [דעת רבינו שמשקין שנגעו בידניים - אינם מטמאים כלים. ומה שאמרו במשנתנו "הכל טמא", מפרש רבינו שם בין חולין ובין תרומה. ודעת הר"ש משנץ שכן מטמאין, ומפרש "הכל טמא" היינו המשקין והקדירה]. (27) שידניים מטמאות משקה חולין, וטבול-יום

של "חרב הרי הוא כחלל", [ראה הלכות תומאת מת פ"ה ה"ג. ושם בהלכה ה, כותב רבינו בפירושו: ואף-על-פי שהן דברי קבלה, אינן דברי תורה]. אבל בטומאות שהן מדרבנן ממש, הטבילה לבדה מטהרת בלי הערב שמש, כמו ששינוי (פרה פ"א מ"ה): "כל הטעון ביאת מים (טבילה) מדברי סופרים. . . לאחור ביאתו (לאחר שטבל) מותר בכולן (חולין, תרומה וקודש)". והמשנה מתכוונת לטמאות של דבריהם ממש. [אמנם גם במשנה מצאנו שקראו "דברי סופרים" לדינים שהם מן התורה ולא נכתבו במקרא, כגון: חמורים דברי סופרים מדברי תורה (סנהדרין פח, ב), אבל מקרים נדירים הם].

ג. טְבוּל יוֹם⁹ פּוֹסֵל¹⁰ אֶכְלֵ תְרוּמָה וּמִשְׁקָה תְרוּמָה, וְאֶכְלֵ קִדְּשׁ וּמִשְׁקָה קִדְּשׁ, פּוֹסֵל הַכֹּל¹¹. כִּיצַד? טְבוּל יוֹם שֶׁנִּגְעוּ בְּאֶכְלִין שֶׁל תְרוּמָה - עֲשָׂאן שְׁלִישִׁי לְטִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁנִי. וְכֵן אִם נִגְעוּ בְּמִשְׁקִין שֶׁל תְרוּמָה - טִמְאִין, וְהֲרִי הֵן שְׁלִישִׁי¹² לְטִמְאָה. נִגְעוּ טְבוּל יוֹם בְּמִשְׁקִין שֶׁל קִדְּשׁ - טִמְאָן, וְהֲרִי הֵן רְבִיעִי לְטִמְאָה. וְכֵן אִם נִגְעוּ בְּאֶכְלֵ קִדְּשׁ - עֲשָׂאן רְבִיעִי. אֲבָל אִם נִגְעוּ בְּאֶכְלֵ חֲלִין וּמִשְׁקָה חֲלִין - הֲרִי הֵן טְהוֹרִין. וְדִין מְחַסֵּר כְּפּוֹרִים¹³ וְטְבוּל יוֹם בְּנִגְיעַת קִדְּשׁ אֶחָד הוּא. הֲרִי נִתְבָּאֵר לָךְ מִכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים, שְׂאִין שָׁם¹⁴ מִשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, אֲלֵא הַמִּשְׁקִין תַּחֲלָה לְעוֹלָם; חוּץ מִמִּשְׁקִין שֶׁנִּגְעוּ בָהֶן טְבוּל יוֹם, שֶׁהֵן שְׁלִישִׁי אִם הִיָּה תְרוּמָה, אוֹ רְבִיעִי אִם הִיָּה קִדְּשׁ.

(9) פרה פ"א מ"ה. (10) כל מקום שנאמר "פוסל", הכוונה שהדבר עצמו נטמא, אבל אינו מטמא אחרים (לקמן פ"א ה"א). (11) ואינו מטמא, אף-על-פי שטבול-יום הוא כשני (למעלה ה"א), ושני מטמא את הקודש להיות שלישי, ושלישי עושה רביעי בקודש. כחכמים במעילה ת, ב. ונתפרש שם טעמם, מכיוון שטבל - טומאתו קלושה ואין כוחה יפה לטמא אלא לפסול. (12) בניגוד לכלל שבידינו: כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (שם). [בהלכה זו משתמש רבינו במונחים "טימאים" "טימאים", במקום "פסולים" "פוסלים", אלא שהוא מבאר מיד שאינם פוסלים אחרים]. (13) יולדת, זב וזבה ומצורע מחוייבים להביא קרבנות אחר שטבלו והעריב שמשם, וכל זמן שלא הקריבו קרבנותיהם נקראים "מחוסרי כפרה" (ראה הלכות משכב ומושב פ"ה ה"ד, בהערות והשלמות). והמדובר במחוסרי כיפורים שאינו טבול-יום, אבל לפני הערב שמש דינו כראשון לגבי קודש. [בדפוס רומא (ר"מ) חסרה כל פיסקא זו של דין מחוסר כיפורים. ונראה שמחוקה מפני שהיא נראית סותרת את דברי רבינו בהלכות משכב ומושב שם. אולם פירושינו כאן ושם - מסלקים את הסתירה]. (14) צורה סגנונית ערבית, והכוונה היא חיזוק השלילה, כאילו אמר: לא ימצא לעולם. ראה הלכות יסודי התורה פ"א ה"א.

ד. כָּל הַמִּטְמְאִין¹⁵, בֵּין חֲמורִין בֵּין קְלִין¹⁶, מִשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן, כְּגוֹן רֶקֶן וּמִמֵּי רִגְלֵיהֶן - הֲרִי הֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ורביעי מקל-וחומר" [ראה צל"ח פסחים בסוגיא ר' חנינא סגן הכהנים אות טט, ומנחת-חנינך מצוה קמה, וראה בביאורנו לקמן בפ"א].

י. המִשְׁקִין יִהְיוּ אֵב טִמְאָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה, כְּגוֹן מִי חָטָאת וְרַק הִזָּב וּמִימֵי רְגָלָיו. וְיִהְיוּ רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּגְעוּ בְּאֵב מֵאֲבוֹת הַטִּמְאֹת. וְכֵן אִם נִגְעוּ הַמִּשְׁקִין בְּוֹלַד הַטִּמְאָה, בֵּין אָדָם בֵּין בְּלִים - נִטְמָאוּ מְדַבְּרֵי תוֹרָה, וְהָרִי הֵן פְּרֵאשׁוֹן לְטִמְאָה לְטִמְאָה אַחֲרֵים מְדַבְּרֵיהֶן.⁴¹ וְכֵן אִם נִגְעוּ בְּשָׂנִי, בֵּין אָדָם בֵּין בְּלִים בֵּין בְּאֶקְלִין - נִעְשׂוּ רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה אַחֲרֵים מְדַבְּרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹו⁴². וְיִהְיוּ⁴³ הַמִּשְׁקִין שְׁלִישֵׁי וּרְבִיעֵי מְדַבְּרֵיהֶם. פִּיזָד? אִם נִגְעַ טְבוֹל יוֹם בְּמִשְׁקָה תְרוּמָה - עֲשָׂאָהוּ שְׁלִישֵׁי, וְאִם נִגְעַ בְּמִשְׁקָה קֹדֶשׁ - עֲשָׂאָהוּ רְבִיעִי. וְאִין אִתָּה מוֹצֵא מִשְׁקִין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, וְלֹא מִשְׁקָה שְׂאִינוּ תַחֲלָה⁴⁴, חוּץ מִמִּשְׁקָה טְבוֹל יוֹם⁴⁵ אוֹ מִחֲסַר כְּפוּרִים בְּקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹו, שֶׁהוּא⁴⁶ פּוֹסֵל מְדַבְּרֵיהֶם⁴⁷ וְאִינוּ מְטִמָּא.

(41) נתבאר למעלה פ"ז ה"ה. וראה שם ה"א. (42) שם. (43) ויש גם אפשרות שיהיו. (44) שיהיו שלישי או רביעי. (45) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שניות לא יהיו לעולם. אבל שלא יהיו תחילה, יש אפשרות - כגון נגיעת טבול-יום. (46) טבול-יום. (47) ראה מה שכתבנו בסוף ה"ט.

~ יום שני י"ב שבט ~

פְּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר כל מקום שנאמר באוכלין "פסול" - מה דינו. אם שני עושה שלישי בחולין ואם שלישי עושה רביעי בתרומה או רביעי וחמישי בקודש וכו'. ודין בשר תאוה אם מטמא הקודש ופוסל התרומה. וחיבורי אוכלין ע"י משקין אם הם חיבור. שני שבחולין ושלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מה פוסלים. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או חולין שנעשו על טהרת תרומה. כל קודש האמור בענין אוכלין ומשקין. כל דבר שוודאי מטמא את החולין מן התורה.

א. פֶּל מְקוֹם² שֶׁנִּאֲמַר בְּאֶקְלִין פְּסוּל - הוּא שֶׁיִּהְיֶה הָאֶקֶל עֲצָמוֹ טִמָּא, וְלֹא יִטְמָא אֶקֶל אַחֵר; אֲלֵא אִם נִגְעַ בְּאֶקֶל אַחֵר - הָרִי הוּא טְהוֹר.

(2) טהרות פ"ב מ"ג-ד.

ב. הָרֵאשׁוֹן שֶׁבְּחָלִין³ - טִמָּא וּמְטִמָּא. הַשְּׂנִי - פְּסוּל וְלֹא מְטִמָּא. וְאִין שְׂנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישֵׁי בְּחָלִין⁴. מִנִּין לְאֶקֶל שְׂנִי שֶׁהוּא פּוֹסֵל בְּחָלִין? שֶׁנִּאֲמַר: וְכָלִי חֲרַשׁ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא⁵. נִמְצֵא הַשְּׂרָץ אֵב, וְכָלִי חֲרַשׁ שֶׁנִּפְּלַ הַשְּׂרָץ לְאִוִיר וְרֵאשׁוֹן, וְהָאֶקֶל שֶׁבְּכָלִי שְׂנִי, וְהָרִי הוּא אוֹמֵר יִטְמָא. וְכֵן שְׂרָץ⁶ שֶׁנִּפְּלַ לְאִוִיר הַתְּנַוִיר⁷ - הַפֶּת שְׂנִיָּה, שֶׁהַתְּנַוִיר רֵאשׁוֹן.

אינו מטמא. (28) משנה זבים פרק ב, ב. וראה לקמן פ"ג ה"ט. (29) לקמן פ"ד ה"א.

ו. אֶחָד טְהוֹר שֶׁהָיוּ יָדָיו טִמְאֹת אוֹ³⁰ טְבוֹל יוֹם שִׁידָיו טִמְאֹת³¹ - הָרִי זֶה מְטִמָּא מִשְׁקָה חָלִין וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תַּחֲלָה לְטִמְאָה אֶקְלִין וּמִשְׁקִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹו³². וּמֵאֲחֵר שֶׁמִּשְׁקָה שֶׁנִּעְצַא מְטְבוֹל יוֹם - כְּמִשְׁקִין שֶׁנִּגְעַ בְּהֵן, טְבוֹל יוֹם שֶׁנִּפְּלַ מְרָקוֹ אוֹ מִימֵי רְגָלָיו עַל כְּפָר שֶׁל תְּרוּמָה - הָרִי זֶה טְהוֹר³³, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִשְׁקִין שֶׁנִּגְעַ בְּהֵן.

(30) בין . . . ובין. (31) מגזירת ידיים. (32) למעלה פ"ח ה"י. (33) משנה, נדה עא, ב.

ז. מִפֶּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים³⁴ שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְבָאָרֵם אִתָּה לְמוֹד, שֶׁהָאָדָם יִהְיֶה אֵב לְטִמְאָה וְיִהְיֶה רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה. וְלְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה הָאָדָם שְׂנִי אֲלֵא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. וְהוּא הָאוֹכֵל אֶקְלִין טִמְאִים אוֹ הַשׁוֹתֶה מִשְׁקִין טִמְאִין אוֹ הַכָּא רֵאשׁוֹ וְרַבּוּ בְּמִים שְׂאוּבִין, שֶׁכֹּל אֵלוֹ כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה מְדַבְּרֵיהֶם. וְכֵן שְׂאָר כָּל הַבְּלִים חוּץ מִכָּלִי חֲרַשׁ³⁵ יִהְיוּ אֵב לְטִמְאָה וְיִהְיוּ רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה. וְלֹא יִהְיֶה הַכָּלִי לְעוֹלָם שְׂנִי לְטִמְאָה אֲלֵא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. שְׂאָם יִטְמָא כְּמִשְׁקִין טִמְאִים - יִהְיֶה שְׂנִי מְדַבְּרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹו.

(34) ראה הלכות טומאת מת פ"ה. (35) שאינו אב הטומאה לעולם, ואפילו אם נגע במת. ראה הלכה ח.

ח. כְּפָר בְּאַרְנֹו³⁶, שֶׁכָּלִי חֲרַשׁ לֹא יִהְיֶה אֵב לְטִמְאָה לְעוֹלָם, לֹא מְדַבְּרֵי תוֹרָה וְלֹא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. וְיִהְיֶה רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה, וְשְׂנִי מְדַבְּרֵיהֶן, אִם נִטְמָא כְּמִשְׁקִין, כְּשֶׁאֵר הַבְּלִים. וְלֹא יִהְיֶה הָאָדָם וְלֹא הַבְּלִים שְׁלִישֵׁי וְלֹא רְבִיעִי לְעוֹלָם, לֹא מְדַבְּרֵי תוֹרָה וְלֹא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים.

(36) שם ה"ח.

ט. הָאֶקְלִים לֹא יִהְיוּ אֵב לְטִמְאָה לְעוֹלָם, לֹא מְדַבְּרֵי תוֹרָה וְלֹא מְדַבְּרֵיהֶם. וְיִהְיוּ רֵאשׁוֹן וְשְׂנִי מְדַבְּרֵי תוֹרָה. שֶׁהָאָדָם אוֹ הַכָּלִי שֶׁהוּא רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה, אִם נִגְעַ בְּאֶקֶל - עֲשָׂאָהוּ שְׂנִי³⁷. וְהָאֶקְלִין יִהְיוּ שְׁלִישֵׁי³⁸ וּרְבִיעִי³⁹ לְטִמְאָה מְדַבְּרֵיהֶן בְּלִבְדוֹ⁴⁰.

(37) מן התורה. ודווקא אדם או כלי, אבל אוכל ראשון שנגע באוכל - לא טימאהו מן התורה אלא מגזירת חכמים, ולפיכך דייק רבינו וכתב: שהאדם או הכלי (ראה למעלה פ"ז ה"א). (38) תרומה וקודש. (39) בקודש. (40) וכן כתב בסוף הפרק גבי טבול-יום שפוסל מדבריהם. ודבריו אלה נראים נוגדים דברי עצמו בפרק יא ה"ג וה"ד, שלמד שלישי מן הכתוב ורביעי מקל-וחומר, ומקור דבריו שם בברייתא פסחים יח, ב: "למדנו שלישי בקודש מן התורה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) איבעיא בזבחים קה, ב. 21) שתי חתיכות אוכלין, וביניהם משקה הנוגע בשניהם. 22) אם נגעה טומאה באחד מהם - נטמא גם השני (כך מפרש רבינו האיביעאי שם, ולא כפירוש רש"י). 23) פירוש, הדבר ספק אם שניהם כגוף אחד ממש גם לענין מנין דרגות הטומאה, ואם נגעה נבילה בחתיכה אחת נעשתה גם השניה ראשון לטומאה ועושה שני.

ז. השני שבחלין²⁴ פוסל אכלי תרומה ועושה אותן שלישי. ואם נגע במשקה חלין - טמאן²⁵. ואין צריך לומר, אם נגע במשקה תרומה או במשקה קדש, שהיא מטמא את הכל.

24) טהרות פ"ב מ"ו. 25) נעשו ראשון. נתבאר כבר כמה פעמים, שכל הפוסל את התרומה - מטמא משקין להיות תחילה.

ח. השלישי שבתרומה²⁶ שנגע באכלי קדש - פסול ונעשו רביעי. ואם נגע במשקה הקדש - טמאן ונעשו תחלה²⁷. אבל אם נגע שלישי שבתרומה במשקה תרומה - הרי הוא טהור²⁸. וכן רביעי שבקדש, אם נגע במשקה קדש - הרי זה טהור.

26) שם. 27) שכל משקה שנטמא הוא ראשון (ראה למעלה פ"י ה"י). 28) שאין רביעי בתרומה.

ט. חלין שנעשו על טהרת תרומה²⁹ - השלישי שבהן פסול בתרומה³⁰, ואם נגע³¹ בקדש - אינו עושהו רביעי³², ואפלו משקה קדש אינו פוסל. וחלין שנעשו על טהרת הקדש - השלישי שבהן טהור כחלין³³.

29) נזהרו לעשותן בטהרה כמו בעשיית תרומה. 30) הלכה פסוקה היא בחולין דף לג ולד, שחולין שנעשו על טהרת תרומה דינם כתרומה. 31) המשקה. 32) טהרות פ"ב מ"ו, ראה פירוש המשנה שם. 33) חולין לג, ב - לפי דעת רבי יהושע. בטהרות שם קובע רבינו, שכל מקום שנאמר בו חולין שנעשו על טהרת הקודש הם כקודש, הכוונה לפי שיטת משנה ראשונה בנדה ע"א, ב - שטבול יום אסור לנגוע במים שהוכנו לשטוף בהם את הפסח, אבל משנה אחרונה מתירה לנגוע מפני שטבול יום הוא כשני, ואינו פוסל את המים שהם חולין, ואף-על-פי שנעשו על טהרת הקודש. וכן כתב גם בפירושו לחגיגה יח, ב. ופסק כאן כמשנה אחרונה. ולמה החמירו בחולין שנעשו על טהרת תרומה יותר משנעשו על טהרת הקודש? מפני שכהנים רגילים לאכול גם חולין בטהרת תרומה, ולפיכך חלה על חולין אלה קדושת תרומה, מה-שאי-כן בטהרת הקודש, שרק יחידים נוהגים שמירה קפדנית זו, בטלה דעתם ולא חלה כל קדושה על אותם החולין (רש"י חולין, שם).

י. האוכל רביעי שבקדש - אסור לו לאכל את הקדש³⁴, ומתיר לגע בקדש ואינו פוסל³⁵. אפלו

3) שם. 4) שם. 5) במה דברים אמורים, ששני בחולין פסול מן התורה? כשנגע בכלי או באדם שהוא ראשון או אב, אבל אוכל ראשון אינו פוסל את השני מן התורה אלא מדרבנן (למעלה פ"ז ה"א). 6) לא נתבאר מה זה מוסף על האמור למעלה. 7) התנורים בתקופת המשנה היו של חרס.

ג. הראשון⁸ והשני שבתרומה - טמאים ומטמאים. השלישי - פסול ולא מטמא. ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. מנין לאכל שלישי שהוא פוסל¹⁰ בתרומה? שנאמר: וְכֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחַר יֵאָכַל מִן הַקִּדְשִׁים. נמצא טבול יום אסור בתרומה עד שיעריב שמשו¹¹, ואם נגע בה - פסלה, וטבול יום כשני לטמאה הוא. הא למדת, שהשני עושה שלישי בתרומה.

8) טהרות, שם. 9) השני פוסל אוכלין ואינו מטמא, ונקט לשון "מטמא" מפני שהוא מטמא משקין. 10) צ"ל פסול. 11) יבמות עד, ב.

ד. הראשון¹² והשני והשלישי בקדש - טמאין ומטמאין¹³. הרביעי - פסול ואינו מטמא. ואין רביעי עושה חמישי לעולם. ומנין לשלישי בקדש שהוא טמא? שנאמר: וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכַל; וְכֹבֵד קָרָא הַכֶּתוּב לְשָׁנֵי טָמֵא, שְׁנֵאֲמַר: כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ יִטְמָא. הא למדת, שבשר הקדש שנגע בשני - נטמא וישרף. ומנין לרביעי בקדש שהוא פסול? מקל וחמר¹⁴: ומה מחסר כפורים, שהוא מתיר בתרומה, אסור בקדש עד שיביא כפרתו; השלישי, שהוא פסול בתרומה, אינו דין שיעשה רביעי בקדש? ! אבל החמישי טהור.

12) טהרות, שם. 13) ראה הערה ת. 14) פסחים יח, ב.

ה. בשר תאנה¹⁵, אף על פי שהוא טהור, גזרו עליו¹⁶ שיהיה שלישי לטמאה: מטמא את הקדש¹⁷, ואינו פוסל את התרומה. ויראה לי, שלא גזרו עליו אלא כדי שלא יערבוהו עם בשר הקדש ויבואו לטעות ולשגוג בו, וידמו שהבשר זה¹⁸ הוא חל והוא קדש¹⁹ ויאכלנו בטמאה.

15) בשר חולין נקרא "בשר תאוה", מלשון הכתוב (דברים יב, כ): כי תאוה נפשך לאכול בשר. 16) תוספתא, נדה פ"ט ה"י. 17) פירוש - פוסל (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). 18) בשר הקודש. 19) והרי הוא קודש.

ו. חבורי אכלין²⁰ על ידי משקין²¹ - הרי הן חבור לטמא טמאת אכלין²². והדבר ספק, אם חשובים כגוף אחד למנות בהן ראשון ושני ושלישי²³, או חושבים זה האכל שנגעה בו הטמאה ראשון, והאכל המחבר לו שני.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירושו של רבינו. שנינו שם: "רבי יהושע אומר, אוכל אוכל ראשון ואוכל שני - שני, שלישי - שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה". פירוש, אדם שאכל דבר מאכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, נעשה גופו שני לטומאה ואסור לאכול תרומה וקודש, ואם נגע בתרומה - נפסלה, ואם נגע בקודש - נטמאה. אם אכל דבר שהוא שלישי לטומאה, נעשה גופו שני לענין קודש, ואם נגע בקודש עשהו שלישי, אבל לענין תרומה אינו שני אלא שלישי ואסור לאכול תרומה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, ומותר לנגוע בה. ומסיים רבי יהושע, שכל זה אמור בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ומבאר רבינו שם, שהוא-הדין בתרומה ממש. ולתוספת ביאור ייאמר, שרבי יהושע משמיענו ריבותא, שאפילו בשלישי שבחולין שנעשו על טהרת תרומה גם-כן עושים שני לקודש. ורבינו מוסיף כאן ריבותא, שאפילו אם אכל שלישי של תרומה, שהיא פסולה מן הדין, אף-על-פי-כן מותר בנגיעת תרומה. מתוך ביאור זה מוסברים דברי רבינו מאליהם. ראה בהערה הבאה. (48) משמע שהוא עושה שלישי וזה עושה רביעי, ואין כל הבדל בזה בין תרומה ממש ובין חולין על טהרת תרומה. [בפירושו למ"ו שם בדין נגיעה, מחלק רבינו בין שני אלה ואומר, שחולין על טהרת תרומה אינם עושים רביעי בקודש (וכן פסק למעלה ה"ט). ואילו כאן באוכל לא חילק. ונראה טעמו, שבאוכל החמירו חכמים ונתנו עליו טומאה חמורה יותר מטומאת הדבר שאכל, הרחיבו גזירתם גם על חולין בטהרת תרומה, מה-שאינ-כן בנגיעה]. (49) בחולין לה, א - אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא, האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש, טהור לאכול בקודש, שאין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא קודש מקודש (פירוש, קדושת גופו ממש) בלבד. והקשו עליו מהמשנה שהבאנו למעלה: "שלישי שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה" והרי חולין אלה אינם קודש מקודש, ועושים שני בקודש? והשיב רבי יצחק: "הנח לתרומה, שטהרתה טומאה אצל הקודש", כלומר לא נעשה שני מפני שהחולין היו שלישי, אלא מפני שלא נעשו על טהרת הקודש. פירוש, לא נזהרו לשמרם שמירה מעולה מפני הטומאה כמו שזומרים על קודש, אלא שמירה פחות קפדנית כעין שמירת תרומה. ומפני שרבינו פסק למעלה (ה"ט), שחולין שנעשו על טהרת הקודש, השלישי שבהן טהור (ראה שם בביאורנו טעמו של דבר), וכן בסוף הלכה זו הוא מביא להלכה את דברי רבי יצחק, הוכרח לקבל גם נימוקו למה נעשה שני. (50) ומותר לו לאכול קודש. למעלה בהלכה ט, כתב רבינו דין זה לענין נגיעה, וכאן מלמדנו שגם לענין אכילה הדין כן, שלא תטעה לומר שדינם כרביעי שאינם פוסלים את הקודש בנגיעה, והאוכלם נפסל גופו מלאכול קודש (ראה ה"ו). (51) מקודש קדושה מליאה (ראה ה"א) ולא חולין שנעשו על טהרת הקודש. [ומדובר במעלות היתירות שגזרו בקודש, אבל טומאות שהם מעיקר הדין, כגון שלישי שבתרומה - עושה רביעי, כמו שנתבאר למעלה בה"ח].

יג. פל קדש⁵² האמור בענין טמאת אכלין ומשקין

תבשיל³⁶ שנתערב בו הקדש ואין בו³⁷ פזית בכדי אכילת פרס³⁸ - הרי זה לא יאכל³⁹ ברביעי של קדש⁴⁰, אלא בחמישי⁴¹, שהוא טהור כמו שבארנו⁴².

(34) גזרו חכמים שאדם האוכל יהיה טמא כטומאת המאכל, ואע"פ שהמאכל אינו מטמא אוכלין בנגיעה (חולין לד, א) ואסור לו לאכול קודש. [שם מדובר בשלישי לענין תרומה (ראה הלכה הבאה) ורבינו למד מתרומה לקודש, כשם ששלישי בתרומה פוסל את האוכלו לאכול בתרומה, אע"פ שאינו פוסל תרומה בנגיעה, כך גם ברביעי בקודש]. (35) שרביעי אינו עושה חמישי. (36) של חולין או תרומה. (37) בקודש. (38) פרס הוא חצי ככר לחם ששיעורו שש ביצים. וכזית בכדי אכילת פרס - פירוש, שנתערב כזית (כחצי ביצה) קודש בחמשה כזיתים של התבשיל, וביחד הם ששה (ויש אומרים: כזית בששה כזיתים). (39) אף-על-פי שבדינים אחרים אינו נידון כאילו הוא בעין. (40) פירוש, אדם שאכל רביעי של קודש, לא יאכל תערובת זו. (41) הוא-הדין שיותר לאוכלו בלי כל תערובת. רבינו מפרש מה ששנינו: "והחמישי נאכל בניזיד הקודש", הכוונה למעט רביעי שאינו נאכל אפילו בתערובת, אבל אינו ממעט חמישי בלי תערובת. וכאן נקט - כדרכו - לשון המשנה. (42) למעלה ה"ד.

יא. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או של חלין שנעשו על טהרת תרומה - הרי זה אסור לאכל את התרומה⁴³ עד שיטבל⁴⁴, ומתיר לגע בתרומה⁴⁵ והרי היא טהורה. באכילה עשו מעלה, בנגיעה לא עשו מעלה. במה דברים אמורים? בתרומה עצמה; אבל תבשיל שנתערב בו תרומה, אם אין שם פזית בכדי אכילת פרס - הרי זה מתיר לאכל מאותו תבשיל⁴⁶ כדרך שמתיר לגע בתרומה.

(43) מימרא של עולא, חולין לד, ב. (44) ואינו צריך הערב שמש. (45) זבחים צט, ב: "באכילה עבד (עשו) רבנן מעלה (טהרה מסוג גבוה), בנגיעה לא עבדו רבנן מעלה". (46) טהרות פ"ב מ"ג: "והשלישי נאכל בניזיד הדמע", פירוש, בתבשיל שנתערבה בו תרומה. ובחולין שם אמרו, שמדובר כשאין בתבשיל כזית תרומה בכדי אכילת פרס, ומכאן המקור להלכה זו.

יב. האוכל⁴⁷ שלישי שבתרומה או של חלין שנעשו על טהרת התרומה, אף על פי שהוא טהור לנגיעת תרומה - הרי הוא פשוט לענין קדש⁴⁸; שטהרת תרומה טמאה היא אצל הקדש⁴⁹. אבל האוכל שלישי שבחלין שנעשו על טהרת הקדש - הרי הוא טהור⁵⁰; שאין לך דבר שעושה רביעי בקדש אלא קדש מקדש⁵¹ בלבד.

(47) שם מ"ב כרבי יהושע. כדי להסביר הלכה זו, עלינו לבאר מתחילה את דברי רבי יהושע במשנה שם על-פי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ג שבט - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומעשרות, נשנו בתוספתא שם. וטבול לחלה, נאמר בסוטה ל, ב בלשון שני.

טז. כל דבר⁷⁴ שווא⁷⁵ מטמא את החלין מן התורה - גזרו על ספקו בחלין הטבולין לחלה שתעשה אותה העפה בטהרה. ומפרישים ממנה חלה, וחלתה תלויה, לא נאכלת⁷⁶ ולא נשרפת⁷⁷.

(74 נדה ז, א. מסקנת אביי. 75) אם טומאתו וגם נגיעתו ודאי. (76) שאסור לאכול חלה טמאה כמו תרומה טמאה. (77) שמא היא טהורה, ואסור לאבד בידים תרומה וחלה טהורה.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר שאחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.

א. אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה, ואלו הן: יש לאדם להטביל כלים בתוך כלים לתרומה, אבל לא לקודש. גזרה שקמא יהיה פי הפלי' צר ולא יהיה בו כשפופרת הנוד', ונמצאו הפלים שבתוכו פאלו טבלו במים שפפלי, לא במקוה. במה דברים אמורים? כשהיה הפלי הגדול שיש בתוכו הפלים הטמאין טהור; אבל אם היה טמא - מתוך שעלתה לו טבילה, עלתה טבילה לפלים שבתוכו אפלו להשתמש בהן בקודש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה... כו'". ובסיום הפרק חילק: "שש מעלות ראשונות עשאוים בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש, וחמש אחרונות עשאוים בקודש בלבד.. כו'". המספר עשר מורה על סדר השתלשלות, ואילו י"א ("אחת עשרה מעלות") על למעלה מסדר השתלשלות, כידוע בעניין עבודת הקטורת שעל ידי י"א סממנים שבה היו מבררים בחינת הי"א דלעומת-זה.

ובעבודת האדם: חולין שנעשו על טהרת הקודש היא העבודה עם עצמו ובה עשו רק שש מעלות כי לא כל אחד ראוי לעבודה נעלית זו, על-דרך שמצינו בהלכה ד"מחזי כיוהרא". אבל גם כאשר יהודי נמצא בדרגא זו שע"פ דין יכול להקריב קרבנות ולאכול קדשים, הוסיפו "חמש אחרונות" כדי שיהיו "אחת עשרה מעלות לקודש כו'" כי ענייני הקודש הם ההתעסקות עם הזולת וכדי להדר ולהוסיף בזה באופן של "לפנים משורת הדין" שזהו עניין החסידות והפצתה, צריך להגיע לעבודה הקשורה עם בחינת י"א - למעלה מסדר

הוא קדשי מקדש המקדשין, כגון בשר קדשי קדשים⁵³ ובשר קדשים קלים⁵⁴, וחלות תודה⁵⁵ ורקיקי נזיר⁵⁶ שנשחט עליהן הזבח⁵⁷, והמנחות⁵⁸ שקדשו בכלי⁵⁹, ושתי הלחם⁶⁰ ולחם הפנים⁶¹ משקורמו בתנור⁶²; אבל חלות תודה ורקיקי נזיר שלא נשחט עליהן הזבח, והמנחות שלא קדשו בכלי - אינן לא בקדש ולא בחלין אלא פתומה⁶³.

(52) תוספתא, טהרות פ"א ה"ד (ראה שם גירסת הגר"א). (53) עלות, חטאות ואשמות ושלמי ציבור, שמקריבים בחג השבועות. (54) תודה ושלמים. (55) המביא קרבן תודה, צריך להביא עמו ארבעים לחם אפוי מארבעה מינים (ויקרא ז, יב). (56) נזיר שהשלים ימי נזירותו, מביא שלושה קרבנות, ועמהם עשרים לחם מצה משני מינים (במדבר ו, טו). דיניהם מפורשים בהל' מעשה הקרבנות ס"ט. [לא נתבאר לי למה קורא רבינו ללחמי תודה "חלות" וללחמי נזיר "רקיקים", בעוד שהמקריב תודה, וכן גם הנזיר מביאים חלק חלות וחלק רקיקים, וההבדל בין חלות ורקיקים הוא, שהחלות נילשות בשמן והרקיקים במים, ומושחים אותם בשמן אחר אפייתם והלחם סופגין]. (57) שחיטת הקרבנות מקדשת את הלחמים בקדושה מלאה. (58) הבאות בפני עצמן, לא כתוספת לקרבן. (59) שנתנו אותן בכלי שרת שבמקדש. (60) שהציבור מקריב בחג השבועות. (61) שנים עשר לחמים שמניחים בכל שבת על השולחן שבהיכל, ומחלקים אותם לכהנים בשבת שלאחריה (ויקרא כד, ה). (62) שעלה עליהם קרום מחום התנור. שתי הלחם ולחם הפנים מתקדשים קדושה מלאה עם תחילת אפייתם שהיא העלאת הקרום. (63) שם.

יד. החלה⁶⁴ והבפורים⁶⁵ ותשלומי תרומה⁶⁶ [וחמשה] - הרי הן בתרומה⁶⁷.

(64) שמפרישים מן העיסה (במדבר טו, כ). (65) פירות העץ והאדמה הראשונים (דברים כו, ב). (66) זר (לא כהן) שאכל תרומה, מחוייב לשלם לכהן את מחירה עם תוספת חומש המחיר. (67) חלה עליהם קדושת תרומה לכל דבר. תוספתא שם ה"ה.

טו. הטבל⁶⁸ והמדמעה⁶⁹ וגדולי תרומה⁷⁰, ומעשר שני וראשון⁷¹, ועפה הטבולה לחלה⁷² - הרי הן בחלין⁷³, והראשון טמא בהן, והשני פסול, ואין בהן שלישי.

(68) תבואה ופירות ארץ ישראל לפני הפרשת תרומות ומעשרות. (69) תרומה שנתערבה בחולין ואין בחולין פי מאה. מן התורה בטלה התרומה ברוב חולין, וחכמים גזרו שלא תיבטל אלא במאה. (70) תרומה שנזרעה והצמיחה תבואה, התבואה החדשה אסורה מגזירת חכמים (שבת יז, ב). (71) מצוה מן התורה להפריש שתי מעשרות מגידולי קרקע האמורים למעלה, מעשר ראשון ניתן ללויים, ומעשר שני מעלים לירושלים ונאכל שם בטהרה לכל אדם מישראל. (72) לפני הפרשת חלתה. (73) טבל, גידולין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עם הקדש¹³, במעשה שהיה. ואם עבר ונשא, הואיל ולא נגע בקדש - הרי הקדש טהור¹⁴.

9) דבר שהזב עמד, ישב או שכב עליו נקרא בלשון חכמים "מדרס הזב" או מקוצר: "מדרס", והוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים ואוכלין ומשקין. 10) רבינו במשנה מפרש, כגון שהמדרס והתרומה מונחים על לוח עץ שאינו מקבל טומאה והאדם מרים את הלוח, אבל אם האדם נוגע בשניהם, הוא נטמא מפני שנשא את המדרס ומטמא את התרומה. [ורשי"י פירש, שהתרומה מונחת בכלי חרס שאינו מקבל טומאה אלא מתוכו והאדם אינו נוגע באווירו, ולפיכך לא נטמאה התרומה על ידי נגיעתו של נושא המדרס]. 11) שם כב, ב. נימוק הגזירה. 12) צריך להיות: "וטימאה" או "ונטמאה". 13) אבל לא בטומאה אחרת, כגון שרץ ונבילה ורק בקודש ולא בתרומה. במקום שגזרו טומאה מפני מעשה שהיה, גזרו כעין המעשה בלבד ולא במקרים שאינם דומים לו מכל הבחינות. 14) מחלוקת אמוראים (שם כג, א) ופסק להקל כמו בכל ספק דרבנן.

ד. בגדי אוכלי תרומה¹⁵, אף על פי שהן טהורין ונזהרין מן הטמאות - הרי בגדיהן מדרס לקדש¹⁶.

15) שנשמרו בטהרת תרומה. 16) מטמאים אדם וכלים כמדרס הזב. זאת היא מעלה רביעית.

ה. פלי שהוא מפצל¹⁷ ולוחותיו וקורותיו מקשרות, כגון מטה וכיוצא בה: אם נטמא וצריך להטבילו לתרומה - יש לו להטבילו פלו פאחד פשהוא מקשר; אבל לקדש - מתיר¹⁸ ומנגב¹⁹, שפא יש שם דבר החוצץ²⁰, ומטביל ואחר כך קושר.

17) מחובר מחלקים שונים שאפשר לפרקם. 18) את החבלים הקושרים את חלקי הכלי זה לזה. 19) מנקה במטלית כל חלק בפני עצמו. 20) מפריע את מי המקווה מלהגיע למקום שהוא דבוק בו (מעלה חמישית).

ו. פלים הנגמרין בטהרה²¹, אפלו היה העושה אותן תלמיד חכם ונזהר בהן - הרי אלו צריכין טבילה לקדש, ואינן צריכין הערב שמש; אבל לתרומה - משתמש בהן בלא טבילה, שהרי נעשו בטהרה. ומפני מה הצריכום טבילה לקדש? גזרה משום רק עם הארץ שיגע בהן²² בשעת מלאכה ועדין²³ הוא לח²⁴.

21) גמר מלאכה שלהם היה בטהרה, והמלאכה עד סמוך לגמר עשה עם הארץ. 22) שמא נפל הרוק על הכלי בשעת עשייתו, ורוקו של עם הארץ מטמא (ראה הלכות משכב ומושב פרק י). 23) אחרי גמר מלאכה. 24) ומטמא את הכלי, אבל לפני שנגמרה מלאכתו אין עליו דין כלי ואינו מקבל טומאה (מעלה שישית).

ז. אחר שנגמר הכלי - מצרף²⁵ מה שבתוכו לקדש, אבל לא לתרומה. כיצד? פלי שהוא מלא פרות

השתלשלות, ובעבודה זו יש להדר בכל ההידורים מבלי לחשוש ל"מחזי כיוהרא" או שלא להלך בגדולות.

(על פי "זין מלכות" ספר טהרה סימן כא מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) בחגיגה כ, א נשנו החומרות שהטילו חכמים בטהרת הקודש יותר מבתרומה מבלי לקבוע מספרן. ובגמרא שם כא, ב נחלקו רבי אילא ורבא במספרן - רבי אילא קובע שהן עשר ורבא אומר שהן אחת עשרה - ויש במחלוקתם זו עניין לדין (יבואר לקמן), ופסק רבינו כרבא מפני שגם רב נחמן סובר כמותו. 3) מותר להניח כלים טמאים קטנים בתוך כלי גדול טהור ולהטבילם במקווה וייטהרו. 4) החיצון. 5) כעובי השופרת שנותנים בפי הנוד. במקוואות פרק ו משנה ז שנינו: "עירוב מקוואות כשופרת הנוד". פירוש אם יש שני מקוואות זה בצד זה, באחד יש שיעור מקווה (ארבעים סאה מים) ובשני פחות מכשיעור זה וצינור מחברם, דינם כמקווה אחד כשרוחב הצינור הוא כשופרת הנוד ומותר לטבול במקווה החסר, ואם הצינור פחות משיעור זה אינו מערב את שני המקוואות. ושם מבואר ששופרת הנוד רוחב חללה "כשתי אצבעות חוזרות למקומן", פירוש, שאפשר לגלגל שתי אצבעות בחללו של הצינור. ובכלי בתוך כלי יש לחשוש, שמא יטביל כלים זעירים, כגון מחטים וכדומה, בכלי שפיו צר ואם כן המים שבתוכו אינם כמחוכרים למקווה ומתוך כך לא עלתה טבילה למחטים שבתוכו, ובתרומה לא גזרו. נימוק זה אמרו שם בשם רבא.

ב. פלי⁶ שנטמאו אחריו במשקין - לא נטמא תוכו, ולא בית אצבע⁷ שבפני שפתו. והמשקין שבתוכו או שבבית צביעתו טהורין. ושותה בו, ואינו חושש שפא יגעו משקין שבפניו באחורי הכלי ויחזרו ויטמאו תוכו. במה דברים אמורים? לתרומה; אבל לקדש, נטמאו אחריו - נטמאו פלן⁸.

6) מעלה שנייה ששנו חכמי המשנה שם. 7) במשנה שלפנינו כתוב "בית הצביעה" וגם רבינו בפירושו שם גורס כך ומפרש שם שהיה שקע בעובי שפת הכלי, כדי להשים שם אצבע להחזיק את הכלי ולא יכניס את האצבע לתוך הכלי עצמו. [כנראה קיבל פירושו של רבי יוחנן (שם כב, ב) "מקום שנקיי הדעת צובעין בו" ומפרש כהערוך, שצובעין הוא מלשון "הצביעו" במשנה יומא כב, א שפירושו הוציאו אצבע]. 8) אחריים, תוך ובית אצבע.

ג. הנושא את המדרס⁹ - מתר לו לשא עמו תרומה באחד, והואיל ואין הנושא נוגע בתרומה¹⁰ ולא תרומה נוגעת במדרס - הרי היא טהורה. אבל לא הקדש, אף על פי שלא נגע בו. מעשה היה¹¹ באחד, שנושא חבית של קדש¹² טמאה במדרס שנושא עמה. באותה שעה גזרו, שהנושא את המדרס לא ישא את הקדש. ולא גזרו אלא במדרס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנגיעת טומאה בפנים הכלי ולא בנגיעה מבחוץ או בין כך ובין כך מצרף. בעיא זו לא נפשטה. מובן שהאוכל הנוגע במים נטמא מפני הנגיעה הישירה במים הטמאים.

י. אכל קדש שננטמא והניחו בכלי, ובתוך הפלי אכל קדש אחר טהור, ואין נוגעין זה בזה - הטהור בטהרתו³⁷ והטמא בטמאתו. בא טבול יום ונגע באכל הטמא - יש בדבר זה ספק, אם נפסל הטהור מחמת מגע טבול יום מפני צרופו הפלי או לא נפסל; שלא נגע טבול יום אלא באכל ששבע מן הטמא³⁸ ולא הוסיף לו פלוס³⁹.

37) לא אמרו הכלי מצרף, אלא כשניהם מונחים בכלי בשעה שנגעה טומאה באחד מהם. 38) כאדם השבע שאינו מקבל אוכל, כך הוא אינו בולע טומאה. 39) ומתוך כך לא נטמא הציבור השני. והטומאה הראשונה גם כן אינה מטמאה, כמו שאמרנו בבבא הקודמת. ולמה נקט טבול יום ולא טומאה סתם? מפני שקודש הנוגע בטבול יום אינו מטמא ולא פוסל קודש אחר בנגיעה, ואם כן לעולם אינו מוסיף טומאה. אבל שרץ או נבילה מוסיף טומאה, במקרה שהחלק הטמא היה שני או שלישי או רביעי (ראה רש"י שם בראש העמוד).

יא. הרביעי בקדש - פסול; אכל בתרומה - טהור. וכן שלישי בתרומה, אם נגע במשקה קדש - הרי זה נטמא⁴⁰, כמו שבארנו; והשלישי שבתרומה או שפקדש אם נגע במשקה תרומה - לא פסלו.

40) עשה ראשון.

יב. מי שננטמאת ידו אחת ונגע בה בידו שנייה או בידו חברו - פסול⁴¹ את השנייה והרי היא פשלישי. ואם היתה ידו בלולה⁴² במשקה, אף על פי שלא נגע - נטמאת חברתה⁴³. וצריך להטביל את שתיהן⁴⁴ ואחר כך יגע בקדש. אכל בתרומה, אם נטמאת ידו האחת - לא נטמאת חברתה, ואפלו נגע בה פשהיא נגובה⁴⁵. ואין צריך להטביל ידו שננטמאת, אלא נוטלה ונוגע בתרומה.

41) אם תיגע בקודש תפסול אותו, אבל לא תטמאהו. כרבי יוסי בן יהודה שם. 42) רטובה, ונטמאה היד בנגיעתה במשקה ונעשית שנייה מגזירת טומאת משקין ולא משום המעלה שבקודש. 43) נעשית שנייה כמותה. ונראה טעמו, שמה נגעה היד השנייה במשקין שעל יד הטמאה ונעשתה שני. [רבינו למד חשש זה ממה שאמרו שם: "היינו רבותיה דנגובה". ראה רש"י שם]. 44) נתבאר למעלה פרק ח הלכה ז שלקודש לא די בנטילת ידיים אלא צריכות טבילה במקווה כשירה כמו ששינוי (שם יח, ב): "נוטלים לידיים לחולין למעשר ולתרומה, ולקודש מטבילין". מובן, שאם היא נגובה וגם לא נגע בידו האחרת מטביל את היד הטמאה בלבד. 45) כלומר, אם היא נגובה, אבל אם היא לחה נטמאת השנייה מפני נגיעתה במשקה (מעלה תשיעית).

פרודין זה מזה, כגון צמוקין וגרוגרות, ונגעה טמאה באחד מהן - נטמא כל מה שבפלי לקדש, אכל לא לתרומה. וכל המעלות²⁶ של דבריהם הם²⁷. ורמזו יש למעלה זו בתורה: פה אחת עשרה זהב מלאה קטרת. אמרו חכמים: כל מה שבפף - הרי הוא פגוף אחר. אפלו שאין לו תוף²⁸ מצרף מה שעליו לקדש. כגון שהיו צבורין על גבי הלוח או על גבי העור, אף על פי שאין הפרות נוגעין זה בזה.

25) עושה את כל הגושים שבו כגוש אחד לענין טומאה. 26) לרבות זו. 27) כרבי יוחנן שם כד, א, שאמר: "מעדותו (עדויות פרק ח משנה א) של רבי עקיבא נשנית משנה זו" פירוש, שנינו שם: "העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו נטמא כולו. הוסיף רבי עקיבא על הסולת ועל הקטורת וכו' שנגע טבול יום במקצתם שפסל את כולם". ומפני שטומאת אפר פרה היא מדרבנן, שהרי אין עליו כל קדושה, למדו בגמרא (שם כג, ב) שגם הסולת והדומה לו - מדרבנן. 28) זו היא מעלה שביעית.

ח. היו שני הצבורין²⁹ בתוך הפלי ודבר אחרו ביניהן ונטמא אחד משניהן: אם היה הדבר שביניהן צריך לפלי³¹ - הפלי מצרפן ונטמא הכל; ואם אינו צריך לפלי³² - לא נטמא אלא זה שנגעה בו הטמאה בלבד.

29) כגון עישרון סולת למנחה והניח חצי עישרון בצד זה של הכלי וחציו השני בצד אחר. 30) לא סולת של מנחה העומדת להקטרה (כסף משנה). 31) כגון לבונה. 32) כגון בשר או שיירי מנחה הנאכלים לכהנים. [הכסף משנה מבאר, שאם האמצעי שביניהם הוא גם כן סולת היה מצטרף עם אותו חצי העישרון שנגעה בו הטומאה שהרי ביניהם אין הפסק. וזה לא כפירוש רש"י, ראה ראב"ד].

ט. היו שני צבורין בכלי, והצפור האחד מחבר למים שאחורי הפלי, ונגע טמא בצפור השני³³ - נטמאו שניהן³⁴ בצרופו הפלי, ונטמאו המים שאחורי הפלי³⁵ מחמת זה האכל המחבר להן, אף על פי שהן אחורי הפלי. נגע הטמא במים שאחורי הפלי - נטמא האכל המחבר להן, והדבר ספק אם נטמא האכל השני בצרופו הפלי או לא נטמא מחמת הצרופו³⁶.

33) שאינו נוגע לא במים ולא בציבור המחובר להם. 34) שני הציבורים. 35) רבי ירמיה שואל שם אם הציפור מועיל לטמא גם מה שמחוץ לכלי כשהוא מחובר למה שבתוך הכלי, והוסיף ושאל: "אם תימצי לומר כיוון דמחבר מחבר (ונטמאו שני הציבורים), חיבור מים וצירוף כלי מהו?" ודרכו של רבינו לפסוק כאם תמצי לומר. 36) בעיני שנייה של רבי ירמיה, אם צירוף הכלי מוגבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? שֶׁהָיָה עַד עַתָּה הָיוּ אֲסוּרִין לְאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ וְהִסִּיחוּ דַעְתָּן⁵⁴, וְשָׂמָא נְטָמָא וְהֵם לֹא יָדְעוּ. וְלֹא עָשׂוּ מַעֲלָה זֹאת אֲלָא לְאֲכִילָה; אֲכַל לְנִגְיָעָה - נוֹגְעִים בְּקֹדְשִׁים קֹדֶם טְבִילָה⁵⁵.

53) אבל לפני קבורת המת. 54) מלשמו על טהרת הקודש. 55) זבחים צט, ב: באכילה עביד (עשו) חכמים מעלה, בנגיעה לא עביד חכמים מעלה.

טז. שש מעלות הראשונות עשאום בין לקדש בין לחלין שנעשו על טהרת הקדש; וחמש אחרונות, שהן מן הפלי מצרף מה שפנתו והלאה - עשאום בקדש בלבד, אכל לא בחלין שנעשו על טהרת הקדש, אלא הרי הן בחמש אלו בחלין. לפיכך, חלין שנעשו על טהרת הקדש - הראשון טמא בהן, והשני פסול, והשלישי טהור בחלין, כמו שבארנו.

~ יום רביעי י"ד שבט ~

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר

1) יבאר שחמש מעלות עשו חכמים בבגדים. ואם צריך טבילה לתרומה ולקודש מחמת היסח הדעת. ואם צריך כוונה לטבילה ולנטילה. כל הכלים שגורו שיהיו בחזקת טומאה. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטומאות של תורה. על כמה ספיקות שורפים את התרומה, ואם שורפים על שני ספיקות.

א. חמש מעלות? עשו חכמים בבגדים, ואלו הן: בגדי עמי הארץ - מדרס³ לאוכלי חליהן בטרה. וכן עמי הארץ עצמן - פזבין⁴ לטהרות, כמו שבארנו⁵. ובגדי אוכלי חליהן בטרה - מדרס לאוכלי מעשר שני⁶. אכל אוכלי חליהן בטרה, והן הנקראים פרושים - אינם פזבים⁷. אפלו לתרומה הרי זה הפרוש טהור, אפלו אם נגע בה בגופו. ובגדי אוכלי מעשר שני - מדרס לאוכלי תרומה. ובגדי אוכלי תרומה - מדרס לקדש. אכל אוכלי תרומה עצמן - אינם פזבין לקדש. ובגדי אוכלי קדש - מדרס לחטאת⁸, כמו שבארנו בהלכות פרה אדמה⁹. אכל הטהור לקדש - אינו פזב לחטאת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בגדי עמי הארץ - מדרס.. כו"

לשיטת הרמב"ם, גזירת חכמים על טומאת עם-הארץ אינה רק מצד חשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על עמי הארץ "חזקת טומאה" כיון שאינם "בקיאים בדקדוקי טהרות וטומאות" ולכן סבר הרמב"ם שהטעם שברגל הם "בחזקת טהרה" אינו משום החשש ד"הוה

למה לא מנו כאן שתי מעלות, א. יד מטמאה חבירתה לקודש ולא לתרומה; ב. לקודש צריכה טבילה ולתרומה מספיקה נטילה? בתוספות שם כ, ב דיבור המתחיל חומר פירשו, שנמנו רק המעלות שהן חומרות לענין טומאה (בלשון הגמרא: "דררא דטומאה", ראה תוספות נדה ו, א דיבור המתחיל אבל), ולפיכך, לא מנו את הטבילה].

יג. אֲכָלִין נְגוּבִין שְׁלֵא הַכֶּשֶׁר⁴⁶ - אוֹכְלִין אוֹתָם בְּיָדֵים מְסֻבֹּת⁴⁷. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּתְרוּמָה; אֲכַל בְּקֹדֶשׁ - חֵבֶת הַקֹּדֶשׁ מִכְשָׁרְתָן⁴⁸, וְאֲסוּר לְמִי שִׁידוֹ טָמְאוֹת לְאָכַל קֹדֶשׁ שְׁלֵא הַכֶּשֶׁר. וְאִפְלוּ לֹא נִגַע בּוֹ אֲלָא כְּשׁוֹשׁ⁴⁹ אוֹ שֶׁתַּחֲב לּוֹ חֲבָרוֹ⁵⁰ לְתוֹךְ פִּי - הָרִי זֶה אֲסוּר⁵¹. וְאִין צָרִיף לּוֹמֵר, שְׂאֵם נִגְעָה טָמְאָה בְּאֲכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁלֵא הַכֶּשֶׁר - שְׁנֻטְמָאוּ, מִפְּנֵי שֶׁחֵבֶת הַקֹּדֶשׁ מִכְשָׁרְתָן.

46) שלא נרטבו באחד משבעת המשקין (ראה פרק א מהלכות טומאת אוכלין הלכה א והלכה ב). 47) סתם ידיים שגזרו עליהם להיות שניות (ראה למעלה פרק ה הלכה ח, או אם נגעו בראשון לטומאה ולא נטמא האדם). 48) את אוכלי הקודש ומקבלים טומאה בלי הכשר משקין (שם כד, ב). 49) פלך של עץ שאינו מקבל טומאה. 50) שידיו טהורות. 51) בגמרא שם מנמק רבי חנינא בן אנטיגנוס שמא יקח צנון או בצל לח ויאכל ביחד עם הקודש ויטמאוהו, שהרי המשקין שעל הצנון או הבצל שנגעו בידי נעשו ראשון. (זאת היא מעלה עשירית).

יד. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? לְפֶסֶל הָאֲכָל עֲצָמוֹ וְלֹאֲסָרוֹ בְּאֲכִילָה; אֲכַל לְמִנּוֹת בּוֹ רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי - הָרִי זֶה סִפְקָא⁵². בְּיָצֵד? נִגַע אֲכַל שְׁנֻטְמָא בְּלֹא הַכֶּשֶׁר בְּאֲכָל שְׁנֵי שֶׁהַכֶּשֶׁר - הָרִי זֶה הַשְּׁנֵי סִפְקָא, מִפְּנֵי שֶׁהָרֵאשׁוֹן לֹא הַכֶּשֶׁר.

52) בעיניא שלא נפשטה בחולין לו, א בצריד של מנחות שלא הוכשר אם חיבת הקודש מועילה גם למנות ראשון ושני או לפסול בלבד. [הכסף משנה שואל, הלא למעלה פרק ח הלכה ג פסק רבינו בצריד של מנחות שמונים בו ראשון ושני ונתבאר שם שהסתמך על מה שאמרו במנחות קב, שמדרבנן אין כל ספק שמונים ראשון ושני, והשואל שאל מהו דין תורה, ולמה כתב כאן "הרי זה ספק" ומשמע אפילו מדרבנן? והוא מבאר: שם המדובר בטומאה דאורייתא גזרו חכמים למנות ראשון ושני בלי הכשר מים, אבל כאן בטומאת ידיים, שכל עיקרה מגזירת חכמים אפשר שלא החמירו אלא לפסול בלבד, ולא למנות ראשון ושני. ומזה יוצא שכל דברי רבינו בהלכה זו נמשכים לדין ראשון שבהלכה הקודמת ובדילוג על בבא שנייה שם המדברת בנגעה טומאה באוכלין].

טו. הָאוֹנֵן⁵³ אַחַר שֶׁתָּם זְמַן אֲנִינּוֹתוֹ, וּמְחַסֵּר כְּפוּרִים אַחַר שֶׁהִבִּיא בְּפָרְתוֹ - צָרִיכִין טְבִילָה לְאֲכִילַת הַקֹּדֶשׁ, אֲכַל לֹא לְתְרוּמָה; שֶׁהָאוֹנֵן וּמְחַסֵּר כְּפוּרִים מְתָרִין לְאָכַל אֶת הַתְּרוּמָה. וּמִפְּנֵי מָה הַצָּרִיכִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּשְׁבִיעֵי¹⁸, מִפְּנֵי הַסַּח הַדַּעַת. וְאִם יָדַע שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמַת וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִשְׁאֵר טְמֵאוֹת - הֲרִי זֶה צָרִיךְ טְבִילָה וְהָעֶרֶב שֶׁמֻּשָּׁר¹⁹ אָף לְתְרוּמָה. וְדָבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁכָּל אֵלוֹ הַטְּבִילוֹת מְדַבְּרִיהֶן.

15) טהרות פרק ז מ"ח. כחכמים. 16) מותר לאכול תרומה אפילו לפני שקיעת החמה. זבחים צט, א. 17) רגילות להתעסק ולנגוע בכל דבר (טהרות שם). 18) צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי כמו על טמא מת ממש. 19) למעלה המדובר כשהסיה דעתו מלאכול תרומה אבל יודע הוא שלא נטמא, הטילו עליו חובת טבילה בלבד ואינו צריך הערב שמש, וכאן המדובר כשהסיה דעתו מלהשמר מטומאה, ולפיכך צריך הערב שמש, שמה נגע בטומאה.

ד. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים²⁰ עַל הַפְּלִים הַנִּמְצָאִים בְּשָׁוִיִּים וּבְרַחוּבוֹת, אֶפְלוּ בְּמִדְּבָרוֹת²¹, שֵׁיִהוּ בְּחֻזְקַת טְמֵאָה, שֶׁמָּא בְּזָב אוֹ בְּמַת נִטְמָאוּ. וְכֵן הִרְקִין הַנִּמְצָאִין שֵׁם - בְּחֻזְקַת טְמֵאָה, שֶׁמָּא רַק זָב וְכִיוֹצֵא בּוֹ הוּא הִרְק הַזֶּה.

20) שבת טו, ב. 21) שאין אנשים מצויים שם.

ה. כָּל הַפְּלִים²² הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם - טְהוֹרִין, אֶפְלוּ נִמְצְאוּ דֶרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה²³. שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טְמֵאָה עַל הַפְּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם²⁴, חוּץ מִן הַסְּפִינִים לְשַׁחֲטָה הַקְּדָשִׁים²⁵, מִפְּנֵי חֻמְרַת הַקְּדָשִׁים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּסִכּוּן הַנִּמְצָאֵת בִּירוּשָׁלַיִם בְּשֶׁאֵר יְמֹת הַשָּׁנָה; אֲבָל אִם מִצָּא סְפִין בִּירוּשָׁלַיִם בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן - שׁוֹחֵט בָּהּ הַקְּדָשִׁים מִיָּד²⁶, וְאֶפְלוּ חָל אַרְבַּעָה עָשָׂר לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת²⁷; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל הַסְּפִינִין הַנִּמְצָאִים בַּיּוֹם הַזֶּה²⁸. וְכֵן אִם מִצָּאָה בַּיּוֹם טוֹב²⁹ - שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד; שֶׁחֻזְקַת כָּל הַפְּלִים בַּיּוֹם טוֹב טְהוֹרִין.

22) שקלים פ"ח מ"א. 23) ויש להניח, שנאבדו כשהוליכו אותם לטבילה מטומאתם. פסק כר' יוסי שם. [בעירובין מו, ב אמרו: הלכה כר' יוסי מחבריו]. 24) פסחים יט, ב. 25) בשקלים שם שנינו, שאם מצא סכין בשלושה עשר בניסן, צריך להטבילה לשחיטת הפסח בארבעה עשר. ומפרש רבינו, שהכוונה לנמצאה בירושלים, ומשמיעה המשנה שאף-על-פי שכל ישראל מטהרים סכיניהם לשחיטת הפסח, חוששים שמה נאבדה לפני טבילתה. ומובן שמכל-שכן בכל ימות השנה. 26) מטבילים היו סכיניהם בשלושה עשר בניסן, כדי שיעריב שמשם לפני ארבעה עשר. ואין אנו חוששים, שמה נאבדה בשלושה עשר לפני הטבילה, ונמצא ב"ד, מפני שמכבדים היו את שווקי ירושלים בכל יום. רש"י בפסחים ע, א מפרש מפני שעולי רגל מרובים, אין לחשוש שאיש לא ראה את הסכין זמן רב. ולפלא בעיני, למה נטה רש"י מהנימוק שלמעלה? והלא גמרא ערוכה היא (בפסחים ז, א) שוקי ירושלים עשויים

לאינצויי והי' כל אחד ואחד עושה במה לעצמו כו" (כשיטת רש"י) כי אין זה טעם מספיק להוציאם מ"חזקת טומאה" אלא מפני ש"הכל מטהרין עצמם ברגל", וכן בטהרת פרת חטאת מפני חומרתה אין מזולזלין בה, ומשום כך נאמנים גם על טהרת יין ושמן של נסכים ועל התרומה בשעת הגתות שבכולם נזהרים גם עמי הארץ, ולכן במקרים אלו לא החילו עליהם חכמים חזקת טומאה.

(על פי לקו"ש חלק לו ע' 23 והערה 31 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) משנה, חגיגה יח, ב. 3) הטילו עליהם טומאה כטומאת הכלים שדרס עליהם זב. 4) מטמאים את הטהרות במגע. 5) בפ"י מהלכות מטמאי משכב ומושב. 6) כרב אחא בר אדא (שם יט, ב). 7) ירושלמי שם פ"ב ה"ז. 8) לפרה אדומה שנקראה חטאת, וחכמים החמירו בטהרתה. 9) פ"ג ה"א.

ב. וְכֵן¹⁰ עָשׂוּ חֲכָמִים מַעֲלוֹת בְּטְבִילָה. בִּיעֵד? מִי שֶׁטָּבַל בְּלֹא פְּנֵה - הֲרִי זֶה טְהוֹר לְחֻלְיִין¹¹, וְאִסּוּר בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי עַד שֵׁיִתְפּוֹן לְטָבַל לְמַעֲשֵׂר. טָבַל לְמַעֲשֵׂר - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה לְמַעֲשֵׂר, וְאִסּוּר בְּתְרוּמָה. טָבַל לְתְרוּמָה - הַחֻזְקָה¹² לְתְרוּמָה, וְאִסּוּר בְּקִדְשׁ. טָבַל לְקִדְשׁ - הַחֻזְקָה לְקִדְשׁ, וְאִסּוּר לְחֻטָּאת. טָבַל לְחֻטָּאת - הַחֻזְקָה לִפְלִ; שֶׁהַטּוֹבֵל לְחַמּוֹר - הַחֻזְקָה לְקַל. טָבַל סֵתֶם וְלֹא נִתְפּוֹן לְאֶחָד מִכָּל אֵלוֹ - הֲרִי זֶה טְהוֹר לְחֻלְיִין בְּלִבְדוֹ, וְטְמֵא פְּשִׁיָּה אֶפְלוּ לְמַעֲשֵׂר¹³. וְכֵן הַטּוֹבֵל יָדָיו אוֹ הַטְּבִילֵן - צָרִיךְ פְּנֵה אֶפְלוּ לְמַעֲשֵׂר. וּמִן הַמַּעֲשֵׂר וּמַעֲלָה צָרִיךְ פְּנֵה, אֲבָל לְחֻלְיִין אִינוּ צָרִיךְ פְּנֵה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת הָאֵלוֹ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹⁴; אֲבָל דִּין תּוֹרָה, הוֹאִיל וְטָבַל מִכָּל מְקוֹם - הֲרִי הוּא טְהוֹר לִפְלִ.

10) משנה שם יח, ב. 11) במשנה שם כתוב: "טבל ולא הוחזק (פירוש, לא התכוון) כאילו לא טבל", אבל בגמרא שם יט, א פירשו, כאילו לא טבל למעשר, אבל לחולין הטבילה מטהרתו. 12) הרי הוא בחזקת טהרה. 13) שני, ומכל-שכן לחמורים ממעשר. 14) בגמרא שם משמע, שמעלות דרבנן הן.

ג. מִי שֶׁהָיָה¹⁵ טְהוֹר לְתְרוּמָה וְהִסִּיחַ אֶת לְבוֹ מִלְּאֹכַל - נִטְמָא בְּהַסַּח הַדַּעַת, וְאִסּוּר לְאֹכַל תְּרוּמָה עַד שֵׁיִטְבַּל פַּעַם שְׁנֵי, וְאִינוּ צָרִיךְ הָעֶרֶב שֶׁמֻּשָּׁר¹⁶. הִיּוֹ יָדָיו טְהוֹרוֹת לְתְרוּמָה וְהִסִּיחַ לְבוֹ מִלְּאֹכַל, אָף עַל פִּי שְׁאוּמֵר: יוֹדַע אֲנִי שֶׁלֹּא נִטְמָאוּ יָדַי - הֲרִי יָדָיו טְמֵאוֹת בְּהַסַּח הַדַּעַת, שֶׁהִידָם עֲסָקְנִיּוֹת¹⁷. אִם לְתְרוּמָה בֶּן, קָל וְחֵמֵר לְקִדְשׁ שֶׁכָּל הַמְּסִיחַ דַּעְתּוֹ צָרִיךְ טְבִילָה. וְאִם לֹא שָׁמַר עֲצֻמוֹ מִטְּמֵאֵת מַת וְלֹא יָדַע בְּוַדָּאֵי שֶׁלֹּא נִטְמָא - הֲרִי זֶה צָרִיךְ הַזָּאָה שְׁלִישִׁי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טהרות פ"ד, ממשנה ד ואילך. (44) פירוש, מה שאמרנו "בספק אב", המדובר בספק אם נגע או לא, והטומאה היא ודאית, ולפיכך רק בטומאה של תורה שורפים תרומה וקדשים, ולא בטומאה דרבנן, אבל כשהספק הוא בטומאה עצמה והנגיעה ודאית, שנינו (שם מ"א): דבר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים - ספיקו טמא. [ולא נתברר לי, למה כתב רבינו "בספק אב", הלא גם כשנגעו באדם או בכלים שהם ראשון דאורייתא, הדין כן? ואולי נקט לשון המשנה שהבאנו "אב הטומאה, והוא מדברי סופרים", ושם לא טימאו אלא אב הטומאה בלבד, ואפילו בנגיעה ודאית, ומלמדנו רבינו שבדאורייתא אפילו ספק נגיעה טמא].

יא. ויש שם⁴⁵ ספקות שאין שורפין עליהן ואין אוכלין אותן אכלין שנסתפק לו בהן, אלא תולין, לא אוכלין ולא שורפין⁴⁶. ויש שם ספקות ששורפין עליהן את התרומה, ואין צריך לומר קדשים⁴⁷.

(45) ויש במציאות. ניב שכח בסגנונו של רבינו. (46) מניחים אותם עד שירקבו. (47) שהחמירו חכמים בטהרתם, ולפיכך טומאה שגורמת לשריפת תרומה, על-אחת-כמה-וכמה שתגרום שריפה לקדשים.

יב. אבל על ספק ספק הטמאה⁴⁸ - אין שורפין עליו תרומה לעולם, ואין צריך לומר קדשים⁴⁹; אלא תולין, לא אוכלין ולא שורפין.

(48) כשיש שני ספיקות לצד טהרה, כגון ספק נגע בבית הפרס (מקום שנחרש בו קבר) שטימאו חכמים מספק את הנוגע בו, שמא נגע בעצם כשעורה, ובספק נגע יש שני ספיקות (רבינו בפירושו למשנה יא שם. (49) "אין צריך לומר" זה, לכאורה סותר ל"אין צריך לומר" שבהלכה יא, שנאמר גבי שורפים. ובספק-משנה מבאר, שיש פנים לכאן ולכאן. "אין צריך לומר" בדין שורפים, מנומק בסוף ההלכה הקודמת. וה"אין צריך לומר" כאן, בדין אין שורפים, מוסבר מפני שהאיסור לשרוף קדשים טהורים חמור יותר משריפת תרומה. והדברים אינם מניחים את הדעת, שהרי במקרה שיש פנים לכאן ולכאן, צריך לומר בפירוש דין שניהם].

יג. על ששה ספקות⁵⁰ שורפין את התרומה, וכלם גזרה מדבריהם⁵¹. ואלו הן: על בית הפרס⁵². ועל עפר הפא מארץ העמים⁵³. ועל בגדי עם הארץ⁵⁴. ועל הכלים הנמצאים⁵⁵. ועל הרקים הנמצאים. ועל מי רגלי אדם טמא⁵⁶ שנתערב במי רגלי בהמה מחצה למחצה ואין ידוע אם בטלו מראיתו⁵⁷ אם לא. פיצד? אם נטמאת תרומה מחמת אחד מששה אלו, אף על פי שעקר טמאתו בספק - הרי זו תשרף, הואיל ונדאי ספקות אלו טמאתו מן התורה, שהמת והזב טמאין מן התורה. ואחת תרומה שנגעה באחת משש טמאות האלו או שנטמאת מחמת אחת מהן והרי היא שלישי לאחת מהן⁵⁸ - הרי זו תשרף. אבל אם נסתפק לו בכל מקום אם נגע בבית הפרס

להתכבד בכל יום? (27) לא חששו שמא הסכין טמאה ותטמא את הקדשים, ונמצא שהשוחט חילל את השבת שהיא עבירה חמורה (רבינו בפירושו למשנתנו). (28) כל אדם מטביל את סכיניו לשחיטת הפסח. (29) שם.

ו. מצא³⁰ הספין בשלשה עשר - מזה עליה³¹ ומטבילה, ושוחט בה למחר; מפני שעשאוה ביום זה פאלו יום שלשה עשר שביעי שלה³².

(30) שם. (31) במשנה כתוב: "שונה ומטביל". ומפרש רבינו "שונה" היינו הזאה שניה שמזים ביום השביעי לטומאה. ראה למעלה ה"ג. (32) שכל אחד מטהר סכיניו לשחיטת פסח, ומפני שהם יודעים שצריך לטהר מטומאת מת, יש לתלות שהזאה ראשונה ארבעה ימים לפני י"ג בניסן. ולא חששו שמא לא הגיע עדיין יום שביעי לטומאה. ולזה התכוון רבינו באמרו: עשאוה כאילו יום י"ג שביעי שלה.

ז. מצא ספין קשורה לספין הידועה אצל³³, בין ביום טוב בין בשאר הימים - הרי היא כמוה³⁴: אם טהורה - טהורה, ואם טמאה - טמאה.

(33) הוא יודע אם טהורה היא או טמאה. (34) רבינו למד זה, מדין קופיץ הקשור לסכין - שנשנה במשנתנו, שהרי אין כל טעם לחלק בין קופיץ לבין סכין לענין זה. [בכסף-משנה מתפלא למה השמיט רבינו דיני קופיץ שנאמרו במשנתנו. ותירץ, מפני שרובנו דין קופיץ כדין סכין, ורק במקרה בלתי שכיח, כשנשיא גוסס בשלושה עשר ומת ב"ד, שונה דין קופיץ מדין סכין, לפיכך לא הקפיד להודיע דין זה].

ח. כל הרקין³⁵ הנמצאים בירושלים באמצע הדרך³⁶ - גזרו עליהן טמאה³⁷ בשאר הרקין הנמצאים בכל מקום. וכל הרקין הנמצאים בצדדין³⁸ בירושלים - טהורים; שהפורשים הן שמטהלין בצדדין, פדי שלא יתטמאו במגע עמי הארץ. ובשעת הרגל³⁹: שבאמצע הדרך - טהורים, שכל ישראל טהורים ברגל; ושבצדדין - טמאים⁴⁰, שהטמאים ברגל מעטים והן פורשים לצדי הדרכים.

(35) שם. (36) באמצע רחובות העיר. (37) שמא הוא של עם הארץ, שרוקו מטמא מדרבנן כרוק הזב. (38) בצדי הרחובות. (39) ב"מים טובים". (40) כר' יוסי שם.

ט. פשם⁴¹ שהראשון עושה שני והשני עושה שלישי⁴², פן ספק ראשון עושה ספק שני וספק שני עושה ספק שלישי.

(41) תוספתא טהרות פ"ה ה"ה. (42) בתרומה.

י. תרומה וקדשים⁴³ שנטמאו בספק אב מאבות הטמאות של תורה - הרי אלו נשרפין בטמאה זו. כגון שנסתפק לו⁴⁴ אם נגע באב זה או לא נגע.

(43) כל הדינים מכאן עד סוף הפרק, מקורם במשניות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדיני טומאה שבהם הוא עוסק כאן, ובמקומם הוסיף: ספק עובר ועומד, וספק שתי רשויות. וכל השנים עשר יבוארו בהלכות הבאות.

ב. ספק מים שאובין למקנה פיצד? שלשה לגין מים שאובין שנפלו למקנה - פסלוהו. ספק נפלו ספק לא נפלו; ונפלו נפלו³, ספק לש ביהן שעור או אין ביהן - ספקו טהור, והרי המקנה בכשרותו. ואין מורין לו לטבל במקנה זה ולעשות טהרות לכתחלה; ואם טבל ועשה - טהורתו טהורות.

3 פירוש, או אפילו ידוע לנו שנפלו, אלא שאין אנו יודעים אם היו בהם שלושה לוגין. והרי כאן שני דינים: א. ספק נפלו, ספק לא נפלו; ב. ודאי נפלו מים שאובים, אלא שאין הדבר ידוע אם היה בהם כשיעור הזה (רבינו הוסיף מסברת למשנתו). 4 כרבי יוסי, בתוספתא מקוואות פ"ב ה"ג, בשני מקוואות.

ג. ספק טמאה צפה על פני המים פיצד? שרין שהיה צף על פני המים, בין שהיו המים בכלים⁶ או בקרקעות, ויירד למים⁷, אפלו אין שם אלא מלא אדם וטמאה⁸ - הרי זה טהור⁹, עד שידע ודאי שנגע. ולא אמרו ספק טמאה צפה טהור אלא לשרין בלבד¹⁰. וכל הנגלים¹¹ והנגרין¹² - הרי הן כמנחין¹³.

5 במשנתו (טהרות פ"ד, ד"ח) כתוב טומאה צפה סתם, ואפשר לפרש כל טומאה שהיא. אולם בגמרא נזיר (סג, ב) אמרו: "צפה אינה מטמאה לענין שרין" ולמדו זה מהכתוב, ומשמע שמת מטמא, וכן שנינו שם (סד, א) בפירוש. 6 כתנא קמא במשנתו. 7 וכל-שכן אם לא היתה הטומאה במים כשירד, ונפלה שם לפני שעלה. 8 שהמקום צר מאוד, והדעת נותנת שנגע. 9 כרבי יוסי, שם. 10 מפני שזה נלמד מהכתוב (ויקרא יא, כט): בשרין השורץ על הארץ. 11 הטומאה תלויה בחבל וכדומה. 12 אם מישוא גורר שרץ על פני המים, ואדם אחר נכנס לתוכם. 13 נזיר, שם. ופירשו בתוספתא שם ד"ה כל, מפני שאדם אוהז בשרין אין דינו כצף.

ד. שרין¹⁴ שהיה מנח בכלי וכלי צף על פני המים, או שהיה מנח על המת¹⁵ או על הנבלה, ונפלו נמוח הנבלה¹⁶ או בשר מת שתחתיו, או שהיה מנח על שכבת זרע הצפה על פני המים - הרי זה כמנח על הארץ, שספקו ברשות היחיד טמא, כמו שיתבאר. היה שרץ על גבי שרץ צף על פני המים - הרי זה כמנח עבה שצפה על פני המים, וספקו טהור. היה מנח על גבי מי חטאת¹⁷ ומי חטאת צפין על פני המים - הרי זה ספק אם הוא כמנח או אינו כמנח. לפיכך יראה לי, שספקו טהור.

14 הדינים שבהלכה זו, הם בעיות בניזיר שם. וכל בעיא

ובארץ העמים או לא נגע, אם נגע בכגדים ורקין וכלים ומי רגלים או לא נגע - הרי אלו תולין. מפני שעקר טמאתן מפני הספק, שמא טמאין הן או טהורים; ואם תאמר טמאין, שמא נגע שמא לא נגע. ונמצאו שני ספקות, ואין שורפין על שני ספקות אלא תולין, כמו שבארנו⁵⁹.

50 שם מ"ה. 51 מה שאי-כך בשאר טומאות דרבנן, שאין שורפים אלא תולים. 52 ביארנו בהלכה הקודמת, ראה הלכות טומאת מת פ"י ו"א. 53 תרומה וקדשים שנגעו באפר חוץ לארץ שהוא לארץ ישראל. ראה הלכות טומאת מת שם. 54 שהם טמאים כמדרס הזב מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נדה (חולין לח, ב). 55 שהם טמאים מספק, כאמור למעלה בהלכה ד. 56 טהרות פ"ד מ"ה. במשנה כתוב "אדם" סתם, ורבינו הוסיף מסברת עצמו את המלה "טמא", פירוש שידוע לנו שהם מאדם טמא, שאם לא ברור לנו, הרי יש כאן שני ספיקות: שמא מאדם טהור הם, ואפילו אם מאדם טמא - שמא בטלו. ראה בהערה הבאה. [ודעת הר"ש שם, שהחמירו אפילו בשני ספיקות]. 57 רבינו מפרש משנתנו ע"פ התוספתא שם פ"ה ה"ב. שנינו שם: "נתערבו (מי רגלים טמאים) במי רגלים אחרים (טהורים), רואין אותן כאילו הן יין במים, אם בטלו מראיהן - טהורין, ואם לאו - טמאים". פירוש, אם כמות יין כמותם של מי הרגלים הטמאים, נתערבה בכמות מים כמות הטמאים, היה מראה היין בטל, וכל התערובת היתה מקבלת מראה מים - טהורים, ואם לאו - טמאים. ומלשונו של רבינו משמע, שהמדובר במחצה על מחצה, ולמד זה מלשון המשנה "שהם כנגד מי רגלי בהמה". [אולם כיצד אפשר לקיים יחד את השיעור שבתוספתא ואת הדיק מלשון המשנה?]. 58 כגון אם נגעה התרומה בדבר שנגע בדבר שנטמא מאב הטומאה. 59 למעלה הי"ב. חומרות יתירות גזרו חכמים בששה ספיקות אלה, עשו הספק כוודאי, ואת שני הספיקות כספק אחד.

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

פרק ארבעה עשר

1 יבארו ששנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר.

א. שנים עשר ספקות² טהרו חכמים, ואלו הן: ספק מים שאובים למקנה. ספק טמאה צפה על פני המים. ספק משקין לטמא אחרים. אבל לטמאת עצמן - טמאים מספק. ספק הידים, בין לטמאת עצמן בין לטמא אחרים בין לטהרת ידיים מטמאתן. ספק דברי סופרים. ספק החלין. ספק קרבנות. ספק נגעים. ספק עובר ועומד. ספק שרצים. ספק רשות הרבים. ספק שתי רשויות.

2 טהרות פ"ד מ"ז. רבינו השמיט שני ספקות שנאמרו במשנה: ספק נזירות וספק בכורות, מפני שאין להם שייכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוכלין טהור אפילו לטומאת עצמם. ונראה טעמו, מפני שחכמים החמירו בטומאת משקין יותר מבטומאת אוכלין. ודבריו תמוהים מאוד, שהרי לקמן בהלכה יוד, בהניח הכיכר עד שייגבדו משקין ספק טמאים שנפלו עליה, כתב רבינו שהיא טמאה, ומנמק: "והרי אין כאן משקין אלא כיכר" וצע"ג. (31) ראה לקמן פט"ו ה"ו.

ח. חֲבִית³² שְׁהִיא מְלֵאָה מִשְׁקִין וּפְשֵׁט הַטְּמֵא אֶת יָדוֹ לְאֹיְרָה³³, סִפֵּק נִגְעַ בְּמִשְׁקִין סִפֵּק לֹא נִגְעַ בְּהֵן - הַמִּשְׁקִין טְמֵאִין³⁴, וְהַחֲבִית טְהוֹרָה³⁵; שְׂאִין סִפֵּק הַמִּשְׁקִין מְטֵמֵא. וְכֵן אִם נִכְנסוּ מִשְׁקִין שְׁהֵן טְמֵאִין מִסִּפֵּק לְאֹיְרֵי הַחֲבִית³⁶ - הָרִי הַחֲבִית טְהוֹרָה³⁷, וְהַמִּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין³⁸, שְׂאִין מִתְּמֵאִין אֶלֶּא מִן הַחֲבִית³⁹. וְאִם נִתְעָרְבוּ מִשְׁקִין אֶלֶּוּ הַסִּפֵּק בְּמִשְׁקִין שֶׁבְּחִבִית - הָרִי כֵּל הַמִּשְׁקִין טְמֵאִין בְּסִפֵּק⁴⁰, וְהַחֲבִית טְהוֹרָה⁴¹. וְכֵן אִם נִפְלוּ מִשְׁקִין אֶלֶּוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר⁴² - הָרִי הַפֶּת וְהַתַּנּוּר טְהוֹרִין⁴³.

(32) תוספתא, שם פ"ה ה"ו וה"ז. (33) סתם חבית של חרס היא שמתמאה מאוירה בלי נגיעה. (34) נתבאר בהלכה הקודמת, שספק משקין לטומאת עצמם - טמא. (35) אף-על-פי שמשקין מטמאים כלים. בתוספתא שם ה"ו, הגירסא "טבול יום". ונראה, שגם בדברי רבינו יש להגיה ולכתוב "טבול יום" במקום "טמא", שהרי טמא מטמא את החבית כשהושיט ידו לאוירה. ובדוחק אפשר ליישב את הגירסא שלפנינו ולפרש באדם שהוא ראשון לטומאה, שאינו מטמא כלים. (36) ולא נגעו לא בחבית ולא במשקין שבה. (37) כמו בדין הקודם. (38) אף-על-פי שספק משקין להיטמא - טמא. (39) אם נפל שרץ לאויר כלי חרס, ואוכלין או משקין בתוכו, נטמא הכלי כאילו נגע בו השרץ ונעשה ראשון, אבל האוכלין והמשקין אינם מתטמאים ישר מן השרץ אלא מאויר הכלי, ולפיכך נעשו שניים, ובנידון שלפנינו - מכיוון שהחבית טהורה לא נטמאו המשקין כלל. (40) מפני תערובת משקין שהם טמאים מספק. (41) כמו בדינים הקודמים. (42) של חרס. (43) שם.

ט. הַמְרַבֵּץ⁴⁴ בֵּיתוֹ בְּמִים טְמֵאִים אוּ שְׂזֻלְפִין⁴⁵ וְהִיוּ שָׁם טְהוֹרוֹת, סִפֵּק נִתְזוּ עֲלֵיהֶן סִפֵּק לֹא נִתְזוּ - סִפֵּקוֹ טְהוֹרָה⁴⁶.

(44) שם ה"ח. (45) שפך טיפות טיפות. (46) כדין ספק משקין לטמא אחרים.

י. זֶלֶף⁴⁷ מִשְׁקִין טְהוֹרִין וּטְמֵאִים בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְנִמְצְאוּ אַחַר כֵּן מִשְׁקִין⁴⁸ עַל כֶּבֶד שֶׁל תְּרוּמָה: נְטִלָה⁴⁹ וְנִשְׂאָל עֲלֵיהָ⁵⁰ - הָרִי זוֹ טְהוֹרָה; שִׁסְפֵּק הַמִּשְׁקִין לְטֵמֵא - טְהוֹר. הַנִּיחַ הַכֶּבֶד עַד שִׁינְגְּבוּ הַמִּים שְׁעָלֶיהָ - הָרִי זוֹ טְמֵאָה בְּסִפֵּק; שִׁסְפֵּק טְמֵאָה בְּרִשׁוֹת הַיָּחִיד - טְמֵא, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר⁵¹, וְהָרִי אֵין כָּאֵן מִשְׁקִין, אֶלֶּא כְּכָר⁵² שְׁהִיא סִפֵּק טְמֵאָה סִפֵּק טְהוֹרָה.

אחווה בזו שקדמה לה, כחוליה בשרשרת של "אם תמצוי לומר". ורבינו פוסק בכל מקום כ"אם תימצוי לומר". (15) על קזית מן המת וברור לו שלא נגע במת, שאם לא כן הרי נטמא - לדעת רבינו, שטומאה צפה אינה טהורה אלא בשרץ בלבד. (16) ונעשתה כמשקה סמיק (עבה). (17) שהם סמיכים מפני האפר שבהם. דין זה הוא האחרון בשרשרת הבעיות, ונשאר בתיקו.

ה. כְּדִרְךָ שְׁטְהוֹרָה¹⁸ סִפֵּק טְמֵאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמִּים בֵּין בְּכָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, כֶּף טְהוֹרָה סִפֵּק טְהוֹרָה הַצָּפָה עַל פְּנֵי הַמִּים¹⁹ בֵּין בְּכָלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. פִּיצָד? עֲרָבָה שְׁהִיא טְמֵא מֵת וְכַפֵּר תְּרוּמָה כְּרוּךְ בְּסִבִּיב²⁰ אוּ בְּנִיר וְנִתּוֹן בְּתוֹכָהּ, וְיָרְדוּ לְתוֹכָהּ מִי גִשְׁמִים וְנִתְמַלְּאָת, וְנִפְשֵׁט הַנִּיר וְהָרִי הַכֶּפֶר צָף עַל פְּנֵי הַמִּים²¹ וְהַנִּיר מְבַדֵּיל בֵּינוֹ לְבֵין הַמִּים, וְסִפֵּק נִגְעַ צִדִּי²² בְּעֲרָבָה סִפֵּק לֹא נִגְעַ - הָרִי הוּא בְּטְהוֹרָתוֹ²³, מִפְּנֵי שְׁהוּא צָף.

(18) תוספתא, טהרות פ"ה ה"ד. (19) פירוש, הטומאה נחה והטהרה צפה, וספק אם נגיעה בטומאה שהיא נחה. (20) גידולים דומים לחוטים שעל גזעי אילנות ואינם מקבלים טומאה. וכן נייר אינו מקבל טומאה. (21) ולא טימאו המים את הכיכר. (22) של הכיכר. (23) שם.

ו. שְׂרִין²⁴ שֶׁנִּמְצָא צָף עַל גְּבִי בּוֹר בְּתוֹךְ הַגֶּת²⁵; לְתְרוּמָה - סִפֵּקוֹ טְמֵא²⁶, וְלִפְעוּלֵין²⁷ - סִפֵּקוֹ טְהוֹרָה²⁸, מִפְּנֵי שְׁהִיא טְמֵאָה צָפָה.

(24) שם פ"א ה"ט. (25) שדורכים בו יין, והשרץ צף על גבי היין. (26) במים טיהרו חכמים אף לתרומה (ראה הלכה ה), אבל לא ביין. (27) אוכלי חולין בטהרה. (28) בתרומה ממש לא טיהרו אלא במים, אבל לאוכלי חולין בטהרה לא חילקו בין מים ליין (כסף-משנה).

ז. סִפֵּק מִשְׁקִין²⁹ לְטֵמֵא אֲחֵרִים - טְהוֹרָה³⁰, לְטֵמֵאֵת עֲצָמָן - טְמֵא, פִּיצָד? הֲיָה מְקַל בְּיָדוֹ וּכְרֵאֲשׁוֹ מִשְׁקִין טְמֵאִים וְזָרְקֵן לְתוֹךְ כְּפֹרוֹת טְהוֹרוֹת, סִפֵּק נִגְעוּ הַמִּשְׁקִין בְּכְפֹרוֹת סִפֵּק לֹא נִגְעוּ - טְהוֹרוֹת. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִגְעוּ מִשְׁקִין טְמֵאִין בְּכָלִי זֶה אוּ לֹא נִגְעוּ - הָרִי הַכֶּלִי טְהוֹר. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִגְעוּ מִשְׁקִין אֶלֶּוּ הַטְּמֵאִין בְּמִשְׁקִין אֲחֵרִים אוּ לֹא נִגְעוּ - הָרִי הַמִּשְׁקִין הָאֲחֵרִים טְהוֹרִין. אֲבָל טְמֵא שֶׁפְּשֵׁט יָדוֹ אוּ רַגְלוֹ לְבֵין מִשְׁקִין טְהוֹרִין, אוּ שְׂזָרַק כְּכָר טְמֵא³¹ לְבֵין מִשְׁקִין טְהוֹרִין, סִפֵּק נִגְעַ בְּמִשְׁקִין סִפֵּק לֹא נִגְעַ - הָרִי אֶלֶּוּ טְמֵאִין בְּסִפֵּק. וְכֵן כֵּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(29) טהרות פ"ד מ"ט. (30) שמשקין אינם מטמאים אחרים מן התורה אלא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. פסק כתנא-קמא. [לקמן (ה"ח) מבאר ה'כסף משנה' דעת רבינו, שלא אמרו ספק ליטמא - טמא, אלא במשקין לבד, אבל ספק

~ יום שישי ט"ז שבט ~

פָּרֵק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

1) יבאר שנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר.

א. סֶפֶק דְּבָרֵי סוֹפְרִים פִּיּוּצָד? סֶפֶק אָכַל אֶכְלִין טְמֵאִין וְשִׁתָּה מִשְׁקִין טְמֵאִין? סֶפֶק שֶׁלֹּא אָכַל וְשֶׁלֹּא שִׁתָּה, סֶפֶק שֶׁבָּא רֵאשׁוֹ וְרָבּוּ בְּמֵים שְׂאוּבִין אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ עָלָיו שְׁלִשָּׁה לָגִין מֵים שְׂאוּבִין סֶפֶק שֶׁלֹּא בָּא וְשֶׁלֹּא נִפְּלוּ - הֲרֵי זֶה טְהוֹר. וְכֵן אִם אָכַל אֶכְלִין טְמֵאִין אוֹ שִׁתָּה מִשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא בְּמֵים שְׂאוּבִין אוֹ נִפְּלוּ עָלָיו שְׁלִשָּׁה לָגִין מֵים שְׂאוּבִין, וְסֶפֶק נִגַּע בְּטְהוֹרוֹת אֵלּוּ סֶפֶק לֹא נִגַּע - הֲרֵי טְהוֹרוֹת אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן הָאוֹכֵל סֶפֶק אֶכְלִין טְמֵאִים וְהַשֹּׁתֶה מִשְׁקִין שֶׁהֵן טְמֵאִים בְּסֶפֶק - הֲרֵי זֶה טְהוֹר. וְכֵן הָאוֹכֵל תְּרוּמָה תְּלוּיָה³ - טְהוֹר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ מוֹלְדֵי טְמֵאוֹת⁴ שֶׁהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵ - סֶפֶקֶן טְהוֹר. אָכַל אֵב [הַטְּמֵאָה] שֶׁהוּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - סֶפֶקוֹ טְמֵא; אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּה הָאֵב עֲצָמוֹ טְמֵא בְּסֶפֶק, כִּגוֹן בֵּית הַפֶּרֶס וְאַרְצֵי הָעַמִּים, שְׂאִין שׁוֹרְפִין עַל סֶפֶק מַגְעָן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

2) נתבאר למעלה (פרק ח הלכה י) שחכמים גזרו עליו שיהיה כשני לטומאה. (3) תרומה שהיא טמאה מדרבנן אסורה באכילה ואסור לשרוף אותה, שהתורה אסרה לשרוף תרומה טהורה והרי תרומה זו טהורה מן התורה, ולפיכך נקראת "תלויה", לא נאכלת ולא נשרפת. (4) כל הטומאות מראשון ולמטה נקראים "יולד הטומאה". (5) כגון גויים, עבודה זרה, יין נסך וכדומה, שהם גזירת חכמים.

ב. סֶפֶק חֲלִיין הִיא טְהוֹרָת אוֹכְלֵי חֲלִיָּהּ בְּטְהוֹרָה, וְהֵן הַנְּקֻרָאִים פְּרוּשִׁים. פִּיּוּצָד? אוֹכְלֵי חֲלִיָּהּ בְּטְהוֹרָה שְׁנוּלָד לָהֶן סֶפֶק טְמֵאָה בְּטְהוֹרָתֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, כְּכֹל⁶ הַסִּפְקוֹת פְּלִין. וְאִין לָהֶן טְמֵאָה אֲלֵא טְמֵאָה וְדֵאִית.

6) צריך להיות: "בכל" (דפוס רומא ר"מ).

ג. סֶפֶק הַקְּרֻבָּנוֹת פִּיּוּצָד? מִחֶסֶר כְּפֻרִים שֵׁשׁ עָלָיו סֶפֶק חֲמִשָּׁה קְרֻבָּנוֹת, כִּגוֹן הָאִשָּׁה שֵׁשׁ עָלֶיהָ סֶפֶק חֲמִשׁ זִבּוֹת אוֹ סֶפֶק חֲמִשׁ לְדוֹת⁷ - מִבִּיאָה קְרֻבָּן אֶחָד וְטְהוֹר לְאָכַל בְּקֻדְשִׁים, וְאִין הַשְּׂאָר עָלָיו חוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת מְחֻסְרֵי כְּפָרָה.

7) כגון שהפילה וספק אם נגמרה צורת הוולד או לא. יולדת וזבה מחוייבת להביא קרבנות וכל זמן שלא הביאה אסורה לאכול קודש.

47) שם. 48) ספק טהורים ספק טמאים. 49) בעוד המשקין על הכיכר. 50) שאל לחכם מה דינה. 51) לקמן פט"ז וי"ח. 52) ואם נטהרה יטעו הרואים, שאינם יודעים שספק משקין לפנינו, ויחשבו שספק ברשות היחיד אפילו לטומאת עצמו טהור. [ראב"ד כאן. ונראה שאינו משיג אלא מפרש סברתו של רבינו, שכל זמן שהמשקין קיימים, אנו דנים את השאלה מבחינת המשקין, והרי קבלה בידינו, שספק משקין לטמא אחרים - טהור, אבל כשנתנגבו המשקין, יצא הענין מדין טומאת משקין, ולפיכך דנים את הכיכר ככל ספק טומאה ברה"ן].

יא. סֶפֶק יָדִים⁵³, בֵּין לְהַתְּמָא בֵּין לְטְמֵא אַחֵרִים בֵּין לְטְהוֹרָתָן⁵⁵ - טְהוֹר, פִּיּוּצָד? הִיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כְּפָרִים טְמֵאִין⁵⁶, סֶפֶק נִגַּע סֶפֶק לֹא נִגַּע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כְּפָרִים טְהוֹרִים, סֶפֶק נִגַּע סֶפֶק לֹא נִגַּע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אֶחָת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה וּלְפָנָיו שְׁנֵי כְּפָרִים טְהוֹרִים וְנִגַּע בְּאֶחָד מֵהֶן, וְסֶפֶק בְּטְמֵאָה נִגַּע סֶפֶק בְּטְהוֹרָה; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כְּפָרִים, אֶחָד טְהוֹר וְאַחָד טְמֵא, וְנִגַּע בְּאֶחָד מֵהֶם, סֶפֶק בְּטְמֵא נִגַּע סֶפֶק בְּטְהוֹר נִגַּע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אֶחָת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה וּלְפָנָיו כְּפָר טְמֵא וְכָפָר טְהוֹר וְנִגַּע בְּשְׁנֵיהֶן, סֶפֶק טְמֵאָה בְּטְמֵא וְהַטְּהוֹרָה בְּטְהוֹר אוֹ טְמֵאָה בְּטְהוֹר וְהַטְּהוֹרָה בְּטְמֵא - הַיָּדִים כְּמוֹת שֶׁהָיוּ, וְהַכְּפָרִים כְּמוֹת שֶׁהָיוּ⁵⁷. וְכֵן אִם הָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וְהַטְּבִילָן⁵⁸ אוֹ נִטְלָן⁵⁹, סֶפֶק שֶׁהַמֵּים שֶׁשְׁתַּהוּ בְּהֵן פְּשׁוּרִים לְיָדִים סֶפֶק שֶׁהֵן פְּסוּלִין⁶⁰, סֶפֶק יֵשׁ בְּהֵן כְּשֶׁעוֹר⁶¹ סֶפֶק אִין בְּהֵן, סֶפֶק שֶׁהִיָּה דְּבַר חוּצָין עַל יָדוֹ סֶפֶק שֶׁלֹּא הִיָּה - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת.

53) ידים פ"ב מ"ד. 54) דיני טומאת ידים, נתבארו למעלה בפ"ח. 55) אם הטומאה היא וודאית, אלא שנסתפק אם טיהר אותן כדין. 56) שהם ראשונים לטומאה, נתבאר למעלה (פ"ח ה"א), שיריים אינם מתטמאים אלא מראשון לטומאה. זאת דוגמא להתטמא. 57) עד כאן דוגמאות לטמא, ומכאן ואילך דוגמאות "לטהרות". 58) לקודש (ראה למעלה פ"ב הי"ב). 59) לתרומה. 60) כגון מים שנעשתה בהם מלאכה. [רבינו בפ"ו מהל' ברכות ה"ז מונה ארבעה דברים הפוסלים את המים]. 61) שיעור לנטילה - רביעית הלוג, לטבילה - ארבעים סאה, כמו לטבילת הגוף.

יב. הִיָּתָה יָדוֹ אֶחָת טְמֵאָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִי זוֹ הִיא - אוֹמְרִין לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה טְהוֹרוֹת⁶² עַד שֶׁיִּטַּל שְׁתֵּי יָדָיו; וְאִם נִגַּע בְּאַחַת מֵהֶן בְּטְהוֹרוֹת קָדְשׁ שֶׁיִּטַּל יָדָיו - טְהוֹרָתוֹ טְהוֹרוֹת.

62) רבינו מדמה דין זה לדין שני מקוואות, בתוספתא מקוואות פ"ב ה"ג, שהובאה למעלה ה"ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) פירוש ראינו שהשרץ נגע בכיכרות. (17) אחר שירדה מן הכיכרות. (18) שכל הטומאות כשעת מציאתן. (19) אחר כן. (20) מפני שהייתה לו (לשרץ זה) חזקת טהרה. (21) פי בעלי חיים אינו מקום קבוע, ולפיכך הוא בכלל "נזרקים". (22) אף על פי שבשעת הניקור השרץ מתנועע. (23) בהלכה ח, שברשות הרבים אפילו טומאה מונחת אינה מטמאה מספק.

ח. ספק רשות הרבים פיצד? טמאה שמונחת ברשות הרבים, ספק נגע בה ספק לא נגע - ספקו טהור. היתה ברשות היחיד וספק נגע בה ספק לא נגע - ספקו טמא. וכל אלו הספקות²⁴ שטהרו חכמים אפילו ברשות היחיד, מפני שאין בהן דעת להשאל²⁵, כמו שיתבאר²⁶.

24) עשרת הספיקות שנמנו בהלכות הקודמות לזו. 25) דעת רבינו, שכל אלו הספיקות טיהרו חכמים מנימוק זה (כסף משנה). (26) לקמן פרק ט"ז הלכה ב, שמי שאין בו דעת להישאל ספיקו טהור אפילו ברשות היחיד. והטעם, מפני שספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא למדנו מסוטה, ואשה יש בה דעת להישאל ולענות על השאלה ואפשר ללמוד ממנה את הדומה לה בלבד.

ט. ספק שתי רשות פיצד? היה דבר טמא ברשות היחיד ודבר טהור ברשות הרבים, או שהיה הדבר להפך, ונגע באחד מהם ואין ידוע באי זה מהן נגע, או שהסיט²⁷ את אחד מהן ואין ידוע אי זה הסיט, אם היה הדבר הטמא מטמא במשא²⁸, או שהיה אחד מהן מטמא באהל והאהיל על אחד מהן ואין ידוע אי זה מהן האהיל - הרי זה טהור. אף על פי שספק רשות הרבים טהור, כשיבוא לשאל אומריין לו: אם טבלת, אין בך הפסד²⁹. אם טבל - הרי זה משבח; ואם לא טבל ועשה טהרות - הרי זה טהרות, שספק רשות הרבים - טהור.

27) הזיז ממקומו. (28) דעת רבינו שהיסט כמשא. (29) ולפיכך תטבול.

י. שרץ שנמצא שרוף³⁰ ומנח על גבי אכלין, וכן טלית שנמצאת בלוייה³¹ ומחט שנמצאת שבויה או חלודה³² בין הפלים - הרי אלו טהורין בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד; ואין אומריין: שמא אחר שנגע באכלין נשרף ואחר שננטמאו הפלים במגע הטלית והמחט נשברה או החלודה ובקלתה הטלית עד שטהרה³³, שכל הטמאות כשעת מציאתן.

30) ואינו מטמא. (31) וידוע שנטמאה לפני שבלתה. (32) ויצאה מטומאתה מפני שאינה ראויה להשתמש בה. (33) בגד טמא שבלה - נטהר.

יא. שני עדים אומריין לו נטמא, והוא אומר טהור אני - הוא נאמן על ידי עצמו³⁴. ואף על פי כן, אין

ד. ספק נגעים פיצד? עד שלא נזקק לטמאה⁸ - ספקו טהור, כמו שבארנו בפרק ששי מהלכות נגעים⁹.

8) אם נולד הספק לפני שטימאו הכהן. מצורע אינו נטמא כל זמן שלא אמר הכהן שהוא טמא. (9) הלכה ה. [במקומן נקראו: "הלכות טומאת צרעת"].

ה. ספק עומד ועובר פיצד? מצרע שיושב תחת האילן והטהור עובר, ספק האהיל עליו האילן וטמא ספק לא האהיל עליו; וכן אם היה הטהור יושב תחת האילן¹⁰ והמצורע עובר תחתיו, ספק עומד המצורע ונטמא הטהור ספק לא עמד - ספקו טהור.

10) בתורת כהנים פרשת תזריע הלכה י"ב סימן יד למדו מן הכתוב (ויקרא יג, מ): "הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר - טמא (מפני שהאילן מאהיל עליו ועל המצורע שמקומו כאן), הטהור עומד תחת האילן והטמא עובר - טהור (מפני שאין זה מקום מושבו של המצורע, שהרי הוא רק עובר), אם עמד - טמא".

ו. ספק שרצים¹¹ זה ספק הנזרקיין. פיצד? זרק שרץ או דבר טמא לבין הכפרות, או שזרק כפר לבין הטמאות, וספק נגע¹² ספק לא נגע - הרי זה טהור, הואיל ומצא הכפר הטהור שאינו נוגע בטמאה. שכל הטמאות - כשעת מציאתן, ואין אומריין שמא נגע בו ואחר כך נפל בצדו, אלא הרי הן כשעת מציאתן.

11) שם פרק ד הלכה י"ב: "ספק שרצים כשעת מציאתן". ובתוספתא שם (פר ה הלכה ה) אמרו: "ואיזהו ספק שרצים שטיהרו חכמים? זה ספק הנזרקיין". (12) בשעה שעבר עליהן, אבל אחר שנח אינו נוגע בכיכרות.

ז. השרץ בפי החלדה ומהלכת על גבי כפרות של תרומה, ספק נגע¹³ ספק לא נגע - ספקו טהור¹⁴, מפני שלא נחה הטמאה¹⁵. היתה מהלכת בו ונגע¹⁶ בכפרות, ספק חי ספק מת - הרי הן טהורות. במה דברים אמורים? בזמן שנטלתו והלכה לה; אבל אם נמצא מת בפיה¹⁷ - הרי אלו טמאות¹⁸. ראוהו חי בפיה, אף על פי שמצאוהו¹⁹ מת בפיה - הרי אלו טהורות²⁰. וכן השרץ בפי החלדה והנבלה בפי הפלג ועברו בין הטהורים או שעברו טהורים ביניהן - ספקו טהור, מפני שאין לטמאה מקום קבוע²¹. היו מנקרין בהן על הארץ - הרי הן כמנחין²², ומטמאין למפרע מספק אם היו ברשות היחיד, כמו שיתבאר²³.

13) השרץ המת. (14) אפילו ברשות היחיד. (15) טומאה שהיא בתנועה נכללה בגדר "הנזרקים", שספקם טהור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהִשָּׂאֵל וּלְדַרֵּשׁ מִמֶּנּוּ מָה אֲרַע לוֹ, כְּסוּטָה⁹; אֲכַל
אִם הִיָּה חֲרָשׁ אוֹ שׁוּטָה אוֹ קָטָן שְׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְהִשִּׁיב
עַל הָעֲנָנִים כְּשִׁשׂוּאֲלֵינִי אוֹתוֹ - הֲרִי סָפְקוֹ טְהוֹר.
כִּיצַד¹⁰ חֲרָשׁ אוֹ שׁוּטָה אוֹ קָטָן שְׁאִין בּוֹ דַעַת
לְהִשָּׂאֵל שְׁנִמְצָאוּ בְּחִצָּר אוֹ בְּמִבּוּי¹¹ שֵׁשׁ שֵׁם
טְמֵאָה, וְסָפֵק נִגְעוֹ וְסָפֵק לֹא נִגְעוֹ - הֲרִי אֵלּוּ
טְהוֹרִין. וְכֵן כָּל שְׁאִין בּוֹ דַעַת לְהִשָּׂאֵל, אִף עַל פִּי
שְׁנוּלָד לוֹ הַסָּפֵק בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד - סָפְקוֹ טְהוֹר.

(8) נזיר נז, א. (9) שהיא גדולה ויש בה דעת לענות על
שאלות. (10) טהרות פ"ג מ"ו. (11) בתקופת חכמי
התלמוד לא היו הבתים פתוחים ישר לרחוב אלא בתים
אחדים היו פתוחים לחצר, ופתחי החצרות פתוחות
למבואות, והיציאה לרשות הרבים היתה דרך החצר והמבוי.

ג. הסומא¹² וְהִישָּׁן וְהִמְהַלֵּךְ בְּלֵילָה - סָפְקָן בְּרִשׁוֹת
הַיְחִיד טְמֵא, מִפְּנֵי שֵׁשׁ בּוֹ דַעַת לְהִשָּׂאֵל¹³. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׂכַל שְׁאִין בּוֹ דַעַת לְהִשָּׂאֵל סָפְקוֹ
טְהוֹר? בְּשֶׁהִיָּה הַדְּבָר שְׂקוּל¹⁴ וְאִין שֵׁם חִזְקָה; אֲכַל
אִם הִיָּה הַדְּבָר יוֹדֵעַ שְׁחִזְקָתוֹ שְׁנִטְמָא¹⁵ - הֲרִי זֶה
טְמֵא. כִּיצַד? תִּינוּק¹⁶ טְמֵא¹⁷ שְׁנִמְצָא בְּצַד הָעֵסָה
וְהַבְּצֵק בְּדוֹ - הֲרִי הָעֵסָה טְמֵאָה¹⁸, שְׁדַרְךָ הַתִּינוּק
לְטַפְח¹⁹ וְכִכְף הִיא חִזְקָתוֹ. וְאִין שׁוּרְפִין²⁰ עַל חִזְקָה
²¹ו.

(12) תוספתא טהרות פ"ג ה"ו. (13) ואף-על-פי שבענין
הנידון אין לו אפשרות לענות על שאלות. (14) שתי
האפשרויות שקולות, ואין הדעת נוטה לאחת יותר
מלחברתה. (15) מצב הדברים מחזק את אפשרות
הטומאה. (16) טהרות פ"ג מ"ח. (17) במשנה כתוב
"תינוק" סתם, ורבינו הוסיף "טמא", שאם אין אנו יודעים
אם הוא טהור או טמא, הרי יש כאן שני ספיקות: שמא הוא
טהור, ושמא לא נגע אלא אדם טהור נתן הבצק לידו.
[אמנם בתוספתא שם ה"ה אמרו, שהתינוק טמא מפני
שנשים נדות מגפפות ומנשקות אותו, אולם התנו ואמרו
שזה רק בילד נקי בלבד אבל מלוכלך טהור, מפני שאין
דרכן לנשק את המלוכלך, ולפיכך העדיף רבינו לכתוב
תינוק טמא, וזאת-אומרת כשיודעים בו שהוא טמא מאיזה
טעם שהוא]. (18) חכמים. (19) בעיסה (רבינו בפירושו
למשנה). [רש"י בקידושין פ, א. וכן בחולין פו, א מפרש,
שדרכו של תינוק לטפח באשפה, ושרצים מתים מצויים שם,
והנגיעה בבצק היא ודאית. ורבינו תם (בחולין שם) מפרש
כרבינו]. ראה לקמן ה"י. (20) אם הבצק היה תרומה או
חלה. (21) כר' יוחנן, קידושין פ, א.

ד. הִיּוּ מְשַׁקְּיָן²² טְמֵאִין וְכִצֵּק טְהוֹר, וְכִהֵמָה אוֹ חִזָּה
אוֹ עוֹפוֹת בְּפִית, וְנִמְצָא בְּבִצֵּק מְקוּם נְשִׁיכָתָן -
חִזְקָה²³ שֵׁשֶׁתוּ מְשַׁקְּיָן וְנִשְׁכּוּ בְּבִצֵּק וְטְמֵאוּהוּ²⁴.
הִיָּתָה שֵׁם פְּרָה, וְכִין הַמְשַׁקְּיָן וְהַבְּצֵק כִּדִּי שֶׁתִּלְחַף
אֶת לְשׁוֹנָה - הֲרִי הַבְּצֵק טְהוֹר²⁵. וְכִשָּׂאֵר כָּל הַכֵּהֵמָה

אוֹמְרִין לוֹ עֵסֵק בְּטְהוֹרוֹת; אֲלֵא אִם עֵשָׂה טְהוֹרוֹת -
הֲרִי הֵן טְהוֹרוֹת, וְיַחֲוֹשׁ לְעִצְמוֹ³⁵. עַד אוֹמֵר נְטֵמָא,
וְשָׂנִים אוֹמְרִים לֹא נְטֵמָא, בֵּין בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים בֵּין
בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד - טְהוֹר. שָׂנִים אוֹמְרִים נְטֵמָא, וְעַד
אֶחָד אוֹמֵר לֹא נְטֵמָא, בֵּין בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד בֵּין בְּרִשׁוֹת
הָרַבִּים - הֲרִי זֶה נְטֵמָא. עַד אוֹמֵר נְטֵמָא, וְעַד אוֹמֵר
לֹא נְטֵמָא; אִשָּׁה אוֹמֵרֵת נְטֵמָא, וְאִשָּׁה אוֹמֵרֵת לֹא
נְטֵמָא: בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד - טְמֵא, בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים -
טְהוֹר³⁶.

(34) כחכמים שם ונימוקם אמרו בכריתות יב, א: "שאדם
נאמן על עצמו יותר ממאה עדים" (35) פירוש, הוא עצמו
גם כן ייזהר ולא יעסוק לכתחילה בטהרות עד שיטבול (כסף
משנה). (36) ככל ספק טומאה רגיל. [רבינו אינו מבאר דין
שניים אומרים נטמאת ושניים אומרים לא נטמאת וגם
במשנה אינו, אולם בתוספתא שם הלכה י שנינו שדינו כמו
בעד אחד].

~ שבת קודש י"ז שבט ~

פֶּרֶק שֵׁשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר מפני מה טיהרו ספק טומאה ברשות הרבים
והחמירו בה ברשות היחיד. ודין מה שספיקו ברה"ה, טהור
או טמא. על אי זו חזקה שורפים ברשות היחיד. ודין בגדי
התינוק אם הם מידרס כבגדי עם הארץ ואם עושים על גבם
טהרות.

א. מִפְּנֵי מָה² טְהוֹרוֹ חֲכָמִים סָפֵק טְמֵאָה בְּרִשׁוֹת
הָרַבִּים? שֶׁהֲרִי הַצְּבוּר עוֹשִׂין פֶּסַח בְּטְמֵאָה בְּזִמְנָן
שֶׁהִטְמֵאִים מְרַבִּין³. אִם טְמֵאָה וְדֹאֵית נִדְחִית
מִפְּנִיָּהּ, קָל וְחֹמֵר לְסָפֵק טְמֵאָה; שְׂאִסוּר כָּל
הַסָּפְקוֹת מִדְּבָרֵיהֶן, כְּמֹ שֶׁבְּצִאֲנוּ בְּהִלְכוֹת בֵּיאוֹת
אֲסוּרוֹת⁴. וּמִפְּנֵי מָה הַחֲמִירוֹ בְּסָפֵק רִשׁוֹת הַיְחִיד?
שֶׁהֲרִי סוּטָה שְׁנִטְמָא⁵, אִף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָר סָפֵק -
הֲרִי הִיא טְמֵאָה לְבַעֲלָהּ⁶ עַד שֶׁתִּשְׁתַּחֲוֶה⁷.

(2) תוספתא טהרות פ"ו ה"י. (3) שרוב ישראל טמאים
טומאת מת, אבל טמאים מועטים - נדחים לפסח שני
בארבעה עשר באייר, והטהורים מקריבים בטהרה. [בסוטה
כה, ב ובחולין ט, ב אמרו נימוק אחר: מסוטה למדו, שספק
טומאה ברשות היחיד - טמא, וסוטה היא ברשות היחיד
ואין ללמוד ממנה לרה"ר]. (4) פ"ח ה"ז. (5) אשה
שקינא לה בעלה, ואמר לה אל תסתרי עם איש פלוני
ונסתרה עמו - נקראת סוטה. (6) אשת איש שזינתה -
אסורה לבעלה, והתורה קראה לזנות "טומאה". (7) מים
המאריים ככתוב בתורה (במדבר ה, ו ואילך).

ב. וְכִשֵּׁם שֶׁהַסוּטָה וּבִעֲלָהּ שְׂנִים⁸, כִּף סָפֵק טְמֵאָה
בְּשָׂנִים; אֲכַל אִם הִיּוּ שְׁלֹשָׁה בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד - הֲרִי
סָפֵק טְמֵאָתָם שֵׁם טְהוֹר בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים? בְּשֶׁהִיָּה זֶה שְׁנִטְמָא בְּסָפֵק יֵשׁ בּוֹ דַעַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

36) תוספתא טהרות פ"ד ה"א, מובאה בנדה ה, ב. בגמרא שם הגירסא "וטהרות וטומאות". פירוש, כגון שרץ. (38) והוא טהור. (39) בתוספתא ובגמרא, הגירסא "נגע". ונראה לגרוס כך גם בדברי רבינו. ופירוש הדברים: הספק הוא אם נגע השרץ בטלית ונטמאה, והמדובר כשהטלית ודאי נגעה בטהרות, והוא-הדין אם הטלית טמאה וספק נגעה בטהרות בשעה שפשט ידיו ונתעטף בה ולא הרגיש. ראה רש"י ותוספות שם, שביארו עוד כמה אופנים של ספיקות. (40) ואף-על-פי שהטלית אין בה דעת להישאל, ואמרנו למעלה שדבר שאין בו דעת להישאל אפילו ברשות היחיד ספיקו טהור, כאן טמא מפני שהספק בא על-ידי האדם שפשט ידיו (נדה שם). (41) האנשים נשאלים עליה, ולפיכך הדין כמי שיש בו דעת להישאל. (42) קרוב לוודאי שנגע. אם אי-אפשר ממש, מובן מאליו שהוא טמא ולא צריך להשמיענו (כספ-משנה).

ז. **כפר של תרומה**⁴³ שנתון על גבי הדיף ומדדס⁴⁴ נתון תחתיו, ואי אפשר לו פשיפול שלא יגע במדדס, אף על פי שהוא במקום מדרון⁴⁵, ובא ומצא הכפר במקום אחר⁴⁶ - הרי הוא בטהרתו⁴⁷; שאני אומר: אדם בא ונטלו ונתנו במקום זה⁴⁸. ואם אמר: כרי לי שלא בא אדם לכאן - טמא; שודאי נפל ונגע במדדס פשיפול.

(43) ברייתא, נדה ד, א. (44) דבר שדרס עליו הזב ונטמא. (45) מקום משופע, והכיכר הנופלת עליו מתגלגלת למקום טהור. (46) במקום הטהור. (47) ואין אנו אומרים הכיכר נפלה על המדרס, ומפני השיפוע נתגלגלה והגיעה למקום הטהור. (48) כדי שלא תיפול ותיטמא.

ח. **תינוק**⁴⁹ שנמצא בצד בית הקברות והשושנים בידו, אף על פי שאין שם שושנים אלא במקום הטמאה - ספקו טהור⁵⁰, שמא אחר לקטן ונתנם לו⁵¹. וכן חמור העומד בבית הקברות - פלוני⁵² טהורין, ואין אומרין שמא נתמעה בהן⁵³ ונגעו בקבר, מפני שאין בו דעת לשאל, וכשנמצאו לא נמצאו נוגעין⁵⁴, וכל הטמאות פשעת מציאאתן.

(49) טהרות פ"ג מ"ז. (50) התינוק טהור, ואין אנו אומרים שנכנס לבית הקברות וקטפן ונטמא. (51) נתבאר בהלכה ב, שקטן שאין בו דעת להישאל, ספיקו אף ברשות היחיד טהור. (52) הכלים שעליו. (53) כדרך החמורים ששוכבים על הארץ ומתגלגלים לכאן ולכאן. (54) במקום טומאה.

ט. **תינוק**⁵⁵ שהיה תופש בידו של אביו או שהיה רוכב על גבי כתפו של אביו - ספקו ברשות היחיד טמא⁵⁶, מפני שאביו נשאל עליו⁵⁷.

(55) תוספתא טהרות פ"ג ה"ד. (56) אע"פ שאין בו דעת להישאל. (57) בכל הנוגע לתינוק, שואלים את אביו.

י. **וארבעה ספקות**⁵⁸ אמרו חכמים בתינוק: תינוק

- פדי שתנגב את פיה²⁶. פחות מזה - הבצק טמא. ואם היה פלב, אפלו היו משקין בצד הבצק - הרי זה טהור; שאין דרכו של פלב להניח המזון ולילוף לו אל המים²⁷. נמצא בבצק נקירת התרנגולין²⁸: אם יש בין המשקין והבצק פדי שניגבו את פיהן בארץ²⁹ - הבצק טהור; ואם לאו - טמא, שחזקתן ששנתו ונקרו בבצק במשקין שפיהם. במה דברים אמורים?³⁰ בשניהו המשקין צלולין, שפכוואה של תינוק נפרת בהן; אבל עכורים³¹ - הבצק טהור, שאלו נקרו במשקין - היה מקום המשקין נפר בבצק. אם היו צלולין, אף על פי שהבצק פחזקת טמאה - אין שורפין על חזקה זו, אלא תולין³².

(22) שם. (23) הנחה מכריעה יש כאן. (24) ואף-על-פי שאין בהם דעת להישאל, הבצק טמא מפני החזקה. (25) אנו תולים שליחכה לשונה לפני שהגיעה לבצק, והעבירה את המשקין הטמאים, שכן דרכן של פרות ללחך את לשונן אחר השתייה. (26) במשנה הגירסא "כדי שיתנגב", פירוש שיתנגב מאליו, מפני שאין דרכן של שאר הבהמות לנגב את הפה בלשונן. (27) כר' אליעזר בן יעקב שם. (28) שם. (29) כך דרכם של תרנגולים, ולפיכך אנו תולים שבשעת הנקירה לא היו מים טמאים על מקוריהם. (30) קידושין פ, ב. (31) כפירושו של ר' יוחנן בדברי ר' יהושע בן לוי שם. ומשמע, שאין כל הבדל בין מים לבנים או אדומים, ומכריעה צלילותם בלבד. (32) כר' יוחנן שם, שברייתא מסייעת לו.

ה. איזו היא³³ חזקה ששורפין עליה ברשות היחיד? עפה בבית ושרצים וצפרדעים³⁴ מטפלין שם, ונמצאו חתיכות מבשרן בעפה: אם רב המטפלים שרצים³⁵ - העפה טמאה ותשרף, ואם הרב צפרדעים - טהורה.

(33) שם, כר' יוחנן. (34) צפרדעים אינם מטמאים. בתורה (ויקרא יא, כט-ל) נמנו שמונה שרצים המטמאים, ושרצים אחרים אינם מטמאים. [סתם "שרצים" האמור בכל מקום, הכוונה לשמונה אלה]. (35) לשונו של ר' יוחנן, ורש"י מפרש שם: "אם הבית מוחזק להיות שרצים מצויים שם יותר מצפרדעים". התכוון לבאר למה קורא ר' יוחנן לזה "חזקה", והלא רוב כאן ורוב עדיף מחזקה. ולפיכך הוא מפרש, שהרוב אינו רוב ממש, שהרי אין אנו יודעים אם בשעה שנפלו החתיכות היה רוב שרצים בבית אלא שהבית מוחזק בכך. ויוצא מזה, שסמכנו על חזקה.

ו. היות³⁶ טמאות וטהרות³⁷ בצדו³⁸ או למעלה ממנו, ונתעטף בטליתו וספק נגעו³⁹ ספק לא נגעו בעת שנתעטף: אם היו ברשות היחיד - ספקו טמא⁴⁰; שספק טמאה הבאה בידי אדם - נשאלין עליה⁴¹. אפלו בכלי המנח על גבי קרקע - הרי הוא פמי שיש בו דעת לשאל. ואם היו ברשות הרבים - ספקו טהור. ואם אי אפשר שלא יגע⁴² - ספקו טמא.

מתוך מהדורת חזק

60) וטימאה אותו. [בתוספתא שם מחלק ר' יהודה בין נקי למלוכלך, ופליאה היא למה כתב רבינו סתם: תינוק?].
 61) בדפוס רומא: ולהיכנס. (62) שחכמים גזרו עליהם טומאת מדרס (ראה למעלה פי"ג ה"א). (63) לכתחילה, ואם עשו לא נטמאו. (64) מטומאה. (65) טהרות שנגעו בגופו ולא נגעו בידיו - טהורות. (66) נתבאר למעלה (פ"ט ה"ח) שגזרו טומאה על סתם ידיים שלא נשמרו שמירה מעולה לשם טהרת תרומה, ויש קטן שיודע להישמר מלנגוע בטומאה אבל לא לשמור שמירה מעולה את ידיו עד כדי שלא תהיינה כסתם ידיים (רש"י סוכה מב, א).
 67) אם נגעו בידיו. (68) אם הוא יודע לשמור את גופו ואת ידיו. (69) אומרים לו שצריך לשמור אותם בטהרת תרומה, אבל אין מוסרים לו תרומה ממש, שמא לא ישמור אותם כראוי ותיטמא. (70) מתבוננים ומסתכלים כיצד הוא שומר.

שְׁאִינוּ יָכוֹל לְהִלָּף שֶׁהִנִּיחֵתוּ אִמּוֹ וּבָאָה וּמָצְאָתוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּמִקּוּמוֹ - טְהוֹר, וְאִין אֹמְרִין שְׁמָא טְמָאָה⁵⁹ בָּאָה וְנִשְׁקָתוּ וּגְפַפְתּוּ⁶⁰. הִתְחִיל הַתִּינוֹק לְצִאת וּלְהִפְנֹס⁶¹ - בְּגִדְיוֹ טְהוֹרִין, וְאִין מְדַרְס כְּשֶׁאָר בְּגִדֵי עַם הָאֶרֶץ⁶². וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין - אִין עוֹשִׂין עַל גְּבִיּהֵן טְהוֹרוֹת⁶³. הַגְּדִיל עַד שֶׁיְהִיָּה בּוֹ דַּעַת לְשֶׁאֵל - סִפְקוֹ טְמָא בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד. הַגְּדִיל עַד שֶׁיְהִיָּה בּוֹ דַּעַת לְשֶׁמֶר אֶת גּוּפּוֹ⁶⁴ - אוֹכְלִין עַל גַּב גּוּפּוֹ טְהוֹרוֹת⁶⁵; יוֹדַע לְשֶׁמֶר אֶת יְדָיו⁶⁶ - אוֹכְלִין עַל גְּבֻיָּה⁶⁷ טְהוֹרוֹת. כִּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ?⁶⁸ מְטַבִּילִין אוֹתוֹ וְנוֹתְנִין לוֹ חֵלְוִין לְשֶׁם תְּרוּמָה⁶⁹. אִם יוֹדַע⁷⁰ לְשֶׁמֶר אֶת גּוּפּוֹ - אוֹכְלִין אַגַּב גּוּפּוֹ טְהוֹרוֹת; וְאִם יוֹדַע לְשֶׁמֶר אֶת יְדָיו - אוֹכְלִים אַגַּב יְדָיו טְהוֹרוֹת.

(58) תוספתא שם ה"ה. (59) בתוספתא: "אשה נדה".

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"א שבט ~

מצות לא תעשה שמו. רפא. שמו.

הַמְצָוָה הַשְּׁט"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַלֵּל אֶת־הַדִּין, וְהוּא אָמְרוּ: "אֱלֹהִים (דיין) לֹא תִקְלַל" (שמות כב, כז). וְהַעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה — לֹקֵה.

הַמְצָוָה הַרפ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַדִּין מִלְשִׁמוֹעַ דְּבָרֵי אֶחָד מִבְּעֵלֵי הַדִּין שְׁלֹא בִפְנֵי בַעַל דִּינוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׁוֹא" (שם כג, א) לְפִי שֶׁעַל הָרֵב יְהִי דְבָרֵי בַעַל דִּין שְׁלֹא בִפְנֵי בַעַל דִּין — שְׁוֹא, וּלְפִיכָף הִזְהַר הַדִּין מִלְשִׁמוֹעַ אוֹתָם הַדְּבָרִים כְּדֵי שְׁלֹא יִפְנֹס בְּדַעַתוֹ מִשֶּׁגַּב בְּלִתי נִכּוֹן וּבְלִתי אֲמִתי וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׁוֹא — אֲזַהְרָה לְדִין שְׁלֹא יִשְׁמַע מִבַּעַל דִּין עַד שֶׁיְהִיָּה בַעַל דִּינוֹ עִמוֹ; אֲזַהְרָה לְבַעַל דִּין שְׁלֹא יִשְׁמַע דְּבָרָיו לְדִין עַד שֶׁיְהִיָּה חֵבְרוֹ עִמוֹ". וּבְאֲזַהְרָה עַל עֲנָן זֶה בַּעֲצָמוֹ אָמְרוּ: "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחֹק" (שם, ז), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפֶרֶק ד' מִשְׁבוּעוֹת (לא.). וּבְכֻלָּל לְאוֹ זֶה אָמְרוּ עוֹד: אֲזַהְרָה לְמִסְפַּר לְשׁוֹן הָרַע, וּמִקַּבֵּל לְשׁוֹן הָרַע, וּמַעִיד עֲדוּת שֶׁקֶר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִפְתּוֹ (כג.).

הַמְצָוָה הַשְּׁט"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַלֵּל אֶת־הַנְּשִׂא, וְהוּא אָמְרוּ: "וְנִשְׂאֵי כְעַמְךָ לֹא תֹאֵר" (שם כב, כז) וְשֶׁם זֶה, כְּלוֹמֵר: נְשִׂא, מְנִיחוֹ (מתאר ומתכוין)

הַכְּתוּב עַל הַמְּלָךְ אֲשֶׁר לוֹ הִמְמָשְׁלָה, וְהוּא אָמְרוּ יַתְעַלָּה: "אֲשֶׁר נְשִׂא יַחֲטֵא" (ויקרא ד, כב) וְהַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּסֵתֶם. (נותנים תואר זה) עַל רֵאשִׁי יְשִׁיבָה שֶׁל שְׂבָעִים יָקָנִים בְּלִבָּד. וּבְכָל־הַתְּלֻמוֹד וְהַמְשָׁנָה אוֹמְרִים (חגיגה פרק ב משנה ב — טז): "נְשִׂאִים וְאֲבוֹת בֵּית דִּין, וְנִשְׂאֵי וְאֲב בֵּית דִּין". וְעוֹד אָמְרוּ (סנהדרין יט:): "נְשִׂא (הסנהדרין וכדומה בלשון חז"ל) שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ — כְּבוֹדוֹ מְחוּל; מְלָךְ שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ — אִין כְּבוֹדוֹ מְחוּל". וְעַד שְׁלֹא זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַנְּשִׂא (שבשלשון חז"ל נקרא "נשיא") עִם הַמְּלָךְ, לְפִי שֶׁעֲנָן לְאוֹ זֶה לְהַזְהִיר מִלְקַלֵּל כְּלָמֵי שֵׁשׁ כְּדוֹ שְׁלִטוֹן וְהוּא בַּמַּעַלָּה הַגְּבוּהָה בְּיוֹתֵר, בֵּין שֶׁזוֹ מַעַלָּה שְׁלִטוֹנִית אוֹ מַעַלָּה תוֹרְנִית וְהִיא הַיְשִׁיבָה. וְכָךְ נִרְאָה מְדִינֵי מַצָּוָה זוֹ. וְהַעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה — לֹקֵה.

~ יום שני י"ב שבט ~

מצות לא תעשה שיו.

מצות עשה קעח.

הַמְצָוָה הַשִּׁי"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַלֵּל אִיזָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא־תִקְלַל חֵרֶשׁ" (ויקרא יט, יד). וְשִׁמְעַ מְמַנֵּי מֵהוּא עֲנָן אָמְרוּ: "חֵרֶשׁ". כְּשֶׁהִנְפֵּשׁ מִתְעוֹרְרָת (מתוך תאוות נקם) לְהִנְקֵם מִן־הַמְּזִיק לְפִי צוּרַת הַנֶּזֶק הַנִּקְבָּע בְּדִמְיוֹן (במחשבת הניזוק ובדימויו הלא מדייקי), לֹא תִתְדַל לְהַתְעוֹרֵר עַד אֲשֶׁר תַּעֲנִישׁ אֶת־הַמְּזִיק

מתוך מהדורת חזק

הנה נתבאר מה־שהתפירונו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסוק ד' משבועות (לה).

המצוה הקע"ח — הצווי שנוצטוינו להעיד עדות לפני הדינים על כל מה־שאנו יודעים, בין שיש בקך משום מיתת מי שמעידים עליו, או הצלתו; הפסד ממונו או הרוחתו — חייבים אנו להעיר על כל־זה ולהודיע לדינים מה־שראינו או שמענו (מפי אחד הצדדים). וכבר הביאו רבותינו עליהם השלום ראיתם על חייב הגדת העדות ממה־שאמר יתעלה: "והוא עד או ראיה או ידע" (שם ה, א) והעובר על מצוה זו — והוא הכובש עדותו — חטאו גדול, והוא אמרו יתעלה: "אם־לוא יגיד ונשא עונו" (שם). וזהו דבר פללי. אף אם העדות שכתבה היא עדות ממון ונשבע עליה העד תוף כבישתה — חייב קרפן עולה ויורד, כמו שבאר הפתוח (שם, הי) ולפי התנאים הנזכרים בשבועות (פרק ד משנה א — ל). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין (פרק ד משנה ה — לו) ובשבועות (שם).

~ יום שלישי י"ג שבט ~

מצות עשה קעט.

המצוה הקע"ט — הצווי שנוצטוינו לחקור עדות העדים ולדרוש אותה היטב, ואז נעניש ונפסוק הדין. ולדקדק בקך ככל־האפשר, כדי שלא נשפוט בדבור ראשון ובמהירות, ונרע לזכאים, והוא אמרו יתעלה: "ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר" (דברים יג, טו) וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחלוקיה ואיך הן הדרישות ואיך הן המקירות, ואיך חייבים לדקדק בקך ואיך מתקנים העדות או תדחה לפי המקירות האלה, במסכת סנהדרין (מ).

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מצות לא תעשה רצא.

המצוה הרצ"א — האזהרה שהזהר העד שלא לדבר בדינו של זה שהוא מעיד עליו אפלו הוא חכם או יודע, הרי זה לא יחא עד (וגם) דין ויורה — אלא יעיד במה־שראה וישתוק, והדינים — יעשו על פי עדותו כפי מה שיראה להם, והזהר שלא לדבר שום דבר נוסף על העדות. וזהו בדיני נפשות בלבד, והוא אמרו יתעלה: "ועד אחד לא יענה בגנפש למות" (במדבר לה, ל) וכפל את־האזהרה בענין זה ואמר: "לא יומת על־פי עד אחד" (דברים יז, ו), כלומר: לא יומת בהוראת העד. ובגמרא סנהדרין אמרו: "ועד אחד לא יענה בגנפש — בין לזכות בין לחובה". ובאר שטעם הדבר: "משום דמתחזי

לפי אפן הגזק הנקבע בדמיון; ורק כשתענישנו תנוח אותה ההתעוררות ותעדר אותה הצורה מן־הדמיון. יש שתענישהו בקללה ובזיון בלבד ותנוח בדעתה (בהעריכה) את־ערך הגזק שיגיע למזיק באותם הדברים ואת־בשתו בהם. ויש שהדבר הוא גדול יותר ולא תשף אותה התעוררות עד שישמד כל־רכושו, ואז תנוח בדעתה את־ערך הצער שהגיע לו באבדן רכושו. ויש שיהא הדבר חמור יותר ולא תנוח עד שתנקם ממנו בגופו במיני מכות וחסור אברים. ויש שיהא הדבר חמור יותר, ולא תנוח אותה ההתעוררות, עד שיקח את־נפש המזיק וישמידהו מן המציאות — זוהי התכלית. ויש שתהיה התעוררות הנפש מועטת מכדי בקשת ענש המזיק מחמת קלות חטאו, עד שתנוח בצעקה וכעס עליו וקללה — אפלו לא ישמע אלו היה נוכח שם. וזה מפרסם ממשעשי בצלי החמה והכעס שנפשם שוככת (נרעת) בשעור קנה בחטאים הקלים מאד, אף־על־פי שלא ידע החוטא על כעסם ולא שמע קללתם. והיה עולה בדעתנו שכונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את־זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו: אכל קללת החרש בין שאינו שומע ואינו מצטער בקך, הרי אין חטא בדבר — לפיכך השמיענו שהוא אסור, והזהיר עליו, לפי שאין התורה מקפידה על מצב המתחרף בלבד (שאו יש לאסור רק כאשר מתבייש — כששומע), אלא הקפידה גם על מצב המתחרף, שהזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס. וכך מצאנו שבצלי הקבלה (חז"ל) הביאו ראיה לאסור קללת כל־אדם מישראל ממה־שנאמר "לא תקלל חרש". ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אין לי אלא חרש, מנין לרבות את כל־האדם? תלמוד לומר: "בעמך לא תאיר", אם בן למה נאמר: 'חרש'? מה חרש מיחד (שכמעט כל מעלתו בזה) שהוא בחיים; יצא המת שאינו בחיים". ובמקלפתא (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לא תקלל חרש" דבר הפתוח באמללין שבאדם". ומה־שאמרנו לוקה — בתנאי שיקלל בשם (השם). וכן אם קלל עצמו — לוקה. הנה נתבאר לך שהמקלל את־חבירו בשם — עובר בלאו אחד, והוא אמרו: "לא תקלל חרש"; והמקלל איזה דין — עובר בשני לאוין ולוקה שתיים; והמקלל נשיא — לוקה שלש. ולשון המקלפתא (פרשת משפטים שמות כב, כז): "אני אקרא 'נשיא בעמך' אחד נשיא ואחד דין במשמע, ומה תלמוד לומר: "אלהים לא תקלל"? לחיוב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. מאן אמרו: יש מדבר דבר אחד וחיב עליו משום ארבעה דברים. בן־נשיא שקלל את־אביו — חיב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דין, ומשום נשיא, ומשום 'בעמך' מכל־מקום" (סתם אדם).

מתוך מהדורת חזק

(המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת-הַגְּזֵלִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עַד-חֲמֵס בְּאִישׁ (ובערת הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וְכָכֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפָרֶק ג' מִסְנֵה־דְרִין (כו.).

(שנראה) כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ. וְכִדְיָנִי נִפְשׁוֹת בְּלֶבֶד הוּא שֶׁאֲסוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

מצות לא תעשה רפח.

הַמִּצְוָה הַרְפ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָה מִלְעֲנוּשׁ אוֹ הַלְוִיָּא מִמּוֹן בְּעֵדוּת עַד אֶחָד, אֲפֹלוּ הִיא בְּתַקְלִית הַפְּשׁוּרוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא-יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל-עוֹן וְלְכָל-חַטָּאת" (דברים יט, טו) אָמְרוּ (ספרי שם): "לְכָל-עוֹן אֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לְשִׁבוּעָה" (שאם יש עד אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וְכָכֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִקְוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בִּיְקָמוֹת וּבְתַבּוֹת וְסוּטָה וְגִטִּין וְקִדוּשִׁין וּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסֶדֶר גְּזִיָּקִין.

~ יום שישי ט"ז שבט ~

מצות לא תעשה רפו.

הַמִּצְוָה הַרְפ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָה הַדִּין מִלְקַבֵּל עֵדוּת בְּעַל עֵבְרָה וְלַעֲשׂוֹת עַל פִּי עֵדוּתוֹ וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "אֶל-תִּשֶׁת יָדְךָ עִם-רִשָׁע לְהִיּוֹת עַד חֲמֵס" (שמות כג, א) בָּא הַפְּרוּשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אֶל-תִּשֶׁת רִשָׁע עַד, אֶל-תִּשֶׁת חוֹמֵס עַד" — לְהוֹצִיא אֶת-הַחֲמֵסִים

~ שבת קודש י"ז שבט ~

מצות לא תעשה רפז.

הַמִּצְוָה הַרְפ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָה הַדִּין מִלְקַבֵּל עֵדוּת הַקְּרוּבִים, זֶה לְזֶה אוֹ זֶה גָּנַד זֶה (לטובת קרובם או לרעתו), וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא-יִמְתּוּ אֲבוֹת עַל-בָּנִים וּבָנִים לֹא יִמְתּוּ עַל-אֲבוֹת" (דברים כד, טו). בָּא הַפְּרוּשׁ הַמְקַבֵּל בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "שֶׁלֹּא יִמְתּוּ אֲבוֹת עַל עֵדוּת בָּנִים וְלֹא בָנִים עַל עֵדוּת אֲבוֹת". וְהוּא הַדִּין לְדִינֵי מְמוֹנוֹת, אֲלֵא שֶׁנֶּזְכָּר בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת דְּרַף הַפְּלָגָה. שֶׁלֹּא נֹאמַר: כִּינֵן שֵׁשׁ כָּאֵן אֲבוֹד נִפְשׁ אֵין הַקְּרוּב חָשׂוּד עַל כֶּף וְנַעֲשֶׂה עַל פִּי דְבָרָיו, כִּינֵן שֶׁעֲדוּתוֹ הִיא לְאֲבוֹד נִפְשׁ קְרוּבוֹ וְאֵין כָּאֵן מְקוֹם לְחָשׂוּד. לְפִיכֶף הַבִּיא לְמַשַּׁל אֶת-הַקְּרוּבִים שֶׁאֲהַבְתֶּם חֲזָקָה וְגִדּוּלָה בְּיֹתֵר, וְהִיא אֲהַבְתָּ הָאֵב לְבֵן וְהַבֵּן לְאֵב, וְאָמְרוּ: אֲפֹלוּ עֵדוּת הָאֵב עַל הַבֵּן וְאֲפֹלוּ הִיא לְחִיבוֹ מִיְתָה לֹא נִקְבַּל — זֶוּ הִיא גְּזֵרַת הַכְּתוּב שֶׁאֵין לָהּ טַעַם כָּלֵל. וְדַע זֹאת. וְכָכֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפָרֶק ג' מִסְנֵה־דְרִין (כו.).

אגרות קודש

ב"ה, ח' שבט, תשי"ח
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה' יהושע שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מבי' שבט עם שנים הקודמים לו, ונעם לי לקרות בו אשר רואים הצלחה בהפצת המעניות, אבל חוששני מפני שתיקתו בנקודה זו וכן שתיקת שאר המתעסקים שמספר המשתתפים בשיעור דא"ח לא נתרבה ואולי וכו' ומובן הצער בזה, שהרי סו"ס ענין ההפצה היא לא רק האיכות כי אם גם בכמות ויש מקום לומר שאפשר שזהו העיקר ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא וע"ד המובא במד"ר שלמתן תורה צריך הי' להיות מספר שלם של ששים רבוא וכו' ויהי רצון שזכות בעל ההילולא הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ זי"ע יגן על כאו"א מהמתעסקים בהנ"ל והמשתתפים בהשיעור ויוסיף הצלחה בעבודתם הקדושה האמורה.

בברכה לבשו"ט.

נביאים

הושע פרק יג א-ז

א כְּדַבֵּר אֶפְרַיִם רִתָּה נְשָׂא הוּא בְיִשְׂרָאֵל וַיֹּאשֶׁם בְּבַעַל וַיִּמַּת: ב וְעַתָּה | יוֹסְפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסִּכָּה מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנֹם עֲצָבִים מַעֲשֵׂה חֲרָשִׁים פִּלָּה לָהֶם הֵם אִמְרִים זָכְחוּ אֲדָם עֲגָלִים יִשְׁקֹן: ג לִכֹּן יִהְיוּ כַּעֲנַן־בֶּקָר וְכַסָּל מִשְׁפִּים הַלֵּךְ כִּמֹּץ יִסְעַר מִגֵּרָן וְכַעֲשָׂן מֵאֲרָבָה: ד וְאַנְכִי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ מֵאַרְץ מִצְרַיִם וְאֱלֹהִים זֹלָתִי לֹא תִדַע וּמוֹשִׁיעַ אֲנִי בְלָתִי: ה אֲנִי יִדְעַתִּיךָ בְּמִדְבַר בְּאַרְץ תְּלַאבֹת: ו כְּמַרְעִיתֶם וַיִּשְׁפְּעוּ שְׁבָעוּ וַיָּרֶם לָבָם עַל־פֶּן שִׁכְחוּנִי: ז וְאַהֲבִי לָהֶם כְּמוֹ־שַׁחַל כְּנִמְרַ עַל־דֶּרֶךְ אֲשׁוּר:

רש"י

על לשון המקרא יותר מתרגום של יונתן: (ג) וכסל משכים הולך. וכטלא דמוהי פסיק: כמוץ יסוער מגורן. כמוצא דנשבה רוח מאידרא: יסוער. אשר סערה תשאנו: (ד) ואנכי ה' אלהיך. ולא היה לך למרוד בי: (ה) אני ידעתך. נתתי לב לדעת צרכך וספקתיך: תלאובות. אין לו דמיון ופתרונו לפי עניינו תל שאובין בו כל טובה ואין מוצאין: (ו) כמרעיתם. כאשר באו לארץ מרעית' והיו שבעי' אז: שבעו וירם לבם. כמו וירם במטה (שמות ז) לשון מרים דבר אחר וירם בכאן ויגבה הוא עצמו: (ז) על דרך אשור. כל אשור שבמקרא דגש וזה רפי שאינו שם מקום אלא אארוב ואשקוד כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד):

(א) כדבר אפרים רתה. כשקנא ירבעם למקום ודיבר כנגד שלמה דברים קשים וברעדה שהרי מלך גדול היה שלמה: נשא הוא בישראל. משם זכה להנשא להיות מלך ישראל: ויאשם בבעל. כיון שעלה לגדולה ויאשם בעכו"ם: וימות. נכרת בית ירבעם וכן בית אחאב, ויונתן תרגם כד ממלל חד מדבית אפרים רתיתא אחיד להון לעממיא מתרברבין הוון בישראל וכדו דחבו בפולחן טעותא מתקטלין: (ב) עתה. בית יהוא שראו כל זאת יוסיפו לחטוא: כתבונם. כתבניתם: זוכחי אדם עגלים ישקון. כומרי המולך אומרים לישראל מי שזובח בנו לעכו"ם כדאי הוא להיות נושק העגל שהרי דורון חביב הקריב לו כך פירשו רבותינו בסנהדר' ומיושב הוא

מצודת ציון

(א) רתה. ענין רעד כמו יאחזמו רעד (שמות טו) ת"א אחדינון רתיתא: נשא. ענין הרמה: ויאשם. מל' אשמה ורשע: (ב) מסכה. הנעשה מיציקת המתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד): כתבונם. כמו כתבניתם והוא ענין דמות כמו תבנית (דברים ד): עצבים. כן יקראו העכו"ם: חרשים. אומנים: ישקון. מל' נשיקה: (ג) כמוץ. הוא פסולת התבואה כמו אם כמוץ (תהלים א): יסוער. מל' רוח סערה: מגורן. הוא מקום התבואה: מארובה. כן יקרא החלון אשר ממעל בתקרת הבית כמו וארובות השמים (בראשית ז): (ד) זולתי. בלתי. ענינם אחד כמו בלעדי: (ה) תלאובות. ענין צמאון ואין לו דמיון ויתכן שהוא כמו תל אובת ר"ל תל שתואבים בו לכל דבר כי לא ימצא שם מה: (ו) כמרעיתם. מל' מרעה: (ז) ואהי. כמו ואהיה: שחל. שם משמות האריה: כנמר. שם חיה: אשור. ענין הבטה וראיה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד):

הלא אנכי ה' אלהיך מעת הוצאתיך מארץ מצרים כי אז קבלתם אותי לאלוה ומהראוי שלא תדע אלהים זולתי הואיל ואין מושיע בלתי: (ה) אני ידעתך. נתתי לבי לדעת צרכך במדבר ולהזמין לך וכאומר הואיל ומתחלה ועד סוף השגחתי עליך ופנית לעבודת כוכבים לכן ראוי אתה לכליון: בארץ תלאובות. כפל הדבר במ"ש: (ו) כמרעיתם. כאשר באו אל מקום מרעיתם היא א"י נשבעו שם בטובה וכאשר נשבעו רם לבכם ולכן שכחו בי: (ז) ואהי. לכן אהיה למולם כשחל הטורף טרף: כנמר. כמו הנמר הצופה ומביט בדרך למצוא טרף, כן אראה אני להסתכל בדרך מהלכם להכשילם ולאבדם:

מצודת דוד

(א) כדבר אפרים. ירבעם הבא מאפרים כשדיבר ברעדה דברים קשים להוכיח את שלמה כמ"ש במ"א ע"ז זכה להתרומם בישראל למלוך עליהם וכאשר חטא בבעל נטרד מן העולם: (ב) ועתה. בני הדור הזה הוסיפו לחטוא ולא הספיק להם עגלי הזהב שעשה ירבעם כי עוד עשו לעצמם כל אחד בביתו עשה מסכה מכספם כדמות העצבים שעשה ירבעם: מעשה חרשים כלה. כל מעשה המסכה היה מעשה חרשים להדמות להעגלים של ירבעם: להם וגו'. על העגלים היו אומרים מי שמנשק אותם שכרו הרבה מאד כאילו היה זובח לו בן אדם שהוא אצלם הגדולה שבעבודות ולכן עשה כל אחד בביתו שיהא מצוי לו לנשקן בכל עת: (ג) לכן. לזאת יהיו כלים מהר כענין בוקר שהולך לו מהרה וכטל המשכים ללכת בזרוח השמש כי אז נפסק בשעה אחת: כמוץ. כמו מוץ התבואה הפורח מן הגורן ע"י רוח סערה וכמו העשן הממהר לעלות דרך ארובה: (ד) ואנכי. ר"ל ראויים הם לכליון כי

כתובים

דברי הימים ב פרק לא א-ה

א וככלות פל־זאת יצאו פל־ישראל הנמצאים לערי יהודה וישברו המצבות ויגדעו האשרים וינתצו את־הבמות ואת־המזבחות מפל־יהודה ובנימן ובאפרים ומנשה עד־לכלה וישבו כל־בני ישראל איש לאחוזתו לעריהם: (פ) ב ויעמד יחזקיהו את־מחלקות הכהנים והלויים על־מחלקותם איש א פני עבדתו לכהנים וללויים לעלה ולשלמים לשרת ולהדות ולהלל בשערי מחנות יהוה: (ס) ג ומנת המלך מן־רכושו לעלות לעלות הפקר והערב והעלות לשבתות ולחדשים ולמעשים פפתוב בתורת יהוה: ד ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת יהוה: ה וכפרץ הדבר הרבו בני־ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר ודבש וכל תבואת שדה ומעשר הפל לרב הביאו: ו ובני ישראל ויהודה היושבים בערי יהודה גם־הם מעשר בקר וצאן ומעשר קדשים המקדשים ליהוה אלהיהם הביאו ויתנו ערמות ערמות: (ס) ז בחדש השלישי החלו הערמות ליסוד ובחדש השביעי פלו: (ס) ח ויבאו יחזקיהו והשרים ויראו את־הערמות ויברכו את־יהוה ואת עמו ישראל:

רש"י

מתיב רב יוסף וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל וגו' ואי אמרת דגן כל דמדגן משמע מאי וכפרוץ וגו' אמר אביי לאתויי פירות האילן וירק עד אמר רבא תבואה לחוד ותבואת שדה לחוד: (ו) ומעשר קדשים המקודשים לה'. המעשר מן המעשר שהלויים נותנים לכהנים: ויתנו ערמות ערמות. הוי"פין בלשון אשכנז דוגמא (שיר ז') ערמות חטים: (ז) החלו הערמות ליסוד. כי תחילת דבר נקרא יסוד כמו יסוד הבית שהוא ראש לבנין ודומה לו (בעזרא ז') הוא יסוד המעלה וגומר: (ח) ויברכו את ה'. שנתן בלב ישראל להפריש תרומותיהם ומעשרותיהם:

(ב) איש כפי עבודתו. הכהנים לשרת והלויים להיות משוררים ושוערים וכל איש ואיש על עבודתו הנכונה: (ג) ומנת המלך מן רכושו לעלות וגו'. אשר נתן לעשות אותם (ברצון): (ד) ויאמר לעם ליושבי ירושלים וגו'. למען יחזקו בתורת ה' יותר ברצון, ועוד בעוד שיהא להם פרנסת' מזומנת יכלו לעשות ולעסוק בתורת ה' לפי שלא נתנה התורה אלא לאוכלי המן ושניים להם אוכלי תרומה: (ה) וכפרץ הדבר. מפי המלך לתת מנת לכהנים והלויים הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר ודבש, דבש תמרים: וכל תבואת שדה. וכל אלו לא מתבואת השדה הם אלא כך מפורש במסכת נדרים בפרק הנודר מן הירק הנודר מן הירק מותר בדלועים

מצודת ציון

(א) ויגדעו. ענין כריתה כמו גדע בחרי אף (איכה ב): (ג) ומנת. ענין תשורה כמו ומשלוח מנות (אסתר ט): מן רכושו. מן נכסיו: (ה) וכפרוץ. ענין חזק כמו מה פרצת (בראשית לח): תירוש. יין: יצהר. שמן: (ו) ערמות. צבורים כמו בקצה הערמה (רות ג) והכפל יורה על הרבוי:

(ד) מנת וכו'. הם תרומות ומעשר למען יחזקו כאשר לא יהיו טרודים לפרנסתם יחזקו בתורת ה' בדבר העבודה המוטלת עליהם: (ה) וכפרוץ הדבר. וכאשר נתחזק הדבר הרבו להבי' ראשית דגן וכו' והיא תרומה הקרויה ראשית כמ"ש ראשית דגןך (דברים י"א): ודבש. הוא דבש התמרים ועם שאינם חייבין מן התורה בתרומה: (ו) וגם הם. הביאו גם הם אף מעשר בקר וצאן: ומעשר קדשים. אף מהקדשים שהקדישו הביאו מהם המעשרות ואע"פ שהמה פטורים מן המעשר: הביאו. את כל אלה הביאו לירושלים והניחום ערמות: (ז) החלו. התחילו ליסד את הערמות ר"ל להתחיל לצבור והוא מושאל מל' יסוד הבנין: כל. השלימו את הערמות: (ח) את ה'. על שנתן בלב העם להביא עד להרבות:

מצודת דוד

(א) הנמצאים. בירושלים: עד לכלה. עד שהשלימו לשבור ולהחריב הכל: (ב) מחלקות. המשמרות המחלקות העמיד כ"א על משמרו: כפי עבודתו. אשר מוטל ע"כ אחד מהכהנים להקריב העולה והשלמים והלויים לשרת בדבר השיר וכו': מחנות ה'. זה בה"מ: (ג) ומנת המלך. ותשורות המלך מן רכושו היה על דמי העולות וחזור ומפרש לעולת הבקר וכו':

(ד) מנת וכו'. הם תרומות ומעשר למען יחזקו כאשר לא יהיו טרודים לפרנסתם יחזקו בתורת ה' בדבר העבודה המוטלת עליהם: (ה) וכפרוץ הדבר. וכאשר נתחזק הדבר הרבו להבי' ראשית דגן וכו' והיא תרומה הקרויה ראשית כמ"ש ראשית דגןך (דברים י"א): ודבש. הוא דבש התמרים ועם שאינם חייבין מן התורה בתרומה: (ו) וגם הם. הביאו גם הם אף מעשר בקר וצאן: ומעשר קדשים. אף מהקדשים שהקדישו הביאו מהם המעשרות ואע"פ שהמה פטורים מן המעשר: הביאו. את כל אלה הביאו לירושלים והניחום ערמות: (ז) החלו. התחילו ליסד את הערמות ר"ל להתחיל לצבור והוא מושאל מל' יסוד הבנין: כל. השלימו את הערמות: (ח) את ה'. על שנתן בלב העם להביא עד להרבות:

משניות מסכת מכות

מז רבי חנניא בן עקשיאי אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב, כא): "ה' חפץ למען צדקו ונגדיל תורה ונאדיר".

משניות מסכת שבועות

פרק ראשון

א שבועות שמים, שהן ארבע. ידעות הטמאה שמים, שהן ארבע. יציאות השבת שמים, שהן ארבע. מראות

פירוש ברטנורא

טז לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. כגון פרשת שקצים ורמשים כדי להרבות שכר כשהן בדילים מהם, אע"פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן שנפשו של אדם קצה בהן: למען צדקו. להצדיק את ישראל ולזכות אותן:

מסכת שבועות

א א שבועות, שמים כתיבי בקרא בהדיא (ויקרא ה) או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב. אוכל, להטיב. לא אוכל, להרע, שמענה את עצמו. וה"ה לכל דבר שהוא הין ולא להבא, דלהרע או להטיב להבא משמע: שהן ארבע. יש לרבות עוד שמים אחרים דלא כתיבי. והן, הין ולא דלשעבר. כמו אכלתי ולא אכל, או לא אכלתי ואכל: ידעות הטומאה. או נפש אשר תגע בכל דבר טמא (שם), האמור בויקרא אצל טומאת מקדש וקדשיו: שמים. כתיבי בקרא. דכתיב (שם) ונעלם ממנו והוא טמא, משמע שנעלמה ממנו טומאה ועל ידי אותו העלם אכל בשר קודש, הרי אחת. או נכנס למקדש, הרי

משניות מבוארות – קהתי

שיאכל או שלא יאכל. (ב) שבועת שוא, כמו שכתוב (שמות כ, ז): "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". כגון שנשבע על אבן שהוא זהב. (ג) שבועת העדות. כמו שכתוב (ויקרא ה, א): "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה, והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עוונו", היינו עדים שידעו עדות ממון, שאחד חייב לחברו כסף, ודרש מהם התובע שיבואו ויעידו לו בבית דין, והם נשבעו לו שאינם יודעים לו כל עדות. (ד) שבועת הפיקדון. כמו שכתוב (ויקרא ה, כא-כב): "נפש כי תחטא ומעלה מעל בה, וכיחש בעמיתו בפקדון או בתשומות יד או בגזל או נעסק את עמיתו. או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר... היינו שאדם כופר בממון שיש לחברו בידו, ונשבע לו שאין לו אצלו כלום. מלבד ארבע שבועות אלו, שיש בהן צד שווה, שאדם נשבע מעצמו, כפי שהזכרנו לעיל, יש שביה הדין מחייבים את התובע או את הנתבע להישבע, ושבועה זו נקראת "שבועת הדיינים". מסכתנו עוסקת בפירוש הדיינים של כל סוגי השבועות הללו. ברם, בשני הפרקים הראשונים עוסקת מסכתנו בדיני העלם טומאה, וזה כנראה משום שבאותה פרשה המדברת בענין שבועת ביטוי ושבועת העדות כתוב גם בענין העלם טומאה (ויקרא ה, ב): "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא, ונעלם ממנו והוא טמא ואשם", שכן בכולן יש חיוב קרבן עולה ויורד (העשירי מביא קרבנו מן הצאן, העני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ומי שאין ידו מושגת לשתי תורים או לשני בני יונה מביא עשירית האיפה סולת לחטאת). משנתנו. המשנה הראשונה של המסכת, מונה ארבעה סוגי הלכות שיש בהם צד שווה: "שתיים שהן ארבע", ושניים מסוגי הלכות אלו הם דיני שבועת הביטוי ודיני העלם טומאה, שמסכתנו דנה בהם, כפי שיבואר.

שבועות שמים – שתי שבועות "ביטוי" כתובות בפירוש בתורה, שאם אדם נשבע ועבר עליהן, חייב קרבן, שנאמר (ויקרא ה, ז): "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב", ומשמעו של הכתוב, שנשבע על העתיד להרע לעצמו, כגון שנשבע "שבועה שלא אוכל", או להטיב לעצמו, כגון: "שבועה שאוכל"; **שהן ארבע** – שחכמים הוסיפו עליהן על פי מדרש הכתובים, עוד שתי שבועות, שחייבים עליהן, אף שאינן מפורשות בתורה, והיינו שנשבע על העבר, כגון "שבועה שאכלתי" או: "שלא אכלתי". **ידעות הטמאה שמים** – אדם שנטמא, ונעלמה ממנו טומאתו, היינו שידע שנטמא ואחר כך שכח, ואכל קודש או נכנס למקדש כשהוא טמא, הרי לאחר שנודע לו הדבר, חייב הוא להביא קרבן עולה ויורד (עיינן ויקרא ה, ב). כמו שהזכרנו לעיל בהקדמה. דיני טומאה זו נקראים בלשון המשנה "ידעות הטומאה", לפי שאין אדם חייב עליה קרבן אלא אם כן ידע תחילה

~ יום ראשון ~

באור משנה טז

משנתנו מסיימת מסכת מכות בדברי אגדה, שהם המשך למשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד, שנתנה תורה לישראל, והזוהרה על הרבה מצוות, כדי שתרכינה וזכויותיהם על ידי קיום התורה והמצוות.

רבי חנניא בן עקשיאי אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל – להרבות שכרם, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות – הרבה להם אזהרות ומצוות "לא תעשה", אף בדברים שהאדם מטבעו בדל מהם, שהואיל ופורשים מהם משום שכן צוותה התורה, הרי זכויותיהם מרובות, **שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו** – להצדיק את ישראל ולזכותו, לכן **נגדיל תורה ונאדיר**" – הרמב"ם בפירושו כותב: "מעיקרי האמונה בתורה, כשקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן, ולא ישתף עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנים, אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה, הנה זכה בה לחיי העולם הבא. ועל זה אמר רבי חנניא, כי המצוות בהיותן הרבה, אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה. וממה שיורה על העיקר הזה, מה ששאל רבי חנניא בן תרדיון: מה אני לחיי עולם הבא? והשיבו לו: כלום בא מעשה לידך, כלום נודמן לך לעשות מצוה כהוגן? על כך השיב: כי נודמנה לו מצות צדקה על דרך שלמות ככל מה שאפשר, וזכה לחיי העולם הבא. ויש מפרשים דברי רבי חנניא בן עקשיאי: שהמצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אין צריך שיצוים ה' בתורה, שהרי כל אדם רוצה לישא אשה, וכן המשפטים שבין אדם לחבירו, אלא אם לא היו אותן מצוות כתובות בתורה, לא היו ישראל זוכים בהם ולא היו מקבלים עליהם שכר טוב. אבל עתה באומרים, שהם עושים המצוות לשמו, יהיה להם שכר טוב בעמלם (עיינן "מלאכת שלמה").

מסכת שבועות

באור משנה א

ארבעה סוגי שבועות הם, שהאדם נשבע מעצמו: (א) "שבועת ביטוי". כמו שכתוב (ויקרא ה, ד): "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב", כגון שנשבע

נגעים שנים, שהן ארבעה.

ב פל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים – הרי זה בעולה ויורד. יש בה ידיעה בתחלה, ואין בה ידיעה בסוף – שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה, עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד.

פירוש ברטנורא

שתיים: שהן ארבע. יש לרבות עוד שנים חובים אחרים. העלם קודש, והעלם מקדש וזכור הוא את הטומאה: יציאות השבת. הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, לפינן מקרא מן ויצו משה ועבדו קול במחנה וגו' (שמות ל"ז), לא תפיקו מרשות היחיד לרשות הרבים: שתיים. אחת לעומד בחוץ והושטי ידו לפניו ונטל חפץ והוציאו, ואחת לעומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והוציאו לחוץ: שהן ארבע. יש להוסיף עוד שתיים להכנסה, אע"ג דלא כתיבי ששכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה, כך הקפידה על ההכנסה. אחת לעומד בפנים והוציאו ידו לחוץ ונטל חפץ והכניס, ואחת לעומד בחוץ ונטל חפץ ממקומו והושיטו לפניו והניחו: מראות נגעים שתיים כתיבי בקרא (ויקרא י"ג), שאת ובהרת: שהן ארבע. תולדה דשאת ותולדה דבהרת, דלא כתיבי בקרא בהדיא:

ב שיש בה ידיעה בתחלה. אידועות הטומאה קאי. ואידי דוטריו מלייהו מפרש להו ברישא והדר מפרש שבועות דנפישו מלייהו. ויציאות ומראות, כל חרא וחרא מיפרשא במסכת דידיה, להכי לא פרשינו בהאי מסכתא. ולא תנינו הכא אלא משום דרמו להדי בדי שתיים שהן ארבע: ידיעה בתחלה. שדע שנמנא: וידיעה בסוף. משאכל את הקודש בהעלם או נכנס למקדש בהעלם ויצא, נודע לו שבטומאה אכל או בטומאה נכנס: והעלם בינתיים. כשאכל את הקודש נעלמה ממנו טומאה או קודש, או נכנס למקדש ונעלמה ממנו טומאה או מקדש: הרי זה בעולה ויורד. עולה לעשיר, ויורד לעני. עשיר מביא חטאת בהמה, ועני חטאת העוף, ודל שברלים עשירית האיפה, והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום: שעיר הנעשה בפנים. שעיר של יום הכפורים שמביא מרמו לפניו: תולה. להגין עליו מן היסורין: עד שיודע לו. שאכל קודש בטומאה ויביא קרבן עולה ויורד:

משניות מבוארות – קהתי

"יציאות השבת" במסכת שבת, ו"מראות נגעים" במסכת נגעים. משנתנו מתחילה, איפוא, ללמד ענייני "ידיעות הטומאה", וכפי שאברנו במשנה הקודמת, המדובר הוא בשגגת "טומאת מקדש וקדשיו", היינו בטמא שנכנס בשגג למקדש, או שאכל בשגג קדשים, כשטומאתו עליו.

פל – טומאת מקדש וקדשיו, כפי שאברנו לעיל, שיש בה ידיעה בתחלה – שקודם שאכל את הקודש או נכנס למקדש ידע שנטמא; ובגמרא מבארים, כגון שידע שנגע בשרץ מת, אף על פי שלא ידע שנטמא בבגידה זו, שכן ידיעת בית רבו (שלמד שם, שהשרץ מטמא את הנוגע בו, אלא שלא נזכר בזה) שמה ידיעה (שבועות ה, א; גמרא דרש"י); וידיעה בסוף – ולאחר שאכל את הקודש או לאחר שיצא מהמקדש, נזכר בטומאתו, והעלם בנתיים – ובשעה שאכל את הקודש, או בשעה שנכנס למקדש, נעלמה ממנו טומאתו, הרי זה בעולה ויורד – חייב הוא להביא קרבן עולה ויורד, היינו קרבן שהוא עולה לעשיר ויורד לעני, כמו שכבר בארנו בהקדמה למשנה א, שכן העשיר מביא חטאת בהמה, העני – חטאת העוף, ודל שברלים – עשירית האיפה סולת, והיא נקראת "מנחת חוטא" (ענין ויקרא ה). קרבן זה בא לכפר על שגגתו. יש בה ידיעה בתחלה, ואין בה ידיעה בסוף – שאמנם קודם שאכל את הקודש או נכנס למקדש ידע שנטמא, אבל אחר כך שכח שנטמא, ואף לאחר שאכל את הקודש או לאחר שיצא מהמקדש לא נזכר בטומאתו, והרי אינו מביא קרבן לכפרת שגגתו, שעיר הנעשה בפנים – שעיר של יום הכיפורים, שכהן גדול וזרק דמו בקדשי הקדשים, כמו שכתוב (ויקרא טז, טו-טז): "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית הפרוכת... וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל"... ויום הכיפורים – עצמו, יחד עם השעיר, תולה – דוחה את עונשו על שגגתו, עד שיודע לו – שאכל את הקודש או נכנס למקדש בטומאה, ויביא בעולה ויורד – ויביא קרבן עולה ויורד, כמבואר לעיל. בגמרא מבואר: "מניין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה? תלמוד לומר (שם): "וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם" – חייבי חטאות במשמע" (הראוי לבוא לידי חטאת, לכשתודע לו ידיעה בסוף – דרש"י). ועוד מבואר בגמרא (שבועות ח, ב): "וכי מאחר שאינו מכפר (שאיין השעיר מכפר), למה תולה? אמר רבי זירא: לומר, שאם מת, מת בלא עוון. אמר לו רבא: אם מת, מיתה ממרתק (מכפרת ונונתו); אלא אמר רבא: להגין עליו מן היסורין" (שאף על פי שאינו יודע שחטא, יש לו לדאוג, שכל השוגגים צריכים כפרה לכשידעו, הרי שקודם ידיעה ענושים הם. – דרש"י).

שנטמא, ואחר כך נעלמה ממנו. משנתנו באה ללמד, שבתורה מפורשות שתי "ידיעות הטומאה" שחייבים עליהן קרבן, שכתוב (ויקרא ה, ב): "ונעלם ממנו והוא טמא", ומשמע: שנעלמה ממנו טומאתו, ועל ידי כך אכל בשר קודש, הרי אחת: או נכנס למקדש, הרי שתיים: שהן ארבע – שדרשו חכמים מריבוי הכתובים והוסיפו עליהן עוד שתיים, היינו, שהיה זוכר שהוא טמא, אלא שנעלם ממנו שזה קודש ואכלו, או שנעלם ממנו שזה מקדש ונכנס לתוכו, כמבואר להלן (פרק ב משנה א). יציאות השבת שתיים, שהן ארבע – במסכת שבת (צו, ב) למדים מן הכתוב "ויצו משה ויעבירו קול במחנה" (שמות לו, ו) שאסור בשבת להוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, ושני איסורי הוצאה הם המפורשים בתורה: א. העומד ברשות הרבים ומושיט ידו לרשות היחיד ונטל חפץ משם ומוציאו לרשות הרבים; ב. העומד ברשות היחיד, ונטל דבר משם ומוציאו לרשות הרבים. וחכמים למדו, שיש להוסיף עוד שניים, והם איסורי הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, שאינם מפורשים בתורה, היינו: א. העומד ברשות היחיד ומושיט ידו לרשות הרבים ומכניס משם חפץ לתוך רשות היחיד; ב. העומד ברשות הרבים ונטל שם חפץ ומכניסו לרשות היחיד (ענין משנה שבת א, א). מראות נגעים שנים, שהן ארבעה – שכתוב בתורה (ויקרא יג, א-ב): "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת, והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים. וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושענו בנגע הפך לבן ומראה הנגע עמוק מעור בשרו, נגע צרעת הוא, וראה הכהן וטימא אותו" – ובאה המשנה להשמיע ששני מראות נגעים כתובים בפירוש בתורה, שהמצורע מביא עליהם קרבן לטהרתו, והם: א. שאת; ב. בהרת, וחכמים הוסיפו עליהם עוד שניים שלמדו מהכתוב (שם): "או ספחת", והם: התולדה של שאת, והתולדה של בהרת. מראות אלו נבדלים ביניהם בלובן שבנגע: שאת לבנה כקרום הביצה, תולדתה – כצמר לבן; בהרת לבנה כשלג, תולדתה – כסיד היכל (ענין נגעים א, א).

~ יום שני ~

באור משנה ב

כבר הזכרנו בהקדמה לבאור משנה א, ששני הפרקים הראשונים במסכתנו עוסקים בדני "ידיעות הטומאה"; וסודרו בתחילת המסכת, משום שדינים אלו מועטים הם. אחר כך נכנסו בשאר פרקי מסכתנו דיני שבועות, שהם מרובים, והם אמנם עיקר המסכת. יתר העניינים שנימנו במשנה א, מפורשים במסכתות מיוחדות:

ג אין פה ידיעה בתחלה, אבל יש פה ידיעה בסוף – שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר, שְׁנֵאמַר (במדבר כט, יא): "מִלְכָּד חֲטָאת הַכֹּפְרִים"; על מה שזוהי מכפר, זה מכפר: מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה, אף החיצוני אין מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה.

ד ועל שאין פה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף – שעירי הרגלים ושעירי ראשי חֲדָשִׁים מְכַפְּרִים; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רבי שמעון אומר: שעירי הרגלים מכפרין, אבל לא שעירי ראשי חֲדָשִׁים מְכַפְּרִין? על הטהור שאכל את הטמא. רבי מאיר אומר: כל השעירים פּוֹרְתֵן שׁוֹה – על טמאת מקדש וקדשיו. היה רבי

פירוש ברטנורא

ג אין בה ידיעה בתחלה. שלא ידע בטומאה זו מימיו, וה לא בא לכלל קרבן עוד לעולם. שהרי אין קרבן בא אלא על שיש בו ידיעה בתחלה: שעיר הנעשה בחוץ. הקרב במזבח החיצון במוספין של יום"כ: ויום הכיפורים עצמו מכפר עם השעיר: שְׁנֵאמַר. בשעיר הנעשה בחוץ (במדבר כ"ט) שעיר עזים אחד חטאת מלכד חטאת הכפורים, וחטאת הכפורים הוא השעיר הנעשה בפנים, והקישן הכתוב, ללמדך שעל מה שזה מכפר זה מכפר. מה פנימו אינו בא אלא על דבר שיש בו ידיעה, ומאי ניהו ידיעה, בתחלה, כדילפינן מקרא דכתוב לכל חטאתם, דמשמע לאותם שיבואו לכלל חטאת כשתהיה להם ידיעה בסוף, ואי אפשר לבא לכלל חטאת אלא"כ היתה לו ידיעה בתחלה, אף שעיר הנעשה בחוץ אינו מכפר אלא על שיש בו ידיעה, ומאי ניהו, ידיעה בסוף ולא בתחלה דלא אתיא לכלל קרבן, ומכפר זה כפרה גמורה בלא תליה:

ד שעירי הרגלים. בכל הרגלים נאמרו שעירי חטאת במוספין: ושעירי ראשי חֲדָשִׁים מְכַפְּרִים. דכתיב בשעיר ראש חודש (שם כ"ה) לחטאת לה, חטא שאין מכיר בו אלא ה' שעיר זה היא מכפר, והיינו שאין בו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. ושעירי רגלים ילפינן משעיר ר"ח בחוקש, שעיר זה מצי למכתב ככלוהו רגלים, וכתב ושעיר, וא"ו מוסיף על ענין ראשון, להקיש שעל מה שזה מכפר אלו מכפרים: כל השעירים פּוֹרְתֵן שׁוֹה. כל שעירי המוספין, בין שעירי רגלים בין שעיר ר"ח בין שעיר הנעשה בחוץ ביום"כ, כפרתן שוה, כפרתן מלכד חטאתם, דמשמע לאותם שיבואו לכלל חטאת כשתהיה להם ידיעה בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, בין על טהור שאכל את הטמא, ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זו לזו. אבל שעיר הנעשה בפנים ביום הכיפורים לא נחלקו עליו שהוא תולה על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף, כדאמרין: היה ר' שמעון אומר. האי דהדר נקט לה, משום דבעי למימר

משניות מבוארות – קהתי

נודע לו כלל שנטמא ואכל את הקודש או נכנס למקדש בטומאה, שְׁעִירֵי הַרְגָלִים – שעירי החטאות שמקריבים במוספי הרגלים, שכן בפסח כתוב (במדבר כה, כב): "ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם", וכחג השבועות כתוב (שם שם, ל): "שעיר עזים אחד לכפר עליכם", וכחג הסוכות כתוב בכל יום (במדבר טו): "ושעיר עזים אחד חטאת" או "ושעיר חטאת אחד", ושְׁעִירֵי רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים – שעירי החטאות שמקריבים במוספי ראשי חֲדָשִׁים, שכתוב בראש חודש (במדבר כה, טו): "ושעיר עזים אחד לחטאת": כל אלה מְכַפְּרִים – על שגגתו זו; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה – בגמרא מבואר טעמו של רבי יהודה, שכתוב בשעיר ראש חודש: "לחטאת לה" – חטא שאין מכיר בו אלא ה', יהא שעיר זה מכפר, והיינו שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף; ושעירי הרגלים הוקשו לשעירי ראשי חֲדָשִׁים, שכן כתוב בהם "ושעיר", וא"ו מוסיף על ענין ראשון, לומר: "מה שעירי ראשי חֲדָשִׁים אינן מכפרין אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אף שעירי הרגלים אינן מכפרין אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף" (גמרא שבועות ט. ב). רבי שמעון אומר: שְׁעִירֵי הַרְגָלִים מְכַפְּרִין – על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אֲבָל לֹא שְׁעִירֵי רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים – שכן אלה מכפרים על שגגות אחרות. וְעַל מָה שְׁעִירֵי רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים מְכַפְּרִין? עַל הַטְּהוֹר שְׁאָכַל אֶת הַטְּמֵא – שאכל בשוגג קודש טמא. רבי מאיר אומר: כָּל הַשְּׁעִירִים – כל שעירי המוספין, בין שעירי ראשי חֲדָשִׁים, בין שעירי הרגלים, ובין השעיר הנעשה בחוץ ביום הכיפורים, פּוֹרְתֵן שׁוֹה – שכולם מכפרים על טמאת מקדש וקדשיו – בין על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף, בין על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, בין על הטהור שאכל את הטמא. ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין מוסף זה למוסף זה. ברם, שעיר הנעשה בפנים ביום הכיפורים – אף לדעת רבי מאיר – תולה על שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, כמו ששינוי במשנה ב; וכן מובא בגמרא (שבועות י, א): "ומודה רבי מאיר בשעיר הנעשה בפנים, שהוא אינו מכפר כפרתן, והן אינן מכפרין כפרתו: הוא אינו מכפר כפרתן – כפרה אחת מכפר, ואינו מכפר שתי כפרות: הן אינן מכפרין כפרתו – אמר קרא: "אחת בשנה", כפרה זו לא תהא אלא

באור משנה ג

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו, מהי כפרתו של אדם, שלא ידע בכלל שהוא טמא ואכל את הקודש או נכנס למקדש, ואחר כך נודע לו, שבשעה שאכל את הקודש או נכנס למקדש היה טמא, והרי בכגון זה אינו מביא קרבן לעולם, שאין קרבן בא על שגגת טומאת מקדש וקדשיו אלא אם כן יש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתים, כפי ששינוי במשנה הקודמת. **אין פה ידיעה בתחלה** – שלא ידע כלל בתחילה שנטמא, וכגון שנגע בשרץ מת, ולא למד מעולם, שהנגוע בשרץ נטמא, וזה אפשר בתניוק שגשבה לבין הנכרים (גמרא; רמב"ם; "תוספות יום טוב"), **אבל יש פה ידיעה בסוף** – שלאחר שאכל קדשים, או נכנס למקדש אמרו לו שנטמא, וחטא בזה שאכל קדשים או נכנס למקדש בטומאה, **שעיר הנעשה בחוץ** – שעיר עזים שמביאים ביום הכיפורים לקרבן מוסף, והוא קרב על המזבח החיצון, והיינו על מזבח הנחושת שבועודה, **יום הכיפורים** – היום עצמו, יחד עם השעיר, **מכפר** – עליו, **שְׁנֵאמַר** – בשעיר של מוסף יום הכיפורים: "שעיר עזים אחד חטאת מִלְכָּד חֲטָאת הַכֹּפְרִים" – כלומר, מלכד השעיר הנעשה בפנים, הרי בא הכתוב להקיש את השעיר הנעשה בחוץ לשעיר הנעשה בפנים, וללמדך כי על מה שזוהי מכפר, זה מכפר: מה הפנימי – השעיר הנעשה בפנים, אין מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה – היינו שאינו בא לכלל קרבן, הרי הוא מכפר לו כפרה גמורה.

~ יום שלישי ~

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד, כמה מתכפר האדם שנטמא ואכל את הקודש או נכנס למקדש בטומאה, ולא היתה לו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. **ועל שאין פה ידיעה** – על טומאת מקדש וקדשיו שאין בה ידיעה, **לא בתחלה** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, **לא בסוף** – שלא

שמעון אומר: שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל את הטמא; ושל רגלים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף; ושל יום הכפורים מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה, אבל יש בה ידיעה בסוף. אמרו לו: מהו שיקרבו זה בזה? אמר להם: יקרבו. אמרו לו: הואיל ואין כפרתן שנה, היאך קרבתן זה בזה? אמר להן: בלן באין לכפר על טמאת מקדש וקדשיו.

ה רבי שמעון בן יהודה אומר משמו: שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל את הטמא; מוסף עליהם של רגלים, שמכפרין על הטהור שאכל את הטמא, ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף; מוסף עליהם של יום הכפורים, שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא, ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, ועל שאין בה ידיעה בתחלה, אבל יש בה ידיעה בסוף. אמרו לו: מהו שיקרבו זה בזה? אמר להם: הן. אמרו לו: אם כן, יהיו של יום הכפורים קרבתן בראשי חדשים, אבל היאך של ראשי חדשים קרבתן ביום הכפורים, לכפר כפרה שאינה שלה? אמר להן: בלן באין לכפר על טמאת מקדש וקדשיו. ועל ודון טמאת מקדש וקדשיו – שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין. ועל שאר עברות שבתורה:

פירוש ברטנורא

אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה: מהו שיקרבו. אם אבד שעיר שהופרש ליום הכפורים, ונתכפרו אחר, ונמצא זה ברגל או בר"ה, מהו שיקרב לשם שעירי של יום: אמרו לו הואיל ואין כפרתן שנה. ר' מאיר הוא דקאמר ליה לרבי שמעון, בשלמא אי אמרת כולן כפרתם שנה, יקרב, שהרי כולן כפרה אחת הן מכפרים, אלא לרודך, זו שהופרשה לכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף היאך יקרב ברגל לכפר על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, או בר"ה לכפר על הטהור שאכל את הטמא: לכפר על טמאת מקדש וקדשיו. וכיון דבזה שוין, אע"פ שכפרתן חלוקות יכול הוא ליקרב: **ה משמו.** של ר' שמעון. וסתם ר' שמעון הוא ר' שמעון בן יוחאי:

ו ועל ודון טמאת מקדש וכו'. סתמא דתלמודא נקט לה: שעיר הנעשה בפנים ויוח"כ מכפר. דכתיב (ויקרא ט"ז) ומפשעיהם לכל תטאתם, ופשעים אלו

משניות מבוארות – קהתי

שאכל את הטמא, ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף – נוסף על כפרת שגגתו של הטהור שאכל את הטמא, מכפרים הם גם על שגגת טומאת מקדש וקדשיו, שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, **מוסף עליהם** – על שעירי ראשי חדשים ושעירי הרגלים, שעירי של יום הכפורים – הנעשה בחוץ, **שהן מכפרין** – כלומר שהוא מכפר (מטנתנו נמטה כאן לשון רבים מותך שגרת הלשון שבסוגיותנו). **על הטהור שאכל את הטמא** – כשעירי ראשי חדשים, **ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף** – כשעירי הרגלים, **ועל שאין בה ידיעה בתחלה, אבל יש בה ידיעה בסוף** – נוסף על הכפרות דלעיל. **אמרו לו** – חכמים לרבי שמעון: **מהו שיקרבו זה בזה** – מבואר במשנה הקודמת. **אמר להם: הן** – כן הדבר, שקרבים הם זה בזה. **אמרו לו: אם כן, יהיו של יום הכפורים קרבתן בראשי חדשים** – שכן שעיר של יום הכפורים מכפר גם על הטהור שאכל את הטמא, כשעירי ראשי חדשים, **אבל היאך שעירים של ראשי חדשים קרבתן ביום הכפורים** – כגון שאבד שעיר שהופרש למוסף של ראש חודש, ונמצא ביום הכיפורים כיצד אפשר להקריבו לשם קרבן המוסף של יום הכיפורים, והלא שעיר זה בא לכפר פרה שאינה שלה – שהרי השעיר של ראש חודש אינו מכפר אלא על הטהור שאכל את הטמא, ואילו השעיר של יום הכיפורים בא לכפר גם על הטמא שאכל קדשים או נכנס למקדש ולא נודע לו שהוא טמא אלא בסוף, וכן על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. **אמר להן: בלן באין לכפר על טמאת מקדש וקדשיו** – כל השעירים באים לכפר על שגגת טומאת מקדש וקדשיו, ולפיכך קרבים הם זה בזה.

אחת בשנה". **היה רבי שמעון אומר: שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל את הטמא; ושל רגלים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף; ושל יום הכפורים** – שעיר של מוסף יום הכיפורים – **מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה, אבל יש בה ידיעה בסוף** – משנתנו חותרת על דברי רבי שמעון שנישנו קודם, משום שהיא רוצה להביא דברי חכמים המשיבים על דבריו. **אמרו לו** – חכמים לרבי שמעון: **מהו שיקרבו זה בזה** – כגון שאבד השעיר שהופרש ליום הכיפורים לקרבן מוסף, ונתכפרו אחר, ונמצא השעיר ברגל או בראש חודש, המתור להקריבו לשם שעיר של רגל או של ראש חודש? **אמר להם** – רבי שמעון לחכמים: **יקרבו** – מותר להקריבו לשם קרבן מוסף של רגל או של ראש חודש. **אמרו לו** – חכמים לרבי שמעון: **הואיל ואין כפרתן שנה** – הואיל ואינך סובר כרבי מאיר שכפרתן של השעירים שווה, **היאך קרבתן זה בזה** – הרי לדעתך השעיר שהופרש למוסף של יום הכיפורים, בא לכפר על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף, והיאך יקרבו אותו ברגל כקרבן מוסף שבא לכפר על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף? או איך יקרבו אותו בראש חודש, שקרבנו בא לכפר על הטהור שאכל את הטמא? **אמר להן** – רבי שמעון לחכמים: **בלן באין לכפר על טמאת מקדש וקדשיו** – כל השעירים באים לכפר על מי שנכנס בטומאה למקדש או על מי שאכל קודש בטומאה, וכיון שברב זה כולם שוים, אף על פי שחלוקים הם בענין כפרתם, כאמור לעיל, קרבים הם זה בזה.

באור משנה ה

משנה זו מוסיפה ללמדנו באתם העניינים שנישנו במשנה הקודמת.

רבי שמעון בן יהודה אומר משמו – של רבי שמעון, וסתם רבי שמעון שבמשנה הוא רבי שמעון בן יוחאי: **שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל** – בשוגג, **את הטמא** – בשר קודש טמא, כמבואר במשנה הקודמת; **מוסף עליהם של רגלים** – יתירים עליהם שעירי הרגלים, **שמכפרין על הטהור**

~ יום רביעי ~

באור משנה ו

במשניות הקודמות למדנו, במה מתכפר אדם שנטמא ואכל בשוגג קדשים, או נכנס בשוגג למקדש, כשטומאתו עליו. משנתנו מוסיפה ללמד, במה מתכפר הטמא שאכל קדשים או נכנס למקדש במוזיד. ואמנם כשהתרו בו, הריהו מתכפר בעונש מלקות, אבל במשנתנו מדובר כשלא התרו בו. **ועל ודון טמאת מקדש וקדשיו** – מי שהיה טמא, ונכנס במזיד

הקלות והחמורות, הַדוֹנוֹת וְהַשְּׁנֵנוֹת, הוֹדַע וְלֹא הוֹדַע, עָשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, פְּרִתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין – שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִכֹּפֵר.

ז אַחַד יִשְׂרָאֵלִים, וְאַחַד כְּהֻנִּים, וְאַחַד כֹּהֵן מְשֻׁחַ. מַה בֵּין יִשְׂרָאֵלִים לְכֹהֲנִים וּלְכֹהֵן מְשֻׁחַ? אֵלֶּא שְׂדֵם הַפֶּר מִכֹּפֵר עַל הַכֹּהֲנִים עַל טֹמְאֵת מִקְדָּשׁ וּקְדָשָׁיו. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: בְּשֵׁם שְׂדֵם הַשְּׁעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בְּפָנִים מִכֹּפֵר עַל יִשְׂרָאֵל, כִּף דָּם הַפֶּר מִכֹּפֵר עַל הַכֹּהֲנִים; בְּשֵׁם שְׂדֵם הַשְּׂעִיר הַנֶּעֱשֶׂה עַל יִשְׂרָאֵל, כִּף וּדְוִי שֶׁל פֶּר מִכֹּפֵר עַל הַכֹּהֲנִים.

פירוש ברטנורא

מרדים: החמורות והקלות וכו'. כולה מתניתין מפרשה בגמרא הכי, בין קלות בין חמורות בין שעשאן במזיד בין שעשאן בשוגג, אותן שעשאן בשוגג בין נודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן, כלומר בין נודע לו שבא לידו ספק חלב ואכלו בין שלא נודע לו שבא לידו ספק חלב. ואלו הן קלות, עשה ולא תעשה. ואלו הן חמורות, כריתות ומיתות ב"ד:

ז אַחַד יִשְׂרָאֵל וְאַחַד כְּהֻנִּים. הכי קאמר, אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח כהן משוח מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות, ואין חילוק ביניהם אלא שדָם הַפֶּר מִכֹּפֵר עַל הַכֹּהֲנִים עַל טֹמְאֵת מִקְדָּשׁ וּקְדָשָׁיו: כל מה שעשיר הפגמו מכפר על ישראל, דהיינו תליית ישראל על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף וזוהו טומאת מקדש וקדשיו, וכן כפרת שעיר החיצון פרו של כהן גדול הקרב ביוה"כ מכפר על הכהנים: ר"ש אומר כשם. שאתה מודה בדם השעיר הפגמי שמכפר על ישראל כפרתו בלא שום וידוי, שאין וידוי בשעיר הפגמי אלא בשעיר המשתלח, כך דם הפר בלא שום וידוי מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. איתר ליה וידויו של פר במקום וידוי של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות, ואין להם כפרה בשעיר המשתלח:

משניות מבוארות – קהתי

אלא על הקלות (עיין רמב"ם הל' תשובה א. ב).

ב אור משנה ז

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו, במה מתכפרים הכהנים על עבירותיהם הקלות והחמורות, שעשו אותן במזיד ולא התרו בהן, או שעשו אותן בשוגג, וכן על טומאת מקדש וקדשיו; ונחלקו בזה תנאים, כפי שיבואר במשנה.

אַחַד יִשְׂרָאֵלִים, וְאַחַד כְּהֻנִּים, וְאַחַד כֹּהֵן מְשֻׁחַ – בין ישראלים ובין כהנים ובין כהן המשוח בשמן המשחה, היינו הכהן הגדול (עיין משנה מכות ו, ב), כולם מתכפרים על עבירותיהם, כמבואר לעיל, בשעיר המשתלח. מַה בֵּין יִשְׂרָאֵלִים לְכֹהֲנִים וּלְכֹהֵן מְשֻׁחַ – כלומר, אין בין ישראלים לכהנים, אֵלֶּא שְׂדֵם הַפֶּר מִכֹּפֵר עַל הַכֹּהֲנִים עַל טֹמְאֵת מִקְדָּשׁ וּקְדָשָׁיו – כבר בארנו במשניות הקודמות, שמביאים שלושה שעירים לחטאת ביום הכיפורים: א. שעיר שנעשה בפנים, והוא תולה על שגגת טומאת מקדש וקדשיו שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, כמבואר במשנה ב; וכן הוא מכפר על זדון טומאת מקדש וקדשיו, כמבואר במשנה הקודמת. ב. שעיר שנעשה בחוץ, והוא מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, שאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף (משנה ג). ג. שעיר המשתלח, והוא מכפר על שאר עבירות, כמבואר במשנה הקודמת. נוסף על השעירים הללו מקריב הכהן הגדול פר לחטאת, כמו שכתוב (ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו", – ובא תנא קמא להשמיענו, שאמנם בשאר העבירות שווים הם הכהנים לישראלים, שהשעיר המשתלח מכפר עליהן; ומבואר בגמרא, שתנא קמא של משנתנו רבי יהודה הוא, הלומד מן הכתוב "וכפר את מקדש הקודש ואת אוהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עט הקהל יכפר" (ויקרא טז, ג), שהושוו כולן לכפרה אחת, שמתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות (שבועות ג, ב); אבל בטומאת מקדש וקדשיו שונים הם מישראלים, שעל ישראלים מכפרים השעירים הפגמי והחיצון, כמו שבארנו לעיל, ואילו על הכהנים מכפר פר החטאת (עיין "תוספות יום טוב"). רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: בְּשֵׁם שְׂדֵם הַשְּׁעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בְּפָנִים מִכֹּפֵר עַל יִשְׂרָאֵל – בטומאת מקדש וקדשיו, כמבואר לעיל, בלא שום וידוי, שהרי אין וידוי בשעיר הפגמי אלא בשעיר המשתלח, כִּף דָּם הַפֶּר מִכֹּפֵר עַל הַכֹּהֲנִים – בטומאת מקדש וקדשיו בלא וידוי. ועל מה מכפר הידוי שעל הפר? על הכהנים בשאר עבירות, שכן רבי שמעון סובר: בְּשֵׁם שְׂדֵם הַשְּׂעִיר

למקדש, או אכל במזיד קדשים, ולא התרו בו, כמו שבארנו לעיל, שְׁעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בְּפָנִים – שעיר של יום הכיפורים, שדמו נזרק בקודש הקדשים על ידי הכהן הגדול, כמו שכבר בארנו במשנה ב, יוֹם הַכִּיפּוּרִים – עצמו, שניהם מִכֹּפְרֵינָ – עליו, כשם שהם תולים על שגגת טומאת מקדש וקדשיו, שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף (משנה ב). בגמרא מבואר הטעם, שנאמר בשעיר הפנים (ויקרא טז, טז): "וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומופשתייהם לכל חטאתם", פשעים אלו המרדים, חטאות אלו השגגות. וְעַל שְׂעִיר עֵבְרוֹת שֶׁבְּתוֹרָה – מי שעבר על שאר עבירות שבתורה: הַקְּלוֹת וְהַחֲמוּרוֹת – בין על עבירות קלות, ובין על עבירות חמורות; הַדוֹנוֹת וְהַשְּׁנֵנוֹת – בין שעשאן במזיד ולא התרו בו, בין שעשאן בשוגג, הוֹדַע וְלֹא הוֹדַע – בגמרא מבואר: "אותן שעשאן בשוגג, בין נודע לו ספיקן, בין לא נודע לו ספיקן", כלומר כגון שנודע לו לפני יום הכיפורים, שבא לידו ספק חלב ואכלו, וחייב הוא להביא קרבן אשם תלוי, אלא שלא הביא עד יום הכיפורים, או כגון שלא נודע לו לפני יום הכיפורים שאכל ספק חלב; – כך מתפרשת משנתנו בגמרא, לפי ששנינו (כריתות ו, ד): "חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הכיפורים, חייבין להביא לאחר יום הכיפורים", שאין יום הכיפורים מכפר עליהם, ומכאן שאין לפרש "הודע". שנודע לו שגגתו. – ואילו הן הקלות שנוכרו לעיל במשנתנו? עָשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה – מי שעבר על מצוות עשה, כגון שלא הניח תפלין, או שעבר על מצוות לא תעשה, כגון שאכל בשר טריפה; ואילו הן החמורות שנוכרו לעיל? פְּרִתוֹת – שעבר עבירה שחייבים עליה כרת, כגון שאכל חלב, וּמִיתוֹת בֵּית דִּין – שעבר עבירה שחייבים עליה מיתת בית דין, כגון שעשה מלאכה בשבת, – על כל העבירות הללו, שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִכֹּפֵר – שנאמר בו (ויקרא טז, כא-כב): "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם. ונתן אותם על ראש השעיר ושילח ביד איש עתי המדברה. ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזרה". בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבי יהודה הנשיא, שכן שנינו בברייתא: "רבי אומר: על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה, בין לא עשה תשובה, יום הכיפורים מכפר, חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר, שאם עשה תשובה, יום הכיפורים מכפר; ואם לאו, אין יום הכיפורים מכפר". ברם, ההלכה היא (לפי הרמב"ם), שאין שעיר המשתלח מכפר על החמורות, אלא אם כן עשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר מכפר לו

פ ר ק ש נ י

א ידעו את הטמאה שתיים, שהן ארבע: נטמא וידע, ונעלמה ממנו הטמאה, וזכור את הקדש; נעלם ממנו הקדש, וזכור את הטמאה; נעלמו ממנו זה וזה, ואכל את הקדש ולא ידע, ומשיאכל ידע – הרי זה בעולה ויורד. נטמא וידע, ונעלמה ממנו הטמאה, וזכור את הקדש; נעלם ממנו הטמאה; נעלמו ממנו זה וזה, ונכנס למקדש ולא ידע, ומשיצא ידע – הרי זה בעולה ויורד.
ב אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת העזרה; שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות, אלא במלך ונביא

פירוש ברטנורא

ב א ידיעות הטומאה. נטמא וידע שנטמא. בשעת טומאה או אחרי כן: נעלמה ממנו טומאה. וע"י אותו העלם אכל קודש, הרי אחת. ונכנס למקדש, הרי שתיים. דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא, משמע שנתעלמה ממנו טומאה. ולפי שאינו חייב עליה אלא א"כ ידע בתחלה שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו, משום הכי קרי לה ידיעות: נעלם ממנו הקודש או המקדש, ואכל קודש או נכנס למקדש, וזכור שתיים אחרות ולא כתיב: נעלם ממנו זה וזה. אינו ממנין הידיעות, אלא על קשמוע לן דאע"ג רבשעת אכילת קודש או כניסת מקדש אינו זכור לא לטומאה ולא לקודש, חייב קרבן עולה ויורד: ב אחד הנכנס לעזרה. ראשונה: ואחד הנכנס לתוספת. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין וכו'. לפיכך היא קדושה כראשונה: אלא במלך. דאמר

משניות מבוארות – קהתי

אחד מאלו שנימנו, חייב בעולה ויורד – קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במשנה ב בפרק הקודם, שהרי יש כאן ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים. משנתנו מוסיפה 'נעלמו ממנו זה וזה'. להשיענו, שאף בכגון זה חייב קרבן עולה ויורד. ברם, אין זה ממנין ידיעות הטומאה. נטמא וידע, ונעלמה ממנו הטמאה – כמבואר לעיל, וזכור את המקדש – אבל ידע שזהו מקדש, כשנכנס לתוכו בטומאה, הרי שלוש בידיעות הטומאה. נעלם ממנו המקדש – לא ידע שזהו מקדש, ונכנס לתוכו, וזכור את הטמאה – אבל זכר שהוא טמא; הרי ארבע. נעלמו ממנו זה וזה – הטומאה והמקדש, ונכנס למקדש ולא ידע – שהוא טמא ושהו מקדש, ומשיצא ידע – לאחר שיצא מבית המקדש נודע לו ששנכנס בטומאה, הרי זה בעולה ויורד – כל אחד מאלו חייב קרבן עולה ויורד, כפי שבארנו לעיל. – ומשנתנו מנתה את ארבע ידיעות הטומאה. ששתיים מהן מפורשות בתורה: א. 'נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את הקודש'. ב. 'נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את המקדש', שכן כתיב (ויקרא ה, ב): 'ונעלם ממנו והוא טמא', ומשמע שנעלמה ממנו טומאתו. ועוד שתיים, שחכמים דרשו אותן ממה שכתוב פעם שנייה (שם שם, א): 'ונעלם ממנו והוא ידע', והן: ג. 'נעלם ממנו הקודש וזכור את הטומאה'. ד. 'נעלם ממנו המקדש וזכור את הטומאה'.

המשתלח מכפר על ישראֵל – בשאר עבירות, כמבואר במשנה הקודמת, פך ודויו של פך מכפר על הכהנים – בשאר עבירות, ואינם מתכפרים בשעיר המשתלח. בגמרא מבואר טעמו של רבי שמעון, שכתוב (ויקרא טז, ז): 'ולקח את שני השעירים', מקישי הכתוב שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים, מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים, על טומאת מקדש וקדשיו, שהרי כתוב בו (ויקרא טז, טז): 'ושחט את שעיר החטאת אשר לעם', אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות. ברם, רבי יהודה סובר, שלא הקישים הכתוב אלא כדי שיהיו שווים במראה ובקומה ובדמים. לפי הגמרא (יומא לו, ב), היו שני וידוים על הפר, שכן כתוב בו פעמיים (ויקרא טז, ז; יא): 'וכפר בעדו ובעד ביתו', ודרשו: בכפרת דברים הכתוב מדבר. מכאן מבואר בסוגיינתו (גמרא שבועות יד, א), שלדעת רבי שמעון שני היודיים ומתן הדם, שלוש כפרות הן, שהכניסה מתכפרים בפר כנגד שלוש עבירות שישאל מתכפרים בשעירים: א. כנגד שעיר הנעשה בפנים, לתלות על שיש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף; ב. כנגד שעיר הנעשה בחוץ, לכפר על שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף; ג. כנגד שעיר המשתלח, לכפר על שאר עבירות. אבל לדעת רבי יהודה, בא וידוי ראשון לכפר על הכהן הגדול עצמו, והוידוי השני – לכפר על ביתו ואחיו הכהנים, 'כדתנא דבי רבי ישמעאל: כך היא מידת הדין נוהגת – מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב' (לפיכך מתוודה וידוי ראשון עליו ועל ביתו, ולאחר שנעשה זכאי בוידוי, מתוודה עליו ועל אחיו, ולעולם שני היודיים כפרה אחת היא. – רש"י).

~ יום המישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה א

לאחר שלמדנו בפרק הקודם מה מכפר על שגגת טומאת מקדש וקדשיו, וכן על זדון טומאת מקדש וקדשיו, בא פרקנו לבאר פרטי הדינים של 'ידיעות הטומאה'. ידיעות הטמאה שתיים, שהן ארבע – כמו ששינוי ובארנו לעיל (פרק א משנה א), כיצד? נטמא וידע – שנטמא (עיי' 'תוספות יום טוב'). ונעלמה ממנו הטמאה – ושכח אחר כך שנטמא, וזכור את הקדש – אבל ידע שהמאכל שהוא אוכל קודש הוא; הרי אחת בידיעות הטומאה. נעלם ממנו הקדש – או שלא ידע שהמאכל הוא קודש, וזכור את הטמאה – אבל זכר, כשעה שאכל, שהוא טמא; הרי שתיים. נעלמו ממנו זה וזה – הטומאה והקודש, ואכל את הקדש ולא ידע – שהוא טמא ושהמאכל קודש, ומשיאכל ידע – ולאחר שאכל נודע לו שאכל קודש בטומאה, הרי זה – כל

ב א ו ר מ ש נ ה ב

במשנה הקודמת למדנו בענין הטמא שנכנס למקדש ולא זכר שהוא טמא, או שלא ידע שזהו מקדש. משנתנו ממיכה באותו ענין, והיא באה ללמדנו תחומו של המקדש לגבי דינו של הטמא שנכנס לתוכו.
אחד הנכנס לעזרה – בין שנכנס הטמא לעזרה שבחצר בית המקדש, היינו לעזרת ישראל, ואחד הנכנס לתוספת העזרה – ובין שנכנס למקום שהוסיפו על העזרה אחרי כן, כגון בימי המלך

ואורים ותמים, ובסנהדרין של שבעים ואחד, ובשתי תודות ובשיר. ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהם, וכל ישראל אחריהם; הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת. וכל שלא נעשה בכל אלו, הנכנס לשם – אין חיבין עליה. ג נטמא בעזרה ונעלמה ממנו הטמאה, וזכור את המקדש; נעלם ממנו המקדש, וזכור לטמאה; נעלם ממנו זה וזה, והשתחוה או ששקה בכדי השתחוואה, בא לו בארפה – חיב, בקצרה – פטור. זו היא מצות עשה שבמקדש,

פירוש ברטנורא

קרא (שמות כ"ה) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, קרא יתירא הוא למדרש לדורות. ובימי משה הוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול והיו שם אורים ותומים ושבעים זקנים, אף לדורות כן: ובשתי תודות. בשני לחמי תודה. והיו נושאים אותן בהיקף סביב עד סוף הנבל שמקדשים, ושם אוכלים האחת ושורפים השנייה, ועל פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת. והיו דתגן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת. ומנחמיה בן כחליה גמר, דכתוב בית (נחמיה י"ב) ואעמידה שתי תודות גדולות: ובשיר. השיר שדו אמורים ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל). ובית שני אע"פ שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, הקדושה שקידש שלמה הבית בראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ועבודה דנחמיה בן כחליה לזכר בעלמא הוה:

ג נטמא בעזרה. וידע שנטמא והשתחוה בהעלם זה כלפי פנים, אע"פ שלא שהה. או השתחוה כלפי חוץ, והוא דשהה כדי השתחוואה. ושיעור השתחויה היא כדי שיקרא אדם פסוק זה בישוב, ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו. והוא פסוק בדברי הימים (ב' יז): או שבא לו בארובה. שיצא לו דרך ארובה שיש קצרה ממנו לצאת, ואפילו לא שהה תחלה, חיב: ובקצרה פטור. היכא דלא השתחוה ולא שהה, ויצא לו

משניות מבוארות – קהתי

על ירושלים, אבל כשהוסיפו על העזרה, "אין העזרה מתקדשת אלא בשיירי מנחה", והטעם הוא, כירושלים – מה ירושלים מתקדשת על ידי דבר הנאכל בה, ואם יוצא ממנה נפסל, אף העזרה מתקדשת על ידי דבר הנאכל בה, ואם יוצא ממנה נפסל (שבועות טו, א). – וכיון שאין מוסיפים על העזרה אלא בכל אלו שנימנו במשנה, לפיכך קדושתה של תוספת העזרה כקדושת העזרה עצמה. וכל שלא נעשה בכל אלו – כל תוספת שהוסיפו אותה בלא כל אלו, הנכנס לשם – כשהוא טמא, אין חיבין עליה – קרבן כשנכנס בשוגג, או כרת כשנכנס במזיד, לפי שאין בתוספת זו קדושת בית המקדש. ברם, בית שני, אף על פי שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, נתקדש בקדושת הבית הראשון, שקדושה ראשונה, שקידש שלמה המלך את הבית הראשון, קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, וכל מה שעשו עזרה ונחמיה בתודות ובשיר, כפי שהזכרנו לעיל, לא היה אלא לזכר בלבד (עייני גמרא שבועות טו, א).

~ יום ששי ~

באור משנה ג

משנתנו ממיסכה בהלכות "ידיעות הטומאה", והיא באה ללמדנו פרטי דינים במי שנטמא בעזרה.

נטמא בעזרה – שנכנס לעזרה כשהוא טהור, ונטמא בתוך העזרה, ונעלמה ממנו הטמאה – ואחר כך שכח שנטמא, וזכור את המקדש – אבל זכור הוא, שהמקום עומד בו הוא בית המקדש; או נעלם ממנו המקדש – ששכח שהוא בבית המקדש, וזכור לטמאה – אבל זכור הוא שנטמא; או נעלם ממנו זה וזה – ששכח שהוא נטמא ושהוא בבית המקדש, והשתחוה – כלפי פנים, לאחר שנעלמה ממנו הטומאה או נעלם ממנו המקדש, אף שלא שהה כדי שיעור השתחוואה, או ששקה בכדי השתחוואה – שלא השתחוה כלל אלא ששהה בעזרה כדי שיעור השתחוואה, וכן אם השתחוה כלפי חוץ ושהה בכדי השתחוואה; – ושיעור השתחוואה הוא כדי שיקרא אדם בקצב בינוני (לא במהירות ולא באריכות) את הפסוק: "יכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים ב' ז, א); או שהוא בא לו בארפה – שיכול היה לצאת מן העזרה בדרך קצרה, ויצא בדרך ארוכה, ואפילו לא שהה תחילה קודם שיצא, – בכל אלו חיב – קרבן עולה ויורד, כדין טמא שנכנס למקדש. אבל בקצרה – שלא השתחוה ולא שהה בעזרה בכדי השתחוואה לאחר שנטמא, אלא יצא מיד מן העזרה בדרך קצרה, פטור – מלהביא קרבן, שלא עבר כל עברה. זו היא מצות

יהושפט (עייני פסחים צב, א), – הריהו חיב קרבן. שאין מוסיפין על העיר – ירושלים, להרחבת תחומיה, ועל העזרות – שבבית המקדש, אלא במקדש ונביא אורים ותמים, ובסנהדרין של שבעים ואחד – כלומר על פיהם של כל אלו, שכולם יסכימו לכך (בענין אורים ותומים עייני באורנו למשנה סוטה טו, יב). שכן כתוב במשכן (שמות כה, ט): "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, וכן תעשו", ודרשו: כן תעשו לדורות, והרי בימי משה היה הוא מלך ונביא, ואהרן אחיו כהן גדול, שכתוב בו (שמות כה, ל): "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים והיו על לב אהרן", והיו שבעים זקנים (גמרא ורש"י שבועות טו, א). ויש מפרשים שמשנה עצמו הוא במקום סנהדרין של שבעים ואחד, כמו שבארנו במסכת סנהדרין פרק א משנה א. ברם, במשנה ההיא לא נזכרו מלך ונביא ואורים ותומים, שכן שנינו שם: "אין מוסיפין על העיר ועל העזרות, אלא על פי בית-דין של שבעים ואחד", משום שהמשנה ההיא אינה עוסקת אלא בענייני סנהדרין (תוספות). אך ההלכה היא כמשנתנו, שאין מוסיפים על ירושלים או על העזרות אלא על פי המלך ועל פי נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין הגדולה, ובשתי תודות ועל פי נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין המזערה (עייני ויקרא ז, א-ג), ונושאים אותן מסביב למקום המתקדש, ובשיר – שהלויים מלווים את התודות בכינורות ובנבלים ובצלצלים, ושירים את המזמור "ארוממך ה' כי דליתני", ועוד מזמורים, כמפורש בגמרא (שבועות טו, ב), ובית דין מהלכין, ושתי תודות מהלכות, ובית דין אחריהם", כלומר שבית הדין מהלכין אחרי התודות, כמו שכתוב (נחמיה יב, לב): "וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה", וכל ישראל אחריהם – אחרי בית הדין, וכך הולכים עד שמקיפים את המקום המתקדש; הפנימית נאכלת – בגמרא הסיבוב אוכלים את חלת התורה, שנישאה בעד פנים, והחיצונה נשרפת – את החלה השנייה שורפים. בגמרא אמרו, שמצוות נביאים היא, שזו נאכלת וזו נשרפת (שבועות טז, ט); אלא שנחלקו אמוראים (בגמרא טו, ב), כיצד היו נושאים את החלות? אחד אומר: זו כנגד זו (שני כהנים נושאים אותן זה אצל זה – רש"י). ולדעתו "הפנימית" היא החלה שנישאה קרוב לחומה החדשה; ואחד אומר: זו אחר זו, ולדעתו "הפנימית" היא החלה השנייה שנישאה לפני בית הדין. כן אמרו בגמרא, שלא הביאו שתי תודות אלא כשהוסיפו

שָׁאִין חֵיבִין עֲלֶיהָ.

ד ואיזו היא מצות עשה שבגדה, שחֵיבִין עֲלֶיהָ? הֲיָה מְשַׁמֵּשׂ עִם הַטְּהוֹרָה, וְאִמְרָה לֹא: נִמְמָאתִי, וּפְרַשׁ מִיָּד – חֵיב, מִפְּנֵי שִׁיעִיצָתוֹ הַנָּאֵה לוֹ כְּבִיאָתוֹ.

ה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: ה"שָׂרְץ... וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ" (ויקרא ה, ב) – עַל הָעֵלֶם שָׂרְץ חֵיב, וְאִינוּ חֵיב עַל הָעֵלֶם מִקְדָּשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא" (שם) – עַל הָעֵלֶם טָמֵא חֵיב, וְאִינוּ חֵיב עַל הָעֵלֶם מִקְדָּשׁ. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: "וְנִעְלַם... וְנִעְלַם" שְׁתֵּי פְעָמִים (שם שם, ב-ג), לְחֵיב עַל הָעֵלֶם טָמֵא וְעַל הָעֵלֶם מִקְדָּשׁ.

פירוש ברטנורא

דרך קצרה, פטור: זו היא מצות עשה שבמקדש. דיש כאן וישלחו מן המחנה כל טמא: שאין חייבין עליה בית דין, פר העלם דבר. שאם שגגו ומעו בהוראה זו, והורו לו שיצא בארוכה, אין מביאין על שגגת הוראה זו פר העלם דבר של צבור: ד ואיזו הוא מצות עשה שבגדה. שדומה לזו שבמקדש, שאירע לו הטומאה משבא בהיתר לירי כניסה אם שגגו כ"ד בהוראה זו חייבים עליה פר העלם דבר: היה משמש עם הטהורה. שנכנס בהיתר ואמרה לו נטמאתי עכשיו, ופירש מיד בקושי האבר, חיוב. אלא יעמוד בלא דיעה עד שימות האבר ויפירוש בלא קושי. וזהו העשה שבגדה:

ה ר' אליעזר אומר השרץ ונעלם. דאמר קרא (ויקרא ה) או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו, וקרא יתירה הוא, דהא לעיל כתיב או נפש אשר תגע בכל דבר טמא, ושרץ בכלל דבר טמא הוא, אלא ללמדך שאם ידע שנטמא ודאי ואינו יודע אם בשרץ אם בנבילה אינו חייב קרבן אם אכל קודש עד שתהיה לו ידיעה בתחלה אם בשרץ נטמא או בנבילה נטמא. ור"ע סבר, דכיון דידע ודאי שנטמא אע"ג דלא אתברירא ליה הטומאה שננטמא אם בשרץ או בנבלת, חיוב. ותרווייהו פטרי על העלם מקדש. ור' ישמעאל מחיוב. והלכה כרבי ישמעאל:

משניות מבוארות – קהתי

~ שבת קודש ~

באור משנה ה

בענין ידיעות הטומאה כתוב בתורה (ויקרא ה, ב): "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא. ונעלם ממנו והוא טמא". ובאה משנתנו להשמיע, שנחלקו תנאים בדיני טומאת מקדש וקדשיו, על פי מדרש הכתוב הזה, כפי שיבואר.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: ה"שָׂרְץ... וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ" – כיון שנאמר: "או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו", הרי בא הכתוב ללמדנו: עַל הָעֵלֶם שָׂרְץ חֵיב – אם ידע בתחילה שננטמא בשרץ, ואחר כך נעלמה ממנו טומאתו זו, ונכנס למקדש בטומאה, הריהו חייב קרבן עולה ויורד, וְאִינוּ חֵיב עַל הָעֵלֶם מִקְדָּשׁ – אבל אם ידע שננטמא ונעלם ממנו מקדש, אינו חייב קרבן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא" – כתוב זה בא ללמדנו: עַל הָעֵלֶם טָמֵא חֵיב – אם ידע בתחילה שננטמא, ונעלמה ממנו טומאתו, ונכנס למקדש כשהוא טמא, הריהו חייב קרבן, וְאִינוּ חֵיב עַל הָעֵלֶם מִקְדָּשׁ – אבל אם ידע שננטמא ונעלם ממנו מקדש, אינו חייב. בגמרא מבואר, שרבי אליעזר ורבי עקיבא נחלקו ביניהם כדלקמן: רבי אליעזר סובר, שאינו חייב על העלם טומאה, אלא אם כן ידע בתחילה שננטמא בשרץ, או שננטמא בנבילה. אבל אם בתחילה לא ידע אלא שננטמא, ולא ידע במה נטמא, בשרץ או בנבילה, הרי זה פטור. ורבי עקיבא סובר, שאם רק ידע בתחילה שננטמא, אף על פי שלא היה ברור לו במה נטמא, בשרץ או בנבילה, הרי זה חייב קרבן על העלם טומאה, אם נכנס למקדש או אכל קודש. כִּן הִיא דַּעַת חֻזְקִיהָ (בגמרא ה, ב); אבל לדעת ר' יוחנן (שם יט, א), לא נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא אלא ב"משמעות דורשים", ולשניהם די אם ידע שננטמא, אף על פי שלא ידע במה. מכל מקום (אף לדעת חזקיה) שניהם מודים שאינו חייב על העלם מקדש, כמו שבארנו לעיל. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: "וְנִעְלַם... וְנִעְלַם" שְׁתֵּי פְעָמִים – פעמיים כתוב "ונעלם" בפרשת ידיעות הטומאה (ויקרא ה, ג-ד): כפסוק ב כתוב: "ונעלם ממנו והוא טמא ואשם", ואחר כך בפסוק ג כתוב: "ונעלם ממנו והוא ידע ואשם". מכאן שבא הכתוב לְחֵיב עַל הָעֵלֶם טָמֵא וְעַל הָעֵלֶם מִקְדָּשׁ – שכן אם נעלמה ממנו טומאתו, ובין אם זכר שננטמא, אלא שנעלם ממנו מקדש, ונכנס לתוכו כשהוא טמא, הרי זה חייב קרבן, כמו ששינוי במשנה א. והלכה כרבי ישמעאל.

עֲשֵׂה שְׁבַמְקֹדֶשׁ – לומר למי שננטמא בעזרה, שיצא משם בדרך הקצרה, שנאמר (במדבר ה, ב): "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". שָׁאִין חֵיבִין עֲלֶיהָ – שאין בית דין חייבין עליה פר העלם דבר של ציבור; שכן אם שגגו בית דין בהוראה והתירו בטעות דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ורוב העם הלך ועשה על פי הוראתם זו, ואחר כך נודע לבית דין שטעו, אומרת התורה (ויקרא ד, יב): "הקהיבו הקהל פר בן בקר לחטאת"; קרבן זה נקרא "פר העלם דבר של ציבור", – ובאה משנתנו להשמיע, שאם טעו בית דין, והורו שמוותר לטמא לצאת בארוכה, אינם חייבים על שגגת הוראה זו פר העלם דבר של ציבור. וכך שנינו במסכת הוריות (פרק ב משנה ז): "אין חייבין (פר העלם דבר של ציבור) על עשה ועל לא תעשה שבמקדש" – "על עשה" כפי שלמדנו במשנתנו; "ועל לא תעשה" כגון בטמא שאסור לו להיכנס לבית המקדש, משום שנאמר (במדבר ה, ג): "ולא יטמאו את מחניהם"; וכן נאמר ביולדת (ויקרא יב, ד): "ואל המקדש לא תבוא", והורו בית דין בטעות להתיר האיסור. הטעם הוא, לפי שאין בית דין מביאים פר אלא על העלם דבר, שהיחיד חייב על שגגתו חטאת קבועה, אבל טומאת מקדש אין שגגתה חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד.

באור משנה ד

בהמשך המשנה (הוריות ב, ד), שהבאנו בסוף המשנה הקודמת, שנינו: "אבל חייבין (בית דין פר העלם דבר של ציבור) על עשה ועל לא תעשה שבגדה"; ולאחר שעסקנו במשנה הקודמת בפירוש הרישא של המשנה שבמסכת הוריות, מוסיפה משנתנו לפרש גם את הסיפא של המשנה ההיא.

וְאִיזוּ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שְׁבַגְדָּה – שדומה למצוות עשה שבטומאת מקדש, שחֵיבִין עֲלֶיהָ – בית דין פר העלם דבר של ציבור, אם טעו בהוראתם? הֲיָה מְשַׁמֵּשׂ עִם הַטְּהוֹרָה – עם אשתו הטהורה, שלא היתה נידה, וְאִמְרָה לֹא: נִמְמָאתִי – נעשיתי נידה, וּפְרַשׁ מִיָּד – ממנה, חֵיב – כרת, כשאר בועל נידה, אם הוא מזיד, וקרבן חטאת אם הוא שוגג, מִפְּנֵי שִׁיעִיצָתוֹ – פרישתו ממנה, הַנָּאֵה לוֹ כְּבִיאָתוֹ – אלא ימתין עד שימות האבר ואז יפירוש ממנה. וזהו מצות עשה שבנידה, שנאמר (ויקרא טו, כד): "ותהי נדתה עליו", ודרשו: אפילו בשעת נידתה תהא עליו (גמרא); ואם טעו בית דין והורו שמוותר לו לפירוש מיד, חייבים הם להביא פר העלם דבר של ציבור.

פ ר ק ש ל י ש י

א שבועות שתים, שהן ארבע: שבועה שאכל, וְשָׁלָא אֶכְלִי, וְשָׁלָא אֶכְלֵתִי. שבועה שלא אכל, וְאֶכְלֵתִי וְשָׁלָא אֶכְלֵתִי. הם השתים הנוספות ממדרש חכמים: מדבר ומביא קרבן. בשביל בטול דבורו. וכיון דמשום בטול דבורו הוא, אף זה בטול דבורו הוא. והאומר לא אוכל, דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשתיה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת, דהוי ליה כאוכל וחוזר ואוכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושתה. הוה להו שתי שבועות. ואע"ג דמכיל אמר לא אוכל אתסר ליה בשתיה, דשתיה בכלל אכילה, וכי הדר ואמר תו לא אשתה הוה לן למימר דאין שבועה חלה על שבועה, שאני הכא, כיון דאמר ברישא לא אוכל והדר אמר לא אשתה גלי דעתיה דהך אכילה דאמר ברישא אכילה גרירתא היא:

פירוש ברטנורא

א שבועות שתים. שאוכל ושלא אוכל. הם השתים המפורשות, דכתיב (ויקרא ה) להרע או להיטיב, דמשמע להבא. לא אוכל, להרע, אוכל, להיטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הם השתים הנוספות ממדרש חכמים: מדבר ומביא קרבן. בשביל בטול דבורו. וכיון דמשום בטול דבורו הוא, אף זה בטול דבורו הוא. והאומר לא אוכל, דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשתיה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת, דהוי ליה כאוכל וחוזר ואוכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושתה. הוה להו שתי שבועות. ואע"ג דמכיל אמר לא אוכל אתסר ליה בשתיה, דשתיה בכלל אכילה, וכי הדר ואמר תו לא אשתה הוה לן למימר דאין שבועה חלה על שבועה, שאני הכא, כיון דאמר ברישא לא אוכל והדר אמר לא אשתה גלי דעתיה דהך אכילה דאמר ברישא אכילה גרירתא היא:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה א

החל בפרקנו ועד סוף המסכת נינים דיני שבועות, שהם עיקר המסכת, כמו שכבר הזכרנו בהקדמה לבאור משנה ב בפרק א. פרק זה עוסק בדיני שבועת ביטוי ושבועת שוא. ענייני שבועות אלו בארנו בהקדמה למשנה א פרק א, וכן בבאור משנה א שם. משנתנו מתחילה לבאר פרטי הדינים של שבועת ביטוי.

שבועות שתים, שהן ארבע – ששנינו לעיל פרק א משנה א, כיצד? האומר: **שבועה שאכלתי וְשָׁלָא אֶכְלֵתִי** – כלומר נשבע אני שאוכל היום, וְשָׁלָא אֶכְלֵתִי – או שאמר: שבועה שלא אוכל היום; שתי השבועות הללו, שהן על העתיד, מפורשות הן בתורה, שנאמר (ויקרא ה, ז): "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב, ומשמע: להרע או להיטיב להבא. וחכמים דרשו מריבוי הכתוב, כמבואר להלן (משנה ה), והוסיפו עוד שתי שבועות ביטוי, שהן על העבר, כגון: **שָׁאֲכַלְתִּי** – האומר: שבועה שאכלתי, וְשָׁלָא אֶכְלֵתִי – או שאמר: שבועה שלא אכלתי; הרי אלו "שבועות שתים שהן ארבע", שעליהן נאמר (שם שם, ה): "והיה כי אישם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה, והביא את אשמו..." דהיינו שחייב להביא קרבן עולה ויורד; ואם עשה במזיד, חייב מלקות. **שבועה שלא אכל** – מי שנשבע ואמר: שבועה שלא אוכל היום, וְאֶכְלֵתִי כָּל שְׂהוּא – אפילו פחות מכות, **חֵיב** – מלקות אם הוא מזיד, וקרובין אם הוא שוגג. **דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – הסובר, שאפילו אכל כל שהוא עבר על שבועתו. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים – **לְרַבִּי עֲקִיבָא: הֵיכָן מְצִינּוּ בְּאוֹכֵל כָּל שְׂהוּא, שְׂהוּא חֵיב, שְׂזָה חֵיב** – והלא בכל איסורי אכילה אין אדם חייב עד שיאכל כזית?! **אָמְרוּ לְהֵן רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי הֵיכָן מְצִינּוּ בְּמִדְבַר וּמְבִיא קָרְבָן** – שיהא אדם חייב קרבן משום שביטל את דיבורו אף על פי שלא עשה מעשה, ואף לא חטא בשעת דיבורו? **שְׂזָה**

החל בפרקנו ועד סוף המסכת נינים דיני שבועות, שהם עיקר המסכת, כמו שכבר הזכרנו בהקדמה לבאור משנה ב בפרק א. פרק זה עוסק בדיני שבועת ביטוי ושבועת שוא. ענייני שבועות אלו בארנו בהקדמה למשנה א פרק א, וכן בבאור משנה א שם. משנתנו מתחילה לבאר פרטי הדינים של שבועת ביטוי.

שבועות שתים, שהן ארבע – ששנינו לעיל פרק א משנה א, כיצד? האומר: **שבועה שאכלתי וְשָׁלָא אֶכְלֵתִי** – כלומר נשבע אני שאוכל היום, וְשָׁלָא אֶכְלֵתִי – או שאמר: שבועה שלא אוכל היום; שתי השבועות הללו, שהן על העתיד, מפורשות הן בתורה, שנאמר (ויקרא ה, ז): "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב, ומשמע: להרע או להיטיב להבא. וחכמים דרשו מריבוי הכתוב, כמבואר להלן (משנה ה), והוסיפו עוד שתי שבועות ביטוי, שהן על העבר, כגון: **שָׁאֲכַלְתִּי** – האומר: שבועה שאכלתי, וְשָׁלָא אֶכְלֵתִי – או שאמר: שבועה שלא אכלתי; הרי אלו "שבועות שתים שהן ארבע", שעליהן נאמר (שם שם, ה): "והיה כי אישם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה, והביא את אשמו..." דהיינו שחייב להביא קרבן עולה ויורד; ואם עשה במזיד, חייב מלקות. **שבועה שלא אכל** – מי שנשבע ואמר: שבועה שלא אוכל היום, וְאֶכְלֵתִי כָּל שְׂהוּא – אפילו פחות מכות, **חֵיב** – מלקות אם הוא מזיד, וקרובין אם הוא שוגג. **דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – הסובר, שאפילו אכל כל שהוא עבר על שבועתו. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים – **לְרַבִּי עֲקִיבָא: הֵיכָן מְצִינּוּ בְּאוֹכֵל כָּל שְׂהוּא, שְׂהוּא חֵיב, שְׂזָה חֵיב** – והלא בכל איסורי אכילה אין אדם חייב עד שיאכל כזית?! **אָמְרוּ לְהֵן רַבִּי עֲקִיבָא: וְכִי הֵיכָן מְצִינּוּ בְּמִדְבַר וּמְבִיא קָרְבָן** – שיהא אדם חייב קרבן משום שביטל את דיבורו אף על פי שלא עשה מעשה, ואף לא חטא בשעת דיבורו? **שְׂזָה**

על-ידי התפילה מתעלה איש הישראל השמימה... אבל באופן שיש בזה גם כל ענייניו הפרטיים, ואדרבה, ריבוי הכמות בתפילה הוא בנוגע לעניינים הפרטיים

מזמור יו"ד שבט, ה'תשל"ה

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

להודות. כשיוצאין מן הסכנה: דף נד עמוד ב. הגמרא מבארת שארבעה חייבים להודות לאחר שיצאו מהסכנה ואיתפח. נתרפא. נגדתאה. שם עירו: שהיו בה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אַרְבַּעָה אַנְשִׁים שֶׁהָיוּ בַסִּכְנָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת וּלְבָרֵךְ לְאַחַר שֶׁיֵּצְאוּ מִהַסִּכְנָה שֶׁהָיוּ בָּהּ, וְאֵלּוּ הֵם, יוֹרְדֵי הַיָּם, הוֹלְכֵי מִדְּבָרוֹת, וְמִי שֶׁהָיָה חוֹלָה וְנִתְרַפָּא, וְמִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וַיֵּצֵא מִשָּׁם.**

המקור שיורדי הים, צריכים להודות. שואלת הגמרא: **יוֹרְדֵי הַיָּם מִנְּלָן** – מהיכן למדנו שיורדי הים צריכים להודות. משיבה הגמרא: **דְּכָתִיב (תהלים קו כג-כד) 'יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת וְגו' עָשִׂי מְלֶאכֶה בְּמַיִם רַבִּים הַמָּה רְאוּ מַעֲשֵׂי ה', וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם כה-כו), 'וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוּמָם גְּלִיו, יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת', וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם כז), 'יַחֲזוּ וַיִּנְוְעוּ בְּשִׁבּוֹר', וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם כח), 'וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם וּמִמְצוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם', וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם כט), 'יָקָם סְעָרָה לְדַמְּמָה', וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם ל), 'וַיִּשְׁמְחוּ כִּי יִשְׁתַּקְּפוּ וַיִּנְחַם אֶל מַחוּז הַפָּצָם', וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם לא), 'יִדּוּ לָה' חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם', ומכאן שיורדי הים צריכים להודות.**

המקור שהולכי מדברות, צריכים להודות. שואלת הגמרא: **הוֹלְכֵי מִדְּבָרוֹת מִנְּלָן** – מהיכן למדנו שהולכי מדברות צריכים להודות. משיבה הגמרא: **דְּכָתִיב (שם קז ד, רח) 'תַּעֲזוּ בַמִּדְבָר בִּישִׁמוֹן דִּרְךָ, עִיר מוֹשֵׁב לֹא מִצְאוֹ, וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' מִמְצוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם, וַיַּדְרִיבֵם בְּדִרְךָ יִשְׂרָאֵל לְלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשֵׁב, יִדּוּ לָה' חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם', ומכאן שהולכי מדברות צריכים להודות.**

המקור שחולה שנתרפא, צריך להודות. מבארת הגמרא: המקור שמי שחלה ונתרפא צריך להודות, הוא ממה **דְּכָתִיב (שם קז יז-כא) 'אֲוִילִים מִדְּרָךְ פִּשְׁעָם וּמַעֲזוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ, כָּל אוֹכֵל תִּתְעַב נַפְשָׁם וְגו' וַיִּצְעֲקוּ עַד שֶׁעָרִי מוֹת, וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם וְגו' מִמְצוֹקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם, יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וְגו' וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם, יִדּוּ לָה' חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם', ומכאן שמי שחלה ונתרפא, צריך להודות.**

המקור שמי שהיה חבוש בבית האסורים, צריך להודות. שואלת הגמרא: **מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, מִנְּלָן** – מהיכן למדנו שמי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא צריך להודות. משיבה הגמרא: **דְּכָתִיב (שם י"א) 'וַיִּשְׁבִּי חֹשֶׁךְ וַצְלָמוֹת וְגו' אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוֹל כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וְגו' וַעֲצַת עֲלִיּוֹן נֶאֱצַו, וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם יב) 'וַיִּכְנַע בְּעַמָּל לִבָּם וְגו' כָּשְׁלוּ וְאִין עוֹר', וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם יג) 'וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם מִמְצוֹקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם, וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם יד) 'וַיִּצִּיאֵם מִחֹשֶׁךְ וַצְלָמוֹת וְגו' וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק, וְעוֹד אֹמֵר הַכְּתוּב (שם טו) 'יִדּוּ לָה' חֲסִדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם', ומכאן שמי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, צריך להודות.**

דווקא בתפילה צריכה להיות בקשת צרכי . . ובפרט על-פי
ביאור ה'צמח צדק'. . שזהו משורשי האמונה לפי שעל-ידי-
זה יידע ויבין שהשם-יתברך הוא לבדו המנהיג עולמו ומשגיח
בכל פרטי בריותיו וכי לו לבדו היכולת להושיע

מזמאמר יו"ד שבט, ה'תשל"ה

56 עד כאן נשנית משנתו של רבי יהודה בברייתא שבתורת כהנים.
57 מעתה מבארת הגמרא את שיטת רבנן. שואלת הגמרא: וְרַבְּנָן
58 החולקים במשנתו על רבי יהודה וסוברים שהבא על אשת אביו
59 שהיא אמו חייב עליה גם משום אשת אביו וגם משום אמו, מדוע
60 הם אינם ממעטים מ'אמך היא' איסור אשת אב. משיבה הגמרא:
61 רבנן סוברים ש'ערוֹת אִבִּיךָ' הנאמר בתחילת הפסוק היינו אביך
62 מִמֶּשֶׁ, כלומר, אזהרה לשוכב עם אביו במשכב זכור, ומכיון
63 שהפסוק לא מדבר כלל בבא על אשת אביו, לכך לא שייך לומר
64 ש'אמך היא' שבסוף אותו פסוק יבוא למעט דבר שהפסוק לא
65 דיבר עליו כלל.

66 מקשה הגמרא: האיך אתה אומר שלרבנן הפסוק בא לאסור
67 משכב זכור עם אביו. הלא הֲאִי - איסור זה מ'נֹאֲתָ יָכַר לֹא תִשְׁכַּב
68 מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה' נִפְקָא, ומדוע צריכה התורה להוזהר על אביו לחוד.
69 מתרצת הגמרא: אכן גם בלא לאו זה הוא מוזהר עליו משום
70 משכב זכור, אך שנה הכתוב באביו אזהרה נוספת כדי לְחַיֵּב עָלָיו
71 שְׁתֵּים - שתי חטאות, אחת משום זֹאת זכר לא תשכב' ואחת
72 משום 'ערוֹת אבִיךָ לא תגלה'. וְכִדְרַב יְהוּדָה, דְקָאָמַר רַב יְהוּדָה, נְכַרִּי
73 וְבִסְמוּךְ יְבוּאָר שֶהַכּוּוּנָה לִישְׂרָאֵל הֵבֵא בְּמִשְׁכַּב זְכוֹר עַל אֲבִיו,
74 חַיִּיב שְׁתֵּים, משום זֹאת זכר לא תשכב', ומשום 'ערוֹת אבִיךָ לא
75 תגלה', וכן הֵבֵא בְּמִשְׁכַּב זְכוֹר עַל אֲחֵי אֲבִיו, חַיִּיב שְׁתֵּים, משום
76 'זֹאת יָכַר לֹא תִשְׁכַּב', ומשום (שם יח) 'ערוֹת אחֵי אבִיךָ לא תגלה'.
77 אָמַר רַבָּא, מִסְתַּבְּרָא מִלִּתְּמָא דְרַב יְהוּדָה, בְּיִשְׂרָאֵל שְׂבֵא עַל אֲבִיו
78 בְּשׂוּגָה וְלַעֲנִין חַיִּיב בְּתַרְבֵּין - שמכיון שעבר על שני לאוין חייב שתי
79 חטאות, וְהֵאֵר דְקָאָמַר רַב יְהוּדָה 'נְכַרִּי', אִין כּוּוּנְתוּ נְכַרִּי מִמֶּשֶׁ אֲלֵא
80 לִישְׂנָא מְעַלְיָא הוּא - לשון נקיה תפס, דְאִי סִלְקָא דְעִתְּמֵךְ נְכַרִּי מִמֶּשֶׁ,
81 הלא דִּינּוֹ של נכרי הבא על הזכר טַאי נִיהוּ, קְלָמָא - מיתה, שכן
82 'ערוֹת' היא אחת משבע מצוות שבני נח הוזהרו עליהן, והעובר
83 על אחת מהן דינו במיתה בין בשוגג בין במזיד, ואם כן כְּתִרִי קְלָמָא
84 קְלָמָא לִיה - וכי שייך להורגו בשתי מיתות, ואם כן לענין מה אמר
85 רב יהודה שחייב שתיים, אלא בהכרח שרב יהודה דיבר לענין
86 ישראל הבא על אביו בשוגג שאינו במיתה אלא בחטאת, שחייב
87 שתי חטאות.

88 הגמרא מביאה ברייתא שנשנית כדברי רב יהודה, ושנחלקו
89 אמוראים אודותיה האם נאמרה בשיטת רבנן דווקא או אף
90 בשיטת רבי יהודה: תִּנְיָא נְמִי חֵבִי וכדברי רב יהודה, הֵבֵא עַל אֲבִיו
91 בְּמִשְׁכַּב זְכוֹר חַיִּיב שְׁתֵּים, הֵבֵא עַל אֲחֵי אֲבִיו חַיִּיב שְׁתֵּים. מבארת
92 הגמרא: אִיבָא דְאָמְרֵי - יש אמורים שברייתא זו דְלֵא בְּרַבִּי יְהוּדָה,
93 שהרי רבי יהודה העמיד את הפסוק של 'ערוֹת אבִיךָ לא תגלה'
94 בבא על אשת אביו ולא בבא על אביו במשכב זכור, וממילא
95 לשיטתו הבא על אביו אינו חייב אלא חטאת אחת. וְאִיבָא דְאָמְרֵי
96 - ויש אמורים, אִפִּילוּ תִימָא - ניתן לומר שהברייתא אפילו כרַבִּי
97 יְהוּדָה, וּמִיִּתִּי לָה - ורבי יהודה ילמד שהשוכב עם אביו חייב
98 שתיים כְּקַל וְחֹמֶר מֵאֲחֵי אֲבִיו, שהרי הכל מודים ששם הכתוב
99 מדבר בשוכב עם אחי אביו ממש, שכן בסוף הפסוק נאמר: אֵל
100 אֲשֶׁתּוֹ לֹא תִקְרַב, הרי שאזהרה על אשתו אמורה, ועל כרחק
101 ש'ערוֹת אחֵי אֲבִיךָ לא תגלה' מדבר בשוכב עמו ממש, ומעתה
102 נלמד בקל וחומר, וְמָה אֲחֵי אֲבִיו דְרַק קוֹרְבָה דְאֲבִיו הוּא וכששוכב
103 עמו חַיִּיב שְׁתֵּים, השוכב עם אֲבִיו עצמו לֹא כָּל שֶׁנֶּן שיהא חייב
104 שתיים.

105 הגמרא מבארת במה נחלקו שתי הלשונוֹת: וְקָמִיפְלִגֵּי - ואמוראים
106 אלו נחלקו בְּפִלְוִיתָא דְאֲבִיךָ וְרַבָּא לְהֵלֵן (עו) האם ניתן לענוש מן
107 הדין, כלומר, מִכַּח קַל וחומר אף שנה לא נאמר בתורה בפירוש, מִר
108 הדין, הסובר שהברייתא כרבי יהודה כְּבַר כַּבִּי שְׁעוֹנֵשֵׁין מִן דִּינִין,
109 לפיכך ניתן לחייב את השוכב עם אביו שתי חטאות בקל וחומר
110 משוכב עם אחי אביו, וְמַר - הסובר שהברייתא אינה כרבי יהודה,

1 הגמרא מביאה סיוע מברייתא לדברי רבא שלרבי יהודה 'ערוֹת
2 אבִיךָ' זו אשת אבִיךָ: תִּנְיָא בְּנֹוֹתִיה דְרַבָּא - כדברי רבא, נאמר
3 בתורה (ויקרא כ"א) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁתּוֹ עֵרוֹת אֲבִיו גִּלְהָ
4 מוֹת יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיקָם בָּם', דורשת הברייתא, 'אִישׁ' - דוקא
5 גדול הבא על אשת אביו במיתה, פְּרָט לְקָמֵן הבא על אשת אביו
6 שאינו במיתה, לפי שאינו בר עונשים. 'אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁתּוֹ אֲבִיו'
7 ולא נאמר 'את אמו אשת אביו', מִשְׁמַע שֶהַפְּסוּק מְדַבֵּר בִּין בְּאִשְׁתּוֹ
8 אֲבִיו שֶהִיא אִמּוֹ וּבִין בְּאִשְׁתּוֹ אֲבִיו שֶהִיא אִמּוֹ, שבשתייהן עונשו
9 סקילה. ואילו הבא על אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אֲבִיו אלא אנוסתו, מְנִיין
10 שעונשו סקילה, תְּלִמּוּד לֹמַר 'ערוֹת אֲבִיו גִּלְהָ', המשך פסוק זה
11 מוּפְקָה - מיותר הוא לדרשה, לפי שהרי כבר נאמר בתחילת
12 הפסוק 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁתּוֹ אֲבִיו', ולצורך מה נאמר עוד
13 'ערוֹת אביו גלה', אלא תיבות אלו נאמרו כדי לְהַקְיֵשׁ וְלְדוֹן מְנִיין
14 גִּלְהָ שֶׁהוּא לְחַיֵּיב הבא על אמו שאינה אשת אביו, כמו שיבואר
15 להלן בסיום הברייתא. 'מוֹת יוֹמָתוֹ', הרי אלו מיתתם בְּסִקְלָה.
16 מבארת הברייתא: אֲתָה אֹמַר שְׁעוֹנֵשׁ בְּסִקְלָה, או אִינּוּ - שמה
17 אינם בסקילה אֲלֵא בְּאִתָּה מְקַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה. אלא דבר
18 זה למדים אנו בגזירה שוה, נִאָמַר כָּאֵן דְּמִיקָם בָּם, וְנִאָמַר לְהֵלֵן
19 (שם כ"ב) כָּאֵן וְדִיעוּנִי 'וְאִישׁ או אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב או יִדְעוּנִי
20 מוֹת יוֹמָתוֹ בְּאֵבָן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיקָם בָּם', מִה לְהֵלֵן בְּסִקְלָה כמו
21 שִׁמְפּוּרֵשׁ שֶׁם בְּפִסּוּק בְּאֵבָן יִרְגְּמוּ אוֹתָם, אָף כָּאֵן בְּסִקְלָה.
22 שואלת הברייתא: עוֹנֵשׁ לבא על אשת אביו שְׁמַעוּנֵנוּ מהפסוק
23 הַנּוֹכַח, אֲזַהְרָה מְנִיין - אך היכן שמענו שהזהירה התורה שאסור
24 לבוא על אשת אביו. משיבה הברייתא: תְּלִמּוּד לֹמַר (שם יח) 'ערוֹת
25 אִבִּיךָ לא תגלה', 'ערוֹת אִבִּיךָ' הנאמר כאן זו אִשְׁתּוֹ אִבִּיךָ ולא ערוֹת
26 אבִיךָ ממש, הרי אזהרה לבא על אשת אביו.
27 שואלת הברייתא: אֲתָה אֹמַר ש'ערוֹת אבִיךָ' זו אִשְׁתּוֹ אִבִּיךָ, או אִינּוּ
28 אֲלֵא עֵרוֹת אֲבִיךָ מִמֶּשֶׁ - שהזהיר הכתוב שלא לבוא על אביו
29 בְּמִשְׁכַּב זְכוֹר. משיבה הברייתא: נִאָמַר כָּאֵן - באזהרה (פרק יח)
30 'ערוֹת אֲבִיךָ לא תגלה', וְנִאָמַר לְהֵלֵן - בעונש (פרק א) 'ערוֹת אֲבִיו
31 גלה', מִה לְהֵלֵן כְּאִסּוּר אִישׁוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר, כלומר, באשת אביו,
32 שהרי בתחילת הפסוק נאמר 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, אָף
33 כָּאִסּוּר אִישׁוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר ולא בְּמִשְׁכַּב זְכוֹר.

34 הברייתא ממשיכה לברר בענין האזהרה: וּמִשְׁמַע שֶׁאֲזַהְרַת 'ערוֹת
35 אֲבִיךָ לא תגלה' מדבר בִּין בְּאִשְׁתּוֹ אֲבִיו שֶהִיא אִמּוֹ, וּבִין בְּאִשְׁתּוֹ אֲבִיו
36 שְׁאִינָה אִמּוֹ לפי ששתייהן נחשבות לערוֹת אביו, אבל אִמּוֹ שְׁאִינָה
37 אִשְׁתּוֹ אֲבִיו אלא אנוסתו, מְנִיין שהוא מוזהר אף עליה. תְּלִמּוּד לֹמַר
38 (עו) 'ערוֹת אֲמִךָ לא תגלה'.

39 עתה מבארת הברייתא את מה שהתחילה לומר לעיל ולא סיימה,
40 מנין לנו 'עונש' בבא על אמו שאינה אשת אביו. שואלת הברייתא:
41 אִין לִי אֲלֵא בְּאִזְהָרָה, כלומר, מהפסוק 'ערוֹת אמך לא תגלה' איני
42 שומע אלא שְׁלַעֲנִין אזהרה עוֹשֶׁה הַכְּתוּב את אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אֲבִיו
43 כָּאִמּוֹ שֶהִיא אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, שכשם שהוא מוזהר בלאו על אמו שהיא
44 אשת אביו, כך הוא מוזהר בלאו על אמו שאינה אשת אביו, אבל
45 עוֹנֵשׁ מְנִיין, כלומר מנין שאף לענין עונש סקילה דִּין אִמּוֹ שְׁאִינָה
46 אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו. משיבה הברייתא: דבר זה אנו
47 למדים בגזירה שוה, נִאָמַר כָּאֵן - באזהרה 'ערוֹת אֲבִיךָ לא תגלה'
48 וְנִאָמַר לְהֵלֵן - בעונש 'ערוֹת אֲבִיו גלה', מִה בְּאִזְהָרָה עוֹשֶׁה הַכְּתוּב
49 את אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אֲבִיו כָּאִמּוֹ שֶהִיא אִשְׁתּוֹ אֲבִיו, אָף בְּעוֹנֵשׁ עוֹשֶׁה
50 הַכְּתוּב את אִמּוֹ שְׁאִינָה אִשְׁתּוֹ אֲבִיו כָּאִמּוֹ שֶהִיא אִשְׁתּוֹ אֲבִיו.

51 מסיימת הברייתא ודורשת את סוף הפסוק הנאמר גבי אזהרה:
52 ולאחר שאמר 'ערוֹת אבִיךָ וערוֹת אמך לא תגלה', מה תלמוד
53 לומר עוד 'אֲמִיךָ היא לא תגלה ערוֹתָה', אלא למעט הוא בא,
54 שהבא על אמו שהיא אשת אביו, מִשּׁוּם אִמּוֹ אֲתָה מְחַיֵּיב וְאִי אֲתָה
55 מְחַיֵּיב מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ אֲבִי.

1 תניא כוותיה. בתורת כהנים דסתם ספרא ר' יהודה דערות אביך לרבי יהודה זו
2 אשת אביך ואית ליה גזירה שוה למלך מיניה עונש לאמו שאינה אשת אביו
3 ואיתר ליה אמך היא להאי דרשה: ת"ל ערות אביו גלה. ומשמעות לא משמע
4 אנוסה דהאי לאו ערות אביך היא אלא מופנה הוא לגזירה שוה כדרד"ש בסופה
5 ומוהר"ש תופק לן עונש לאמו אנוסה
6 כדמפרש בסופה: מה להלן באישות הכתוב
7 מדבר. דהא רישא דקרא איש אשר ישב
8 את אשת אביו כתיב ומשמע בין אשת אביו
9 וכו' וחיוב עליה משום אב עד דאתא
10 אמך היא דסופה ומיעטה ואוקמה לרישא
11 דקרא על כרחיה באשת אביו שאינה אמו
12 בעונש מניין. היינו חך דאתחיל בה לעיל
13 ושבה: אמך היא. ארישא דקרא מהדר
14 לאפוקי ממשמעותיה והיבא דאשת אביו
15 היא אמו אינו חיוב עליה משום אשת אב
16 אלא משום אם: ערות אביך ממש. אבל
17 אשת אב לא רמיזא הכא הלכך לא אתיא
18 אמך היא למעוטי ולדרשה אחרינא אתא
19 דלקמן: נכרי הבא על אביו. מפרש ליה
20 ברבא דבישראל קאמר והא דנקט נכרי
21 לישנא מעליא: חיוב שתיים. מואת זכר
22 וערות אביך: על אחי אביו. מואת זכר וערות
23 אחי אביך לא תגלה דמשמע ליה ממש
24 בשוגג ולקריב. דכיון דאיבא שני לאוין חלוק
25 טהרות ביניהם אע"ג דברת אחת היא
26 דנפקא לן במסכת מכות באלו הן הלוקין (דף
27 יד): ברישאי דדרשינן אחותו יתירא לחלק
28 ברת למפטם וסך דכתיב ביה שני לאוין וברת
29 אחת וה"ה לכל שני לאוין וברת אחת: דינו
30 מאי נידו קטלא. ואפילו שוגג דקאמר לקמן
31 (דף נז) בהאי פירקא אזהרה שלהם זו היא
32 מיתתם: דלא כרבי יהודה. דהא לא משמע
33 ערות אביך ממש דאתיא גזירה שוה
34 ואפיקתיה ממשמעותיה: מאחי אביו. דההוא
35 דהא משמע ליה ממש דכתיב בגופיה אל
36 אשתו לא תקרב: פלוגתא דאבי ורבא.
37 בעונשין מן הדין באלו הן הנשרפין: ואי
38 אתה מחייבו משום אשת איש. דכיון
39 דמחיבו עליה רישא דקרא משום אשת אב
40 משמע ממי אשת איש ואתא היא ואפקיה
41 ורבנן עונש באשת אב לאחר מיתה מנא
42 לה. אבל אזהרה כתוב בה כדרד"ש
43 מדרשה למר ולמר: בשלמא לרבי יהודה.
44 דילף עונש מאזהרה בגזירה שוה מיתיה לה
45 נמי בגזירה שוה אלא לרבנן מנא לה: ערות
46 אביו גלה. גבי עונש כתיב: עונש באמו לא
47 כתיב אלא באשת אב הוא דכתיב: אמך
48 היא. בהוויה היא כל צדדין שוין בה בין
49 שהיא אשת אב בין שאינה אשת אביו:
50 וחיוב נמי משום אשת בנו. דהא שני לאוין
51 ושני שמות ק"ו ערות כחלק לא תגלה אשת
52 בנך היא לא תגלה ערותה (ויקרא יח). וסיים
53 באשת בנו. דכתיב היא ומשמע היא
54 האמומה ברישא דקרא והאי דהדר ובתביה
55 לחייב עליה אף לאחר מיתה: מתני'
56 תגלה. מכשול עון: גמ' אשר ישב את
57 זכר. מרלא כתיב איש לא חלק בנשכבים בן
58 גדול בין קטן להתחייב השוכב עליה
59 ואשמעינן דלא בעינן תרוייהו בני עונשין
60 ומינה נמי ילפינן דאי הוה נשכב גדול ושוכב
61 קטן כגון בן תשע שנים יום אחד דביאתו ביאה ולא (בני) עונשין הוא ומחייב נשכב: משכבי אשה. שתי משכבות יש באשה שוין זה לזה לחייב בכל עריות כדרכה ושלא
62 כדרכה: ה"ו בא ללמד. על זכר שחייב אפילו שלא כדרכה: ונמצא למד. למשכב וזכר לא איצטריך קרא דפשיטא לן וכל משכב זכר שלא כדרכה הוא אלא האי משכבי
63 לאשמעינן אתא דהבא על אשה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב:

1 **עונש** שמענו אזהרה מניין. ומתוך ג' ש' דמיהם במ לא משמע ליה לאפוקי מה להלן
 2 ענש והזהיר: **עשו** כתרועבות הגוים. גבי זכור נהא דיליף שפיר משום דכתיב
 3 בזה תועבה בגופיה אבל בבחמה לא כתיב תועבה בגופיה ואי כפי' דכתיב בפרשת
 4 עריות כי את כל התרועבות אתן כן כל עריות נמי לחייב שמים משום לא יהיה קדש

5 ומשום לאו דגופיהו ויש לפרש משום דבתר
 6 זכור כתיב וכל בחמה וי' מוסף על ענין ראשון
 7 ובאילו כתיב תועבה בגופיה:
 8 **הבא** על הזכור והביא זכר עליו. אע"ג דבריש
 9 כריתות (דף ב) בעי קרא לחלק על
 10 אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו הבא חייב
 11 לר' ישמעאל ב' כיון שזון ב' ביאות אע"ג דליכא
 12 קרא לחלק אי נמי סוגיא דהבא כרבי אלעזר
 13 דאמר התם (דף ג) כ"מ שאחיה מוצא שני לאוין
 14 וברת אחת חלוק חטאות ביניהו דלאוין
 15 מחלקין:

16 **ואפקיה** רחמנא לנשכב בלשון שוכב. לר'
 17 אבדו הא דאפקיה לנשכב בלשון
 18 שוכב איצטרך לכדדרשין בפרק קמא (דף טו)
 19 דהוא ובמהו ב"ב:

20 **הנרבע** לזכר ונרבע לבהמה. אף על גב
 21 דגופות מחולקים לא מחייב רבי
 22 ישמעאל אלא אחת וגבי ה' נשים נודת דפרק
 23 אמרו לו (כריתות דף ט) וה' שפחות חרופות
 24 דפרק ד' מחוסרי כפרה (שם דף ט) דמחייב על
 25 כל אחת ואחת משום דדרשין (שם) ואשה
 26 לחלק על כל אשה ואשה והיא שפחה לחייב
 27 על כל שפחה ושפחה:
 אדרבה

20 וגו', דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אינו צריך. הרי הוא אומר 'לא תתן שְׂכָבְתֶךָ,
 21 לא תתן שְׂכִיבְתֶךָ. הַבֵּא עַל הַזְכּוֹר, וְהִבִּיא עֲלָיו זָכָר. אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָה, לְדַבְרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל,
 22 חַיִּיב שְׂתִימִים. הָדָא, מִלֵּא תִשְׁכַּב. וְהָדָא, מִלֵּא יִהְיֶה קִדְשׁ. לְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אֵינוֹ חַיִּיב אֵילָא
 23 אַחַת, לֹא תִשְׁכַּב לֹא תִשְׁכַּב, הָדָא הוּא. הַבֵּא עַל הַתְּהַמָּה וְהִבִּיא בְּהֵמָה עֲלָיו, אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָה,
 24 לְדַבְרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל, חַיִּיב שְׂתִימִים. הָדָא מִלֵּא תִתֵּן שְׂכָבְתֶךָ, וְהָדָא מִלֵּא יִהְיֶה קִדְשׁ. לְדַבְרֵי
 25 רַבִּי עֲקִיבָא, אֵינוֹ חַיִּיב אֵילָא אַחַת, שְׂכָבְתֶךָ וְשְׂכִיבְתֶךָ, הָדָא הוּא. אֲבִי אָמַר, אֲפִילוּ לְדַבְרֵי
 26 רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל נָמִי, אֵינוֹ חַיִּיב אֵילָא אַחַת, דְּכִי פְתִיב 'לֹא יִהְיֶה קִדְשׁ', בְּגִבְרֵי פְתִיב. אֵילָא לְרַבִּי
 27 יִשְׁמַעְיֵאל, אֲזַהְרָה לְנִשְׁכַּב, מָנָא לִיה מִכָּל שׂוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת, אִם אֵינוֹ עֲנִין
 28 לְשׂוֹכֵב, תְּנִיחוּ עֲנִין לְנִשְׁכַּב. וְאַפְקִיָה רַחֲמָנָא לְנִשְׁכַּב, בְּלִשׁוֹן שׂוֹכֵב. מַה שׂוֹכֵב עֲנִשׁ וְהַזְהִיר, אִף
 29 נִשְׁכַּב עֲנִשׁ וְהַזְהִיר. הַרְבֵּיעַ לְזָכָר, וְהַרְבֵּיעַ לְבְּהֵמָה, אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָה, לְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, חַיִּיב
 30 שְׂתִימִים. הָדָא, מִלֵּא תִשְׁכַּב, וְהָדָא מִלֵּא תִתֵּן שְׂכָבְתֶךָ. לְדַבְרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל, אֵינוֹ חַיִּיב אֵילָא
 31 אַחַת, אִידִי וְאִידִי 'לֹא יִהְיֶה קִדְשׁ' הוּא. אֲבִי אָמַר, אֲפִילוּ לְדַבְרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל נָמִי, חַיִּיב שְׂתִימִים,
 32 דְּכִתִּיב 'כָּל שׂוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת', אִם אֵינוֹ עֲנִין לְשׂוֹכֵב, תְּנִיחוּ עֲנִין לְנִשְׁכַּב. וְאַפְקִיָה
 33 רַחֲמָנָא לְנִשְׁכַּב, בְּלִשׁוֹן שׂוֹכֵב. מַה שׂוֹכֵב עֲנִשׁ וְהַזְהִיר, אִף נִשְׁכַּב עֲנִשׁ וְהַזְהִיר. אֲכַל הַבֵּא עַל
 34 הַזְכּוֹר וְהִבִּיא זָכָר עֲלָיו, הַבֵּא עַל הַתְּהַמָּה וְהִבִּיא בְּהֵמָה עֲלָיו, בֵּין לְרַבִּי אֶבְרָהָה בֵּין לְאֲבִי, לְרַבִּי
 35 יִשְׁמַעְיֵאל, חַיִּיב שְׁלֹשׁ. לְרַבִּי עֲקִיבָא, חַיִּיב שְׂתִימִים. תְּנוּ רַבְּנָן, זָכָר, לֹא עֲשׂוּ בּוֹ קֶטֶן בְּגִדוֹל. בְּהֵמָה,
 36 עֲשׂוּ בָּהּ קֶטֶן בְּגִדוֹלָהּ. מֵאִי, לֹא עֲשׂוּ בּוֹ קֶטֶן בְּגִדוֹל. אָמַר רַב, לֹא עֲשׂוּ בִּיאַת פְּחוֹת מִבֵּין תִּשְׁעַ
 37 שְׁנִימִים, בְּבֵין תִּשְׁעַ שְׁנִימִים. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, לֹא עֲשׂוּ בִּיאַת פְּחוֹת מִבֵּין שְׁלֹשׁ שְׁנִימִים. בְּבֵין שְׁלֹשׁ שְׁנִימִים.
 38 בְּמֵאִי קִמְפִּילְנָי? רַב סָבַר, כָּל דְּאִיתִיהּ בְּשׂוֹכֵב, אִיתִיהּ בְּנִשְׁכַּב. וְכָל דְּלִיתִיהּ בְּשׂוֹכֵב, לִיתִיהּ
 39 בְּנִשְׁכַּב. וְשִׁמּוּאֵל סָבַר, מִשְׁכָּבִי אִשְׁהָ פְתִיב. תְּנִינָא פְּוֹתִיהּ דְּרַב, זָכָר בֵּין תִּשְׁעַ שְׁנִימִים יוּם אֶחָד
 הבא

1 **וגם קדש היה בארץ**. מה קדש האמור כאן יש בו תועבה אף בלא יהיה קדש יש
 2 בו תועבה והדר גמרינן תועבה האמור בלא יהיה קדש מתועבה האמור במשכב
 3 זכור דכתיב אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שנידם דמיהם עם מה
 4 תועבה האמור שם אף נשכב במשמע: **וגם קדש היה בארץ**. לשון זנות דכתיב

5 כתרועבות הגוים ומשכב זכור תועבה והוא:
 6 לא תשכב. קרי ביה נמי לא תשכב. ואמר
 7 להלן במסית. דכתיב וסקלתו באבנים:
 8 לנשכב מניין. זכר שנרבע לבהמה: **אזהרה**
 9 מניין. בשוכב בהדיא כתיב ובכל בהמה לא
 10 תתן שכבתך קדש נשכב זכור לא כתיב:
 11 כתרועבות הגוים. האלי נמי מתרועבותיהם הוא

12 דכתיב בפרשת עריות (ויקרא יח) כי את כל
 13 התרועבות האלה עשו אנשי הארץ: **הבא על**
 14 הזכור והביא זכר עליו. בהעלם אחת: **חייב**
 15 שתיים. דשני לאוין הם דמתרי קראי אתו
 16 לפיכך חלוק חטאות ביניהם והביא זכר עליו
 17 גרסינן ולא גרסינן זכור דלא מקרי זכור אלא
 18 נקב המשכב. לדברי ר' עקיבא אינו חייב
 19 אלא אחת. דכיון דמחזר קרא נפקי אין חלוק
 20 בחטאות ביניהם: **דכי כתיב לא יהיה קדש**.
 21 שנות דגברי כתיב אבל לבהמה אין זנות
 22 כדילפינן ביבמות (דף נט) מאתנן זונה ומחזר
 23 כלב ולא שייך בה לשון קדשות והאי דתנייה
 24 תנא לעיל לא יהיה קדש לרווחא דבמילתא
 25 אבל עיקר אזהרה לאו מהתם: **אלא מנא לן**
 26 **נפקא ליה מפל שוכב**. דאפקיה לעונש
 27 לנשכב בלשון שוכב לילפיה משוכב
 28 לאזהרה הלכך אזהרה לשוכב נשכב מלאו
 29 דלא תתן שכבתך הוא חזי במשמעותיה וחד
 30 מדאיתקש לחבריה וכיון דחד לאו לתריהו

31 אין חלוק חטאות ביניהם: **אבי אמר אתי**
 32 **לדברי ר' ישמעאל חייב שתיים**. דכי כתיב
 33 לא יהיה קדש בגברי הוא דכתיב כדאמרו
 34 לעיל ונרבע לבהמה לאו מניה ליף אלא
 35 מדאפקיה בלשון שוכב ואיכא לאו דלא תתן
 36 שכבתך: **בין לרבי אבהו בין לאבי לר'**
 37 **ישמעאל חייב שלש**. לרבי אבהו בא על
 38 הזכור מלא תשכב הביא זכר עליו מלא
 39 יהיה קדש בא על הבהמה מלא תתן שכבתך
 40 אבל משום נרבע לבהמה לא מחייב בהדי
 41 הביא זכר עליו דמחזר קרא נפקו וואבי בא
 42 זכר הזכור והביאו עליו תרי נישכו ואת זכר
 43 לא תשכב ולא יהיה קדש בא על הבהמה
 44 והביאה עליו מלא תתן שכבתך אבל משום
 45 נרבע לבהמה לא מחייב דכיון דחזוין נרבע
 46 מהאי קרא וכל שוכב עם בהמה מדאפקיה
 47 רחמנא בלשון שוכב לא מחייב אלא אחת
 48 כיון שאינן חלוקין בלאוין: **זכור לא עשה בו**
 49 **קטן בגדול**. בנשכב מיירי והכי קאמר לחייב
 50 שוכבו כדאמרינן לעיל אשר ישכב את זכר
 51 בין גדול בין קטן ואשמעינן דלאו בכל
 52 קטנים קאמר אלא דלא בעינן בני עונשין
 53 לחייב שוכבו אבל גדול קצת בעינן ולקמן
 54 פריך מאי היא: בהמה עשה בה נזולה
 55 כקמניה. לחייב את הרובעה: **מאי לא עשו בו**
 56 **קטן בגדול**. איהו קטן פטור שוכבו ואיהו

דקרית ליה גדול לחייב שוכבו דהא פשיטא לן דלאו גדול ממש ובר עונשין בעי דהא את זכר כתיב בין גדול בין קטן: **לא עשו בו ביאת פחות מכן תשע וכו'**. אם את
 על פחות מכן תשע פטור ולקמן מפרש טעמא: רב סבר. והאיל ואזהרת נשכב משוכב אתא כדר' עקיבא כל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושוכב פחות מכן תשע הבא
 על הזכור גדול ובר עונשין אינו מחייבו מיתה דהא לאו ביאה היא כדאמרינן במסכת נדה (דף מה). ולקמן מייתי לה בשמעתין בן ט' שנים יום אחד הבא על יבמתו וכו'
 הלכך נשכב פחות מכן ט' נמי אינו מחייב את שוכבו: **ושמואל סבר משכבי אשה כתיב**. בזכר ואשה בת ג' שנים ראויה לביאה ומחייב שוכבה מיתה חזר נשכב נמי
 ליש: **תניא נמי הכי וכו'**. בן תשע שנים יום אחד הוי זכור הא פחות מכן לא הוי זכור ובנשכב קאמר דאלו בשוכב לא קאמר זכור ועוד אי בשוכב קאמר ולחייב את
 הנשכב גדול קאמר מאי שנא זכור דנקט כל עריות נמי לא נחייבו על ידי ביאת קטן פחות מכן תשע.

56 חלוקים, אף החטאות חלוקות. לְדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שְׁלֵמַד אֹהֲרַה
 57 לְנִשְׁכַּב מִזֹּאת זָכַר לֹא תִשְׁכַּב, אֵינִי חַיִּיב אֲלֵא אַחַת, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא
 58 תִשְׁכַּב וְלֹא תִשְׁכַּב תְּרָא הִיא.
 59 הַבֵּל נֹסֵף: הֵבֵא עַל תְּהַמְהָה וְהִבֵּי בְּהֵמָה עֲלֶיךָ בִּשְׂגָה בְּהֵלֶם
 60 אֶחָד, אִמֵּר רַבִּי אֶבְיָהוּ, לְדַבְּרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל שְׁלֵמַד אֹהֲרַה לְנִרְבַּע
 61 לְבַהֲמָה מִלֵּא מִלֵּא יִהְיֶה קֹדֶשׁ, חַיִּיב שְׁתִּיב, תְּרָא מִשּׁוּם לֹא תִתֵּן
 62 שְׂכִיבְתָךְ, וְתֵרָא מִלֵּא יִהְיֶה קֹדֶשׁ. לְדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שְׁלֵמַד אֹהֲרַת
 63 נִרְבַּע מִלֵּא תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ, אֵינִי חַיִּיב אֲלֵא אַחַת, מִשּׁוּם שֶׁשְׂכִיבְתָךְ
 64 וְשְׂכִיבְתָךְ, תְּרָא הִיא. אִפְּשֵׁי אִמֵּר, בְּמִשְׁכַּב בְּהֵמָה אִפְּשֵׁי לְדַבְּרֵי רַבִּי
 65 יִשְׁמַעְיָאֵל נְמִי הַרְבּוּעַ וְנִרְבַּע לְבַהֲמָה בִּשְׂגָה בְּהֵלֶם אֶחָד אֵינִי חַיִּיב
 66 אֲלֵא אַחַת, מִשּׁוּם דְּכִי בְּתִיב לֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ, בְּזוּנֹת שֶׁל נִבְרִי - בְּנֵי
 67 אָדָם כְּתִיב, וְלֹא בְּבַהֲמָה, לְפִי שֶׁקֹּדֶשׁ פִּירוּשׁוֹ נֹזֵת, וְאִין נֹזֵת
 68 לְבַהֲמָה. מִקְשָׁה הִגְמָרָא עַל אֲבִי, אֲלֵא לְרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל שְׁלֵפִי דְּבִרְיָךְ
 69 לֹא לָמַד אַתְּ אֹהֲרַת נִרְבַּע לְבַהֲמָה מִלֵּא יִהְיֶה קֹדֶשׁ, אִם כֵּן אֹהֲרַה
 70 לְנִשְׁכַּב מִנָּא לִיָּה. מִתְרַבַּע הִגְמָרָא: נִפְקָא לִיָּה - לוּמַד זֹאת מִן
 71 הַפְּסוּק 'כִּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת', וְאִם אֵינִי עֲנִין לְעוֹשֵׁי
 72 לְשׁוֹכֵב, שְׂכַבְר נֹאמֵר (ויקרא כ טו) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכִבְתוֹ בְּבַהֲמָה
 73 מוֹת יוּמָת, תִּגְיֶהוּ עֲנִין לְעוֹשֵׁי לְנִשְׁכַּב, וְאִפְּשֵׁי רַבְּמָנָא - וְשִׁנְתָּה
 74 הַתּוֹרָה לְקִרְוֹת לְנִשְׁכַּב בְּלִשׁוֹן שׁוֹכֵב, כְּבִדִּי לְהַשְׁוֹת שְׂכַב לְשׁוֹכֵב,
 75 מַה שׁוֹכֵב עֲנִשׁ וְהוֹחִיר, אִף נִשְׁכַּב עֲנִשׁ וְהוֹחִיר, וּמֵאחַר הַאֲהֲרָה
 76 לְנִשְׁכַּב וּלְשׁוֹכֵב הִיא מֵאוּתוֹ לֹא, לְפִיכָךְ הֵבֵא עַל הַזָּכֵר וְהַמְּבִיא
 77 אַתְּ הַזָּכֵר עֲלֶיךָ בִּשְׂגָה בְּהֵלֶם אֶחָד, חַיִּיב אַחַת.
 78 הַבֵּל נֹסֵף: הַנְּרַבַּע לִזְכָּר וְהַנְּרַבַּע לְבַהֲמָה בִּשְׂגָה בְּהֵלֶם אֶחָד, אִמֵּר
 79 רַבִּי אֶבְיָהוּ, לְדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא חַיִּיב שְׁתִּיב, תְּרָא, עַל שֶׁנִּרְבַּע לְזָכֵר
 80 וְאֹהֲרַתוֹ מִלֵּא תִשְׁכַּב, שְׂבַמְשַׁמְעוּתוֹ גַּם לֹא תִשְׁכַּב, וְתֵרָא עַל
 81 שֶׁנִּרְבַּע לְבַהֲמָה וְאֹהֲרַתוֹ מִלֵּא תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ, שְׂבַמְשַׁמְעוּתוֹ גַּם לֹא
 82 תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ. לְדַבְּרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל אֵינִי חַיִּיב אֲלֵא אַחַת, מִשּׁוּם
 83 שְׂאִידִי וְאִידִי - זֶה זוּה, נִרְבַּע לְזָכֵר וּלְבַהֲמָה, אֹהֲרַתָּם מִלֵּא יִהְיֶה
 84 קֹדֶשׁ. הוּא. אִפְּשֵׁי אִמֵּר, אִפְּשֵׁי לְרַבִּי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל נְמִי חַיִּיב שְׁתִּיב, מִשּׁוּם
 85 מִשּׁוּם שֶׁאֹהֲרַת נִרְבַּע לְבַהֲמָה. הוּא מְדַכְּתִיב 'כִּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה
 86 מוֹת יוּמָת', וְאִם אֵינִי עֲנִין לְשׁוֹכֵב, שְׂכַבְר נֹאמֵר (ויקרא כ טו) 'וְאִישׁ
 87 אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכִבְתוֹ בְּבַהֲמָה מוֹת יוּמָת, תִּגְיֶהוּ עֲנִין לְנִשְׁכַּב, וְאִפְּשֵׁי
 88 רַבְּמָנָא לְנִשְׁכַּב בְּלִשׁוֹן שׁוֹכֵב כְּדִי לְהַשְׁמִיעֶךָ, מַה שׁוֹכֵב עֲנִשׁ וְהוֹחִיר,
 89 אִף נִשְׁכַּב עֲנִשׁ וְהוֹחִיר, נִמְצָא שֶׁעַל מַה שֶׁנִּרְבַּע לְזָכֵר יֵשׁ לְחַיִּיבוֹ
 90 מִלֵּא יִהְיֶה קֹדֶשׁ, וְעַל זֶה שֶׁנִּרְבַּע לְבַהֲמָה יֵשׁ לְחַיִּיבוֹ מִשּׁוּם 'כִּל
 91 שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה' וְנִלְמַד הַנְּרַבַּע מִדִּיקָא לְרֹבַע.
 92 הַבֵּל נֹסֵף, וְבוֹ אִין מִחְלוקֵת בֵּין רַבִּי אַבְהוּ לְאֲבִי בְּמִנְיֵן חֲטָאוֹת:
 93 אֶבְל אִם עֵשָׂה אֲרַבַּע עֲבִירוֹת בִּשְׂגָה בְּהֵלֶם אֶחָד, כַּגֹּן הֵבֵא עַל
 94 הַזָּכֵר וְהִבֵּי זָכָר עֲלֶיךָ, הֵבֵא עַל תְּהַמְהָה וְהִבֵּי בְּהֵמָה עֲלֶיךָ, בֵּין לְרַבִּי
 95 אֶבְיָהוּ בֵּין לְאֲבִי, לְרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל חַיִּיב שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת. אַחַת עַל רְבִיעֵת
 96 הַזָּכֵר, מִשּׁוּם יָצָאת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב. שְׁנִיָּה עַל שֶׁנִּרְבַּע לְזָכֵר, מִשּׁוּם
 97 'לֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ'. שְׁלִישִׁית עַל רְבִיעֵת הַבְּהֵמָה מִשּׁוּם 'וּבְכֵל בְּהֵמָה
 98 לֹא תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ'. אֲבַל עַל מַה שֶׁנִּרְבַּע לְבַהֲמָה אֵינִי חַיִּיב חֲטָאֵת.
 99 לְרַבִּי אַבְהוּ, מִשּׁוּם שְׂאִיסוּר נִרְבַּע לְבַהֲמָה נִלְמַד מֵאוּתוֹ הֵלֵא שֶׁל
 100 נִרְבַּע לְזָכֵר. וְלְאֲבִי, מִשּׁוּם שְׂהוּא נִלְמַד מֵאוּתוֹ הֵלֵא שֶׁל רֹבַע
 101 בְּהֵמָה. וְלְרַבִּי עֲקִיבָא חַיִּיב שְׁתִּיב, אַחַת עַל שֶׁרַבַּע וְנִרְבַּע לְזָכֵר,
 102 וְחִיבוֹ מִשּׁוּם יָצָאת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב, שְׂמִשְׁמַעוּתוֹ לֹא תִשְׁכַּב וְלֹא
 103 תִשְׁכַּב. וְהַשְׁנִיָּה עַל שֶׁרַבַּע וְנִרְבַּע לְבַהֲמָה, וְחִיבוֹ מִשּׁוּם 'וּבְכֵל
 104 בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ', שְׂמִשְׁמַעוּתוֹ לֹא תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ וְשְׂכִיבְתָךְ.
 105 תֵּנוּ רַבְּנָא, בְּאִיסוּר מִשְׁכַּב זָכֹר, לֹא עֲשׂוּ לְהַשְׁוֹת בֵּין נִשְׁכַּב קָטָן
 106 לְחַיִּיב בְּבִיאָה זֹאת הַשׁוֹכֵב כְּמוֹ אִם הִיא הַנִּשְׁכַּב גְּדוֹל, מַה שְׂאִין
 107 כֵּן בְּאִיסוּר שְׂכִיבָה עִם בְּהֵמָה, עֲשׂוּ כַּהֵמָה קָטָנָא שֶׁנִּרְבַּעַה
 108 כְּבַהֲמָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּרְבַּעַה לְחַיִּיב אַתְּ רֹבַעַה. מִקְשָׁה הִגְמָרָא: מִנָּא לֹא
 109 עֲשׂוּ בֵּין קָטָן כְּגִדוֹל, הִרִי גַם כִּשְׁהַנִּשְׁכַּב קָטָן הַשׁוֹכֵב חַיִּיב. מִתְרַבַּע
 110 הִגְמָרָא: אִמֵּר רַבִּי, פִּירוּשׁ דְּבִרֵי חֲכָמִים כֵּךְ הוּא, לֹא עֲשׂוּ בִּיאַת גְּדוֹל

1 מִבְּרַת הַבְּרִייתָא: עוֹנֵשׁ בַּהֲבָא עַל הַזָּכֵר וְהַמְּבִיא אַתְּ הַזָּכֵר עֲלֶיךָ,
 2 אֲבָן שְׂמַעְנֵנוּ מִהַפְּסוּק 'תוֹעֵבָה עֲשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוֹ, אִוְלַם אֹהֲרַה
 3 מְנַיִן - הֵיכֵן הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה עַל שְׂכִיבָה עִם זָכֵר. מִבְּרַת הַבְּרִייתָא:
 4 תְּלִמּוּד לִזְמַר (ויקרא יח כב) 'וְאֵת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה
 5 הִיא'. מִבְּרַת הַבְּרִייתָא עוֹד: לְמַדְנָא אֹהֲרַה לְשׁוֹכֵב עִם הַזָּכֵר, אֹהֲרַה
 6 לְנִשְׁכַּב מְנַיִן. מִבְּרַת הַבְּרִייתָא: תְּלִמּוּד לִזְמַר (דברים כג יח) 'לֹא יִהְיֶה
 7 קֹדֶשׁ - מוּמָן לְמִשְׁכַּב זָכֵר 'מִכְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וְ'קֹדֶשׁ' פִּירוּשׁוֹ מִשְׁכַּב
 8 זָכֵר, שֶׁכֵּן אִוְמֵר הַכְּתוּב (מלכים א' יד כד) כְּשִׁמוּנָה אַתְּ חֲטָאוֹת יְהוּדָה,
 9 'וְגַם קֹדֶשׁ הָיָה כְּאֲרִיץ עֲשׂוּ כְּכֹל הַתּוֹעֵבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹדִישׁ 'גוֹ',
 10 וְכִשְׁם שֶׁקֹּדֶשׁ הָאִמּוֹר בְּמַלְכִים הֵינּוּ קֹדֶשׁ שִׁישׁ בּוֹ תוֹעֵבָה, כֵּךְ קֹדֶשׁ
 11 הָאִמּוֹר בְּפִסּוּק 'לֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ' הֵינּוּ קֹדֶשׁ שִׁישׁ בּוֹ תוֹעֵבָה, וְאַחֲרֵי
 12 שֶׁשְׂמַעְנֵנוּ שֶׁקֹּדֶשׁ הָאִמּוֹר הוּא קֹדֶשׁ שֶׁל תוֹעֵבָה, יֵשׁ לָנוּ לְלַמּוּד
 13 תוֹעֵבָה שֶׁנֹּאמְרָה בְּעוֹנֵשׁ שֶׁל מִשְׁכַּב זָכֵר, שְׂכִשׁ שְׁבִתוֹעֵבָה הִיא
 14 נִכְלָלוּ שְׁנֵיהֶם הַשׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכַּב, כֵּךְ תוֹעֵבָה שֶׁל לֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ
 15 נִכְלָלוּ שְׁנֵיהֶם הַשׁוֹכֵב הַשׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכַּב. דְּבַרִּי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל.
 16 רַבִּי עֲקִיבָא אִוְמֵר, אֵינִי צָרִיךְ לְלַמּוּד אֹהֲרַה לְנִשְׁכַּב לְזָכֵר מִלֵּא
 17 יִהְיֶה קֹדֶשׁ, מִשּׁוּם שֶׁמִּהִפְרָשָׁה עֲצַמָּה שְׂמַעְנֵנוּ זֹאת, שְׁתִּרִי הוּא
 18 אִוְמֵר, 'וְאֵת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה', וְאֵת תִּיבַת 'תִּשְׁכַּב' נִיתֵן
 19 לְקִרְוֹא בְּשֵׁי צוּרוֹת, הַאֲחַת תִּשְׁכַּב וְזוֹ אֹהֲרַה לְשׁוֹכֵב, וְקִרְוִי בֵּיהּ גַּם
 20 כֵּן לֹא תִשְׁכַּב וְזוֹ אֹהֲרַה לְנִשְׁכַּב.
 21 הִגְמָרָא מִבְּרַת הֵיכֵן שְׂמַעְנֵנוּ אֹהֲרַה וְעוֹנֵשׁ זָכֵר הַשׁוֹכֵב עִם
 22 הַבְּהֵמָה: הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה, מִנָּא לֹן שְׂעוֹנֵשׁ מִיָּתָה. מִבְּרַת הִגְמָרָא:
 23 דְּתֵנוּ רַבְּנָא, נֹאמֵר בְּפִסּוּק (ויקרא כ טו) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכִבְתוֹ בְּבַהֲמָה
 24 מוֹת יוּמָת וְאֵת הַבְּהֵמָה תִּהְרַגוּ', דְּרִשׁוּ חֲכָמִים (תּוֹרֵיב קִדּוּשִׁים פ"א ה"א),
 25 'אִישׁ' חַיִּיב מִיָּתָה, פִּרְטָא לְקָמָן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה שְׂאִינוּ חַיִּיב מִיָּתָה,
 26 לְפִי שְׂאִינוּ בַר עוֹנֵשִׁים. 'אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכִיבְתוֹ בְּבַהֲמָה', בֵּין בְּבַהֲמָה
 27 גְּדוֹלָה בֵּין בְּבַהֲמָה קָטָנָה, 'מוֹת יוּמָת' בְּקִיבּוּלָה. שׁוֹאֲלַת הַבְּרִייתָא:
 28 אַתָּה אִוְמֵר בְּקִיבּוּלָה אוֹ אֵינִי אִוְמֵר כַּאֲחַת מִכֵּל מִיָּתוֹת הָאִמּוֹרוֹת
 29 בְּתוֹרָה. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: נֹאמֵר כַּאֲן שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה, יָצָאת
 30 הַבְּהֵמָה תִּהְרַגוּ, וְנֹאמֵר לְהֵלֵן מְבִסִּית לְעִבּוּדָה וְרָה (דברים כג יב) 'כִּי הִרְגַּ
 31 תִּהְרַגוּ, מַה הַהֲרִיגָה לְהֵלֵן בְּקִיבּוּלָה, אִף כַּאֲן בְּקִיבּוּלָה.
 32 שׁוֹאֲלַת הַבְּרִייתָא: לְמַדְנָא עוֹנֵשׁ לְשׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה, אוֹלַם עוֹנֵשׁ
 33 לְנִשְׁכַּב - לְמַבִּיא אַתְּ הַבְּהֵמָה עֲלֶיךָ מְנַיִן. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: תְּלִמּוּד
 34 לִזְמַר (שְׁמוֹת כב יח) 'כִּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת, אִם אֵינִי עֲנִין
 35 לְהַשְׁמִיעֵנוּ עוֹנֵשׁ לְשׁוֹכֵב, שְׁהִירִי כְּבֵר נֹאמֵר (ויקרא כ טו) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר
 36 יִתֵּן שְׂכִיבְתוֹ בְּבַהֲמָה מוֹת יוּמָת, תִּגְיֶהוּ עֲנִין לְהַשְׁמִיעֵנוּ עוֹנֵשׁ מִיָּתָה
 37 לְנִשְׁכַּב.
 38 שׁוֹאֲלַת הַבְּרִייתָא: לְמַדְנָא עוֹנֵשׁ בֵּין לְשׁוֹכֵב בֵּין לְנִשְׁכַּב, אֹהֲרַה עַל
 39 מִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה מְנַיִן. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: תְּלִמּוּד לִזְמַר (ויקרא יח כב)
 40 'וּבְכֵל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ לְמִמָּחָה בָּהּ'. שׁוֹאֲלַת הַבְּרִייתָא: לְמַדְנָא
 41 אֹהֲרַה לְשׁוֹכֵב, אֹהֲרַה לְנִשְׁכַּב - לְמַבִּיא אַתְּ הַבְּהֵמָה עֲלֶיךָ מְנַיִן.
 42 מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: תְּלִמּוּד לִזְמַר (דברים כג יח) 'לֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ מִכְּנֵי
 43 יִשְׂרָאֵל', וְ'קֹדֶשׁ' פִּירוּשׁוֹ מִשְׁכַּב בְּהֵמָה, שֶׁכֵּן אִוְמֵר הַכְּתוּב (מלכים א'
 44 יד כד) 'וְגַם קֹדֶשׁ הָיָה כְּאֲרִיץ עֲשׂוּ כְּכֹל הַתּוֹעֵבוֹת הַגּוֹיִם 'גוֹ', מִשְׁכַּב
 45 בְּהֵמָה בְּכֹל תּוֹעֵבוֹת הַגּוֹיִם, וְכִשְׁם שֶׁקֹּדֶשׁ הָאִמּוֹר בְּפִסּוּק
 46 בְּמַלְכִים הוּא קֹדֶשׁ שֶׁל תוֹעֵבָה שִׁישׁ בַּהֵמָה מִשְׁכַּב בְּהֵמָה, כֵּךְ 'קֹדֶשׁ'
 47 הָאִמּוֹר בְּפִסּוּק דְּבַרְבִּים הוּא קֹדֶשׁ שִׁישׁ בַּהֵמָה מִשְׁכַּב בְּהֵמָה, דְּבַרִּי רַבִּי
 48 יִשְׁמַעְיָאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אִוְמֵר, אֵינִי צָרִיךְ לְלִמּוּד זֶה, שֶׁכֵּן תִּרִי הוּא
 49 אִוְמֵר 'וּבְכֵל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ', וּמֵאוּתוֹ לְשׁוֹן מִשְׁמַע גַּם כֵּן
 50 לֹא תִתֵּן שְׂכִיבְתָךְ.
 51 הִגְמָרָא מְבִיאָה כַּמָּה הַבְּדִלִים הַיּוֹצֵאִים מִמְּחֻלְקֵת רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל
 52 וְרַבִּי עֲקִיבָא: הֵבֵא עַל הַזָּכֵר וְהִבֵּי עֲלֶיךָ זָכָר בִּשְׂגָה בְּהֵלֶם אֶחָד,
 53 אִמֵּר רַבִּי אֶבְיָהוּ, לְדַבְּרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל שְׁלֵמַד אֹהֲרַה לְנִשְׁכַּב מִלֵּא
 54 יִהְיֶה קֹדֶשׁ, חַיִּיב שְׁתִּיב - שְׁתֵּי חֲטָאוֹת, תְּרָא, מִשּׁוּם הֵלֵא שֶׁל 'לֹא
 55 תִשְׁכַּב, וְתֵרָא, מִשּׁוּם הֵלֵא שֶׁל 'לֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ', וּמִכּוּיֵן שֶׁהֵלֵאִים

1 ממשיכה הברייתא: וכן זכר **הָאָה** על **הַתְּהִמָּה** בִּין **בְּרִדְרָה** בִּין **שְׁלֵא**
 2 **בְּרִדְרָה**, וְהָאֵשָׁה הַמְּבִיאה אֶת הַתְּהִמָּה עֲלֶיהָ בִּין **בְּרִדְרָה** בִּין **שְׁלֵא**
 3 **בְּרִדְרָה** (חייב) [מִיֵּיבִין], ואף שאין דרכם בכך, נחשב הדבר לרביעה
 4 שאסרה התורה.
 5 **דְּרֵשׁ רַב נַחֲמָן** פֶּרַח **בְּרַב חֲסֵדָא**, **בְּאֵשָׁה** הנרבעת לבהמה, אסרה התורה
 6 **שְׁנֵי מִשְׁפָּכוֹת**, אחת כדרכה ואחת שלא כדרכה, משום שנאמר
 7 'משכבי אשה' ואין חילוק בין ביאת אדם לרביעת בהמה, ו**בְּהִמָּה**
 8 – ובזכר הרובע את הבהמה, אסרה התורה רק **מִשְׁכָּב אָחִי**, בביאה
 9 כדרכה, שלא נאמר בה 'משכבי' לרבות שתי משכבות. דעה
 10 החולקת: **מִתְקַיֵּם לָהּ רַב פְּסָא**, **אֲרִדְרָה**, הסברא צריכה להיות
 11 להיפך, **אֵשָׁה דְּאֲרִדְרָה** היא – אשה שרגילה להבעל לזכר כדרכה
 12 לכן כשנרבעת לבהמה **אֲמִשְׁכָּב** כדרכה מתייב, לפי שיש לה בזה
 13 הנאה כמו בנבעלת לזכר, **אֲמִידַעֵם אֲרִינָא** – על משכב אחר לא
 14 מתייב, לפי שאין הנאתה מרובה, אבל **בְּהִמָּה דְּלֵאָא אֲרִדְרָה** היא
 15 להבעל לזכר, מסתבר שאם אסרתה התורה, יש לתייב עֲלֶיהָ עַל כָּל
 16 נֶגֶב וְנֶקֶב, בין כדרכה ובין שלא כדרכה. מוכיחה הגמרא: **תְּנִינָא**
 17 **(דְּלֵאָא בְּתַרְוֵיהּ)**, הבא על (זכר) [הזכור] **כֵּן תִּשַׁע שָׁנִים יוֹם אֶחָד**
 18 חייב. וכן **הָאָה** על **הַתְּהִמָּה** בִּין **בְּרִדְרָה** בִּין **שְׁלֵא** **בְּרִדְרָה**, וְהָאֵשָׁה
 19 **הַמְּבִיאה אֶת הַתְּהִמָּה עֲלֶיהָ בִּין בְּרִדְרָה** בִּין **שְׁלֵא** **בְּרִדְרָה** חייב,
 20 ומפורש בברייתא לחייב על ביאה שלא כדרכה, בין באשה
 21 הנרבעת לבהמה, בין בזכר הרובע בהמה.
 22 **אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא**, **הַמְעַרָה פְּכוּר** – זכר שלא גמר את ביאתו
 23 בזכור מזה, האם חייב מיתו. תמדה הגמרא: וכי על **הַמְעַרָה פְּכוּר**
 24 הסתפק רבינא, והלא **מִשְׁכָּבֵי אֵשָׁה** קְטִיב ביה במשכב זכור, והרי
 25 הדבר פשוט שהמערה חייב מיתו, כדן המערה באשה שהיא
 26 ערה. מבאר הגמרא: **אָלָא** שאלת רבינא היתה על **הַמְעַרָה**
 27 **בְּהִמָּה** מזה, האם חייב מיתו. **אָמַר לִיה רַבא** לרבינא, **אִם אֵינוֹ עֵינִין**
 28 – אם אין לנו צורך **לְהַעֲרָא דְּבִתְיָא נְפִי אַחֻת אַבִּיו וְאַחֻת אִמּוֹ**
 29 **לְלַמְדוֹ** שהערה כגמר ביאה, **דְּלֵאָא צְרִיבָא** להשמיענו זאת, **דְּהָא**
 30 **אֵיתִישׁ** – שהרי הוקשו אחות אביו ואחות אמו **לְהַעֲרָא דְּנִדָּה**,
 31 **תְּנִינָהוּ עֵינִין** ללמוד מכך **לְהַעֲרָא דְּבִתְיָא** שנחשב כגמר ביאה.
 32 מקשה הגמרא: לדברי רבא שלמדים את איסור הערה בבהמה
 33 מהערה שנאמרה באחות אביו ואחות אמו, **מְכַדֵּי** – הרי איסור
 34 משכב **בְּהִמָּה**, מתייב מיתו בית דין היא, ואם כן למה לי דתיב
 35 – מדוע כתבה התורה **לְהַעֲרָא דְּיָדָה** – את דין הערה של בהמה
 36 **נְפִי אַחֻת אַבִּיו וְאַחֻת אִמּוֹ** שהם חייבי בְּרִיתוֹת, שאין בהם חיוב
 37 מיתת בית דין, **לְבִתְיָא** – היה לה לכתוב לאיסור הערה נְפִי אֶחָד
 38 מתייב מיתו בית דין, כגון באמו או בחמותו, **וְלִיגְמֹר** – ונלמד
 39 את משכב בהמה שהיא חייבי מיתו בית דין מתייב מיתו בית
 40 דין, שאם אינו ענין לגופו שחייב להעירות הוקשו לנדה, וניתו
 41 ענין למשכב בהמה. מתרצת הגמרא: **הוּאִיל וְכוּלֵיהּ קָרָא** – מכיון
 42 שכל פסוק זה של אחות אביו ואחות אמו **לְרִשָּׁא הוּא דְּאֵתִי** –
 43 נכתב הוא לדרשה, **בְּתִיבָא נְפִי מִילְתָא דְּרִשָּׁא** – לכך כתבה
 44 התורה אף ללמדנו איסור הערה במשכב בהמה בפסוק זה.
 45 מסתפקת הגמרא: **כְּעָא מִינֵיהּ רַב אַחְדֵּיבִי פֶּרַח אָמַר מְרַב שָׁשֶׁת**,
 46 **הַמְעַרָה פְּעֻמָּה מְהוּ**, האם היא דינו כדן לעושה שני מעשים, בא
 47 על הזכור, והביא את הזכור עליו. **אָמַר לִיה רַב ששת**, **קְבָסְתָן** –
 48 ציערתני בכך ששאלת אותי דבר שלא יתכן במציאות. **אָמַר רַב**
 49 **אָשִׁי** לרב אחדבוי, **מָאִי תִּכְעֵי לָךְ** – מהו ספיקך, הלא **פְּקוּשִׁי** –
 50 כשהאבר בקישור לא משפחת לה – לא יתכן במציאות שיערה את
 51 עצמו, כי אינו יכול לכופף את אברו כלפי משה. **כִּי מִשְׁפַּחַת לָהּ** –
 52 וכל האופן שבו יש לך להסתפק, הוא **כְּמִשְׁמַשׁ בַּאֲבֵר מֵת** – שאינו
 53 קשה, שאז יכול לכופף כלפי משה, ובאופן זה הדבר שנוי במחלוקת
 54 אמוראים, **לְמָאן דְּאָמַר הַמְשַׁמֵּשׁ בַּאֲבֵר מֵת פְּעֻרִיּוֹת פְּטוּר**, **הָאָה** גם
 55 כן פְּטוּר, **וְלְמָאן דְּאָמַר** שהמשמש באבר מת בעריות חייב, **הָאָה**
 56 כשעירה בעצמו מתייב תרתי – שתיים, מתייב **אֲשׁוּבֵב** כדן בא על
 57 הזכור, ומתייב **אֲנִשְׁכָּב** כדן המביא את הזכר עליו.
 58 מסתפקת הגמרא: **כְּעוּ מִינֵיהּ מְרַב שָׁשֶׁת**, **עוֹבֵד פּוֹכְבִים** המוזהר על
 59 העריות **הָאָה** על **הַתְּהִמָּה**, מזה, האם נסקלת הבהמה מחמת ביאתו.
 60 מבאר הגמרא את צדדי השני: **תְּקַלָּה וְקָלוּן פְּעִינָא** – האם כדי
 61 לסוקלה צריך שתגרום שני דברים תקלה וקלוּן, וכפי ששנינו

62 במשנה בישראל הרובע בהמה, שוקלים את הבהמה משום
 63 שבאה תקלה על ידה, ומשום שגורמת לו קלוּן, ו**הָאָה** בעובד
 64 כוכבים שרבע בהמה, **תְּקַלָּה אִיבָא** בכך שגרמה לו לעבור איסור,
 65 אבל **קָלוּן לֵאִיבָא** – הבהמה לא גרמה לו קלוּן, כיון שדרכן בכך
 66 ואינם מתביישים בזה. וכיון שכן לא תיסקל הבהמה. **אוּ דִּלְמָא**
 67 **שבמה נסקלת במקום שיש תקלה על ידה אף על פי שאין**
 68 **מחמתה קלוּן**. פושטת הגמרא: **אָמַר רַב שָׁשֶׁת**, **תְּנִיתוּהוּ דִין זה** יש
 69 ללמוד מהברייתא (תורת כהנים קדושים פ"א ה"ז) שנאמרה לגבי אילנות
 70 של אשירה. נאמר בתורה (דברים יב א) **וְאֲשֵׁרִיחֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ**,
 71 כלומר אילן של עבודה זרה יש לשורפו, ושנינו על כך בברייתא,
 72 **מָה אֵילָנוֹת שְׂאִין אוֹבְלִין וְאִין שוֹתִין וְאִין מְרִיחִין**, **וְאִמְרָה תוֹרָה הִשְׁתָּה**
 73 **שׂוֹרָף וְנִכְלָה**, **הוּאִיל וְכָא לְאָדָם** – לעובד כוכבים המוזהרים על
 74 עבודת כוכבים **תְּקַלָּה עַל יָדָה**, **הַמְתַּעֲרָה אֶת חֲבִירוֹ מְרַבֵּי חַיִּים לְדַרְבֵּי**
 75 **מִיתָה**, **עַל אַחַת כְּפָה וְכָפָה** שיעבידו המקום מן העולם. הרי
 76 שמחמת תקלה בלבד נאמר דין שריפה באילנות, אף על פי שאין
 77 קלוּן לפי שרגילות העובדי כוכבים לעבוד עבודה זרה או משום
 78 שלא חשש הכתוב לקלונם. ואם כן הוא הדין בעובד כוכבים
 79 הרובע בהמה, אפילו שאין קלוּן, והואל וישנה תקלה, סוקלים את
 80 הבהמה.
 81 מקשה הגמרא: **אָלָא מַעֲתָה** שעל ידי תקלה בלבד הבהמה נהרגת,
 82 **עוֹבֵד פּוֹכְבִים הַמְשַׁתְּחוּהוּ לְבִתְיָתוֹ**, **תִּיתְסַר** – תיאסר הבהמה
 83 בהנאה כדן עבודה זרה האסורה בהנאה, **וּמְקַמְלָא** – ונהרוג את
 84 הבהמה משום שגרמה תקלה לעובד כוכבים לעבוד עבודה זרה,
 85 ונהרג הוא על ידה. מתרצת הגמרא: **מִי אִיבָא מִיָּד** – האם יש כזה
 86 דבר **דְּלֵיִשְׂרָאֵל** לא **אָמַר** הכתוב בהנאה את בהמתו כשהשתחוה
 87 לה, **וְלַעֲבֹד פּוֹכְבִים אָסַר** ותהרג, הלא אין דבר בתורה ליישראל
 88 מותר לעשותו ולגוי אסור לעשותו. שואלת הגמרא: **בַּחֲמַת יִשְׂרָאֵל**
 89 **נּוֹפִיָה לִיתְסַר** – תיאסר בהנאה ותהרג כשהשתחוה לה, כיון
 90 שמחמתה נגרמו לו תקלה וקלוּן, **מִיָּד הִתְּוָה אֲרִבְעָה** – וכמו
 91 שמצינו ברבע לבהמה שהורגים את הבהמה בסִיבַת תקלה וקלוּן.
 92 מביאה הגמרא דעה אחרת בדין בהמה הנרבעת לעובד כוכבים:
 93 **אָמַר אָבִי**, באמת אין הורגים את הבהמה אלא כאשר ישנם שני
 94 סיבות להורגה, לא תקלה וגם קלוּן, והטעם שאין הורגים את
 95 הבהמה כשישראל עבדה, וכן אין הורגים אותה כשהעובד
 96 כוכבים רבעה, משום שזה – כשישראל רבע בהמה, **קָלוּנוּ מְרִיבָה**,
 97 שגם עבר על מצות קונו וגם גינה את עצמו בדבר מגונה, **וְאִילוּ זה**
 98 – כשישראל עבד לבהמה או כשנכרי רבעה, **קָלוּנוּ מוֹצֵטָא**. מקשה
 99 הגמרא: **וְהָרִי אֵילָנוֹת** של אשירה **דְּאִין קָלוּנָא מְרִיבָה** ואף על פי כן
 100 **אָמְרָה הַתּוֹרָה הִשְׁתָּה שִׂוּף וְכָלָה**, ואם כן גם בהמה שישראל
 101 עבדה לא שגוי רבעה תהרג. מתרצת הגמרא: **כְּנַעְלֵי חַיִּים קְאָמְרִין**
 102 – מה שאמרנו שאין דין הריגה כשגורם הקלוּן עושה קלוּן מועט,
 103 היינו דווקא בבעלי חיים שלא נאסרים על ידי דבר מועט, וכפי
 104 שמצינו **דְּחָס דְּחִמָּא** עֲלֵיהוּ בכך שאין הורגים בהמה שנרבעה
 105 אלא על ידי עדים ובבית דין של עשרים ושלשה. **רַבָּא אָמַר**, באמת
 106 החלכה כמו רב ששת, שעובד כוכבים שרבע בהמה הבהמה
 107 נהרגת, משום שדי בסִיבַת אחת כדי להורגה, והטעם שכאשר
 108 השתחוה לה אינה נהרגת, משום שדווקא ברביעה **אָמְרָה תוֹרָה**
 109 **שְׁבִיחָה שְׁנִינִית מְעַבְרִיהּ תִּיתְרַג**, אבל בהמה שהשתחוה לה, לא
 110 נהנתה מן העבירה, ולכן אין הורגים אותה. מקשה הגמרא: **וְהָרִי**
 111 **אֵילָנוֹת** של אשירה **דְּאִין נְהִינן מְעַבְרִיהּ**, **וְאִמְרָה תוֹרָה הִשְׁתָּה שִׂוּף**
 112 **וְכָלָה**. מתרצת הגמרא: **כְּנַעְלֵי חַיִּים קְאָמְרִין**, שבכדי להורגם צריך
 113 שיהיו שני העבריה, משום **דְּחָס דְּחִמָּא עֲלֵיהוּ**.
 114 הגמרא מביאה אריה משמננינו שעל ידי תקלה בלבד הורגים את
 115 הבהמה: **הָאָה שְׂמֵעַ**, שנינו בסיפא של המשנה, **דְּבַר אַחַר** – סיבה
 116 נוספת מפני מה הבהמה נהרגת, כדי **שְׁלֵא תִהְיֶה בְּהִמָּה עוֹבְרַת בְּשׂוּק**
 117 **וְיִאֲמְרוּ זוּ הִיא שְׂסַמְקַל פְּלוּנֵי עַל יָדָה**, והנה בסִיבַת זו נכללים שני
 118 החסרונות: א. סיבת הקלוּן, במה שחוששים שתהא הבהמה עוברת
 119 ויאמרו זו הבהמה שנכשל בה פלוני, ויודע בזה קלוּנוּ ברבים. ב.
 120 סיבת התקלה, במה שחוששים שיאמרו זו היא שנסקל פלוני על
 121 ידה, כלומר שגרמה תקלה. מוכיחה הגמרא: **מָאִי לָא** – האם אין
 122 הכרח לומר

1 **הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה.** מקרי רובע ומילי מילי תחני לה. **באשה שני משכבות.** כדכתיב בה משכבי ובהמה משכב אהר. דהא לא כתיב בה משכבי ולענין רביעה קאמר דהאשה הנרבעת לבהמה מתחייבת אף שלא כדרכה כדרך שהיא מתחייבת בבעילת אדם דאלו בבעילת אדם לא איצטריך לרב נתנו למימר דקראי טובא ומתני איכא ורב פפא נמי לא מצי למימר איפכא: מתקוף לה רב

2 **פפא ארבעה אשה דאורחא.** בבעילה
3 אמידעם דאורחא היא מחייב אמידעם
4 אחרנא דהיינו שלא כדרכה לא דאין
5 אורחא דאין הנאתה מרובה: בהמה דלאו
6 אורחא. לבא עליה ביאת שניהם (תניא)
7 דלא תהוי: ומהערה. שלא גמר ביאתה
8 איכא למאן דאמר (ביבמות דף נה:) ז
9 נשיקת אבר על הנקב ואיכא למיד הערעה
10 זו הכנסת עטרה דהוא דבר מועט אבל יותר
11 הוא על נשיקה מיהו גבי עריות קייל (שם)
12 הערעה כגמר ביאה דכתיב בנדה את
13 מקורה הערה ולפנין (שם ט) שאר
14 עריות מנדה בהקישא דר' יונה כי את כל
15 אשר יעשה מכל התועבות האל הווקשו כולן
16 זה לזה הבא מאי: משכבי אשה כתב ביה.
17 כוכר ומאי קא מבעיא ליה כל דמחייב
18 באשה מחייב נמי ביה: אם אינו ענין. לך
19 הערעה דכתיב גבי אחות אמו ואחות אבי
20 דכתיב בהו (ויקרא כ) כי את שארו הערה
21 אם אינו ענין לגופיה דהא אתיא בהקש
22 נדה ככל שאר עריות כדפרשית נהו ענין
23 לבהמה: למה לי למכתביה להעראה ידה
24 גבי חיבי בריתות. אחות אב ואחות אם אין
25 בהם מיתה: לכתבה גבי. חד מעריות של
26 חיוב מיתה: אידי דכולי קרא. דעריות אחות
27 אמר ואחות אבין כי את שארו הערה וגו'
28 (שם): לדרשא אהא. ביבמות בפרק הבא על
29 יבמתו (דף נד) דהא כתיבא בכל חד וחד
30 באנפי נפשיה בפרשת עריות באחרי מות
31 והדר כתיב בקדושים תהיו: קבסתי. צערתי
32 ששאלתני דבר שאי אפשר: בקושי. בקשי
33 את אבר: לא משכחת. שיוכל לכופו לעצמה:
34 משמש מת. באבר מת בלא קושי: למי?
35 משמש מת בעריות וכו'. פלוגתא אה"ד
36 בשבועות בשלחי ידיעות הטומאה (דף יח.)
37 מחייב אשוכב ואנשכב. דתרויהו איננהו
38 ביה: גוי הבא על הבהמה מהו. שתסקל
39 הבהמה על ידו גבי ישראל פרשי' במתני'
40 תרי טעמי לפי שבאת לאדם תקלה על ידה
41 ושלא נהגה על ידה תחסר בשיק לאחר וכן ויאמר
42 וכו' דהיינו קלון וגבי גוי תקלה איכא דבני
43 נח הוזהרו על העריות לקמן בפרקין (דף נז.)
44 קלון ליבא. דרכן בכר ואין מתביישין ועוד דאקלון דידהו לא חס רחמנא: אילנות. של אשירה דכתיב בהו (דברים יב) תשרפון באש אמרה תורה וכו' אלמא תקלה אע"פ שאין קלון דהא אשירה לגוי אינה קלון אלא תקלה שאף הם הוזהרו על עבודה זרה: אלא מעתה. דמשום תקלה לחודה נסקלת: גוי המשתתחהו לבהמותו. דאיכא תקלה שהוא נהוג על ידה תחסר בהמה לישראל בהנאה ונקלה לבהמה: איכא מידי דלישראל לא מיתסר. בהמתו בהשתתחהו וקדימו לן (תמורה דף טז) בעלי חיים אין נאסרין מפני עבודה זרה דמדיאצטריך קרא למיסר נעבד לקרבן גבוה מכלל דלהדיוש שרי: לישראל נמי תחסר מידי דהוה ארביעה. דאסרין לה ומקטלא וכו' איצטריך למיסר נעבד לגבוה כגון נעבד על פי עד אחד או ע"פ הבעלים דגברא לא מקטיל ואידי נמי לא מקטלא דהא רובע ונרבע אסר להו קרא לגבוה וקשיא לן למה לי קרא ממשקל ישראל כתיב מן המותר לישראל ואוקים נברע על פי אחד או על פי הבעלים דגברא לא מקטיל ואידי נמי לא מקטלא בפרק שיש דתמורה (שם): אמר אבי זה קלונ מרובה. שיש כאן קלון שעבר על מצות קונו וקלון שגינה עצמו דבר מנוגה: וזה קלונ. דגוי מועט וסבירא ליה לאבי תקלה וקלון בעינן דלית ליה דרב ששת אי נמי סבירא ליה כותיה דמתוך שקלונ מרובה איכא קלון ואפילו מגוי ומיהו מאילנות לא גמר לה: כבעלי חיים קא אמרינן. דלא מתסרי במלתא זוטרתא: דהא חס רחמנא. שהצריך להם ב"ד של עשרים ושלשה והעדאת עדים: רבא אמר. להכי לא ילפינן נעבד מרבע משום דלא נהנית הבהמה מעבירה וגבי גוי הבא על הבהמה כרע ששת סבירא ליה דהא איתנהיא מעבירה: תא שמע. דתקלה בלא קלון מקטיל מדקתני במתני' תרי בבי והויא רישא משנה יתירא דקתני סיפא דאחר וכו' ומדך סיפא משמע דתרווייהו איכא דקתני ויאמרו זו היא היינו קלון ושנסקל היינו תקלת עבירה ומדתנא לרישא שמע מינה תקלה גרידתא דוקא נקט בלא קלון כגון גוי דהא ליבא למימר תנא רישא תקלה וסיפא קלון לממרא דתרווייהו בעינן דהא מדסיפא שמע מינה:

1 **הבא על הבהמה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, והאשה המביאה את הבהמה עליה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, [חייבין].** דרש רב נחמן בר רב חסדא, באשה שני משכבות, ובבהמה משכב אהר. מתקוף לה רב פפא, אדרבה, אשה דאורחה היא, אמשכב מיתניב, אמידעם אחרנא לא מחייב. בהמה דלאו אורחא היא, לחייב עליה על פל נקב ונקב. תניא (דלא פתרייהו), וקר בן תשע שנים ויום אחד, הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה, והאשה המביאה את הבהמה עליה, בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב. אמר ליה רבינא לרבא, המערה פוכור, מהו: המערה פוכור, משכבי אשה' כתיב ביה. אלא, המערה בבהמה, מהו. אמר ליה, אם אינו ענין להעראה דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו, דלא צריך, דהא איתקש להעראה דנדה. תנייהו ענין, להעראה דבהמה. מפרך בהמה, מחייבי מיתות בית דין היא, למה לי דכתיב להעראה דידה גבי חיבי בריתות, לכתביה גבי חיבי מיתות בית דין, וליומור חיבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בית דין. הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי פתיבא נמי מילתא דדרשא. בעא מיניה רב אחבדבי בר אמי מרב ששת, המערה בעצמו, מהו. אמר ליה, קבסתי. אמר רב אשי, מאי תיבעי לך. בקושי, לא משפחת לה. כי משפחת לה, במשמש מת. למאן דאמר, משמש מת בעריות פטור, הכא פטור. ולמאן דאמר חייב, הכא מחייב תרהי, מיתניב אשוכב, ומיתניב אנשכב. בעו מיניה מרב ששת, עובד פוכבים הבא על הבהמה, מהו. תקלה וקלון בעינן, והכא. תקלה איכא, קלון ליבא. או דילמא, תקלה אף על פי שאין קלון. אמר רב ששת, גניתוה, מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין, אמרה תורה השחת שרוף ופלה, הואיל ונא לאדם תקלה על דין. המתעה את חבירו מדרפי חיים לדרפי מיתה, על אחת פמה ופמה. אלא מעתה, עובד פוכבים המשתתחהו לבהמותו, תתסר ומקטלא. מי איכא מידי דלישראל לא אסר, ולעובד פוכבים אסר. וישראל גופיה ליתסר, מידי דהוה ארביעה. אמר אביי, זה קלונ מרובה, וזה קלונ מועט. והרי אילנות דאין קלונ מרובה, ואמרה תורה השחת שרוף ופלה. כבעלי חיים קאמרין, דחס רחמנא עליהו. רבא אמר, אמרה תורה, בהמה נהנית מעבירה תיהר. והרי אילנות דאין נהנין מעבירה, ואמרה תורה, השחת שרוף ופלה. כבעלי חיים קאמרין, דחס רחמנא עליהו. תא שמע, דבר אחר, שלא תהא בהמה עוברת בשיק ויאמרו זו היא שנסקל פלוגי על ידה. מאי לאו, מדיפא

1 קלון ליבא. דרכן בכר ואין מתביישין ועוד דאקלון דידהו לא חס רחמנא: אילנות. של אשירה דכתיב בהו (דברים יב) תשרפון באש אמרה תורה וכו' אלמא תקלה אע"פ שאין קלון דהא אשירה לגוי אינה קלון אלא תקלה שאף הם הוזהרו על עבודה זרה: אלא מעתה. דמשום תקלה לחודה נסקלת: גוי המשתתחהו לבהמותו. דאיכא תקלה שהוא נהוג על ידה תחסר בהמה לישראל בהנאה ונקלה לבהמה: איכא מידי דלישראל לא מיתסר. בהמתו בהשתתחהו וקדימו לן (תמורה דף טז) בעלי חיים אין נאסרין מפני עבודה זרה דמדיאצטריך קרא למיסר נעבד לקרבן גבוה מכלל דלהדיוש שרי: לישראל נמי תחסר מידי דהוה ארביעה. דאסרין לה ומקטלא וכו' איצטריך למיסר נעבד לגבוה כגון נעבד על פי עד אחד או ע"פ הבעלים דגברא לא מקטיל ואידי נמי לא מקטלא דהא רובע ונרבע אסר להו קרא לגבוה וקשיא לן למה לי קרא ממשקל ישראל כתיב מן המותר לישראל ואוקים נברע על פי אחד או על פי הבעלים דגברא לא מקטיל ואידי נמי לא מקטלא בפרק שיש דתמורה (שם): אמר אבי זה קלונ מרובה. שיש כאן קלון שעבר על מצות קונו וקלון שגינה עצמו דבר מנוגה: וזה קלונ. דגוי מועט וסבירא ליה לאבי תקלה וקלון בעינן דלית ליה דרב ששת אי נמי סבירא ליה כותיה דמתוך שקלונ מרובה איכא קלון ואפילו מגוי ומיהו מאילנות לא גמר לה: כבעלי חיים קא אמרינן. דלא מתסרי במלתא זוטרתא: דהא חס רחמנא. שהצריך להם ב"ד של עשרים ושלשה והעדאת עדים: רבא אמר. להכי לא ילפינן נעבד מרבע משום דלא נהנית הבהמה מעבירה וגבי גוי הבא על הבהמה כרע ששת סבירא ליה דהא איתנהיא מעבירה: תא שמע. דתקלה בלא קלון מקטיל מדקתני במתני' תרי בבי והויא רישא משנה יתירא דקתני סיפא דאחר וכו' ומדך סיפא משמע דתרווייהו איכא דקתני ויאמרו זו היא היינו קלון ושנסקל היינו תקלת עבירה ומדתנא לרישא שמע מינה תקלה גרידתא דוקא נקט בלא קלון כגון גוי דהא ליבא למימר תנא רישא תקלה וסיפא קלון לממרא דתרווייהו בעינן דהא מדסיפא שמע מינה:

2 **הבא על הבהמה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, והאשה המביאה את הבהמה עליה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, [חייבין].** דרש רב נחמן בר רב חסדא, באשה שני משכבות, ובבהמה משכב אהר. מתקוף לה רב פפא, אדרבה, אשה דאורחה היא, אמשכב מיתניב, אמידעם אחרנא לא מחייב. בהמה דלאו אורחא היא, לחייב עליה על פל נקב ונקב. תניא (דלא פתרייהו), וקר בן תשע שנים ויום אחד, הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה, והאשה המביאה את הבהמה עליה, בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב. אמר ליה רבינא לרבא, המערה פוכור, מהו: המערה פוכור, משכבי אשה' כתיב ביה. אלא, המערה בבהמה, מהו. אמר ליה, אם אינו ענין להעראה דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו, דלא צריך, דהא איתקש להעראה דנדה. תנייהו ענין, להעראה דבהמה. מפרך בהמה, מחייבי מיתות בית דין היא, למה לי דכתיב להעראה דידה גבי חיבי בריתות, לכתביה גבי חיבי מיתות בית דין, וליומור חיבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בית דין. הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי פתיבא נמי מילתא דדרשא. בעא מיניה רב אחבדבי בר אמי מרב ששת, המערה בעצמו, מהו. אמר ליה, קבסתי. אמר רב אשי, מאי תיבעי לך. בקושי, לא משפחת לה. כי משפחת לה, במשמש מת. למאן דאמר, משמש מת בעריות פטור, הכא פטור. ולמאן דאמר חייב, הכא מחייב תרהי, מיתניב אשוכב, ומיתניב אנשכב. בעו מיניה מרב ששת, עובד פוכבים הבא על הבהמה, מהו. תקלה וקלון בעינן, והכא. תקלה איכא, קלון ליבא. או דילמא, תקלה אף על פי שאין קלון. אמר רב ששת, גניתוה, מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין, אמרה תורה השחת שרוף ופלה, הואיל ונא לאדם תקלה על דין. המתעה את חבירו מדרפי חיים לדרפי מיתה, על אחת פמה ופמה. אלא מעתה, עובד פוכבים המשתתחהו לבהמותו, תתסר ומקטלא. מי איכא מידי דלישראל לא אסר, ולעובד פוכבים אסר. וישראל גופיה ליתסר, מידי דהוה ארביעה. אמר אביי, זה קלונ מרובה, וזה קלונ מועט. והרי אילנות דאין קלונ מרובה, ואמרה תורה השחת שרוף ופלה. כבעלי חיים קאמרין, דחס רחמנא עליהו. רבא אמר, אמרה תורה, בהמה נהנית מעבירה תיהר. והרי אילנות דאין נהנין מעבירה, ואמרה תורה, השחת שרוף ופלה. כבעלי חיים קאמרין, דחס רחמנא עליהו. תא שמע, דבר אחר, שלא תהא בהמה עוברת בשיק ויאמרו זו היא שנסקל פלוגי על ידה. מאי לאו, מדיפא

והחיבין עליה משום א"א. פ"ה אם קבל אביה קדושין וקשה מסיפא שמעי' לה דחני
בא עליה אחד מכל עריות דרייקינן מינה אפילו בהמה ועוד בפ"ק דקדושין
(דף י' ושם) דבעי למיפוש דביאה אויסטין עושה ולא נשואין עושה מדקתני מתקדשת
בביאה וברת הכי קתני נשאת וממאי דילמא נשאת אקדושי כסף קאי כמו חייביים עליה

מְדִסְיָא תְּקֵלָה וְקָלוֹן, רִישָׁא תְּקֵלָה בְּלֵא קָלוֹן. וְהִיכִי דְבִמִּי, עוֹבֵד כּוֹכְבִים הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה. לֵא, סִיפָא, תְּקֵלָה וְקָלוֹן. רִישָׁא, הָא קָא מוֹשְׁמַע לֹן, דְּאִפִּילוּ קָלוֹן בְּלֵא תְּקֵלָה, נְמוּ מִיְחִיבֵי. וְהִיכִי דְמִי, יִשְׂרָאֵל הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה בְּשׁוֹנֵג, וְכִדְבָעֵי רַב הַמְנוּנָא, דְבָעֵי רַב הַמְנוּנָא, יִשְׂרָאֵל הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה בְּשׁוֹנֵג, מַהוּ. תְּקֵלָה וְקָלוֹן בְּעִינֵי, וְהֵבֵא, קָלוֹן אִיפָא, תְּקֵלָה לִיפָא. אוּ דִילְמָא, קָלוֹן אָף עַל פִּי שְׂאִין תְּקֵלָה. אָמַר רַב יוֹסֵף, הָא שְׁמַע, בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים יוֹם אֶחָד, מִתְּקַדְּשַׁת בְּבִיבָהּ. וְאִם בָּא עֲלֶיהָ יָבֵם, קָנָתָה. וְהִיבִין עֲלֶיהָ מִשּׁוּם אִשְׁתּוּ אִישׁ. וּמִטְּמָאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ, לְטַמְּא מוֹשְׁבֵי תַּחְתּוֹן פְּעֻלָּיו. נִיפֵת לְכַהֵן, אוֹכְלַת בְּתָרוּמָה. בָּא עֲלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים, פְּסָלָהּ מִן הַתְּרוּמָה. וְאִם בָּא עֲלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרִיּוֹת הָאֲמֹרּוֹת בְּתוֹרָה, מוֹמְתִין עַל יְדֵיהָ, וְהִיא פְּטוּרָה. אֶחָד מִכָּל עֲרִיּוֹת וְאִפִּילוּ בְּהֵמָה, וְהָא הֵבֵא, דְקָלוֹן אִיפָא, תְּקֵלָה לִיפָא, וְקָתְנִי מוֹמְתִין עַל יְדֵיהָ. כִּיּוֹן דְּמוֹיָדָה הִיא, תְּקֵלָה נְמוּ אִיפָא, וְרַחֲמָנָא הוּא דְחָס עֲלֶיהָ. עֲלֶיהָ דִּידָהּ חָס, אֲבָהֵמָה לֹא חָס. אָמַר רַבָּא, הָא שְׁמַע, בֵּן תְּשַׁע שָׁנִים יוֹם אֶחָד, הֵבֵא עַל יְבֻמָּתוֹ, קָנָתָה, וְאִינוּ נֹתֵן גֵּט עַד שִׁנְיָדִיל. וּמִטְּמָא כְּנֵדָה, לְטַמְּא מוֹשְׁבֵי תַּחְתּוֹן פְּעֻלָּיו. פּוֹסֵל וְאִינוּ מֹאכִיל. וּפּוֹסֵל אֶת הַבְּהֵמָה מֵעַל גְּבִי מוֹבְבָה, וְנִסְקָלָתָ עַל יְדֵי. וְאִם בָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרִיּוֹת הָאֲמֹרּוֹת בְּתוֹרָה, מוֹמְתִים עַל יְדֵי. וְהָא הֵבֵא, קָלוֹן אִיפָא, תְּקֵלָה לִיפָא, וְקָתְנִי נִסְקָלָתָ עַל יְדֵי. כִּיּוֹן דְּמוֹיָדָה הִיא, תְּקֵלָה נְמוּ אִיפָא, וְרַחֲמָנָא הוּא דְחָס עֲלֵיהָ. עֲלֶיהָ דִּידָהּ חָס רַחֲמָנָא, אֲבָהֵמָה לֹא חָס רַחֲמָנָא. הָא שְׁמַע, דְּבָר אַחֵר, שְׁלֵא תִהְיֵא הַבְּהֵמָה עוֹבֵרָת בְּשׁוֹק וְיֹאמְרוּ זֶה הוּא שְׁנִסְקָל פְּלוּנִי עַל יְדֵיהָ. מַאי יֵאוּ, מְדִסְיָא תְּקֵלָה וְקָלוֹן, רִישָׁא קָלוֹן בְּלֵא תְּקֵלָה, וְהִיכִי דְמִי, יִשְׂרָאֵל הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה בְּשׁוֹנֵג. לֵא, סִיפָא תְּקֵלָה וְקָלוֹן, רִישָׁא תְּקֵלָה בְּלֵא קָלוֹן, וְהִיכִי דְמִי, עוֹבֵד כּוֹכְבִים הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה, וְכִדְבָעֵי מִינְיָה מִרַב שְׁשֵׁת: מוֹשְׁבֵי הַמְּגַדָּף, אִינוּ חֵיבִים עַד שִׁפְרֵשׁ הַשֵּׁם. אָמַר רַבִּי הוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה, אֵינָה

ה"ל לא סיפא תקלה וקלון ורישא הא קמ"ל וכו'. סיפא. ודאי תרויהווי איבא ואימא
לך דכולה מתני' בישראל קא מיירי ואשמועינן רישא דאע"ג דליבא אלא חדא
קלון בלא תקלה כגון ישראל שונג כסבור מותר דאיבא קלון שגינה עצמו דבבר
מגונה ותקלה ליבא ומאי תקלה דקתני שבאת לאדם תקלה ע"י תתלת קלון קאמר
וניחא לאוקמה הכי ולא תוקמא רישא בגי
וספא ישראל: בת שלש שנים יוום אחר.
קיס ליהו לרבנן דשוב אין בתוליה חזרין
ומאו היא ראייה לביאה: מתקדשת בביאה.
ע"י אביה אם מסרה אביה לאחר לבא עליה
לשום קדושין דהאב זכאי בבתי בקדושה
דתיב (דברים כב) את בני נתיבי לאיש הזוז
אבל היא עצמה ואמה ואינה כשהיא
יתומה אין בה קדושי תורה אלא רבנן הוא
דתקן ולא הצריכה גט אלא מיאון בעלמא:
ואם בא עליה יבם קנאה. ויצאה ידי יבום
ומתגרשת הימנו בגט ומקבלו אביה ואינה
צריכה חליצה דהא בביאת יבם תלה רחמנא
דכיון שלקחה בעשיית כשתו לכל דבר
שמגרשה בגט חה הרי בא (עליה) אבל פחות
משלש שנים אינה ביאה ואינה נקנית לו
ואם בא לגרשה בגט אינו יכול אלא ימתין
עד שתהא בת שלש שנים יוום אחד ויעבל
ואז עד שתאבי' ב' שערות ותחלוט' וחיבין
עליה. אם קבל אביה קדושין ובא עליה
אחר חיב עליה משום אשת איש דביאה
היא אבל פחות מבית שלש נתיב קדושי כסף
שלה קדושין חן לחיב עליה לאחר שלש
אבל הבא עליה בתוך שלש לא נתחייב
אע"פ שזיאת אשת איש דלאו ביאה היא:
ומטמאה את בועלה. בנדותה דקיי"ל (נדה
דף לב). מרבריא דריו' ואשה כי תהיה זבה
לרבות תיעוקת בת יום א' שטמאה בנדה
ומיזו כי שטמא' בנדה במגע ובמדרס הוא
דטמאה טהרות ואדם וכלים כשהיא נדה
אבל בא עליה בתוך שלש אינה מטמאה
טומאת שבעה כבועל נדה דכתיב ביה
(ויקרא טו) ותזי נדתה עליו אלא הרי הוא
כבועל בעלמא לטומאת ערב משום דלאו
ביאה היא אבל בת שלש מטמאתו כדן
בועל נדה: לשמא משכב התחתון כעליו.
שהבועל נדה שטמא משכב התחתון משום
משכב אפי' לא נגע בו כעליון של זב הכי
מפורש במסכת נדה בפרק בנות כותים (דף
לב): שאין משכבו של בועל נדה חמור
למשכב נדה ומשכבו זב שנעשית אב
הטומאה לטמא אדם וכלים דכתיב בהו וכל
אשר יגע במשכבה אלא הרי הוא כעליונו
של זב בגד שנישא על גבי חוב שאינו אלא
רשון לטומאה ואינו שטמא אדם וכלים
אלא אוכלי ומקראי לפיכך לה תתם: ושאת

לכהן. ע"י קדושי אביה: אוכלת בתרומה. אבל פחות מבית שלש אע"פ שקדושה קדושין על ידי אביה ואיך ואין ביאתה ביאה אין חופתה חופה והויא לה כארוסה
דאע"ג דקנין כספו הוא אמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה: בא עליה אחד מן הפסולין. כגון גוי או חלל או נתין וממור פסלה מן התרומה דהא
ביאתה ביאה וביבמות (דף סח) ובקדושין בפרק בתרא (דף סט) ילפי לה מהאי קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו' כיון שנבעלה לפסול לה פסלה עולמית מהתם יליף
לה שפיר ולויה וישראלית מרוב מרבויה דבת ובת: מומתין ע"י. אם מחיבי מיתות חן דהא ביאתה ביאה: והיא פטורה. דלאו בת עונשין היא: תקלה ליבא. דלאו בת
עונשין היא והרי היא בכלל שונג: קנאה. לירושא ושלא תפטר עוד בחליצה אלא בגט: ואינו נותן גט עד שינדייל. שהרי ע"י קדושי אחיו גדול נאסרה וגיורשין של זה
אין חשבוין להפקע קדושי אחיו דקטן הוא ואינו בן דעת: ומטמא כנדה. כבועל נדה ולא כבועל: לשמא משכב. שלו התחתון כעליון של זב אבל פחות מבין ט' אינו
אלא כבועל נדה לטומאת ערב: ופוסל. את האשה בביאתו מן התרומה אם הוא א' מן הפסולין: ואינו מאכיל. אם הוא כהן ובא עליה לשם קדושין אינו מאכילה בתרומה
דקטן אע"ג דביאתו ביאה אין קניינו קנין ולא קרינא ביה קנין כספה: ופוסל את הבהמה מעל המובה. משום נרבע כגון על פי עד אחד או ע"פ הבעלים שאינה נסקלת
ואינה נאסרת להיטות: ונסקלת על ידו. אם יש עדים דאין שור ובהמה נסקלין אלא ע"י עדים וסנהדרין כדאמר בפ"ק (דף ב) ממיית בעל כן מיתת השור: מאי לאו
מדיספא תקלה וקלון. דהא קתני יאמרו זו היא היינו קלון וקתני שנסקל היינו תקלה משנה יתירא דרישא לאיתוין קלון בלא תקלת אדם ומאי תקלה דקתני בה תקלת
קלון דאילו לאיתוין תקלת עבירה בלא קלון בהכי לא מציא לאוקמא דבישראל תקלת עבירה בבהמה בלא קלון לא משכבת לן וקא סלקא דעתך דכולה בישראל קא
מירי: מותני' עד שיפריש את השם. שיוכור את השם אבל אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו פטור.

בבל

1 להורגה, לפי שקטנה אינה בת עונשים, ואזי יתכן שאמנם עלה
 2 דידה - על הקטנה עצמה הם הכתוב שלא להורגה, אבל אַתְּהֵמָה
 3 לא הם הכתוב.
 4 מביאה הגמרא ראייה ממשנה אחרת שהורגים את הבהמה בסיבת
 5 קלון בלבד: אָמַר רַבָּא, תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה (נדה מה), כֵּן תִּשְׁעוּ
 6 שְׁנַיִם יוֹם אֶחָד הֵבֵא עַל יְבֻמָּתוֹ, הוֹאִיל וּבִיאָתוֹ בִּיאָה גְּמוּרָה, כִּנְאָה
 7 לענין זה שאינה צריכה חליצה, ואם רצה לגרשה צריך ליתן לה
 8 גט. וְאִמְנָם אֵינּוּ נוֹתֵן גִּט עַד שְׁיִגְדְּלוּ, לפי שקידושי אחיו חלו מן
 9 התורה ואסורה על כל העולם, ואילו קטן זה, הוֹאִיל וְאֵינּוּ בֵּן דַּעַת
 10 גִּירוּשׁוֹ אֵינֶם גִּירוּשֵׁין גְּמוּרִים להפקיע קידושין גמורים מן התורה.
 11 וּמִטְּמֵא כְּנֵדָה - אם בא על נדה נטמא באב הטומאה שבעה ימים
 12 ומטמא אדם וכלים, שהרי ביאתו נחשבת ביאה ודינו כבועל נדה,
 13 ובכח טומאתו לְטִמְאָה מִשְׁכָּב תִּתְּתוּן שִׁישׁב או שכב עליו אף שלא
 14 נגע בו, בדרגת ראשון לטומאה, שיהא אותו משכב או מושב
 15 מטמא אוכלים ומשקים, כְּעֵלְיוֹן שֶׁל זֶב שְׁהוּא רֹאשׁוֹן לְטוּמְאָה.
 16 פּוֹסֵל - אם היה הקטן אחד מן הפסולים, ובא על בת כהן או על
 17 הנשואה לכהן, הוֹאִיל וּבִיאָתוֹ בִּיאָה, פּוֹסֵלָה מֵאִכֵּילַת תְּרוּמָה. וְאִם
 18 היה הקטן כהן ולקח בת לוי או בת ישראל אֵינּוּ מֵאִכֵּיל אֹתָהּ
 19 בתרומה ככל כהן הנושא אשה, לפי שאין לקטן קנין ואינה
 20 נחשבת לקנין כספו. וכשרבע בהמה, הרי הוא פּוֹסֵל אֶת הַבְּהֵמָה
 21 להקרבא מִעַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, כִּדִּין בַּהֲמָה שֶׁרַבְעָה שֶׁפּוֹסֵלָה לְהַקְרִיבָהּ,
 22 ובאופן שיש רק עד אחד שמעיד על כך, או שהבעלים מעידים על
 23 כך, שאינה נהרגת ומותרת להדויט. וְאִם הָיָה שְׁנֵי עֵדִים שֶׁרַבְעָה
 24 לקטן, הרי היא נִסְקָלָת עַל יְדֵי. וְאִם הִקְטַן פָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרִיּוֹת
 25 הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה שְׁעוֹנָשׁ מִיָּתָהּ, הָרִי הֵן מוֹקְדִים עַל יְדֵי, אֲבָל הוּא
 26 אֵינּוּ נִהָרַג לְפִי שֵׁאֵינּוּ בֵּר עוֹנָשִׁים.
 27 מוכיחה הגמרא מדברי המשנה: וְהָא הֵבֵא בְּקַטְן שֶׁרַבַּע בַּהֲמָה וְהִיא
 28 נִסְקָלָת, קְלוּן אֵיבָא, שהרי מתבזה בכך, אולם תְּקֵלָה לֵיבָא, כִּיּוֹן
 29 שֶׁקַּטְן אֵינּוּ בֵּר דַּעַת וְאֵינּוּ בֵּר עוֹנָשִׁים, וְקָתְנִי - ובכל זאת כותבת
 30 המשנה הדין שהבהמה נִסְקָלָת עַל יְדֵי, וְאִם שֶׁבִּטְיָא קְלוּן בְּלַבַּד
 31 הוֹרְגִים אֶת הַבְּהֵמָה. דוחה הגמרא: כִּיּוֹן דְּמִיּוּד הוּא, שהרי רבע
 32 הקטן מרצון, תְּקֵלָה נְפִי אֵיבָא, שהרי חטא מחמת הבהמה, ומה
 33 שאינו נהרג, רְחֻמָּנָא הוּא דְחָם עֵלְיוּנָהּ - התורה חסה עליו שלא
 34 להענישו ולהורגו, ויש לנו לומר, עֵלְיוּנָהּ דִּיהִיָּה חָם רְחֻמָּנָא - על
 35 הקטן עצמו חסה התורה, אבל אַתְּהֵמָה לא הם רְחֻמָּנָא.
 36 הגמרא מביאה ראייה ממשנתנו שביטית קלון בלבד הורגים את
 37 הבהמה: תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָנוּ בְּסִיפָא שֶׁל מִשְׁנֵיתֵינוּ, דְּבָר אַחַר - ביאור
 38 אחר מפני מה הבהמה נהרגת, כדי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה עוֹבְרַת בְּשׁוּק
 39 וְיִאֲמְרוּ זֵי הוּא שְׁנִסְקָל פְּלוּנִי עַל יְדֵי. והנה בסיבבה זו וכללים שני
 40 החסרונות, א. סיבת הקלון, במה שחוששים שתהא הבהמה
 41 עוברת ויאמרו זו הבהמה שנכשל בה פלוני, ויודע קלונו ברבים.
 42 ב. סיבת התקלה, במה שחוששים שיאמרו זו היא שנסקל פלוני על
 43 ידה, כלומר שגרמה תקלה. מדייקת הגמרא: מֵאִי לֹא - האם אין
 44 הכרח לומר מְדִיפְסִיפָא - שמה שנקטה המשנה בסיפא שתי סיבות
 45 תְּקֵלָה וְקְלוּן, וברישא רק סיבת קלון בלבד, משמע שהמשנה
 46 ברישא מדברת באופן שישנה סיבת קלון בְּלֹא תְּקֵלָה, וְהִיבֵי דְמִי
 47 כגון בישראל הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה בְּשׁוּגָה, שהדבר מגונה ויש בזיון, אך
 48 כיון שהדבר נעשה בשוגג אינו נחשב תקלה, ואם כן מוכח
 49 מהירשא שכשישראל בא על בהמתו בשוגג הבהמה נהרגת.
 50 דוחה הגמרא: לֹא, אמנם הסיפא מדברת באופן שיש את שתי
 51 הסיבות, תְּקֵלָה וְקְלוּן, אולם הִרְיֵשָׁא מדברת באופן שיש רק תְּקֵלָה
 52 בְּלֹא קְלוּן, וְהִיבֵי דְמִי תקלה בלא קלון, עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים הֵבֵא עַל
 53 הַבְּהֵמָה, שיש תקלה במה שגרמה לו לעבור איסור, אבל קלון לא
 54 גרמה לו הבהמה, כיון שדרגתו בכך ואינו מתביישים בו. וְכִדְבָּעוּ

1 מְדִינְקָטָה המשנה בסיפא שתי סיבות, תְּקֵלָה וְקְלוּן, וברישא רק
 2 סיבת תקלה בלבד, משמע שברישא מדובר באופן שיש רק סיבת
 3 תְּקֵלָה בלבד בְּלֹא קְלוּן, וְהִיבֵי דְמִי שיש תקלה בלא קלון, כגון
 4 עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים הֵבֵא עַל הַבְּהֵמָה, ואם כן מוכח מהירשא שגוי הבא
 5 על בהמתו הבהמה נהרגת. דוחה הגמרא: לֹא, אמנם הסיפא
 6 מדברת באופן שיש תְּקֵלָה וְקְלוּן, אך אין לדייק מכך שהירשא
 7 באה להשמיענו שנהרגת אף בסיבת תקלה בלא קלון, שכן רִיבָּא
 8 הָא קָא מְשַׁמְעֵי לָהּ, וְדִאֲפִילוּ שִׁישׁ קְלוּן בְּלֹא תְּקֵלָה, נְפִי מִיְהִיבֵי
 9 הַבְּהֵמָה מִיָּתָהּ. וְהִיבֵי דְמִי שיש קלון בלא תקלה, בִּישְׂרָאֵל הֵבֵא עַל
 10 הַבְּהֵמָה בְּשׁוּגָה, שסבור היה שהדבר מותר, ומאחר ונכשל בשוגג
 11 אין זה נחשב לו לתקלה, אבל בזיון יש לו בזה. וְכִדְבָּעוּ - ובדבר
 12 הזה עצמו הסתפק רב הוננא, דְּבָעֵי רַב הוֹנֵנָא, יִשְׂרָאֵל הֵבֵא עַל
 13 הַבְּהֵמָה בְּשׁוּגָה, מהו, האם הורגים את הבהמה. וצדדי הספק הם,
 14 האם כדי להורגה תְּקֵלָה וְקְלוּן כְּעֵינֵי וְצִירָהּ, וְהֵבֵא באופן זה שבא
 15 על הבהמה בשוגג, קְלוּן אֵיבָא, שכן דבר מבוזה הוא, אבל מִיְהִיבֵי
 16 לֵיבָא, שהרי עשה זאת בשוגג, או דִּילְמָא - שמא נאמר שבסיבת
 17 קְלוּן בלבד הבהמה נהרגת אף על פי שֵׁאֵינּוּ תְּקֵלָה.
 18 הגמרא מביאה אמוראים שהביאו לפשוט את ספיקו של רב
 19 הוננא: אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע רַאיה ממשנה שהורגים את
 20 הבהמה בסיבת קלון בלבד, שכן שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה (נדה מה), קַטְנָה בַּת שְׁלֹשׁ
 21 שְׁנַיִם יוֹם אֶחָד, שיערו חכמים שהיא ראויה לביאה, משום שאין
 22 בתוליה חוזרים, ולכן אם מסרה אביה אחר לשם קידושין,
 23 הרי היא מתקדשת בבִּיאָתָה מן התורה. וְאִם פָּא עֵלְיָה רָבִים - קידשה
 24 אביה ובעודה קטנה מת בעלה בלא בניים ונפלה לפני אחיו ליבום,
 25 אם בא עליה אחד מן האחים כִּנְאָה, שמומן זה ראויה היא לביאה
 26 ונתקיים בה מצות יבום, ומעתה הרי היא כאשתו לכל דבר ואינה
 27 צריכה חליצה, אלא יוצאת ממנו בגט ככל אשה. וְאִם באו עליה
 28 אחרים, תִּיְבִין עֵלְיָה מִשׁוּם אִשְׁתִּי אִישׁ. וּמִטְּמֵאָה אֶת בּוֹטְלָהּ - אם
 29 היתה הקטנה נדה, כל הבא עליה, נטמא כמותה והרי הוא אב
 30 הטומאה שבעה ימים, לטמאות אדם וכלים שיגע בהן, וטומאה זו
 31 שנטמא הבעול, יש בה כח לְטִמְאָה אֶת הַמִּשְׁכָּב [ומצוה] הַתְּהַתֵּן
 32 ששכב או שישב עליו, אף ששכב על עשר מצעות, ולא נגע כי אם
 33 בראשון, נטמא התחתון בדרגת ראשון לטומאה, כְּעֵלְיוֹן שֶׁל זֶב,
 34 כלומר כפי דרגת הטומאה שנטמא בגד הנישא על הוב, שהוא
 35 ראשון לטומאה, ואינו מטמא אדם וכלים הנוגעים בו, אלא רק
 36 אוכלים ומשקים. יִנְסֵף לְבָחֵן - קטנה בת ישראל שקידשה אביה
 37 לכהן, והכניסה לחופה כשהיא בת שלש שנים ויום אחד, אוֹכְלַת
 38 בְּתִרְיֻמָּה כִּדִּין כֵּל בַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה לְכַהֵן, שהרי היא אשתו לכל
 39 דבר. פָּא עֵלְיָה אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים, כגון עובד כוכבים, עבד, חלל,
 40 נתין וממזר, כיון שביאתה ביאה פְּסֻלָה מִן הַבְּהִינָה, שאסורה
 41 לאכול בתרומה ולהנשא לכהן. וְאִם קִידְשָׁה אֲבִיהָ לְאַחַר וּפָא
 42 עֵלְיָה אֶחָד מִכָּל הָעֲרִיּוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה, כגון אביה או חמיה,
 43 מוֹקְדִין עַל יְדֵי, ככל הבא על ערוה, וְהִיא פְּטוּרָה, מפני שהיא
 44 קטנה ואינה בת עונשים.
 45 מדייקת הגמרא: ממה ששינוי שאם בא עליה אֶחָד מִכָּל עֲרִיּוֹת
 46 מומתין על ידה: משמע וְאֲפִילוּ כשרבעתה בְּהֵמָה, הבהמה נהרגת
 47 על ידה, וְהָא הֵבֵא כשרבעתה בהמה דְּקְלוּן אֵיבָא מצד עצם
 48 המעשה המגונה, אולם תְּקֵלָה לֵיבָא, שהרי קטנה אינה בת עונשים
 49 ונחשבת כשוגג, וְקָתְנִי - ובכל זאת מבואר שכל העריות ובכללן
 50 בהמה מוֹקְדִין עַל יְדֵי, הרי שביטית קלון בלבד הבהמה נהרגת.
 51 ואם כן אף בישראל שרבע את בהמתו בשוגג, יש להרוג את
 52 הבהמה מחמת הקלון בלבד. דוחה הגמרא: כִּיּוֹן דְּהִקְטְנָה מוּדְרָה
 53 הָיָא, שהרי נרבעה מרצון, תְּקֵלָה נְפִי אֵיבָא, שהרי חטאה בדבר
 54 שחיובו מיתה, ומה שאינה נהרגת, רְחֻמָּנָא הוּא דְחָם עֵלְיָה שלא

53 נקיבת שם בשם, שהרי שני מעשים נפרדים הם, ולכן צריך לפרש
54 ש'נוקב' אינו עשיית נקב אלא 'מקלל'.
55 מקשה הגמרא: ואימא - ושמא נאמר ששייך להשחית שם על ידי
56 שם אחר, באופן דתיקין - שהוא חוקק שם אפוימא דכנינא - על פי
57 חוד הסכין, וקנע קנא - והוא נוקב על ידה את השם האחר, ובאופן
58 זה יחשב שנוקב שם בשם. מתרצת הגמרא: הווא - במעשה זה
59 הורפא דכנינא הוא דקא קנע - חוד הסכין הוא שנוקב את השם,
60 ולא השם שרשום עליו, ואין זה נחשב נוקב שם בשם.
61 הגמרא מבררת שמא כוונת התורה ב'נוקב' לאיסור אחר: אימא -
62 שמא נאמר שנוקב שם, פרושי שמייה הוא - אמירת שם השם
63 באותיותיו, וכמו דכתבי (במדבר א יז) ויפקח משה ואהרן את האנשים
64 האלה אשר נקבו בשמות, כלומר שהזכיר שמותם קודם לכן,
65 ומבואר שניתן לפרש ש'נוקב' היינו אמירת שם השם באופן
66 האסור, ובאה התורה לחייבו מיתה על כך, ואוהרתיה מהקא -
67 והאזהרה על כך תהא נלמדת מהפסוק (דברים י ב) את ה' אלהיך
68 תירא, דהיינו שתירא מזה' אלווקיך ולא תזכיר שמו באופן זה.
69 משיבה הגמרא: הדיא - סיבה אחת שאין לומר כן, משום דכנינא
70 שם בשם, וליקא - לא שייך לקיים דרשה זו, באיסור אמירת השם
71 באותיותיו. ועוד סיבה שאין לפרש כן, משום שהאזהרה של 'את
72 ה' אלווקיך תירא' הווא ליה אוהרת עשה, כלומר שנאמרה בלשון
73 'עשה' ולא בלשון 'אל תעשה', ואוהרת עשה לא שמה אוהרת, ולכן
74 לא יתכן שיענוש עליה הכתוב מיתה שאין עונשים אלא אם כן
75 מהזיותו, ולכן ודאי אין כוונת התורה בפסוק 'נוקב שם ה' מות
76 יומת' להוזה את ה' באותיותיו, אלא למקלל.
77 ואיפעיית אימא - ואם תרצה תוכל ליישב שבהכרח 'נוקב' הוא
78 מקלל, משום דאמר קרא - שנאמר בכן אשה ישראלית שקילל
79 (ויקרא כד יא) וינקב וגו' את השם ונקלל, ובכרח כוונת הפסוק
80 בכפילות זו למימרא - לפרש, דנוקב האמור בפסוק, קללה הוא
81 ולא דבר אחר.
82 מקשה הגמרא על לימוד זה: ודילקא - ושמא באה התורה לומר
83 שאינו חייב מיתה עד דעבד תניויהו - עד שיעשה את שני
84 המעשים, גם יהגה את ה' באותיותיו וגם יקלל, וממילא אין הכרח
85 ש'נוקב' היינו מקלל. מתרצת הגמרא: לא סלקא דעתך - אל תעלה
86 על דעתך לפרש כך, דהרי בתיב (שם כד יז) שאמר ה' למשה בעונש
87 המקלל הוציא את המקלל וגו' ורגמו אותו כל העדה, ולא בתיב
88 הוציא את הנוקב והמקלל, וגו', ואם הם שני דברים נפרדים היה לו
89 לומר בלשון זו, אלא ודאי שמע מינה - מוכח מפסוק זה ש'נוקב'
90 ומקלל הדיא היא - דבר אחד הוא, ש'נוקב' היינו מקלל.
91 הגמרא מבארת את דינו של בן נח שקילל: הנו דרגון ברייתא,
92 נאמר בפרשת המקלל (ויקרא כד טו) איש איש כי יקלל אלהיו ונשא
93 חטאו, ומאחר שנאמר 'איש', מה תלמוד לומר - מה מלמדנו
94 הכתוב באומרו בכפילות 'איש איש', אלא לרבות את העוקבי
95 בנזבים - בני נח, שמוזקקין על כרבת השם כישראל, ואינו נהרגין
96 אלא כפייה, כלומר אף שמוזהרים כישראל, אך עונשם חלוק, שהם
97 נהרגים בסיוף וישראל שקילל נהרג בסקילה וכמבואר במשנה
98 (לעיל גג), והטעם שדינם חלוק מישראל, משום שקלל מיתה
99 האמורה - שהמיתה היחידה שמצאנו שהתורה חייבה כניי נח,
100 אינה אלא כפייה, שנאמר (בראשית טו) שופך דם האדם באדם דמו
101 ישפך, שזו מיתת סייף.
102 מקשה הגמרא: והא מהקא נפקא - וכי מכאן נלמד זה, מהקא
103 נפקא - הלא הוא נלמד מפסוק אחר, שנאמר כבר אצל אדם
104 הראשון (בראשית כ טו) ויצו ה' אלהים על האדם וגו', ודרשו חכמים
105 (להלן ע"ב ה' ז) אזוהרה על כרבת השם, ומדוע הברייתא צריכה
106 לדרוש זאת מהכפילות של 'איש איש'. מתרצת
107 הגמרא: אמר רבי יצחק נפחא, לא נצרכא - אכן לא הוצרכה

1 ככל יום דנין את העדים כפיניו, כלומר כאשר שומעים עדותם
2 וחוקרים את העדים ודנים בדבר, לא היו העדים והדיינים מבטאים
3 את השם בפירוש, אלא מכנים בשם אחר במקום שם השם, כגון
4 'יקה יסי את יוכי', שיוסי' הוא הכינוי במקום שם השם, ושואלים
5 אותם האם ברך את השם, בשם השם עצמו ושרק באופן זה חייבו.
6 אמנם, אם נקמר הדין, ורוצים לפסוק דינו למיתה, לא הורגין כפיניו
7 - אינם יכולים להורגו על פי עדות העדים, שהרי העידו רק
8 בכינוי, ועדיין לא שמעו הדיינים עדות המחייבת מיתה, אלא
9 מוציאין כל אדם לחייו, משום שצריכים לשמוע את הקללה
10 בפירוש כדלהלן, וגנאי הוא להשמיע זאת לרבים, ולאחר שיצאו
11 כולם שואלין את הגדול שפיניהן - מבין העדים, ואומר לו אחד
12 הדיינים, אמור מה ששמעת בפירוש, והוא אומר את הקללה
13 בהזכרת השם, והדיינין עומדין על רגליהן, וקורעין את בגדיהם ולא
14 מאחיין את הקרע לעולם, והעד השני אומר, אף אני שמעתי
15 כמותו, והעד השלישי אומר, אף אני שמעתי כמותו, ואינם חוזרים
16 על הקללה בהזכרת השם.

גמרא

17 המשנה הזכירה שצריך שיאמר 'יכה יוסי את יוסי'. מביאה הגמרא
18 את המקור לכך: תנא - שנא התנא בברייתא, אין המקלל חייב עד
19 שיכרך שם בשם, כגון שאומר 'יכה שם פלוני את שם פלוני'.
20 מבררת הגמרא: מנהגי מילי - מהיכן למדנו דברים אלו. משיבה
21 הגמרא: אמר שמואל, דאמר קרא (ויקרא כד טו), וינקב שם ה' מות
22 יומת וגו', כנקבו שם יומת, ומהכפילות משמע שאין המקלל חייב
23 עד שיקלל שם בשם.
24 שמואל ביאר שהברייתא והמשנה דרשו את הפסוק 'נוקב שם'
25 על מקלל, מבררת הגמרא מדוע לא לדרשו על איסורים אחרים:
26 מפאי דהאי 'נוקב' - מנין לנו שה'נוקב' המוזכר בפסוק ונוקב שם
27 ה' מות יומת, לישנא דכרובי הוא - לשון קללה הוא, וכמו דכתיב
28 בברכות בלעם לישראל (במדבר כג ח) מה אקב לא קבה אל,
29 שכוונתו היא שאינו יכול לקלל את ישראל משום שלא קללם ה',
30 ולכן אף ה'נוקב' שנאמר בפסוק שחייב מיתה, הכוונה למקלל,
31 ואוהרתיה מהקא - ואזהרת הכתוב שלא לעשות כן נלמדת
32 מהפסוק (שמות כב כו) אלהים לא תקלל, שהוא אזהרה בין למברך
33 השם ובין לקללת דיון, ואימא - והרי יתכן לומר שפירוש 'נוקב',
34 מיכרו הוא - עשיית נקב, דהיינו שדוקר את השם על ידי תחיבת
35 סכין בשם הכתוב בקלף, וכמו דכתיב (מלכים ב יב ז) וינקב חור
36 גדולתו, ומבואר ש'נוקב' היינו עשיית חור, ואוהרתיה מהקא -
37 ואזהרת האיסור תהא נלמדת מהפסוק (דברים יב ג) ופסילי
38 אלהיכם תגדעון ואפדתם את שמם וגו', לא תעשו בן לח'
39 אלהיכם, כלומר שצריך לאבד שם עבודה זרה, אך אסור לעשות
40 כן לשם ה', וכיון שאפשר לפרש את הפסוק 'נוקב' שבא לחייב
41 מיתה על איסור זה, מנין שהוא נדרש על מקלל.
42 משיבה הגמרא: כנינא שם בשם - למדנו מהכפילות הפסוק שצריך
43 שיהיה 'נוקב' שם בשם, וליקא - ובמשחית שם הכתוב בקלף, לא
44 שייך לקיים דרשה זו, שישחיתו על ידי שם אחר, אם כן על כרחך
45 כוונת התורה על מקלל.
46 מקשה הגמרא: ואימא - ושמא נאמר ששייך להשחית שם על ידי
47 שם אחר, באופן דמנה שני שמות אהדי - שמניח שני קלפים
48 שכתוב בהם שם השם כשהם צמודים יחד וקנע להו - ונוקב
49 אותם, וכיון שלא יתכן שאינו נוקב את השם השני בלא לנקוב את
50 השם הראשון, נחשב אופן זה הנקיבת שם בשם. מתרצת הגמרא:
51 הווא נוקב וחוור ונוקב הוא - מעשה זה נחשב שלאחר שגמר
52 לנקוב את השם הראשון חוזר ונוקב את השם השני, ואינו נחשב

1 **אִינָה** אלא סוף, ולקמן איכא מ"ד אלא חק הוא דכתיב (בראשית לח) גבי תמר
2 הוציאהו ותשרף לאו משום דדינא הכי דאפילו מיתה לא נתיחיבה לא בדינא
3 דידהו ולא בדין כדבשהמירו עליה לחיבה מיתה כיבמה שינתה אוקמה אמיתה בת
4 כחן דבשריפה לפי שהיתה בתו של שם: **ואליבא** דרבי מאיר. דלרבנן הא אמרי על
5 הכניוין באוהרה ואע"ג דלכני נח אזהרתן זו
6 היא מיתתן כיון דבישראל ליכא מיתה לא
7 מרבי' גוי למיתה מקרא דכתיב גבי ישראל
8 דישאל לית בהו מיתה מיהו קשה מנא ליה
9 דפליג רבי יצחק ארבי' מיישא דאפשר דמדה
10 ר' יצחק דמרבין גוי מכגר ובאורח חובא אקרא
11 דאשח קאי דלא מיתוקם לרבות את הגוים אלא
12 לר"מ וי"ל דמכגר ובאורח לא מרבין אי לאו
13 דמתרבי גוי מאיש איש ומאיש איש לחודא לא
14 היה מרבין אי לאו כגר ובאורח כיון דבישראל
15 ליכא מיתה והא דבני בסמוך איש איש לרבנן
16 למה לי לא כמו שפ"ה דבני גמר ל' מיישא
17 דלא קשה ליה כלל אלא לר' יצחק אליבא
18 דרבנן בעי: **איש** כי יקלל למה לי. תימה הא
19 איצטרך כדרשין בפרק מי שחי' טמא (פסחים)
20 (גג) למ"ד מגוף היינו עובד עבודה זרה
21 איצטרך כי יקלל לגופיה לאשמעינן דאיכא
22 חטא במגנן את השם דכתיב הכא ונשא ונתן
23 וכתיב בחדל לעשות פסח ראשון חטאו ישא
24 ולמ"ד מגוף היינו מברך את השם דאית ביה
25 כרת בהדיא דכתיב את השם הוא מגוף ונכרתה
26 איצטרך האי קרא לאנגמורי כרת לחילול פסח
27 שני וי"ל דהבא דרבי כי יקלל למי' הדליל
28 למיכתב ונשא חטאו גבי ונוקב שם:
29 **ועל** הכניוים באוהרה דכתיב אלהים לא
30 תקלל. וכו' יקלל אתא לכרת כדרשין
31 בפסחים (שם) ואיכא כרת אבינוין הוא דקאמר
32 באוהרה למעטי מיתה ולא למעטי כרת.
33 **לאמר**

1 **בבל יום**. כל זמן שהיו נושאין ונותנין בבדיקת עדים היו דנין אותן בכניוין כלומר היו
2 דנין עמון ובדקין אותם בכניוין היאך אמר כך אמר יכה יסה את יסה האי כניוין לאו
3 כניוין השם קאמר אלא ב"ד ממנן בדבריהם הקללה כלפי אחרים כל מי שמחפך
4 דבריו ומדבר באדם זה שמדבר ומקלל ותולה באחר קרי ליה כניוין בלשון חכמים

5 ויש לו חבר שבויעות (דף לה.) וגם בלשון
6 המקרא ואל אדם לא אכנה כי לא ידעתי
7 אכנה (איוב לב) ולכתי נקט יוסי את יוסי ד'
8 אותיות איכא כשם בן ארבע אותיות דאינו
9 חייב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן
10 ארבע אותיות ומשום דחשבונו של יוסי
11 נחשבונו של אלהים ולכתי נקט יכה את את
12 זה דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם
13 בשם: נגמר הדין. ובאו לומר חייב הוא לא היו
14 יכולין להרגו על פי עדות שמעמו שהרי לא
15 שמעו מפיהם אלא קללת כניוין: **אלא מוציאין**
16 **את כל אדם** לחוין. דגנאי הוא להשמיע
17 ברכת השם לרבים: וקורעין. בגדיהם: ולא
18 **מאחין**. עולמית וטעמא מפורש בגמרא: **אף**
19 **אני**. שמעתי כמורה וא"צ לחזור ולהכיר
20 ברכת השם: **גמ'** שם בשם. כגון יכה פלוני
21 ארת פלוני או יקלל שם פלוני את שם פלוני:
22 ונוקב שם בנקבו שם. להכי אזהרתי בהאי
23 קרא לומר לך עד שיקוב שם בשם: וממאי
24 **הדאי** ונוקב שם וגו'. עד לא תעשון לשון
25 קושיא הוא דאין תירוצו בינתים: כמ"ד. שלא
26 לתחוב סכין לדקור נקב בשם החטוב בקלף
27 ואזהרתי מהטא ובארתם את שם. וסמך
28 ליה לא תעשון כן לה' אלהיכם: בעיני שם
29 בשם. כדילף לעיל ובנקיבה לא משכחת שם
30 בשם שניקוב את חבירו: שני שמות אזהרתי.
31 כנוקב בשתי חתיכות קלף ויתנם זה על זה:
32 נוקב וחוזר ונוקב. בסכין הוא ואין שם נוקב
33 את שם חבירו דלאחר שניקוב העלין יקוב
34 תחתון: פרושי. באותיותיו ופרושיה: **לא**
35 **שמת** אזהרתי. ולא ענש עליה מיתה: תרייהו.
36 פרושי וברוכי ובחדא לא מחיבי: **איש** איש.
37 בברכת השם כחוב איש איש כי יקלל אלהיו
38 וגו' (קרא כד): **אינה** אלא סוף. דכתיב בתו
39 (בראשית ט) באדם דמו ישפך ומיתה אחרת
40 לא הוכרה בהם: והא מהכא נפקא. דגוים
41 מזהרין על ברכת השם: ה' זו ברכת השם.
42 לקמיה דרשין ויצו ה' אלהים וגו': **לא**
43 **נצרכא**. האי איש איש אלא לרבות את
44 הכניוים שיהו הגוים מזהרין על ברכתו
45 כישראל דאי מהתם היה אמנא שם המיוחד
46 דוקא דכתיב ה' דהאי אלהים דבההוא קרא
47 לאוהרת ע"ז דרשין ליה לקמן: **ואליבא** דרבי
48 **מאיר**. מתוקמא מדמבי ישראל על הכניוין
49 מהאי קרא ואתא איש איש להשוות גוים
50 וישראל בכל הני כניוים כגון אלהים שדי
51 צבאות ולא דמו לכניוים דמתני' דקתיב יכה
52 יוסי את יוסי דכניו דקתיב מתני' דנין את
53 העדים בכניוין לאו כניו השם הוא כדרשין
54 לעיל: על שם המיוחד. דהא כתיב ה' והיינו

1 **ולא פתיב** 'הוציא את הנוקב והמקלל', שמע מינה. **הדא** היא. **תנו רבנן**, 'איש', מה תלמוד
2 לומר 'איש איש' לרבות את העובדי פוככים שמהרין על ברפת השם בישראל ואין נהרגין
3 אלא בסיוף, שכל מיתה האמורה כניו נח, אינה אלא בסיוף. והא מהכא נפקא, מהתם נפקא,
4 ה' זו ברפת השם. אמר רבי יצחק נפחאי, לא נצרכא אלא לרבות את הפניוין, ואלויבא דרבי
5 מאיר, דתניא 'איש איש' פי' יקלל אלהיו ונשא חטאו, מה תלמוד לומר, והלא כבר נאמר
6 'נוקב שם ה' מות יומת'. לפי שנאמר 'נוקב שם ה' מות יומת', יכול לא יהא חייב אלא על
7 שם המיוחד בלבד, מניין לרבות כל הפניוין. תלמוד לומר 'איש' פי' יקלל אלהיו מפל מקום,
8 דרבי רבי מאיר. וחקמים אומרים, על שם המיוחד במיתה, ועל הפניוין באזהרה. ופליגא דרבי
9 מיישא, דאמר רבי מיישא, גן נח שפירד את השם בכניוים, לרבנן חייב. מאי טעמא, דאמר
10 קרא, 'פגור פאורח'. גר ואורח, הוא דבעינן בנקב שם'. אבל עובר פוככים, אפילו בכניוין. ורבי
11 מאיר, האי 'פגור פאורח', מאי עביד ליה. גר ואורח בסקילה, אבל עובר פוככים בסיוף. סלקא
12 דעתך אמינא, הואיל ואיתרבו, איתרבו, קא משמע לן. ורבי יצחק נפחאי אליבא דרבנן, האי
13 'פגור פאורח' מאי עביד ליה. גר ואורח, הוא דבעינן שם בשם. אבל עובר פוככים, לא בעינן
14 שם בשם. 'איש איש' למה לי, דיבירה תורה פלשון בני אדם. תנו רבנן, שבע מצות נצטוו
15 בני נח. דינין, ובכרת השם, עבודה זרה, גילוי ערוה, וישפכות דמים, וגזל, ואבר מן החי.
16 רבי

17 שם מיוחד דכתיב זה שמי לעולם (שמות א). כי יקלל אלהיו. דהיינו כניו דלאו שם המיוחד וסמך ליה מיתה ונוקב שם ה' מות יומת וקאי גמי אבי יקלל אלהיו: **וחכ"ע** על
18 שם המיוחד במיתה. דכתיב ונוקב שם ה' וגו' והאי ונשא חטאו לאו מיתה אלא ונשא חטאו דכרת: **ועל** הכניוין באוהרה. אלהים לא תקלל אף על הכניוין נזהר ושם המיוחד
19 נמי הוא אוהרה נפיק דכל אלהים לשון שררה כמו (שם ז) נתתיך אלהים: **ופליגא** דרבי מיישא. הא דאמר ר' יצחק נפחא לרבות את הכניוים ואליבא דרבי מאיר דמשמע
20 לא לרבנן פטור בן נח על הכניוין פליגא דרבי מיישא דאיתו סבר אע"ג דאמרי רבנן על הכניוין באוהרה בישראל מיהו גר חייב מיתה מכגר ובאורח מדכתיב גר ואורח
21 ויהיה ש"מ לחובי גוי בכניו: ו"ל. אמר גר ואורח חייבין כניו וגוים אחריו מאיש איש ממעט גר ואורח לכניו נח: **הואיל** ואיתרבו. להאי פרשתא לכניוין איתרבו
22 אף לכל האמור בפרשה בסקילה: ור' יצחק נפחא אליבא דרבנן. כיון דאמרי רבנן על הכניוין באוהרה בישראל גר ואורח מאי קא ממעטי אי למעוטינהו בסקילה לא
23 איצטרך דמהיכא תיתי הא לא איתרבו בהא פרשתא דבשלמא לר' מאיר סד"א הואיל ואיתרבי איתרבי: **איש** איש למה לי. בין לר' מיישא בין לר' יצחק נפחא אליבא דרבנן
24 ברכת השם מוציג ה' אלהים נפקא כניוים מגר ואורח נפק לר' מיישא ואי לר' יצחק נפחא הא אמר לרבנן פטורין: **שבע** מצות. ליקף להו לקמן: **וגילוי** ערוה. כולן חוץ מנערה
25 ומאורסה דכתיב (בראשית כג) גבי אבימלך הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל בעולת בעל יש להם נערה המאורסה אין להם:

1 אף על הדם מן החי. כולוהו יליף טעמייהו לקמן: **בפרשת מכשף**. זו היא שמזכיר
 2 והולך לא ימצא בך ובגלל התועבות האלו וגו' ומדענשו עליהם שמע מינה
 3 ההזרה על כולם דלא ענש אלא אם כן ההזיה: **מתריץ בני נח וכו'**. סיפא דמילתא
 4 דרבי אלעזר הוא וכוליה מפרש לקמן: **מבל עין הגן ולא גול**. מדאיצטרך למישרי

5 ליה ולחפיקו לו עצי הגן ש"מ שאינו מופקד
 6 לו נאסר לו: **אבל תאכל**. העומד האכילה
 7 ולא תאכל אבר מן החי דבהמה בחייה אינה
 8 עומדת לאכילה אלא לגרול ולדות: **עשוק**
 9 **אפרים**. מיד שנואיו ורצוץ משפט רצוץ ע"י
 10 שטפו של הקב"ה: **כי הואיל הלך אחרי צו**.
 11 מפני שנתרצה ללכת אחרי צוה של נביאי
 12 הבעל: **למעוטי גיפוף ונישוק**. אבל עשה
 13 אתרבי מריצו אע"ג דבית דין של ישראל אין
 14 ממייתין: **מנפף ומנשק**. אמרינן במתני' (דף
 15 ס:) דגבי ישראל אינו נהרג: **בכדרכה**. שדרך
 16 עבודתה בכך ישראל נמי כל עבודה שדרך
 17 עבודתה בכך ישראל חייב עליה ואפילו הוא
 18 דרך ביוז כגון פוער לפעור חורק אבן
 19 למרקוליס כדאמר במתני' (שם) וילפינן
 20 מקראי וכו' ש כשהוא דרך כבוד וכולוהו
 21 כדרכן נפקי מאיכה יעבדו הגוים האלה את
 22 אלהיהם וגו': **כאשר צוה ה' אלהיך**. כתיב
 23 בדברות האחרונות גבי שבת וכבוד אב ואם
 24 הדיכן צוה הא ליכא למימר דמשה הוה אמר
 25 להו בעברות מואב כאשר צוה סניני דמשה
 26 לאו מאלויהו היה שונה להם משנה תורה
 27 ומוזריים על מצותיה אלא כמו שקבלה הוא
 28 והיה חזר ומגיד להם וכל מה שכתוב
 29 בדברות האחרונות היה כתוב בלחות וכן
 30 שמע בסניני לעדה ועדים והתריאה. וכן נצטוו
 31 ישראל במרה להיות דנין בסנהדרין של כ"ג
 32 כדאמר' (לעיל ב.) עדה שופטת ועדה
 33 מצלת דגוים לא איפקוד בהכי כדילפינן
 34 לקמן (דף נו:) מקראי דבן נח נהרג בעד א'
 35 ובדין א': **אי הכי מאי הוסיפו עליהן דינין**.
 36 אין אלו דינין אלא מצות דינין: **דיני קנסות**.
 37 הוסיפו במרה דבני נח לא הוזרה עליהן
 38 דכתיב ויצו וגמרי' לה מאשר יצוה אלהים
 39 צדקה ומשפט כתיב דהיינו דין ופירה אבל
 40 קנסות לאו משפט ניהו דקנסין ליה טפי
 41 מדנינה: **דינין מבעי ליה**. נדיהו משמע
 42 הוסיפו להם בהלכות דינין נצטוו עליהם
 43 כבר אבל השתא דקתני הוסיפו עליהם דינין
 44 משמע כל הלכות דינין הוסיפו: **כל פלך**.
 45 מדינה: **ישראל נצטוו להושיב**. דינין בכל
 46 עיר ועיר כדכתיב (דברים ז) תתן לך בכל
 47 עעריך: **כך נצטוו גוים**. דהא משפט כתיב
 48 ביה והכא נמי כתיב (שם) ושפטו את העם
 49 משפט צדק: **האי תנא**. דבריי דלעיל דקתני
 50 הוסיפו עליהם דינין דמשמע דבני נח לא
 51 נצטוו עליהם תנא דבי מנשה הוא: **ד"ף**. דינין
 52 וברכת השם: **ס"ף**. סירוס וכלאים: **שבע**
 53 מצות וכו'. לקמן מפרש דתנא דבי מנשה
 54 לא דריש ויצו והני כל חדא באנפי נפשה
 55 כתיב בה: **אדם הראשון לא נצטווה אלא**
 56 **על ע"ז בלבד שנאמר ויצו ה' אלהים את**
 57 **אלהותו צוה עליו על האדם שלא ימירוהו**
 58 **באחר: אף על ברית השם**. דנפקא ליה נמי
 59 מאלהים אלהותו צוה עליו לא תתקל: **אף הדינין**. מאלהים נמי נפקא ידא אלהותו עליו
 60 לבלב ולא מורא בשר ודם להטות משפט כי המשפט לאלהים הוא כדמפרש רב ואויל: **אלהים אני**. נאמר לאדה"ה: **אל**
 61 **על פני זולתי לא תקלונני**. כדאמר' אלהים לא תקלל: **יחא מוראי עליכם**. כדאמרין אלהים לשון שררה ורובנות כמו נתתין אלהים לפרעה (שמות ז) היא מוראי עליו
 62 ולא מורא בשר ודם לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא (דברים א) דהיינו דינין: **כיש אומרים**. דמרכי כלוהו: **אפי' הנך נמי**. דינין וברכת השם:
 ותשחח

1 **לאמר** וכן ישלח. אע"ג דהאי קרא במחזיר גרושתו כתיב ובני נח לא הוזרה בה מ"מ
 2 מיייתי ראייה דגבי אישות כתיב לאמר:
 3 **אבל** תאכל ולא אבר מן החי. והא דאמרין לקמן (דף נו:) דלא הותר לאדם הראשון
 4 בשר לאכילה היינו להמית ולאכול אבל מתה מאליה שריא ואתא לאפוקי אבר
 5 מן החי דאפי' נפל מאלויו אסור:
 6 **עשר** מצות. תימה הא איכא גיד ונשה למיד'
 7 (בחולין דף ק) לכני יעקב נאסר ומילה
 8 שניתן לאברהם אבינו: **לא** נצטווה אלא על
 9 ע"ז. מה שנאסר לו בשר ועץ הדעת לא קחשיב
 10 לפי שלא היה נוהג לדורות ודוקא אדם הראשון
 11 קאמר אבל מודה רבי יהודה דבני נח נצטוו אחר
 12 המבול דהא אמר בפרק ג"ה (חולין דף ק) לרבי
 13 יהודה גבי אבר מן החי דאתי אסור אבר מן
 14 החי וחילי אאסור טומאה שכן אסורו נהוג
 15 בבני נח

10 **כלאים**. ואין אסורין אלא בהרעעת בהמה ובהרעבת האילן. **מנהני מילי**. אמר רבי יוחנן, **דאמר**
 11 **קרא ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל' ויצו' אלו הדינין, וכן הוא**
 12 **אומר 'פי דעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו'.** ה' זו פרשת השם, וכן הוא אומר ונאקב שם
 13 ה' מות יומת'. **אלהים** זו עבודת פוכבים, וכן הוא אומר **לא יהיה לך אלהים אחרים'.** על
 14 **האדם** זו שפיכות דמים, וכן הוא אומר **שופך דם האדם וגו'.** **לאמר** זו גילוי ערויות, וכן הוא
 15 אומר **לאמר הן ישלח איש את אשתו והלקה מאתו והיתה לאיש אחר'.** **מכל עץ הגן, ולא**
 16 **גול. אכל תאכל' ולא אבר מן החי.** פי אתא רבי יצחק, **תני איפקא. ויצו, זו עבודת פוכבים.**
 17 **אלהים, זו דינין. בשלמא, אלהים** זו דינין, דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים, **אלא ויצו'**
 18 **זו עבודה זרה, מאי משמע.** רב הסדא ורב יצחק בר אבדימי. חד אמר, **סרו מהר מן הדרך**
 19 **אשר צויתם עשו להם וגו'.** וחד אמר, **עשוק אפרים רצוץ משפט פי הואיל הלך אחרי צו.**
 20 **מאי בינייהו, איפא בינייהו עב"ם** שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה. **למאן דאמר עשו/**
 21 **משעת עשייה מתייב.** למאן דאמר **פי הואיל הלך,** עד דאויל בתרה, ופלח לה. **אמר רבא,**
 22 **ומי איפא למאן דאמר עב"ם** שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה חייב, והתניא, **בעב"ם**
 23 **דברים שביט דין של ישראל ממתין עליהן, בן נח מוזהר עליהן.** אין בית דין של ישראל ממתין
 24 **עליהן, אין בן נח מוזהר עליהן.** למעוטי מאי, לאו למעוטי עב"ם שעשה עבודה זרה ולא
 25 **השתחוה לה.** אמר רב פפא, לא, למעוטי גיפוף ונישוק. גיפוף ונישוק, דמאי. **אילמא פירקה,**
 26 **בר קטלא הוא. אלא, למעוטי שלא פירקה.** דינין, בני נח איפקוד? והתניא, **עשר מצות נצטוו**
 27 **ישראל במרה, שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין, ושבת, וכיבוד אב ואם.** דינין,
 28 **דכתיב שם שם לו חוק ומשפט. שבת וכיבוד אב ואם, דכתיב פאשר צוה ה' אלהיך, ואמר**
 29 **רב יהודה, פאשר צוה במרה.** אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוי, לא נצרכה אלא לעדה
 30 **ועדים והתראה.** אי הכי, מאי והוסיפו עליהן דינין. אלא אמר רבא, לא נצרכה אלא לדיני
 31 **קנסות.** אפתי, והוסיפו דינין מבעי ליה. אלא אמר רב אחא בר יעקב, לא נצרכה אלא
 32 **להושיב בית דין, בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר.** והא, בני נח לא איפקוד? והתניא, **כשם**
 33 **שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, כך נצטוו בני נח להושיב**
 34 **בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר.** אלא אמר רבא, האי תנא, תנא דבי מנשה הוא,
 35 **דמפיק ד"ף ועי"ס ס"ד, דתנא דבי מנשה, שבע מצות נצטוו בני נח, עבודה זרה, וגילוי ערויות,**
 36 **ושפיכות דמים, גול, ואבר מן החי, סירוס וכלאים.** רבי יהודה אומר, אדם הראשון לא נצטווה
 37 **אלא על עבודה זרה בלבד, שנאמר ויצו ה' אלהים על האדם.** רבי יהודה בן בתירה אומר,
 38 **אף על פרשת השם.** ויש אומרים, אף על הדינין. כמאן אלא, הא דאמר רב יהודה אמר רב,
 39 **אלהים אני לא תקלונני, אלהים אני לא תמורוני.** אלהים אני הוא מוראי עליכם, כמאן, **ביש**
 40 **אומרים.** תנא דבי מנשה, אי דריש ויצו/ אפילו הנך נמי. אי לא דריש ויצו/ הני מנא ליה.
 41 **לעולם לא דריש ויצו, הני כל חדא וחדא באפי נפשה פתיבא.** עבודה זרה וגילוי ערויות,
 דכתיב

צויתים עשו להם וגו' עגל מסכה וישתחוו לו' דהיינו שנאמר
 'צויו' [צויתים] בענין עבודה זרה. וחד אמר, שהמקור למשמעות
 זו נלמד מהפסוק שנאמר על ישראל (הושע יא) 'עשוק אפרים רצוין
 משפט כי הואיל הלה אחרי צו', דהיינו שישראל (הרמוזים בתיבת
 'אפרים') עשוקים בממונם מיד שונאיהם, ורצוצים (מיוסרים) על
 ידי משפטו של ה' כיון שנתרצה ללכת אחרי צווי נביאי הבעל
 שהיו אז, ומבואר ש'צויו' [צו'] רומז להליכה אחר עבודה זרה.
 מבררת הגמרא: מאי בנייהו - מה ההבדל בין השטות במקור לכך
 ש'רצו' רומז לאיסור עבודה זרה. משיבה הגמרא: איכא בנייהו -
 יש הבדל בנייהו, בעבדים ששעשע עבודה זרה ולא השתחוה לה, האם
 יש לחייבו מיתה על כך שייחד דבר לעבודה זרה, או שאינו חייב
 עד שיעבוד לה ממש. למאן דאמר - לדעת הסובר שלמדים מן
 הפסוק 'סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה וגו',
 שמהלשון 'עשו' מוכח שכבר משעת עשייה דהיינו כשיצר את
 הדבר וייחדו לעבודה זרה מתייב - מתחייב מיתה, ואף שלא
 השתחוה לה. ולמאן דאמר - ולדעת הסובר שלומדים מן הפסוק
 'כי הואיל הלה אחרי צו', משמע שאינו מתחייב עד דאזיל בתרה
 ופלח לה - שהולך אחריה ועובד אותה ומשתחוה לה, אבל אם
 רק עשה עבודה זרה ולא השתחוה לה, פטור.
 רבא מקשה על הסובר שנכרי מתחייב על עשיית עבודה זרה: זרה אמר
 רבא, ומי איכא למאן דאמר - וכי יש מי שסובר שעבדים ששעשע
 עבודה זרה ולא השתחוה לה חייב, והתניא בברייתא, בעבדים -
 בדברים האסורים באיסור עבודה זרה, אם הם דברים שצבית דין של
 ישראל ממתין עליהן את ישראל שעבר ועשאם, מן נח מוזהר עליהן
 שלא לעשותם, ואם הם דברים שאין בית דין של ישראל ממתין
 עליהן את ישראל שעבר ועשאם, אין מן נח מוזהר עליהן ומותר לו
 לעשותם. ויש לברר למעוטי מאי - מה באה הברייתא למעט
 שכאמרה שאין בן נח מוזהר על דברים שאין בית דין ממתים
 עליהם, לאו למעוטי - האם לא באה למעט עבדים - נכרי שעשע
 עבודה זרה ולא השתחוה לה, שאינו חייב כיון שאין בית דין של
 ישראל ממתים את ישראל על כך, וקשה לסובר שחייב.
 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, לא, הברייתא לא באה למעט נכרי
 שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה, אלא באה למעוטי גיפוף -
 חיבוק ונישוק שעושה הנכרי לעבודה זרה, שאינו חייב מיתה על
 כך, כיון שגם בית דין של ישראל אינם ממתים את ישראל שעשה
 כך כמבואר במשנה להלן (טו). שואלת הגמרא: גיפוף ונישוק דמאי
 - של איזו עבודה זרה, אלימא כדריקה - אם נאמר שמדובר באופן
 שדרך עבודתה בחיבוק ונישוק, הרי פר קמלך הוא - ישראל
 שעשה כן נהרג, שהרי כל העבודות שהן כדרך שעובדים את
 העבודה זרה, ישראל חייב עליהן וכמבואר במשנה (טו). משיבה
 הגמרא: אלימא למעוטי באופן שהחיבוק ונישוק הוא שלא כדריקה,
 שבוז אין ישראל חייב, ונכרי אינו מוזהר עליהם כלל.
 שנינו בברייתא לעיל (עא), שאחת משבע המצוות שנצטוו בני נח
 היא 'דינים'. הגמרא מקשה על כך: וכי על הדין כבר בני נח
 איפקודו - נצטוו, והתניא - והרי שנינו בברייתא, בעשר מצוות
 נצטוו ישראל כשהיו כמרה, שבע ששכבר קיבלו עליהן בני נח,
 והוסיפו עליהן עוד שלש מצוות, ואלו הן, דינין, נשפת, וכיבוד אב
 ואם. הגמרא מבארת מנין למדים שנצטוו על שלש מצוות אלו:
 דינין דכתיב כשתנו ישראל במרה (שמות טו כה) 'שם שם לו חוק
 ומשפט', דהיינו שנצטוו לעשות משפט ולדון. נשפת וכיבוד אב
 ואם, דכתיב בעשרת הדברות שתי מצוות אלו (דברים יב טו)
 'פאשר צוד ה' אלהיך, ואמר רב יהודה, מלשון 'פאשר צוד' משמע
 שהיו מצוים על כך כבר קודם מתן תורה, והיינו כמרה, שלא
 מצאנו מקום אחר שבו נצטוו ישראל בדבר קודם מתן תורה אלא
 כשהיו במרה. מבואר מדברי הברייתא,

רבי הנניח בן (במלא) אומר, נצטוו אף על שתיית הקם היוצא מן
 התי, דהיינו מבהמה, היה ועוף חיים. רבי חייקא אומר, אף על
 הפירוס, דהיינו שלא לעשות מעשה הגורם לאנשים או לבהמות
 שלא יוכלו להלידי. רבי שמעון אומר, נצטוו אף על הכישוף. רבי
 יוסי אומר, כל האמור בפירוש בישוף מן נח מוזהר עליו שלא
 לעשותו, והיינו במה שנאמר (דברים יח יא), 'לא ימצא בך מעביר
 בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונו ופנחש ומכשף, וחוכר הכר
 ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים וגו', כלומר לא רק על מה
 שבכלל מכשף, אלא גם על קוסם ומעונן ומנחש, אף שאינם
 בכלל כישוף. וההוכחה שאף בני נח הוזהרו על דברים אלו: שכן
 מיד לאחר פירוט הדברים, נאמר (שם יח יב), 'ובגלל התועבות האלה
 ה' אלהיך מוריש אותם מפניך', דהיינו שהגויים יושבי הארץ
 נענשו שבני ישראל יגרשום מארצם, מפני שעשו את כל
 התועבות שפרט הכתוב, ובודאי לא ענש ה' אלא אם בן הוזהר
 ומוכח שהוזהרו על כל הדברים הנפורטים בפסוק. רבי אלעזר
 אומר, אף על הכלאים. מבאר רבי אלעזר את דבריו: מותרין בני
 נח ללבוש כלאים, דהיינו צמר ופשתן הטוויים או תפורים יחדיו,
 וכן מותרים לרוע כלאים דהיינו לזרוע שני זרעים משני מינים, או
 זרע גפן עם זרע תבואה, ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה עם
 בהמה ממין אחר, ובהרבעת האילן באילן ממין אחר.
 מבררת הגמרא את המקור לשבע מצוות בני נח: מנהני מילי -
 מהיכן למדנו דברים אלו. משיבה הגמרא: אמר רבי יוחנן, דאמר
 קרא (בראשית ב טו) 'ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן
 אכול תאכל, ויש לדרוש את תיבות הפסוק שמרמזים על המצוות
 שנצטוו בהן בני נח שהם זרעו של אדם כדלהלן. 'ויצו' אלו דינין,
 וכן הוא אומר (שם יח ט), שאמר ה' על אברהם 'כי ידעתיו למען
 אשר צוה את בניו וגו' לעשות צדקה ומשפט', ומבואר שלשון
 'צויו' נאמר על ענין הדין והמשפט. 'ה', זו פרקת השם, וכן הוא
 אומר (ויקרא כד טו) 'ונקב שם ה' מות יומת', ומבואר שהיכן שנאמר
 'ה', בא לרמז על איסור קללתו. 'אלהים' זו עבודת פוכבים, וכן
 הוא אומר (שמות ב א) 'לא יהיה לך אלהים אחרים', ומבואר
 שכשנאמר 'אלהים' הכוונה לאיסור עבודה זרה. 'על האדם' זו
 שפיכות דמים, וכן הוא אומר (בראשית טו) 'שופך דם האדם' וגו',
 ומבואר שכשנאמר 'האדם' הכוונה לשפיכות דמים. 'לאמר' זו
 גילוי עריות, וכן הוא אומר (ירמיה א ג) 'לאמר הן ישלח איש את
 אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד' וגו',
 ומבואר שכשכתוב 'לאמר' מרמז על עניני אישות האסורים.
 'מכל עץ הגן' בא למעט שרק מעצי הגן הותר לו לאכול, ולא מן
 הגול, שמכך שהוצרך ה' להפקיר לאדם את עצי הגן ולהתיר לו
 לאכול מפירותיהם, מוכח שמה שלא הפקיר והתיר לו באכילה,
 אסור לו לגזול ולאכול ממנו. 'אכל תאכל' יש לדרוש, שמשמעותו
 שאת העומד לאכילה תאכל, ולא תאכל אפר מן התי, שהרי
 בהמה בחייה אינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדות.
 הגמרא מביאה דרשה הפוכה מדרשת רבי יוחנן בתיבות 'יצו'
 'אלהים': כי אהא - כשבא רבי יצחק מארץ ישראל לבבל, תני
 איפכא - שנה החיפך, והיינו שתיבת 'יצו' זו עבודת פוכבים,
 ותיבת 'אלהים' זו דינין. שואלת הגמרא: בשלמא זה מובן שרבי
 יצחק דרש שאלהים' זו מצות דינין, דכתיב בענין שבועת ממון
 (שמות כב ז) 'ונקרב בעל הפית אל האלהים', אלהים היינו דיינים,
 ולכן תיבת 'אלהים' יכולה לרמז על הדינים, אלא מה שדורש
 ש'יצו' זו עבודה זרה, קשה, מאי משמע - היכן משמע שתיבה זו
 רומזת לעבודה זרה.
 הגמרא מביאה שני אופנים ליישב דרשה זו: רב חסדא ורב יצחק
 בר אבדימי יישבו דרשה זו, חד אמר, שכן משמע בפסוק שאמר ה'
 למשה לאחר חטא העגל (שמות לב ה) 'סרו מהר מן הדרך אשר

56 שלשהות עם מינו נוח לו יותר מלשהות עם מין אחר, אך אינו
57 אסור בהרבעת כלאים.
58 הגמרא מבארת באיזו מהמצוות האמורות נהרגים בני נח אם
59 עברו עליה: אמר רב יוסה, אמרי בי רב - אמרו בבית המדרש של
60 רב, רק על שלש מצוות ומתוך השבע שנצטווה בן נח נהרג אם עבר
61 עליהן. תיבת נש"ד היא סימן לזוכר. ואלו הן א. על גילוי עריות,
62 ב. ועל שפיכות דמים, ג. ועל ברבת השם.
63 רב ששת מקשה על כך: מתקיף לה - מקשה רב ששת, בשלמא -
64 זה מובן מה שאמרו שכן נח נהרג על שפיכות דמים, דכתיב
65 (בראשית טו ט) 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך' וגו', אלא הנך -
66 שתי המצוות האחרות, גילוי עריות וברכת השם, מנא להו -
67 מהיכן שנהרג עליהן. אי נמר - אם למדו זאת משפיכות דמים,
68 שכיון שנהרג עליה נהרג גם עליהן, אפילו פולחו נמי - אפילו כל
69 שאר מצוות בני נח למדמן ממנה שיהרג עליהן. ואי למדו שנהרג
70 משום דאיתרבא - שנתרבו ממנה שנאמר בשתי מצוות אלו 'איש
71 איש' בכפילות כשנאמרו לישראל, בגילוי עריות נאמר (ויקרא יח ו)
72 'איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, ובברכת
73 השם נאמר (שם כד טו) 'איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו',
74 וכפילות זו באה לרבות שבני נח שעברו עליהן נענשים במיתה
75 כישראל, הרי איסור עבודת פוכבים נמי - גם כן איתרבי - יש
76 לרבות שכן נח נהרג עליו, ממה שנאמר בו בכפילות 'איש איש'
77 שנאמר (שם כ טו), 'איש איש מפני ישראל וגו' אשר יתן מורעו
78 למלך מות יומת, ומדוע לא אמרו שכן נח נהרג גם על איסור
79 עבודה זרה.
80 אלא אמר רב ששת, אמרי בי רב, על ארבע מצוות בן נח נהרג אם
81 עבר עליהן, על שלש המצוות האמורות לעיל, וכן על עבודה זרה,
82 שבכל אלו נאמר 'איש איש' וכאמור.
83 הגמרא דנה בדברי רב ששת. מקשה הגמרא: וכי על עבודת
84 פוכבים בן נח נהרג, והתניא, פאיסור עבודת פוכבים, דכרים שפית
85 דין של ישראל ממייתין עליהן את ישראל שעבר עליהם, והיינו על
86 עבודות שדרכה של אותה עבודה זרה בכך, בן נח מוזהר עליהן
87 שלא לעשותם. ויש לדייק שאותה אין - אכן הוא מוזהר על כך,
88 אבל מיתה לא, ושלא כדברי רב ששת שגם נהרג על איסור זה.
89 מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, אזהרה שלקה זו היא
90 מיתה - בכל מקום ששנה התנא אזהרה לבני נח, כוונתו שגם
91 יענשו במיתה אם יעברו על האזהרה.
92 הגמרא מביאה דעה חולקת: רב הונא, ורב יהודה וכולהו - וכולן
93 תלמידי רב, אמרי על כל שבע מצוות בני נח בן נח שעבר עליהן
94 נהרגו. גלי רחמנא בהרא - גילתה התורה באחת מהן שנהרג עליה,
95 והיינו בשפיכות דמים כאמור לעיל, והוא הדין לכולהו מצוות
96 שנצטווה בהן.
97 מבואר מדבריהם שגם על הגזל בן נח נהרג. הגמרא מקשה על כך:
98 ועל הגזל בן נח נהרג, והתניא, כיצד מצווה בן נח על הגזל, בין
99 כשנבב בצניעה ובין כשגזל בגלוי, וכן אם לקח אשת יפת תואר של
100 חבירו בשעת מלחמה, שגם מעשה זה נחשב לגזל שגזול אשת
101 חבירו, וכן מעשים פזיזא בהן הדומים למעשי הגזל אך אינם גזל
102 ממש, פותי פבותי - נכרי בן נח לנכרי בן נח, וכותי פישראל - וכן
103 נכרי לישראל, אסור לעשות כל מעשים אלו, וישראל פבותי - אך
104 לישראל לעשותם לנכרי מותר, משום שנאמר לגבי איסור גזל
105 בישראל (ויקרא טו א) 'לא תעשק את רעך ולא תגזל', שנאסרה
106 דווקא גילת ישראל שהוא רעך. ואם איתא - ואם כדברי
107 תלמידי רב, שכן נח שגזל נהרג, מדוע שנה התנא בברייתא רק
108 שאסור לו לגזול, ויתני - הרי עליו לשנות שחייב מיתה אם גזל.
109 מתרצת הגמרא: התנא לא שנה כך
110 בברייתא, משום דקבעי למיתני - שרוצה לשנות בסיפא שישראל

1 ממנה דכתיב בדור המבול (בראשית ו א), 'ותשחת הארץ לפני
2 האלהים, ותנא דבי רבי ישמעאל, כל מקום שנאמר לשון השחתה,
3 אינו אלא דבר ערוה ועבודת פוכבים, שמצינו לשון השחתה בדבר
4 ערוה, שנאמר (שם יב) 'כי השחית כל בשר את דרכו' וגו', ודרכו
5 היינו ביאה כמו שנאמר (משלי ל ט) 'דרך גבר בעלמה, והיינו
6 שדור המבול השחיתו בביאתם על העריות. וכן שייכת לשון
7 השחתה בעבודת פוכבים, דכתיב (הברים ד טו) 'פן תשחיתו ועשיתם
8 לכם פסל וגו'. וכיון שלאחר שנאמר 'ותשחת הארץ לפני
9 האלהים' נאמר שנענשו על כך שירד עליהם המבול, מבואר
10 שנענשו על שני חטאים אלו שנאמרה בהם לשון השחתה, ומכך
11 שנענשו עליהם מוכח שגם נצטוו עליהם. מבארת הגמרא: ואיך
12 - והתנאים החולקים על תנא דבי מנשה, ולמדים את אזהרת בני
13 נח על איסורים אלו מהפסוק (בראשית טו ט) 'ויצו ה' אלהים' וגו',
14 סוברים שלא בא פסוק זה כדי להודיע שנאסרו בכך, אלא
15 אורחיהו דקא מגלי - את דרכם של דור המבול גילה, להודיענו
16 על מה נענשו.
17 שפיכות דמים, למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב בבני נח (בראשית
18 טו ט) 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך' וגו', ומכך שחייבה התורה
19 מיתה את בן נח השופך דמים, מוכח שנצטוו על כך. מבארת
20 הגמרא: ואיך - שאר התנאים סוברים שהפסוק לא בא למדו על
21 האיסור אלא קמלייהו הוא דקמגלי - בא לגלות באיזו מיתה יענשו
22 אם ישפכו דם, שנאמר שם 'דמו ישפך', והיינו בסיף.
23 גזל למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב אצל בני נח (שם א טו) 'כרך
24 עשב נתתי לכם את כל', ואמר רבי לוי, התיר ה' לבני נח רק את
25 מה שגדל 'כרך עשב' - כעשב הגדל על שפת האגם מאיליו,
26 שלא טרח בו אדם בחרישה וריעה, ולא מה שהוא פריך גנה,
27 והיינו דבר שטרח בו אדם ושייך לו, כלומר שהתיר להם לאכול
28 רק מן ההפקר ולא מן הגזל. מבארת הגמרא: ואיך - שאר
29 התנאים סוברים שהפסוק 'כרך עשב' וגו' לא בא לדייק ממנו
30 לאסור להם גזל, אלא שהוא למישרי בשר הוא דאיתא - פסוק זה
31 בא להתיר להם בשר באכילה כירק, שהרי לאדם הראשון נאסרה
32 כל אכילת בשר.
33 אמר מן החי למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב (שם טו ד) שאמר ה'
34 לבני נח 'אך בשר בנפש דמו לא תאכלו', שדרש, שבעוד שהנפש
35 נמצאת עם בשר הבהמה, והיינו בעודה חיה, לא יאכלו אבר
36 ממנו. מבארת הגמרא: ואיך - שאר התנאים סוברים שפסוק זה
37 לא בא לאסור בשר מן החי, אלא שהוא למישרי שרצים הוא דאיתא
38 - פסוק זה בא להתיר להם לאכול אבר מן החי בשרצים, שדווקא
39 כאשר הבשר חלוק מהדם, שהבשר קרוי בשר והדם קרוי נפש.
40 על זה נאמר 'בשר בנפש דמו לא תאכלו', אבל בשרצים שהדם
41 אינו קרוי 'נפש' אלא הרי הוא כבשר, מלמדת התורה שמותר
42 לאכול בהם אבר מן החי.
43 פירוס למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב (שם טו ז) שנאמר לבני נח
44 'שרצו בארץ רכב קה, וזה ציווי על פריה ורביה, וממה שנצטוו
45 על כך על כרחך שנאסרו לעשות מה שמונע אותם מקיום מצוה
46 זו. מבארת הגמרא: ואיך - החולקים עליו וסוברים שלא נצטוו
47 בני נח כלל על איסור זה, למדו שפסוק זה נאמר להם לברכה
48 בעלמא שיפרו וירבו, אבל לא נצטוו בו על כך.
49 כלאים למד תנא דבי מנשה, ממנה דכתיב (שם א ב) שאמר ה' לנח
50 להביא לחיבה מן העוף למיניהו, ודייק ממנה שנצטוו להביא זכר
51 ונקיבה מכל מין, משמע שהותר דווקא בזה, ונאסר לו להרביע
52 מין במין אחר משום כלאים. מבארת הגמרא: ואיך - החולקים
53 עליו וסוברים שלא נצטוו בני נח כלל על איסור כלאים, למדו
54 שההוא - מה שנצטווה להביא לכל עוף דווקא ממינו, לצוותא
55 בעלמא - כדי שלכל עוף תהיה נקיבה ממינו לשהות עמה,

1 ותשחת הארץ. מדאינעש עלייהו שמע מינה אפקוד עלייהו: כי השחית כל בשר את רחבו על הארץ. גלוי עריות דכתיב (משלי ל) דרך גבר בעלמה ודור המבול על
2 העריות נעשו כדכתיב (בראשית ו) וראו בני האלהים את ננות האדם כי נבות הנה: ואיך. מאי דררש יצו אמר לך אזורה מויצו הוזהר אדם הראשון וגבי דור המבול
3 אורחיהו מגלי להודיעך על מה נעשו: קפלייהו קא מגלי. באיזו מיתה ימיתם ולעולם הוזהרו מויצו: בירק עשב. עשב קרי עשב האפר וכל הגדול מאיליו שאין בו טורח
4 לחרש ולרוע: למישרי בשר הוא דאתא. דאמר לקמן בפרקין (דף נט): אדם הראשון לא הוזהר לו בשר באבילה אלא עשבים ואילנות דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב
5 זוהר זרע לכם ויהי לאכלה ולחית הארץ

6 העשבים והאילנות תאכלו אתם וחית הארץ
7 ולא חית הארץ לכם והוזהרו על אבר מן החי
8 מאכול תאכלו וללמדך דאפי' אינך ממיתה
9 אלא שנפל ממנה אבר מאיליו לא תאכלנו
10 ובאו בני נח והתיר להם להמית ולאכול ולאו
11 למדרש מינה ולא בירק גנה אתא דלגופיה
12 אצטרך לפי שירק עשב הוזהר לאדם
13 הראשון תלה להו לבני נח בהמות חיות
14 בירק עשב: בשר בנפשיו דמו. בשר שהוא
15 הבשר בנפשו דהיא דמו לא תאכלו הבשר:
16 למישרא שרצים הוא דאתא. משום
17 שהוזהרו באבר מן החי מאכול תאכל אתם
18 האי קרא למשרא אבר מן החי בשרצים וחכי
19 דרשינן לקמן בפרקין (דף נט): אותו בשר
20 שקרו דמו בנפש והבשר קרוי בשר דהיינו
21 דמו חלוק מבשרו אסתא לכי באבר מן החי
22 ולא בשרצים שאין דמו קרוי נפש אלא חרי
23 הוא כבשרו דאלו בישראל לא מחיבי עליה
24 ברת דאמר בכריתות (דף כא): דלית בשר
25 אלא לאו דדם דשרצים כבשר: לברכה
26 בעלמא. לא לפרות ולא לרבות צוחם אלא
27 ברבם בפריה ורביה: מן העוף למיניהו.
28 מדנצטוו להביא זכר ונקבה לחיה מכל מין
29 ולא שידווגו לו מין אחר שמע מינה אסור
30 להרביע כלאים: ואיך. לאו משום אסור
31 כלאים אלא לצוות בעלמא שכל אחד ואחד
32 נוח לו לצוות מינו מצוות מין אחר: על שלש
33 מצוות בן נח נהרג. ואף על פי שנצטוו בשלש
34 אין נהרגין אלא על שלש כדפרש להו רב
35 ששת דבשפכות דמים כתיב בהדיא דמו
36 ישך וגלוי עריות וברכת השם כתיב גבי
37 ישראל איש איש ודרשי' להו לרבות את
38 הגויס לריות מביניהם בישראל: בעבודת זרה
39 נמי. כתיב גבי מולך איש אש כדקדושים תהיה:
40 על ד' מצוות. עבודה זרה הסיף עומם:
41 בעבודה זרה דברים שביד ישראל וכו'. הכי
42 קאמר באיסור עבודה זרה אותם דברים
43 שביד ישראל ממתין עליהם כגון כל עבודת
44 שדרכן של עבודה זרה בכך חובו וקטור
45 אפי' שלא כדרכה כדלקמן בפירקין (דף ט):
46 אזורה שלהם. כלומר כל אזורה דתנא תנא
47 גבי בני נח וזו היא מיתה שלהם דלא ידיק בהו

1 דכתיב /ותשחת הארץ לפני האלהים/ ותנא דבי רבי
2 ישמעאל, כל מקום שצאמר השחתה, אינו אלא דבר
3 ערוה ועבודת פוכבים. דבר ערוה, שצאמר כי השחית

4 כל בשר את דרכו'. עבודת פוכבים, דכתיב /מן תשחיתון ועשייתם/ ואידך, אורחיהו דקא
5 מגלי שפכות דמים, דכתיב /שופך דם האדם וגו', ואידך, קמלייהו הוא דקמלי. גול, דכתיב
6 /בירק עשב נתתי לכם את בל/, ואמר רבי לוי, 'בירק עשב' ולא בירק גנה. ואידך, שהוא
7 למישרי בשר, הוא דאתא. אבר מן החי, דכתיב /אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו/ ואידך,

8 שהוא למישרי שרצים, הוא דאתא. סרוס, דכתיב /שרצו בארץ ורבו בה/ ואידך, לברכה
9 בעלמא. כלאים, דכתיב /מהעוף למיניהו/ ואידך, שהוא לצווא בעלמא. אמר רב יוסף, אמרי
10 בי רב, על שלש מצוות בן נח נהרגו: גש"ו סימן: על גילוי עריות, ועל שפכות דמים,

11 ועל ברפת השם. מתקורף לה רב ששת, בשלמא שפכות דמים, דכתיב /שופך דם האדם/
12 וגו'. אלא הנה, מנא להו. אי גמר משפכות דמים, אפילו פולחו נמי. אי משום דאיתרבאי
13 מ'איש איש', עבודת פוכבים נמי, איתרבי מ'איש איש'. אלא אמר רב ששת, אמרי בי

14 רב, על ארבע מצוות בן נח נהרגו. ועל עבודת פוכבים, בן נח נהרגו. והתנאי, בעבודת
15 פוכבים, דברים שביד דין של ישראל ממתין עליהן, בן נח מוזהר עליהן. אזורה, אין. מיתה,
16 לא. אמר רב נחמן בר יצחק, אזורה שלהן, זו היא מיתתן. רב הונא ורב יהודה וכולהו

17 תלמידי דרב, אמרי, על שבע מצוות, בן נח נהרגו. גלי רחמנא בהדיא, והוא הדין לכולהו.
18 ועל הגול בן נח נהרגו, והתנאי, על הגול, גנב וגול. וכן יפת תואר וכן פיזא בהן, פותי
19 בכותי, וכותי בישראל, אסור. וישראל בכותי מותר. ואם איתא, נתיב חייב. משום דקבעי

20 למיתני סיפא, ישראל בכותי מותר. תנא רישא, אסור. והא כל היכא דאית ליה חיובא,
21 מיתנא קתני. דקתני רישא, על שפכות דמים. פותי בכותי וכותי בישראל, חייב. ישראל
22 בכותי, פטור. תסם, הכי ליתני, ליתני אסור ומותר. והתנאי, פותי ורועי בהמה דקה, לא

23 מעלין ולא מורדין. פיזא בו גנול, מאי היא. אמר רב אהא בר יעקב, לא נצרכה אלא
24 לפועל בפרם. פועל בפרם, אימת. אי בשעת גמר מלאכה, התיירא הוא. אי לאו בשעת גמר
25 מלאכה, גול מעליא הוא. אלא אמר רב פפא, לא נצרכה אלא לפחות משה פרוטה. אי

26 הכי, פותי בישראל אסור, הא בר מחילה הוא. נהי דכתר הכי מחיל ליה, צערא בשעתיה
27 מי לית ליה. פותי בכותי פיזא בהן, ביון דלאו בני מחילה נינהו, גול מעליא הוא. אלא
28 אמר רב אהא בריה דרב איקא, לא נצרכה אלא לפובש שכר שקיה, פותי בכותי וכותי

29 בישראל, אסור. ישראל בכותי מותר. פיזא ביפת תואר, מאי היא. פי אהא רב דימי, אמר
30 רבי אלעזר, אמר רבי חנינא, בן נח שייחד שפחה לעבדו ונא עליה, נהרג עליה. פיזא בו
31 דשפכות דמים, לא תנא. אמר אפי', אי משפחה, דתניא רבי יונתן בן שאול היא. דתניא,

32 רבי יונתן בן שאול אומר, רודף אחר חבירו להורגו, וכול להצילו באחד מאבריו ולא הצילו,
33 אזורה שלהם. כלומר כל אזורה דתנא תנא
34 גבי בני נח וזו היא מיתה שלהם דלא ידיק בהו

35 תנא למיתני מיתה גבי חייבי מיתות ואזורה בשאין בהן מיתה כלגבי ישראל: גלי רחמנא בהדיא. בשפכות דמים: על הגול. כך הוא מצות בני נח גנב וגול וכן יפת תואר דהוי
36 נמי גול שגולחין את אשתו במלחמה: וכן ביוצא בהן. שאינן ממש גול אלא דומין להם ולקמן מפרש לה: ישראל בני מותר. דלא תעשוש את רעך כתיב (ויקרא ט) ולא
37 גוי ומדרבנן אימא דאטר משום חילול השם בהגדול בתרא (ביק דף קג): משום דקבעי למיתנא סיפא ישראל בני מותר. ואי תנא רבי גבי בני חייב וזה תני ישראל
38 פי שטור ומשמה שטור מן המיתה אבל עובר עליו בלאו ומשום הכי תנא ברישא לשון איסור דליתני גבי ישראל מותר דגול כמאן דאמר מותר ממש: הא כל היכא דאיכא
39 חיוב מיתה חמנא. נתיב בלשון חיוב מיתה אלא לשון איסור ש' דמוקא תננה: היכי ליתני. לעולם הכא לא דוקא איסור נטל אלא משום סיפא דקטורא כל רישא מולא
40 נקט נמי לשון איסור ש' דמוקא תני להו תסם לא מצוי למיתנא לשון איסור משום דנבעי למימר ישראל בגוי מותר ולא מצוי מתני ליה: ה'ג הניו וכן רועי בהמה דקה ישראל.
41 שסתמן גולנים שמרעים בהמתן בשדות אחרים: לא מעלין ולא מורדין. לא מעלין אותם מן הבור להצילם מן המיתה ולא מורדין אותם לבור להמיתם בידיים ואבל האידינא
42 דהו אינו נהרג כי בטלו ד'ינו: פועל בכרם. ואוכל מן הענבים: בשעת גמר מלאכה. כגון ששכרו לבעור: התיירא הוא. ואפי' ישראל בישראל דכתיב (דברים טז) ואכלת ענבים
43 בנפך שבעך ואל לכיך לא תתן בשעה שאתה נוהן לכלי של בעל הבית אתה אוכל ובריתא קתני ישראל בגוי מותר הא ישראל בישראל אסור ותו בגוי הכי אסור ליה
44 מי איכא מיד דישאל בישראל שרי ולגוי אסור: אי לא בשעת גמר מלאכה גול מעליא הוא. וגול תנא ליה רישא: צערא בשעתא מי לית ליה. הלכך גול הוא אלא שאין
45 ביד ישראל נוקקן להשיבו דבתר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא ט) לא תגדול (שם ה) והשיב את הגזילה אמר דהשבו קרי
46 גול ואיך לא אכל בגוי ולא בר הארץ הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחות משהו פרוטה מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל ליה בתר הכי: גוי בניו ביוצא בו. בתמיהה
47 וגי גוי בגוי מוציא פחות משהו פרוטה מכלל פרוטה קרי כיוצא בו בגול ולא גול ממש: בכובש שכר שכיר. גדול לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חבירו דאמר בב'ק במרובה
48 (דף עט) מקרא דיגדול את החנית מיד המרצי: כיוצא בו בגנב נראה בעיני מולא קבעי לה מאי היא לא משכחת ליה ולא עליה קאי אלא אגול ויפת תואר: נהרגו עליו.
49 משום חיל ואף על פי שאין בו בעלת בעל דאישות אלא רובות בעלמא בחבור ומתנו ג' היכי ליתני. וגול תנא ליה רישא: צערא בשעתא מי לית ליה. הלכך גול הוא אלא שאין
50 בגוי מותר גוי שייחד שפחה לעבדו ונא עליה קאי אלא אגול ויפת תואר: נהרגו עליו.
51 ביוצא בו נבי שפכות דמים לא תנא. יחתי תנא דלעיל משום דאין לשפכות דמים שאינו חייב גמור או מותר לגמרי כגון נרדף שניתן להציל עצמו בנפשו של רוצח דאילו
52 שופך דם שפוגע שפכות דמים גמור הוא אלא רחמנא חס עליה: ויכול. הנרדף להציל עצמו מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו: ולא הצילו. אלא הגור
53 נהרג

לנערה

המאורסה לדלידהו לית להו. והא דאמר בסוף פ"ק דב"ב (דף טו: ושם) איתו היום עבר אותו הרשע חמש עבירות בא על נערה המאורסה אע"ג דלא נצטוו דבר מוכרע הוא דקחשיב נמי ושט את הכבורה אע"פ שלא הוזכרו על כך ואשכחן נמי שספר הכתוב בגנותו בדבר שעתידיה תורה לאסור דאמר' לקמן (נח) גוי מותר בבתו

נהרג עליו. היינו כיוצא בו דשפיכות דמים דהוי קרוב להתיר ואינו מותר גוי בגוי וגוי בישראל חייב וכן ישראל בישראל אבל ישראל בגוי פטור ואליבא דרבי יונתן אבל רבנן פליגי עליה ואמרי היתר גמור הוא וליכא כיוצא בו. **כפי איש**. על ידי דיין איש או עד איש. **אף על העוברין**. הכה את האשה ויצאו ילדיה נהרגו עליהן

ובישראל עד שיצא לאור העולם כדתנן במס' נדהו (דף מד.) תינוק בן יום אחד ההורגו חייב היכא דקם ליה בגויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל: **מיד כל חיה**. מיד כל דבר חי: **שופך דם האדם באדם**. שבתוך האדם דמו ישפר: זה חנק. דאין דמו יוצא לחוץ: **ואשה**. בת נח לא מפקדה מנע הדין: **ביתו**. היינו נשים: **מה תלמוד לומר איש איש**. אל כל שאר בשרו וגוי: **בעריות ירדן**. באשת איש ישראל: **למאי הלכתא**. נדון בני ישראל: **שצריך עדה ועדים והתראה**. בישראל: **מנרע נרע**. זה הבא על אשת בעל והמבא על אשת גוי שנהרג בעד אחד ובדין אחד ושלא בהתראה מנרע לשון קולא ובתמיהה: **לא נצרכה**. האי דקתני נידון בני ישראל: **איא**. שבא על נערה המאורסה ישראלית: **לדלידהו לית להו**. מיתה בנערה המאורסה אלא בעבולת בעל וגוי ישראל נהרג מריבויא דאיש אש על כרחך האי דקטלה משום דאתרביה באיש איש בישראל ולגבייהו לאו אשת איש נדוניב סקלא וידהו אלא נידון בסקילה אבל אין צריך עדה ועדים והתראה דלא גרע מעריות דידהו: **אבל**. בא על אשת איש ישראל בדינא וידהו ודינן ליה בתמיה: **בא על נערה המאורסה נידון בסקילה**. בישראלאלא דהא בדינא וידהו סייף הוא דכל מיתת בן נח אינו אלא סייף לרבנן דפליגי אתנא דבי מנשה: **בכנסה לחופה ולא נבעלה**. בני ישראל חנק הוא כבאר אשת איש דגבי סקילה חביב נערה בתולה מאורסה וגו' ודרשנן (כתובות דף מה.) בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה ומאי נשואה אילימא נשואה ונבעלה מבתולה ולא בעולה נפקא אלא שנכנסה לחופה ולא נבעלה וימטה קרא מסקילה וישנה בחנק דהכל היו בכלל נואף ונואפת ויצאה ארוסה לידון בעצמה וזו שלא יצאה עמדה בכללה: **בעולת בעל יש להם**. דכתיב (בראשית כ) והיא בעולת בעל ולא כתיב והיא אשת איש אלמא הך נח משום בעולתו של בעל ולא מפני דרושין וחופתו: **תניא** כוותיה דרבי יוחנן. דאמר בא על עריות ישראל דקתני נידון בני ישראל לא מתוקמא אלא בכנסה לחופה או בנערה המאורסה וכו' לדלידהו לית להו: **אין ב"ד של ישראל ממיתין עליה**. כגון חייבי כריתות אחות ואחות אביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואחות אשתו: **אין בן נח מוחר עליה**. כדמפרש לקמן דר' מאיר אליבא דר"ע אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל בן יעוב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיבי: **הרבה עריות יש**. כגון כל חייבי כריתות בן נח מוחר עליהם דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבויה: **בא על עריות ישראל**. עריות בני נח. גייות: **ואנו אין לנו**. שיהא בן נח חלוק בין ישראלית לגויה אלא נערה המאורסה משום דלדידהו לית להו קטלינן ליה בקטלא דידן: **אידי ואידי חנק הוא**. דינן ודיניהן שוין בה:

בדיני ישראל. למאי הלכתא, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה, לא נצרכה אלא לערה ועדים, והתראה. **מנרע נרע**. אלא אמר רבי יוחנן, לא נצרכה אלא לנערה המאורסה, דלדידהו לית להו, דדיינינן להו בדינא דידן. **אבל אשת איש**. בדינא וידהו ודיינינן להו. והתניא, **בא על נערה המאורסה**, נידון בסקילה. **על אשת איש**, נידון בחנק. **ואי בדינא וידהו**, סייף הוא. **אמר רב נחמן בר יצחק**, מאי 'אשת איש' דקתני, פגון שנקנסה לחופה ולא נבעלה לית להו, דיינינן להו בדינא דידן. **דתני רבי חנינא**, בעולת בעל יש להו, נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להו. **תניא כוותיה דרבי יוחנן**, כל ערה שביית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוחר עליה. **אין בית דין של ישראל ממיתין עליה**, אין בן נח מוחר עליה, דבב"ר רבי מאיר. **והכמים ואומרים**, הרבה עריות יש שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה, ובן נח מוחר עליהן. **בא על עריות ישראל**, נידון בני ישראל. **בא על עריות בן נח**, נידון פריני בן נח. **ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה בלבד**. ונחשוב נמי, נכנסה לחופה ולא נבעלה. **האי תנא**, תנא דבי מנשה הוא, דאמר כל מיתה האמורה לבני נח, אינו אלא חנק. **אידי ואידי**, חנק הוא. **וספר רבי מאיר**, כל ערה שביית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח מוחר עליה. **והא תניא**, גר שהיתה

נהרג עליו. אשכח רבי יעקב בר אהא, דהוה פתיב כספך אגדתא דבי רב, בן נח נהרג ברין אחר ובעד אחר, שלא בהתראה, כפי איש ולא מפי אשה, ואפילו קרוב. **משום רבי ישמעאל אמרו**, אף על העוברין. **מתני מילי**, אמר רב יהודה, דאמר קרא, **אף את דמכם לנפשותיכם אדרוש**, אפילו ברין אחר. **מיד כל חיה** אפילו שלא בהתראה. **אדרשנו ומיד האדם**, אפילו בעד אחר. **מיד איש**, ולא מיד אשה. **אחיו**, אפילו קרוב. **משום רבי ישמעאל אמרו**, אף על העוברין. **מאי מעמיה דרבי ישמעאל**, דכתיב **שופך דם האדם באדם דמו ישפך**, איתוהו אדם שהוא באדם, הו אומר, **זה עובר שבמעיו אמו**. ותנא קמא, **תנא דבי מנשה הוא**, דאמר, **כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק, ושדי ליה האי 'באדם'** אסיפיה דקרא, ודרוש ביה הכי, **'באדם דמו ישפך'**, איתוהו שפיכות דמים של אדם שהוא פגופו של אדם, הו אומר זה חנק. **מתיב רב המנונא**, ואשה לא מפקדה? **והכתיב 'כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו'**. הוא מותיב לה, והוא מפרק לה. **בניו לדון**, ביות' לצדקה. **אמר ליה רב אוןא סבא לרב פפא**, אימא, **בת נח שהרגה**, לא תיהרג. **מיד איש** ולא **מיד אשה** פתיב. **אמר ליה הכי אמר רב יהודה**, **שופך דם האדם**, מפל מקום. **אימא**, **בת נח שהרגה**, לא תיהרג. **דכתיב 'על בן יעוב איש' ולא אשה**. **אמר ליה הכי אמר רב יהודה**, והיו לבשר אחי, הדר ערביניהו קרא. **תנו רבנן**, **'איש**, **מה תלמוד לומר 'איש איש'**, לרבות את הפותים, שמוזריין על העריות פישאל. **והא**, **מהכא נפקא**, **מהתם נפקא לאמו**, זה גילוי ערות. **התם**, בעריות וידהו. **והכא**, בעריות ירדן. **דקתני ספא**, **בא על עריות ישראל**, נידון

לא דריש איש איש לרבויה: **בא על עריות ישראל**. עריות בני נח. גייות: **ואנו אין לנו**. שיהא בן נח חלוק בין ישראלית לגויה אלא נערה המאורסה משום דלדידהו לית להו קטלינן ליה בקטלא דידן: **אידי ואידי חנק הוא**. דינן ודיניהן שוין בה:

נְהָרַג גְּלוּי, וכוון שהדבר קרוב להיתר, שהרי האיש רדף אחרי
 2 להורגו, נחשב הדבר כיוצא בשפיכות דמים שחייבים עליו וחוץ
 3 מישראל בכותיו. ולדעת חכמים היתר גמור הוא לכל.
 4 הגמרא מבארת כיצד דנים בן נח: אִשְׁפָּח - מצא רבי יַעֲקֹב פֶּר
 5 אָחָא, דִּהְיוּ בְּתִיב כְּסָפֶר אֲנִידָתָא דְרֵי רַב - אגדה של בית מדרשו
 6 של רב, בְּן נַח שעבר על אחת ממצוותיו שחייבים עליהן מיתה
 7 נֶהָרַג פֶּדְיָן אֲחֵר שְׁקִיבַל עֲדוּת עַל כֵּן וְזֶן אוֹתוֹ לְמִיתָה, וְאֵיךְ בְּעֲדוּת
 8 עֲרַךְ אֲחֵר, וְנִהָרַג גַּם שְׁלֵא בְּהִתְרָאָה - אף אם לא התרו בו קודם
 9 שעבר שלא יעבור על אותה עבירה ואם יעבור יתייב מיתה.
 10 אמנם נהרג רק מפי פסק דין או עדות של איש דין או עד, וְלֹא
 11 מִפִּי אִשָּׁה, וכשר דין או עד וְאִפְּלוּ הוא קרוב. משום רבי יִשְׁמַעֲל
 12 אָמְרִי, בן נח נהרג אף על הריגת הַעֹבְרִין שבמעמי אמם, כגון שהכה
 13 אשה והפילה ולדותיה.
 14 הגמרא מביאה את מקור דינים אלו: מִנְהֵי מִיָּלֵי, אָמַר רַב יְהוּדָה,
 15 דְּאָמַר קָרָא (בראשית טו) שאמר ה' לבני נח וְאָךְ אֶת דְּמַכָּם
 16 לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם אֲדַרְוֶשׁ מִיַּד פֶּל כִּהָה אֲדָרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאֲדָם מִיַּד אִישׁ
 17 אַחִיו אֲדַרְשׁ אֶת נַפְשׁ הָאֲדָם, וְדוֹרְשִׁים, 'אֲדַרְוֶשׁ' בלשון יחיד,
 18 אָפְּלוּ פְּדִיִן אֲחֵר, כָּשֶׁם שֶׁה' דורש דמו ביחיד. מִיַּד פֶּל כִּהָה אָפְּלוּ
 19 שְׁלֵא בְּהִתְרָאָה, שמשמע שיש לדרוש מיד כל דבר חי, כלומר בכל
 20 אופן שהוא. 'אֲדַרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאֲדָם, לשון יחיד, אָפְּלוּ כֶּעֶד אֲחֵר.
 21 מִיַּד אִישׁ, דווקא על פי עד ודין איש ולא מִיַּד אִשָּׁה. 'אַחִיו,
 22 אָפְּלוּ קְרֹב כְּשֶׁר בּוֹה הִלְעִיד לְדוּן.
 23 הגמרא מבארת את דברי רבי ישמעאל: הוּבא לְעִיל שְׁמָשׁוּם רַבִּי
 24 יִשְׁמַעֲל אָמַר, אֵיךְ עַל הַעֹבְרִין. מִבְּרַת הַגַּמְרָא: מֵאִי מַעֲמִיָּה דְרַבִּי
 25 יִשְׁמַעֲל, דְּכְתִיב (שם טו) בבני נח 'שׁוֹפֵף דָּם הָאָדָם בְּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפַף',
 26 אֵיךְוֹ אֲדָם שֶׁהוּא נמצא בְּאָדָם, בְּתוֹךְ גּוֹפוֹ שֶׁל אָדָם אַחֵר, הוּי אָמַר
 27 שׁוֹף עֹבֵר שֶׁבְּמַעֲמִי אִמּוֹ, שאף על שפיכת דמו חייב.
 28 הגמרא מבארת את דעת החולקים: וְתָנָא קָמָא שאינו דורש לחייב
 29 בּוֹה, תָּנָא דְרַבִּי מְנַשֶּׁה הוּא, דְאָמַר, פֶּל מִיתָה הָאָמְרוּהָ לְבָנֵי נַח שֶׁאִם
 30 עָבְרוּ עַל מְצוּהָ שְׁמָצוּוּיִם בַּה נְהָרְגִים, אֵינּוּ אֱלֵא חֲנֵק, וְשִׂרֵי לֵיה
 31 הַאִי - והטל את תיבת 'בְּאָדָם' אִסְפִּיָּה דְקָרָא - על המשך הפסוק,
 32 וְדֹרְשׁ בֵּיה חֵק, 'שׁוֹפֵף דָּם הָאֲדָם' יַעֲנַשׁ בְּכָךְ שׁ'בְּאָדָם דְּמוֹ יִשְׁפַף',
 33 כלומר שדמו ישפך בתוכו, אֵיךְוֹ שְׁפִיכּוֹת דְּמִים שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא
 34 (יִשְׁהִים נִשְׁפָּךְ) בְּתוֹךְ גּוֹפוֹ שֶׁל הָאָדָם וְאֵינוֹ יוצא לחוץ, הוּי אָמַר
 35 יְהִי חֲנֵק.
 36 הגמרא דנה במה שנתמטעה אשה בת נח מלדון ולהעיד: מְתִיב
 37 רַב הֲנֵנְנָא, וְכִי אִשָּׁה בַת נַח לֹא מְסַפְּקָה - אינה מצווה על הדינים,
 38 ולכן פסולה לדון ולהעיד, וְהֲכִתִּיב (בראשית יח ט) על אברהם 'כִּי
 39 יִדְעָתִי לְמַעַן אֲשַׁר יֵצֵאוּ נְוֹי' אֶת בְּנֵי וְאֶת בִּיתוֹ אֲחֵרֵיו וְשִׁמְרוּ דֶּרֶךְ
 40 ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, ולמדנו לעיל (נא) ממה שנאמר 'צְדָה'
 41 ואחר כך 'וּמִשְׁפָּט', שבני נח נצטוו על הדינים, וכיון שנאמר שם
 42 גַּם וְאֶת בִּיתוֹ' שהכוונה לנשים, מבואר שאף הנשים נצטוו על
 43 הדינים, ואם כן יש להכשירן לדון ולהעיד.
 44 מתרצת הגמרא: הוּא - רב המנונא מְוַתִּיב לָהּ - הקשה קושיא זו,
 45 וְהוּא גַּם מְסַפֵּק לָהּ - מתרץ אותה, שאף שנאמר שם 'וּמִשְׁפָּט' אין
 46 זה בא ללמד שאף האשה מצווה על הדינים, שכיין שנאמר שם גם
 47 שיעשו 'צְדָקָה' יש לדרוש ש'גֵּנְיוּ' נצטוו לְדִין, דִּהְיִינוּ לְדוּן וְהָעִיד,
 48 אִלּוּם 'בִּיתוֹ' שְׁהִן הַנְּשִׁיִם נצטוו רק לַצְדָקָה, וְלֹא הִלְעִיד או לדון.
 49 הגמרא דנה במיעוט אשה מ'מיד איש': אָמַר לֵיה רַב אֲוִיָּא קָבָא לְרַב
 50 פָּאָא, אִמָּא שְׁפַת נָח שְׁהִרְגָה לֹא תִּהְיֶה, משום שגם בּוֹה נדרוש
 51 ש'מִיַּד אִישׁ' וְלֹא 'מִיַּד אִשָּׁה' בְּתִיב, כפי שדרשנו לעיל לפסול אשה
 52 לדון ולהעיד. אָמַר לֵיה, חֵקֵי אָמַר רַב יְהוּדָה, הָאֲמוֹר (בראשית ט
 53 וּשׁוֹפֵף דָּם הָאָדָם, שנאמר בסתם, מִשְׁמַע מְפָל מְקוּמָה, בִּין אִישׁ שֶׁהֲרַג
 54 וּבִין אִשָּׁה שֶׁהֲרַגָה. וְשֵׁאל עוֹד, אִמָּא - שְׁפַת נָח שְׁוִינָתָה לֹא תִּהְיֶה,
 55 דְּכְתִיב - שהרי נאמר לאחר נישואי אדם וחוה (בראשית כד) 'עַל כֵּן

נְהָרַג
 (למקן נח)
 בעריות ולא אִשָּׁה,
 תיגר. אָמַר לֵיה, חֵקֵי אָמַר רַב יְהוּדָה,
 'וְהָיִי לְבִשְׂרֵי אֲחֵר', הָרַב עָרְבִינְהוּ קָרָא - חזר הפסוק וכלל יחד את
 האישה והאשה, ללמד שדינים שוה.
 הגמרא מביאה ברייתא שיש בישראל (ויקרא יח ט)
 אַל פֶּל שְׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרָוָה, וְדִי הִיָּה לְכַתּוּב 'אִישׁ',
 מֵהַ תְּלָמוּד לְזֵמֵר 'אִישׁ אִישׁ', לְרַבּוֹת אֶת הַכּוֹתִימִים - נכרים בני נח,
 שְׁמִיזְזֵהֶרָין עַל אִיסוּרֵי הָעֲרִיּוֹת בִּישְׂרָאֵל.
 מקשה הגמרא: וְהָאִם מְהָקֵא נְפָקָא אִיסוּר זַה, הִלְא מְהָתֵם
 נְפָקָא - מהפסוק (בראשית ט טז) 'וְיָצְאוּ ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר',
 וְדוֹרְשִׁים לְעִיל (נב) 'לְאֲמֹר', וְהֵ יָלְוֵי עֲרִיּוֹת. מתרצת הגמרא: הָתָם
 שְׁדוֹרְשִׁים מִתִּיבַת 'לְאֲמֹר', מְדוּבַר בְּעֲרִיּוֹת יָדִיהוּ - שלהם, דִּהְיִינוּ
 לגבי ביאת בן נח על ערוה בת נח, וְהָקָא בָאִים לְלָמוּד בְּעֲרִיּוֹת יָדִין
 - שלנו, דִּהְיִינוּ לגבי ביאת בן נח על אשת איש ישראל, דְּקָתָנִי
 בְּסִפָּא שֶׁל בְּרִיּוּתָא זַה, פָּא בִּין נַח עַל עֲרִיּוֹת יִשְׂרָאֵל, נִידוּן פְּדִינֵי
 יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן אֵיךְ בְּרִישָׁא מְדוּבַר בְּעִרְוֹת יִשְׂרָאֵל.
 מִבְּרַת הַגַּמְרָא: לְמַאי הִלְכְתָּא - מְהִי הִלְכְּתָּא הִיוּצְאָתָּ מֵהָאֲמוֹר.
 מבארת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבְּה פֶּר אַבּוּהֵי, לֹא נִצְרְכָה אֱלָא
 כְּדִי לְהַצְרִיךְ עֲדָה - סנהדרין של עשרים ושלושה, וְשָׂנֵי עֲרִים,
 וְהִתְרָאָה, כִּמוֹ בְּרִינֵי נְפֻשׁוֹת בִּישְׂרָאֵל, כְּדִי לְהָרוּג בִּין נַח שָׂבָא עַל
 עֲרוּהָ בַת יִשְׂרָאֵל.
 תִּמְהַה הַגַּמְרָא: וְכִי הוּא מְנָרַע נְרַע, כלומר, שִׁמְקִילִים עָלָיו שְׁנַהֲרַג
 רק בעדה ועדים והתראה, מֵאִשְׁרֵי אֵילוּ בֹא עַל אִשַׁת בִּין נַח שֶׁהִיָּה
 נִהָרַג גַּם בְּלֵעֲדִיהָ. מתרצת הגמרא: אֱלָא אָמַר רַבִּי יוֹנְהָן, לֹא
 נִצְרְכָה אֱלָא לְבִין נַח שָׂבָא עַל נְעִרָה בַת יִשְׂרָאֵל הָאֲמוֹרְקָה -
 הַמְּקוֹדְשֵׁת לִישְׂרָאֵל וְאֵינָה נְשׂוּאָה לוֹ, דִּלְדִּידְהוּ לִית לָהּ - שלבני
 נח אין דין מיתה באופן שבא בן נח על בת נח המאורסת לבן נח
 אַחֵר וְאֵינוֹ נִהָרַג אֲלֵא אִם הִיא הִיָּתָה בְּעוֹלַת בֵּעַל, וְלִומַר דְּרִיבֵינִין
 לָהּ - שְׁדִנִּים אוֹתוֹ אִם בֹּא עַל יִשְׂרָאֵלִית מְאֻרְסָה פְּדִינָא יָדִין -
 בְּדִינִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְהָרְגוּ בִּסְקִילָה, כְּדִין יִשְׂרָאֵל שָׂבָא עַל
 יִשְׂרָאֵלִית מְאֻרְסָה, כִּיוֹן שְׁנַתְּרַבָּה מִהַפְּסוּק 'אִישׁ אִישׁ' הָנָאֵמַר
 בִּישְׂרָאֵל.
 תִּמְהַה הַגַּמְרָא: אָבָל אִם בָּאוּ עַל אִשַׁת יִשְׂרָאֵל (וְהַנְּשׂוּאָה לוֹ),
 פְּדִינָא יָדִיהוּ דְּרִיבֵינִין לָהּ - בְּדִינֵיהֶם דִּינִים אוֹתָם, וְלֹא הִתְרַבּוּ לִידוֹן
 בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן דִּינוֹ בְּסִיף, וְכִי נִיתֵן לִוּמַר כֵּן, וְהִתְנַיִא, בִּין נַח
 שָׂבָא עַל נְעִרָה הָאֲמוֹרְקָה לִישְׂרָאֵל, נִידוּן לִיְהָרַג בְּסְקִילָה בִּישְׂרָאֵל,
 וְאִם בָּאוּ עַל אִשַׁת יִשְׂרָאֵל, נִידוּן לִיְהָרַג בְּחָנְקָה בִּישְׂרָאֵל. וְאִי -
 וְאִם כְּדוֹבְרִין שְׁדִנִּים בִּין נַח שָׂבָאוּ עַל אִשַׁת יִשְׂרָאֵל פְּדִינָא
 יָדִיהוּ - בְּדִינֵיהֶם, הִלְא אֹפְוִן מִיתִתָם בְּסִיף הוּא. מתרצת הגמרא:
 אָמַר רַב נַחְמָן פֶּר יַצְחָק, מֵאִי 'אִשַׁת יִשְׂרָאֵל' דְּקָתָנִי בְּבִרְיַתָא, לֹא
 שְׁנִבְעֵלָה עַל יְדֵי בְּעָלָה, אֲלֵא כְּגוֹן שְׁנִבְנְסָה לְחֹפֶה וְלֹא נִבְעַלָה לוֹ,
 וְאוּ בֹא עַלֶיהָ בִּין נַח, דִּלְדִּידְהוּ לִית לָהּ, כִּיוֹן שְׁאֵינִם נְעַנְשִׁים אֲלֵא
 בְּבִיתָתָם עַל אִשַׁת יִשְׂרָאֵל שְׁנִבְעֵלָה, וְאִם בָּאוּ עַל אִשַׁת יִשְׂרָאֵל
 בְּאֹפְוִן זַה דְּרִיבֵינִין לָהּ פְּדִינָא יָדִין - דִּינִים אוֹתָם בְּדִינֵנוּ לִיְהָרַג בְּחָנְקָה.
 דְּתָנִי רַבִּי חֲנִינָא, בְּעוֹלַת פֶּעַל וְשִׁ' לָהּ, לְהִיעַנְשָׁה מִיתָה אִם בָּאוּ עֲלֶיהָ,
 וְנִבְנְסָה לְחֹפֶה וְלֹא נִבְעַלָה אֵין לָהּ, שאֵין נְעַנְשִׁים עֲלֶיהָ אֵיךְ שֶׁהִיא
 אִשַׁת יִשְׂרָאֵל, שְׁנָאֵמַר בְּאַבְרָמִלְךָ (בראשית כ ג) שָׂאֵמַר לוֹ ה' הִרְבָּה מַת
 עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהוּא בְּעַלְתָּ בְּעָלָי, וְלֹא אֵמַר לוֹ 'זוֹהִיא
 אִשַׁת יִשְׂרָאֵל'.
 הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה כרבי יוחנן: תָּנָא פְּוִתִּיה -
 כְּדוֹבְרֵי דְרַבִּי יוֹנְהָן, פֶּל עֲרוּהָ שְׁפִיתָ דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִמִּיתוּן אֶת
 יִשְׂרָאֵל עָלֶיהָ 'וְאִם בָּא עֲלֶיהָ, אֵיךְ בְּן נַח מְוָהֲרָ עָלֶיהָ, אֲבֵל עֲרוּהָ

56 וכן בחמותו לאחר מיתת אשתו [לדעה הראשונה], והרי הן עריות
 57 שבית דין של ישראל ממימים עליהן, וקשה למה שאמר רבי מאיר
 58 בברייתא לעיל, שכל ערוה שבית דין של ישראל ממימים עליה בן
 59 נח מוזהר עליה.
 60 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא קָשְׁיָא, הָא - מה ששנינו
 61 בברייתא השניה שרבי מאיר התיר לבן נח את אשת אביו ושאר
 62 העריות שעל ידי אישות, ואסר עליו את העריות שעל ידי אחוה
 63 מצד האם, אמר זאת רבי מאיר אֲלֵבָא - ולשיטתו דרבי אליעזר, וְהָא
 64 - מה ששנינו בברייתא הראשונה שאסר רבי מאיר לבן נח רק את
 65 העריות שבית דין של ישראל ממימים עליהן, ואת שאר העריות
 66 שהן רק חיבי כריתות התיר לו, אמר זאת רבי מאיר אֲלֵבָא דְרַבִּי
 67 עֲקִיבָא. הגמרא מביאה ברייתא שבה יתבאר השיטות בזה: וְהִתְנִי, אֲמַר
 68 נאמר לאחר נישואי אדם וחווה (בראשית ב' כד) 'עַל בֶּן יַעֲקֹב אִישׁ אֶת
 69 אִבְיוֹ וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בָּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד', ודרשו חכמים מפסוק
 70 זה את העריות שנאסרו על בן נח. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, 'אָבִיו' בֵּא
 71 לדרשה לאסור אֲחֻזַּת אִבְיוֹ שהיא אביו נולדו מאותה אם, וכל שכן
 72 שאסור באחותו מאמו. 'אִמּוֹ', לאסור לו את אֲחֻזַּת אִמּוֹ שהיא ואמו
 73 נולדו מאותה אם. וכיון שהעריות הנלמדות מפסוק זה שאסורות
 74 לבן נח, הן עריות הקרובות לו על ידי אחוה, יש ללמוד מכך שרק
 75 עריות אלו נאסרו לו. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, 'אָבִיו' בֵּא לאסור את אֲשֶׁת
 76 אִבְיוֹ. 'אִמּוֹ', לאסור לו את אִמּוֹ מִמֶּשֶׁ, וְדָבַק, שמותר דווקא באשה
 77 ששייך שידבק בה כיון שנהנית בביתו, וְלֹא כְּכֹרֵךְ שֵׁיךְ שייך
 78 שידבק בו כיון שאין הנשכב נהנה בכך. 'בְּאִשְׁתּוֹ', שמותר דווקא
 79 באשתו וְלֹא בְּאִשְׁתּוֹ הַבְּיָרִי. וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד, שמותר דווקא במי
 80 שְׁעַל ידה הם נִעְשִׂים לְבָשָׂר אֶחָד, דהיינו בזרע הנולד שהוא יוצא
 81 משניהם ונעשים בו בשר האב ובשר האם לבשר אחד, יֵצְאוּ מכלל
 82 זה בְּהֵאָחֵז וְהָיוּ שְׁאִין נִעְשִׂין לְבָשָׂר אֶחָד, כיון שאינן יולדות מן האדם,
 83 וכן נח אסור בהן, וכיון שכל העריות שנלמדו מפסוק זה שאסורות
 84 לבן נח, הן עריות שבית דין של ישראל ממימים עליהן, יש ללמוד
 85 מכך שרק עריות אלו נאסרו לו. ומבואר, שלשיטת רבי עקיבא רק
 86 עריות שבית דין ממימים עליהן כאמו ואשת אביו נאסרו לבן נח,
 87 אבל חיבי כריתות לא נאסרו לו, ולשיטתו אמר זאת רבי מאיר
 88 בברייתא הראשונה. ולשיטת רבי אליעזר רק עריות הקרובות לבן
 89 נח באיסור אחוה כאחות אביו ואחות אמו נאסרו לו, ולשיטתו אמר
 90 כך רבי מאיר בברייתא השניה, ולכן מיעט עריות שהן קרובותיו של
 91 בן נח רק על ידי אישות, שאינן אסורות לו.
 92 הגמרא דנה בדברי הברייתא: אָמַר מַר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, 'אָבִיו'
 93 לאסור אֲחֻזַּת אִבְיוֹ. שואלת הגמרא: אִימָא שכוונת הפסוק לאסור
 94 לו את אִבְיוֹ מִמֶּשֶׁ כפשטות הפסוק. משיבה הגמרא: הֵינִי - הלא
 95 כבר נאסר אביו מ'דָּבַק' וְלֹא כְּכֹרֵךְ, ולכן אין לדרוש כן. שואלת
 96 הגמרא: וְאִימָא לאסור לבן נח את אֲשֶׁת אִבְיוֹ. משיבה הגמרא:
 97 הֵינִי - הלא כבר נאסרה מ'בְּאִשְׁתּוֹ' וְלֹא בְּאִשְׁתּוֹ הַבְּיָרִי. שואלת
 98 הגמרא: וְאִימָא שבא הכתוב לאסור אשת אביו לְאַחַר מִיתָהּ של
 99 אביו, שאז שוב אינה אסורה משום אשת חבירו. משיבה הגמרא:
 100 אין לדרוש כך כיון שצריך שתהיה הדרשה מ'אָבִיו' דוּמִיָא -
 101 בדומה לדרשה ד'אִמּוֹ', מָה תִּבֵּת 'אִמּוֹ' בֵּא לאסור ערוה דְלָאוּ
 102 וְשֵׁינֵיהוּ קרובותו על ידי אישות, וכפי שלמד רבי אליעזר לעיל
 103 מ'אִמּוֹ' לאסור אחות אמו, אִם 'אָבִיו' בֵּא לאסור ערוה דְלָאוּ
 104 אִישׁוֹת, ולכן דורשים לאסור אחות אביו.
 105 הגמרא דנה בהמשך דרשת רבי אליעזר בברייתא: 'אִמּוֹ' לאסור
 106 אֲחֻזַּת אִמּוֹ. שואלת הגמרא: וְאִימָא אִמּוֹ מִמֶּשֶׁ. משיבה הגמרא:
 107 הֵינִי - הלא כבר נאסרה מ'בְּאִשְׁתּוֹ' וְלֹא בְּאִשְׁתּוֹ הַבְּיָרִי. שואלת
 108 הגמרא: וְאִימָא שבא הכתוב לאסור אמו לְאַחַר מִיתָהּ של בעלה,
 109 שאז כבר אינה אסורה משום אשת חבירו. משיבה הגמרא: יש
 110 לדרוש מ'אִמּוֹ' דוּמִיָא של הדרשה ד'אָבִיו', מָה 'אָבִיו' דְלָאוּ וְאִין

1 שְׁהָיְתָה הוֹרְתוֹ - תחילת הרינו בבטן אמו שְׁלֵא בְּקִדּוּשָׁה, דהיינו
 2 כשהיתה אמו נכרית, וְלִדְתָהּ היתה כבר בְּקִדּוּשָׁה, דהיינו לאחר
 3 שהתגיירה אמו, יֵשׁ לֹא שְׂאָר הָאֵם וְשֵׁיבֹת קִרְבָּה מצד האם
 4 לענין איסור ערוה, ולכן אסור בקרובותיו על ידי אחוה מצד
 5 האם, וְאִין לֹא שְׂאָר הָאֵב וְעֵנִין איסור ערוה, ולכן אינו אסור
 6 בקרובותיו על ידי אחוה מצד האב, כיון שדינו מגזירת חכמים
 7 כבני נח, והם אסורים באיסור ערוה משום אחוה, רק בקרובותיהם
 8 מצד אמן ולא מצד אביהן, ולכן אף הוא דינו כך. הָא בִּיצֵד, אם
 9 נִשְׂא אֲחֻזְתּוֹ מִן אוֹתָהּ הָאֵם, והאחות נולדה קודם שנתגיירה האם,
 10 ונתגיירה עם אמה, אסורה להינשא לו כשם שאסורה לבני נח,
 11 ואם עבר ונשאה אסור לו לקיימה אצלו ויוציא - יגרש אותה.
 12 ואם נשא את אחותו מן אותו הָאֵב, וְקִיַּים אותה אצלו ואינו צריך
 13 לגרשה. ואם נשא את אֲחֻזַּת הָאֵב, מִן אוֹתָהּ הָאֵם, אסורה לו
 14 ויוציא אותה, שנאמר (בראשית ב' כד) 'עַל בֶּן יַעֲקֹב אִישׁ אֶת אִבְיוֹ/
 15 ודורשים להלן ש'אָבִיו' היינו אחות אביו מן האם שאסורה לו.
 16 ואם נשא את אחות אביו ששניהם מן אותו הָאֵב, וְקִיַּים אותה.
 17 ואם נשא את אֲחֻזַּת הָאֵם, ששתייהן מן אותה הָאֵם, אסורה לו
 18 ויוציא, שדורשים להלן שמה שנאמר (שם) 'אִמּוֹ' היינו אחות אמו
 19 מן האם שאסורה לו. ואם נשא את אֲחֻזַּת הָאֵם ששתייהן מן אותו
 20 הָאֵב, רַבִּי מֵאִיר אָמַר, אסורה לו ויוציא אותה, וְהַכְּמִים אָמַרְמִים,
 21 וְקִיַּים אותה. שְׁהָיְתָה רַבִּי מֵאִיר אָמַר, כָּל עֲרֻה שְׁהִיא מְשֻׁם שְׂאָר
 22 אֵם - שיש עליה שם קירבת אם, אף שקירבה זו היא על ידי האב,
 23 דהיינו שיש אב אחד לאם ולאחותה, אסורה לו ויוציא אותה,
 24 שגזורים שמא יאמרו שאין הגר אסור בקרובותיו מן האם ממש,
 25 וגזרו זאת אף באחותו מן האם, וכל שכן באחות אמו ואחות אביו
 26 מן האם שמפורשים בדרשת הכתוב לאיסור. ורק קרובותו מְשֻׁם
 27 שְׂאָר - קירבת הָאֵב, דהיינו שהיא קרובתו רק על ידי האב, כיון
 28 אחותו מאביו ואחות אביו מאביהם בלבד, מותרת לו וְקִיַּים
 29 אותה.
 30 וּמוֹתֵר גַּר זה שהורתו שלא בקדושה ולדיתו בקדושה, בְּאִשְׁתּוֹ אֲחִיו
 31 לאחר מיתתו, ואף אם הוא אחיו מן האם, וּבְאִשְׁתּוֹ אֲחִי אִבְיוֹ לאחר
 32 מיתתו, ואף אם הם אחים מאותה אם, וְכֵן שְׂאָר כָּל הָעֲרִיּוֹת שהן
 33 כעריות אלו, שאינן קרובותיו על ידי אחוה אלא על ידי אישות,
 34 כגון אחות אשתו ובלתו, מוֹתֵרִית לו. ומבארת הגמרא שישאר כל
 35 העריות' בֵּא לְאִתּוֹ - לרבות את אֲשֶׁת אִבְיוֹ לאחר מיתתו, שאף
 36 היא מותרת לו. אם נִשְׂא נכרי אִשָּׁה וְהָיְתָה ונתגיירו שלשתם לאחר
 37 הנישואין, פִּזְנִים - מקיים בנישואין אֲחֵת, וּמוֹצֵיא - מגרש אֲחֵת,
 38 שאסור לו לישא אשה ובתה יחד, כדי שלא יבואו להתיר
 39 לישראל נישואי אשה ובתה האסורים מן התורה. וְלִכְתְּחִילָהּ לֹא
 40 יִכְנָס אף את העריות האסורות לו משום שהן קרובותיו על ידי
 41 אחוה, שהתירו לו חכמים לעיל לקיימן, שכיון ששייך בהן אחוה
 42 מצד האב, חוששים שמא יבוא לקיים אף את האסורות לו משום
 43 שהן קרובותיו על ידי אחוה מן האם. גר שנתגייר, ונתגיירו עמו
 44 אף אשתו ואמה, מָתָה אִשְׁתּוֹ, מוֹתֵר בְּהִמּוֹתוֹ, כיון שאין לחוש
 45 שמא יאמרו שגרים באים מקדושה חמורה לקדושה קלה, שהרי
 46 בן נח אינו אסור בחמותו, ואין גזורים שמא יבואו להתיר לישראל
 47 להינשא לחמותו לאחר מיתת אשתו, כיון שבאופן זה נחלש
 48 איסורו של ישראל להינשא לחמותו, ולכן לא גזרו בו חכמים
 49 בגר. וְאִימָא דְמֵאִיר - ויש אומרים שאף לאחר שמתה אשתו אָמַר
 50 בְּהִמּוֹתוֹ, משום שחוששים שמא יתירו זאת בישראל גמור, שאף
 51 כשמתה אשתו נשאר איסור זה אצל ישראל בתוקפו, ולכן גזרו
 52 בחכמים אף בגר לאוסרה עליו.
 53 עד כאן בברייתא שהובאה להקשות ממנה על רבי מאיר המבואר
 54 בברייתא לעיל (נ"ג), שלפי דברי ברייתא זו, שלרבי מאיר בן נח או
 55 גר שהיתה הורתו שלא בקדושה, מותר באשת אביו לאחר מיתתו,

1 שחורתו שלא בקדושה. וכל גר שנתגיר בקטן שגולד עכשיו בלא בא ואם וקרובים
2 דמי ואין עליו קורבה מקדם לכן ומיהו רבנן הוא דגורר עליה בכל האסורות לו
3 (בהיותו גוי) משום שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה הלכך נשא
4 אחרות מן האם שגולדה קודם שנתגירה אמה ונתגירה עם אמה ונשאה זה
5 ומגדל יוציא דאחרות היא ולא גרע מכן נח
6 ומדרבנן שלא האם יאמרו וכו' דקסבר ר' מאיר
7 אחרות מן האם אסורה לבני נח ואפי' אחרות
8 אביו מן האם ואחרות אמו מן האב וילף לה
9 מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו דאביו
10 זה אחרות אביו ואמו זה אחרות אמו כדררש
11 ליה ר"א לקמן בשמעתין: מן האב יקיים. 5
12 דלא נאסר אסור אחרות בבני נח אלא מן
13 האם כדתיב (בראשית כ) וגם אמנה אחרות
14 בת אבי היא אך לא בת אמי אלמא בת האב
15 שריא להו ובת האם לא שריא להו: אחרות
16 אביו מן האם יוציא. כדתיב (שם ב) על כן
17 יעזב איש את אביו ודרשנן את אביו אחרות
18 אביו מן האם: אחרות אמן מן האב יוציא.
19 כדתיב את אמו זו אחרות אמו מן האם: ר"מ
20 אומר יוציא. גזירה משום אחרות מן האם
21 דכיון דשם צד שאר האם כאן אע"ג דמן
22 האב היא אי שרית ליה אתי למימר אין לגר
23 אפי' שאר אם ואתי למישרי אפי' אחרות מן
24 האם וכו' אחרות אמו ואחרות אביו מן האם:
25 וחכ"א יקיים. ולא גזרי' והוא הדין להורתי
26 וליתרו שלא בקדושה והא דנקט הורתי
27 שלא בקדושה וליתרו בקדושה לא בא
28 למעוטי הורתי וליתרו שלא בקדושה אלא
29 למעוטי הורתי וליתרו בקדושה וכיון דדמי
30 ליה לישראל גזר ביה ר"מ דילמא אתי
31 לאחלופי בישראל ואפילו בשאר האב ואפי'
32 נולדו אותן קרובות בהיותו גוי: ומותר
33 באשת אחיו. ואפילו מאמו לאחר מיתה
34 ואפילו נשאה אחיו משנתגיר אה אשת אח
35 כשהוא גוי ומשנתגיר קיימה דאין אשת אח
36 לבני נח וליכא למיחש שמא יאמרו וכו' וכן
37 אשת אחי האב וכן כל הבאות מחמת אשיות
38 דכיון דלשמו יאמרו ליכא למיחש דקסבר
39 לא נאסרו לבני נח ומשום קורבה נמי ליכא
40 למיחש דבכשן שגולד דמי: ושאר כל עירתי
41 שבאות מחמת אשיות ומותרות לה: לאתויי
42 אשת אביו. אבל כלתו ואחרות אשתו ליכא
43 לרבויהי דהא בגר שהיתה ליתרו בקדושה
44 קיימא וזה לא היתה לו כלל אשה אלא
45 בהיותו לאתויי אחרות אשתו נמי לא
46 (צריכא ליה) דהא קודם בהיותו נשא אשה ובתה כונס אהת ומוציא אהת וה"ה
47 לשתי אחיות: נשא אשה ובתה. שאר גרים קאי כשנשאם בהיותם גוי ונתגירו
48 עמו אי נמי הוא קאי ומשום דרך גזירת קאמרו וה"ה לישראל גמור: ולכתחילה
49 לא יבנו. מפרש ביבמות בפ' נושאין על האנוסה (דף צח) דאחך דאמרן לעיל
50 יקיים קאמר דלכתחלה לא יבנו: מזה אשתו מותר בחמותו. ואע"פ שקיימה
51 לאשתו משנתגיר דכן נח לא הוזר על חמותו דינמא באים מקדושה וכו' וחמותו
52 ממש לא היא אע"ג ונתגיר דגר שנתגיר וכו' ואין קרובות זה לזה: ואיכא דתני אסור בחמותו. התם מפרש במאי פליגי קתני מיהת מותר באשת אביו ואע"פ שביד
53 של ישראל ממתין עליה וכן בחמותו וקתני אסור באחרות ובאחרות אביו ואחרות אמו ואע"פ שאין ביד של ישראל ממתין עליהם: הא ר"מ וכו'. תלמיד של שניהם היה
54 בדאמרו' בס' ביצה (ד' ג) בני לישא קציעות ר"מ אמרו א"ר אליעזר רואין כאילו הן פרודות וכו' ובמס' עירובין בפ"ק (דף יג.) אמר ר"מ שמש את ר"ע הא דקתני
55 אחרות אסורה לו ואשת אביו מותרת לו ר"מ היא משום ר"א והאי דקתני חייבי מיתות נאסרו להם ולא חייבי כריתות ר"מ היא אליבא דר"ע: על כן יעזב איש את אביו
56 ואת אמו. לאדם הראשון נאמר: אחרות אביו. וכו' אחרות: ורבך ולא כובר. דליכא דיבוק דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו: מי שנשכח לכשבר אחר. שורע יוצא
57 ממש שנשכח בשר האם והוא אחר בו: יצאו בחמה וזיהו. שאין יולדין מן האדם הני דר"ע כולתו חייבי מיתות ניהו ומינה יליף לכל חייבי מיתות אבל לרבי אליעזר
58 לית ליה קורבא בשר האם וזיהו: אימא לאחר מיתה. לחייבו על אשת אביו לאחר מיתת אביו ומשני דומיא דאמה: אמו אמו ממש. ולא הנינו אשת
59 חבירו ובלאחר מיתת אביו נמי ליכא לתרצה דהיינו אשת אביו דאוקמנא לאחר מיתה ומשני אמו אנוסת אביו דלאו אשתו ואין כאן אלא משום אמו אפי' בחיה:
אבי

1 **מפני** מה לא נשא אדם את בתו. שכשאלה חזה מעץ הדעת היתה ראייה למות מיד
2 ואי משום אדם שהיה שריו בלא אשה היה יכול ליקח בתו ומסיק כדו שישא
3 קין את אחותו: **מי** איבא מידי דלישראל שריו ולגוי אסור. משמע דלישראל מותר
4 באשתו בשלא כדרכה וכן משמע בסוף פ"ב גדרים (דף כז) הוויא איתתא דאתא קמיה
5 דרבי אמרה לו רבי ערבתו לו שלחן והפכו אמר

6 לה בתי התורה התירה לו ולא היינו היא
7 למעלה הוא למטה דמה מפסדת בכך אלא
8 שלא כדרכה שבעצמה כדאמר התם אם
9 תענה את בנותי שלא כדרכן ואמר ויחשב אבתי
10 כדרכה ויענה שלא כדרכה וקשה דבס"ג
11 דיבמות (דף לד) חשיב שלא כדרכה מעשה ער
12 ואנו י"ל דלא אסיר אלא שעושה כך תרדי
13 שלא תתעבר ויחשיב זיפה אבל אם רוב
14 תשמישו כדרכה אלא שבאקראי מתאוה לה
15 שלא כדרכה שרי:

16 **קין** ידא. פ"ה שהיה רגיל להכות את חבירו
17 וקנסו בכך ור"ל דיניא הוא דהא מקרא
18 דיש חרוע רמה תשבר ובפ"כ ח"ד (גדה דף
19 י"ג ושם) גבי יד לאמה תקצץ אמר דינא תנן
20 כדבר הונא דרב הגאון קין ידא אלמא דינא הוא
21 הוא דאשכחן בפ"ד ה"ו (ב"ק דף לו.) גבי חנן
22 בישא דרב הונא גופיה לא חיביב אלא ממוק
23 שאני הכא דמועד ורגיל בכך היה להכות
24 באגרופ דינייה הוא בכך וכן יד לאמה רגיל
25 בכך.

אלא

18 **אסור** בבתו. תרע, שלא נשא אדם את בתו. ולא היא, התם היינו טעמא, כדי שישא קין
19 את אחותו, משום ד'עולם חסד יבנה'. אמר רב חסדא, עבד מותר באמו, ומותר בבתו. יצא
20 מכלל פותי, ולכלל ישראל לא בא. כי אתא רב דימי, אמר רבי אלעזר, אמר רבי חנינא, בן
21 נח שייחד שפחה לעבדו ויבא עליה, נהרג עליה. מאימתי? אמר רב נחמן, כדקראו לה 'יביתא
22 דכלניא'. מאימתי התרקה? אמר רב הונא, משפדעה ראשה בשוק. אמר רבי אלעזר, אמר
23 רבי חנינא, בן נח שפא על אשתו שלא כדרכה, חיביב. שניאמר 'דבבך', ולא שלא כדרכה.
24 אמר רבא, מי איבא מידי ד'ישראל לא מיחיביב, ובתי מיחיביב. אלא אמר רבא, בן נח שפא על
25 אשת חבירו שלא כדרכה, פטור. מאי טעמא, 'באשתו' ולא באשת חבירו. 'דבבך' ולא שלא
26 כדרכה. אמר רבי חנינא, עובד פוכבים שהכה את ישראל, חיביב מיתה, שניאמר 'ויפן פה נכה
27 וידיא כי אין איש [ויוד את המצרים] וגו'. ואמר רבי חנינא, הפטור לועז של ישראל, באילו
28 סוטר לועז של שכניה, שניאמר 'מוקש אדם ילע קודש': 'מונביה', 'עבדו', 'שבת', סימין: אמר
29 ריש לקיש, המונביה ידו על חבירו, אף על פי שלא הכהו נקרא 'רשע', שניאמר 'ויאמר לרשע
30 למה תכה רעך'. 'למה הכית' לא נאמר, אלא 'למה תכה'. אף על פי שלא הכהו, נקרא
31 'רשע'. ועירי, אמר רבי חנינא, נקרא 'חוטא', שניאמר 'ואם לא לקחתיו בחוקה', ובתיב 'ותהי
32 הפאת הנערים גדולה מאד'. רב הונא אמר, תיקצין ידו, שניאמר 'וירוע רמה תשבר'. רב הונא
33 קין ידא. רבי אלעזר אמר, אין לו תפנה אלא קבורה, שניאמר 'איש ורוע לו הארץ'. ואמר
34 רבי אלעזר, לא נתנה נרדע אלא לבעלי זרעות, שניאמר 'איש ורוע לו הארץ'. ואמר ריש
35 לקיש, מאי דכתיב 'עובד אדמתו ישבע לחם'. אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה, ישבע
36 לחם. ואם לאו, לא ישבע לחם. ואמר ריש לקיש, עובד פוכבים שישבת חיביב מיתה, שניאמר
37 'יום ולילה לא ישבותו'. ואמר מר, אזהרה שלהן זו היא מיתתן. אמר רבינא, אפילו שני
38 בשבת. וליהשבה גבי שבע מצות? כי קא חשיב 'שב ואל תעשה', קום עשה' לא קא חשיב.

1 **'אביו' דימויא ד'אמו', ו'אמו' דימויא ד'אביו', לא**
2 **משפחה לה אלא באחווה. ורבי עקיבא, מופב**
3 **לאוקמיה באשת אביו, דאיכרי 'ערות אביו'. לאפוקי**
4 **אחות אביו, דשאר אביו איכרי, 'ערות אביו' לא**
5 **איכרי. תא שמע, 'ויקח עמך את יוכבד דודתו'. מאי**
6 **לאו, דודתו מן האם. לא, דודתו מן האב. תא שמע,**
7 **'וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי'.**
8 **מכלל, דבת האם אסורה. ותספרא, אחותו הווא? בת**
9 **אחיו הווא. ויכין דהכי הוא, לא שנא מן האב, ולא**
10 **שנא מן האם, שריא. אלא, התם הכי קאמר ליה,**
11 **קורבא דאחות אית לי בדהא מאבא ולא מאמא. תא**
12 **שמע, מפני מה לא נשא אדם את בתו, כדי שישא**
13 **קין את אחותו, שניאמר 'כי אמרתי עולם חסד יבנה'.**
14 **הא לאו הכי, אסריא. כיון דאשתרי, אשתרי. אמר רב**
15 **הונא, פותי מותר בבתו. ואם תאמר, מפני מה לא**
16 **נשא אדם את בתו, כדי שישא קין את אחותו, משום**
17 **'עולם חסד יבנה'. ואיבא דאמרי, אמר רב הונא, פותי**
18 **אסור בבתו. תרע, שלא נשא אדם את בתו. ולא היא, התם היינו טעמא, כדי שישא קין**
19 **את אחותו, משום ד'עולם חסד יבנה'. אמר רב חסדא, עבד מותר באמו, ומותר בבתו. יצא**
20 **מכלל פותי, ולכלל ישראל לא בא. כי אתא רב דימי, אמר רבי אלעזר, אמר רבי חנינא, בן**
21 **נח שייחד שפחה לעבדו ויבא עליה, נהרג עליה. מאימתי? אמר רב נחמן, כדקראו לה 'יביתא**
22 **דכלניא'. מאימתי התרקה? אמר רב הונא, משפדעה ראשה בשוק. אמר רבי אלעזר, אמר**
23 **רבי חנינא, בן נח שפא על אשתו שלא כדרכה, חיביב. שניאמר 'דבבך', ולא שלא כדרכה.**
24 **אמר רבא, מי איבא מידי ד'ישראל לא מיחיביב, ובתי מיחיביב. אלא אמר רבא, בן נח שפא על**
25 **אשת חבירו שלא כדרכה, פטור. מאי טעמא, 'באשתו' ולא באשת חבירו. 'דבבך' ולא שלא**
26 **כדרכה. אמר רבי חנינא, עובד פוכבים שהכה את ישראל, חיביב מיתה, שניאמר 'ויפן פה נכה**
27 **וידיא כי אין איש [ויוד את המצרים] וגו'. ואמר רבי חנינא, הפטור לועז של ישראל, באילו**
28 **סוטר לועז של שכניה, שניאמר 'מוקש אדם ילע קודש': 'מונביה', 'עבדו', 'שבת', סימין: אמר**
29 **ריש לקיש, המונביה ידו על חבירו, אף על פי שלא הכהו נקרא 'רשע', שניאמר 'ויאמר לרשע**
30 **למה תכה רעך'. 'למה הכית' לא נאמר, אלא 'למה תכה'. אף על פי שלא הכהו, נקרא**
31 **'רשע'. ועירי, אמר רבי חנינא, נקרא 'חוטא', שניאמר 'ואם לא לקחתיו בחוקה', ובתיב 'ותהי**
32 **הפאת הנערים גדולה מאד'. רב הונא אמר, תיקצין ידו, שניאמר 'וירוע רמה תשבר'. רב הונא**
33 **קין ידא. רבי אלעזר אמר, אין לו תפנה אלא קבורה, שניאמר 'איש ורוע לו הארץ'. ואמר**
34 **רבי אלעזר, לא נתנה נרדע אלא לבעלי זרעות, שניאמר 'איש ורוע לו הארץ'. ואמר ריש**
35 **לקיש, מאי דכתיב 'עובד אדמתו ישבע לחם'. אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה, ישבע**
36 **לחם. ואם לאו, לא ישבע לחם. ואמר ריש לקיש, עובד פוכבים שישבת חיביב מיתה, שניאמר**
37 **'יום ולילה לא ישבותו'. ואמר מר, אזהרה שלהן זו היא מיתתן. אמר רבינא, אפילו שני**
38 **בשבת. וליהשבה גבי שבע מצות? כי קא חשיב 'שב ואל תעשה', קום עשה' לא קא חשיב.**

והא

1 **אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משפחה לה אלא באיסור דאחות.**
2 **דתרויהו ממש ליבא למימר דא"כ היינו דבכ ולא בזכר ותריוהו באישות ליבא**
3 **למימר דהא אמו לאו משום אישות דא"כ היינו אשת אביו הלכך תרויהו באחווה:**
4 **ורבי עקיבא מופב לאוקמא באשת אביו. כמשמעוה דקרא דקרי ליה אביו**
5 **דכתיב יעוב איש את אביו ואתו אביו**
6 **אשכחן דקרי בישראל ערות אביו דכתיב**
7 **(ויקרא יח) ערות אבך היא ולאן לאוקמא**
8 **באחות אביו דקרא לא משמע הכי דאחות**
9 **אביו שאר אביו הוא דאבך ערות אחות**
10 **אבך לא גתלה כי שאר אבך היא (שם):**
11 **דודתו. אחות קתה אביו: מאי לאו. אחות**
12 **קתה אף מן האם היתה והותרה לעמרים**
13 **אלמא אחות אב מן האם מותרת לו קודם**
14 **מתן תורה: לא דודתו מן האב. אחות קתה**
15 **מן האב היתה ולא מן האם ואחות אב**
16 **הותרה להם והא דכתיב יעוב איש את אביו**
17 **ודרשנן אחות אביו (אביו) באחותו מן האם**
18 **קאמר כדלפינן מוגם אמנה אחותי בת אבי**
19 **היא: תא שמע וגם אמנה וכו'. מכלל דבת**
20 **האם אסורה קשיא לרבי: אחותו הות**
21 **בתמיחה היא בת אחיו הוה ויכין דהכי לא**
22 **שנא מן האם ולא שנא מן האב שריא ליה**
23 **אלא התם הכי הוה אמר ליה קורבא**
24 **דאחותו וכו'. בת אחי מן האב היא ולא מן**
25 **האם ולא משום איסורא והתירא קאמר ליה**
26 **אלא משום לתקוני דיבורא קמא שאמר**
27 **אחותי היא קאמר ליה הכי אחותי בת אבי**
28 **היא דבת אחי בן אבי היא וקרי לה אחותו**
29 **דבני בניס הרי הם כבנים והרי היא כבת**
30 **אביו והיא דקאמר אך לא בת אמי לאו**
31 **משום דאי הוה אחוה מן האם הוויא אסורה**
32 **אלא משום קושטא ממילתא אמר לה: חסד**
33 **יבנה, תחילתו של עולם נבנה בחסד שצוה**
34 **אדם הראשון לנגמול חסד את בנו ואסרה לו**
35 **והתירה לקין כדי שיבנה העולם והיינו**
36 **דכתיב (ויקרא כ) כבי יקח איש את אחותו**
37 **בת אביו חסד הוא מה שהתירי לקין חסד**
38 **גמלתי עמו: נוי מותר בבתו. בין לרבי**
39 **אליעזר בני לרבי דקסבר רב הונא לא לפינן**
40 **קרא עריות מהתן דכתיבי בנאי קרא**
41 **מדפרט כל הני שמע מינה דוקא כתבינה:**
42 **עבד כנעני, של ישראל: מותר באמו ובבתו.**
43 **וכ"ש בשאר עריות של קורבה: יצא מכלל**
44 **נוי. ופוקע שם בן נח מיתה: ולכלל ישראל לא**
45 **בא. דלגור ליה עליה משום דרשמיא אימרו**
46 **באין מקדושה חמורה לקדושה קלה:**
47 **מאימתי. חשיב ליה מיוחדת לה: מדרגיל**
48 **למיקרי ליה. בנות העיר: רביתא דלניא.**
49 **לדחו של פלוני עבד: מאימתי התירה. שלא**
50 **תקרא מיוחדת לו אם בבתא דחפיקר עצמה:**
51 **משתפרע ראשה בשוק. שהיו רגילות אף**
52 **הגיות השנואות שלא לצאת בראש פרוע:**
53 **שלא כדרכה. אין כאן דבקאן שמתוך שאינה**
54 **נחיתה דברא אינה נדבקת עמו: באשתו וליא**
55 **והא**
56 **(יחזקאל לו) ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרוין אדם וכו': ילע קודש. כאלו לועה את הקדש כלומר כסוטר על לועז. סוטר מכה: אם לא לקחתי בחוקה.**
57 **בבני עלי כתיב שהיו תוקפים בבשר הזוחלים ואמר אם לא תתן לי אקח בחוקה דהיינו כמרים ידו שהיו מנומין להכות. ורועו רמה. הרגיל לרום ידו על חבירו: קין ידא**
58 **מאדם אחד שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו בכך כדאמר בפרקין לדלעל (דף מו.) ב"ד היו מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות טיגו וגדר לדבר: איש ורוע. איש**
59 **שנמנף ורוע לו הארץ מתוקנת לקבורה כלומר ראוי להמיתו ולקבורה: לא נתנה נרדע אלא לבני זרוע מפני שהותר רבה ע"י קרקע שבאות**
60 **הבמות ומפסידות וגבבים באין וגונבין ועוררין עליו וצריך שיהיה חוק לעמוד בנגוד: בעבד לאימה. לעסוק בה ממיד לחרישה והשקאה וניכוס ויחידו: נוי ששבת**
61 **ממלאכתו יום שלם חיביב מיתה שנא' יום ולילה לא ישבותו וקא דריש ליה לא ישבותו ממלאכה דאביו אדם נמי קאי ולא תימא לא ישבותו אדך ששת עתים דקרא קאי**
62 **כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלחיות: שפיטא לא רסיס' דהא טובא קמ"ל דאבני אדם קאי: אמר רבינא אפי' שני בשבת. לא תימא שבימה דקאמר ר"ל לשום חובה**
63 **קאמר דלא לכוון לשבות כגון בשבת שהוא יום שביטה לישראל או אחד בשבת ששבותין בו אלא מנחה בעלמא קא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה ואפי' יום שאינו**
64 **בר שביטה שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שביטה נקט ודה"ה דהוה מצי למינקט שלישי ורביע: קום עשה לא חשיב. והאי לא ישבותו קום עשה מלאכה היא:**

וטבל לשם עבדות, מותר בנאמ, ומותר בבתו, שניצא מקלל בותי - 56
 נכרי בן נח, ולכן אינו אסור אף בעריות שכן נח אסור בהן, ולקלל 57
 להקרא ישאל לא כא עדיין, ולכן לא גזרו לאוסרו באמו ובבתו 58
 כדי שלא יאמרו שבא מקדושה תמורה לקדושה קלה כפי שגזרו 59
 על גר (יבמות כב.). 60
 דין שפחה המיוחדת לעבד: כי אהא - כשבא רב דימי לבבל, אמר 61
 בשם רבי אלעזר, אמר רבי חנינאי, בן נח שייחד שפחה לעבדו שהתא 62
 כאשתו, ובא עליה העבד, ואחר כך בא עליה האדון עצמו, נהרג 63
 האדון עליה ובלגלה. מבררת הגמרא: מאימית - מאימית נחשבת 64
 מיוחדת לו, אמר רב נחמן, מקראו לה בנות העיר 'רביהא דפלניא' 65
 - 'ילדתו של פלוני (העבד)'. מאימית התרתה - תהא מותרת, שלא 66
 תיקרא עוד מיוחדת לעבד פלוני, ואם תבוא להפקיר עצמה לשאר 67
 אנשים, לא יהרגו עליה, אמר רב הונא, מעת שפסקה שערות ראשה 68
 בשוק בנה כדרך נשים בשוואות. 69
 הגמרא דנה בענין ביאה שלא כדרכה בבן נח: אמר רבי אלעזר אמר 70
 רבי חנינאי, בן נח שבא על אשתו שלא כדרךה, תיב מיתה, שנאמר 71
 על בן נח (בראשית ב' כד) 'ודבק באשתו', באופן שהוא דבק בה, ולא 72
 בביאה שלא כדרךה שאין האשה נהנית בה ואינה נדבקת עמו. 73
 תמחה הגמרא: אמר רבא, מי אימא מידי - וכי יש דבר דישאל לא 74
 מתיב עונש על עשייתו, ובתי שקל ממנו מתיב עליו. רבא מבאר 75
 שלמדים משם דין אחר: אלא אמר רבא, בן נח שבא על אשת חבירו 76
 הנכרי שלא כדרךה, פטור. מאי מעמא, דורשים מהפסוק (בראשית ב' 77
 כד) 'ודבק באשתו' ולא באשת חבירו, 'ודבק' משמע בביאה כדרכה 78
 ששייך בה דיבוק, ולא בביאה שלא כדרךה, שאין שייך בה דיבוק, 79
 ואותה לא אסר הכתוב באשת חבירו. 80
 דין הכאה בבן נח: אמר רבי חנינאי, עובד בוכים - נכרי שהכה 81
 את ישראל, תיב מיתה, שנאמר במשה לאחר שראה איש מצרי 82
 מכה איש עברי מאחיו (שמות ב' יב), 'יפן בה וכה ויך כי אין איש 83
 ינח את המצרי' וגו' ויטמנהו בחול', שהרגו משום שהכה את 84
 ישראל. אמר רבי חנינאי, הפסוק לועז - המכה על לחיו של 85
 ישראל, כאילו סופר לועז של שכניה, שנאמר (משלי ב' כה) 'מוקש 86
 אדם לזע קודש', כלומר, הנוקש ומכה על לחיו של ישראל 87
 הקרויים 'אדם', כאילו לועז את הקודש, דיינו מכה על לועז של 88
 שכניה. 89
 הגמרא מביאה מאמרים נוספים בענין זה: 'מנביה', 'עבדו', 'שבת', 90
 שלש תיבות אלו הן סימן לשלשת מאמרי ריש לקיש הבאים. אמר 91
 ריש לקיש, המנביה ידו על חבירו כמראה שרוצה להכותו, אף על 92
 פי שעדיין לא הכהו נקרא 'רשע', שנאמר כשראה משה שני 93
 אנשים מישראל מתקוטטים (שמות ב' יט), 'ויאמר לרשע למה תכה 94
 רעך', 'למה הכיית' לא נאמר, אלא 'למה תכה', ששאלו על מה 95
 שרצה להכותו, וקראו הכתוב 'רשע', מוכח שאף על פי שעדיין 96
 לא הכהו, כיון שהרים עליו את ידו נקרא 'רשע'. (אמר) זעירי אמר 97
 בשם רבי חנינאי, נקרא 'חומא', שנאמר בכהנים בני עלי בשחיו 98
 רוצים ליטול מבשר הזבחים (שמואל א' ב' טו), 'ואמר לא כי עתה תתן 99
 ואם לא לקחתי בחוקה', ו'בחוקה' דיינו שהיה מאיים להכותו, וזה 100
 כמי שמרים ידו ומאיים להכותו, וכתוב בפסוק שאחריו (שם ב' יז) 101
 'ותי חפאת הנערים גדולה מאד', ומוכח שנקרא בכך 'חוטא'. רב 102
 הונא אמר, הרגיל בכך תיקצין ידו, שנאמר (איוב לח טו) 'וידוע רמה 103
 תשבר', כלומר, ודוע הרגילה להתרומם כדי להכותו, תשבר. 104
 מספרת הגמרא: רב הונא קין ידא - קצץ יד של אדם שהיה רגיל 105
 להכות את חבירו. רבי אלעזר אומר, אין לו תקנה אלא קבורה, 106
 כלומר ראוי הוא להמיתו ולקברו, שנאמר (שם כב ה) 'ואיש ודע לו 107
 הארץ, כלומר, איש המרים ודוע על חבירו להכותו, מתוקנת לו 108
 הארץ לקבורה, שראוי הוא לכך. דרשה נוספת שדרש רבי 109
 אלעזר מפסוק זה: ואמר רבי אלעזר, לא נתנה ואין ראיהו קרע 110

מהפסוק שהזכיר אביו ואמו יחד, נראה ששניהם עוסקים בסוג 1
 ערוה דומה, ושיהא אסור הערוה הנלמד מ'אביו' דומיא דהנלמד 2
 מ'אמו', והנלמד מ'אמו' דומיא ד'אביו', לא משפחת לה - אין אתה 3
 מוצא זאת אלא כשורשים שהפסוק מדבר בעריות של אהוה, 4
 דיינו אחות אביו ואחות אמו. 5
 ורבי עקיבא סבר שמוטב לאוקמה - להעמיד את 'אביו' שבפסוק 6
 באיסור אשת אביו, כמשמעות הפסוק 'עזוב איש את אביו', 7
 שקורא אשת לאיסור אשת אביו, כיון שמצאנו לגבי עריות 8
 ישראל דאיברי ונשקראת אשת אביו ערות אביו, שנאמר ויקרא 9
 ערות אשת אביו לא תגלה ערות אביו הוא, לאפיקי - 10
 ולהוציא ולא להעמיד את הפסוק באיסור אחות אביו, שאינה 11
 כמשמעות 'אביו' שנאמר בפסוק, כיון דשאר אביו איברי - שאחות 12
 אביו נקראת רק 'שאר אביו' דיינו קרובתו של אביו, שנאמר (שם 13
 יח יג) 'ערות אחות אביו לא תגלה שאר אביו הוא, אבל ערות 14
 אביו לא אביו'. 15
 הגמרא מנסה להביא הוכחות לדעות אלו: תא שמע, נאמר (שמות 16
 יז) 'ויקח עמרים את יזבד דודתו לו לאשה, והיתה אחות קהת 17
 אבי עמרם. מאי לאו - האם אין כוונת הפסוק שיוכבד היתה 18
 דודתו של עמרם גם מן האם, ויוכבד וקהת נולדו לאם אחת, 19
 ומבואר שאחות אביו מן האם היתה מותרת לו קודם מתן תורה, 20
 ויש תלמוד מכך שמוותרת לבני נח, והרי זה כרבי עקיבא וקשה 21
 על רבי אליעזר. דוחה הגמרא: לא, דודתו מן האב היתה ולא מן 22
 האם, ומה שדרש מהכתוב 'עזוב איש את אביו' לאסור אחות 23
 אביו, הכוונה אחותו מן האם. 24
 תא שמע ממה שאמר אברהם לאבימלך על שרה (בראשית כ' יג) 'וגם 25
 אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה. מקלל 26
 - יש תלמוד מכך דבת האם אסורה לבני נח, שאם היתה אחותו 27
 מן האם היתה אסורה לו. הגמרא תמחה על המקשן: ותפקרא - 28
 וכי אתה אכן סבור ששרה אחותו של אברהם הוא 'היתה', והלא 29
 בת הן אחיו של אברהם הוא, וכיון דהכי ושרון הוא, הרי לא 30
 שניא 'בין כשהיא בת אחיו מן האב, ולא שניא מן האם, שריא - 31
 מותרת לו. ואין ראייה לאוסרו באחותו מן האם. אלא תהם - שם 32
 לא בא אברהם אלא לבאר את דבריו הראשונים עליה (שם כ' א) 33
 'אחותי הוא, והכי קאמר ליה לאבימלך, כוונתי היתה דקורבא 34
 דאחות אית לי בתדה מאבא - שיש לי עמה קירבה של אחוה בכך 35
 שאנו בני אב אחד, ולא מאמא - אך אין לנו קירבת אחוה מצד 36
 האם, שאנו בני אמהות שונות. 37
 תא שמע, שנינו בברייתא. מפני מה לא נשא אדם הראשון את 38
 בתו, כדי שישא קין בנו את אחותו, שנאמר (תהלים א' פט) 'כי אמרתי 39
 עולם חסד יבנה', כלומר, שהתחסד ה' עם קין, שצויה לאדם 40
 הראשון שלא לישא את בתו והתיר לקין לישא את אחותו בכדי 41
 שיבנה העולם, ומשמע, הא לאו תכי - לולי טעם זה, אסורא היתה 42
 אחותו לו, ומבואר שכן נח אסור באחותו. דוחה הגמרא: ביון 43
 דאשתרי - שהותרה לקין כדי שיבנה העולם, אשתרי כבר לגמרי 44
 לכל בני נח. 45
 הגמרא מביאה דינים שונים מענין זה. דין בן נח בבתו: אמר רב 46
 הונא, בותי - נכרי בן נח מותר בבתו. ואם תאמר אם כן מפני מה 47
 לא נשא אדם הראשון את בתו, התשובה היא, כדי שהבת תהיה 48
 פנויה וישא קין את אחותו, משום שנאמר 'עולם חסד יבנה', 49
 וכאמור. ואיבא דאמרי - ויש שאמרו, אמר רב הונא, בותי אסור 50
 בבתו. תדע שכך הדין, ממה שלא נשא אדם הראשון את בתו, וודאי 51
 הטעם הוא משום שהיה אסור בה. דוחה הגמרא: ולא היא - ואין 52
 זו ראייה, תהם היינו מעמא שלא נשאהו, כדי שישא קין את אחותו, 53
 משום ד'עולם חסד יבנה', כאמור. 54
 דין עבד באמו ובבתו: אמר רב חסדא, עבד כנעני של ישראל שמל 55

58 ללמד לאסרו, שלא תאמר שרק דם שחיטה נאסר באיסור דם.
 59 בברייתא מבואר שנאמר איסור אבר מן החי לבני נח, ואחר כך
 60 במתן תורה נשנה ונאמר לישראל. מבררת הגמרא: למה לי
 61 למיקתב איסור אבר מן החי לבני נח, ולמה לי למשני - לשנות את
 62 האיסור גם לישראל בסיני במתן תורה, והרי הם בכלל בני נח
 63 שכבר נאסר להם. מבארת הגמרא: כדרינן יוסי ברבי חנינא, דאמר
 64 רבי יוסי ברבי חנינא, כל מצוה שנאמרה לבני נח, ונשנית בסיני, לזה
 65 ולזה - בין לישראל ובין לבני נח נאמרה, דהיינו שאף לאחר שנתן
 66 ה' את התורה לישראל, לא נטל ממני נח מצוות אלו ועדיין מצווים
 67 בהן. ואף איסור אבר מן החי הוא אחת ממצוות אלו. ממשך רבי
 68 יוסי ברבי חנינא: וכל מצוה שנאמרה לבני נח, ולא נשנית בסיני,
 69 לישראל נאמרה ולא לבני נח, שמזמן מתן תורה ואילך ניטלה ממני
 70 נח ונשארה רק אצל לישראל, ואנו אין לנו מצוה שנאמרה לבני נח
 71 ולא נשנית בסיני, אלא איסור אכילת גיד הנשה, ואליבא דרבי
 72 יהודה (חולק ק) שאיסור גיד הנשה נאמר לבני נח עקב קודם שנתן
 73 תורה, ואף על פי כן אינו אסור אלא לישראל, שהרי בפסוק שבו
 74 נאמר האיסור (בראשית לב ג) נאמרה הלשון לבני ישראל.
 75 הגמרא דנה בדברי רבי יוסי ברבי חנינא: אמר מר, כל מצוה
 76 שנאמרה לבני נח, ונשנית בסיני, לזה ולזה - לבני נח לישראל
 77 נאמרה. מקשה הגמרא: אדרבה - יש לדייק להיפך, מכך דנשנית
 78 בסיני, מוכח שרק לישראל נאמרה ולא לבני נח, שאם גם לכן נח
 79 נאמרה, לא היתה התורה צריכה לכתוב את השינוי לישראל,
 80 והיינו יודעים שישראל ובני נח חייבים, שהרי ישראל הם בכלל
 81 האיסור שנאמר לבני נח. מתרצת הגמרא: מכך דאיתני - שנשנה
 82 איסור עבודת פוככים בסיני מלבד האיסור שנאמר קודם לכן לבני
 83 נח, ואשפזן - ומצינו בתורה דענש עובדי פוככים עילווה - על
 84 עשיית עבודה זרה, ומבואר שגם בני נח מזהירים על עבודה זרה
 85 אף לאחר מתן תורה, שמע מינה שמצוה שנאמרה לבני נח ונשנית
 86 לישראל בסיני לזה ולזה נאמרה, ומאיזה זה נלמד לשאר
 87 המצוות שנאמרו ושנונו שלהו ולזה נאמרו.
 88 הגמרא דנה בהמשך דברי רבי יוסי ברבי חנינא: כל מצוה
 89 שנאמרה לבני נח, ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח.
 90 מקשה הגמרא: אדרבה - הלא הסברא היא להיפך, מכך דלא
 91 נשנית בסיני, יש ללמוד שדווקא לבני נח נאמרה, ולא לישראל,
 92 ולכך לא חזרה התורה וציותה זאת לישראל, כדי לחדש שממתן
 93 תורה ואילך פסקה מצוה זו מהם. מתרצת הגמרא: אין לומר
 94 שמתן תורה וציות בני נח מצוה ביה, ולא ישראל, שכן ליגא
 95 מיעדים - אין דבר שציותה עליו התורה, דלישראל שרי - מותר
 96 לעשותו, ולעובד פוככים - נכרי בן נח אסור, שבשיצאו ישראל
 97 במתן תורה מכלל שאר בני נח, להתקדש ולהחמיר עליהם
 98 בהוספת מצוות יצאו, ולא להתיר להם במה שנאסרו מקודם. ואם
 99 כן ודאי מה שלא נשנית המצוה בסיני כשאר המצוות שנשנו, אינו
 100 משום שבא להתירה לישראל, אלא בא ליטלה מבני נח.
 101 מקשה הגמרא: וכי האם לא מצינו דבר המותר לישראל ואסור
 102 לנכרי, ודריי אשת יפת תואר נכרית, שהותרה לישראל במלחמה
 103 (דברים כא יא), ואסורה לנכרי בן נח משום גזל, כמבואר בברייתא
 104 לעיל (ד). מתרצת הגמרא: היתם באשת יפת תואר, מה שלא
 105 הותרה לנכרים הוא משום דלאו בני כיבוש ניהו - שאינם במצות
 106 כיבוש הארץ, ולפיכך לא שייך בהם היתר יפת תואר שנאמר רק
 107 בשעת מלחמת כיבוש.
 108 מקשה הגמרא: ודריי גזל פחות משנה פרוטה שמותר לישראל
 109 ואסור לנכרי. מתרצת הגמרא: היתם לגבי פחות משהו פרוטה, אף
 110 לישראל לא הותר, אלא שאם הגזול לישראל חייב להשיבו,
 111 משום שהגזול מוחל על כך, מה שאין כן אצל בני נח שחייבים
 112 להשיבו משום דלאו בני מוחילה ניהו - שאינם מוחלים על כך.
 113 הגמרא חוזרת לתחילת דברי רבי יוסי ברבי חנינא: כל מצוה
 114 שנאמרה לבני נח, ונשנית בסיני, לזה ולזה נאמרה.

1 מקשה הגמרא: ומה דיני - והרי ציווי בני נח על הדינים, קום עשה
 2 משפט הוא, ואף על פי כן קא חשיב התנא במנין מצוות בני נח,
 3 ואם כן חוזרת השאלה, מדוע לא מנה את איסור השביתה.
 4 מתרצת הגמרא: מה שהתנא מנה את מצות הדינים, מכיון שגם
 5 מצות קום עשה משפט וגם מצות שב ואל תעשה עוול ניהו -
 6 כלולות בהם, שאף שלא באו לפניהם בעלי דינים, והם יושבים
 7 ובטלים, מעדיין מצווים לה במצוה שלא לעשות עוול.
 8 הגמרא מבארת איסור נוסף של נכרי: ואמר רבי יוחנן, (עובד
 9 כוכבים) [גוי] שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים לג ד) תורה
 10 צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב, ויש לדייק שרק לנו ניתנה
 11 התורה כמורשה, ולא להם - לנכרים. שואלת הגמרא: וליחשבה
 12 - שימנה זאת התנא לפני שבע המצוות של בני נח. משיבה
 13 הגמרא: דין זה נכלל במצוות אחרות שמנה התנא, וכפי שיתבאר.
 14 למאן דאמר שכוננת הפסוק שהתורה היא מורשה - ירושה
 15 לישראל, הנכרי העוסק בה מיגיל קא גזיל לה - נחשב כמי שגזול
 16 אותה מהם, ונכלל באיסור גזל. ולמאן דאמר לדרוש תיבת
 17 'מורשה' שהתורה נחשבת מאורסה לנו (פסחים מט), נכרי העוסק
 18 בתורה דינו פבועל נערה המאורסה של ישראל, דינו למיתה
 19 בפסקיה, ונכלל באיסור העריות.
 20 מקשה הגמרא: מיתיבי, שנינו בברייתא, הנה רבי מאיר אומר, מניין
 21 שאפילו (עובד כוכבים) [גוי] ועוסק בתורה, שהוא נחשב במעלתו
 22 כבתן גדול, שנאמר לגבי התורה (ויקרא יח ה) ושמרתם את חקתי
 23 ואת משפטי אשר עשה אותם האדם ותי פהם, 'בהנים' ליוים'
 24 וישראלים' לא נאמר בפסוק זה, אלא האדם, ומשמע שכל אדם
 25 בכלל ואף נכרי, והשוה הכתוב את כל העוסקים בתורה, בין נכרי
 26 ובין ישראל ובין כהן, הא למדת מכך, שאפילו (עובד כוכבים) [גוי]
 27 ועוסק בתורה, הרי הוא כבתן גדול. וקשה לרבי יוחנן שאסר לנכרי
 28 לעסוק בתורה. מתרצת הגמרא: באמת אסור לנכרי לעסוק
 29 בתורה, והתם בברייתא דיבר רבי מאיר כשעוסק בהלכות שבע
 30 מצוות ידוהו - שלהם, כדי להיות בקי בהן, שלימוד זה הותר להם,
 31 ואז נחשב במעלתו ככהן גדול.
 32 שנינו בברייתא לעיל (נ): רבי חנינא בן גמליאל אומר, אף האיסור
 33 לאכול דם מן החי - דם שהוצא מבעל חיים בעודו חי, הוא בכלל
 34 המצוות שנצטוו בהם בני נח. הגמרא מבארת את המקור לדין זה
 35 וטעמם של רבנן החולקים על כך: תנו רבנן, מה שנאמר לבני נח
 36 (בראשית ט ד) אף בשר בנפשיו דמו לא תאכלו, זה איסור אבר מן
 37 החי, שכן נדרש הפסוק, לא תאכלו בשר בעוד נפשו בו. רבי
 38 חנינא בן גמליאל אומר, אף הדם מן החי נאסר לבני נח בפסוק זה.
 39 מבארת הגמרא: מאי טעמא דרבי חנינא בן גמליאל שדורש מפסוק
 40 זה שני איסורים, משום שקרי ביה - יש לקרוא בפסוק 'בשר בנפשיו'
 41 לא תאכלו - לא תאכל את הבשר כשהנפש עמו, וכן יש לקרוא
 42 'דמו בנפשיו לא תאכלו' - לא תאכל את הדם כשהנפש עמו.
 43 מבארת הגמרא: ורבנן שאינם דורשים מ'דמו' לאסור דם מן החי,
 44 טוברים דהוא 'דמו' שנאמר בפסוק, למישרי שרצים הוא דאיתא
 45 - בא להתיר אבר מן החי בשרצים, כיון שנאסר להם בבהמה
 46 הוצרך להתיר בשרצים.
 47 הגמרא מביאה את המשך דברי רבי חנינא בברייתא לעיל: בייצא
 48 פרך - כפי שנאסר דם מן החי לבני נח, כך איתא אומר בישראל,
 49 שנאמר (דברים יב כג) 'רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש'
 50 וגו' ולא תאכל הנפש עם הבשר, ומכך שנסמך איסור דם לאיסור
 51 אבר מן החי, יש לדרוש את סוף הפסוק, 'לא תאכלו' את הדם
 52 שנזכר בתחילת הפסוק, כשיצא מהבהמה בעוד 'הנפש עם הבשר',
 53 כלומר בחייה. (רק חזק לבלתי אכל הדם זו אבר מן החי כי הדם
 54 הוא הנפש זה דם מן החי). מבארת הגמרא: ורבנן, הוהא - מה
 55 שסמך איסור דם לאיסור אבר מן החי, לא בא לאיסור נוסף של דם
 56 מן החי, אלא לרם תקנה - מה שמקוים מהבהמה בחייה דם
 57 שהנשמה יוצאת בו בשעת יציאתו מן הבהמה הוא דאיתא - בא

1 **אלא** האדם. פרשי' ולית ליה לר"מ אתם קרוין אדם וקשה דבפ"ק דכריתות (דף ו) 1
 2 פטר סך שמען המגשה לגוי ומשמע דהוי טעמא משום דתי' על בשר אדם לא 2
 3 יסך אתם קרוין אדם מיהו מצינו למימר דטעמא משום דכל שישנו בסך ישנו בכל יסך 3
 4 וכל שאינו בסך אינו בכל יסך וי"ס דרסי' הכא רבי ירמיה ור"ת מפרש דיש חיזוק בין 4
 5 אדם להאדם (כי אדם רעונו ע"ד היתרון לאייתן 5
 6 המעולה ומעוטר בתורת ה') תרע דלא מיימי 6
 7 בפרק הבא על יבמות (יבמות דף סא. ושם) 7
 8 מדכתיב במצרים כל האדם הבהמה (שמות ט) 8
 9 והא דקאמר הכא כתיבם לוי' ישראל' לא 9
 10 נאמר ה"ק לא נאמ' אדם דלישתמע כתיבם לוי' 10
 11 וישראלים הדי' משולם פ"י דוקא גבי פורענות 11
 12 קורא אותם אדם דאין ראוי לכתוב שם ישראל 12
 13 אבל גבי האדם וזו בהם ה"ל למכתב כתיבם 13
 14 לוי' וישראלים כמו שרגיל בכל מקום כדכתיב 14
 15 (ויקרא כא) אמור אל הכתבים (במדבר יח) ואל 15
 16 הלהים דתבר (שמות יד) דבר אל בני ישראל 16
 17 והכי איתא במדרש ויכולו מה אקוב לא קבה 17
 18 אל שלא חזיר שמו על פורענות אדם כי יהיה 18
 19 בער בשרו נגע צרעת כי תהיה באדם ולא 19
 20 בישראל אלה יעמדו לברך את העם וגבי 20
 21 פורענות אלה יעמדו וזו הקלה הוא פדריך 21
 22 התם מהךן קראי אף ע"ג דגוי' נמי קרויים אדם 22
 23 מ"מ פריך שפיר כיון שמכנה גבי פורענות את 23
 24 ישראל באדם היבא דלא איירי אלא בגוים לא 24
 25 היה לו לקרותו אדם: **אף** ע"ד מהו. ולרבנן 25
 26 אבר מן הדי' וקשה דתמ' דלעיל (דף נו) 26
 27 (דדרשי) דג"ל אבר מן הדי' מאכל תאכל ולא 27
 28 מוקי האי קרא אלא למישרי שרצים כדנפקא 28
 29 לקמן מי שדמו חלוק מבשרה: 29
 30 **ורבנן** והוא לדם הקוח. בפרק גיד הנשה 30
 31 (חולין קא). מוקי לה דאבר הכי הדי' 31
 32 נוהג בין בטמאים בין בטוהרי' והבא דמוקיע לה 32
 33 לדם הקוח כמ"ד התם (דף ק) אינו נוהג אלא 33
 34 בטוהרי'. **נאמר** לבני נח. גוי ששבת לא שייך 34
 35 כאן דישאל הוחזרו לשבות: 35
 36 **ליכא** מידעם דלישראל שרי. דבר שהוא 36
 37 מצוה לישראל לא אמרינן הכי הדי' 37
 38 ששבת חייב ולישראל מצוה אף על גב דבשני 38
 39 בשבת אין מצוה לישראל מ"מ יש עליו מצות 39
 40 שביטות שבת ועל העוברים דגוי חייב ישראל 40
 41 פטור אע"ג דפטור מ"מ לא שרי מיהו קשה 41
 42 דאמרין בפרק פסח סו' סו' מורה (לקמן דף עב) 42
 43 יצא ראשו אין נוגעין בו דאין דוחין נפש מפני 43
 44 נפש אבל קודם שיצא ראשו הדי' פושטת ידה 44
 45 וחתכתי לאברים ומציאה כדי להציל את אמו 45
 46 וכה"ג בגי' אסור כיון שהחזירו על העוברים 46
 47 וי"ל דהא נמי בישראל מצוה כדי להציל ואפשר 47
 48 דאפילו בגוי שרי: 48
 49 **והא** 49
 50 **והרי** 50
 51 **והרי** 51
 52 **והרי** 52
 53 **והרי** 53
 54 **והרי** 54
 55 **והרי** 55
 56 **והרי** 56
 57 **והרי** 57
 58 **והרי** 58
 59 **והרי** 59
 60 **והרי** 60
 61 **והרי** 61
 62 **והרי** 62
 63 **והרי** 63

1 **והא דינין קום עשה.** משפט הוא וקא חשיב: ומשני קום עשה ושב אל תעשה 1
 2 **הוא.** קום עשה משפט ושב ואל תעשה עול אפילו אינו מצוה לעשות משפט והוא 2
 3 יושב ובטל מזהר הוא שלא לעשות עול ואזהרת לא תעשו עול (ויקרא יט) אינה 3
 4 קום עשה משפט אלא לחודה קיימא עול והבטל מלא תעשה עול אבל אזהרת לא 4
 5 תשבות על כרוךך אינה עשה: 5
 6 **מורשה לנו.** ולא להם ואיכא משום גול 6
 7 כדמפרש: **מורשה מאורסה.** אמוראי איכא 7
 8 דדרשי בהו גבי עני הארץ בפרק אלו עוברין 8
 9 בפסחים (דף מט): מיגול קא גול לה. והא קא 9
 10 חשיב גול וכן נהרה המאורסה היא בכלל 10
 11 גילוי עריות הוא: **ר"מ** דלית ליה אתם 11
 12 קרוין אדם ולא עובדי כוכבים קרוין אדם 12
 13 ור"ש היא דדרש לה במסכת יבמות (דף 13
 14 סא.): **שבבע מצות יודוהו.** עוסקין בהלכות 14
 15 אותן שבע מצות להיות בקיאין בהן: **בשר.** 15
 16 בעוד נפשו קיימת לא תאכלו זהו אבר מן 16
 17 הדי' דתמו לדרשא אחרינא למשרי אבר מן 17
 18 הדי' דשרצים כדלקמן בשמעתין: **כיוצא** 18
 19 **כדבר אתה אומר.** שאף ישראל הוחזרו על 19
 20 דם מן הדי' בסיני ומשום חיות ורבי חנינא 20
 21 קאמר לה: כי היום הוא הנפש ולא תאכל 21
 22 הנפש עם הבשר כו'. כלומר לא תאכל הדם 22
 23 הנוכר בראש המקרא בעוד הנפש עם 23
 24 הבשר: **ורבנן** והוא. דסמך דם לאזהרת אבר 24
 25 מה הדי' לא למסרי משום חיות סמכי' אלא 25
 26 למסרי דם הקוח שהנפש יוצאה בו משום 26
 27 דהוא דסמכיה דלא תימא אזהרת דם גבי 27
 28 וזבחת מבקר ומזאנך כתיב (דברים יב) דם 28
 29 שחיטה הוא הדיו דם אבל דם הקוח לא הוי 29
 30 דם להכי אקשייה לאבר מן הדי' מה אבר מן 30
 31 הדי' אסור מחמת אישורו אף דם מן הדי' 31
 32 מוחזר עלה משום דם ובלבד שיהא דם 32
 33 הנפש אבל דם הקוח שאין הנפש יוצאה בו 33
 34 אינו קרוי דם אבל אישור חיות לא נוכר בו 34
 35 ולא בשום דם ובכריתות (דף כב). מפרש 35
 36 איהו דם הקוח שהנפש יוצאה בו משיפה 36
 37 המשרות ואילך משווא מתחיל לצאת 37
 38 שחור: **למה לי למכתב.** אבר מן הדי' בסיני 38
 39 ובבני נח אטו ישראל משום דקבלו תורה 39
 40 יצאו מכלל מצוי הראשונ' בשלמא עבודה 40
 41 זריגו ועליו עריות בסיני למלתיהו נשנית 41
 42 לפי שלא פרשו כי' בבני נח על אלו בעריות 42
 43 עונשן עליהם וכן בעריות לפרש עונשן אלא 43
 44 אבר מן הדי' למה לי לאזהרוי: **לזה ולזה** 44
 45 **נאמרה.** כדמפרש לקמן מודשנית עבודה 45
 46 זרה וגילוי עריות בסיני ואשכחן דאיעשב 46
 47 גוים עלייהו אף לאחר מתי' תורה כדכתיב 47
 48 (דברים יח) לא ימצא כן מעביד בנו ובתו 48
 49 וגו' ובגלל התועבות האלה וכן בעריות 49
 50 (ויקרא יח) כי את כל התועבות האלה שמע 50
 51 מיניה כי יחייב קודשא בריך הוא תורה 51
 52 לישראל לא שקלינהו להך' מבני נח ובקיימי להו 52
 53 תנייה בסיני כדאיתא בעבודה זרה ובגילוי עריות 53
 54 דילמא להכי לא נשנו דלבני נח הוא דאסרי' ולא לישראל ומשני ליכא מיד דלישראל שרי ולגוים אסור שכשצאו מכלל בני נח להתקדש יצאו ולא להקל עליהם ולזה 54
 55 ולזה ליכא למימר דאי' אמאי' אתני עבודה זרה הילכך על כרוךך אותה שלא נשנית אינה בבני נח הילכך אם לא נשנית אבר מן הדי' הוא אמינא נטלה מבני נח ממתי' 55
 56 תורה ואילך: **ואנו אין לנו.** אזהרה בבני נח ולא נשנית בסיני אלא גיד הנשה: **ואליכא דרבי יודיה.** דאמר בפרק גיד הנשה (חולין דף ק) מבני יעקב נאסר גיד הנשה 56
 57 שהיו בני נח קודם מתי' תורה ורבנן פליגי ואמרו בסיני נאמר ולא להם אלא שנכתב במקומו ואחר מתי' תורה כתבו נשנה במקום המשנה על התני' לידע מאיזה טעם 57
 58 נאסר להם ולרבי יהודה גופיה לישראל נאמר ולא לשאר בני נח דהא בני ישראל כתיב והא דקאמר הכא דאותן העומדות באיסורן לבני נח לעולם הוצרך לשנותן בסיני 58
 59 לאו משום דאי לא אהדרניהו הוא אמינא נגמר מגיד הנשה דלא נשנית לישראל נאמר ולא לבני נח דמהא ליכא למיגמר שהדי' לא נאסרה אלא לישראל ובעוד שהיו 59
 60 בני נח נמי להם נאסר ליה לאחריים אלא מדאתני עבודה זרה הוה גמרינן להו: **ואשכחן דאיענישו גוי' עלייהו.** שבע אומות כדכתיב לא ימצא כן מעביד בנו ובתו באש 60
 61 אודריבה מולא ינשנית בסיני **איתא לבני נח נאמרה.** לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להם ולא משבאו לכלל ישראל: **והרי יפת תואר.** שאסורה להם כדאמר לעיל 61
 62 (דף נו). **לאו בני כפישו נינהו.** לא נתנה ארץ לכבוש ולא לישראל שאף לישראל לא הותרו יפת תואר אלא כולן מלתמה ע"י כפישו: **משום דלאו בני מחילה נינהו.** שאף 62
 63 ישראל נצטוו על הגול אלא שפחות משוה פרטת אינו נחשב גול בעינישם שעוברין על מידת שרחוקין אף מוחלזין על דבר קל אבל בני נח אבוירם הים: 63

1 והוא פריה ורביה. תימה מנא לן דלא נאמרה לבני נח ואי משום דלא חשיב ליה בהדי
2 שבע מצות הא אמר לעיל ודף נחא: קום עשה לא קא חשיב וי"ל דשב ואל תעשה
3 נמי הוא דמי שמצוה על פריה ורביה מצוה שלא להשחית ורע:
4 **לכל** דבר שבמנין. פ"ה דכל דבר הנאסר במנין אפי' קבע זמן לדבר צריך מנין אחר
5 להתירו כשיעבור הזמן ושוב (חור) ופי'
6 אל תגשו אל אשה (שמות ט) לא הוה ביה זמן
7 והא דרביה (שם) ודו נבנים לשלשת ימים היינו
8 לקבל התורה ביום השלישי אבל דבר הקצוב
9 לזמן יעבור הזמן ומוחר מאלו וכ"א אי בדבר
10 שגור סתם פשיטא שצריך מנין אחר להתירו
11 אצטריך סוד"א כיון דבטל דבר שנאסר עבורו
12 ממילא הותר כגון האם שנאסרו בתשמיש כדי
13 לקבל התורה וכי הדיא דפי' דביצה (דף ה'
14 ושם) דכרס רבעי היה עולה לירושלים מהלך
15 יום לכל צד כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות
16 דאף לאחר חורבן הוצרך מנין אחר להתירו:
17 חקים
18 הנשגה בלבד, ואליבא דרבי יהודה. הגי' נמי, לא איתני. הגי' איתני לשים מילתא בעלמא. הא,
19 לא איתני כלל. אי בעית אימא, מילה. מעיקרא לאברהם הוא דקא מוחר ליה רחמנא, ואיתה
20 את בריתי תשמור אתה וורעך אחריך לדורותם, אתה וורעך אין, איניש אחרינא לא. אלא
21 מעתה, בני ישמעאל לחייבו? כי ביצחק יקרא לך ורע'. בני עשו לחייבו? ביצחק' ולא כל
22 יצחק. מתקיף לה רב אישעיא, אלא מעתה, בני קטורה לא לחייבו. האמר רבי יוסי' פר אבין,
23 ואיתומא רבי יוסי' פר הנינא, את בריתי הפר, לרבות בני קטורה. אמר רב יהודה אמר רב,
24 אדם הראשון, לא הותר לו בשר לאכילה, דכתיב לכם יהיה לאכלה, ולכל חית הארץ, ולא
25 חית הארץ לכם. וכשבאו בני נח, הותר להם, שנאמר 'פירק עשב נתתי לכם את כל'. יכול, לא
26 יהא אבר מן החי נוהג בו. תלמוד לומר, אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו. יכול אף לשרצים,
27 תלמוד לומר 'אף'. ומאי תלמודא, אמר רב הונא, דמו', מי שדמו חלוק מבשרו, יצאו שרצים,
28 שאין דמם חלוק מבשרם. מיתבי, 'דרדו בדת הים', מאי לאו, לאכילה. לא, למלאכה. ודיגים,
29 בני מלאכה ניהו? אין, פדרחכה. דבעי רחכה, הנהיג בעינא ושיבוטא. מאי. תא שמע, 'יצעוף
30 השמים'. מאי לאו, לאכילה. לא, למלאכה. ועופות, בני מלאכה ניהו? אין, פדרבני רבה בר
31 רב הונא, דש באווזין ותרנגולין, לרבי יוסי' ברבי יהודה, מאי. תא שמע, 'ובכל חיה הרוקמת
32 על הארץ'. ההוא, לאתווי נחש הוא דאתא. דתניא רבי שמעון בן מנסיא אומר, הכל על
33 שמש גדול שאבד מן העולם, שאלמלא נתקלל נחש, כל אחד ואחד משראל היו מודמנין
34 לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלכונים טובים,
35 ואבנים טובות ומרגליות. ולא עוד, אלא שמשפילין רצועה תחת זנבו, ומוציא בה עפר לגנתו
36 ולחורבתו. מיתבי, תיה רבי יהודה בן טימא אומר, אדם הראשון, מיסב בגן עדן היה, והיו
37 מלאכי השרת צולין לו בשר ומסניין לו יין. הציץ בו נחש וראה בכבודו, ונתקנא בו. תתם,
38 בבושר הירד מן השמים. מי איפא בשר הירד מן השמים? אין, פי הא דרבי שמעון בן חלפתא,
39 הוה קאזיל באודקא, פגעו בו הגן ארוותא דהוה קא נהמי לאפיה. אמר, 'תקפירים שואגים
40 למרף'. נחיתו ליה תרתי אמטמא, חדא אכליה, וחדא שבקיה. איתיה, ואתא לבי מדרשא. פגי
41 עלה, דבר טמא הוא זה, או דבר טהור. אמרו ליה, אין דבר טמא יורד מן השמים. בעי מיניה
42 רבי יוירא מרבי אבהו, ורדה לו דמות חמור, כהו. אמר ליה, יאורוד נאלא. הא אמרי ליה, אין
43 דבר טמא יורד מן השמים: רבי שמעון אומר, אף על הכי שוין: מאי טעמא דרבי שמעון, דכתיב
44 'מכשפה
45 כבשר ודחי אמרינן בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כא): דם שרצים הותר בו משום שרץ לוקח משום דם אינו לוקח: בדת דים. לאדם הראשון נאמר: הנהיג בעינא
46 ושיבוטא. קטר קרון לדג שבים ולעו ביבשה על שפת הים ושניהם מנהיגין אותן: מהו. לוקח משום מנהיג בכלאים או לא חורש בשור ובחמור לאו דוקא דכל רחי מיני
47 נמי אסירי בב'ק בשור שנחג את הפרה: דש באווזין ותרנגולין לרבי יוסי' בר' יהודה מהו. בהשוכר את הפועלים תנן היה עושה בידיו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא
48 בידיו הרי זה יאכל דכתיב כי תבא בכרם רעך וגו' בביאת פועל הכתוב מדבר ר' יוסי בר יהודה אומר אינו אוכל עד שיעשה בידיו וברגליו וקמבעיא ליה לרבה דש
49 באווזין ותרנגולין שאין להם אלא רגלים מהו מי עבר עליהו מהו לא תחטום שור או לא ידיו ורגליו בעינן בשור וליבא או דילמא כל בהו בשור בעינן והא איבא
50 אלמא בני מלאכה ניהו: ובכל חיה הרוקמת. ואי לאו לאכילה חיות בני מלאכה ניהו: ומשני ההוא לאתווי נחש ולמלאכה דנחש בר מלאכה ניהו קודם שנתקלל לילך
51 על גחון: חבל. חפסד לשון אהה כל חבל לשון צער וקבל הוא כלומר חפסד בא לעולם ויש לקבול על שמש וכו': סנדלכונין. שם אבן טוב: צולין לו בשר. אלמא הותר
52 לו לאכול בהמות וחיות: נהמי לאפיה. לאכלה ירדה דמות חמור מהו. מי אמר הא דאי דבר טמא הוא אסור: יורד נאלא. תנין שוטה עוף ששמו תנין והוא שוטה ובוכה
53 ומספיד תמיד וכל תנין בדמקרא מתרגמינן ירודין: הא אמרו ליה אין דבר טמא יורד מן השמים. ודבר שאינו הוא ואם ישנו טהור הוא:
54 מכשפה

55 שנאמרו לבני נח ולא נשנו בסיני, וממתן תורה ואילך רק ישראל
56 מצווים בהם ולא בני נח.
57 הגמרא חוזרת לקושיא שהקשתה על דברי רבי יוסי ברבי חנינא
58 שכל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני נאמרה בין לישראל
59 ובין לבני נח, שהרי מילה נאמרה לבני נח ונשנית בסיני, ואף על
60 פי כן רק ישראל מצווים בה. ומתצת תירוץ נוסף: **אי פְּעִית אִימָא**
61 – אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, באמת מצוה מילה נשנית
62 בסיני, ולא רק לצורך הדין המבואר בה אלא לעיקר מצותה, ולפי
63 כללו של רבי יוסי ברבי חנינא שכל מצוה שנשנית גם בסיני אף
64 לבני נח נאמרה, הדין אפשר ללמוד מכך שאף בני נח מצווים בה,
65 ומכל מקום אין המילה נמנית במצוות בני נח, משום שעל מצוה
66 מילה, **מַעֲרַבָא** – מתחילה, קודם מתן תורה, רק **לְאַבְרָהָם** ולזרעו
67 הוא דְקָא מוֹחֵר לִית רַחֲמָנָא לקיימה, ולא לשאר בני נח, שאמר ה'
68 לאברהם כשציווהו על המילה (בראשית טו ט) **וְאַתָּה אֵת בְּרִיתִי**
69 **תַּשְׁמֹר אֶתָּה וְזֶרְעֲךָ אַחֲרָיִךְ לְדוֹרוֹתֵם**, ומדויק מן הפסוק שדווקא
70 **אֶתָּה וְזֶרְעֲךָ אֵין** – אכן מצווים במצוה זו, אבל **אֵינִישׁ אַחֲרֵינָא** שאינו
71 מזרע אברהם לא, ולכן רק זרע אברהם מצווים על המילה, שכן
72 אותו הציווי שנאמר להם קודם נשאר אף עתה, אך שאר בני נח
73 לא נצטוו בה כלל.
74 שואלת הגמרא: **אִלָּא מַעֲתָה** לפי תירוץ זה, שאברהם וזרעו נצטוו
75 על המילה, ואותו ציווי נשאר לזרעו אף לאחר מכן, **כִּי יִשְׁמַעְעָל**
76 בן אברהם, **לְחֵיבֵי** במילה אף עתה לאחר מתן תורה, שהרי אף
77 הם מזרע אברהם. משיבה הגמרא: כך אמר ה' **לְאַבְרָהָם** (בראשית
78 כא יב) **כִּי בְיָצֵקְךָ יִקְרָא לְךָ יָרֵעַ**, דהיינו שרק בני יצחק נקראו זרע
79 אברהם ולא בני ישמעאל, ולכן אין בני ישמעאל בכלל הציווי על
80 המילה.
81 שואלת הגמרא: **כִּי עָשׂוּ לְחֵיבֵי** במילה, שאף הם מזרע יצחק
82 ונקראו גם זרע אברהם. משיבה הגמרא: כשנאמר לאברהם **כִּי**
83 **בְיָצֵקְךָ יִקְרָא לְךָ יָרֵעַ**, נאמר **וְיִצְחָק** ולא **יִצְחָק**, ויש לדייק שרק
84 חלק מזרע יצחק אכן נקראו זרעו, ולא כל בני יצחק, ובאה התורה
85 למעט שרק יעקב ובניו נקראו זרע אברהם, ולא בני עשו.
86 מקשה הגמרא: **מִתְקַיֵּם לָהּ רַב אִישׁוּעָא**, **אִלָּא מַעֲתָה** שרק יצחק
87 וחלק מזרעו נקראו זרע אברהם, ששת **כִּי קְטוּרָה** שנולדו
88 לאברהם, גם הם עצמם לא **לְחֵיבֵי** במילה אף שנולדו לאברהם,
89 ונאמר שלא מל אברהם את כל בניו שנולדו לו בחייו. מתרצת
90 הגמרא: אין לומר שבני קטורה עצמם לא נתחייבו במילה, שכן
91 **הָאֵמֶר רַבִּי יוֹסֵי בְרַ אֲבִין**, **וְאִיתִימָא** – ויש אומרים שאמר זאת רבי
92 **יוֹסֵי בְרַ הַנִּישָׁא**, נאמר בפרשת המילה (שם טו יד) **וְעָרַל זָכָר אֶשֶׁר לֹא**
93 **יְמוּל אֶת בְּשָׂרוֹ עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ** שהוא **מַעֲמִיָּה אֵת בְּרִיתִי**
94 **הַפָּר**, ותיבות **אֵת בְּרִיתִי הַפָּר** מיותרות, שהרי כבר נאמר עונש
95 כרת כשעבר ולא מל, אלא באה התורה לרבות את ששת **כִּי**
96 **קְטוּרָה** עצמם שחייבים במילה.
97 הגמרא מבארת דין אכילת בשר ואבר מן החי לאדם הראשון
98 ולבני נח: **אֵמֶר רַבִּי יְהוֹדָה אֵמֶר רַבִּי, אֲדָם הָרִאשׁוֹן, לֹא הוֹתֵר לוֹ בְּשָׂר**
99 **לְאַכְלֵיהּ כָּלל**, ואפילו בשר של בהמה מתה, **דְּכַתְיִב** (בראשית א כט-ל)
100 שאמר ה' לאדם ולחיה אשתו **הִנֵּה נתתי לכם את כל עֵשֶׂב וְגו'**
101 **וְאֵת כָּל הָעֵץ וְגו' לָכֶם וְיָחִי לְאַכְלָהּ, וְלֹכֵל חַיַּת הָאָרֶץ וְגו' אֵת כָּל**
102 **יֶרֶק עֵשֶׂב לְאַכְלָהּ; ויש לדייק שדווקא את כל האילנות והעשבים**
103 **נתתי לכם ולחית הארץ לאכלם, ולא נתתי את חַיַּת הָאָרֶץ לָכֶם**
104 **לאכלה, ומשמע שלא התורה חית הארץ לאדם הראשון באכילה**
105 **בכל אופן, ואף לאחר מיתה. ויִשְׁכַּחֲמוּ כִּי נָתַתְּ הַתִּיר לָהֶם בָּשָׂר**
106 **לאכילה, שְׁנַאמַר להם (שם טו א) כִּי־יֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֵת כָּל,**
107 כלומר, כאותו ירק עשב שדווקא לאדם הראשון לאכילה, נתתי
108 לכם מעתה את הכל ואפילו בשר בהמות וחיות. יְבוֹל היית לפרש

1 מקשה הגמרא: **וְהָיָה מִצְוַת מִלָּה שְׁנַאמַרְהָ לְבְנֵי נֹחַ**, שהרי נצטווה
2 בה אברהם, **דְּכַתְיִב** (בראשית יז טו) **וְאַתָּה אֵת בְּרִיתִי תַשְׁמֹר וְגו'**
3 **הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר; וְנִשְׁנִית אַחֲרַיִךְ כִּי לְיִשְׂרָאֵל כְּסִינִי**, שנאמר בן
4 זכר הנולד לאשה (ויקרא יב א) **וְכִי־יֹמֵד הַשְּׂמִינִי יְמוּל בְּשָׂרוֹ עָרְלָתוֹ**, ואף
5 על פי כן **לְיִשְׂרָאֵל נִאמַרְהָ וְלֹא לְבְנֵי נֹחַ**, שהרי לא מנאה התנא
6 בכלל המצוות שנצטוו בני נח, ומדוע אמר רבי יוסי ברבי חנינא
7 שמצוה שנשנית גם בסיני, אף לבני נח נאמרה. מתרצת הגמרא:
8 באמת לא נשנית מצוה מילה בסיני, ולכן רק לישראל נאמרה,
9 **וְהָיָה שְׁנַאמַר וְכִי־יֹמֵד הַשְּׂמִינִי יְמוּל; לְמִשְׁרֵי שְׁבַת הוּא הַיָּמָא** –
10 בא רק להתיר למול אפילו בשבת, וכך נדרש הפסוק, מזה שלא
11 נאמר **וְכִי־יֹמֵד הַשְּׂמִינִי יְמוּל**, אלא נוסף בו תיבת **וְכִי־יֹמֵד**, יש לרבות מכך
12 שיש למול בכל יום שיחול בו היום השמיני, **וְאִפִּילוּ בְּשַׁבָּת**.
13 מוסיפה הגמרא להקשות: **וְהָיָה מִצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, שְׁנַאמַרְהָ לְבְנֵי**
14 **נֹחַ, שהרי אמרה ה' לנח ולבניו לאחר המבול, דְּכַתְיִב** (בראשית טו ז)
15 **וְאַתָּה פְּרוּ וּרְבוּ; וְנִשְׁנִית לְיִשְׂרָאֵל כְּסִינִי**, שאמר ה' למשה לאחר
16 מתן תורה (דברים יב כז) **לֵךְ אִמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם;**
17 **וְלֹאֲהֲלֵיכֶם** היינו לנשותיכם, שלאחר שנאסרו להם נשותיהם
18 שלשת ימים קודם מתן תורה, התיירן להם לאחריה, ונמצא שצויה
19 להם גם בסיני על פריה ורביה, ואף על פי כן **לְיִשְׂרָאֵל נִאמַרְהָ וְלֹא**
20 **לְבְנֵי נֹחַ**, שהרי לא מנאה התנא מצוה זו במצוות בני נח. מתרצת
21 הגמרא: **הָהוּא** – מה שהוצרך להתירה להם לאחר מתן תורה, לא
22 בכדי לצוותם על פריה ורביה, אלא להשמיע שְׁפָל דְּרָךְ שְׁנַאסַר
23 כְּמִנְיָן של בית דין, אף שקבעו זמן איסור ועבר הזמן, **כִּי־יִרְדֶּה מַגֵּן**
24 **אֲחֵר** של בית דין **לְהַתִּירָהּ**, הוא הַיָּמָא – באה התורה במצוה זו,
25 שאף שלא אסר להם פריה ורביה קודם מתן תורה אלא לשלשה
26 ימים, מכל מקום הוצרך להתירו מחדש כדי להשמיע את הדין
27 האמור.
28 מקשה הגמרא: **אי הָיָה** – אם כך שמצוות שנאמרו בסיני להשמיע
29 דינים מסוימים, אינן נחשבות כמי שנשנו פעם נוספת, יקשה,
30 **שִׁבְלֵי תְּהֵא וְתָרָא** – בכל אחת ואחת מהמצוות שנשנו בסיני, נְפִי
31 **נִימָא** שלא נשנית בסיני, ורק **מְשׁוּם מִילָתָא** – דברים מסוימים
32 שהתחדשו בה **אִיתְּנִי** – נשנית אזהרתה בסיני, וכיון שלא נשנו
33 המצוות, נאמר שרק ישראל הוזהרו בהן ולא בני נח. מתרצת
34 הגמרא: **הָיָה קְאָמַר** – כך כוונתו של רבי יוסי ברבי חנינא לומר,
35 **אֲוֹרְהָ מִיְהִיר וּמִתְנַא בַּת לְמָה לִי** – מדוע במצוות שהוזהרו בהן
36 כבר בני נח צריכה התורה לחזור ולשנות אזהרה עליהן בסיני,
37 הלא יכולה לומר רק את הדינים שצריכה לפרט בהן, ומכך
38 שחזרה והוזהרה עליהן, מוכח שבאה לחזר שגם בני נח הוזהרו
39 בהן אף לאחר מתן תורה. אמנם, במילה ובפריה ורביה, נאמרו
40 בסיני רק ענינים מסוימים שהוצרכה התורה להשמיע בהן, ולא
41 נשנתה אזהרתן, ולכן ממתן תורה ואילך נאמרו רק לישראל ולא
42 לבני נח.
43 הגמרא דנה בהמשך דבריו של רבי יוסי ברבי חנינא, שמצוה
44 שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח:
45 **וְאֵין לְנֹחַ אִלָּא נִיד הַנִּשְׁנָה בְּלָדָה, וְאִילִיָּא דְרַבִּי יְהוֹדָה**. מקשה הגמרא:
46 הלא כפי שנבאר **הָיָה נְפִי** – גם מצוות מילה ופריה ורביה לא
47 **אִיתְּנִי** – לא נשנו בסיני, שהרי רק לצורך הדינים המפורטים בהם
48 נשנו ולא להוזהר עליהן, ומדוע אמר רבי יוסי ברבי חנינא שרק
49 מצוות איסור גיד הנשה לא נשנית בסיני. מתרצת הגמרא: **הָיָה**
50 **אִיתְּנִי** – מצוות אלו (מילה ופריה ורביה) נשנו שם **לְשׁוּם מִילָתָא**
51 **בְּעֵלְמָא** – לשם צורך כל שהוא, והיינו כדי להשמיע הלכות
52 מסוימות כפי שנתבאר, אך **הָא** – מצוה זו של איסור גיד הנשה
53 **לֹא אִיתְּנִי** – לא נשנית ולא הוצרכה בסיני **כְּלָל**, ולכן נקט רק מצוה
54 איסור גיד הנשה. אמנם באמת אף מילה ופריה ורביה נחשבות

56 פְּשִׁימָא, שהרי יִכֶּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי תִּנּוּ, ומפורש שאינו צריך
 57 להזכיר שם ארוך יותר. מתרצת הגמרא: מִהוּ דְתִימָא - שמא
 58 תאמר שבאמת אינו חייב עַד דְּאִיפָּא - עד שיהיה מוזכר בברכתו
 59 שֵׁם רַבָּה - שם ארוך בן ארבעים ושנים אותיות, וּמִלְּמִתָּא בְּעֵלְמָא
 60 הוּא דְנִקְטָט - ורק נקטה 'יוסי' לשם בעלמא, ואין כוונתה למנין
 61 אותיותיו, קָא מְשַׁמְעָא לָן רב אחא בר יעקב שהמשנה נקטה דווקא
 62 את השם 'יוסי', כדי להשמיע שהמברך חייב מיתה אף אם הזכיר
 63 שם בן ארבע אותיות, ואינו צריך להזכיר שם ארוך יותר.
 64 שנינו בהמשך המשנה: נִגְמַר דְּרִין בּוֹ לא הורגים בכינוי, שואלך
 65 את הגדול שביניהן, ואומר לו אמור מה ששמעת בפירוש, והוא
 66 אומר, והדיינין עומדין על רגליהן, וקורעין ולא מאחיזין. מבררת
 67 הגמרא: 'עוֹדִין' מְנַלְן - מהיכן למדנו שצריכים הדיינים לעמוד
 68 בשעת שמיעת הזכרת השם בפירוש בעדות על הקללה. מבארת
 69 הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַ אָמִי, דְּאָמַר קָרָא - שנאמר בפסוק
 70 כששלחו ישראל את אהרן בן גרא לעגלון מלך מואב שנלחם
 71 בהם (שופטים 13) וְאֶהוּד בָּא אֵלָיו והוא יושב בעלית המקרה אָשֶׁר
 72 לוֹ לְבָדוֹ וְאֶמַר אֶהוּד דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ וְנִקְמָה מֵעַל הַכְּפָא, והיינו
 73 שעגלון מלך מואב נעמד כששמע שאהוד הזכיר את שם השם,
 74 והלא הדברים נלמדים בקל והוֹמַר, ומה עגלון מלך מואב שהוא
 75 נְכָרִי, וְלֹא יָדַע - לא שמע את הזכרת השם אָמַר בְּכִינוּי, שהרי
 76 אמר לו אהוד דְּבַר אֱלֹהִים לִי, וְאֵלֹהִים הוּא כִינוּי השם ולא שם
 77 המיוחד (לעיל 10). ואף על פי כן עָמַד, אם כן יִשְׂרָאֵל השומע את
 78 הזכרת השם וְשׁוּמַע אֶת הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ שלא בכינוי, עַל אַחַת בְּמָה
 79 וְכַמָּה צָרִיךְ לעמוד. ולכן הדיינים השומעים את הזכרת השם
 80 המפורש בעדות העדים על הקללה, צריכים לעמוד.
 81 עתה מבררת הגמרא מהו מקור דין קריעת בגדי הדיינים בשמיעת
 82 עדות הקללה: קוֹרְעִין, מְנַלְן. מבארת הגמרא: דְּכִתְיִב לְאַחַר דְּבָרֵי
 83 רבשקה שליוחו של סנחתיב מלך אשור לישראל כשרצה להלחם
 84 בהם (מלכים ב' יח 14), וְיִבְאֵל אֱלֹהִים בְּן הַלְּקִיחוֹ [וְגו'] וְשָׁבַת הַסּוּפֶר
 85 וַיֹּאחֲזֵ בְּן אֶסָף הַמְּזִבִּיר אֶל חֻזְקֵיהֶם בְּגָדִים וַיִּגְדְּלוּ לוֹ אֶת דְּבָרֵי
 86 רַבְשָׁקָה, וּדְוָאֵי קָרְעוּ אֶת בגדיהם מחמת ששמעו את דברי
 87 רבשקה, שנאמר בהמשך (שם 18) שאמר חזקיהו המלך לישעיהו
 88 הנביא 'אולי ישמע ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל דְּבָרֵי רַבְשָׁקָה אֲשֶׁר שָׁלַח
 89 מִלְּךָ אֲשׁוּר אֲדַנְיָו לְחַרֵּץ אֱלֹהִים חַי', ומבואר שהשומע ברכת השם
 90 צריך לקרוע את בגדיו. וכך צריכים לעשות גם הדיינים השומעים
 91 זאת בעדות העדים.
 92 שנינו במשנה: וקורעין ולא מאחיזין. מבררת הגמרא: מְנַלְן - מדיכין
 93 למדנו
 94 שאין הדיינים מאחים, כלומר שאינם מתקנים ומחברים את קריעת
 95 בגדיהם. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֲתִיבָא - דין זה נלמד
 96 בגזירה שוה 'קְרִיעָה' 'קְרִיעָה' מקריעת אלישע את בגדיו לאחר
 97 עליית אליהו בסערה השמימה, כְּתִיב הָבָא בשומעים ברכת השם
 98 אצל דברי רבשקה (שם 18) שהיו 'קְרִיעֵי בְּגָדֵם, וְכִתְיִב הָתֵם
 99 בְּאִלִישַׁע לְאַחַר עֲלִיית אליהו (שם 19) וְאִלִישַׁע רֹאֵה וְהוּא מְצַעֵק
 100 אֲבִי אָבִי רַבִּי וְיִשְׂרָאֵל וּפְרָשִׁיו וְלֹא רָאִהוּ עוֹד וַיְחַזֵּק בְּבִגְדָיו וַיִּקְרַעֵם
 101 לְשָׁנָיִם קְרָעִים. וקשה, וכי מְשַׁמְעָא שְׁנָאמַר וַיִּקְרַעֵם לְשָׁנָיִם, אֵינִי יוֹדֵעַ
 102 שְׁשֵׁנִי אֵלּוּ הֵן קְרָעִים, ומה תלמוד לומר - ומה בא ללמדנו הכתוב
 103 באומרם בכפילות 'קְרָעִים' לאחר שאמר וַיִּקְרַעֵם לְשָׁנָיִם. אלא
 104 הכתוב מְלַמֵּד בזה, שְׁהֵן נִשְׁאָרוּ קְרָעִים לְעוֹלָם, ולא תקנם וחברם.
 105 ואם כן יש ללמוד בגזירה שוה גם לקריעת הבגדים על שמיעת
 106 ברכת השם, שיש להשאירם קרועים לעולם ולא לתקנם ולחברם.
 107 תְּנֵן וּבְנֵן, אָחַד - בין העד השומע את ברכת השם מפי המזכיר,
 108 ואָחַד - ובין הדיין השומע מפי העד השומע, חָיִיב כל אחד מהם
 109 לְקָרֹעַ את בגדיו, וְהַעֲדִים אֵין חָיִיבִין לְקָרֹעַ את בגדיהם בשעה
 110 שמעידים, מפני שְׂבָבָר קָרְעוּ בְּשָׂעָה שְׂשָׁמְעוּ מִפִּי הַמַּקְלָל. מקשה

1 מְשַׁפְּשָׁה לֹא תִחַת, וְכִתְיִב בַּפְּסוּק שֶׁאֲחֵרֵיו (שם בב יח) כָּל שׁוֹכֵב עִם
 2 בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָתוֹ, ודורשים מסמיכות הפסוקים, שְׂכַל שְׂשִׁנּוּ בְּכֻלָּ
 3 כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה, דהיינו בכלל איסורי עריות (שזו אחת מהן),
 4 יִשְׁנֵנו גַּם בְּכֻלָּ מְשַׁפְּשָׁה לֹא תִחַת, דהיינו שנאסר בכישוף
 5 כישראל. וכיון שבני נח הוזהרו על איסורי העריות (לעיל 10),
 6 הוזהרו גם על איסור הכישוף.
 7 שנינו בבביתא (לעיל 10): רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, בְּנֵי נֹחַ הוּזְהָרוּ אֲפָּה עַל
 8 הַכְּלָאִים, ודהיינו על הרבעת בהמה והרכבת האילן. מבררת
 9 הגמרא: מִנָּא הֵנִי מִלִּי - מהיכן למד רבי אלעזר דבריו אלו.
 10 מבארת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל דְּאָמַר קָרָא - שכאשר באה התורה
 11 להזהיר את ישראל בסניני על הכלאים (ויקרא ט יט), הקדימה
 12 התורה ופתחה את הנאמר בפסוק אֶת הַקְּתִי תִשְׁמְרוּ, והכוונה
 13 בזה, שאת החוקים שְׂחַקְתִּי לָךְ בָּבָר, ודהיינו לבני נח, תשמרו.
 14 ובהמשך הפסוק נאמר שהחוקים הם בְּהִקְמָתָה לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים
 15 וְשָׂדֶה לֹא תוֹרַע כְּלָאִים, וזריעת כלאים זו אינה זריעה ממש, שהרי
 16 לא נצטוו בני נח על איסור זריעת כלאים, אלא בדומה לאיסור
 17 כלאי בהמה שנאמר בפסוק זה, מִה - כשם שבהקמתך נאסרה
 18 בפסוק זה בְּהִקְמָתָה על בהמה אחרת, שמחבר דבר מסוים לדבר
 19 מסוים אחר, אָפֶּה שָׂדֶה אִסְרָה בְּהִקְבָּהּ של אילן ממין אחד על
 20 אילן ממין אחר, שאֵפֶה היא חיבור דבר מסוים לדבר מסוים אחר.
 21 ודין נוסף יש ללמוד מסמיכות הענינים: מִה - כשם שבהקמתך
 22 אִסְרָה הַרְבִּיעָה בֵּין בְּהוּמָה בֵּין בְּהוּמָה לְאָרְזִי, שהרי איסור זה הוא
 23 חובת הגוף ולא חובת הארץ, אָפֶּה אִסְרָה הַרְכַּבְתָּה אֵילָן בְּשָׂדֶךְ
 24 נוהג בֵּין בְּאָרְזִי בֵּין בְּהוּמָה לְאָרְזִי.
 25 מקשה הגמרא: אָלֵא מַעֲתָה לִפִּי מה שנתבאר שכונת התורה
 26 בתיבת 'קְתִי' היינו חוקים שחקקתי לך כבר, אם כן גם במה
 27 שנאמר בכל מצוות התורה (שם 18) וְשִׁמְרָתֶם אֶת הַקְּתִי וְאֶת
 28 מִשְׁפָּטֵי, וגו', נאמר שהכוונה לְחָקִים שְׂחַקְתִּי לָךְ בָּבָר, ובני נח
 29 מצווים בכל מצוות התורה. מתרצת הגמרא: הָתֵם כֻּלָּ הַמְצוּוֹת
 30 נִאֲמַר וְשִׁמְרָתֶם אֶת חֻקֹּתַי, ומה שהקדים את השמירה לחוקים,
 31 משמע שהכוונה שישמרו את החוקים דְּהַשְׁתָּא - שנצטוו בהם
 32 עתה, ולא את החוקים שנצטוו בהם כבר, אבל הָבָא בכלאים
 33 נאמר אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ, ומה שהקדים את החוקים לשמירתם,
 34 משמע את הַחֻקִּים דְּמַעֲתָא - שנצטויותם בהם מתחילה בזמן בני
 35 נח, תִּשְׁמְרוּ.
 36 שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה בּוֹ, בכל יום דנין את
 37 העדים בכינוי 'יכה יוסי את יוסי'. הגמרא מבארת על איזה שם
 38 חייב המקלל מיתה: אָמַר רַב אֲחָא בְּרַ יַעֲקֹב, הַמַּקְלָל אֵינוֹ חָיִיב
 39 מִיתָה, עַד שְׂבָבָרָה שֵׁם בֶּן אֲרַבְעֵי אוֹתוּתוֹ, דהיינו שם יו"ד ה"א ו"א
 40 ה"א, או שם אל"ף דל"ת נו"י, הַזֹּאת לְאִפְסוּקֵי - למעט אם בירך
 41 שם בֶּן שְׁתֵּי אוֹתוּתוֹ כגון יו"ד ה"א או אל"ף דל"ת, שאינו נחשב
 42 אלא כינוי, דְּלֹא חָיִיב. שואלת הגמרא: דין זה פְּשִׁימָא, שהרי 'יכֶּה
 43 יוֹסִי אֶת יוֹסִי תִּנּוּ - שנינו במשנה, שהיו העדים מעידים עליו
 44 בכינוי לשם, ו'יוסי' הוא שם בן ארבע אותיות, ומפורש שחייב רק
 45 על שם כזה. מיישבת הגמרא: מִהוּ דְתִימָא - שמא תאמר מִלְּמִתָּא
 46 בְּעֵלְמָא הוּא דְנִקְטָט - שמה שנקטה המשנה שהעדים אומרים 'יכה
 47 יוסי', אין כוונתה בדווקא למנין אותיותיו, אלא נקטה בכינוי
 48 שאומרים שם בעלמא, קָא מְשַׁמְעָא לָן רב אחא בר יעקב שבדווקא
 49 נקטה המשנה את השם 'יוסי', כדי להשמיע שאין המברך חייב
 50 מיתה, עד שיוכיר שם בן ארבע אותיות דווקא.
 51 הגמרא מביאה לשון שונה בדברי רב אחא בר יעקב: אִיבָא דְאָמַרִי,
 52 אָמַר רַב אֲחָא בְּרַ יַעֲקֹב, מִמָּה שְׁשִׁנּוּ במשנה שהעדים מעידים
 53 בכינוי 'יכה יוסי את יוסי', שְׂמַע מִינָהּ: שֵׁם בֶּן אֲרַבְעֵי אוֹתוּתוֹ נָמִי
 54 שֵׁם הוּא לְעַנְיָן זה שהמברך חייב מיתה, ואינו צריך להזכיר שם
 55 ארוך בן ארבעים ושנים אותיות כדי להתחייב. מקשה הגמרא:

1 חקים שחקתי לך כבר. תימה תיחסר נמי כלאים מהבא דכתיב בהאי קרא בגד
2 כלאים שעטנו לא יעלה עליך ועוד קשה למה לי את חקותי תיפוק ליה
3 מדכתיב למינהו במעשה בראשית באילנות ובבהמה דבפי אלו טריפות וחולין דף ס.
4 (ושם) משמע דאי הוה כתיב למינהו בראשית ה"א דאסירי בני נח להרכיב שני דשאן

5 זה על זה וע"פ הא דאמרין ס"פ פהרה (דף ק"ב)
6 נה. (ושם) המרביע שני מינים שבים לוקח אתיא
7 למינהו למינהו מיבשה תיפוק ליה מדכתיב
8 למינהו בגופיהו ומפר"ת דאי לאו את חקותי
9 ה"א למינהו לאו לאיסור כתיב ואי לאו למינהו
10 ה"א את חקותי שחקתי לך כבר במרה ואת
11 דפריך אלא מעתה ושמתם את חקותי אע"ג
12 דלא מוקמינן האי בבני נח אלא משום דאשכחן
13 למינהו במעשה בראשית פריך שפיר דילמא
14 כי דכיב דהאי לא קאי אבני נח האי נמי לאו
15 אבני נח קאי וא"ת כיון דלא מחייבי רבנן אבני
16 נח לא בהרבעה ולא בהרכבה אלמא לא דריש
17 למינהו אם כן אחי סוגיא דפרק הפהרה ודאלו
18 טריפות לא ברבנן וי"ל דנדי דלא דרשו רבנן
19 למינהו גבי בני נח משום דלא כתיב בעווי דאדם
20 גבי ישראל דרשין כיון דאשכחן דנצטוו ישראל
21 על הכלאים ונפקא מנה לענין דגיס אי נמי לא
22 הוה אסרינן הרכבה באילנות בישראל מדרש
23 מה בהמתך בהרבעה אף שוך בהרכבה דלא
24 הוה מפקינן קרא ממשמתייה דכתיב לא תורע
25 אי לאו דאשכחן כבר למינהו במעשה בראשית
26 ונחיא השתא דמילתא דשמואל דמייתי הבא
27 דחקתי שחקתי לך כבר איתא נמי בשילחי
28 פ"ק דקדושין (דף לט.) ואתי אפילו ברבנן
29 והשתא ההוא דרש"י שני דשאים דפריך אלו
30 טריפות (חולין דף ס.) (ושם) לרבנן קמבעיא ליה
31 אע"ג דמנזי היא בפי' דכלאים (מ"ו) אין
32 נטעין ירק בירק מי"מ קמבעיא ליה אי חשיבי
33 ליה דשאים כמאן דכתיב בהו למינהו משום
34 דאסכיס רחמנא על ידיהו לאסור בחו"ל כמו
35 הרבבת אילן מדרשא דשמעתין.

36 חקותי' אהשתא. גה שביעית ויובל את
37 מדכתיב. מה שביעית ויובל את
38 משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו לא דק דלא
39 כתיב הכי אלא פברשת בוד שני כתיבי
40 ועישים את חקותי ואת משפטי תשמרו ואת
41 קרא דאייזי בקונטרס פברשת אחרי מוט רב
42 עריות כתיב ושפיר מ"ל שחקתי לך כבר דבני
43 נח נצטוו על העריות ואע"ג דהאי קרא דפריך
44 מיניה הש"ס ושמתם את חקותי' התם נמי כתיב
45 מכל מקום מסתבר דבכל התורה איירי דמסיים
46 אשר יעשה אתם האדם וחי בהם.

47 אתיא קריעה קריעה. תימה דבפי' דומ"ק
48 (דף כ.) (ושם) דיליף קריעה מעומד
49 מדכתיב ויקם איוב ויקרע גילו נמי דלא מאחזן
50 קריעה מהבא:

51 המלך קרע. תימה היאך אמרו למלך מה
52 ששמעו בפירוש הא גבי ערים תנן
53 (לעיל דף נו.) כל היום היו דנין את העדים
54 בכיני:

55 וליחשוב

56 ופליגא
57 ונמלא כל הבגד כולו קרעים: אלא לאו
58 כבני. תדיר ובזמן הזה הוא דלא קריעין
59 משום דנתמלא כל הבגד וכו' אבל בזמן ב"ד
60 קריעין גו' ואבנו: ומעלה הוא דעבד
61 רבנן. בריני ממונות ודיני נפשות ושכרבו
62 כל העדים לפרש עדותן: הבא. בברכת השם
63 דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם: אוקומה
64 אדאורייתא. וקטלינן ליה בהאי עדות: דאי
65 סלקא דעתך. בעלמא פסול עד שפרשו
66 כולם: אבו הבא משום דלא אפשר קמלינן
67 ליה לגברא. בלא העדאת עדים: כר עקיבא.
68 במסכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים
69 דאם נמצא שלישי קרוב או פסול עדות של
70 כולן בטלין הלכך בדקנין ליה בהדיהו דאי
71 מתום או מתחשב מבטלין לסתדותיהו:
72 מתנ'

1 מכשפה לא תחיה וכל שוכב עם בהמה. סמוכין הן בפרשת ואלה המשפטים: את
2 חקותי תשמרו. כשהזכיר ישראל בסיני בהמתך לא תרביע וגו' פתח בהו קרא את
3 חקותי תשמרו מה שלא פתח כן בשאר מקומות שמע מינה הכי קאמר להו את
4 חקותי שחקתי כבר לבני נח ואת חקותי תשמרו ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים אבל על
5 חרישת שור וחמור לא הוזהרתי: שדך ר"ל

6 תורע כלאים. חריעה זו אינה זריעה ממש
7 דלא נצטוו בני נח על כלאי הברם אלא
8 שלא להרכיב האילן על שאינו מינו דלא
9 תורע דומיא דלא תרביע מה בהמה
10 בהרבעה דבר המסיים על דבר המסיים:
11 מה כהמה בין בארץ בין בחו"ל. הדות
12 הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ נפקא לן
13 בקדושין (ד' לו.) דנהנת אפילו בחו"ל: אלא
14 מעתה ושמתם את חקותי. דכתיב בכל
15 התורה כולה הכי נמי נצטוו בני נח עליהם:
16 הבא כתיב את חקותי תשמרו. דהקדים
17 חקים למצות שמירה דמשמע חקים
18 דמעיקרא ואע"ג דבני שביעית ויובל כתיב
19 נמי את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו
20 דהקדים נמי חקים למצות שמירה התם כיון
21 דרישא דקרא תעשו את משפטי תעשו
22 ארדיה למיכתב ואת חקותי תשמרו: שם כן
23 ארבע אותיות. שם הוא ולא בעינן שם
24 המפורש כן ארבעים ושתיים אותיות: ושם
25 המפורש. כלומר שם המיוחד: קריעי גדיים.
26 על גרופין ששמעו מפי רבשקה כדכתיב
27 (מלכים ב' ט') אשר שלחו מלך אשר ואתניו
28 לחרף אלהים חי: והקדים. בשעה שמעדין
29 בפירוש השם שמעו אינן חייבין לקרוע: הא
30 שמעו היתה מפני עצמן: השומע אוכרה.
31 ברכת השם מפני הגוי אינו חייב לקרוע:
32 וא"ת. הרי קרעו על רבשקה ישראל מומר
33 היה: בזמן הזה. שאנו בגלות ואין אימת ב"ד
34 מוטלת עליהם לרדן חייבי מיתות: נתמלא
35 כל הבגד קרעים. לפי שהדבר תדיר לפי
36 שאין מתיראין מבי"ד: גו נמי. גו שם
37 המיוחד כל כך שמקללין בו תמיד דקאמר
38 נתמלא כל הבגד כולו קרעים: אלא לאו
39 כבני. תדיר ובזמן הזה הוא דלא קריעין
40 משום דנתמלא כל הבגד וכו' אבל בזמן ב"ד
41 קריעין גו' ואבנו: ומעלה הוא דעבד
42 רבנן. בריני ממונות ודיני נפשות ושכרבו
43 כל העדים לפרש עדותן: הבא. בברכת השם
44 דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם: אוקומה
45 אדאורייתא. וקטלינן ליה בהאי עדות: דאי
46 סלקא דעתך. בעלמא פסול עד שפרשו
47 כולם: אבו הבא משום דלא אפשר קמלינן
48 ליה לגברא. בלא העדאת עדים: כר עקיבא.
49 במסכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים
50 דאם נמצא שלישי קרוב או פסול עדות של
51 כולן בטלין הלכך בדקנין ליה בהדיהו דאי
52 מתום או מתחשב מבטלין לסתדותיהו:
53 מתנ'

54 המלך חוקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו, המלך חוקיהו קרע. והם לא קרעו. אמר
55 רב יהודה אמר שמואל, השומע אפקרה מפי העובד פוכבים, אינו חייב לקרוע. ואם האמר
56 רבשקה, ישראל מופר היה. ואמר רב יהודה אמר שמואל, אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד. לאפקורי כינוי, דלא. ופליגא
57 דרבי חייא בתרבייהו, דאמר רבי חייא, השומע אפקרה בזמן הזה, אינו חייב לקרוע. שאם אי אתה אומר כן, נתמלא כל הבגד
58 קרעים. מומאן, אולימא מישראל, מי פקורי כולי האי. אלא, פשיטא מעובד פוכבים, ואי שם המיוחד, מי גמירי? אלא לאו, כבינוי,
59 ושמע מינה בזמן הזה הוא דלא, הא מעיקרא חייב, שמע מינה: השני אומר אף אני פמוהו: אמר ריש לקיש, שמע מינה אף אני
60 פמוהו, פשר בריני ממונות ודיני נפשות, ומעלה הוא דעבד רבנן. והכא, בין דלא אפשר, אוקומה רבנן אדאורייתא. דאי סלקא
61 דעתך פסול, הכא משום דלא אפשר, קטלינן לגברא: והשלישי אומר אף אני פמוהו: סתמא, פרי עקיבא דמקיש שלשה לשנים:
62 משה

1 וליחשוב נמי זורק. פירש הקונטרס בשלמא מקבל ומוליך משום דלא אשכחן דליתו
 2 עבודה הנעשות לשם עבודה זרה כדאשכחן גבי ניסוך ישו יין נסיכים
 3 והינו כר' יהודה דרדיש בספרי להאי קרא דין נסיכים גבי גוים אבל ר' נחמיה מוקף לה
 4 בישראל ומיתו לרבי נחמיה בלאו הכי אשכחן קראי בדבריי קבלה וקטר לבעל הוסך
 5 נסכים לאלהים אחרים (ירמיה ז).

1 **מתני'** אחד העובר. מפרש בגמרא: אחד המזבח ואחד המקטר וכו', ובגמרא
 2 מוקים לה לכולה מתניתין בשאין דרכה של אותה עבודה זרה לעבדה בכך ואפי'
 3 אהך עבודות מייחייב כדיליף לה בברייתא: והמקבלו עליו באלוה. ואפי' אמירה
 4 בעלמא כגון האומר לו אלי אתה דיתקש לזביחה דכתיב (שמות לב) וישחתו לו
 5 ויזבחו לו. ואמרו אלה אלהיך ישראל לא
 6 והמקבלו לאלוה שלא בפניו והאומר לו אלי
 7 אתה בפניו ותנא סיפא לגלויי רישא דאי
 8 תנא רישא הוה אמיןא הני מילי בפניו אבל
 9 שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל
 10 דרישא שלא בפניו ואפי' חייב: אבל המנפף
 11 והמנשק. שלא כדרכה: עובר בלא תעשה.
 12 דלא תעבדם יתירא כתיבי חד בדברות
 13 ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחזה
 14 לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה
 15 כמעשיהם (שמות כג) אם אינו ענין לכדרכה
 16 תנחו ענין לשלא כדרכה אבל מיתה לא
 17 מייחייב בשלא כדרכה אלא הני דפרט בהו
 18 קרא: הנודר בשמו. בלשון נדר קום עלי כל
 19 פירות שבעולם בשם עבודה זרה פלונית אם
 20 ארץ: והמקיים בשמו. שבעה נשבע
 21 שם מרגש מקיים: עובר בלא תעשה. ושם
 22 אלהים אחרים לא תזכירו (שם): הפוער
 23 עצמו. מתריו רעי בפניו והוה עבודתו חייבי
 24 עליו מיתה: מרקולים. מצדדין שלש אבנים
 25 אחת כמאן ואחת כמאן ואחת מלמעלה על
 26 גביהן וקריין אותם מרקולים ועוברין אותה
 27 בוריקת אבנים: גמ' מאי אחד העובר. אטו
 28 כל הני לאו עובר ניהו: אחד העובד. כל
 29 עבודה אף גפוף ונשוק אף דרך ביוין
 30 בכדרכה חייבי מיתה דכתיב וילך ויעבד
 31 אלהים אחרים וכתיב בתריה וסקלתם
 32 באבנים ואזהרתיה מחכא ופן תדרוש
 33 לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה
 34 את אלהיהם וגו' (דברים יב) הדינו
 35 בכדרכה: ואחד המזבח. אפי' שלא כדרכה
 36 בעבודות הללו כדיליף לקמן דכל עבודות
 37 המזבח בפנים לגבוה חייבין עליה מיתה
 38 בעבודה זרה אפילו שלא כדרכה. ולחשוב
 39 נמי זורק, בדשלמא מקבל ומוליך לא קשיא
 40 לן אף על גב דעבודת פנים הם דלא אשכחן
 41 דלהו עבודות הנעשות לשם עבודה זרה
 42 כדאשכחן הך זביחה ויזבחו לו (שמות לב)
 43 קטור אשר חלב וזבחימו יאכלו (דברים לב)
 44 ניסוך ישו יין נסיכים (שם) ומידה דם אשכחן

6 **זוכב** לאלהים יחרם. פ"ה כל אלהים במשמע
 7 אפילו שלא כדרכה מדלא כתיב עובד
 8 לאלהים בזביחה יחרם ולא היה יכול לפרש
 9 דעיב שלא כדרכה אתא דאי לכדרכה מילך
 10 ויעבד נפקא דאפי' לעולם לכדרכה ובא
 11 ללמוד על הכלל דאפי' כדרכה לא מחייבי
 12 אלא בעבודת פנים:

13 **המקטר** והמנסך. והמנסך מניין ת"ל בלתי לה' לבדו.
 14 תימה ובסמוך יליף מיצאת זביחה
 15 ללמד על הכלל כולו וי"ל דאי לאו בלתי לה'
 16 לבדו ה"א מה זביחה שהיא עבודת דם ואתא
 17 לרבויה זורק אבל מקטר ומנסך לא:

18 **מניין** לרבות השתחואה. וא"ת ת"ל
 19 מדייתקש לזביחה דכתיב (שמות
 20 לב) וישחתו לו ויזבחו לו כדיליף (לקמן דף סג).
 21 האומר אלי אתה זכתיב ויאמרו לו אלה אלהיך
 22 ישראל וי"ל הדהם היו כדרכה דאדנו עגל
 23 אורחיה בזביחה הוה והא דיליף מהתם אלי
 24 אתה משום דאלי אתה אורחיה בכל עבודה
 25 זרה:

26 **אזהרה** מניין. וא"ת וי"ל מהיכא דנפקא לי'
 27 אזהרה למגפף ומנשק מלא תעבדם
 28 כדפ"ה במתני' וי"ל דאי אתא לאזהרה
 29 דהשתחואה לא הוה מוקמין ליה למגפף
 30 ומנשק.

22 וגו'. עונשן שמענו. אזהרה. מניין. תלמוד לומר, פי לא תשתחווה לאל אחר'. יכול שאני
 23 מרבה המגפף והמנשק והמנעיל, תלמוד לומר ז'בח'. זביחה בכלל היתה, ולמה יצאה
 24 לתקיש אליה, ולומר לה, מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים ותיזבין עליה מיתה, אף
 25 כל שהיא עבודת פנים, ותיזבין עליה מיתה. יצאה השתחואה, לידון בעצמה. יצאה זביחה,
 26 לידון על הפלל פולא. אמר מר, הייתי אומר, בזובח קדשים בחוץ הפתוב מדבר. זובח
 27 קדשים בחוץ, פרת הוא. סלקא דעתך אמינא, פי אתרו ביה, קטלא. פי לא אתרו ביה,
 28 פרת, קא משמע לן. אמר ליה רבא בר רב חנן לאבבי, אימא, יצאה השתחואה לתלמוד על
 29 הפלל פולא. וכי תימא, ז'בח' למה לי. לגופיה, דמחשבין מעבודה לעבודה. דאיתמר, השוחט
 30 בהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים. רבי יוחנן אמר,

בעבודה זרה כל אסך נסיכיהם מרם וכיון דגמרינן דכל עבודות פנים חייבין בהם אף שלא כדרכה נתניה נמי: אמר אב"י זורק בכלל ניסוך. דמתני' דהא קרא נמי ניסוך
 קרייה: מנא הני מילי. דמחייב בהני עבודות אף בשלא כדרכה: אילו נאמר זוכב יחרם הייתי אומר. באיוו זביחה אף הכתוב לעונש מיתה דאי בזובח קדשים בחוץ קאמר
 שמצינו ומתיר עליהם במקום אחר ולקמן פריך ארי כבר פרושו להם עונש אחר ונכתבה דכתיב גבי שחוטו חוקי: ת"ל לאלהים יחרם. דבא הכתוב לעונשו מיתה דהאי
 יחרם לשון מיתה דכתיב (ויקרא כו) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת זוכב לאלהים כל אלהים במשמע ואפילו שלא כדרכה מדלא כתיבי בלשון עבודה
 עובד לאלהים בזביחה יחרם שמע מינה אפילו אינה עבודה שלו קאמר וכל עבודות שבעולם לכדרכה נפקא לן בהו מיתה מוילך ויעבד וגו' דמשמע דבר שהוא עבודה
 לה בלתי לה' לבדו. ויקן ונטל כל העבודות מלעבדה בהן ונתנן לשם המיוחד משמע דאכל עבודות הראויות לשם קאמר: לפי שיצאה זביחה. בפרושו מכלל שאר
 עבודות שנכללו בכלל וילך ויעבד ומדה היא בתורה דבר שהוא בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא בכלל
 הזה מחייב עבודה הורמה לזבח שהוא עבודת פנים ומהשתא לא נפקא לן דלחייבי אהשתחואה שלא כדרכה דלאו עבודה היא בפנים מניין לרבות השתחואה:
 ה"ג בספרי ת"ל וילך ויעבד אלהים אחרים וישחתו להם. דעל כדחייך לשלא כדרכה קאמר דאי דרכה לעבדה בכך בכלל ויעבד הוא: עונש שמענו. דכתיב ביה וסקלתם
 דלעיל: אזהרה מניין ת"ל כי לא תשתחווה לאל אחר. והאי נמי אם אינו ענין לכדרכה תנחו ענין לשלא כדרכה וספרים דכתוב בהו (כ"א) לא תשתחווה שיבוש הוא דהא
 מיתה הכא לא כתיבי: יכול שאני מרבה וכו'. דנימא השתחואה שירצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא דמה השתחואה מיוחד שהיא דרך כבוד חייבי עליה אף
 לשלא כדרכה אף כל שהוא דרך כבוד כגון אלו חייבי: ת"ל זוכב. ואם השתחואה ללמד על הכלל באתה למה פרט לך זביחה הלא דרך כבוד הוא ומהשתחואה נפקא
 ליה אלא היא באתה ללמד על הכלל לומר לך זביחה בכלל היתה ויצאה מן הכלל להקיש לה כל הנכללות עמה ולומר לך מה זביחה מיוחדת עבודת פנים אף לא
 שהיא עבודת פנים חייבין עליה בחוץ לעבודה זרה ומשום דהשתחואה לא נפקא לן מהכא לחיובא הוצרכה השתחואה לחזור ולצאת כדאי לידון בעצמה לבדה שיתחייבו
 עליה ואע"פ שאין חייבין כיוצא בה ויצאה זביחה ללמד על הכלל כולו: כד"א. האי יחרם אתא לאורויי לן דאי אתרו ביה לטקלא וכרת כי לא אתרו ביה הוא כדלגבי
 שבת ועבודה זרה ועריות: ה"ג ס"ד אמיןא אתרו ביה קטלא ולא אתרו ביה כרת קמ"ל: אימא יצאה לן השתחואה ללמד על הכלל. ומתריב מגפף ומנשק וכל שהוא
 דרך כבוד כהשתחואה וקא קשיא לי' לתנא אי"כ זוכב למאי אתא תיפוק לי' מהשתחואה דהא עבודת כבוד הוא: לגופיה אהא. ולאורויי דאפי' לא שחט שחטת עצמו
 לעבודה זרה אלא שחט לעצמו וחשב בה ע"מ לזרוק דמה לעבודה זרה יחייב ואפי' לא זרק. דמחשבין מעבודה לעבודה. כלומר דמחשבה שהוא מחשב בשעת עבודה
 זו על עבודה אחרת מחשבה ויהא להתחייב עליה:

משנה

1 המשנה ממשיכה לבאר דיני חייבי סקילה שנומנו במשנה לעיל
 2 (ג): **הַעֹבֵד עֲבֹדַת פּוֹכְחִים** ששינו לעיל (ש) שחייב סקילה, היינו
 3 **אֶחָד הָעֹבֵד, וְאֶחָד הַמְּוַבֵּחַ** בהמה לקרבן לעבודה זרה, וְאֶחָד
 4 הַמְּקַטֵּר לוֹ בִּשְׂרָא אוֹ קְטוֹרֶת מִבְּשָׂמִים, וְאֶחָד הַמְּנַסֵּף לוֹ יֵין, וְאֶחָד
 5 הַמְּשַׁתְּחֶה לוֹ, וְאֶחָד הַמְּקַבְּלוֹ עָלָיו לְאֵלוֹת אִף שֶׁלֹּא בִּפְנֵי, וְהַאֲזִינִי
 6 לוֹ בִּפְנֵי אֵלֵי אֱתָהּ, שכל עבודות אלו חייב עליהן אף אם עושה
 7 כן לעבודה זרה שאין דרכה בכך. אָבֵל הַמְּנַסֵּף - המחבק את
 8 העבודה זרה וְהַמְּנַסֵּף אוֹתוֹ, הַמְּקַבֵּד - המחבק לפניו, וְהַמְּרַבֵּץ
 9 - והשוֹפֵךְ מִיַּם לִפְנֵי הַלְּרַבִּיץ את האבק לארץ שלא יעלה,
 10 וְהַמְּרַחֵץ וְהַסֵּף אוֹתוֹ, וְהַמְּלַבֵּשׁ אוֹתוֹ בִּבְגָדִים, וְהַמְּנַעֵל אוֹתוֹ
 11 בְּנַעֲלִים, ואין דרך לעבדו באופנים אלו, עֹבֵד כְּלֵא תַעֲשֶׂה, שנאמר
 12 לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא תַעֲבֹדֵם' (שמות כב ד), אך אינו חייב מיתה.
 13 הַגֹּזֵר כְּשֹׁמוֹ - האוסר על עצמו דבר מסוים בנדר בשם עבודה
 14 זרה פלונית, וְהַמְּשַׁמֵּם - והנשבע כְּשֹׁמוֹ, עֹבֵד כְּלֵא תַעֲשֶׂה, שנאמר
 15 וְשָׂם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ' (שם כג ז), הַפּוֹעֵר - המוציא רעי
 16 מְעַצְמוֹ לִפְנֵי עֲבוּדָה זָרָה שֶׁשָּׂמָה כַּעַל פְּעוּר, אף שהיא עבודה דרך
 17 בזיון, כיון שזו היא עֲבוּדָתָהּ, חייב מיתה. וכן הַזֹּרֵק אֶת לְעֹבֵדָה
 18 זָרָה שֶׁשָּׂמָה מְרַקְּלִים, אף שהוא דרך בזיון, זו היא דרך עֲבוּדָתָהּ,
 19 וחייבים על כך.

גמרא

20 שנינו במשנה: 'אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר' וכו'.
 21 שואלת הגמרא: מאי כוונת המשנה ב'אחד העובד', וכי בכל שאר
 22 דברים המפורטים בהמשך המשנה אינו עובד עבודה זרה. משיבה
 23 הגמרא: אִמְרַי רַבִּי יְרֵמְיָהּ, הֵכִי קָאָמַר - כך כוונתה לומר, אֶחָד
 24 הָעֹבֵד כל עבודה אפילו כעין חיבוק ונישוק או דרך בזיון, חייב
 25 רק בְּדַרְבָּה - אם דרך עבודתה בכך, וְאֶחָד הַמְּוַבֵּחַ וְאֶחָד הַמְּקַבֵּד
 26 וְאֶחָד הַמְּנַסֵּף וְאֶחָד הַמְּשַׁתְּחֶה לֵה, חייב וְאֶפִּילוֹ אִם הוּן שֶׁלֹּא
 27 בְּדַרְבָּה, משום שהן עבודות הנעשות לה' באוהל מועד בפנים
 28 וכפי שלמדים להלן מפסוק. והיינו שעל עבודות פנים חייבים אף
 29 אם אין דרך לעובדה בכך, ועל שאר עבודות אין חייבים אלא אם
 30 הדרך לעובדה בכך.

31 שואלת הגמרא: כיון שהמשנה מונה את כל העבודות הנעשות
 32 לה' בפנים, שחייב עליהן אף כשאין דרך העבודה בכך, וְלִיחֻשׁוֹב
 33 נְמִי - שתחשיב ותמנה עמהם גם זורק דם לעבודה זרה, שהרי גם
 34 היא עבודה הנעשית לה' בפנים. משיבה הגמרא: אָמַר אַבְיִי, זורק
 35 דם היינו בכלל מְנַסֵּף האמור במשנה, שהרי הפסוק קרא לזריקת
 36 דם לעבודה זרה בלשון 'ניסוך', דְּרַתִּיב (תהלים טו ד) 'כֹּל אֲסִיף
 37 נִסְכֵיהֶם מִדָּם'.
 38 מבארת הגמרא: מְנַהֵג מִיָּלַי - מדיכן למדים שהעבודות הנעשות
 39 לה' באוהל מועד בפנים, העובד אותן לעבודה זרה חייב מיתה,
 40 אף כשאין דרך אותה עבודה זרה בכך. וְתַנּוּ רַבִּנּוּן בְּרֵייתָא, אֵילוֹ
 41 הִיָּה נְאֻמָּר בתורה 'וְכַח יָרָם', הִיָּתִי אֲמַר שְׂבוּבָתְךָ קְדָשִׁים בַּחוּץ
 42 - מחוץ לאוהל מועד הַתּוֹב מְדַבֵּר, אך כיון שנאמר (שמות כב ט)
 43 'זֹבַח לְאֱלֹהִים יָרָם', תְּלַמּוּד לֹמַר - מלמדנו הכתוב בתיבת
 44 'לְאֱלֹהִים' שְׂבוּבָתְךָ לְעֹבֵד פּוֹכְחִים הנקראת 'אֱלֹהִים' הַתּוֹב
 45 מְדַבֵּר, ועל כך נאמר 'יָרָם' דהיינו 'יֹמֵת'. ומכך שלא אמרה
 46 תורה זאת בלשון עבודה 'עובד לאלוהים בזביחה יחרם', אלא
 47 בלשון זביחה 'זֹבַח לְאֱלֹהִים', מוכח שבאה להשמיענו שהזבח
 48 ככל אֱלֹהִים חייב מיתה, אף כשאינו בדרך עבודתה. מבררת
 49 הברייתא: אֵין לִי ללמוד דבר שחייב בשלא כדרכה אֵלֵא בְּזִבְחָהּ,
 50 מְקַטֵּר וּמְנַסֵּף לעבודה זרה שאין דרכה בכך מְנִיין שחייב מיתה על
 51 כך, תְּלַמּוּד לֹמַר בהמשך הפסוק (ש) 'עֲלֵתִי לָהּ לְבָדוּ, כלומר,

רַבִּנּוּן הָעֲבוּדוֹת בּוֹיָן - נטל הכתוב את כל העבודות הנעשות
 באוהל מועד בפנים מן העבודה זרה, ונתן לעשותן רק לְשֵׁם
 הַיְיָיָהוָה, ונמצא שעל כל אותן עבודות הנעשות לה' בפנים, נאמר
 בתחילת הפסוק 'זֹבַח לאלוהים יחרם', שחייב עליהם אף אם
 עשאן לעבודה זרה שאין דרכה בכך.
 מוסיפה הברייתא לבאר, מדיכן למדים לאסור השתחואה
 לעבודה זרה שאין דרכה בכך, אף שאינה עבודה הנעשית בפנים:
 לְפִי שְׂבוּבָתָהּ הִיָּתֵה בְּכָל שָׂר הָעֲבוּדוֹת הָאֲסוּרוֹת שֶׁעֲלִיָּהֵן נֹאמַר
 וְיִזְרַח וְיַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְיִצְאָה וְיִבְיָחָה מִן הַכֹּלל שֶׁנֹּאמַר בַּה
 'זֹבַח לְאֱלֹהִים יָרָם' לחייב עליה אף בשלא כדרכה, כדי לידון
 וללמוד ממנה זאת כָּבֵל הָעֲבוּדוֹת הנעשות בְּפָנִים שחייבים עליהן
 אף בשלא כדרכה, שמירה היא בתורה, שכל דבר שיצא מן
 הכלל, לא רק ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו
 יצא (בבמות ז), נמצא שאין ללמוד מכך אלא על עבודות פנים, אך
 מְנִיין לְרִבּוּת הַשְּׁתַחֲוָה שאינה עבודת פנים, שאף היא אם עשה
 לעבודה זרה שאין דרכה בכך חייב מיתה, תְּלַמּוּד לֹמַר (דברים ז א)
 וְיִזְרַח וְיַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְיִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם' דהיינו השתחואה
 לעבודה זרה שאין דרכה בכך, שהרי דרכה בכך כבר כלולה
 ב'וְיַעֲבֹד', וְכַמִּידָה לִיָּה - וסומך לפסוק זה (שם טו ז) נֹאמַר 'וְהוֹצֵאתָ
 אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא וְגו' וְסַקְלַתָם בְּאֲבָנִים וְיָמוּתוּ/
 ומבואר שהשתחואה לעבודה זרה חייב מיתה אף כשאין דרכה
 בהשתחואה.

מבררת הברייתא: אכן עוֹנֵשׁ מיתה על השתחואה לעבודה זרה
 שאין דרכה בכך שְׂמַעְנֵנוּ מהפסוק האמור וְסַקְלַתָם, אך אֲנִיָּהּ
 שלא לעשותה ולאן מְנִיין. משיבה הברייתא: תְּלַמּוּד לֹמַר (שמות
 לה ד) 'כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר', שאסור להשתחוות לעבודה זרה
 בכל אופן.

הברייתא מבארת מדוע אין למדים מהשתחואה לחייב אף בשאר
 עבודות שלא כדרכה: יְכוּל שְׂאֵנִי מְרַבָּה מהשתחואה, שכיון
 שיצאה מן הכלל ונאמר איסורה בני עצמו, הרי היא באה ללמד
 על הכלל כולו, שכל עבודות שהן דרך כבוד, כגון הַמְּנַסֵּף -
 המחבק וְהַמְּנַשֵּׁק והמליש וְהַמְּנַעֵל לעבודה זרה, חייבים עליהן
 אף שלא כדרכה, כעין השתחואה שאף היא דרך כבוד. תְּלַמּוּד
 לֹמַר - מלמדנו הכתוב 'זֹבַח לְאֱלֹהִים יָרָם', שאין ללמוד
 מהשתחואה לחייב על כל דבר שהוא דרך כבוד, שאם נלמד
 ממנה נמצא שפסוק זה מיותר, שהרי אף זביחה היא בכלל עבודה
 דרך כבוד, אלא ודאי הפסוק 'זֹבַח' בא ללמד שְׂבוּבָתָהּ כְּבָלָל שאר
 העבודות שנאמר עליהן וְיִזְרַח וְיַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים הִיָּתֵה,
 וְלִמָּה יִצְאָה מכללן, ונאמר בה חיוב מיתה בנפרד, כדי לְהַקְשִׁיךְ את
 כולן אֵלֵיהֶן, וְלֹמַר לָהּ, מָה - כשם שְׂבוּבָתָהּ מִיִּזְרַחֲתָה משאר
 העבודות שְׂהִיא עֲבוּדַת פָּנִים - עבודה הנעשית באוהל מועד
 בפנים, והעושים אותה לכל עבודה זרה הִיָּבִין עָלֶיהָ מִיָּתֵה כפי
 שנתבאר, אף כָּל עֲבוּדָה שְׂהִיא עֲבוּדַת פָּנִים, דהיינו קִיטוֹר וְנִיסוּךְ
 וזריקה, דינה כזביחה והעושים אותה לכל עבודה זרה חִיָּבִין עָלֶיהָ
 מִיָּתֵה. ולכן צריך לומר, שמה שְׂבִיבָתָה הַשְּׁתַחֲוָה מכלל כל
 העבודות, לא כדי ללמד על הכלל יצאה אלא כדי לידון בְּעַצְמָהּ
 להתחייב על עשייתה לעבודה זרה גם כשאין דרכה בכך, אף
 שאינה עבודה הנעשית בפנים, ואילו יִצְאָה וְיִבְיָחָה מכלל כל
 העבודות, כדי לידון וללמד על הַכֹּלל של כל שאר עבודות פנים
 כולו, שהעובד אותן אף לעבודה שאין דרכה בכך חייב מיתה.

הגמרא דנה בתחילת דברי הברייתא: אָמַר מַר, אילו נאמר 'זֹבַח
 יחרם הִיָּתִי אֲמַר שְׂבוּבָתְךָ קְדָשִׁים בַּחוּץ הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שעליו
 נאמר 'יָרָם', דהיינו שחייב מיתה בית דין. מקשה הגמרא: הלא
 זֹבַח קְדָשִׁים בַּחוּץ מפורש בתורה שעונשו כָּרַת הוא ולא מיתה
 בבית דין, שנאמר (ויקרא יג ג) 'אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט

53 שְׁעֵשְׂאָה הַכְּתוּב לְאִמּוֹ שְׂאִינָה אֵשֶׁת אָבִיו כְּאִמּוֹ שְׂהִיָּא אֵשֶׁת אָבִיו, 54 שהרי בשני האופנים הללו הצד השווה שהיא אמו, וכשם שהבא 55 על אמו שהיא אשת אביו בסקילה כך הבא על אמו שאינה אשת 56 אביו בסקילה. 57 שנינו במשנה: הָפָא עַל כְּלָתוֹ בֵּי חַיִּיב עֲלֵיהּ מְשוּם כְּלָתוֹ וּמְשוּם 58 אִשְׁתּוֹ אִישׁ. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְלַחַיִּיב נָמִי בְּחֻטְאֵי שְׁלִישִׁית מְשוּם 59 אִיסוּר הַבָּא עַל אֵשֶׁת בְּנֵו, שֶׁכֵּן בְּפִסְקוֹ נֶאֱמַר (ויקרא יח טו) 'עֲרוֹת 60 כְּלָתְךָ לֹא תִגְלֶה, אֵשֶׁת בְּנֵךְ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ, וּמִשְׁמַע שְׁנֵי 61 לְאוּזֵי הָן, אִיסוּר כְּלָתוֹ וְאִיסוּר אִשְׁתּוֹ בְּנֵו. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אָמַר 62 אָבִי, פְּתַח הַכְּתוּב בְּכָלְתוֹ וְסִימָן בְּאֵשֶׁת בְּנֵו, לְזַמֵּר לֶךְ שְׂאִין אֵלּוֹ 63 שְׁנֵי לְאוּזֵי, אֵלּא זֶה הוּא כְּלָתוֹ זֶה הוּא אֵשֶׁת בְּנֵו, שֶׁכֵּן מִשְׁמַעוֹת 64 הַפְּסוּק הִיא 'אִשְׁתּוֹ בְּנֵךְ הוּא' אוֹתָהּ שְׂדִיבֵר בְּהַ פְּסוּק בְּתַחֲלִילָה, 65 וְזֶה שֶׁהוֹסִיף הַכְּתוּב לְזַמֵּר 'אִשְׁתּוֹ בְּנֵךְ הוּא' הוּא בְּכַדִּי לְאִיסוּר עֲלֵיו 66 אֵת כְּלָתוֹ אֶף לְאַחַר מוֹת בְּנֵו.

משנה

67 המשנה ממשיכה לבאר את חייבי הסקילה ששנינו במשנה 68 הקודמת: הָפָא עַל הַזְּכוּר, וְעַל הַנְּחִיָּה, וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֵת 69 הַנְּחִיָּה עֲלֵיהּ, דִּין הָאִישׁ הָאִשָּׁה וְהַבְּהֵמָה בְּסִקְלָהּ. מַקְשָׁה 70 הַמְּשַׁנָּה: מִדּוּעַ הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת, אֶף אִם אָדָם הָמָא, בְּהֵמָה מַה 71 הָמָא. מִתְרַצַּת הַמְּשַׁנָּה: אֵלּא לְפִי שְׂבִיחָה לְאָדָם תִּקְלָה עַל יְדֵהּ – 72 שְׁבִיחָה נִשְׁכַּל בְּעֵבֵרָה, לְפִיכָךְ אָמַר הַכְּתוּב (ויקרא כ טו) תִּסְקַל. 73 דְּבַר אַחֵר – סִיבָה נּוֹסֶפֶת, כִּדִּי שְׂלֵא תְהָא בְּהֵמָה עוֹבְרַת בְּשׁוּק 74 וְיִאֲמָרוּ זֶה הוּא שְׂנִיבְקָל פְּלוּנִי עַל יְדֵהּ, וְהַתּוֹרָה חִסָּה עַל הַחוּטָא 75 שְׂלֵא יִתְפָּרַס קְלוּנֵו בְּרִיבִים.

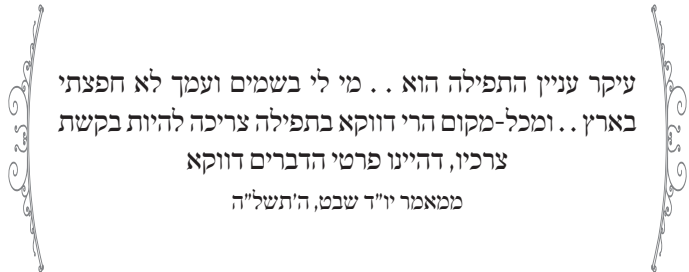
גמרא

76 מִבְּרַרְת הַגְּמָרָא: הַבָּא עַל הַזְּכָר, מָנָא לָן שְׂדִינֵו בְּסִקְלָהּ. מִבְּאֵרַת 77 הַגְּמָרָא: דְּתַנּוּ רַבָּנָן, נֶאֱמַר בְּפִסְקוֹ (ויקרא כ יג) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת 78 זְכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה עֲשׂוֹ שְׂנִיָּהֶם מוֹת יוֹמָתוֹ דְּמִיָּהֶם בְּסוֹ, 79 וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים (תורת כהנים בפרש' פ"ג, א"ש) – דוּקָא כְּשֶׁהוֹשֵׁב גְּדוּל 80 הוּא חַיִּיב מִיתָה, פְּרָט לְשׁוֹכֵב קָמָן – פְּחוֹת מִי"ג שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד 81 שְׁפִטוּר מִן הַמִּיתָה. 'אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת זְכָר', מִזֶּה שְׂלֵא אָמַר הַכְּתוּב 82 אִשֶׁר יִשְׁכַּב אֵת אִישׁ, מִשְׁמַע שְׁשׁוֹכֵב גְּדוּל חַיִּיב בֵּין שְׁהַנְּשַׁכְּב גְּדוּל 83 בֵּין שְׁהַנְּשַׁכְּב קָמָן. 'מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה' – לְשׁוֹן רַבִּים, מְנִיד לֶךְ הַכְּתוּב 84 שְׂשִׁנֵי מִשְׁכְּבוֹת שְׁיִיכוֹת בְּאִשָּׁה, אֶחָת כְּדִרְכָה וְאֶחָת אֵינָה כְּדִרְכָה, 85 וּשְׁנֵיהֶם שׁוִים לְחַיִּיב עֲלֵיהֶם בְּכָל הָעֵרִיּוֹת. 86 אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, הָרִי זֶה – דּוּמָה הִיָּה שְׁמִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה הַזּוֹכֵר 87 בְּפִסְקוֹ קָא לְלַמֵּד עַל מִשְׁכַּב הַזּוֹכֵר, שְׁבִמְשַׁכְּב וְזוֹכֵר חַיִּיב מִיתָה אֶף 88 עַל פִּי שׁוֹז בִּיאָה שְׂאִינָה כְּדִרְכָה, וְלֹא כֵן הוּא, אֵלּא נִמְצָא שֶׁהַפְּסוּק 89 לְמַד עַל עֲצָמוֹ לְעֵנִין מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה, שְׂהָרִי לְגוֹפוֹ שְׁל עֵנִין אֵין צוֹרֵךְ 90 בְּכָר, שֶׁכֵּן דְּבַר פְּשׁוּט שְׁכָל מִשְׁכַּב זָכָר הוּא מִשְׁכַּב שְׂלֵא כְּדוּךְ 91 הַשׁוֹכְבִים, וְעַל כִּרְחֵךְ שְׂבֵא הַכְּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהַבָּא עַל הָאִשָּׁה 92 בֵּין כְּדִרְכָה וּבֵין שְׂלֵא כְּדִרְכָה חַיִּיב. 93 הַבְּרִייתָא מִמְּשִׁיכָה לְדִרוּשׁ אֵת הַפְּסוּק: 'מוֹת יוֹמָתוֹ' בְּסִקְלָהּ. 94 שׁוֹאֵלֵת הַבְּרִייתָא: אֵתָהּ אוֹמַר בְּסִקְלָהּ, אוֹ אֵינָה אֵלּא בְּאֶחָת מִכָּל 95 מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה. מִשִּׁיבָה הַבְּרִייתָא: נֶאֱמַר פָּאן – בְּמִשְׁכַּב 96 זָכָר דְּמִיָּהֶם בְּסוֹ, וְנֶאֱמַר פָּאזֵב וְדִיעוּנֵי דְּמִיָּהֶם בְּסוֹ, מַה לְתַלְתָּן 97 בְּסִקְלָהּ, כִּפִּי שְׁנֶאֱמַר מוֹת יוֹמָתוֹ בְּכָאָן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיָּהֶם בְּסוֹ, אֵף 98 פָּאן בְּסִקְלָהּ.

1 כְּכָר כְּרַבָּא שְׂאִין עוֹנְשִׁין מִן דְּרִין, לְפִיכָךְ לֹא יִתֵּן לְעִנּוּשׁ אֵת הַשׁוֹכֵב 2 עִם אָבִיו בְּקַל וְחוֹמֵר מְשׁוֹכֵב עִם אֶחָי אָבִיו, וְאֵינָה חַיִּיב אֵלּא חֻטְאֵת 3 אֶחָת מְשׁוּם 'זָאת זָכַר לֹא תִשְׁכַּב'. 4 הַגְּמָרָא מִמְּשִׁיכָה לְבֹאֵר אֵת דְּרִשׁוֹת הַפְּסוּקִים לְפִי רַבְנָן וּלְפִי רַבִּי 5 יְהוּדָה. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן שְׁהַעֲמִידוּ אֵת 'עֲרוֹת אָבִיךָ לֹא 6 תִגְלֶה' בְּשׁוֹכֵב עִם אָבִיו, אִזְהָרָה לְאֵשֶׁת אָבִיו מָנָא לָהּ – יִיכֵן 7 הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה וְאִסְרָה לְבֹאֵר עַל אִשְׁתּוֹ אָבִיו. אֲמַנְמֵם, הַגְּמָרָא: 8 נִפְקָא לָהּ – אִזְהָרָה זֶה לְזוֹמְדִים הֵם מִהַפְּסוּק שְׁלֵאֲחֵרִיו מְעֲרוֹת אֵשֶׁת 9 אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה'. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יְהוּדָה שְׁסַבֵּר שְׁבִ'עֲרוֹת אָבִיךָ 10 לֹא תִגְלֶה' הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה עַל אִשְׁתּוֹ אָבִיו, אִם כֵּן לְמָה שְׁנֵה הַכְּתוּב 11 לְזַמֵּר 'עֲרוֹת אִשְׁתּוֹ אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה'. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הִהוּא – 12 'עֲרוֹת אִשְׁתּוֹ אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה' מִיַּעֲבִי לִיהַ לְאוֹתָהּ לְאֵשֶׁת אָבִיו לְאַחַר 13 מִיתָה שְׁל הָאָב, שְׂאֶף עַל פִּי שְׁתַּנָּה הִיא אֵינָה אִשְׁתּוֹ אָבִיו, מִכָּל 14 מְקוֹם הוּא מְזוּהָר עֲלֵיהּ לְפִי שְׁהִיתָה אִשְׁתּוֹ. אֲמַנְמֵם, וְרַבָּנָן סִבְרוּ 15 דְּהִהוּא – לְאִיסוּר אִשְׁתּוֹ אָבִיו לְאַחַר מִיתָה, מְסִיפָא דְּקָרָא נִפְקָא – 16 מִמָּה שְׁנֶאֱמַר בְּסוֹף אוֹתוֹ פְּסוּק 'עֲרוֹת אָבִיךָ הִיא', וּמִתִּיבוֹת מִיִּתְרוֹת 17 אֵלּוֹ אֲנֵו לְמַדִּים שְׂאֶף לְאַחַר מִיתָת אָבִיו הִיא נֶאֱסֶרֶה. וְרַבִּי יְהוּדָה 18 מַה הוּא יִדְרוּשׁ מְסִיִם הַפְּסוּק 'עֲרוֹת אָבִיךָ הִיא', הִהוּא מִיַּעֲבִי לִיהַ 19 שְׁהַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ אָבִיו בְּחַיִּי אָבִיו בְּשׁוּגָג, אֶף עַל פִּי שְׂהִיא אִסוּרָה 20 עֲלֵיו גַּם מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְגַם מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ, מִכָּל מְקוֹם מְשׁוּם 21 אֵשֶׁת אָבִי אֵתָהּ מְחִיבֵו חֻטְאֵת, וְאִי אֵתָהּ מְחִיבֵו חֻטְאֵת מְשׁוּם אֵשֶׁת 22 אִישׁ. 23 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: הַאיךְ אֲפִשֵׁר לְזַמֵּר שְׁלִרְבִי יְהוּדָה הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ 24 אָבִיו בְּחַיִּי חַיִּיב רַק מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אָבִיו, וְהָאֲנָן תַּנּוּ – וְהָרִי שְׂנִינֵו 25 בְּמִשְׁנֵתֵינוּ הָפָא עַל אֵשֶׁת אָבִי חַיִּיב עֲלֵיהּ שְׁנֵי חֻטְאוֹת מְשׁוּם אִיסוּר 26 אֵשֶׁת אָבִי וּמְשׁוּם אִיסוּר אֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין בְּחַיִּי אָבִיו בֵּין לְאַחַר מִיתָת 27 אָבִיו, וְלֹא פְּלִיג רַבִּי יְהוּדָה – וְרַבִּי יְהוּדָה אֵינָו חוֹלֵק וְאוֹמַר שְׂאִינוּ 28 חַיִּיב אֵלּא מְשׁוּם אִיסוּר אִשְׁתּוֹ אָבִיו, מִשְׁמַע שְׂאֶף הוּא מוֹדָה שְׁחַיִּיב 29 שְׁתֵּים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אָמַר אָבִי, אֶף עַל פִּי שְׂלֵא נִחְלַק רַבִּי 30 יְהוּדָה בְּמִשְׁנָה, מִכָּל מְקוֹם פְּלִיג בְּבְרִייתָא – חוֹלֵק הוּא עַל רַבְנָן 31 בְּתוֹסֶפֶתָא (פ"י ה"א), וְשֵׁם הוּא אוֹמַר שְׂאִינוּ חַיִּיב אֵלּא מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ 32 אָבִיו וְלֹא מְשׁוּם אִשְׁתּוֹ אִישׁ. 33 שְׂנִינֵו בְּבְרִייתָא לְעֵיל שְׁרִבִי יְהוּדָה לְזַמֵּר גְּזִירָה שׁוֹה 'עוֹנֵשׁ 34 מֵאִזְהָרָה' גְּבִי אִיסוּר אִשְׁתּוֹ אָבִיו. עֵתָה בֹאֵה הַגְּמָרָא לְבֹרֵר אֵת דַּעַת 35 רַבְנָן שְׂאִין לְזוֹמְדִים גְּזִירָה שׁוֹה זֶה. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן, אֲמַנְמֵם 36 אִזְהָרָה לְהַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ אָבִיו לְאַחַר מוֹתוֹ מְשַׁמְעוּ מְעֲרוֹת אָבִיךָ 37 הִיא, אֶךְ עוֹנֵשׁ סִקְלָה דְּאֵשֶׁת אָבִיו לְאַחַר מִיתָה מָנָא לָהּ, בְּשִׁלְמָא 38 לְרַבִּי יְהוּדָה אֵין לְהַקְשׁוֹת כֵּן, שֶׁכֵּן מִיָּתִי לָהּ עוֹנֵשׁ מֵאִזְהָרָה בְּגְזִירָה 39 שְׁנֵה, שְׁכָל שְׁהַזְּהִירָה עֲלֵיו תּוֹרָה הִיא הוּא אֶף בְּכָלל עוֹנֵשׁ, וְאִם כֵּן 40 כְּשֵׁם שְׁהַזְּהִירָה עַל אִשְׁתּוֹ אָבִיו אֶף לְאַחַר מוֹתוֹ כֵּן הוּא גַּם לְעֵנִין 41 עוֹנֵשׁ, אֵלּא רַבָּנָן שְׂאִינֵם דּוֹרְשִׁים גְּזִירָה שׁוֹה עוֹנֵשׁ מֵאִזְהָרָה, מָנָא 42 לָהּ – אִם כֵּן מִנִּין לְהֵם עוֹנֵשׁ גְּבִי אִשְׁתּוֹ אָבִיו לְאַחַר מִיתָה. מִשִּׁיבָה 43 הַגְּמָרָא: אָמַרְי לֶךְ – יְכוּלִים רַבְנָן לְהַשִּׁיב לֶךְ, הִהוּא 'עֲרוֹת אָבִיו גְּלַח' 44 דְּמִפְּקִי לָהּ רַבִּי יְהוּדָה לְגִזְרָה שְׁנֵה – מֵאוֹתוֹן תִּיבוֹת שְׁנֶאֱמַרְו גְּבִי 45 עוֹנֵשׁ 'עֲרוֹת אָבִיו גְּלַח' שְׁהָן מִיִּתְרוֹת וְרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ אוֹתוֹן 46 לְגִזְרָה שׁוֹה, מְפָקִי לִיהַ אֵינָהוּ – יִדְרְשׁוּ מִהוֹן רַבְנָן לְעוֹנֵשׁ דְּאֵשֶׁת אָבִיו 47 לְאַחַר מִיתָה. 48 עוֹד שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן שְׂאִין לְהֵם גְּזִירָה שׁוֹה עוֹנֵשׁ מֵאִזְהָרָה, 49 עוֹנֵשׁ לְאִמּוֹ שְׂאִינָה אֵשֶׁת אָבִיו מָנָא לָהּ, וּבְשִׁלְמָא לְרַבִּי יְהוּדָה דְּבַר 50 זֶה נִלְמַד מִהַגְּזִירָה שׁוֹה כְּמִבּוֹאֵר בְּבְרִייתָא, אֶךְ לְרַבְנָן מִנִּין לְהֵם כֵּן. 51 מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב שִׁשְׁאִי בְּרִיהַ דְּרַב אִידִי, אָמַר קָרָא (ויקרא יח 52 ז) 'אִמְךָ הִיא' – הַאיסוּר מִחֻמַּת שְׂהִיא אֲמֵךְ, וְזֶה אֲנֵו לְמַדִּים

44 חיות. מתרצת הגמרא: **ההוא** – הפסוק שנאמר בחיה הרומשת,
 45 **לְאִתּוֹי נָחַשׁ הוּא דְאִתָּא** – בא לרבות את הנחש שיעשו עמו
 46 מלאכה, שקודם שנתקלל שלך על גחונו (שם ג יד) היה ראוי
 47 לעשות מלאכה, כפי דְּתִינָא בבבירייתא. **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסֵינָא אוֹמֵר,**
 48 **חָבֵל** – יש להצטער על שִׁמְשׁוֹ דְרוֹל שהיה משמש למלאכה עבור
 49 בני האדם שְׁאָבֵר מִן הַעוֹלָם, שְׁאֵלְמָלָא (לא) – שאם לא נתקלל
 50 הנחש ללכת על גחונו, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מוֹדְמִינֵי לוֹ שְׁנֵי
 51 נְחָשִׁים מוֹכִיבִים, את אחד מהם היה מְשַׁנְדוֹ לְצַפּוֹן העולם, וְאֶחָד
 52 מְשַׁנְדוֹ לְדָרוֹם העולם, כדי לְהִבְיֵא לוֹ מִשֵּׁם סַנְדְּלִבּוֹנִים מוֹכִיבִים,
 53 וְאֶבְנִים מוֹכֹת וּמְרַגְלִיּוֹת. **וְלֹא עוֹד, אֱלָא שְׁמַפְשִׁילִין** – פושטים כל
 54 אחד מהנחשים רְצוּעָה של בשר תחת זַנְבוֹ, וּמוֹצִיא בָּהּ עֶפֶר מִן
 55 השוק, ומביאו לְגַתָּו וְלַחֲזוֹרְתָּו של האדם, כדי שישתמש בו
 56 האדם לצרכיו.
 57 עוד מקשה הגמרא: מִיִּתְיָבִי, שנינו בבבירייתא, **הֵיךְ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן**
 58 **תִּימָא אוֹמֵר, אֲדָם הָרָאשׁוֹן קוֹדֵם שַׁחַט** באכילה מעץ הדעת, מִיִּסְבֵּי
 59 **בְּנֵי עָרֵן הֵיךְ, וְהָיוּ מְלֹאכֵי הַשָּׂדֶה צוֹלִין לוֹ בְּשֵׁר** לאכילה וּמְסַנְיִין לוֹ
 60 יוֹן לשתייה, הַצִּיץ בּוֹ נָחַשׁ וְרָאָה בְּכַבּוּדוֹ של האדם וְתַקְנָא בּוֹ, ולכן
 61 החטיאו. ומכך שצלו לו בשר מבואר שהותר לו לאכילה. מתרצת
 62 הגמרא: הָתָם בבבירייתא מדובר בְּבִשְׂרֵי הַיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, ורק זה
 63 הותר לאדם. שואלת הגמרא: וּכִי מִי אֵיבָא בְּשֵׁר הַיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם.
 64 משיבה הגמרא: אֵין – אכן יש דבר כזה, כִּי הָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 65 הַלְּפָתָא הָיָה קְאוּלָּי בְּאוֹרְחָא – הלך בדרכו, וּפְנַעְוֵי בּוֹ הִנֵּךְ אֲרִיזָתָא –
 66 אריות דְּהוּוּ קָא נְהִי לְאִפְיָה – שהתאוו לאכול. אָמַר את הפסוק
 67 (תהלים קד כא) **'הַכַּפְּרִים שׂוֹאֲגִים לְמַרְתָּ וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אֲבָלָם,** כלומר
 68 שכיון שרוצים האריות לאכול מבקשים מה' את מאכלם. מִיד
 69 נְחִיתוּ לֵיהּ – ירדו לו מן השמים תְּרִיבֵי אֲמִתָּא – שתי ירכות של
 70 בהמה, תְּרִיבֵי – ירך אחת אֲבָלִיתָּה האריות, וְתִרְבֵּי שְׁבָקוּהָ – וירך אחת
 71 השאירו ולא אכלוה. אֲיִיתִיהּ – הִבְיֵא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן הַלְּפָתָא בִּידוֹ
 72 את הירך שנשארה, וְאִתָּא לְבִי מְרַדְּשָׁא, בְּעֵי עֲלִיהּ – ושאל את
 73 החכמים עליה, האם דְּבַר טָמֵא הוּא זֶה, או דְּבַר טְהוֹר. אָמְרוּ לֵיהּ,
 74 אֵין דְּבַר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, וּבּוֹדָאי דְּבַר טְהוֹר הוּא.
 75 מסתפקת הגמרא: בְּעֵי מֵינִיה רַבִּי יוֹרָא מְרַבִּי אָבָהוּ, יוֹרָה לוֹ דְּמוֹת
 76 הַמּוֹר מְהוּ, האם נחשבת לדבר טמא בחמור, או שהכלל שאין דבר
 77 טמא יורד מן השמים נאמר גם עליה. אָמַר רַבִּי אַבְהוּ, יִאֲרִיד
 78 נְאֻלָּא – תנין שוטה, הָא אָמְרִי לֵיהּ – הלא אמרו חכמי בית המדרש
 79 לרבֵי שְׁמַעוֹן בֶּן הַלְּפָתָא שְׁאֵין דְּבַר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, ואם כן
 80 לא יתכן שירדה מן השמים דמות חמור, ואם אירע שירדה דבר
 81 טהור הוא.
 82 הגמרא חוזרת לדון בדברי הבבירייתא לעיל (ע"א וע"ב), שביארה
 83 את מצוות בני נח. שנינו בבבירייתא: **רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר,** בני נח נצטוו
 84 אַף עַל הַבִּישׁוּף שֶׁלֹּא לעשותו. מבארת הגמרא: מֵאֵי מַעֲמָא דְרַבִּי
 85 שְׁמַעוֹן, דְּבִתְרֵיב בַּתוֹרָה (שמות כב ז) איסור שנאמר לישראל,

1 שמאחר והותר להם בשר, **לֹא יִהְיֶה** איסור אָבֵר מִן תְּחִי נוֹהֵג בּוֹ –
 2 בבן נח, ואף בשר מן החי הותר לו, תְּלִמּוּד לִזְמַר בפסוק אֶחָדִי
 3 (שם טו ד) **'אֶף בְּשֵׁר בְּנַפְשׁוֹ דְמוֹ לֹא תֹאכְלוּ,** שלא הותר בשר בעוד
 4 נפשו בתוכו דהיינו בעודו חי, וְכֹל הֵיית לפרש שנאסר להם אבר
 5 מן החי אֶף לְשָׂרְצִים, תְּלִמּוּד לִזְמַר באותו פסוק בתיבת 'אֶף', למעט
 6 שאיסור אבר מן החי שנאמר שם לא נאמר על שרצים. מבארת
 7 הגמרא: וּמֵאֵי תְּלִמּוּדָא – מזו הלימוד מן הפסוק למעט שרצים
 8 שאין איסור אבר מן החי נוהג בהם, אָמַר רַב הוּנָא, נאמר בפסוק
 9 **'בְּשֵׁר בְּנַפְשׁוֹ דְמוֹ,** ותיבת 'דְמוֹ' מיותרת, שהלא מדובר באיסור
 10 אבר מן החי בעוד שהנפש בתוך הבשר, וידוע שהנפש נקראת
 11 'דַם', אלא יש ללמוד מכך, שאבר מן החי נאסר דווקא בְּמֵי שְׁדָמוֹ
 12 נקרא 'נפש' וְחִלּוֹק מְפָשְׁרוֹ, וְצִימוֹ שְׂרָצִים, שְׁאֵין דָּמָם חִלּוֹק מְפָשְׁרָם
 13 אלא נחשב כחלק ממנו, ואין דָּמָם קרוי 'דַם' אלא 'בשר', ולכן
 14 אינם בכלל איסור אבר מן החי.
 15 מקשה הגמרא על דברי רב שלא הותר לאדם הראשון בשר
 16 לאכילה: מִיִּתְיָבִי, נאמר לאדם הראשון ולחווה אשתו (שם א כח) **'וְרָדוּ**
 17 **בְּדֶגְתַּי הַיָּם,** כלומר תמשלו בדגי הים. מֵאֵי לָאוּ – האם אין הכוונה
 18 שהותרו להם הדגים לְאֲכִילָה, וקשה לרב שאמר שלא הותר להם
 19 בשר לאכילה כלל, ואף בשר דגים. מתרצת הגמרא: **לֹא הותר**
 20 **לאכילה, אלא לְמִלְאָכָה,** שיעשו עמם מלאכה. שואלת הגמרא:
 21 **וְדָגִים בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ** – וכי ניתן לעשות מלאכה עם דגים.
 22 משיבה הגמרא: אֵין – אכן כך, כְּפִי שֶׁמְבוֹאֵר בְּמַה דְּהִסְתַּפֵּק
 23 האמורא תְּבִיבָה, דְּבִעֵי תְּבִיבָה, תְּהִיגֵי קְרוֹן על ידי שקשרו בְּעֵינָא –
 24 לעז שביבשה על שפת הים, וְשִׁיבְוֵטָא – ולדג שבתוך הים, ושניהם
 25 יחד הנהיגו את הקרון, מֵאֵי – האם לוקה משום איסור כלאים
 26 הנלמדים מן הפסוק **'לֹא תִחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר יִחְדָּו,** שהרי שני
 27 מינים הם האסורים באיסור זה, או שכיון שמין אחד ביבשה ומין
 28 אחד בים אינו לוקה. ומבואר שאכן שייך לעשות מלאכה על ידי
 29 דג.
 30 קושיא נוספת על דברי רב: **הָא שְׁמַע, נאמר לאדם ולחווה (בראשית**
 31 **א כח) 'וְרָדוּ וגו' וְעֵצוֹף הַשָּׁמַיִם.** מֵאֵי לָאוּ שהותרו להם העופות
 32 לְאֲכִילָה. מתרצת הגמרא: **לֹא** לאכילה הותר, אלא לְמִלְאָכָה.
 33 שואלת הגמרא: וְכִי עוֹפוֹת בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ. משיבה הגמרא: אֵין
 34 – אכן כך, כְּפִי שֶׁמְבוֹאֵר בְּמַה דְּבִעֵי רַבָּה בַר רַב הוּנָא, דֵּשׁ תְּבוּאָה
 35 בְּאוּוּיִן וְתְּרַגְנִילִין, לְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁסוּבֵר (ב"מ אא) שפועל
 36 מותר לאכול מענבי הכרם רק אם עשה בהם מלאכה בידי
 37 וברגליו, מֵאֵי – מה הדין לגבי אכילת עופות אלו מהתבואה
 38 שדשים, האם מותר לו לחסום את פיהם מלאכול, כיון שאינם
 39 עושים מלאכה אלא ברגליהם, או שאסור לחסום פיהם כשור, כיון
 40 שדשים בכל כחם כמותו, ואף שדשים רק ברגליהם.
 41 קושיא נוספת: **הָא שְׁמַע, נאמר בהמשך הפסוק (בראשית א כח) 'וּבְכָל**
 42 **הַיָּה הָרוֹמְשֶׁת עַל הָאָרֶץ,** ובחיה הרומשת ודאי כוונת הפסוק
 43 שהותרה להם לאכילה, שהרי לא ניתן לעשות מלאכה על ידי

44 סובר שאינו נהרג, ורבי מיישא סובר שנהרג.
 45 הגמרא מבארת את שיטת רבי מאיר בדרשת הפסוק 'כגר כאזרח'
 46 לדעת רבי מיישא. מבררת הגמרא: ורבי מאיר שסובר שגם ישראל
 47 חייב מיתה אם קילל בכינוי, ומרבה גם בני נח למיתה בכינוי,
 48 מ'איש איש', ה'א' 'בגד פאורח', מאי עביד ליה - מה דורש בו, הרי
 49 משמעותו היא שיש דין שנהוג רק בישראל ולא בבן נח, ואילו רבי
 50 מאיר אינו ממעט בני נח מכלום. משיבה הגמרא: רבי מאיר דורש
 51 מפסוק זה שגר ואורח בסקילה, אבל עובד פוכבים שקילל נהרג
 52 בסיף. ואף שכבר מבואר בברייתא לעיל שיש כלל שלא מצינו
 53 מיתה בבכרי אלא סייף, מכל מקום הוצרך רבי מאיר למעט מפסוק
 54 במקל שאין הנכרי נענש בסקילה אלא בסיף, משום שקילל
 55 דעתה אמינא - היה עולה בדעתך לומר הואיל ואיתרבו איתרבו -
 56 שהואיל והתרבו ולשיטת רבי מאיר לחיוב מיתה בכינויים
 57 מהפסוק 'איש איש' היה מקום לומר שהתרבו גם לשאר הדינים,
 58 ואף לענין שיתחייבו סקילה בישראל, קא משמע לן - חידש לנו
 59 הפסוק 'בגר פאורח בסקילה' שם יומת, שדווקא גר ואזרח נענש
 60 בסקילה על כך, ולדם נכרי אינו נענש בסקילה אלא בסיף.
 61 מבררת הגמרא: ולדת רבי יצחק נפחא אליבא דרבנן - הסובר
 62 בשיטת רבנן שבין ישראל ובין בן נח שקילל בכינוי אינו חייב מיתה
 63 אלא נאסר לו באזהרה בלבד, ה'א' 'בגד פאורח' מאי עביד ליה -
 64 מה דורש ממנו, שנהוג רק בישראל ולא בבן נח. משיבה הגמרא:
 65 לדעת רבי יצחק נפחא רבנן דורשים מפסוק זה, שגר ואורח הוא
 66 דבעינן - צריך שיברך שם בשם כדי שיתחייב, וכפי שדרש שמואל
 67 לעיל מפסוק זה, אבל בעובד פוכבים לא בעינן - אין צריך שיברך
 68 שם בשם כדי שיתחייב מיתה, אלא חייב בכל אופן שמברך את ה'.
 69 מקשה הגמרא על רבנן, ומה שנאמר בכפילות 'איש איש כי יקלל'
 70 וגו' למה לי, הלא לעצם איסור ברכת השם בשם המיוחד אין
 71 צריך להשוות בן נח לישראל, שהרי למדים (להלן ע"ב) איסורו
 72 מהפסוק (בראשית ב טו) 'ויצו ה'', ולענין כינויים הרי לפי מיישא
 73 כבר נלמד מיבגר כאזרח, שדינם חמור מישראל וחיובים מיתה
 74 על כך, ולפי רבי יצחק, אינם חייבים מיתה על כך, וכיון שאינם
 75 חייבים מיתה על כרוך גם אינם מוזהרים על כך, ואם כן לשם
 76 מה נאמר הפסוק 'איש איש' בכפילות. מתרצת הגמרא: דיתרה
 77 תורה פלשון בני אדם, ודרך בני אדם לומר באופן זה, ופירושו
 78 שכל איש יומת על ברכת השם, ואין כפילות זו נדרשת לשום
 79 ריבוי.
 80 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין איסור ברכת השם בבני נח,
 81 המפרטת גם את כל שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח: תנו רבנן
 82 בברייתא, בשבע מצוות נצטוו בני נח, ואלו הם: דינין - להשיב
 83 דינים לדון בדינים צעריכים לקיים, וכפרת השם, עבודה זרה, גילוי
 84 ערוה, דהיינו שלא לבוא על האסורות להם באיסור ערוה,
 85 ושפיכות דמים, דהיינו שלא להרוג אדם, וגול, ואבר מן החי -
 86 אכילת אבר שנחתך מבעל חיים שעדיין חי.

1 הברייתא ללמוד מהכפילות את עצם איסור הקללה בגוי, אלא
 2 הוצרכה רק כדי לרבות את הכינויים - את כינוי השם, שדין בני
 3 נח בכינויים כדן ישראל, ואליבא - ולשיטתו דרבי מאיר שחייב
 4 את ישראל מיתה על כך, כמבואר בברייתא דלהלן.
 5 הגמרא מביאה את דברי רבי מאיר, והחולקים עליו: דתניא
 6 בברייתא, נאמר בפרשת המקל (ויקרא כד טו), 'איש איש כי יקלל
 7 אלהיו ונשא הטאו', ויש להבין מה תלמוד לומר - מה מלמדנו פסוק
 8 זה באומרו שהמקלל נענש, והלא כבר נאמר (שם כד טז) 'ונקב שם
 9 ה' מות יומת', אלא, לפי שנאמר 'ונקב שם ה' מות יומת', יכול לא
 10 יהא חייב אלא על קללה בשם המיוחד בלבד שהוא שם ה' האמור
 11 בספוק, מניין לרבות את כל הכינויים שאם קילל בהם חייב, תלמוד
 12 לומר 'איש כי יקלל אלהיו מכל מקום' - בכל אופן שהוא, כלומר
 13 אף שא'להיו' אינו שם המיוחד אלא כינוי השם, נאמר בסמוך לו
 14 'ונקב שם ה' מות יומת', ללמד שחייבים מיתה גם על המקלל
 15 בכינוי, דרבי רבי מאיר. והקמים אומרים, על שם המיוחד נענש
 16 בדין, שעליו נאמר 'ונקב שם ה' מות יומת', ועל הכינויים רק
 17 נאסר פאורח מן הפסוק (שמות כב כז) 'אלהים לא תקלל' כמבואר
 18 לעיל, אך אין עונש מיתה על כך, והפסוק 'איש כי יקלל אלהיו
 19 ונשא טאו' מלמד שיש חיוב כרת על המקלל בכינוי.
 20 ומעתה, כיון שלפי רבנן, הפסוק 'איש איש כי יקלל' נדרש לחייב
 21 כרת ישראל שקילל בכינוי, ולא למיתה, אם כן לא יתכן ליישב
 22 לדעתם את דברי הברייתא שלמדה איסור בבן נח מ'איש איש',
 23 שהרי הברייתא ממשיכה שמיתתו בסיף, ואילו לרבנן שאין חיוב
 24 מיתה בישראל כיצד נלמד מכאן לחייב בן נח במיתה. ואמנם אצל
 25 בן נח 'אזהרתו זו היא מיתתו', מכל מקום לא מסתבר שנוחייבו
 26 מיתה מפסוק שהישראל פטור בו מיתה, ולכן אמר רבי יצחק
 27 נפחא, שהברייתא שדרשה 'איש איש' להשוות בן נח לישראל
 28 ולחייבו מיתה, ניתן ליישבה רק לשיטת רבי מאיר ולא לשיטת
 29 רבנן.
 30 אומרת הגמרא: ופליגא דרבי מיישא - רבי יצחק נפחא הסובר
 31 שלפי רבנן ישראל ובן נח אינם נהרגים על הכינויים, חולק בזה
 32 על רבי מיישא, דאמר רבי מיישא, נכרי פן נח שפירד את השם
 33 בכינויים, אף לרבנן שאמרו שישראל שקילל בכינויים אינו חייב
 34 מיתה, מכל מקום הנכרי חייב על כך מיתה. ומבאר רבי מיישא,
 35 מאי טעמא - מה המקור לחילוק זה, משום דאמר קרא (ויקרא כד
 36 טו), 'בגר פאורח בסקילה' שם יומת' ואזרח היינו ישראל, כלומר
 37 שאיסור מקלל נאמר בין בישראל גמור ובין בגרים, ולכאורה הוא
 38 מיותר שהרי כל מצוות התורה נאמרו בין לישראל ובין לגרים,
 39 אלא באה התורה ללמד, שדווקא בגר ואורח הוא דבעינן בנקבו
 40 שם, אז צריך שיקלל בשם המיוחד כדי שיומת, אבל עובד פוכבים
 41 אפילו בכינוי חייב מיתה.
 42 נמצא, שלרבי מאיר בין ישראל ובין בנח שקילל בכינוי נהרג. ולפי
 43 רבנן ישראל אינו נהרג, ובבן נח נחלקו מה דעת רבנן, רבי יצחק

משנה

5 משנתנו מבארת את דיני המגדף המגדף - המברך את השם, אינו
 6 חייב סקילה עד שפירש - שזוכיר בפירוש בפיו את השם כשמוגדף.
 7 המשנה מבארת כיצד מתקבלת העדות על ברכת השם, באופן
 8 שלא יפרשו העדים את הקללה: אמר רבי יהושע בן קרחה,

1 מיניה - וכפי שנסתפקו בדין זה עובד כוכבים הבא על בהמה
 2 (לעיל ע"א) ושאלו לברר דין זה מרב ששתי. נמצא שממשנתנו אי
 3 אפשר לפרש, מה הדין כשעובד כוכבים בא על בהמתו, ומה הדין
 4 אפשר לישראל בא על בהמתו בשוגג, האם הבהמה נהרגת.

41 עֲרִיזוֹת, וּשְׂפִיכוֹת דָּמִים, וְזֶל, וְאֹכֵלֹת אֶבֶר מִן הַחֵי, סִירוֹם דְּהֵינּוּ
 42 שְׂלֵא לַגְרוֹם לַעֲצֻמָּם וּלְבַעֲלֵי חַיִּים שְׂלֵא יוּכְלוּ לְהוֹלִיד, וְכִלְאִים.
 43 הַבְּרִייתָא מִמְּשִׁיכָה וּמִבִּיאָה מַחְלוּקָת אֵלּוּ מִצְוֹת הִיָּה מִצְוֹה בְּהֵם
 44 אָדָם הָרֵאשׁוֹן: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִף שְׁבִנִי נַח נִצְטוּוּ לְאַחַר הַמְּבוּל
 45 עַל שֶׁבַע מִצְוֹת אֵלּוּ, מִכָּל מְקוֹם אָדָם הָרֵאשׁוֹן לֹא נִצְטוּוּ אֵלּוּ עַל
 46 עֲבוּדָה זְרָה בְּלִבָּד, שְׁנַאֲמַר (בְּרֵאשִׁית ב טו) 'וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם,
 47 וַיֵּשׁ לְדְרוֹשׁ מִן הַפְּסוּק, שְׂצִיּוּהָ ה' עַל הָאָדָם שִׁיקְבַל אוֹתוֹ עַלִּיו
 48 לֹאֲלֹהִים וְלֹא יִמְרִהוּ בְּאַחַר. רַבִּי יְהוּדָה בְּן בְּתֵירָה אָמַר, מִלְּבַד
 49 אִיסוּר עֲבוּדָה זְרָה, נִצְטוּהָ אָדָם הָרֵאשׁוֹן אִף עַל בְּרִכַּת הַשֶּׁם, שֶׁאִף
 50 אִיסוּר זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד מִהַפְּסוּק הָאֵמור, שְׂצִיּוּהָ ה' עַל הָאָדָם שִׁיקְבַל
 51 אוֹתוֹ עַלִּיו לֹאֲלֹהִים, וּמִמֵּילָא הוּא מִצְוֹה שְׂלֵא לְקַלְלוֹ. וַיֵּשׁ אֲמַרִּים
 52 שְׂצִיּוּהָ אִף עַל הַדְּיִינִים - לְהוֹשִׁיב דְּיִינִים לְדוֹן בְּדִינִים הַנְּהוּגִים
 53 בּוּמַנָּה. שֶׁאִף חַיִּיב זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד מִהַפְּסוּק הָאֵמור, שְׂכִינִן שְׂקִיבַל
 54 עַלִּיו אֵת ה' לֹאֲלֹהִים הִיא מוֹרָא עַלִּיו בְּלָבָד, וַיִּדוֹן כְּפִי שְׂצִיּוּהוּ, וְלֹא
 55 יִהְיֶה עַלִּיו מוֹרָא בְּשֵׁר וְדָם לְהַטּוֹת אֵת הַמִּשְׁפָּט וְלֹא לְדוֹן בּו כְּרֹאִי,
 56 וְכִפִּי שִׁיבָאָר זֹאת רַב לְהֵלֵךְ בְּסוּמָךְ.
 57 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרִשָׁה שְׂהִיא כְּפִי שִׁיטָּה 'יֵשׁ אֲמַרִּים' הַמּוּבָאָת
 58 בְּבְרִייתָא: כְּמָאן אֲנִילָא - כְּשִׁיטָּה מִי נִאֲמַרְהָ הָא - הַדְרִשָׁה דְּאָמַר
 59 רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִכָּךְ שְׁנֵאמַר 'וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם, יֵשׁ
 60 לְדְרוֹשׁ שְׂאֵמַר ה' לְאָדָם הָרֵאשׁוֹן שִׁיקְבְּלוּ עַלִּיו לֹאֲלֹהִים, וּמִכָּלֵל
 61 זֶה יוֹצֵאִים שְׂלֵשָׁה פְּרָטֵי מִצְוֹת, וְדָם: א. אֱלֹהִים אֲנִי וְלִכְן לֹא
 62 תִּקְלָלוּנִי, ב. אֱלֹהִים אֲנִי וְלִכְן לֹא תִמְרִינִי בְּעֲבוּדָה זְרָה, ג. אֱלֹהִים
 63 אֲנִי וְלִכְן יִהְיֶה מוֹרָא עַלְיָכֶם וְלֹא מוֹרָא בְּשֵׁר וְדָם, וְלֹא תִטּוּ אֵת
 64 הַמִּשְׁפָּט שְׂלֵא לְדוֹן בּו כְּרֹאִי'. כְּמָאן - כְּשִׁיטָּה מִי נִאֲמַרְהָ דְרִשָׁה
 65 זֶה, כִּישׁ אֲמַרִּים.
 66 הַגְּמָרָא מְבִאָרְת אֵת הַמְּקוֹר לְשִׁיטָּה תְּנָא דְבִי מְנַשָּׁה בְּעִנְיִן שֶׁבַע
 67 מִצְוֹת בְּנִי נַח. מְבִרְרַת הַגְּמָרָא: מַה סִּבַּר תְּנָא דְּבִי מְנַשָּׁה כִּאֲשֶׁר
 68 הוֹצִיא דִּינִים וּבְרַכַּת ה' מִמִּנְיִן שֶׁבַע מִצְוֹת שְׂמַנְתָּה הַבְּרִייתָא לְעִיל
 69 (ע"א) וּבְמִקוּמָם מְנָה סִירוֹס וּכְלֵאִים, אִי דְרִישׁ - אִם דְּרַשׁ אֵת
 70 הַפְּסוּק 'וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים' וְגו', לְלַמַּד עַל שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנִי נַח
 71 כְּמִבּוּאָר לְעִיל בְּדְבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, אִם כֵּן אֲפִילוּ תִּנְךָ נְמִי - הִיָּה לוֹ
 72 לְדְרוֹשׁ גַּם אֵת הַמִּצְוֹת דִּינִים וּבְרַכַּת ה', שְׁגַם הֵן נִדְרִשׁוּ מִפְּסוּק
 73 זֶה, וְאִי לֹא דְרִישׁ 'וַיֵּצֵא' לְשֶׁבַע מִצְוֹת בְּנִי נַח, אִם כֵּן הֵנִי - כֵּל שֶׁבַע
 74 מִצְוֹת אֵלּוּ מְנָא לִיה - מֵהִיכֵן לְמַד שְׂנִצְטוּוּ בְּהֵן בְּנִי נַח.
 75 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם לֹא דְרִישׁ 'וַיֵּצֵא', וְסוּבַר דְּהֵנִי - שְׂכַל שֶׁבַע
 76 מִצְוֹת אֵלּוּ, כֵּל תְּרָא וְתָרָא כְּאִפִּי נְפִשָׁיָה כְּתִיבָא - כֵּל אַחַת וְאַחַת
 77 מִקְּהָ כְּתוּבָה בְּפִנֵי עֲצֻמָּה, כְּלוּמַר שִׁישׁ לְלַמּוֹד כֵּל מִצְוֹה שְׂנִצְטוּוּ בָּה
 78 בְּנִי נַח מִפְּסוּק אַחַר.
 79 וְהַגְּמָרָא מְפָרְטָת אֵת לִימוּדֵי הַמִּצְוֹת לְפִי תְּנָא דְבִי מְנַשָּׁה: עֲבוּדָה
 80 זְרָה וְגִילּוֹי עֲרִיזוֹת לְמַד תְּנָא דְבִי מְנַשָּׁה,

1 שעל הדינים לא הצטוו בני נח, אלא הציווי על כך התחיל רק
 2 במרה, ושלא כדברי הברייתא לעיל.
 3 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נְחֻמַּן אָמַר רַבָּה בַּר אַבְוִיָּה, בִּאֲמַת כְּבֵר
 4 נִצְטוּוּ בְּנֵי נַח עַל הַדְּיִינִים, וְלֹא נִצְרְבָה אֵלּוּ לְעֵדָה וְעֵדִים וְהִתְרַאָּה
 5 - לֹא הוֹצִיךָ ה' לְצִוּוֹת בְּמֵרָה אֵת עֵיקַר מִצְוֹה זֶה, אֲלֵא רַק כְּדִי
 6 לְהוֹסִיף בָּהּ שְׂלֵשָׁה פְּרָטֵי דִּינִים. וְאֵלּוּ הֵם: א. 'עֵדָה', דְּהֵינּוּ לְדוֹן
 7 דִּינֵי נַפְשוֹת רַק בְּסַנְהֶדְרִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׂלֹשָׁה דִּינִים. ב. 'עֵדִים',
 8 דְּהֵינּוּ לְדוֹן וּלְחַיִּיב רַק עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים. ג. 'הִתְרַאָּה', דְּהֵינּוּ
 9 לְהַמִּית הַמִּתְחַיֵּב מִיתָה רַק אִם הִתְרוּ בּו קוּדָם הַמַּעֲשֶׂה שְׂאִסוּר
 10 לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְאִם יַעֲשֶׂה יִתְחַיֵּב מִיתָה, וְאִם לֹא הִתְרוּ בּו אִין הוֹרָגִים
 11 אוֹתוֹ. הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה עַל תִּירוּץ זֶה: אִי הֵבִי - אִם כֵּן קֶשֶׁה מְאִי
 12 'וְהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן דִּינִין' - מְדוּעַ נִקְטָה הַבְּרִייתָא שְׂהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם
 13 'דִּינִים', דְּהֵינּוּ עֲצֻם הַמִּצְוֹה לְהוֹשִׁיב דִּינִים לְדוֹן, הֵלֵא הַדְּבָרִים
 14 שְׂהוֹסִיפוּ אִינָם אֲלֵא מִצְוֹת מְסוּיְמוֹת הַמּוֹטוֹלוֹת עַל הַדְּיִינִים, וְהִיָּה
 15 לְבְרִייתָא לְמַר שְׂהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם 'מִצְוֹת דִּינִים'.
 16 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִירוּץ אַחַר עַל סְתִירַת הַבְּרִייתוֹת: אֵלּוּ אָמַר רַבָּא,
 17 לֹא נִצְרְבָה אֵלּוּ כְּדִי לְהוֹסִיף שְׂצִרִיכִים לְדוֹן גַּם דִּינֵי קְנָסוֹת, דְּהֵינּוּ
 18 שְׂבִמְקָרִים מְסוּיְמִים צְרִיכִים לְגוֹזֵר עַלִּיו קְנַס שְׂצִרְךָ לְשֶׁלֶם סְכוּם
 19 מְסוּיָם, אִף אִם הוּא יוֹתֵר מִכְּפִי שְׂחַיִּיב עַל פִּי דִּינּוֹ. הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה
 20 עַל תִּירוּץ זֶה: אֲכַתִּי - עֵדִינִן קֶשֶׁה לְפִי תִירוּץ זֶה לְשׁוֹן הַבְּרִייתָא,
 21 מְדוּעַ נִקְטָה 'דִּינִין' שְׂהַמְשַׁמְעוֹת בּוֹזָה הִיא שְׂלֵא הִיָּה כֵּלל צִיּוּי
 22 עֲלֵיהֶם קוּדָם לְכֵן, הִרִי 'וְהוֹסִיפוּ דְּיִנִין' מִיַּעֲנֵי לִיה - הִיתָה
 23 הַבְּרִייתָא צְרִיכָה לְמַר 'בְּדִינִין' בְּבִי'ת, שְׂהַמְשַׁמְעוֹת בּוֹזָה הִיא,
 24 שְׂכִבֵר הִיּוּ מִצְוִיִּים לְדוֹן, וְעַתָּה הוֹסִיפוּ מִצְוִיִּים לְדוֹן גַּם דִּינֵי
 25 קְנָסוֹת. אֲלֵא דְרָאִי אִין הַכּוּוֹנָה לְדִינֵי קְנָסוֹת.
 26 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִירוּץ אַחַר: אֵלּוּ אָמַר רַב אֶתָּא בַּר יַעֲקֹב, לֹא
 27 נִצְרְבָה אֵלּוּ כְּדִי לְחַדֵּשׁ שְׂצִרִיכִים לְהוֹשִׁיב בֵּית דִּין, כְּכֵל שְׂלָךְ וְשְׂלָךְ
 28 - כְּכֵל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְכֵל עִיר וְעִיר שְׂבִמְדִינָה. שְׂנֵאמַר (דְּבָרִים טו
 29 יח) 'שְׂפִטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכֵל שְׂעִרֶיךָ' וְגו'. מְקַשֶּׁה הַגְּמָרָא: וְהָא
 30 - וְכִי בְדִין נָתַן לֹא אִיפְקוּד - לֹא נִצְטוּוּ, וְהִתְנַא - וְהִרִי שְׂנִינּוּ
 31 בְּבְרִייתָא, כְּשֶׁם שְׂנִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹשִׁיב בְּתֵי דִּינִין בְּכֵל שְׂלָךְ וְשְׂלָךְ
 32 וְכֵל עִיר וְעִיר, כֵּךְ נִצְטוּוּ בְּנֵי נַח לְהוֹשִׁיב בְּתֵי דִּינִין בְּכֵל שְׂלָךְ וְשְׂלָךְ
 33 וְכֵל עִיר וְעִיר.
 34 מְסִיקָה הַגְּמָרָא: אֵלּוּ אָמַר רַבָּא, הָאִי תְּנָא - תְּנָא זֶה שְׂשֵׁנָה אֵת
 35 הַבְּרִייתָא הַשְּׂנִיָּה, תְּנָא דְּבִי מְנַשָּׁה הוּא - הוּא הַתְּנָא שְׂשֵׁנָה בְּרִייתָא
 36 בְּבֵית מְדַרְשׁוֹ שֶׁל מְנַשָּׁה, דְּמַפְסִיק ד"ך - שְׂמוּצִיא מִכָּלל שֶׁבַע
 37 הַמִּצְוֹת שְׂנִצְטוּוּ בְּהֵן בְּנִי נַח, אֵת הַמִּצְוֹת 'דִּינִים' וּ'בְרַכַּת הַשֶּׁם'
 38 (וְהַרְמוּזוֹת בְּנוֹטְרִיקוֹן 'ד"ך'), וְעִיָּיל ס"ך - וּמְכַנְסִי לְכָלֵלֵן אֵת מִצְוֹת
 39 'סִירוֹס', וְאֵת מִצְוֹת 'כְּלֵאִים' וְהַרְמוּזוֹת בְּנוֹטְרִיקוֹן 'ס"ך'. דְּתְנָא דְּבִי
 40 מְנַשָּׁה בְּשֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטוּוּ בְּנֵי נַח, וְאֵלּוּ הֵן: עֲבוּדָה זְרָה, וְגִילּוֹי

כך היה נשמע הלשון מורכבו הזקן בדבקותו, מי לי בשמים
 ועמך לא חפצתי בארץ, אינני רוצה מאומה, אינני רוצה את אגן-
 העדן שלך, אינני רוצה את עולם הבא וכו' שלך, אני רוצה אך
 ורק אותך בעצמך
 ממאמר יו"ד שבט, ה'תשל"ה

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יא ויש אומרים שגם בעלה לא אסרו משום גזרת מרוב נח, אלא משום גזרה שפא יתקלקל עלה זה ויקטום עלה אחר מן הענף התלוש לתנו בנגב החבית, וקטימה זו אסורה משום תקון פליט¹⁰¹, שכל דבר שמתקנו בשבת שיהיה ראוי להשתמש בו איזה תשמיש - יש בו משום תקון פליט¹⁰¹, כמו שיתבאר בסימן ש"מ.

ואף אם העלה הוא רך וראוי למאכל בהמה - אף על פני כן יש אסור בקטימתו משום תקון פלי, שלא אמרו אכלי בהמה אין בהם משום תקון פלי הואיל והן רפין ואין מתקיימין סאסב¹⁰², כמו שיתבאר בסימן שכ"ב, אלא פשמתקן האכל להיות פלי בפני עצמו, כגון שקוטם קש לחצוץ בו שניו, שאינו חשוב כמתקן

ביאורי הלכה

נח] גזרת מרוב - לדיעה זו, קיפול העלה אינו סיבה לאיסור הנחתו בנגב.
נט] תיקון כלי - הקוטם עלה שלא על מנת ליתנו בנגב החבית, אין בזה משום תיקון כלי.
ס] יש בו משום תיקון כלי - אף שלא נעשה כלי גמור⁶².
סא] ואין מתקיימין - לא מחזיקים זמן רב, ואין עליהם שם כלי⁶³.

סב] ואין מתקיימין - כלים העשויים מקיפולי נייר כמו כלי קיבול או יצירת צורות בדרך משחק שעושים הילדים - מותרים לעשותם בשבת⁶⁴. ואם נעשו מקרטון קשיח בדרך אומנות והדרך להשאירו לזמן מרובה⁶⁵ - יש להחמיר. וכן מותר לקפל נייר ביום-טוב למטרת עישון, או לקפל נייר ולהדקו שישמש כקיסם לחצוץ בין השיניים⁶⁶.

צינונים והוספות

גם בנתינת תואר 'תורת כלי' יש משום תיקון כלי כמו בנתינת תואר 'כלי'.
63) אין פירושו שעצם התואר 'מאכל בהמה' מונע מהם מלקבל תורת כלי (כפי שכתב הבוש), וכן אין פירושו שאין בו תיקון כלי מחמת שעתיד האכל, ולא בא אלא לחלק בין עשבים וענפים הראויים למאכל בהמה, היינו שהם רכים וממילא כלי הנעשה מהם לא יחזיק לשימוש ויתפרק במהרה, לבין ענפים קשים הראויים לעשות מהם כלי המתקיים וממילא קשים מידי עבור בהמה. ואין לדמות לזה בגד הנעשה מבדים רכים או פתילות, שמתקיימים הרבה ודרך לעשות מהם כלי.
64) קיפול הנייר לא נחשב כתיקון כלי לשימוש במכל-שכן מקיפול העלה שלא נחשב כתיקונו לשימוש (אף שהעלה משמש לכלי המתקיים וכל-שכן שאין גדר תיקון לנייר כשלעצמו), ולא דומה למחט שנתעקמה שישורה הוא הכשרתה ממש לשימוש ונתינת תואר 'מחט', אבל קיפול קל של נייר לא נותן לו תואר כלי שלא היה קודם לכן ואין כאן תיקון כלי, ואם הוא מעשה אומנות (ומתקיים, כמבואר בהערה הבאה) יש מקום להחמיר בו הגם שלא תיקנו ממש

אלא קיפלו בלבד (כדין מכה בפטיש שבגמר מלאכת האומן שחייבים עליו גם כשהכלי כבר ראוי לשימוש). ועפ"י קיפול קרטון ליצירת כלי קיבול על פי הסימונים שבו (כפי שמצוי בקופסאות קרטון) - מותר לקפלו בשבת גם כשהוא קרטון קשיח, כי אין בזה אומנות. וראה לעיל על סי' שב הערה קיז, ושם סעיף יג שישנו קיפול שחייבים עליו מצד תיקון הבגד או התכשיט אותו מקפל.
65) כלי שדרך להשליכו לאשפה מיד לאחר השימוש, לכאורה לא שייך בקיפולו 'מכה בפטיש' מצד השלמת מלאכת האומן שהוא דבר הקשור עם חשיבות הניתנת לכלי, אלא רק מצד הכשרתו לשימוש אם לא היה לו תואר כלי לפני כן, וכגון קטימתו מהענף לצורך תחיבתו בחבית, והקיפול אינו בכלל זה (כדלעיל הערה סד), וכל-שכן שהקיפול אינו בכלל 'בונה כלי מתחלתו'.
66) בקצות השלחן סי' קלח ס"ק יג הביא דברי הפמ"ג (סי' תקיא מש"ז ס"ק ב) שהזהיר לקרוע לפני יום-טוב את הנייר המיועד לכריכת הטבק ולעישון, אבל לא הזהיר על עצם עשיית הסיגריה וכריכת הנייר והכשרתו לעישון, ומכך רצה להוכיח שכיון שאינה עשויה לקיום כלל ועומדת לשריפה

כָּלִי, לְפִי שְׂאִין דְּרָדָּ הָאֶכֶל כְּלָל לְעֵשׂוֹת מִמֶּנּוּ כְּלִי בְּתַחֲלָה סָג, פִּיּוֹן שְׂאִינוּ מִתְקִים הֶרְבֵּה, אֲכַל דְּרָדָּ הוּא לְתַקֵּן בּוֹ כְּלִי הָעֵשׂוֹי כְּבָר, כְּגוֹן לְתַן הָעֵלָה בְּנֶקֶב שְׂבַחֲבִית הָעֵשׂוֹיָה כְּבָר, לְפִיכֵךְ כְּשֶׁקּוֹטְמָה לְכַד - יֵשׁ בְּקֻטְמָה זֶה מְשׁוּם תִּקּוּן כְּלִי.

וּלְפִי סְבָרָא זֶה שְׂאִין אֶסּוּר בְּנִתְיַת הָעֵלָה בְּנֶקֶב שְׂבַחֲבִית אֵלָּא מְשׁוּם שְׂמָא יְקֻטּוּם - לֹא אֶסְרוּ בְּמָקוֹם שְׂשִׁישׁ לֹא הֶרְבֵּה עָלִין קְטוּמִים מִבְּעוֹד יוֹם, שְׂאֵז אֵין לְחוּשׁ שְׂמָא יְקֻטּוּם, שְׂאֵף אִם יִתְקַלְקַל אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם - הֵרִי יֵשׁ לוֹ עוֹד טַד, וְאֵין חוּשְׁשִׁים שְׂמָא יִתְקַלְקְלוּ בְּלָם. וְלְעֵנֵן הִלְכָה - בְּדַבְרֵי סוֹפְרִים הִלְךְ אַחַר הַמְּקַל טַהוּ:

חלק ב, סימן שיד, דְּבָרִים הָאֶסּוּרִים מְשׁוּם בְּנֵן וְיִתְיָרָה בְּשַׁבָּת, סְעִיף יא:

ביאורי הלכה

סג] כְּלִי בְּתַחֲלָה - תִּיקוּן כְּלִי אֵינוֹ עֵצִים נִתְיַת הַאֲפִשְׁרוֹת לְשִׁימוֹשׁ, אֵלָּא נִתְיַת תּוֹאֵר וְשֵׁם 'כְּלִי'⁶⁷. סד] יֵשׁ לוֹ עוֹד - מִשְׁמַע שֶׁאִם יֵשׁ בִּידוֹ שְׁלוּשָׁה עֵלִים נֶחֱשֵׁב כִּי־הֶרְבֵּה וּמוֹתֵר לְתַחֲבוֹב הָעֵלָה בַּחֲבִית לְפִי סְבָרָא זֶה.⁶⁸

ציונים והוספות

שִׂימָן ב' - מוֹתֵר, וְהוּא הַדִּין לְכָל דְּבַר שֶׁאֵינוֹ עֵשׂוֹי לְקִיּוּם רַק לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ פַּעַם אַחַת וְאַחֲכָּ מְשַׁלְּכִין אוֹתוֹ. וְאֵף שֶׁהַדִּין אַמֵּת (מִצַּד שְׁגִלְגוּל סִיגְרִיָּה אוֹ הַקִּיסֵם הוּא בְּגַדֵּר קִיפּוּל, וּמִצַּד שְׂאִין כַּאֵן אוֹמְנוֹת (כַּדְלַעִיל הָעֵרוֹת סד, סה)), אֲבָל צ"ע מֵהֵיכִי תִּיתִי שְׁעֵצִים הַשְּׁלֶכֶת הַכְּלִי (אוֹ שְׂרִיפַת הַסִּיגְרִיָּה) לְאַחַר שִׁימוֹשׁ אֶחָד מִסִּירָה מִמֶּנּוּ תוֹרַת כְּלִי בְּכָל עֲנִיין, וְהֵרִי הַקּוּטֵם עֵלָה לְתַחֲבִיבָה בַּחֲבִית אֶסּוּר מְשׁוּם תִּיקוּן כְּלִי אֵף שֶׁאֵינוֹ מִתְקִים. 67) לְרוֹב נִתְיַת אֲפִשְׁרוֹת הַשִּׁימוֹשׁ נוֹתַנָּת מִמִּילָא שֵׁם כְּלִי, אֲבָל אִם כְּבָר הִיָּה לוֹ שֵׁם כְּלִי (רֵאָה לְעִיל הָעֵרָה סד), אוֹ

שִׂימָן ב' - מוֹתֵר, וְהוּא הַדִּין לְעֵשׂוֹת כְּלִים כֹּאֲלוֹ מַחֲמַת שֶׁאֵינִים מִתְקִימִים - אֵין בְּהַכְשָׁרָתוֹ לְשִׁימוֹשׁ מְשׁוּם תִּיקוּן כְּלִי. וְלֹאִידֵךְ, פַּעַמִּים שִׁישׁ תִּיקוּן כְּלִי גַם כְּשֶׁהֵייתָה אֲפִשְׁרוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ גַם לְלֹא תִיקוּן זֶה, מִצַּד שְׂכַעַת הוֹשֵׁלֵם תּוֹאֵר כְּלִי (כְּגוֹן מְלֹאכַת אוֹמֵן בְּכִלֵי הַמִּתְקִים) אוֹ שְׂבֻזְכוֹת תִּיקוּן זֶה קִיבַל תּוֹאֵר כְּלִי חֲדָשׁ (כְּמוֹ הַחוֹתֵךְ פְּתִילָה אֲרוּכָה שֶׁתְּהִיָּה פְּתִילָה קְצֵרָה (רֵאָה ס"י) תְּקִיד ס"ט).

68) רֵאָה ב"י (ד"ה וְהֵרִי"ף) דְּבִשְׁנַיִם נְמִי סָגִי, וּבְבַב"ח (ס"ק ד) מִשְׁמַע שֶׁצְּרִיךְ הֶרְבֵּה מִמֶּשׁ וְלֹא סָגִי אֲפִילוֹ בְּשְׁלוּשָׁה עֵלִים.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות הנהגת אדם בבוקר ~

ב יהא צנוע בבית הכסא ולא יגלה את עצמו עד שישב ולא ילכו בו אנשים ביחד כי אינו מדרך הצניעות ואם מתפחד לישב יחידי ויכל אחר להניח ידו על ראשו דרך הלון ולא ידבר שם ויסגור הדלת בעדו משום צניעות:

ג אם רוצה למשמש בפי הטבעת בצרור או בקיסם כדי לפתוח נקביו ימשמש קודם שישב ולא ימשמש אחר שישב מפני שקשה לכשפים:

ד אם הוצרך לפנות ואינו יכול ילך ד' אמות וישב ויעמוד וישב ויעמוד וישב עד שיפנה או יסיה דעתו מדברים אחרים:

ה לא יפנה בעמידה:

ו לא יגלה עצמו כי אם מלאחריו מפה ולא יותר משום צניעות ומלפניו מפיחיים דמתוך שהוא דוחק את עצמו לגדולים הוא בא לידי קטנים וצריך מפיחיים משום קילוח מי

~ יום ראשון ~

סימן ב דיין לבישת בגדים:

ז אמרו חכמים ובשפלות ידים ידלוף הבית על ידי שאדם מתעצל לכסות גופו כראוי ידלוף הבית יעלה גופו חטמים מכאן למדנו שיש לאדם לכסות כל גופו ואל ילך יחף ועוד אמרו חכמים המונע מנעלים מרגליו הרי הוא כמגורה למקום ולעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו:

סימן ג הנהגת בית הכסא:

א בכל פעם שיכנס לבית הכסא יאמר להמלאכים המלוים אותו התכבדו מכובדים כו' ועכשיו לא נהגו לאמרו מפני שאין מחזיקין את עצמינו ליראי שמים שהמלאכים מלוים אותנו:

קטנים מפני הסכנה שלא ינתק בה שיני הכרכשתא ואפי' באוגני כלי חרש שהם חלקים ואינם מקרעים את הבשר לא יקנה בהם מפני שקשה לכשפים ולא יקנה בעשבים יבשים שהם חדים ומחתיכים את הבשר וכן בכל דבר שהאור שולטת בו אין מקנחין בו מפני שהמקנה בדבר שהאור שולטת בו שיני הכרכשתא נושרות ועכשיו שבתי כסאות שלנו אינן כשדה נהגו לקנה בחתיכת חרס חלקה דעיקר החשש הוא כיון שהחרס מונח בשדה במקום הפקר שמא ימלוהו המכשפים ויעשו בו כישוף אבל עכשיו שבית הכסא שלנו אינן במקום הפקר לא חיישינן שיבא החרס לידי המכשפים וכן נהגו עכשיו לקנה בדבר שהאור שולטת בו ואינו מזיק ופוק חזי מאי עמא דבר:

~ יום שלישי ~

יז לא יקנה בצרור שקנה בו חבירו מפני שמביא את האדם לידי תחתונות ואם נתיכש הקינוח או שאינו מקנה באותו הצד שקנה חבירו אלא מצד אחר באותו הצרור לית לן בה ואם הוא עצמו קנה בו בכל גונוי לית לן בה:

יח כל הצניעות שנתבאר שצריך לנהוג ביום צריך לנהוג ג"כ בלילה אלא שא"צ להתרחק ואם אין שם אדם יכול לפנות אפילו ברשות הרבים אבל אם יש שם אדם אפילו נכרי אסור לפנות בפניו וכל זה לפנות אבל להשתין מותר אפילו ביום בפני רבים אם צריך לכך משום דאיכא סכנה אם יעמיד את עצמו:

יט אע"פ שאין אשה מנלה את עצמה כלום בהמלת מי רגלים מכל מקום לא תעמוד להשתין כנגד פניו של איש אפילו כנגד פניו של תינוק משום דאיכא חציפותא אם תשתין בפניו ממש אבל לצדדין שאינה משתנת ממש בפניו לית לן בה:

כ צריך לשפשף בידו הניצוצות של מי רגלים הניתזים ע"ג רגליו שלא יצא בהן לחוץ ויראה ככרות שפכה שאין מימי רגליו מקלחין אלא שותתין וכרות שפכה אינו מוליד ויאמרו על בניו שאינם שלו כמה דברים אמורים דסני ליה בשפשוף כשאוחז באמה ומשתין ועל דרך שיתבאר לקמן אבל אם אינו אוחז באמה מתוך שהרבה ניצוצות ניתזין על רגליו לכן אף אם משפשף בידו עדיין יהיה רישומן ניכר ויאמרו עליו שהוא כרות שפכה לכן ישתיין לתוך עפר תיחוח או יעמוד במקום גבוה וישתיין למקום נמוך או ישתיין מיושב דבכל הני גונוי ליכא למיחש לניצוצות:

כא יזהר מאד שלא יאחוז באמה וישתיין מפני שהוא גורם שיוציא שכבת זרע לבטלה אם לא שאוחז מעטרה ולמטה לצד הארץ דכשאוהו שם אינו בא לידי חימום כלל ואפילו אם האבר כבר בקישוי מותר לאחוז מעטרה ולמטה ודוקא באמה אסור לאחוז אבל מסייע הוא בכצים משום שאינו מתחמם על ידי כך:

כב וכל זה כשאינו נשוי או שאין אשתו עמו או שהיא נדה

רגלים הניתזים למרחוק ואשה לא תגלה עצמה כי אם מלאחריה טפה ומלפניה ולא כלום:

ז וכשישב יכוין שיהיו פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא אבל לא ישב בין מזרח למערב בין שפניו למזרח בין שפניו למערב מפני שהשכינה במערב לפיכך לא יעשה צרכיו למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב כמה דברים אמורים במוסך את רגליו אבל להטיל מים מותר אפי' פניו למערב אע"פ שמגלה את עצמו [מ]לפניו:

ח ואפי' להסך רגליו אם יש מחיצה לצד מערב מותר לפנות סמוך למחיצה אם מחויר אחוריו למערב ואם המחיצה לצד מזרח מחויר אחוריו למזרח:

ט כשם שאסור לפנות בין מזרח למערב כך אסור לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו במטה ודעתו לשמש אלא יכוין שתהא ראש המטה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום ונכון להיזהר אפי' אין אשתו עמו:

~ יום שני ~

י מי שאי אפשר לו בקלות להסב מטתו בין צפון לדרום אין עליו איסור לשמש מטתו בין מזרח למערב ויש לסמוך על ספר הזוהר שמצריך שיהא דוקא ראש המטה ומרגלותיה זה למזרח וזה למערב:

יא המטיל מים מן הצופים (פי' כל מקום סביבות ירושלים שיכולין לראות את בית המקדש משם ומשם ואילך אין יכולים לראות נקרא אותו מקום צופים) ולפנים לא יטיל ופניו ממש כלפי הקודש אלא יחזיר פניו לצד אחר מעט:

יב כשנפנה במקום שאין מחיצה מפסקת בינו לבין אדם כגון בבקעה צריך להתרחק עד מקום שלא יוכל חבירו לראות את מה שמגלה מבשרו בשעה שנפנה ואע"פ שחבירו שומע קול עיטושו שלמטה אפי"ה אין צריך להתרחק יותר ואם יש מחיצה מפסקת בינו לבני אדם בין שנפנה אחורי כותל בית בין שנפנה בבקעה אחורי גדר יכול לפנות מיד סמוך למחיצה אע"פ שחבירו שומע קול עיטושו שלמטה אע"פ אין צריך להתרחק כלל:

יג לא ישב ויפנה במהרה ובחזק לפי שנפתח הנקב בחזקה וניתקים שיני הכרכשתא וכן מטעם זה לא יאנס לדחוק את עצמו יותר מדאי:

יד לא יקנה את עצמו ביד ימין מפני שבימין קושר את התפילין על השמאל לכן אין ראוי לקנה את עצמו בה ואמר יד מקנה בשמאלו שהוא ימין של כל אדם ואפילו מי שעושה כל מעשיו בימין אלא שכותב בשמאל לא יקנה בשמאל שכותב בה מפני שבה קושר תפילין על הימין כמו שיתבאר בס' כ"ו סעיף מ':

טו טוב לזוהר שלא לקנה באצבע האמצעי שעליו הוא כורך רצועה של תפילין כמו שיתבאר בס' כ"ו סעיף י"א:

טז לא יקנה בחתיכת חרס שאינה חלקה ויש בה חידודים

אינו רוצה להתפלל עד לאחר זמן מרובה באופן שיסיח דעתו משמירת ידיו ויצטרך ליטול ידיו פעם אחרת כדי להתפלל אוי לא יברך כלל על נטילה זו ואם אין לו מים כלל אם רוצה להתפלל מיד צריך לנקות ידיו קודם התפלה בצרור או בעפר או בקורה או בכל מידי דמנקי ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נקיות ידים ואם אינו רוצה להתפלל מיד אין צריך אפי' לנקות את ידיו אם שכב במלבושיו ויכול לברך כן בלי נטילת ידים כל ברכות השחר דסתם ידים שאינו יודע להם שום טומאה אינן פסולות לברכה שלא תיקנו רחיצת ידים אלא לקריאת שמע ותפלה בלבד אבל אם היה ישן על מטתו ערום אסור להוכיח [שום] שם מו' שמות שאינן נמחקין או להוציא דברי תורה מפיו עד שינקה את ידיו בכל מידי דמנקי משום דמסתמא נגע במקומות המכוסים שבאדם כגון שוק וירך וכיוצא בהם שיש בהם מלמולי זיעה שהידיים עסקניות הן:

ד אמרו חכמים כל הישן בלילה ששים נשימות [כיון] שנסתלקה ממנו נשמתו באה רוח הטומאה ושורה על גופו ומיד שניעור משינתו נסתלקה רוח הטומאה מן כל גופו חוץ מן ידיו שאין רוח הטומאה מסתלק מעליהם עד שישפוך מים על ידיו ג' פעמים על כל יד בפני עצמה ולא ישפוך על יד אחת ג' פעמים רצופים אלא פעם א' על ימין ופעם א' על שמאל וכן יעשה ג' פעמים:

ה וקודם שיטלם על דרך שנתבאר לא יגע בידיו לפה שלא יתאלם ולא לאזנים שלא יתחרש ולא לעינים שלא יסתמא ולא לחוטם ולא לפה שלא יהא בעל פוליפוס דהיינו ריח החוטם והפה:

ו וכן לא יגע בידיו קודם נטילה במקום הקזה וכן לא יגע לשום מאכל או משקה שלא יטמאם:

~ יום שישי ~

ז א"צ לנגב הידים אחר הנטילה של שחרית ומותר לברך ברכת על נטילת ידים בלי ניגוב והוא הדין שאר כל הברכות וא"צ ליטול אלא האצבעות, ומיהו טוב שיטלם עד פרק הזרוע:

ח נטילת ידים שחרית אין נוטלין על גבי קרקע אלא לתוך כלי וטוב שיהא כלי התחתון מאוס:

ט מים של נטילת ידים שחרית אסור להשתמש בהם שום תשימש מפני שאסור ליהנות מהם מפני רוח רעה ששורה עליהן ולכן לא ילינם בבית וכן יזהר שלא ישפכם בבית ולא בשום מקום שעוברים שם בני אדם שמא יגע בהם אדם ויוזק:

י כשהוא נוטל ידיו צריך ליטול יד ימינו תחלה מטעם שנתבאר בס' ב' ולפי שטוב הוא שמן יד ימין יבואו המים על ידיו לטהרם מטעם שנתבאר בזהר לפיכך יטול כלי של מים ביד ימינו ונתנו לשמאלו כדי שישפוך מים על ימינו תחילה:

אבל אם אשתו טהורה עמו בעיר כיון דיש לו פת בסלו אין יצרו תוקפו כל כך ומותר לאחוז באמה אפילו מעמרה ולמעלה לצד הגוף ומכל מקום מדרת חסידות להזהר אפי' אשתו עמו כי מאחר שהעון גדול כל כך שהוא כמביא מבול לעולם ראוי לאדם להתרחק ולקדש עצמו במותר לו. מותר לאחוז באמה ע"י מטלית עבה שאינו מחמם להשתין או לבדוק אם ראה קרי:

~ יום רביעי ~

כג לא הותר לנשוי לאחוז באמה אלא להשתין שהוא צורך האדם שלא יפלו ניצוצות על רגליו אבל להתחכך או לבדוק את עצמו אם ראה קרי אסור אפי' לנשוי ואשתו עמו ואפי' מעמרה ולמטה יש להחמיר:

כד כל המושהה את עצמו מלפנות כשהוא צריך לנקביו הרי זה עובר על כל תשקצו ואם נצרך לקטנים ומשהה את עצמו עובר על כל תשקצו ועל לא יהיה כך עקר:

כה יזהר מאד לקנה היטב כי צואה במקומה במשהו כמ"ש בסיומן ע"ו סעיף ו' עיין שם, ואם אפשר לו טוב שירחץ במים:

סימן ד דיני נטילת ידים:

א כל אדם הקם ממטתו שחרית בין עשה צרכיו בין לא עשה צרכיו צריך לרחוץ ידיו ברביעית הלוג מים מן הכלי ואפילו אינו רוצה להתפלל עד לאחר כמה שעות לפי שכל אדם כשהקב"ה מחזיר לו נשמתו נעשה ככריה חדשה כמ"ש חרשים לבקרים כו' שהאדם מפקד נשמתו עיפה והקב"ה מחזיר לו חדשה ורגועה כדי לעבוד להש"ת בכל יכולתו ולשרתו כל היום כי זה כל האדם לפיכך צריכים אנו להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי כדי לעבוד עבודתו ולשרתו כמו כהן שהיה מקדש ידיו מן הכיור בכל יום קודם עבודתו וכיון שצריך ליטול ידיו מן הכלי דוקא לכן יברך על נטילת ידים ולא על רחיצת ידים מפני שהכלי שממנו נוטלין לידים נקרא נטלא בלשון חז"ל לכן תיקנו בברכה זו לשון נטילה להורות דצריך כלי:

ב בנטילה זו אין צריך שיבואו המים על ידיו מכה אדם דוקא אלא אפילו שפשף ידיו בתוך כלי של מים עלתה לו נטילה:

~ יום חמישי ~

ג אם אין לו כלי כלל אלא רוחץ ידיו במים שאובים שלא מן הכלי או שאין לו מים כדי שיעור רביעית הלוג לא ימנע בשביל זה מלברך על נטילת ידים משום דלא פלוג רבנן כיון שרוחץ ידיו במים הכשרים לנטילה אבל אם אין לו כלל מים הכשרים לנטילה על דרך שיתבאר לקמן בס' ק"ם אם

יא ולא ישפוך לו על ידיו מי שעדיין לא נטל ידיו שחרית שנאמר והוזה המהור על הטמא:

יב אם שכשך ידיו לתוך כלי של מים ג' פעמים בכלי אחד לא עלתה לו נטילה להעביר רוח רעה מעליהן שמיד ששכשך ידיו פעם ראשונה בתוך הכלי נטמאו כל המים שבכלי והווין כמי שופכין ואם שכשך ידיו ג' פעמים בג' מימות מחולפים או בנהר דקמאי קמאי אזלי להו והני אחריני נינהו יש להסתפק אם עלתה לו נטילה להעביר רוח רעה שעליהן וטוב שיחזור ויטלם כדינם מפני שאפשר שאין רוח רעה מסתלקת מהידים אלא ע"י עירוי ג' פעמים מהכלי:

יג אם היה ניעור כל הלילה צריך ליטול ידיו מיד כשיאור היום אע"פ שבכל הלילה לא הסיח דעתו משמירת ידיו כגון שהניח בבתו ידים אע"פ"כ צריך ליטול ידיו מן הכלי בלא ברכה כשיאור היום מפני שאפשר דכשתקנו חכמים נטילה ידים בכל שחר ממעם שנתבאר בסעיף א' לא רצו לחלק בין ישן שנעשה בריה חדשה ללא ישן כלל:

~ שבת קודש ~

יד המשכים קודם עמוד השחר ונטל ידיו טוב שיחזור ויערה על ידיו ג' פעמים כדינם כשיאור היום מפני שאפשר שלילה היא גורמת שישרה רוח רעה על הידים אפילו בלא שינה ומכל מקום אפילו השכיב עצמו אח"כ לישן פעם ב' שנית קבע דודאי שורה רוח רעה על ידיו וצריך לערות עליהן ג' פעמים כשיקום ממתנו אע"פ"כ לא יברך על נטילה זו דלא תיקנו ברכת על נטילת ידים אלא כשנעשה בריה חדשה כמו שנתבאר בסעיף א' ובשינה זו השנית לא נעשה בריה חדשה דפעם א' נעשה בריה חדשה ולא ב'

פעמים:

פז אם ישן כיום שיעור ששים נשימות טוב שיערה על ידיו מים ג' פעמים מפני שאפשר שהשינה [היא] גורמת שתשרה רוח רעה על הידים אפילו ביום:

פח דוד המלך עליוהשלוים היה נוהר שלא לישן כל הלילה ששים נשימות רצופין כדי שלא יטעום טעם מיתה רק היה מתנמנם כסוס עד חצות לילה ובחצות לילה היה מתגבר כארי:

פז יש נוהגין לרחוץ פיהם שחרית מפני הרירים שבתוך הפה כדי לברך את שם הגדול בקדושה ובטהרה:

פח אלו דברים שהן צריכין נטילה במים דוקא ולא בכל מידו דמקוץ אבל א"צ לערות על ידיו ג' פעמים אלו הן הקם מהמטה והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ והנוטל צפרניו והחולץ מנעליו בידיו והנוגע ברגליו והנוגע בגופו בידו והחופף ראשו והנוגע בכינה והמשמש ממתנו ומי שמפלה כליו אפילו לא נגע בכינה שלא מצא והחולץ בין הקברות ומי שנגע במת אבל אם הלך אצל מת א"צ נטילה ומיהו נהגו ליטול אפילו נכנס למת אחד והוא הדין המלוין אותו ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל ידיו אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח ואם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו:

פח המקוץ דם מהכתפים ולא נטל ידיו אח"כ מפחד ז' ימים ואינו יודע ממה מפחד. המגלה שערו ולא נטל ידיו מפחד ג' ימים. הנוטל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום אחד:

כ הרוחץ פניו ולא נגבם יפה פניו מתבקעות או עולה בהם שחין ורפואתו לרחוץ הרבה במי תרדון:

כא רוחץ אדם פניו ורגליו בכל יום בשביל כבוד קונו שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם:

~ 'תורה אור' פרשת יתרו - הפרשה החסידית ~

בהחדש השלישי

הנה נאמר סתם "ביום הזה" ולא פירש באיזה יום, רק חז"ל² דרשו שהוא בראש חודש – "כתיב הכא 'ביום

"בהחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים. ביום הזה באו מדבר סיני" (פרשתנו יט, א):

עמוד תשסח.
 נוסח אחר - הנחת אדמו"ר האמרי - מאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ז עמוד קמו.
 ביאור - הנחת אדמו"ר האמרי - נדפס בהוספות לתורה אור (הוצאת תרכ"ב ואלף) ובמאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ז עמוד קנג, והובא כאן לאחר המאמר.
 מייסדים על מאמר זה: דבור המתחיל זה בתורת תיים ת"ל. ספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד רצג. חר"ה עמוד פח. תש"ב עמוד 99. תשכ"ט - תורת מנחם ספר המאמרים מוקלט חלק ג עמוד רצב. תשל"ד - חלק ב עמוד תיט.
 (2) (מכילתא שם. שבת פז, ב).

(1) דבור המתחיל בחודש השלישי: תורת תיים דבור המתחיל "בהחדש השלישי" [שמות חלק ב רנא, א]. אור התורה דבור המתחיל "הנהות לתורה אור דבור המתחיל בחודש" [שמות פרק ג תשעב ואלף]. - ציון קבד קדושת אדמו"ר.
 נאמר שבת פרשת במדבר, שבת שלפני חג השביעות, ב סיון תקס"ז. נוסח המאמר שלפנינו הוא מהנחת המת"ל. בסופו - ב' הנהות מהצמח צדק. הנהות נוספות - אור התורה יתרו (שמות פרק ג) עמוד תשעב ואלף. קיצורים למאמר שלפנינו - שם פרק ח עמוד ב' התקעה (הובאו כאן בהערות). פרק ה למאמר - שם עמוד ב' התקעו. וראה גם רשימת הצמח צדק על הפסוק - שם פרק ג

העולם" – אמירה בלבה, שמונה נמשך חיות כל העולמות וקיומם והתהוותם מאין ליש, שאין זה אלא בחינת הארה בעלמא.

וכמו שאומרים⁵: "תתברך [...] בשמים מפעל ועל הארץ מתחת, על כל שבח מעשה יידיך" – שכל העולמות – שמים וארץ, "מן הארץ לרקיע ת"ק שנה", אינה אלא בחינת "מעשה יידיך".

שכמו במעשה ידי אדם, על דרך משל, אינו מלוכש אלא כח המעשה, שהוא לבוש החיצוני של הנפש, כך החיות המלוכש בכל העולמות אינן אלא בבחינת כח המעשה, שהוא כח החיצוני והארה בעלמא, שאינו נוגע לעצמות ומהות הנפש כלל.

ו"בורא קדושים ישתבח שמוך לעד כו" – שה"קדושים", שהם מלאכים ונשמות, הם בחינת שם בלבה, שהוא גם כן אינו אלא זיו והארה כו, אלא שאינם בבחינת "מעשה יידיך" כמו חיצוניות העולמות.

כי הנה, כח המעשה המלוכש באיזה כלי או שאר דבר מעשה ידי אדם, על דרך משל, הנה הכח שהוא אין לו שייכות כלל עם עצמות ומהות הנפש, כי נעשה נפרד מובדל ממנו, ועל ידי אחיזת הפלי עם הכח המלוכש בו אין נמשך עצמות אדם אחריו, מה שאין כן בקראו שמו נמשך גם כן עצמות האדם, שהשם הוא זיו והארה הנוגע לעצמות הנפש ועודנו קשור ומיוחד עמה; אך עם כל זה אין זה אלא בחינת זיו. אכל הוא יתברך בכבודו ובעצמו – "רם ונשא כו" (ישעיה נ, טו), והוא הוא ה"סובב כל עלמין", ומעלה ומטה שוים לפניו כו, וכמו שכתוב (מלאכי ג, ו): "אני ה' לא שניתי".

ואי לזאת תשפך⁶ הנפש אל חיק אביה ממש, להיות "נכספה וגם כלתה נפשי" (תהלים פד, ג), להיות בבחינת בטול ממש אליו יתברך לבדו, וכמו שכתוב (תהלים עג, כח): "מי לי בשמים".

וזהו שכתוב (מלאכי ג, ו): "אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם", פירושו: שהנביא מתמה על ישראל: הרי "אני ה' לא שניתי", ומפני מה "לא כליתם" – שאין לכם פלות הנפש?!

הנה, וכתוב התם (בא יב, ב) 'החדש הזה לכם'.

ולהבין למה נקרא ראש-החדש בפתוב בלשון "ביום הזה"³, יוכן בהקדים ענין מעלת קבלת התורה – והלא קודם מתן-תורה היו פמה צדיקים, ו"האבות הן הן המרכבה" גם כן קודם שנתנה התורה.

אך הענין:

כי הנה מעלת אברהם הוא, שהיה הולך "ונסוע הנגבה" (לך יב, ט), פירושו: שהיה הולך ונסוע ממדרגה למדרגה, עד שבא "הנגבה", הוא בחינת ומדת אהבה העליונה. וכמו כן היה הולך מעלייה לעלייה, עד שהיה בבחינת מרכבה ממש לאהבה זו העליונה, עד שהיתה בבחינת גילוי בנפשו ממש.

והליכה זו היא מפתח-למעלה, מבחינת מצרים, כמו שכתוב (לך יב, א): "ויצל אברהם ממצרים", דהיינו, בחינת מצר ונבול שמצד הגוף ונפש-הבחינת המגבילים ומלבישים את נפש-האלקית שבאדם;

עד שאף על פי שנפשו האלקית היא משפלת ומתבוננת בגדולת אינסוף ברוך-הוא והתפשטותו על הנבראים, שהוא חיי החיים, "ואתה מחיה את כלם" (תהלים ט, ו); "את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיה כג, כד); ו"מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ג, א);

אף על פי כן אינו בכח נפשו לצאת מנרתקה, הוא מאסר הגוף, להיות בבחינת "אתפייא ואתהפכא כו", רק הגוף עומד על עמדו בתקפו ובגבורתו פתולדתו. וכמאמר רז"ל: "גנבא אפום מחתרפא כו"⁴.

ומעלת אברהם היתה, שעלה מבחינת מצר זה לדבקה נפשו באהבה עליונה, עד שתחפוץ להתפשט מלבושיה שב"נגה", שמצד הגוף, להיות בבחינת בטול אליו יתברך לבדו, בבחינת פלות הנפש ממש.

והנה, אהבה זו פאה מחמת התבוננות באור אינסוף ברוך-הוא עצמו ה"סובב כל עלמין", ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל".

כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמה, יג) – בחינת מלך לבד, שהוא בחינת דבור, כמו שכתוב (קהלת ה, ד): "דבר מלך שלטון". וכמאמר: "ברוך שאמר והיה

(3) בתורה אור לעמנו נוסף: (סחם).

(4) (ברכות סג, א. בגרסת העין יעקב וכתב יד פרנקפורט: "גנבא אפום מחתרפא רחמנא קרי").

(5) (כתב יד המהר"ל 1052: וכמאמר).

(6) (תשפ"ג: נראה לי בדרך אפשר – צריך להיות: תשתפך – הערת כבוד קדושת אדמו"ר. וכן הוא בכתבי יד: 1052, 1223 ובתורה אור לעמנו. על פי איה ב, יב: "בהשתפך נפשם אל חיק אמתם").

"וּבְפִמְלִיאָ שֶׁל מִטְהָ", היינו הארת כחות נפש האלקית המולבשת בגוף ונפש הבהמית, שלא יהיה מונע ומעכב מצד הגוף ונפשו הבהמית, רק שיהיו פולס מסכימים ומתרצים ליחוד זה, "כִּד אֲתַכְפִּיֵּא וְאֲתַהַפְכָּא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא". כי התורה שנקראת "עוז" נקראת גם כן "תושיה"¹² – שמתשת כח הסמרא-אחרא שמצד הגוף, כי "לאום מלאום יאמין" (תולדות כה, ט), ו"כשזה קם זה נופל".

אך להבין, כיצד הוא העוז של התורה ליתן כח לנפש האלקית ולהתיש כח גשמיות הגוף וחומריותו – הלא גם התורה נתלבשה בענינים גשמיים, תרומות ומעשרות כו'!

אמנם הנה נודע כי מקור התורה ויסודה – בהררי קדש-עליון¹³, מאור אינסוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו ה"סוכב כל עלמין", "אני ה' לא שנית", "אורייתא וקודשא בריך-הוא פולא חד".

והנה, עיקר קבלת התורה הוא מה שנאמר בעשרת הדיברות (פרשתו כ, א-ב): "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדִּבְרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּן: אֲנֹכִי". דלכאורה מלת "לאמר" אין לה הבנה, ואינה כמו כל "לאמר" שבמקרא שפירושו לאמר לזולתו, מה שאין כן בעשרת הדיברות אי אפשר לפרש כך, שהרי כל ישראל שמעו, ו"פנים בפנים דבר ה'" (ואמתן ה, ה) – "אֵת אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פִּהּ [...] וְאֵת אֲשֶׁר אֲיַנְנוּ פִּהּ כֹּו!" (נצבים כט, יד)

אך פירושו הוא: לאמר ולדבר את כל דברי התורה מה שכתב נאמר למשה מסיני. כי "כל מקרא ומשנה, הלכות ואגדות – פולס נאמרו למשה בסיני". הגם שבמקרא הוזכרו שמות תנאים ואמוראים שאמרו הלכה זו, כמו: "בית-שמאי ואומר" כך כו', היינו "דבר ה' – זו הלכה שנאמרה למשה מסיני" שיצא מפי אותו תנא ואמורא. וכענין "דברי אשר שמתי בפיך" (ישעיה נב, כא).

(9) סימני הפרקים נסמנו בגוף כתב יד קדש הצמח צדק על הנהח המהרי"ל.
 (10) על פי ישעיה כב, ו: "להוציא ממסגר אסיר".
 (11) סנהדרין צט, ב.
 (12) בכל זה ראה גם אור התורה – הנהח עמוד שיט. יתרו עמוד תשעו ואילך.
 (13) על פי תהלים פ, א: "יסודתו בהררי קדש".

אך דבר הגורם להיות מונע ומעכב את הנפש מבחינת בטול זה, כמו שהעיד הכתוב: "ואתם בני יעקב לא כליתם", הגם שיתבונן בגדולת אינסוף ברוך-הוא כי "אני ה' לא שנית",

– ולא כל האדם זוכה למעלת ומדרגת אברהם שנעשה "מרכבה", בבחינת בטול ממש באהבה עליונה מחמת התבוננות זו –

הנה הסבה היא חלישת כח הנפש, שאין בכחה לצאת מפרתקה ומאסרה. והוא מה שכתוב (תהלים לא, א): "כִּשְׁל בְּעֹנֵי כַחִי", שעל ידי העונות נכשל ונתחלש כח הנפש, וכמו שכתוב (ישעיה נב, ב): "כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ מְבַדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם". ולא עונות ממש, אלא גשמיות הגוף וחומריותו הוא שנעשה מסך מכריל, שהוא הוא המצר וגבול שמגביל ומלביש את הנפש עד שמורידה לימשך אחריה ואינה יכולה לעלות ולצאת ממנה.

ועל זה נאמר: "ותרא את עני אבותינו", היינו מדות אהבה ויראה כו', אברהם – מדת האהבה כו'¹⁴:

[ב]° ולזה נתנה התורה לישראל: שהתורה נקראת "עוז", שהיא הנותנת כח ועוז לנפש האלקית להתגבר על חומריות הגוף ונפש הבהמית ונסותו, לצאת ממסגרו אסיר¹⁰.

וזהו (תהלים כט, א): "ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו ובשלום":

כי על ידי התורה שנקראת עוז נעשה "בשלום" – פירושו: ב' שלום, כמאמר רז"ל¹¹: "עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה".

"שלום" היינו התקשרות:

"בפמליא של מעלה", היינו בחינת גילוי אור אינסוף ברוך-הוא ממש בנפש האלקית, להיות קשורה ומיוחדת בבחינת בטול ממש;

(7) "במזרים". נחמיה ט, ט.
 (8) קיצור פרק א: מתחיל לבאר למה נתנה התורה. ויאמר כי הנה מהתבוננות באלקות, בחינת כמלא כל עלמין וסוכב כל עלמין, איד ש"אני ה' לא שנית", היה ראוי להיות כלות הנפש ממש, ואף על פי כן "ואתם בית יעקב לא כליתם" מצד חומר הגוף המסתיר, וכמו שנאמר "כִּשְׁל בְּעֹנֵי כַחִי". ולואת נתנה התורה שנקראת "תושיה", להחליש כח הנפש הבהמית, ו"חולשא דגופא הוא תוקפא דנפשא". ולכן נקראת התורה גם כן "עוז" – לשון כח, כמו שנאמר "ה' עוז לעמו יתן", רוצה לומר כח לנפש האלקית.

פי בקבלת התורה נמשך בחינת "אנכי", דהיינו אנכי ממש, עצמותו ומהותו ותפרד ה"סוכב כל עלמין" כו'. וכמו שכתוב (ואתחנן ג, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום כו'". ובחינת "אנכי" זה נמשך לישראל בבחינת "הר"ה", דהיינו על ידי צמצום והתפשטות כנ"ל, עד שנעשה בבחינת "אלקיד" ממש.

ואזי "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – מבחינת מצרים וגבולים שמצד הגוף ונפש הפהמית המגבילים ומלבישים את נפש האלקית ומעכבים לצאת מנרתקה.

וכמו שכתוב: ו"אעלה אתכם מעני מצרים" (שמות ג, יז) – "אל ארץ טובה ורחבה" (שם, ח). פי על ידי קבלת "אנכי", דהיינו בחינת "סוכב כל עלמין", ו"אני ה' לא שנית", בעסק התורה בבחינת בטול כו' – הוא הנותן כן לנפש האלהית ותושיה לתאוות הגוף כו'.

וזהו ענין "אנשי יריחו היו פורקי את שמע" ולא היו מפסיקין בין א'חד – ואהבת'":¹⁵

פי על ידי קבלת בחינת "אחד", דהיינו בחינת יחודא-עלאה, שהוא בחינת בטול ממש לאור אין-סוף ברוך-הוא ה"סוכב כל עלמין" כנ"ל, תגדל האהבה ביתר שאת עד שתהיה "בכל לבבך" (ואתחנן ג, ה) – "בשני יצריך"¹⁶, ד"אתפייא סטרא-אחרא ואתהפכא השוכא לנהורא", שמבחינת בטול זה נמשך "עז ותושיה" כנ"ל.

מה שאין בן ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", הרי כתיב (תהלים מו, ט): "מלך אלהים על גוים", פי "שם" – זה הוא חיות העולמות, ואפילו עובדי כוכבים ומזלות¹⁷ בכלל, וכענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה¹⁸: "לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כו'".

אלא שאנו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" כחשאי, פי "ועד" הוא גם בן "אחד", אלא שהוא ב"חילופי דאיתון" כמו שכתוב¹⁹ בזוהר²⁰:

– דבר ה' ממש שנאמרה למשה מסיני – ניתן בזמן קבלת התורה בעשרת הדברות "לאמר" – מה שכתב נאמרה, דהיינו בחינת בטול אליו ותפרד, שאין הדבור נעשה נפרד אצל האדם להיות יוצא מפי עצמו כאלו הוא שלו, רק כמו שכתוב (תהלים קיט, קעב): "תען לשוני אמרתך", שהתורה היא "אמרתך", אלא ש"לשוני" "תען" – כ"עונה אחר האומר" – מה שהוא אומר.

וי"ד הדברות הן פללות כל התורה – שפקבלתן עשרת הדברות מפי הגבורה קבלו כל התורה, להיות בחינת בטול אצלם לדבר ה' המדבר בפייהם, ולהיות רק כ"עונה אחר האומר", שהוא ענין גילוי אור אין-סוף למשה כמו למעלה – בבחינת בטול ממש.

ומזה יתבונן המשכיל ויפול עליו אימה ופחד בעסק התורה, בשומו ללבו פי "דבר ה'" – הוא ממש שנאמרו למשה מסיני.

וזה שאמרו רז"ל²¹ על פסוק (עקב ה, ט) "והודעתם לבניך ולבני בניך": וסמך ליה (שם, י): "יום אשר עמדת כו'" – "מה להלן באימה ויראה כו', אף כאן כו'".

שלקאורה אינו מוכן דמיון זה – "מה להלן אף כאן כו'", שהרי כמעמד הר סיני (פרשתנו כ, יד): "וכל העם רואים את הקולות", ו"פנים בפנים דבר ה'" – מה שאין בן בעסק התורה של כל אדם בשלומד בפני עצמו.

אלא הענין הוא כמו שנתבאר לעיל, כי גם עסק התורה שכל אחד ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני, ועל ידי זה תפול עליו אימה ויראה כאלו קבלה היום מהר סיני:

והנה, עסק התורה בבחינת בטול זה, הוא הנותן עוז ותעצומות לנפש האלקית ותושיה לסטרא-אחרא.

וזהו (פרשתנו כ, ב) "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים":

אדמו"ר בספר המאמרים תש"ח עמוד 242).
 (20) קיצור פרק ב; יבאר איך יש לתורה פה זה. ויאמר על פי מה שנאמר ביד הדברות "וידבר אלקים כו'", פירוש: שהוא ציווי לכל ישראל שיאמרו תמיד דברי תורה לדורות דבור פה דוקא, פי הן ממש דבר ה'. וזהו שאמרו רז"ל: "מה להלן באימה ויראה כו'". ומצד זה כי בתורה מלוש אור אין סוף ממש, על כן יש בה פה הנה להיות עז ותושיה כנ"ל. ואגב יבאר איך שגם כפרשה ראשון דקריאת שמע יש מעין פה זה. וזהו "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – לצאת מחומר הגופני).

(14) (ברכות כב, א).
 (15) (פסחים נה, ב).
 (16) (ברכות ריש פרק ט (משנה ה). ספרי ופירוש רש"י על הפסוק ואתחנן ג, ה).
 (17) (אמות העולם).
 (18) (ספרי האזינו לב, ט).
 (19) (זהר חלק ב קלד, א. – פי תנא"ו מתחלף באל"ף בחילופי אה"ו. והענין בחי"ת באותיות אהה"ע. רמ"ו הובא בניצוצי אורות שם). מהקצרת כבוד קדושת

הוא להאיר במקום חשך שאין בו אור, שהיא בחינת השפעה מלמעלה למטה; והשפעה זו היא על ידי בחינת עבודה, שהוא בחינת בטול ממטה למעלה – אור אינסוף ברוך הוא ה"סוכב כל עלמין", להיות השפעת אור אינסוף ברוך הוא ממש שורה ומתגלה למטה כמו למעלה, דהיינו כמו בטול הלכנה לאור השמש ממש²⁶.

[ד] וזהו (פרשתנו י"א) "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה כו'":

כי בצאת ישראל מצרים²⁷ התחילו לספור ספירת העומר, כמו שכתוב (שופטים טו, ט): "שבעה שבועות תספור לך", והם הכנה להיות קבלת התורה בשבועות, דהיינו להיות גילוי אור אינסוף ברוך הוא למטה כמו למעלה, בבחינת בטול אליו ותפודה – "לאמר" אחר מה שיאמר הוא, ולחיות דבר ה' ממש בתוך בני ישראל בעסק תורתם.

ובשבוע הזו, ביום ג' בו – הוא פאלו כבר נכנסה כל השבוע, ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל בחינת בטול זה. והיה אז מולד הלכנה, שהוא גילוי אור אינסוף ברוך הוא אחר בטול הלכנה אליו.

ולכן נקרא "ביום הזה" סתם, כי "יום" היינו אור וגילוי, כמו שכתוב (בראשית א, ח): "ויקרא אלהים לאור – יום", והיינו גילוי ואהבה שבבחינת בטול אליו ותפודה.

(שבחינת אהבה זו נקראת "היום הזה". כי פירוש "זה" הוא בחינת יהודא-עילאה. שלכן משה רבינו עליו השלום נתנבא ב"זה". ובראש-חדש מקבלת פנסת-ישראל מוחין מחכמה²⁸, לכן האהבה היא בבחינת בטול).

כי "ואהבת" – ב' פעמים אור.

ואזי באו ל"מדבר סיני" (פרשתנו שם) – "שירדה שנגאה כו"²⁹, דהיינו ענין תנועה, שמתשת פח הסמרא-אחרת כו'.

[ג] ובוה יוכן מה ש"ישגאל מונים ללכנה"²¹:

כי הלכנה "לית לה מגרמה כלום"²², רק שמקבלת האור שלה מאור השמש להאיר על הארץ. ולכן בכל חודש וחודש מתמעטת קודם חידושה עד שנעשית בבחינת נקודה, מפני שבאה תחת אור השמש ממש לקבל מנה, ולכן אינה מאירה על הארץ; והולכת ואור²³ עד מילוי הלכנה, והכל מאור השמש ממש, שהלכנה "לית לה מגרמה כלום", ואחר מילוי הלכנה חוזרת ומתמעטת להיות בבחינת נקודה בסוף החודש, עד שחוזרת ומתחדשת.

וככל הדברים האלה וכמשל הזה, כך הוא ענין ישראל:

שהם בחינת בטול לאור אינסוף ברוך הוא ה"סוכב כל עלמין", ותורתם ועבודתם הם בבחינת "דלית להון מגרמיהון כלום"²⁴. שאינו בבחינת "יש מי שלומד", "יש מי שאוהב" כו'; אלא הכל בבחינת בטול לאור אינסוף ברוך הוא ממש, ואור אינסוף ברוך הוא ממש הוא השוכן בתוך תורתם ועבודתם, ו"דבר ה' זו הלכה"²⁵ היא המדברת בפיהם.

וזו היא בחינת "שמש", כמו שכתוב (תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן – הנו"ה אלקים" – שבחינת "הנו"ה נקרא "שמש", ובחינת "אלהים" נקרא "מגן" כו', כמו שנתבאר במקום אחר, והתורה נמשך משם הנו"ה.

וזהו ענין תורה ועבודה וגמילות חסדים – שצריך להיות שלשתן דוקא:

כי גמילות חסדים היינו צדקה, וצדקה היא כללות כל התורה – שנקראת בשם צדקה. ובפרטות – "מעשה הצדקה" (ישעיה לב, ז) ממש, שהצדקה היא "לתחיות רוח שפלים" (ישעיה נז, טו), היא בחינת "שמש", כמו שכתוב (מלאכי ג, ט): "וורחה לכם יראי שמי שמו שמו צדקה". כי כמו שהצדקה היא "לתחיות רוח שפלים" – וכן אור השמש

21 (סוכה כט, א).
 22 (אין לה מעצמה כלום).
 23 (על פי משלי ד, יח: "כאור נהה הולך ואור עד נכון היום").
 24 (שאינו להם מעצמם כלום).
 25 (שבת קלה, ב) ובפירוש רש"י: "ישמטו לבקש את דבר ה'" (עמוס ה, יב) – דבר ה' זו הלכה" (בדכתיב (ואתחנן ה, ח): "להגיד לכם) את דבר ה'" דהיינו תורה).
 26 (קיצור פרק ג: מעתה יחזור לביאור הפסוק, ובתחלה יקדים אף

27 (בצאת ישגאל ממצרים: תהלים קד, א).
 28 ענין מה שנתבאר ברבוי המתחיל "והיה מדי חדש".
 29 (שבת פט, ב) (רש"י): "מאי תר סיני? תר שירדה שנגאה עליו (שלא קבלו בו תורה)).

הַמְדַבֵּר בּוֹ³⁰.
 וְאֵיךְ "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים" (פְּרָשְׁתֵנוּ י"ב, ב) - בְּחֵינֵת רְפִיּוֹן
 וְדִים, כְּמֵאמֹר רַז"ל: "לְמַה נִּקְרָא שְׁמֵהּ רְפִידִים כו"³¹,
 דִּהְיִינוּ בְּחֵינֵת חֲלִישַׁת כַּח הַנְּשֻׁמָּה, רַק שְׁנִיתָנָה לָהֶם עוֹז
 וְתַעֲצוּמוֹת לְנִשְׁמָה, וְתוֹשִׁיָה לְסִמְרָא אֲחֵרָא כו"³².

לְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ כְּנֹל, עַל כֵּן אָמַר "בְּחֵדֶשׁ". וְגַם הִתְחַלָּה נִקְרָאת "יוֹם", וְלִפִּי
 שְׁעָרֵינוּ לֹא נִמְשַׁכָּה גִלְיוֹ הַתָּרָה עַד מִתַּן תּוֹרָה, עַל כֵּן לֹא פִירַשׁ אִיזָה יוֹם.
 וּבְחֵינֵת כִּי נִתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק א' שֶׁהֵאָרַת אֵין סוֹף שְׁעַל דְּבֵי הַתּוֹרָה נִקְרָאת
 עוֹז וְתוֹשִׁיָה - עוֹז לְנֶפֶשׁ הָאֱלֻקוֹת וְתוֹשִׁיָה לְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית. וְהוּוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה
 כָּאוּ מְדַבֵּר סִינִי", "שְׁנִיתָנָה שְׁנֵאָה לְאוֹמֹת הָעוֹלָם". וְנִקְרָא גַם כֵּן "מְדַבֵּר" עַל
 שֵׁם הַדְּבִיר בְּדַבְרֵי תּוֹרָה.

ו"מְדַבֵּר" - מְלִשׁוֹן דְּבַר, כְּמוֹ (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, א):
 "וּמְדַבֵּר דְּבַר נְאֻה", וְנִקְרָא מְדַבֵּר - בְּתוֹסֶפֶת מ', כִּי הַמ'
 הוּא מְאוֹתִית הַגְּמֻתִית וְשֶׁהֵן לְהַקְמִין הָעֲנִין. כְּלוּמֹר,
 שְׁאֵין בּוֹ בְּחֵינֵת דְּבִיר בְּפִי עֲצֻמוֹ, רַק בְּחֵינֵת שְׁבִיר
 דְּבִיר, דִּהְיִינוּ שֶׁהַדְּבִיר הוּא בְּחֵינֵת כְּפִי לְבַר ה'.

(30) (עֵינֵין מַה שְׁנִיתָנָה דְּבִיר הַמִּתְחִיל הַנ"ל).

(31) "שְׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִדְּבַרֵי תּוֹרָה". רַאה סְנֵהֲרִין קו, סוֹף עֵמֹד א. וּבְפִירֹשׁ רִשִׁי.
 מִכִּלְתָּא וְלִקְוֵי שְׁמֵעוּנֵי עַל הַפְּסוּק בְּשֵׁלַח יו, ח: "וַיִּתְּנוּ בְּרִפְיִים" - "שְׁרָפוּ יְדֵיהֶם
 מִן הַמִּצְוֹת". וְלִקְוֵי שְׁמֵעוּנֵי שָׁם. וְרַאה פִירֹשׁ רִשִׁי (שָׁם).

(32) (קִצְוֹר פֶּרֶק ד: וְבֵאר הַפְּסוּק "בְּחֵדֶשׁ תְּשַׁלְּשִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מִמִּצְרַיִם", וְעַל דְּבֵי סְפִירַת הָעוֹמֵר לְבִיר מִדּוֹת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֵן הַחֵל לְאוֹר
 בְּהֵם הַמְּשַׁכָּת אֹר אֵין סוֹף בְּשִׁבְעֵי הַשְּׁבִיעִית לְעוֹמֵר. וְלִפִּי שֶׁהַמְּשַׁכָּה דוּמָה

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמוּר מֵרַנָּא וְרַבְנָא דוֹבְעֵר - אַדְמוּר הָאֲמַצְעִי

~ תּוֹרַת חֵיִים ~

וַיֹּאמֶר גּוֹ' לְךָ לְךָ

(כב) (וּדְרַךְ כָּלֵל הָרִי מִכָּל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת נַעֲשֵׂה יח"ע שֶׁנֶּקֶד
 יחוד קודב"ה ושכינתיה שהוא בחי' יחוד דו"ג
 דאצי' והכל מטעם הנ"ל שבמצות שורה מעצמות אא"ס
 שבפנימיות הכתר דוקא כנ"ל) וכמו"כ במצות אתרוג עם
 לולב ומינוי דידוע שהאתרוג הוא בבחי' המל' ולמטה הוא
 אתרוג גשמי ולמעלה גורם ע"י מצוה זו דלקיחת אתרוג
 ולולב שיושפע במל' דעת מו"א כידוע שזה ודאי בא ממקום
 ומדרגה עליונה ביותר במל' דאצי' שלא היה אור כזה עדיין
 מו"א למלכות ככל היחודים שלהם שמקבלים מוחין מאו"א
 כו' לפי שנטילת לולב ואתרוג מצוה היא ששרשה בבחי'
 פנימיות הכ"ע כנ"ל ויורדה ונתלכשה למטה בלולב ואתרוג
 הגשמיים הרי יורד גם בחי' אור דכ"ע שהוא שרש כל
 המצות למעלה שהן בחי' תרי"ג ארחין דגלגלתא כו' ונתלכש
 במעשה המצוה הזאת דלולב ואתרוג והוא הגורם בחי' תוס'
 אורות העליונים במל' שתקבל מו"א ע"י הלולב כו' וכך יובן
 בכל המצות שנעשים בגשמי' שנעשה עי"ז יח"ע באצי'
 מטעם הנ"ל (ואפי' במצות ת"ת נמשך בחכמה מעצמות ית'
 והוא לשמה לשם התורה הקדומה וע"י עסק גשמית התורה
 שלמטה וכן במצות ק"ש ביחוד דע"ס נמשך יחוד עליון יותר
 מיחוד העליון שכבר הוא בע"ס דאצי' כו' וד"ל:

(כא) וּבְנֵאמַת זֶהוּ פִּלָּא גְדוֹל אֵיךְ יִתְכַן שְׁעֵי מִצְוֹת הַצְדָקָה
 בגשמיות שהוא נתינת הכסף הגשמי לעני
 יעורר למעלה בחי' יח"ע דו"א במל' להשפיע במל' דאצי'
 עצמה ה"ח דהוה גבוה הרבה גם מבחי' הענג העליון דמל'
 משפיע לנשמות בג"ע כאשר נעשי' עתיק לבריאה דודאי מה
 שהמל' מקבלת בעצמה תחלה בעודנה בבחי' האצי' ממש
 גבוה הרבה ממה שנעשית ראש לשועלים בירידתה כבי"ע
 כידוע ואיך נעשה יח"ע זה ע"י ענין דמעשה גשמית דנתינת
 הכסף לעני כמצות הצדקה עפ"י תורה הנגלית לנו דוקא. אך
 הענין הוא מטעם הנ"ל דלפי שהמצות נתלכשו למטה
 בדברים גשמיים דוקא מזה הוראה על בחי' אור פנימיות הכתר
 שמאיר בהן כנ"ל דפ' קדש שנגזו בה מעצמות דחכמה
 דמאציל שלמעלה הרבה מאור חכמה דאצי' כו' מצד אמצעות
 דבחי' הכתר שבמצות תפלין שנק' תר"ך עמודי אור כו' ומזה
 יובן ג"כ בכל המצות מעשיות שהן בדברים גשמיים כמו
 הצדקה גשמית שע"י יהיה בחי' יח"ע מאד להוסיף אורות
 באצי' שזהו דוקא מצד ירידת אור הכתר בלבושים דמצות
 בחצונות יותר מטעם כלל הנ"ל וא"כ גם במצות צדקה לפי
 שהיא כמעשה גשמית דוקא עי"ז מתעורר שיהי' שפע אור
 דחסד דו"א במל' דאצי' שנק' יחוד דו"ג כנ"ל וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ואולם חי אני

כלל הם ג' מיני צמצומים כלליים והוא מ"ש ג"פ קדוש ואח"כ אומרים מכה"כ כי קדוש פ' מובדל רק שנמשך המשכה מצומצמת והוא הוי"ו דקדוש לכן יש ג"פ קדוש נגד ג' מיני צמצומים כלליים עד שנמשך להיות מכה"כ שהוא המשכת מדת מלכות הנק' כבוד כנ"ל, ובוה יובן מה שהמלאכים שואלים איה מקום כבודו הגם שאומרים מכה"כ, דלפי הנ"ל מובן דפי' מקום כבודו הוא למעלה מעלה מבחי' כבודו, כי כבודו היינו בחי' מחשבת אנא אמלוך שהיא מקור חיות העולמות, וע"ז נאמר מכה"כ שהיא בחי' ממכ"ע המתלבשת בתוך כל נברא לפום שיעורא דילי', אבל מקום כבודו הוא מקור ושרש זו המחשבה שהיא בחי' כח המחשבה המיוחד עמו וה"ע בחי' שמו שארו"ל שגם עד שלא נה"ע היה הוא ושמו בלבד, ובהי' זו נעלם תכלית ההעלם ואינו מושג כלל לכן אומרים איה כו, ומ"ש ברוך כבוד ה' ממקומו הגם שאומרים מכה"כ שמאחר שמכה"כ בהכרח נמשך הכבוד למטה מ"מ אומרים ברוך כבוד כו' היינו להיות ברכה והמשכה חדשה ממקומו בבחי' הכבוד כי בכל יום צ"ל המשכה חדשה ממקורא ושרשא דכולא (ומיהו מ"ש וימלא כבודו וכו' ל' עתיד והלא גם עכשו מכה"כ עדיין צריך ביאור וית' לקמן אי"ה), ובוה ית' לנו בענין מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בענין בחי' הכבוד הנאמר בתורה במ"ש וכבוד ה' נראה כו' דהרמב"ם ס"ל דבחי' כבוד זה הוא כבוד נברא ונחלק עליו הרמב"ן וס"ל דהוא ממש אלהותו ית' כמבואר באריכות בהרמב"ן פ' ויגש ודבריו עיקר רק מ"מ יש למצוא איה קיום לסברת הרמב"ם והוא דבחי' הכבוד אינו ממש עצם הבורא ית' רק בחי' החיות הנמשך ממנו ית' להוות העולמות כנ"ל וא"כ הוא מקור הנבראים ושרשם. ולפיכך הכבוד נראה לנביאים, ומ"מ הוא אלהותו ית' ממש ולא נברא ממש ח"ו. וע' בסידור בפסוק כי על כבוד חופה נת' שם ישוב ענין הנ"ל דאיה מקום כבודו ומכה"כ בענין אחר לכאורה, והוא שיש ב' מיני כבוד הא' כבוד תתאה הנק' כבוד נברא ואין ר"ל נברא ממש ח"ו רק בחי' ממכ"ע שהוא מקור הנברא' כנ"ל, ועל בחי' כבוד זה תרגומו זיו וקר' זיו והארה בלבד, והב' כבוד עילא' והוא מ"ש כבוד ל"ב נת' החכמ' עילא' בסוד כבוד חכמ' ינחלו ונגד זקניו כבוד שהוא למעלה מההארה

ג. ובוה יובן מה שפעם נאמר מלך יחיד חי העולמים מלך תחלה ופעם נאמר יחיד חי העולמים מלך, דהיינו בכ"ש אומרים יחיד חי העולמים מלך כי כ"ש הוא המשכה מלמעלה למטה מרום המעלות להיות כח להתחתונים לעלות ושרש ומקור המשכה הוא מבחי' יחיד שהוא למעלה עדיין מבחי' המחשבה דאנא אמלוך שהיא מקור ושרש התהוות העולמות ומשם ממשיכים להיות בחי' המשכה זו דהיינו התהוות בחי' מלך, אבל בישתבח אנו אומרים ישתבח שמך כו' שיר ושתבה כו' שהוא העלאה ממטה למעלה לכך אנו אומרי' מלך יחיד שבחי' מחשבת אנא אמלוך מתעלה להיות נכלל במקורה ושרשה שהוא בחי' יחיד. ומצינו בחי' זו שהיה זהו ענין הוא ושמו בלבד דבחי' שמו הוא מחשבת אנא אמלוך כשהיתה כלולה במקורה ומחצבה קודם שנמשכה לגילוי כנ"ל לכך גם אחר שנמשכה לגילוי יש בחי' על' לפעמים במקורה והוה מלך יחיד כו' (והוא כענין המלך הקדוש שאומרים בעשי"ת שמבואר במ"א דבחי' מלך עולה בבחי' קדוש ומובדל, ובוה אפשר לפרש מה שנק' ויהכ"פ קדוש ד' מכובד כי עיקר עלי' זו דהמל' בבחי' קדוש הוא ביהכ"פ כנודע ע"כ נק' בב' בחי' קדוש ומכובד ע"ש עלי' המל' הנק' כבוד בבחי' קדוש גם י"ל דמכובד הוא מקור הכבוד כי כבוד נק' המל' כשנמשכ' בבחי' גילוי אנא אמלוך אבל בעלי' במקורה בבחי' יחיד וקדוש נק' מכובד"ד שהיא מקור שיומשך ממנה בחי' הכבוד בגילוי אח"כ כו' והמ"י). אך הנה בכדי שיהי' נמשך כבוד ד' ממקומו דהיינו מבחי' יחיד יומשך בחי' מלך צ"ל כמה צמצומים כמ"ש זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו פ' צדקתך היא בחי' מלכותו ית' שממנה חיים העולמות שבחי' זו הוא נק' צדקה להחיות רוח שפלים למאן דלית לי' מגרמיה כלום ובחי' זו ירננו המלאכים שהוא השירה והביטול שלהם כשמשוגים התהוותם מאין ליש כמ"ש במ"א ע"פ רני ושמי כו', וכדי שיתהוו ויומשך בחי' צדקתך הוא ע"י רב טובך שיש ריבוי בחי' טוב שההשפעה נק' טוב כמ"ש אמרו צדיק כי טוב (ונודע דצדיק הוא מדת יסוד המשפיע שנק' צדיק להיותו מקור ההשפעה כי צדיק פ' נותן צדקה והוה ג"כ פ' יחיד מלך כי בחי' יסוד נק' יחיד כנודע) ויש ריבוי השפעות והמשכות עד שנמשך בחי' צדקתך, ודרך

איה מקום כבודו דבחי' איה הוא סכ"ע ממש כמ"ש במ"א ע"פ איה סופר וכו', ועוד זאת יובן למשכיל דבחי' מחשבת אנה אמלך שנת' כאן הנק' כבוד כוללת ב' בחי' כבוד הנו' שם, דהא מבואר בענין כי לא מחשבותי מחשבותיכם שע"י מחשבה זו נתהוו עלמין סתימין וזהו בראשית נמי מאמר הוא ותרגום בחוכמתא ברא, א"כ היינו בחי' כבוד עילאה ח"ע, וכשצ"ל עלמין דאתגליין הי' צ"ל עוד ירידה בבחי' הדבור בדבר ה' שמים נעשו וזהו כבוד תתאה וכו', וזה אפשר לפרש מ"ש (משלי כה ב) כבוד אלקי' הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר, כי הנה בסידור בפי' המלות דאשרי מבואר ענין כבוד מלכותך לנוכח וכבוד מלכותו נסתר שהם בחי' מחשבה ודיבור ע"ש היטב וא"ש לפמש"ל דמחשבת אנה אמלך כוללת ב' בחי' כבוד הנ"ל כשהוא עדיין בחי' מחשבה נק' כבוד עילא' וזהו כבוד מלכותו ל' נסתר וע"ז נאמר כבוד אלקי' הסתר דבר כי המחשבה אתכסיא, וזהו הסתר דבר שהאותיות הם בבחי' הסתר ונק' מם סתומה מאמר סתום, וכשנמשך אח"כ בדבור להוות עלמין דאתגליין זהו כבוד תתאה כבוד מלכותך לנוכח וע"ז נאמר וכבוד מלכי' חקור דבר כי הדבור הוא גילוי מ' פתוחה, וע' בר"ח שער היראה פ"ב הביא כמה מאמרים מהזהר דלפעמים נק' הכתר כבוד בסוד הראיני את כבודך ולפעמים החכמה וכו' ולפי הנ"ל יובן כי מקום כבודו הוא הכתר. והנה בכ"ז יובן הטיב פי' הפסוק ליראה את השם הנכבד כו' ופי' בר"ח שם דהשם הוא מקור הכבוד וזה ממש כנ"ל דבחי' שמו הוא מקור דכבוד עילא' וכבוד תתאה. עוי"ל דכבוד כולל כל הע"ם דאצי' חכ' בכתר כמ"ש הר"ח בשם רע"מ דפ' פנחס, והבי"ת הם חו"ב והוי"ו הם הששה מדות והד' דבור והשם הנכבד הוא מקור ושרש להן כנ"ל):

דממוכ"ע וע"ז נאמ' איה מקום וכו' ובכח"מ ע"ש, ולכאורה זה סתירה למ"ש כאן דממ"ש כאן לא נת' רק בחי' כבוד א' שהוא מחשבת אנה אמלך, רק שיש עוד בחי' מקום כבודו כח המחשבה כו', מיהו לקמן בהביאור שעל תורה זו ית' איה דלא סתרי אהרדי משום דבחי' מקום כבודו שנת' כאן הוא למעלה גם מבחי' כבוד עילא' שנת' שם בתורה דכי על כל כבוד כו' רק ששורה בכבוד עילא' ע"ד הידוע שאור א"ס שלמעלה מעלה מהחכמ' שורה ומתייחד בהח"ע, אבל א"א לומר דבחי' מקום כבודו שנת' כאן הוא ממש ענין כבוד עילא' הנו' בתורה הפסוק כי על כל כבוד כו' הנ"ל, שזה אינו מכמה מעמים חדא דלשם נת' דכבוד עילא' הוא בחי' ח"ע שהיא מקור כבוד תתאה בחי' דבר ה' כמו שהשכל מקור הדיבור, וא"כ א"א לומר שזהו ג"כ ענין מקום כבודו הנו' כאן שהרי נת' שבחי' מקום כבודו הוא ענין משרו"ל היה הוא ושמו בלבד, ובחי' זו דשמו בלבד הוא למעלה מעלה ממדרגת הח"ע מאחר שהי' עד שלא נברא העולם והיינו ג"כ קודם עולם האצילות והחכמה היא מכלל עולם האצי', וא"כ בחי' זו דשמו הוא למעלה מבחי' כבוד עילאה שהוא ח"ע, ועוד דלשם נת' ג"כ איך שעל ב' בחי' כבוד הנ"ל יש חופה ומקוף מבחי' סכ"ע שלמעלה מעלה מבחי' הכבוד עילאה ג"כ, ואין שייך כלל לומר בחי' חופה ומקוף למעלה מבחי' שמו וכו' והמ"י, אולם האמת דבחי' שמו הגדול יש לכנותו לבחי' חופה ומקוף על ב' בחי' כבוד הנ"ל והגם שהוא עדיין למעלה גם מבחי' המקוף מ"מ ממנו הוא נמשך כו', לפ"ז ענין מקום כבודו שנת' כאן הוא ענין הנו' שם בחי' החופה שעל ב' בחי' הכבוד, והשתא א"ש שנק' מקום כבודו כמו החופה שהוא מקום המקוף לחתן וכלה שהם ב' בחי' כבוד הנ"ל כמבואר שם, וא"ש נמי מ"ש

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ר' חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו

חכמתו מתקיימת, וחזר ופי' דבריו שבזאת נרע שחכמתו תקיים ע"י שאנו רואים שמעשיו מרובים מחכמתו כו'. והענין הוא דהנה במשנה י"ו בפ' זה ר' אליעזר בן עזריה אומר כו' אם אין חכמה אין יראה ואם אין יראה אין חכ', ולכאן צ"ל באיזהו מהן יתחיל. אך הענין הוא דאם אין חכ' אין יראה קאי על חכ' התורה שאם אין חכ' התורה

ר' חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו', הוא הי' אומר כל שמעשיו מרובי' מחכמתו חכמתו מתקיימת. ורבו המפרשים בפ' משנה זו. והנראה לומר שהקדים תחלה יראת חטא שזה עיקר המצות וכמ"ש ויצוינו את כל החוקים ליראה, שכל ענין החוקים דתומו"צ הוא בכדי ליראה את ה' אלקינו, ועי"ו

וכ"ה בס' ע"מ מאח"ד ח"ד פ"ו דע"א סע"א, והיינו כפי ב' הדיעות דר"ט ור"ע שהם שניהם גדולים שר"ע אומר לימוד גדול מצד עצמו ולא מצד שמביא לידי מעשה, ור"ט אומר מעשה גדול, וכמו"כ קודם קטרוג הירח היו שניהם גדולים וע"י שקטרוג הירח א"ל לבי ומעטיו א"ע, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה הוא לפי שע"י התורה נמשך האור למעשה המצות דכתי' כי נר מצוה ותורה אור, וע"י התורה נמשך המשכת אוא"ם להתלבש בכלי המצות כו', ומ"מ לבסוף מעשה גדול שע"י הבירור בעשי' דוקא עי"ז יהי' הגילוי דלע"ל שיהי' קיום המצות כמצות רצונך ואז יהי' מעשה גדול, וכמו"ש באריכות ברה"ק ושנתם שפ' שני' דק"ש שקאי על לע"ל נא' וקשרתם תחלה שאז יהי' מעשה גדול, וכ"ז הוא ע"י בחי' המעשה דעכשיו ומה שתלמוד גדול עכשיו הוא רק מפני שמביא לידי מעשה.

וביאור ענין מעלת המעשה יובן ממ"ש רז"ל ברבות וירא פנ"ג דנ"ט ע"ד גבי שרה ע"פ צחוק עשה לי אלקים, ר' לוי אמר שהוסיפה על המאורות נא' כאן עשה ונא' ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים כו'. [המשך המאמר נמצא לקמן ברה"ק כל שמעשיו פיסקא: והנה במוד"ר וירא פנ"ג].

א"א לבוא לבחי' היראה בשלימות, אך כדי לבוא לבחי' חכ' זהו ע"י יראה דוקא והיינו בחי' יראה תתאה וכנודע שיש ב' בחי' יראה הא' הוא בחי' יראה תתאה והב' הוא בחי' יראה עילאה, וכדי לבוא לבחי' חכ' התורה שמביא לידי יר"ע זהו ע"י הקדמת יר"ת תחילה שהוא בחי' קיום המצות בחי' יר"ת, ועי"ז נא' כי אם בזאת יתהלל המתהלל בחי' יר"ת כו', ואמנם כדי שיהי' קיום המצות כדבעי צ"ל תחלה קבעומו"ש, וזהו שהקדים תחלה כל שיראת הטאו קודמת שהוא בחי' קבעומו"ש בכלל שזהו כעין הקדמת נעשה לנשמע במ"ת שהוא ענין הקבלה בכלל, ואח"כ פי' בדרך פרט שע"י שמעשיו מרובים מחכ' שהוא בחי' מעהמ"צ בבחי' יר"ת עי"ז בא לבחי' חכ' ושתהי' חכ' מתקיימת ע"י שמגיע לבחי' יראה עילאה שהתורה נק' תרעא לדרתי' לבחי' יראה זו כו' ע' שבת דל"א א'. והענין הוא דהנה בקדושין דף מ"ם סע"ב אפילו ר"ט א' מעשה גדול ור"ע א' לימוד גדול, נענו כולם ואמרו לימוד גדול שמביא לידי מעשה, וא"כ לבסוף מעשה גדול, ומה שגדול תלמוד הוא מפני שמביא לידי מעשה.

ולחבין זה הנה בשל"ה פ' ראה דשע"ה ב' פי' שני המאורות הגדולים הם תלמוד גדול ומעשה גדול,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אנכי ה' אלקיך, ליל ב' דחה"ש, תרד"ע

התפשטות והתגלות בחי' רוממות עצמי כו', דרוממות זו נותן מקום לכל דבר ועם היות שנותן מקום אין להדבר מקום מצ"ע כי הוא בטל במציאות וכן הוא נראה בהרוממות כמו שהוא באמת שהדבר אין לו מקום מצ"ע רק שהוא נותן לו מקום וערך כו'.

רלו) וע"פ הג"ל יובן בספ"י דתהו דסיבת הדבר שהיו בבחי' מנגדים זל"ז ולא היו סובלים זא"ז זהו מצד שהרוממות הי' בבחי' ישות ובבחי' מציאות מורגש בעצמו, וא"כ העדר תפיסת מקום דהספ"י האחרת אין זה שאינה בבחי' מציאות רק שמבטל כל מה שזולתו מצד תוקף הישות וההתנשאות, אבל באמת ה"ה בבחי' מציאות ונראה למציאות כו', וממילא ה"ז מנגרע ומפחית את המציאות שלו, וע"כ הוא בבחי' מנגד אליו ואינו יכול לסובלו מצד עצם המציאות שלו, וכ"ש כשהוא היפוכו כו'. והא בהא תליא דכאשר הרוממות היא בבחי' רוממות עצמי לא בבחי'

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מאמ"צ כו', וצ"ל מ"ש אשר הוצאתיך מאמ"צ ולא נא' אשר בראתי שו"א, והלא ברה"ע הוא לכאו' פלא יותר מיצי"מ דהאותות ומופתים דמצרים היו יש מיש וברה"ע הוא יש מאין, וא"כ הול"ל אשר בראתי שו"א כו'. גם צ"ל מ"ש אנכי ה' אלקיך הלא ידוע דהוי' ואלקים הן אורות וכלים דהוי' מקור האורות ואלקים מקור הכלים כו' וזה שייך בס' השתל' כו', אבל אנכי הוא בחי' עצמות אוא"ם שלמע' מס' השתל' כו', ומאמרו אנכי ה' אלקיך משמע דבחי' אנכי הוא הוי' אלקיך כו'. ולהבין זה ילה"ק משנת"ל דברוממות יש ב' ענינים בחי' הרוממות שאינו בבחי' רוממות עצמי שאינו נותן מקום לשום דבר וזהו רק שמבטל כל דבר, דבאמת כל דבר יש לו מקום ומציאות בעצם שאינו בטל וגם בהמרומם הוא תופס מקום שמנגרע ומפחית ערכו ומציאותו כו' רק שמצד הישות והתנשאות יתירה ה"ה מבטל כל דבר כו', ויש בחי' הרוממות שהיא

להכרתה כלל, וכידוע דמלך בן מלך א"צ להכרתה כו' (ובשלמה הי' מצד המחלוקת כו'), והיינו שא"צ להביא (ארויסבריינגען) ההתנשאות שבו רק באה מאליו וממלא, דלהיותו מרומם בעצם היינו בעצם נשמתו ה"ז בא מעצמו כשמגיע הזמן לזה כו', וגם אין העם צריכים להראות לו ביטולם אליו כי הכל בטלים אליו ממילא, והבטול הוא שאינם בבחי' מציאות כלל והוא בטול אמיתי בעצם מהותם ממש כו', והרוממות אינו בבחי' השתררות כ"א שזהו התפשטות והתגלות מבחי' רוממות העצמי כו', והיינו שגם בהתפשטות נראה ונגלה בחי' רוממות העצמי שהוא מרומם בעצם, והכל יכירו שראוי למלוכה מצד עצמו כו', וכמו גבי שלמה דכתיב בו ויתן עליו הוד מלכות ופי' במצ"ד שהכל ראו שראוי והגון הוא למלוכה מצ"ע כו', ונת' שם שז"ע הוד מל' והדר מל' דהוד מל' הוא מצד העצם והדר מל' הוא מצד העם וכמו ברוב עם הדרת מלך כו', ובר"כ הן ב' מדר' שבכתר דהוד מל' הוא מבחי' עתיק בחי' פנימי' הכתר כו', והדר מל' מבחי' א"א השייך לנאצלים כו' ועז"ג הוד והדר לבשת כו' יעו"ש. ונמצא דבמלוכה גופא יש ב' ענינים, ולפי"ז י"ל דספי' דתהו שהיו בבחי' מלוכה אין זה בבחי' רוממות עצמי בעצם כו'. והענין הוא דהנה ידוע דספי' דתהו היו בבחי' הכתר בכלל עשר כתרים כו' וכמ"ש בע"ה, והוא שהע"ס דעקודים שזהו בחי' העצמות של כל ספי' דהיינו בחי' הכתרים שבהם כו' הוא שיצא ונתגלה שז"ע עשר נקודות דתהו כו', דבעקודים העשר אורות הם עקודים וכוללים נקודה דכתר שבכתר כו' ונקודים יצאו ונתגלו כו' וכמ"ש במ"א, ועשר כתרים אלו כמו שהן בבחי' עקודים ה"ה לא בבחי' מציאות ניכרת וע"כ ישנו כולם יחד בבחי' התאחדות ממש כו', וכאשר יצאו ונתגלו שכל ספי' נעשה בבחי' ספי' נכרת והוא בבחי' תוקף האור דהיינו תוקף המציאות כו' לא היו סובלים אז"ו כו'. ולפי הנ"ל י"ל דעם היות דספי' דתהו זהו שנתגלו הע"ס דעקודים כמו שהן כו' (לא בבחי' העלם וגלוי כו'), מ"מ זהו רק בחי' החיצוניות שלהם כו', וכמו ב' מדר' שבכתר בחי' עתיק ואריך (שהו בחי' הוד מל' והדר מל' כו'), וכמו"כ בעקודים הע"ס הן כמו בחי' פנימי' הכתר כו' וה"ה בבחי' העדר המציאות כו', ועם היותם בחי' הכתר שהוא בחי' הרוממות כו' זהו כמו בחי' רוממות עצמי שאינו בבחי' מציאות כלל כו' וע"כ הן בבחי' התאחדות כו', והע"ס כמו שבאו בנקודות דתהו ה"ז כמו בחי' חיצוניות הכתר שהוא בחי' התנשאות על הנאצלים וכמו והמתנשא מימות עולם כו', רק שבמדר' דתקון גם בחי' התפשטות הרוממות הוא מבחי' רוממות עצמי שזהו בבחי' בטול ונותן מקום כו' כנ"ל פרל"ג, אבל במדר' דתהו (גם לגבי עקודים כו') בחי' התפשטות והתגלות הוא כדבר בפ"ע כו', דכשם דספי' דתהו הן בבחי' ענפין מתפרדין ומ"ז

מציאות בעצמו, ה"ה נותן מקום לכל דבר והדבר בעצמו הוא בבחי' בלי מקום ומציאות כו' (דהיינו שבעצם הוא בבחי' בלתי המציאות דבטל במציאות לגמרי וכן הוא נראה בבחי' בלי מציאות כו'), וע"כ הוא נמשך ומתחבר אליו כמבע המרומם להיות נמשך אל השפל כו', משא"כ כאשר הרוממות היא בבחי' מורגש בעצמו בבחי' מציאות דבר אינו נותן מקום לשום דבר, אבל הדבר הוא בבחי' מציאות ונראה למציאות כו', וע"כ אינו יכול לסובלו כו'. אמנם עדיין צ"ל הרי ספי' דתהו היו כאו"א בבחי' מלוכה, וכמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו כו' ונקרא ו' מלכין דתהו כו', והרי נת"ל פרל"ג דבמלוכה הרי רוממות המלך הוא בבחי' רוממות עצמי ונותן מקום לכל דבר ונמשך אליו כו', והרי כספי' דתהו הי' הדיפך מזה לגמרי, ונת' שזה מפני שהי' בבחי' מלוכה שהו"ע ההתנשאות והישות כו', ומאחר שהן בבחי' מלוכה הרי אדרבא הי' צ"ל נותן מקום לכל דבר כו'. אך הענין יובן ע"פ משנת"ל פק"ב שיש ב' מדר' בבחי' כתר מל', דבר"כ ענין הכתר הו"ע ההתנשאות והרוממות כו', ויש בזה ב' מדר' הא' הכתר מל' שמקבל מהעם והשרים כו' והוא ע"י ההכרתה שמכתירים אותו בכתר מל', דענין ההכרתה הוא שמקבלים אותו למלך עליהם ומראים לו הביטול שמתבטלים לפניו בכריעה והשתחוואה המורה על בטול כל מהותם כו', ועי"ז נעשה מלך עליהם בבחי' התנשאות והשתררות עליהם כו', והיינו שמתגלה בו כח ההתנשאות כמו שיש בו כל הכחות והמדות כו', ויש חלוקים בנפשות דיכול להיות שאיזה מדה היא בו בתוקף יותר כו', והיינו שהיא בבחי' המשכה קצת מהנפש כו', ואין זה בבחי' המשכה נעלמת שזהו שנעשה מקור לגילוי כו' וכמ"ש במ"א, כ"א זהו בהכחות עצמיים שאינם בבחי' מקור עדיין כו', רק שמו"מ יכול להיות שכח א' יהי' בבחי' המשכה יותר ועלול יותר להתגלות כו', וי"ל שזהו מה שיש בו העלולית להתגלות הכח הזה, וכמו מי שהוא איש הגבורה יש בו העלולית להיות התגלות כח ההתנשאות שבו כו', וגם יכול להיות שיש בו בחי' כח ההתנשאות יותר מצד שרשו שיש לו איזה שרש בבחי' מדת המלוכה יותר מזולתו כו'. אבל כ"ז הוא ההתנשאות הנעשה ע"י העם כו' ואין זה רוממות עצמי כו', דרוממות עצמי אינו מכח ההתנשאות ל"ב כ"א מעצם הנשמה שהיא בבחי' הרוממות בעצם כו', וכמו המלך דעצם נשמתו הוא במדר' גבוה ונעלה והוא נשמה כללית כו' וכמ"ש במ"א, אבל הרוממות שמכח ההתנשאות שבנפש זהו ההתנשאות הבאה מן העם כו', והכ' הוא כתר מל' הבא לו בירושה מאבותיו שהכתר שהי' על ראש אביו מלביש גם הוא כו' והו"ע כתר הולמתו כו', והיינו בחי' התנשאות ורוממות עצמי שהוא מלך בעצם מצד עצם נשמתו וא"צ

מציאותה, רק שמבטל ואינו נותן מקום, ולכאור' הלא מלוכה היא התפשטות רוממות עצמי וספ' דתהו היו בבחי' מלוכה, הענין דהנה נת' ב' ענינים בכתר מל' הא' שבא מן העם שמכתידין אותו, שעני' מתגלה כח ההתנשאות שיש בכאו"א, ובו היא בעלולית להתגלות, או שיש בו כח ההתנשאות יותר מבוולתו, והב' שהוא מלך בעצם מצד עצם נשמתו, וממילא התפשטות הרוממות, ולא בבחי' השתררות כ"א התפשטות רוממות שנראה ונגלה בו שהוא מלך בעצם, והכל במלים אילו בביטול אמיתי, והו"ע בחי' פנימיות וחיצוניות שבכתר, ולפ"ז י"ל דספ' דתהו שהן התגלות דעקודים, הנה בעקודים הוא בחי' הפנימיות בבחי' העדר המציאות, וכתהו נתגלה בחי' החיצוניות, וההתגלות נפרד מן העצם, ע"כ זהו רק התגלות כח ההתנשאות.

כמו"כ הן בבחי' פירוד לגבי שרשן ומקורן כו', והיינו שההתגלות הוא בחי' חיציגית הכתר לבר כו' ואין זה התפשטות דבחי' רוממות עצמי כו', והוא בבחי' מציאות דבר דכל ספ' היא בבחי' אלא אמלך בבחי' רוממות והתנשאות שאינו נותן מקום להספ' האחרת וגם אינם סובלים זא"ז כו', וזהו דספ' דתהו עם היותם בבחי' מלוכה לא נתנו מקום זל"ז להיות שהרוממות אין בחי' התפשטות רוממות עצמי רק התגלות כח ההתנשאות לבר כו', ובתקון ע"י שם מ"ה נעשה ההתכללות בהספ' שנותנים מקום זל"ז, ועוד זאת להיות מקבלים זמ"ז שזהו תכלית השלימות והוא ע"י ההמשכה מבחי' הוד מלכות כו' וכמשי"ת.

קיצור. ועפ"ז יובן דספ' דתהו שהיו בבחי' מציאות, הנה הספ' האחרת תופס מקום וערך ומנגד לה שמגרע

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

א"ר אלעזר כל אדם לעמל נברא - מוצאי תשעה-באב תרפ"ט

אומר מה יתרון לאדם בכל עמלו, וצ"ל והלא מקרא מלא דבר הכתוב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, הרי שניתן רשות לעשות מלאכה וכת' וברכך ה"א בכל אשר תעשה, הרי דברכת הוי' הוא בעשי' דוקא ומוזה שאומר מה יתרון לאדם בכל עמלו כו' השמש משמע דעיקר העמל הוא רק עמל תורה, וצ"ל מהו"ע העמל בכלל ומהו ג' דברים אלו דעמל מלאכה עמל שיחה ועמל תורה. והענין הוא דהנה שמש הוא כינוי לשמו של הקב"ה וכמארז"ל (סוטה ד"י ע"א) שמשון על שמו של הקב"ה נקרא, שנא' כי שמש ומגן הוי' אלקים, דשם הוי' נמשל לשמש ושם אלקים נמשל למגן שהוא נרתק השמש, וידוע דמגן ונרתק השמש הוא מכסה ומעלים על עצם השמש, דעצם השמש הגם שהוא נברא ומותו אור, אבל להיותו אור עצמי ה"ה נקרא מאור, ולזאת הנה בכדי שהאור יוכל להתקבל בעולם הוא דוקא ע"י המגן שהוא נרתק השמש אבל עצם השמש הרי א"א שיתקבל בעולם רק לע"ל דהקב"ה מוציא תמה מנרתקה דלע"ל הנה אז יודרך העולם ויהי' באופן אחר לגמרי היינו שהנשמו' גופא יהי' במדר' עליונה יותר מכמו חטא עה"ד, ואז יוכל העולם לקבל אור מאור עצם השמש, אבל עכשיו א"א להתקבל כ"א ע"י הנרתק כמו"כ הוא כהוי' ואלקים, דההתהוות הוא משם הוי' וההתגלות הוא ע"י שם אלקים המכסה ומעלים על עצם האור.

א"ר אלעזר כל אדם לעמל נברא, שנא' (איוב ה') כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא, אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך, הוי אומר לעמל תורה נברא (סנהדרין דצ"ט ע"ב), והיינו דזהו דבר המובן לכל, דכל אדם לעמל נברא, כי להגיע אל השלמות הוא ע"י עמל ויגיעה דוקא, מעצמו וממילא אינם מניעים אל השלימות כ"א ע"י עבודה ויגיעה בעמל רב, ולכן הנה כל אדם לעמל נברא, ורק דבעמל זה גופא הרי חשיב כאן ג' דברים עמל מלאכה, עמל שיחה ועמל תורה, והיינו דהג' דברים אלו הגם שהם ג' מדר' זה למעלה מזה, עמל מלאכה, עמל שיחה ועמל תורה, מ"מ הרי גם מדר' התחתונה היינו עמל מלאכה עם היותה תחתונה לגבי המדר' שלמעלה ממנה ומ"מ היא ג"כ נחשבת בכלל המדר' א"כ הרי עמל מלאכה ג"כ מדר' בעבודה, וצ"ל דהא כתיב מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש וא' בוהר יכול אף עמלא דאורייתא ת"ל תחת השמש, שאני עמלא דאורייתא דלעילא משמשא וכמארז"ל (שבת ד"ל ע"ב) תחת השמש הוא דאין לו קודם השמש יש לו ופרש"י שזהו עמל תורה שקדם לשמש, דמכ"ז מובן דהעיקר הוא רק עמל תורה, אבל עמל שיחה ובפרט עמל מלאכה הנה ע"ז הוא

העולמו' והנברא' במלים בתכלית כמו עולם האצ'י, וכשעלה ברצונו ית' להיות העבודה ע"י מעשה התחוננים ועבודתם הוא ע"י הצמצום דוקא, דהו בראשית ברא אלקים, דאלקים מורה על הדין והצמצום שהוא סילוק כבי' והעלם אור העצמי דשם הוי', וזהו דל"ב פעמים אלקים נא' במע"ב, ושם הוי' לא נזכר במע"ב, רק בסוף ששת ימי בראשית ותחלת השבת נזכר שם הוי' ברמו, וג"ז הרי בא בהפסק בין ב' אותיות הראשונים לב' אותי' האחרונים דכתי' יום הששי ויכלו השמים ורק אחר השבת נזכר שם הוי', והיינו דהתהוות הוא משם הוי' רק שבא בהתלכשות כח הפועל בנפעל ע"י שם אלקים, וזהו דכתי' גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו, וארו"ל אימתי הוא גדול כשהוא בעיר אלקינו, דעיר אלקינו קאי על עולם דבור העליון וכשם שהעיר הוא קיבוץ מריבוי בתים והבית הוא מקיבוץ אבנים מסודרים כך שתי אבנים בונות שתי בתים, דהאותיות הם אבנים והן המה הצירופי אותי' דע"מ מקור וחיות התהוות בפועל אשר בזה נראה וניכר גדלות הוי' שהוא הוא המהווה ומחי' את העולמות והנבראים בהתחדשות התמידי שבכ"י דע"ז מורה חו"ד דש' הוי' על שם שהוא מהווה תמיד וכמ"ש ככה יעשה איוב דתמיד הוא עושה כן, כן הוא בש' הוי' שמהווה תמיד רק שזה בא בהתלכשות דשם אלקים המעלים ומכסה על עצם האור דשם הוי'.

וביאור הענין הוא דהנה כתי' יהללו את שם הוי' כי הוא צוה ונברא, דהתהוות דעולמות ונבראים הוא משם הוי' דע"ז מורה ש' הוי' ל' מהוה וידוע דהתהוות העולמות והנבראים הוא תמיד והיינו שמתחדשים תמיד, דהתחדשות זאת אינו רק חידוש הישנות בלבד, כ"א התחדשות שהו"ע התהוות ממש דהו המחדש בטובו בכל יום, דזה שהשי"ת מחדש את העולמות והנבראים בכל יום, היינו בכל עת ובכל רגע, אין זה חידוש הישנות בלבד כ"א מעשה בראשית ממש, וזהו המחדש בטובו בכ"י תמיד מע"ב היינו כשם שבתחלת הבריאה ה' זה מאין איש, דהבריאה היא יש מאין, והיינו דקודם שנתהווה הרי לא ה' וע"י מאמר הוי' נתהווה הנה כן הוא בכל יום שהוא בכל עת ובכל רגע שמתהווה מאין איש דהו מה שהתחדשות הוא בהתהוות ממש, והתחדשות זו היא מש' הוי', אמנם בכדי שהעולמות והנבראים יהיו בבחי' מציאות יש ונראים לנפרד דהכוונה מזה הוא בכדי שיהי' שייך ענין העבודה היינו כיטול הנבראים בכח עצמן ע"י השגה והתבוננות, דהו הכוונה העליונה שיהי' כיטול הנבראים ע"י השגה והתבוננות דוקא בכח עצמן, הנה זה נשלם ע"י הצמצום וההעלם דשם אלקים שמצמצם ומעלים את האור דשם הוי' בדוגמת דבר כמו הנרתק המכסה על המאור דעצם השמש, והיינו שבאם ה' התהוות בגילוי כמו שהוא מש' הוי' עצמו אז הרי הוי'

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

סעודת יום א' של פסח, תש"ג

שאנו - לומדים היום ומהיום עד גמירא בחלק ראשון של ספר ה"תניא", הרי הם י"ג הפרקים שכנגדם ישב הוד כ"ק רבנו במאסר שלשה עשר הימים האחרונים וסבל עבורם יסורי מות.

ידוע ששנים עשר הימים האחרונים שישב הרבי במאסר, במבצר הפטרופובלבסקי, היו הימים המרים ביותר בשבילו. באותם ימים עינוהו בריבוי שאלות על היסוד: יהודי מה זה? "גימל-אלף-טית" מה זה? מהי ההתקשרות של יהודים עם "גימל-אלף-טית" ומהי ההתקשרות של "גימל-אלף-טית" עם יהודים. וכך ציערו את הרבי שבשמעו השאלות בכלל ובשפה מגושמת בפרט, היו פורצות ממנו דמעות מה"קרעו לבככם"¹¹

יט. בקובץ "היום יום" סודר שיעור לימוד "תניא" בכל יום. שיעור הלימוד המתחיל היום בפרק מ"א - עמוד נ"ז - בד"ה "והנה אף מי שגם במוחו ובמשחבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה" הנה לפי המבואר לעיל, שסוף דבר הנסיון של מעלה - לסיבת הקטרוג שלמעלה שהיה על תורת ושיטת מורנו הבעש"ט - וסוף מסירות הנפש והגוף של הוד כ"ק מורנו על תורת חסידות חב"ד, היה המאסר הקשה ביסורי מות בימים כמספר הפרקים שבספר ה"תניא", הרי שיעורי הלימוד מה שאנו - כל הזוכים לקיים בפועל כל עניני השליחות הנמסרים על ידי לדורו של משיח - ויתן השי"ת שנזכה אנחנו לביאת המשיח בקרוב ממש - אשר בכלל זה הוא שיעור זה

(11) יואל ב, יג.

(10) כך ביטא כ"ק מו"ח אדמו"ר כדי שלא לאמר שם. ראה שו"ע אורח - לרבנו זוקן - פ"ה ס"ג וברה"נ פ"ג ס"ד. וע"ל אות כ.

וכשהרבי תובע - הריהו תובע.

שאלה: מה ענין התביעה כאן?

תשובה: תביעתו של הרבי יש בה משום סיוע ונתינת כוח בעבודה בפועל, שתהיה כפי שהוא תובע. על דרך שנתבאר בדא"ח¹⁴ בביאור ענין "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע"¹⁵ ומסיים¹⁶ "ובחרת בחיים", הרי זה עצמו שכתוב "ובחרת בחיים" הוא סיוע לבחור בחיים. כך גם כאן, תביעתו של הרבי יש בה משום סיוע לבעלי עבודה.

כ. אבי אמר, כשאישי פשוט אומר "גימל-אלף-טית" מדבר כאן "עצמות", ואילו כשבן-תורה אומר "גימל-אלף-טית" זה שמות, ובאמירת שם צריכים להיות זהיר מאד.

כא. המשכילים הגדולים ביותר לא הגיעו עד לפרק מ"ב ("ב"תניא"), ואילו בעלי עבודה עברו על כל ג"ן הפרקים.

כב. שורה ב"תניא" פועלת לא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות.

כג. כ"ק אאמור"ר נ"ע אמר, כשהוא מתבודד מאחורי דלת נעולה ולומד "לקוטי תורה" - הוא שומע "עצמות".

כד. מהר"ש נ"ע הסביר לאאמור"ר נ"ע ב"יחידות" הענין של "עין רואה ואזן שומעת"¹⁷: אזן שומעת - שמיעת הדיבור "אנכי ה' אלקיך"¹⁸, שמאותו רגע במתן תורה שאמר הקב"ה "אנכי ה' אלקיך" עומד דיבור זה באויר בעולמות, וזקוקים לאוזן שומעת כדי לשמוע ולהרגיש זאת בכוחות. עין רואה - רואים את דבר ה' ובמוחש.

זה הספיק לאאמור"ר נ"ע עבודה לשני חדשים.

כה. אז היה בכלל זמן אחר בליובאוויטש. בליובאוויטש היה מקום אחר. זמן ומקום נוגעים ביותר בעבודה בכלל ובעובדים בפרט. זמן ומקום אינם פועלים ח"ו שום שינוי בתורה ומצוות - פרט למצוות התלויות בארץ ובזמן - תורה ומצוות הן כמו שהן בכל זמן ובכל מקום. אך כללות הענין של זמן ומקום, נוגע בעבודה בכלל ובעובדים בפרט.

העיקר בהבדל שבין הזמן והמקום בימים עברו לבין הזמן והמקום הנוכחיים - הוא האויר. פעם היה האויר בכל מקום מזוהך, וכיום האויר בכל מקום מעופש. פעם, כאשר הרוב בישראל, גם בערים הגדולות ובמיוחד בעיירות הקטנות יותר, היה הולך שלש פעמים ביום

ולבו נקרע בקרבו לשמע שאלות אלו ועל הכל היה צריך לענות בהסברה טובה שמוחותיהם המגושמים של מנהלי החקירה והדרישה גם כן יבינו.

אחת השאלות היתה על מה שכתוב במדרש על הפסוק¹² "ד' אשר עשה את משה ואת אהרן" - "משה ואהרן אשר עשו את ד'". יכולים אנו לתאר לעצמנו איך מוח מגושם יכול להבין ענין זך ורוחני כזה ובאיזה ביטויים.

הרבי הסביר להם שהמדרש מפרש את הכתוב שבאותם הכוחות הקדושים שד' עשה את משה ואת אהרן, שקיבלו כוח אלקי על כל הענינים הטבעיים, שבהרמת יד יעשה ממים דם, ושאר מכות מצרים, באותו כוח הכירו משה ואהרן את ענין האלקות בעולם, להראות במוחש איך שהשי"ת בורא ומנהיג את העולם ומלאו. זה מה שהמדרש אומר על הכתוב "ד' אשר עשה את משה ואת אהרן" שהכוח מה שהשי"ת נתן להם, כוח זה עצמו שימש למשה ולאהרן לגלות אלקות בעולם.

בפרקים ממ"א עד נ"א משתקפת התשובה על השאלה היסודית: מה זה "גימל-אלף-טית", מה זה יהודי ומהי ההתקשרות שלהם.

בפרקים אלה מסביר הרבי שלשה ענינים: א) עבודת בן. ב) עבודה מאהבה. ג) עבודה מיראה. ביאורו של הרבי בשלשה סוגי עבודה אלה, אינו רק כדי להסביר את הדבר, אלא יש בו גם משום תביעה, שאת מה שהוא מסביר יביאו בעבודה בפועל.

בתביעתו של הרבי, עבודה בפועל בשלשה סוגי העבודה האמורים, הרי בחילוקי הדרגות שבשני הסוגים הראשונים, עבודת בן ועבודה מאהבה, למרות שהרבי תובע אך אין הוא תקיף כל כך בתביעתו, ואילו בסוג העבודה השלישי, עבודה מיראה, הרבי תקיף מאד בתביעתו, שהעבודה מיראה צריכה ומוכרחה להיות בכל אחד.

העבודה מיראה יכולה להיות בקבלת עול, והרבי תובע שענין היראה יהיה לכל-הפחות "כהאי תורה דיהבין עלי' עול בקדמיתא בגין לאפקא מיני' טב לעלמא"¹³. כמו שבארץ ישנו ענין הזריעה, שממנה באה הצמיחה בתוספת מרובה, כך קבלת עול היא ענין הזריעה, ולאחר מכן נעשה ענין הצמיחה בתוספת מרובה. (כאן הרבה כ"ק אדמור"ר להפליג בענין יותר עול יותר עבודה) -

(16) שם, ל, יט.

(17) אבות ב, א.

(18) שמות כ, ב.

(12) שמואל א, יב, ו.

(13) זח"ג ר"פ בהר (קת).

(14) ראה לדוגמא: ד"ה רבי אומר תש"ב.

(15) דברים ל, טו.

ומסיים, שגם יהודי זה יש בכוחו להגיע לדרגת עבודת בן.

כז. עבודת האדם צריכה להיות עם עצמו. אאמו"ר נ"ע לפני הבר-מצוה שלו, למד שולחן-ערוך אורח-חיים ועיבד כל אבר לעשות הדברים הקשורים בו כפי שהוא על פי דין²⁰.

כח. עבודתו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היתה בזהירות גדולה בכל הידור דהידור, ולא זו בלבד שהיה בלי שום בליטות, אלא גם לא היה ניכר כלל, והיו צריכים להשתדלות גדולה להבין ולהכיר.

ככמה מחגי פסח, הבחנתי שאחרי מים אחרונים אין הוא מנגב את שפתיו, ותמהתי על כך. אחר כך הבנתי שהיה מדקדק מאד בענין שרויה - הוא פחד משרויה - וכידוע שלא היה אוכל שמורה רק עם "חלב-שמורה" או עם יין²¹, ומפני החשש שמא נשארה שמורה על שפתיו, לא היה משתמש במים אחרונים על שפתיו.

למרות שאי אפשר להידמות ח"ו אליו ולחקותו, הוא הרי היה נשמה כללית, אך ללמוד - צריכים.

להתפלל תפלה בציבור, כל היהודים הפשוטים, בעלי מלאכות ובעלי עסקים, היו חברים ב"חברה תהלים", "קיצור שולחן ערוך", "חיי אדם", שומעים "עין יעקב" בין מנחה למעריב, ומדרש ופרקי אבות בשבתות, וכל יהודי יודע-ספר היה חבר ב"חברה משניות", "חברה ש"ס" - היו אותיות התורה והתפלה והתהלים מזככות את האויר והאויר היה זך. ואילו כיום שעניים באותיות התורה, וחלק גדול מישראל שרוי באותיות של דברים בטלים, וחלק מסויים - באותיות של דברי כיעור או דברי איסור, שקר, רכילות ולשון הרע - הרי האויר בכללו הוא אויר מעופש. יעזור השי"ת וחברי חברת משניות בעל-פה שלידי "מחנה ישראל" יטהרו את האויר¹⁹.

כו. על ה"תניא" מן ההכרח לומר: בכל פינה שאתה פונה נראית אהבת ישראל האלקית הגדולה של הוד כ"ק רבנו. בשיעור התניא היומי, דן הרבי בסוג של יהודי שמפאת פחיתות ערך נפשו אינו חש, אפילו לא במוחו ובמחשבתו, יראה ובושה מהשי"ת. בכל זאת מוצא הרבי, האוהב ישראל האלקי, מעלה בעבודתו, ומסיק שלאמיתו של דבר גם לסוג יהודי זה ישנה המעלה של יראת שמים.

19) ראה קובץ מכתבי כ"ק מו"ח אדמו"ר השני ער"ד.

20) ראה ר"פ מתולדות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע - בס' חנוך

לנער - פ"ד.

21) בלי חשש תערוכת מים.

~ רְשִׁימוֹת אֲדָמוֹר מוֹהַרְי"צ ~

מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי

יח.

וְכָאֵן הוּא ה'פְּרֶשֶׁת דְּרָכִים', וְדָרְכֵי חֲסִידוֹת חב"ד, וְדָרְכֵי חֲסִידוֹת שֶׁל וְאֶהְלִין פּוֹלִין וְגַאֲלִיצִיעֵן.

גּוֹפֵא בְּתַר רִישָׁא גְרִינְא, וְנִהְרָא וְנִהְרָא וּפְשָׁטִיה.

הַחֲמִשָּׁה דוֹרוֹת [שֶׁל] חֲסִידִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר הִלְכוּ בְּמֵאוֹר תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת חב"ד, הִלְכוּ בְּדָרְכֵי הַחֲסִידוֹת הַמֵּתָאִים לְתוֹרַת הַחֲסִידוֹת כְּפִי הוֹרָאָת הַנְּשִׂיא כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר שְׁבִדוֹר.

חֲסִידֵי וְאֶהְלִין פּוֹלִין וְגַאֲלִיצִיעֵן, בְּהֵם גְּאוּנִים צְדִיקִים וּבְעֵלֵי מַעְלָה, עַל הָרוֹב הִנֵּה אִישׁ אִישׁ מֵהֵם כּוֹתֵב בְּסֵפֶר אֵת אֲשֶׁר שָׁמַע מְרַבּוֹ, וְאֵת אֲשֶׁר רָאָה, סְפָרִים שְׁלֵמִים עֲרוּכִים בְּפִירוּשֵׁי פְסוּקִים, מֵאֲמָרֵי חו"ל, וּמַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת בְּסִיפּוּרִים שׁוֹנִים, זֹאת אוֹמְרַת, אֲשֶׁר כִּי הִפְלַ תְּלוּי בְּשִׁימַת לֵב.

חֲסִידֵי וְאֶהְלִין פּוֹלִין וְגַאֲלִיצִיעֵן, שָׁמוּ לֵב עַל אֲרָחוֹת חַיֵּי הָאֲדָמוֹרִי"ם, סִיפּוּרֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם.

חֲסִידֵי חב"ד, גַּם הֵם כּוֹתְבִים תּוֹרַת רַבּוֹתֵינוּ, הָרַב-הַצְּדִיק הַחֲסִיד רַבִּי אֶהְרֹן נְשִׁמְתוֹ-עֲדָן, הָרַב-הַצְּדִיק רַבִּי פִּנְחָס נְשִׁמְתוֹ-עֲדָן, הָרַב-הַצְּדִיק הַחֲסִיד רַבִּי שְׁלֵמָה פְּרִיִדִישׁ, כּוֹלֵם בְּנֵי דוֹר

ראשון, הרב-הצדיק החסיד רבי יצחק אייזיק, הרב-הצדיק החסיד רבי הלל נשמתו-ענן, ועוד בני דור שני, וכן בכל דור ודור.

יט.

בכל דור ודור, ראשי צדת החסידים, איש בעירו ומקום מגורו, מקהיל קהלות ברבים ומאיר בתורת החסידות, ומרבים לדבר על אדות עבודה שפלב – באריכות ובמתינות.

זקני החסידים, מדריכים את האברכים והצעירים. מספרים להם מארחות חיייהם הם בהיותם צעירים ואברכים, ומלמדים הם אותם מדות טובות.

והכל סובב והולך על ציר אחד, לימוד חסידות, אריכות התפלה, הטבת המדות, התקשרות ושעבוד המוח והלב, אהבת השם-יתברך, ואהבת ישראל.

האברכים והצעירים, תאבים גם לשמוע איזה סיפור ומופת, אבל החסידים הישנים גוערים בהם, כי בעיני גדולי חסידי חב"ד – ה'מופתים' הם פעין פגיעה בכבוד החסידות, קטנות ושללות, ואין משים לב לזה.

שמעתי, כי פעם אחר לימוד 'דברי אלקים חיים' אשר למד הרב-הצדיק החסיד רבי ליב נשמתו-ענן מטערקעש מאהילוב, התעורר אברך אחד בעל פשרון והתדבק בלימוד 'דברי אלקים חיים', וכעבור איזה זמן התחיל להתפלל בארוכה ולהתנהג בדרכי חסידי חב"ד.

חברי האברך ובני גילו, שהיו מחסידי אדמו"ר ואהלין קנאו בו, ובאחד המועדים לשמחה, בעת הפארבריינגען [=ההתועדות] אמרו לחבירם האברך הנ"ל: האדמו"ר שלך הוא בודאי גדול ונורא, אפער א מופת דאס קריגט מען בא אונזער רבי'ן [=אבל 'מופת', את זה מקבלים אצל הרבי שלנו].

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

אתענין לדעת בפרטיות שמותיהם וכינוייהם של כבוד הרבנים ד' עליהם יחיו העומדים בראש הנהגת המוסד והפעולות אשר עשו בעזרתו ית' עד כה, ואת הפעולות הנרשמים אצלם שצריכים בעזרתו ית' לסדרם, ושמותיהם וכינוייהם של כבוד הרבנים בהעירות או בחלקי עיר ועיר, ואיך הוא מצב הישיבות ובתי חינוך לילדים וילדות בניס ובנות, וסדרי הלימודים בהבתי כנסיות ומדרשים, והשייט יצליחם.

ידים הדו"ש מכבדם ומברכם בגשמיות וברוחניות.

בי"ה, י"ד תשרי תשי"י
ברוקלין

לועד הדתי המרכזי על יד ארגון הפליטים באיטליא

שלום וברכה!

מאשר אני בתודה את קבלת מכתבם בברכת שנה טובה, והשם יתברך יברכם בגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

מדוע לא היה הד למעשה?

המדריך על הפרשה, מצטט את התאור המופיע אחרי מתן תורה (בפרשת ואתחננו). "את הדברים האלה דבר השם... קול גדול ולא יסף". מביא המדריך שלושה פירושים:

א. הקול של הקדוש ברוך הוא היה כה גדול ונסי, שבארח פלא כל דבור שיצא מפי השם נשמע ברחבי העולם בשבעים שפות! כך חלה קדשת התורה גם בשלומדים אותה בשפות אחרות.

ב. הקול של השם לא נפסק אחר מתן תורה, אלא כל הנביאים וחכמי הדורות שעמדו לעם ישראל, מקבלים את כוחם מאותו קול נצחי של מתן תורה. על דרך מאמר חז"ל הידוע: "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בתורה, הכל נתן למשה מסיני".

ג. בדרך כלל כשיש קול גדול במקום פתוח, אנחנו חוזרים ושומעים את ההד של אותו קול, אבל בשעת מתן תורה לא היה הד ("בת קול") לדבור של השם.

לפי שני הפרושים הראשונים אנו מבינים את גדלתו של הקול האלקי - שהתחלק ותרגם בנס לשבעים שפות בבת אחת, ושהוא נצחי לאורך כל הדורות.

אך לפי הפרוש שלא היה הד, לכאורה זה לא מורה על "קול גדול" אלא על קול חלש... אם נצעק בקול במקום פתוח אמור להיות הד, אך אם נלחש משהו בשקט לא יהיה לו הד. אז מה הגדלה בקול שלא היה הד?

אלא, כאשר צועקים במקום גדול וריק, הקול מתפשט בחלל המקום, עד שהוא נעצר בנהר או בקיר וכדומה, ומשם הוא 'חוזר' ונשמע שוב. כמו כדור שנתקל בקיר ועף בחזרה אלינו... אבל אם יש חר בקיר, הכדור יכול להכנס בתוך החר ולא לקפץ בחזרה החוצה.

פעת אנחנו יכולים להבין מדוע במתן תורה לא היה הד: הקול של מתן תורה היה כה "גדול" שהוא לא נעצר ונחסם בשום דבר בעולם, אלא חדר ונקלט בתוך כל דבר בכריאה, בדומם, בצומח, בחי ובמדבר. אם כן, זה שלא היה הד לא מורה על קול חלש כפי שחשבנו, אלא על קול עצמתי ובלתי מפר לנו בדרך כלל, שאינו נעצר אלא נספג בעולם כלו.

הכוח הזה קיים בכל למוד תורה של יהודי. השלחן עליו אנו לומדים תורה, הקירות של החדר בו אנו נמצאים, האבן עליה אנו דורכים - כל אלו סופגים לתוכם את הקול והקדשה של למוד התורה שלנו. כאשר משיח יבוא - אומר הנביא - "אבן מקיר תוצק", הדומם יוציא החוצה כל מה שהוא ספג במשך השנים ואז נבין כי הצלחנו להביא את הקדשה לעולם כלו ואפילו לדומם.

עלינו לדאג שלמוד התורה שלנו יחדר ויהיה נפר בכל המעשים שלנו, שגם כשאיינונו עוסקים בלמוד התורה, יראו שכאן נצב יהודי שלומד תורה.

(מעובד על-פי לקוטי שיחות, חלק ד עמוד 1092 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת יתרו

לחרות. ומקאן, שפאָשר יהודי הולף לקבלת התורה, עליו לקחת אתו גם את 'יתרו', קרי: כל דבר שיש בו ניצוץ של קדשה השייך אליו.

(תורת מנחם, כרך כב, עמ' 61)

שני ייחסי מפתח וישוב משה לשפט את העם ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב: וירא חתן משה את כל אשר הוא עשה לעם ויאמר משה הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן הבקר עד ערב: ויאמר משה לחתנו כי יבא אלי העם לדרש אלהים: כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו: ויאמר חתן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה: נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבוד עמך הדבר לא טוב עשהו לבדך: עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את הדברים אלה האלהים: והזהרת אתהם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון: ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וראי אלהים אנשי אמת שרי בצע ושמת עליהם שרי אפיים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטוהם והקל מעליך ונשאו אתך: אם אתה הדבר הזה תעשה וצוה אלהים ויכלת עמך וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום:

יח וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו כיהוציא יהוה את ישראל מצרים: ויפח יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר שלוחיה: ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם פי אמר גר הייתי בארץ נכריה: ושם האחד אליעזר כיהוציא אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים: ויאמר אל משה אני חתנדך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה: ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישקלו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האלה: ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה: ויחיד יתרו על כל הטובה אשר עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים: ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: עתה ידעתי כי גדול יהוה מפל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: ויפח יתרו חתן משה עלה וזכרים לאלהים ויבא אהרן וכל יקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים:

~ נקודות משיחות קודש ~

עמה ידעתי כי גדול ה' מפל האלקים (יח, יא)

נאמר בזה, שהודאתו של יתרו היתה הנקבה למתן תורה. והנה ידועים דברי החיד"א בדיוק הלשון 'גר שנתגיר', ולא 'גוי שנתגיר', כי גוי לא תגיר לעולם, וגוי שמתגיר יש בו ניצוץ קדשה שגפול שלא במקומו, וכשמתגיר יוצא ניצוץ זה

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל־
הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ: וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי
מִמְלַכַת כְּהַנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֱלֹה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תִּדְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~

אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים (יט, ד)

בני ישראל נכנסו לבְּרִית בשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. מִלָּה –
הִצִּיאָה מִן הַטְּמֵאָה, הִסְרַת הַמָּסַף הַמְּסַתֵּיר עַל הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֵקִית. טְבִילָה – הַכְּנִיסָה לַקִּדְשָׁה, טְבִילָה אוֹתִיּוֹת הַבֵּיטֵל.
קִרְבָּן – עֲלִיָּה וְהַתְּפַלְלוֹת בְּאֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה, שְׁהָרִי זֶה כְּאֵלוֹ
מִקְרִיב חֲלָבוֹ וְדָמּוֹ. לִפִּי זֶה, יֵשׁ לְרִמּוֹ אֵף כָּאֵן: אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי
לְמִצְרַיִם – הַכְּנַעַת הַקֶּלֶפָה. וְאֲשָׂא אֶתְכֶם – הַכְּנִיסָה לַקִּדְשָׁה.
וְאָבִיא אֶתְכֶם אֵלַי – יְחִוּד בְּאוֹר אֵין־סוּף.

(רשימות, חוברת י)

חמישי ז וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיִּשָּׂם
לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֹה אֲשֶׁר צִוָּהוּ
יְהוָה: וַיַּעֲנוּ כָּל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי
בְּאֵי אֵלֶיךָ בְּעֵב הַעֲנֵנִי בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרֵי
עַפְזָה וְגַם־בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגִּד מֹשֶׁה אֶת־
דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵךְ אֶל־הָעָם וְקַדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמַחֲרָ וּכְבָּסוּ
שִׁמְלֹתָם: וְהָיוּ נֹכְחִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי אֲבִי
הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָּל־הָעָם עַל־הַר סִינַי:
וְהִגַּבְלַת אֶת־הָעָם סָבִיב לְאֹמֶר הַשְּׁמָרוּ לְכֶם
עֲלוֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְהוּ כָּל־הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת
וַיָּמָת: וְלֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל וַיִּסְקֵל אוֹ־יִרְהַ
וַיִּרְה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחִיָּה בְּמִשְׁחָה
חַיִּל הַמָּה יַעֲלוּ בְּהָר: וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן־הַהָר
אֶל־הָעָם וַיְקַדְּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׁמְלֹתָם:
וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם הָיוּ נֹכְחִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים
אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בַּהֲרֵת הַפָּקֶד וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וַעֲנַן כָּבֵד

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי מִמְחֶרֶת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה (רש"י יח, יג)
פַּעַם נִכְנַס כ"ק מו"ח אֲדָמוֹר אֶל אֲבִיו, הַרְבֵּי הַרְש"ב,
בְּמוֹצָאֵי יוֹם כַּפּוּר, וּשְׂאֵלוֹ: וּמָה עָתָה? הַשִּׁיב לוֹ אֲבִיו:
'אִיצְטֵער דָּארף מַעַן עֲרֻשְׁט תְּשׁוּבָה טָאן' (= בְּמִיָּחַד עֲכָשׁוּ
יֵשׁ לְחֹזֵר בְּתְשׁוּבָה). וְהִינּוּ, שְׂגָם מִי שְׁהִגִּיעַ לְמַצֵּב נַעֲלָה
בְּעַבְדוֹת ה' צָרִיף לְהוֹסִיף כְּהֵנָה וְכֵהֵנָה. הַדְּבָר נִרְמַז בְּרִש"י:
גַּם לְמִחְרַת עַבְדוֹת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כַּפּוּר, יֵשׁ 'לְשֹׁפֵט אֵת
הָעָם', הִינּוּ לְהוֹסִיף בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, בְּכַחֲנִית "אֵת
הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֵת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשׂוּן".

(שיחת ט"ו בשבט, תשמ"ב)

שלישי ט וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל הַחֲנוּ וַיַּעַשׂ כָּל אֲשֶׁר
אָמַר: כִּי וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנִישֵׁי־חֵיל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן אֹתָם רֵאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֱלֹפִים שָׂרֵי
מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֹת: וַיִּשְׁפֹּטוּ
אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדְּבָר הַקָּשֶׁה יִבְיֹאוּן
אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ הֵם:
וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אֶרְצוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל דִּין שָׂדֵן דִּין אֶמֶת לְאֶמֶתוֹ (רש"י יח, יג)

כָּל סְבָרָא וְדַעָה בְּתוֹרָה הִיא אֶמֶת, "אֵלוֹ וְאֵלוֹ דְּבָרֵי
אֱלֹקִים חַיִּים": אֲכַל הַלְכָה הִיא אֶמֶת לְאֶמֶתוֹ, כִּי הִיא שְׂכַחַת
לְשֵׁם הָיוּ, כְּמֵאמַר "וַיְהִי עִמּוֹ, שֶׁהַלְכָה כְּמוֹתוֹ". דְּהֵנָּה, אָדָם
שֶׁנּוֹן כּוֹל לִימַר סְבָרָא טוֹבָה, דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, אֲכַל יִתְכַן
שְׁלֹאֲחַר מִפֶּן תִּתְעוֹרֵר סְבָרָא שְׂנֵיָה, טוֹבָה יוֹתֵר, שְׁתַּפְּרִיף
אוֹתָהּ; מַה־שְּׂאִין־כֶּן פֶּסֶק הַלְכָה הוּא נִצְחִי.

(תורת מנחם, כרך ז, עמ' 186)

רביעי יז א בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי:
ב וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינַי וַיַּחֲנוּ
בְּמִדְבַר וַיַּחֲזִק־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: וּמֹשֶׁה
עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר
לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: אֲתֶם רֵאשִׁים אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי לְמִצְרַיִם
וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְּפֵי נְשָׂרִים וְאָבִיא אֶתְכֶם
אֵלַי: ה וְעָתָה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי

עַל־הָהָר וְקַל שֶׁפָּר חֲזַק מְאֹד וַיַּחֲרַד כְּלַהֲעַם
 אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: ^י וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לְקִרְאֵת
 הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר:
^{יא} וְהָר סִינַי עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה
 בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כַּעֲשֵׂן הַכֹּפֶלֶשׁ וַיַּחֲרַד כְּלַהֲהָר
 מְאֹד: ^{יב} וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשֶּׁה
 יִדְבֹּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

~ נקודות משיחות קודש ~

כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם (יט, יא)
 אלו היו ישראל חסרים אפלו אדם אחד, לא היתה
 השכינה נגלית עליהן, דכתיב . . לעיני כל העם (דברים רבה
 ח)

הרי אומר: אם הפחות שפפחותים שבעם ישראל לא היה
 אומר 'עשה ונשמע', או שהיה חסר למגזן ששים רבוא –
 לא היה משה רבנו יכול לקבל את התורה! שכן, כל ישראל
 הם 'קומה אחת שלימה', גוף אחד, וכריאותו של אבר אחד
 נוגעת לכל האברים.

(תורת מנחם, כרך יח, עמ' 59)

ששי ^ב וַיֵּרַד יְהוָה עַל־הָר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
 וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:
^ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רַד הָעֵד בְּעַם פֶּן־
 יִהְרָסוּ אֶל־יְהוָה לְרֹאֹת וּנְפֹל מִמֶּנּוּ רָב: ^ד וְגַם
 הַפְּהַנִּים הַנִּנְשָׂיִם אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרָץ
 בָּהֶם יְהוָה: ^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יִוָּכַל
 הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָר סִינַי כִּי־אִתָּה הָעֲדֻתָה בְּנֹו
 לֵאמֹר הַגְּבַל אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ: ^ו וַיֹּאמֶר אֱלֹו
 יְהוָה לְדָוִד וְעַלִּית אִתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַפְּהַנִּים
 וְהָעָם אֶל־יְהִרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם:
^ז וַיֵּרַד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ^ח
כ ^א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת פְּלִתֵי־דְבָרִים הָאֵלֶּה
 לְאֹמֶר: * ^ב אֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים: ^ג לֹא יְהִי־לְךָ
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי: ^ד לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל

וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מַמְעַל וְאֲשֶׁר
 בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ:
^ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִכִּי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עֵוֹן אָבוֹת עַל־בְּנֵים
 עַל־שְׂלֵשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשָׁנָאִי: ^ו וַעֲשֵׂה חֶסֶד
 לְאֵלִפִּים לְאֵהָבִי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ^ז לֹא תִשָּׂא
 אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה
 אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: ^ח זְכוֹר
 אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ^ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
 וַעֲשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכְתֶּךָ: ^י וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת |
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל־מְלֹאכְהָ אִתָּה |
 וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבַהֶמְתָּךְ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר
 בְּשַׁעְרֶיךָ: ^{יא} כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־
 הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
 וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־פֶּן כְּרָךְ יְהוָה אֶת־יוֹם
 הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ: ^{יב} כִּי כִּבְדָּ אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־
 אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: ^{יג} לֹא תִרְצַח: ^{יד} לֹא
 תִנְאַף: ^{טו} לֹא תִגְנוֹב: ^{טז} לֹא־תַעֲנֶה בְרַעְךָ עֵד
 שֶׁקֶר: ^{יז} לֹא תַחְמוֹד בֵּית רַעֲךָ ^{יח} לֹא־תַחְמוֹד
 אֶת־רַעֲךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחִמְרוֹ וְכָל
 אֲשֶׁר לְרַעֲךָ: ^{יט}

~ נקודות משיחות קודש ~

עשרת הדברות ועשרה מאמרות

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר: (כ, א)

וידוע התמיהה, הרי "לאמר" פרושו לומר לאתרים, ומפנין
 שקל בני-ישראל היו במתן תורה, ואפילו הנשמות של
 דורות הבאים היו שם (פדאימא בשמו"ר כח, ו) מה ש'ך פאן
 "לאמר" "לאמר לאתרים"?

ותירץ הרב המגיד ממעזריטש:

"לאמר" פאן מרמו על ה'עשרה מאמרות שבהן נבדא
 העולם" (אבות פ"ה מ"א), ופרוש 'וידבר גו' לאמר" הוא,
 לקשר את ה'וידבר' - עשרת הדברות עם ה'לאמר' -
 ה'עשרה מאמרות".

(* במעם עליון)

וּבְרַכְתִּיךָ: ^כ וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־
 תִּבְנֶה אֹתָהּן גְּזִית כִּי חֲרִבַּךְ הַנֶּפֶת עָלֶיהָ
 וּתְחַלְלֶנָּה: ^{כג} וְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי
 אֲשֶׁר לֹא־תִגְלֶה עֲרוֹתֶךָ עָלָיו: פפפ

ע"ב פסוקים, יגד"ב סימן

חצי קדיש

וּתְגַדֵּל וּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אמן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
 בְּרֵיתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָה וַיִּקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אמן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בְּעִנְיָא וּבְזִמְנ קְרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יְהֵא שְׂמַה רַבָּא מְבַרַךְ
 לְעַלְמָא וּלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יתברך: יְהֵא שְׂמַה רַבָּא מְבַרַךְ לְעַלְמָא
 וּלְעַלְמֵי עַלְמַיָּא. יתברך, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְּאֵר, וַיְתַרְוֶם,
 וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעֲלֶה, וַיְתַחַלְלֵל, שְׂמֹה דְקִדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְיִשְׂרָתָא,
 תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחְמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

נקודות משיחות קודש

וּזְבַחַת עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ (כ, כא)
 פֶּרֶשׁ אֲדָמוֹר הַנֶּקֶן: מִזְבַּח אֲדָמָה - מִזְבַּחַת שֶׁל בְּטוּל,
 כְּאֲדָמָה זֹה שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין עֲלֶיהָ. וּזְבַחַת עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ -
 אֶת הַעֲלִיּוֹת שֶׁלֶךָ. וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ - הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁלֶךָ. וְהִנֵּה, אֵין
 הַכּוֹנֵן לַיִּשְׁוֹת, אֵלָא לְמַה שֶׁהַתּוֹרָה מְגַדִּירָה כְּעֲלִיָּה
 וְכַשְׁלִימוֹת, וְאֵף אֶת זֶה יֵשׁ לְזַבְּחֵי. וּבְדַגְמַת תּוֹרַת הַבַּעַל־
 שֵׁם־טוֹב: שׁוֹיִתִּי - הַכֹּל שׁוֹנֵה אֲצִלִּי, גַּם דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּרוּם
 הַמַּעֲלָה, שֶׁפֶן ה' לְגַדֵּי - אֵינִי חִפְזֵי אֵלָא בְּקִיּוּם רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן
 וְלֹא בְּשׁוּם דְּבָר אַחֵר.

(לקוטי שיחות, כרך ב, עמ' 565)

מִפְטִיר ^י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם בְּיַד מִן־הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי
 עִמָּכֶם: ^ב לֹא תַעֲשׂוּן אֹתִי אֱלֹהִי כִסֵּף וְאֱלֹהִי
 זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: ^{כא} מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי
 וּזְבַחַת עָלָיו אֶת־עֲלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמֶיךָ אֶת־צִאֲנֶךָ
 וְאֶת־בְּקָרְךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אוֹבִיר אֶת־שְׁמִי
 אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ: ^{כב} וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים

פרוש הדברים:

בְּעֹבוֹדַת הָאֱדָם יֵשׁ שְׁנֵי מַצָּבִים. יֵשׁ זְמַן שָׁבוּ הוּא עֶסוֹק
 כְּלוּ בַלְמוּד הַתּוֹרָה - עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וְיֵשׁ זְמַן שָׁבוּ עֶסוֹק
 הוּא רֵאשׁוּ וְרַבּוּ בְּדַבְרֵי הַרְשׁוּת (הַמְּתָרִים עַל פִּי תוֹרָה) -
 עֲשֶׂרֶת מְאָמְרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם.

וְיִכּוֹלֶה לְהִיּוֹת תּוֹה־אֲמִינָא אֲצֵל הָאֱדָם, שְׁבַעֲת עֶסְקוֹ
 בְּדַבְרֵי הַרְשׁוּת, 'מִנְתִּיק' הוּא מַלְמוּד הַתּוֹרָה, וְיִכּוֹל הוּא לְסַדֵּר
 דְּרָךְ חַיֵּי שְׂלָא עַל־פִּי הַשְּׁקֵפַת הַתּוֹרָה.

זֶה פְּרוּשׁ 'וַיְדַבֵּר גו' לְאִמְרוּ' שֶׁגַּם בַּעַת עֶסְקוֹ בְּדַבְרֵי
 הַרְשׁוּת - עֲשֶׂרֶת מְאָמְרוֹת, צְרִיךְ שִׁיְהִיָּה קָשׁוּר לְעֲשֶׂרֶת
 הַדְּבָרוֹת, כְּזֶה שֶׁגַּם אִזְ דְּרָךְ חַיֵּי יְהִיָּה עַל־פִּי הַשְּׁקֵפַת הַתּוֹרָה.
 (ע"פ 'לקו"ש כרך א', עמ' 148 וְאֵלֶיךָ - מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבַּת')

נקודות משיחות קודש

אנכי ה' אלקיך (כ, ב)

מַעֲמַד הַר סִינַי, הִנֵּה לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד, וְ"אֵלוֹ הַיּוֹ
 יִשְׂרָאֵלִים חֲסִרִים אֲפֹלוּ אֲדָם אַחַד" לֹא הִיוּ זֹכִימִים לְמַתֵּן
 תּוֹרָה. לְאִדָּךְ, אַחַד הַטַּעֲמִים שֶׁעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת נִאֲמְרוּ בְּלִשׁוֹן
 יְחִיד הוּא מְשׁוּם שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְכָל יְחִיד וְיְחִיד בְּפִנֵּי עַצְמוֹ. וְיֵשׁ
 לֹאמַר, שֶׁשְׁנֵי עֲנִינִים אֵלוֹ בְּאִפְסֵי נְתִיבַת הַתּוֹרָה הֵם בְּהִתְאָם
 לְשֵׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְּנָה בְּמַתֵּן תּוֹרָה. הַתּוֹרָה וְהַמְצִיט - נִתְּנָה
 לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמַצִּיאוֹת אַחַת, בְּאִפְסֵי הַשְּׁוֹה לְכָל. לְמוֹד הַתּוֹרָה
 - נִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֲרֻכוֹ.

(לקוטי שיחות, כרך לד, עמ' 192)

שְׁבִיעִי ^{טו} וְכֹל־הָעָם רְאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־
 הַלְפִידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַקָּהָר עִשׂוֹן וַיִּרְא
 הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמִדוּ מִרְחָק: ^{טז} וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
 דַּבְּרֵ־אֵתָהּ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֶל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ
 אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: ^{יז} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־
 תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר נְפֹת אַתְּכֶם בָּא הָאֱלֹהִים
 וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי
 תַּחֲטְאוּ: ^{יח} וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחָק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ
 אֶל־הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ^{יט} וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
 רְאִיתֶם בְּיַד מִן־הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי עִמָּכֶם: ^כ לֹא
 תַעֲשׂוּן אֹתִי אֱלֹהִי כִסֵּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
 לָכֶם: ^{כא} מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וּזְבַחַת עָלָיו
 אֶת־עֲלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמֶיךָ אֶת־צִאֲנֶךָ וְאֶת־בְּקָרְךָ
 בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אוֹבִיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ

גש כֵּאֵן רָמְזוּ בַעֲבוּרַת ה': כְּלָפִי חוּץ – צְרִיף הָאָדָם לְגִלּוֹת עַז וּנְחִישׁוֹת, וְלֹא יָבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמְּלַעֲיָגִים, בְּבַחֲנֵינָה "קָשָׁה עֲרָף" לְמַעֲלִיּוֹתָא. אָבָל בְּתוֹכוֹ וּבִפְנִימִיּוֹתוֹ – עֲלִיו לְהִיּוֹת 'מְלֵא אֲדָמָה', בְּכַסּוּל וּבַהֲכַנְנָעָה, בְּבַחֲנֵינָה וְנַפְשִׁי כְּעֶפֶר לְכָל תְּהִיָּה".

(רשימות, חוברת קח)

תַּעֲשֶׂה לִּי לְאִתְּבִנָּה אֶתְהֵן גְּזִיַת פִּי חֲרָבָה הַנִּפְתָּ עֲלֶיהָ וְתַחֲלֶלְהָ: «וְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלַת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לְאִתְּגַלְהָ עֲרוֹתָךְ עֲלָיו: פַּפֵּה ~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֵשׁ ~ שְׁהִיָּה מְמַלֵּא אֶת חֲלָל מִזְבֵּחַ הַנְּחֻשֶׁת אֲדָמָה (רש"י כ, כא)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכַל־נְתִיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִנָּה, בְּשִׂמְאֻלָּה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חַפְצֵךְ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר: מְדִיִּיקִים לְגִלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגַד הַתּוֹרָה, שִׁמְקוּם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֵט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִילת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּתוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אִיִּי הָאֵמַת וְצָדֵק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א בְּשֵׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ, כְּשֶׁנֶּטְרַע הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ, כְּשֶׁנֶּכְנַס לַהֲיָבָל לְהַקְטִיר קִבְרָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַתִּצְרַעַת זְרָחָה כְּמִצְחָה" (דברי הימים ב כו:ט). וְאָמַר "בְּשֵׁנַת מוֹת", כִּי הַמִּצְרַע נִחְשָׁב כְּמוֹת, וְשׁוֹלְיוֹ מְלָאִים אֶת הַהֵיכָל, כְּלוּמַר, כְּבוֹדוֹ מִתְגַּלֶּה לְמִשְׁחָה בְּהֵיכָל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **ב** שְׂרָפִים, קָרָאם שְׂרָפִים, לְפִי שְׂרָאָם בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה בְּרַמּוֹת אֵשׁ שׁוֹרָף. עוֹמְדִים מִמַּעַל

הפטרה לפרשת יתרו לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישיבה פרק ו

ו א בְּשֵׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאִרְאָה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כֶּסֶף רָם וְנִשְׂא וְשׁוֹלְיוֹ מְלָאִים אֶת־הַהֵיכָל: **ב** שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לֹא שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים

עטרת מרים

א בְּשֵׁנַת־מוֹת כְּשֶׁנֶּטְרַע הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְהַמִּצְרַע חֲשׁוֹב כְּמוֹת וְאִרְאָה בְּרַאֲתִי הַשֶּׁכֶל אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כֶּסֶף רָם וְנִשְׂא וְשׁוֹלְיוֹ שׁוֹלְיוֹ מְלָאִים מִמַּלְאִים אֶת־הַהֵיכָל אֶת הַשְּׂמִיָּם: **ב** שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לֹא בְּשִׁמּוֹן לְשִׁמּוֹן, שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד לְאֶחָד וְאֶחָד בְּשִׁתָּיִם | וְכִסְּהָ כְּנָיו לְכָל יָבֵיט כְּלָפִי הַשְּׂכִינָה וּבְשִׁתָּיִם

לו, כְּדִי שֶׁלֹא תִשׁוּבוּ בַתְּשׁוּבָה וְשֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה תִּהְיֶה לָכֶם הַרְפוּאָה שֶׁהִיא הַפְּלִיחָה אַחַר הַתְּשׁוּבָה. **יֵא** עַד מָתִי, עַד מָתִי יִכְבְּדוּ אֶת לָכֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ.

יֵא וְאָמַר עַד־מָתִי אֲדַנֶּי יְהוָה לָכֶם אָמֹם מִלְּהַבִּין וְיֵאמֹר עַד שֶׁיָּבֹאוּ הַפּוֹרְעָנוֹת עֲלֵיכֶם וְיִלְכוּ בְּגוֹלָה עַד אֲשֶׁר אִם־שָׂאוּ וְשָׂאוּ עָרִים מֵאִין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאִין אָדָם

וְהֵאדָמָה תִּשְׂאָה שְׂמֹמָה: יב וְרַחֵק יִהְיֶה אֶת־הָאָדָם אֶת יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּיִים אָדָם יְהוָה גּוֹלָה לְמָקוֹם רְחוֹק וְרַבָּה זְמַן מְרֻבָּה תִּתֶּנּוּ הָאָרֶץ הַעֲזוּבָה מֵהֵם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד כִּה עֲשִׂירִיָּה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מֵעַם יִשְׂרָאֵל וְשָׂבָה וְהִיתָה תִּשׁוּבָה לְהִיּוֹת לְבָעַר לְכַלּוֹן כְּאֵלֶּה וְכֵאלֹוֹן בְּיַמֵּי הַסְּתוּי אֲשֶׁר בְּשַׁלְכַת עַת שִׁמְשָׁלִיכִין הַעֲלוֹן מֵעַט מֵעַט, כֹּן הַרְשָׁעִים שֶׁהֵם הַקְּלִיפּוֹת וְהַעֲלִים, אָכֵל מִצְבַּת הַגּוֹעַ וְהַשְּׂרִשִׁים הַנִּשְׂאָר בָּם יְהוָה יִרְעַע קֹדֶשׁ מִצְבַּתָּהּ:

וּרְפָא לֹו: יֵא וְאָמַר עַד־מָתִי אֲדַנֶּי וְיֵאמֹר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׂאוּ עָרִים מֵאִין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאִין אָדָם וְהֵאדָמָה תִּשְׂאָה שְׂמֹמָה: יב וְרַחֵק יִהְיֶה אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הַעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד כִּה עֲשִׂירִיָּה וְשָׂבָה וְהִיתָה לְבָעַר כְּאֵלֶּה וְכֵאלֹוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלְכַת מִצְבַּת בָּם יִרְעַע קֹדֶשׁ מִצְבַּתָּהּ:

"לְבָעַר", כְּלֹמֶר, לְבָעַר וּלְכַלּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל. כְּאֵלֶּה וְכֵאלֹוֹן, מִיַּיַּע צִיּוֹן שֶׁנִּשְׂרָפוּ מֵהֵם הַעֲלִים בְּזַמַּן הַחֲרָף וְנִרְאִים כִּבְשִׁים, וְעַם כָּל זֶה נִשְׁאָרָת בָּם הַמִּצְבַּת שֶׁהִיא גּוֹעַ הַעֲזוֹן וְנִגְפָיו שִׁינְקִים לַחַיִּים מֵהַקְּרָע, וּבְיַמֵּי נִסּוֹן יוֹשִׁי וְיִפְתָּחֵהּ. יִרְעַע קֹדֶשׁ מִצְבַּתָּהּ, כִּכֶּה יִרְעַע קֹדֶשׁ שְׂבָעִים יִשְׂרָאֵל וְעַמּוּדוֹ בְּקֶרְשָׁתָם וְהֵם וְהָיוּ לְמִצְבַּתָּם, כְּלֹמֶר, אֵף עַל פִּי שֶׁיִּלְלוּ בָלֶם, עוֹד יִפְרָחוּ וְיִצְמְחוּ וְיִשׁוּבוּ לְאָרְצָם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּצָּאֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂפָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנִצָּאֵנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יִשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֹךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנִּצָּאֵן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶיךָ, בְּמַהֲרָה יָבֹוא וְיִגַּל לְבַנּוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לֹו, שֶׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה ז'		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:05	17:07	17:55	17:50	17:28	17:23	12:25	12:25	10:04	10:06	9:07	9:09	8:32	8:35	6:22	6:27	באר בענע (ח)
18:03	16:55	17:52	17:47	17:28	17:23	12:24	12:24	10:04	10:06	9:07	9:10	8:32	8:35	6:23	6:29	חיפה (ח)
18:03	16:50	17:52	17:47	17:31	17:26	12:23	12:23	10:03	10:04	9:05	9:08	8:31	8:33	6:21	6:26	ירושלים (ח)
18:04	17:04	17:54	17:49	17:27	17:22	12:25	12:25	10:05	10:06	9:07	9:10	8:33	8:35	6:23	6:29	תל אביב (ח)
18:04	16:57	17:51	17:42	17:17	17:07	12:39	12:39	10:26	10:30	9:33	9:38	8:49	8:53	7:01	7:11	אוסטריה, וינה (ח)
21:00	20:02	20:48	20:55	20:19	20:26	14:08	14:09	11:19	11:17	10:10	10:06	9:30	9:26	6:50	6:43	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:08	17:03	17:56	17:47	17:22	17:13	12:41	12:41	10:28	10:31	9:34	9:39	8:51	8:55	7:01	7:10	אוקראינה, אודסה (ח)
17:49	16:42	17:36	17:27	17:01	16:52	12:24	12:24	10:12	10:15	9:19	9:24	8:34	8:38	6:47	6:57	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
18:13	17:04	17:59	17:49	17:23	17:13	12:49	12:50	10:39	10:42	9:46	9:51	9:00	9:04	7:16	7:27	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
18:05	16:56	17:51	17:42	17:15	17:05	12:42	12:42	10:31	10:35	9:39	9:44	8:52	8:57	7:09	7:20	אוקראינה, קייב (ח)
18:52	17:57	18:42	18:39	18:17	18:14	13:07	13:07	10:43	10:45	9:45	9:47	9:13	9:14	6:56	7:00	איחוד אמירויות אבו דאבי (ח)
18:36	17:31	18:23	18:15	17:53	17:44	13:07	13:07	10:53	10:56	9:59	10:04	9:17	9:21	7:25	7:34	איטליה, מילאנו (ח)
19:03	18:14	18:54	18:55	18:32	18:32	12:58	12:59	10:27	10:27	9:24	9:24	8:55	8:55	6:25	6:25	אקוודור, קיטו (ח)
20:26	19:30	20:15	20:21	19:48	19:54	13:41	13:42	10:54	10:53	9:46	9:43	9:08	9:05	6:28	6:22	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:31	20:31	21:19	21:27	20:48	20:56	14:33	14:34	11:43	11:40	10:32	10:29	9:50	9:45	7:10	7:02	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:24	17:25	18:13	18:06	17:44	17:37	12:51	12:51	10:33	10:36	9:37	9:41	8:59	9:03	6:58	7:05	ארה"ב, בולטימור (ח)
18:12	17:12	18:01	17:54	17:31	17:24	12:40	12:40	10:23	10:26	9:28	9:31	8:49	8:52	6:49	6:57	ארה"ב, ברוקלין (ח)
18:13	17:12	18:01	17:54	17:31	17:24	12:40	12:40	10:24	10:26	9:28	9:32	8:49	8:53	6:50	6:57	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:48	17:46	18:36	18:28	18:05	17:57	13:16	13:16	11:00	11:03	10:05	10:09	9:26	9:29	7:28	7:36	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:47	17:52	18:37	18:32	18:12	18:07	13:05	13:06	10:44	10:46	9:46	9:49	9:13	9:15	7:01	7:06	ארה"ב, האוסטון (ח)
18:14	17:18	18:04	17:58	17:37	17:31	12:36	12:36	10:16	10:18	9:19	9:22	8:44	8:47	6:36	6:42	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:49	17:56	18:39	18:36	18:15	18:11	13:05	13:05	10:42	10:43	9:43	9:46	9:11	9:13	6:56	7:00	ארה"ב, מיאמי (ח)
18:08	17:07	17:56	17:49	17:26	17:19	12:36	12:36	10:19	10:22	9:24	9:28	8:45	8:48	6:46	6:54	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:15	17:13	18:03	17:56	17:32	17:25	12:43	12:43	10:27	10:30	9:32	9:36	8:52	8:56	6:54	7:02	ארה"ב, ניו יורק, ניו יורק (ח)
18:37	17:36	18:25	18:18	17:56	17:48	13:04	13:04	10:47	10:50	9:52	9:55	9:13	9:16	7:13	7:20	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
18:06	17:05	17:54	17:47	17:24	17:16	12:35	12:35	10:18	10:21	9:23	9:27	8:44	8:47	6:46	6:54	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:38	18:47	19:29	19:32	19:05	19:08	13:18	13:19	10:40	10:40	9:35	9:34	9:04	9:03	6:28	6:26	בוליביה, לה-פס (ח)
18:49	17:39	18:35	18:25	17:58	17:48	13:26	13:27	11:16	11:20	10:24	10:30	9:36	9:41	7:55	8:06	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:50	17:40	18:36	18:26	17:59	17:49	13:27	13:27	11:16	11:20	10:24	10:29	9:37	9:42	7:55	8:05	בלגיה, בריסל (ח)
19:21	18:29	19:11	19:15	18:51	18:55	12:53	12:53	10:12	10:11	9:06	9:04	8:33	8:31	5:55	5:51	ברזיל, סאו פאולו (ח)
19:08	18:16	18:58	19:02	18:34	18:37	12:41	12:41	10:00	9:59	8:54	8:52	8:22	8:19	5:44	5:40	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:07	16:59	17:53	17:42	17:17	17:07	12:44	12:45	10:35	10:38	9:42	9:48	8:55	9:00	7:14	7:25	ביטיניה, לונדון (ח)
18:13	17:03	17:58	17:47	17:20	17:08	12:53	12:53	10:45	10:49	9:53	9:59	9:03	9:08	7:27	7:39	ביטיניה, ננסיסטר (ח)
18:12	17:00	17:57	17:47	17:21	17:10	12:51	12:51	10:41	10:45	9:50	9:56	9:01	9:06	7:22	7:34	גרמניה, ברלין (ח)
18:33	17:24	18:19	18:10	17:44	17:33	13:09	13:10	10:59	11:02	10:06	10:11	9:20	9:24	7:36	7:46	גרמניה, פרינקרמט (ח)
19:26	18:33	19:16	19:20	18:57	19:01	12:54	12:54	10:11	10:10	9:05	9:03	8:31	8:28	5:52	5:48	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:12	18:20	19:02	19:00	18:39	18:36	13:23	13:23	10:57	10:58	9:58	9:59	9:27	9:28	7:07	7:10	הודו, מומבאי (ח)
19:08	18:17	18:59	18:56	18:35	18:33	13:19	13:19	10:53	10:54	9:54	9:55	9:23	9:24	7:02	7:05	הודו, פונה (ח)
17:54	16:48	17:41	17:32	17:07	16:58	12:28	12:28	10:15	10:18	9:22	9:26	8:38	8:42	6:49	6:59	הונגריה, בודפשט (ח)

זמני יום ראשון ויום שבת	זמני יום ראשון ויום שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
18:16	17:16	18:05	17:58	17:35	17:27	12:44	12:45	10:28	10:31	9:33	9:37	8:54	8:57	6:55	7:02	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:44	17:45	18:33	18:26	18:04	17:57	13:09	13:09	10:51	10:54	9:55	9:59	9:18	9:21	7:15	7:22	יוון, אתונה (ח)
18:15	17:09	18:02	17:54	17:29	17:20	12:49	12:49	10:36	10:39	9:42	9:47	8:59	9:03	7:09	7:18	מולדובה, קישינב (ח)
19:09	18:17	19:00	18:57	18:36	18:33	13:20	13:20	10:55	10:56	9:55	9:57	9:24	9:26	7:04	7:07	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
20:29	19:25	20:15	20:25	19:41	19:50	13:18	13:19	10:24	10:21	9:12	9:08	8:25	8:19	5:45	5:36	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)
18:30	17:36	18:20	18:16	17:55	17:51	12:48	12:48	10:26	10:27	9:27	9:30	8:55	8:57	6:41	6:45	נפאל, קטמנדו (ח)
18:31	17:29	18:20	18:13	17:50	17:43	12:58	12:58	10:41	10:44	9:46	9:50	9:08	9:11	7:07	7:14	סין, בייג'ינג (ח)
19:52	19:03	19:44	19:44	19:21	19:21	13:49	13:49	11:18	11:18	10:16	10:16	9:46	9:46	7:16	7:17	סנגפור, סנגפור (ח)
17:42	16:30	17:27	17:16	16:50	16:38	12:20	12:20	10:11	10:15	9:19	9:25	8:30	8:35	6:51	7:03	פולין, ורשא (ח)
19:09	18:19	19:00	19:02	18:36	18:38	12:53	12:54	10:17	10:17	9:13	9:12	8:43	8:42	6:08	6:06	פרו, לימה (ח)
18:53	17:48	18:40	18:32	18:07	17:59	13:25	13:25	11:11	11:14	10:17	10:21	9:35	9:39	7:43	7:52	צרפת, ליון (ח)
19:00	17:52	18:46	18:37	18:13	18:03	13:35	13:35	11:23	11:26	10:30	10:35	9:45	9:49	7:59	8:09	צרפת, פריז (ח)
18:41	17:52	18:32	18:32	18:10	18:09	12:40	12:41	10:11	10:11	9:09	9:09	8:40	8:40	6:11	6:12	קולומביה, בוגוטה (ח)
18:32	17:29	18:20	18:12	17:51	17:43	13:02	13:02	10:46	10:49	9:52	9:56	9:11	9:15	7:16	7:24	קנדה, טורונטו (ח)
18:07	17:02	17:54	17:46	17:23	17:14	12:38	12:38	10:24	10:27	9:30	9:35	8:48	8:52	6:55	7:04	קנדה, מונטריאול (ח)
18:07	17:09	17:56	17:50	17:28	17:22	12:30	12:30	10:10	10:12	9:14	9:17	8:38	8:41	6:31	6:37	קפריסין, לנקה (ח)
18:59	17:43	18:43	18:32	18:03	17:51	13:40	13:40	11:33	11:37	10:42	10:49	9:50	9:56	8:18	8:31	רוסיה, ליובאוביטש (ח)
18:31	17:14	18:15	18:03	17:38	17:25	13:14	13:14	11:07	11:12	10:17	10:24	9:24	9:30	7:54	8:07	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:32	17:26	18:19	18:10	17:45	17:36	13:05	13:05	10:52	10:56	9:59	10:04	9:15	9:19	7:26	7:35	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
18:36	17:30	18:23	18:14	17:54	17:45	13:10	13:10	10:57	11:00	10:04	10:08	9:20	9:24	7:31	7:40	שווייץ, ציריך (ח)
18:56	18:05	18:47	18:45	18:23	18:21	13:02	13:02	10:35	10:36	9:35	9:36	9:05	9:06	6:41	6:43	טאילנד, בנגקוק (ח)

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פועננות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב